

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

GRAD

892.06

A5

07j

1590

v.14

B

1,380,249

Library of the University of Michigan
The Goyl Collection.

Miss Jean L. Goyl
of Detroit

in memory of her brother
Col. William Henry Goyl
1894.

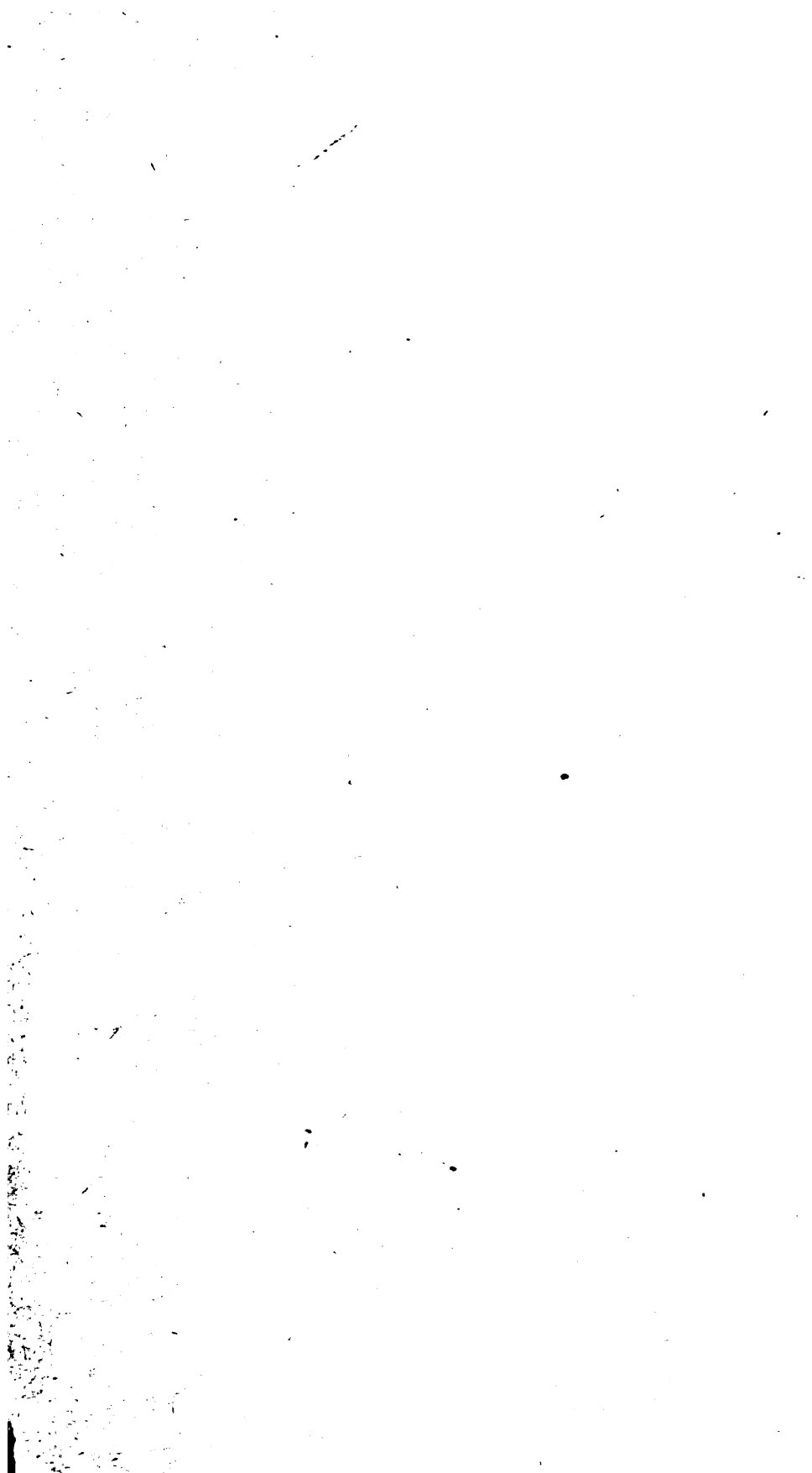

892.06.

A5-

07j

v.14

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that this is crucial for ensuring transparency and accountability in the organization's operations. The text states that without proper record-keeping, it would be difficult to track expenses, revenues, and other financial data, which could lead to mismanagement and potential legal issues.

2. The second part of the document outlines the various methods and tools used to collect and analyze data. It mentions that the organization employs a combination of manual data entry and automated software solutions to ensure the accuracy and efficiency of the data collection process. The text also discusses the importance of regularly updating the data and conducting periodic audits to verify its integrity.

3. The third part of the document describes the process of analyzing the collected data to identify trends, patterns, and areas for improvement. It notes that the organization uses statistical analysis and data visualization techniques to present the information in a clear and concise manner. The text highlights that this analysis is essential for making informed decisions and developing effective strategies to address the organization's challenges.

4. The fourth part of the document discusses the role of the data in the organization's overall decision-making process. It states that the data is used to inform various aspects of the organization's operations, including financial planning, resource allocation, and strategic development. The text emphasizes that the data provides a solid foundation for making evidence-based decisions that can lead to improved performance and growth.

5. The fifth part of the document discusses the challenges and limitations of the data collection and analysis process. It mentions that there are often issues related to data quality, such as missing or incomplete information, which can affect the accuracy of the analysis. The text also notes that the process can be time-consuming and costly, especially for organizations with large amounts of data.

6. The sixth part of the document discusses the future of data collection and analysis. It mentions that the organization is exploring new technologies and methods to improve the efficiency and accuracy of the data collection process. The text also discusses the importance of staying up-to-date with the latest trends and best practices in the field of data management.

7. The seventh part of the document discusses the importance of data security and privacy. It states that the organization takes strict measures to protect the data from unauthorized access and ensure that it is used in compliance with relevant laws and regulations. The text emphasizes that data security is a critical component of the organization's overall risk management strategy.

8. The eighth part of the document discusses the role of the data in the organization's communication and reporting. It states that the data is used to generate various reports and dashboards that provide a clear and concise overview of the organization's performance. The text also mentions that the data is used to communicate with stakeholders and provide them with the information they need to make informed decisions.

9. The ninth part of the document discusses the importance of data in the organization's long-term success. It states that the data is a valuable asset that can provide insights into the organization's strengths and weaknesses, helping it to identify opportunities for growth and innovation. The text emphasizes that the data is a key factor in the organization's overall success and that it is essential for the organization to continue to invest in data management and analysis.

10. The tenth part of the document discusses the conclusion of the report. It summarizes the key findings of the study and reiterates the importance of maintaining accurate records and using data to inform decision-making. The text also expresses the organization's commitment to transparency and accountability and its dedication to using data to drive positive change.

10345
JOURNAL

OF THE

AMERICAN ORIENTAL SOCIETY.

FOURTEENTH VOLUME.

NEW HAVEN :
FOR THE AMERICAN ORIENTAL SOCIETY,

Printed by Tuttle, Morehouse & Taylor, Printers to Yale University.

MDCCCXC.

The difference of this volume in point of style from the preceding volumes of the series is explained by the fact that, owing to the lack of Sanskrit types in this country, it was necessary to have the Kāuṣika-Sūtra composed and stereotyped abroad (Berlin, Gebrüder Unger).

CONTENTS

OF

FOURTEENTH VOLUME.

	Page
ART. I.—THE KĀUÇIKA-SŪTRA OF THE ATHARVA-VEDA; WITH EXTRACTS FROM THE COMMENTARIES OF DĀRILA AND KEÇAVA. Edited by MAU- RICE BLOOMFIELD, Professor in Johns Hopkins University, Baltimore, Md.	1
(Preface, p. v; Introduction, p. ix; Text and Notes, p. 1; Appendix: Extracts from the Paddhati of Keçava, p. 305; Indexes: Proper names and kindred subjects, p. 375; technical designations of verses, etc., p. 383; list of <i>mantras</i> , <i>gāthās</i> , etc., p. 386; citations, p. 399.)	

Proceedings of the Society, October, 1888,	i
--	---

PRINCIPAL CONTENTS: The Pott library, M. Jastrow, Jr.—Quantitative variations in Mahābhārata texts, E. W. Hopkins.—Eggeling's *Çatapatha-Brahmaṇa*, vol. ii., W. D. Whitney.—The *Auçanasādbhūtāni*, J. T. Hatfield.—The *Asuri-Kalpa*, H. W. Magoun.—Certain Rajput forms of the Hindi substantive verb, S. H. Kellogg.—Reference in the Avesta to the Book of Life, A. V. W. Jackson.—Proto-Doric character of Paphlagonian Tombs, A. Marquand.—Lamaist ceremony of making of *maṇi*-pills, W. W. Rockhill.—Use of skulls in Lamaist ceremonies, W. W. Rockhill.—Mr. Rockhill's Tibetan collection in the Washington National Museum, C. Adler.—Plato and Confucius, W. A. P. Martin.—The Hebrew Tenses, W. H. Green.—A fragment of the Samaritan Pentateuch in the Andover library, G. F. Moore.—Origin of Hebrew supralinear vowel-points, G. F. Moore.—Targum MSS. in the British Museum, G. F. Moore.—Hayyug's treatise on weak verbs, M. Jastrow, Jr.—Transposed stems in Talmudic, Hebrew, and Chaldaic, M. Jastrow.—A MS. of parts of the Targum, R. J. H. Gottheil.—A MS. of the Peshitto Four Gospels, I. H. Hall.—A MS. of the Peshitto New Testament, with the Tradition of the Apostles, I. H. Hall.—The Babylonian Caduceus, W. H. Ward.—A Babylonian cylindrical object, W. H. Ward.—Dimensions of the Babylonian Ark, P. Haupt.—Eclipse of the 7th year of Cambysses, J. A. Paine.—Assyrian and Babylonian royal prayers, D. G. Lyon.—The Pantheon of Assurbanipal, D. G. Lyon.—The Assyrian

kudûru and ring of the Sun-god, M. Jastrow, Jr.—Assyrian verbs *tertic infirmæ*, C. Adler.—Life and writings of Edward Hincks, C. Adler.—Additions and corrections to Lotz's Tiglath-Pileser, E. P. Allen.—The Semitic emphatic consonants, E. P. Allen.—Phonetic peculiarities of Cairo Arabic, C. H. Toy.—Mohammedan Education, A. L. Frothingham, Jr.

Proceedings of the Society, May, 1888, - - - cxvii

Inscriptions from Yarpuz, F. P. Brewer.—The Circle of Sovereignty in the Avesta, A. V. W. Jackson.—Avesta grammatical jottings, A. V. W. Jackson.—Petrie's explorations in Hawara etc., L. Dickerman.—The Egyptian religion, F. C. H. Wendel.—Arabic MSS. in a New York library, G. F. Moore.—A lapislazuli disc with cuneiform inscription, D. G. Lyon.—A Nebuchadnezzar cylinder, D. G. Lyon.—Ashurnasirbal slabs in New York, M. Jastrow, Jr.—Chaldean astronomy, C. Johnston.—Babylonian-Assyrian cylinder seals, W. H. Ward.

Proceedings of the Society, October, 1889, - - - cxlv

Report on Oriental MSS. in America.—Reminiscences of Egypt in Doric architecture, A. Marquand.—The *ṛ*- and *ar*-forms of Sanskrit roots, W. D. Whitney.—The Sanskrit particle *om*, M. Bloomfield.—The Vedic instrumental *padbhî*, M. Bloomfield.—Numbering of the Atharvan Parigîtas, J. T. Hatfield.—Interpretation of Mahābhārata, iii. 42. 5, E. W. Hopkins.—Female divinities in India, E. W. Hopkins.—The sense of color in the Avesta, A. V. W. Jackson.—Avestan grammatical notes, A. V. W. Jackson.—Semitic mythology and religion, K. Kohler.—Assyriology in Japan, C. Adler.—Tiamat in Babylonian and Assyrian art, W. H. Ward.—Text-books of the Babylonians and Assyrians, M. Jastrow, Jr.—Use and origin of the Shofar, C. Adler.—Judges xvi. 13 ff., G. F. Moore.—A Syriac Lectionary, I. H. Hall.—Syriac texts and translations, I. H. Hall.—Collecting and preserving Syriac texts at Oroomiah, I. H. Hall.—Edition of the Syriac-Arabic glosses of Bar-'Ali, R. J. H. Gottheil.—Maspero's identification of the mummy of Amenophis I., J. A. Paine.—The land Mitāni on the Egyptian monuments, H. Brugsch-Bey.—History of Egyptian grammar, F. C. H. Wendel.—A Coptic MS. of Dr. Ward, F. C. H. Wendel.

List of Members, May, 1890, - - - cciv

ARTICLE I.

THE

KĀUÇIKA-SŪTRA

OF THE

ATHARVA-VEDA.

WITH EXTRACTS FROM THE COMMENTARIES
OF DĀRILA AND KEÇAVA.

EDITED BY

MAURICE BLOOMFIELD,

PROFESSOR IN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, BALTIMORE, MD.

TO
WILLIAM DWIGHT WHITNEY
THE PIONEER OF VEDIC STUDIES
IN AMERICA
THIS WORK IS DEDICATED
BY HIS FAITHFUL PUPIL AND FRIEND.

Preface.

The materials, upon which this edition of the *Kāuṣika-sūtra* is based, represent as exhaustive a collection of MS. authority, as it was possible for the editor to make. Such MSS. of the text, commentary, paddhatis, and other accessory literature, as are in the possession of libraries or individual scholars in Europe, were used, it is believed, without omitting anything very valuable. And no little effort was expended to secure as much as possible, if not everything, of value, known to exist in India up to the present time.

Thanks are due in many quarters for advice, help, and cooperation: First, to the authorities of the Royal Library in Berlin, and to the Educational Department of the Bombay Government, headed by its director, K. M. Chatfield Esq. Without the enlightened liberality of these two institutions, a work of this sort would have been well-nigh impossible for an American scholar. Professors William Dwight Whitney of Yale College, and Rudolf von Roth of Tübingen granted freely the use of such materials, as were in their hands, along with other aid. Through the disinterested efforts of Rāo Bahadur Shankar Pandurang Pandit, the Oriental translator to the government in India, and honorary member of the American Oriental Society, I was enabled to present in the appendix extracts from the paddhati of Keçava — an exegetical aid second only to the commentary of Dārila. I am also indebted variously to Professors Albrecht Weber of Berlin, and Georg Bühler of Vienna, and

to Dr. Johannes Klatt of the Royal Library at Berlin. His excellency, Dr. Otto von Böhtlingk, Member of the Imperial Academy of Sciences at St. Petersburg, lightened the burden of the work by reading one proof, and he also favored me with many valuable remarks, springing from his exhaustive knowledge of the language, and his keen philological insight. To him I owe an especial debt of gratitude.

Baltimore, May 1889.

MAURICE BLOOMFIELD.

Contents of the Introduction.

- i. The materials for the edition of the text.
 - ii. The composition of the sūtra.
 - iii. The relation of the Kāuṣika to its saṃhitā.
 - iv. The lexicon of the sūtra and its commentaries.
 - v. Grammatical and orthographical notes.
-

Introduction.

i. The materials for the edition of the text.

The following MSS. of the text, commentaries, and other accessory literature were used for this first edition of the sūtra of Kāuṣika:

a. Manuscripts of the text.

1. K (Kielhorn). Nr. 86 (p. 55), catalogued in F. Kielhorn's Report to K. M. Chatfield Esq. on the search for Sanskrit MSS. in the Bombay Presidency, during the year 1880—1881. A good, carefully written MS. of 126 folios, 8 lines to the page; 1750 ślokaś according to a statement upon the wrapper. Colophon: *svasti śrī saṁvat 1708 varṣe kārttikaśuda (1) 10 ravāu adyeḥa śrī maphalīpuravāstavyaṁ ābhyaṁtaranāgarajñāṭya trivāḍī śrī 5 śivojñsūt jaya-kṛṣṇena* (Cod. jeya-) *svayaṁ likhitam idaṁ | śubhaṁ bhavatu . . . | adyeḥa maphalīpuravāstavyaṁ ābhyaṁtaranāgarajñāṭya | pañcakalpi gaṇapatyabhrātṛgaṁgādharabhrātṛrāghavā- (1 for -rāghava-?) jibhrā-tṛgadādharabhrātṛvidyādharapaṭhanārthaṁ.* For the meaning of *pañcakalpi* see p. Lvii.

2. P (Pūna). Collated by Professor Rudolph von Roth in Tübingen in the year 1874, from a MS. of the Pūna Deccan College. The MS. consists of two parts: The first half contains 41 folios and ends with the following colophon: *iti śrīkāuṣike saptaṁ 'dhyāyaḥ samāptaḥ | saṁvat 1740 varṣe śāke 1606 pravartamāne adyeḥa brugu- (1) kṣetramāhāprabhusthāne dave śrī 5 jayakṛṣṇasutadevakṛṣṇena likhitaṁ | . . . saṁvat sattaṛaṣṭhiṣavarṣe śāke ṣoḷaṣe (1) saṁpravartamāne phalgunavadi 10 śukreṇa likhitaṁ kāuṣikaṁ pūrvārdhaṁ likhitam asti.*

The second part in 44 folios ends: *svasti saṃvat 1740 | varṣe cāke 1606 | pravartamāne cāitraçudī dabudhe adyeḥa brugukṣetravāstavyam dave çrī 5 jayakṣṇasutadevakṣṇena likhitam | aparam pustakam vikṣya çodhanīyam sadā budhāiḥ | hīnādhikāis tarāir varṇāir asmākam dūṣaṇam na hi . . .*

3. Bh (Bharūch). MS. or. fol. 894, nr.1493 (p. 84) in A. Weber's *Verzeichniss der Sanskrit- und Prākṛit-Handschriften*, vol. ii (Berlin 1886). 67 folios of 10 lines a page. The MS., presented by Professor Bühler to the Royal Library at Berlin, is a copy of a codex from Bharūch, belonging to the government of Bombay (collection of 1870-71). See G. Bühler, *A catalogue of Sanskrit Manuscripts contained in the private Libraries of Gujarāt, Kāṭhiāvād, Kachchh, Sindh and Khāndeś*. Fascicle i, Bombay 1871, Nr.178 (p.179). Saṃvat 1718. In the possession of Deva Narabherāma in Bharūch. P and Bh exhibit identical readings down to the most minute details; KP Bh stand out as a group related to one another, and not infrequently they are at variance with the remaining MSS. of the text.

4. Ch (Chambers). A MS. of the Chambers collection (Nr. 119) in the possession of the Royal Library at Berlin; cf. *Die Handschriften-Verzeichnisse der Kgl. Bibliothek. Erster Band. Verzeichniss der Sanskrit-Handschriften*, Berlin 1853, Nr. 362 (p. 85). 143 folios. Colophon: *saṃvat 1670 | kāçyām gaṅgāsamīpam viçveçvara-saṃnidhau | bhaṭagaṅgādhareṇa likhitam*. Both the original and a copy in the possession of Professor Whitney were used by the editor. For the character of the MS. cf. Haas, *Ind. Stud.* v, p. 378.

5. E (Elphinstone). A copy of a MS. of Elphinstone College, made for Professor v. Roth through the mediation of Prof. Kielhorn. Upon this MS. Roth afterwards collated P (Nr. 2) and Bi (Nr. 6), and the readings of these three MSS. were in turn collated by the editor in Tübingen in June 1882 upon a transliterated copy of Ch (Nr. 4), belonging to Professor Whitney, and kindly loaned to him. 43 folios of 13 lines a page. Colophon: *māghakṣṇatṛtīyam (!) tithāu sāumyavāsare çālivāhanaçāke 1792 tasmin diṇe idaṃ pustakam saṃapītam . . .* The MS. is of inferior value and seems to stand in

some genetic relation to Ch, as it shares many readings and blunders with the latter.

6. Bi (Bikanīr). Collation, made in 1878 by Prof. v. Roth, of Nr. 91 in the library of the Mahārāja of Bikanīr. 91 folios of 8 lines a page. Colophon: *saṁvat 1735 | varṣe mārگاçīrçuçudī 4 gurudīne çrī pattananagare likhitaṁ | grāṁthāgrāṁ 1800 | mahārāja anumāpa-siṁhaçivijemrājye (!) çubhaṁ bhavatu*. A MS. of fair value.

7. Bū (Bühler). A modern copy belonging to the Bombay government, Nr. 150 of the collection of 1879—80. The first few kaṇḍikās are corrected; beyond that it is extremely faulty. Colophon: *likhāvime tā(m)trikaṁ aṣṭittatanayakṛprarāmālikhāvitāṁ kāçipuri madhye idaṁ pustakaṁ pañcolīrāmākṛṣṇasya dattaṁ kṛṣṇāparṇaṁ çrīr astu*. The number of çlokas, as stated on the wrapper, is 1700.

8. Ku (Kuhn). A fragment embracing the last five adhyāyas (x—xiv) belonging originally to Adalbert Kuhn, and now in the possession of Professor Ernst Kuhn of München.

b. The bhāṣya of Dārila.

9. D (text), and D (schol.). The commentary of Dārila-bhaṭṭa, a single fragmentary codex of which exists in Europe in the Royal Library at Berlin. It forms part of a batch of Atharvan-texts, presented to that institution by Professor Eggeling. Cf. Die Handschriften-Verzeichnisse der Kgl. Bibliothek, Vol. v: Verzeichnisse der Sanskrit- und Prākṛit-Handschriften von A. Weber, Vol. ii, Nr. 1494 (p. 85), MS. or. oct. 343^d. It consists of 136 folios of 11—13 lines a page. The title is *Kāuçika-bhāṣya*, and it extends to the end of the second kaṇḍikā of adhyāya vi (kaṇḍikā 48 in the continuous count). Here the text is treated as though fairly at an end, at least as far as the immediate source of this copy is concerned, inasmuch as the colophon, date and number of çlokas, by which the text is measured, are given at the end: *mahāvedārthavida upādhyāyavatsaçarmaṇaḥ prapāṭrasya bhaṭṭadārilaçrītau kāuçikabhāṣye ṣaṣṭhe 'dhyāye dvitīyā kaṇḍikā samāptā || bhagnapṛṣṭikaçigrīvā stabdhadrṣṭir adhomukhaṁ | kaṣṭena likhitaṁ grāṁtha(m) yatnena paripālayet || çake 1762 çārvarīnāmasaṁvatsare aṣṭāçuklatrayodaçī ravivāsare samāpto 'yaṁ grāṁthaḥ ||*

granthasamkhyā 3790. Dārila is mentioned frequently in the pad-dhati of Keçava (Nr. 15), and occasionally in the Atharvaṇīya-pad-dhati (Nr. 13), but Vatsaçarman, his grandfather, is known hitherto only from Dārila's work: 'pādas of the teacher Vatsaçarman' (*pāda upādhyāyavatsaçarmanah*) are cited several times, e. g. at 32. 26 (fol. 101 b, l. 6); 35. 6 (fol. 108 b, l. 8); 46. 48 (fol. 129 a, l. 1); 43. 9 (fol. 136 a, l. 8). Very high praise is bestowed upon Vatsaçarman in a cloka cited at 6. 37 (fol. 34 a, l. 4): *na tena tulyaḥ suhṛd asti kaçcin na sarvakarmapratimo 'sti rājan | na mātṛtulyaḥ kvacid asti bandhur na vatsaçarmapratimo 'sti (vi)dvān*. Through the kindness of Dr. Johannes Klatt, the custos of the Indian department of the Royal Library at Berlin, the editor was enabled to obtain a copy of the MS., which was afterwards compared and corrected by himself during his stay in Berlin in the summer of 1884. The copy will be turned over in due time to the library of the American Oriental Society. The text is very corrupt, and the comment often very obscure: no attempt has been made to restore the manifold corruptions in this text, or in any of the paddhatis to be mentioned below. A better picture of the character and value of such an exegetic help is rendered by presenting the text as it is, rather than by attempting to restore it throughout: individual emendations and suggestions, whenever given, are bracketed. On the whole Dārila's work forms the most valuable single factor in the present edition. The MSS. of the text do not divide the sūtras, and that is the principal difficulty in the more obscure parts of the text. For this, for the exegesis of many difficult passages, and for the explanation of many words the text is of paramount importance: cf. p. xlii fg.

11. The same. The only printed notice of the existence in India of a commentary to the sūtra is found in Martin Haug's report on his journey in Guzerat in the winter of 1863—1864, an extract from which is printed in Ind. Stud. ix, p. 174. Haug simply mentions, that he saw in Broach a MS. of the sūtra with the commentary, without stating the name of the commentator. Through the kindness of the Oriental translator to the government, Rāo Bahadur

Shankar Pandurang Pandit, an honorary member of the American Oriental Society, the editor was enabled to compare a second MS. of the *bhāṣya* of Dārila. The owner is an Atharva-vāidika named Venkaṇ Bhatji Gore, alias Venku Daji, who lives at Sangli in the South Marāṭha country. The MS. is modern, beautifully written, and carefully corrected, consists of 200 folios of 9 lines to the page, and goes just as far as the Berlin codex, namely to the end of kaṇḍ. 48. Moreover it repeats with such absolute fidelity the portentous mass of corruptions, which characterize that codex, as to render certain the conclusion that both go back to the same source: they seem both to be very faithful copies of the same original. This MS. therefore in no way benefited the edition: there was no occasion to distinguish it from the preceding. The colophon of this MS. is identical with that of the Berlin codex, excepting the date: ...*ṣake 1751 bhāṣyapadaṣuuddha-dvittyaṁ maṇḍavāsare samāpto 'yaṁ grāṁthaḥ | grāṁthasaṁkhyā 3790.*

Mr. Shankar P. Pandit also has in use for his forthcoming edition of Sāyaṇa's commentary to the Atharva-Veda another MS. of Dārila, which he compared with the Sangli-MS., sent to me. This also ends at kaṇḍ. 48, and hails from the same source. The natural conclusion to be derived from this noteworthy coincidence would seem to be, either that Dārila did not comment beyond kaṇḍ. 48, or that a part of his work is lost. The former alternative is however set aside by the testimony of Keçava (Nr. 15), who mentions Dārila's opinion (*iti dārilamatam*) on passages beyond, as well as within the first 48 kaṇḍikās: see e. g. 31. 7; 40. 10; 54. 15; 58. 20; probably also at 43. 3, and 120 (under the designation *bhāṣyakāra*). On the other hand it seems growingly unlikely that the complete commentary of Dārila will yet be found. Dārila is probably the only one who wrote a commentary to the Kāuçika in the ordinary sense of the word. Keçava's work is a paddhati: he rarely explains single words or the language of the sūtra in general, but merely aims to make clearer, usually by expansion, the rites enjoined by the sūtra, to readers acquainted with its language. Two *bhāṣyakāras*, named Bhadra and Rudra, are mentioned in the Atharvapiya-paddhati (Nr. 13;

cf. J. A. O. S. xi, p. 376, note 5), and very frequently by Keçava; since however several quotations from them are metrical, we may suppose that they were authors of *smṛti*-works, holding perhaps the same relation to Kāuçika, as the Karmapradīpa or Chandogāpariçiṣṭa of Kātyāyana to the sūtra of Gobhila in the Sāma-Veda. The search for a correct and complete MS. of Dārila is therefore of prime importance for the advance of Atharvanic studies.

c. *The paddhatis.*

12. Daç. Kar. The title of a paddhati to certain selected parts of the Kāuçika is *daça karmāṇi brahmavedoktāni*. It is nr. 153 of the Bombay government's collection of 1879—1880, and restricts itself to those parts of the Kāuçika, which treat strictly speaking of house-ritual only. It begins with the *ājyatantra* (cf. Kāuç. 1-6; 137), and then turns to the *saṁskārās*, from the *garbhādhāna* to the *caturthikarma* (Kāuç. 53—58; 70—75), citing the mantras in full, and with the regular accent marks in red. Those parts of the Kāuçika, which are more especially Atharvanic in their character (see below under ii), it does not touch upon at any point. The MS. is very modern, and exhibits the following colophon: *saṁvat 1867 kārttikamāse çuklapakṣe 6 bhṛguvāsare adyeḥa siddhapurvāstavyaṁ udīcyajñātiya çuklasukharāma-ātmajaḥṛdayarāmalikhitam | paṭhanārtham puṁcolirāmakṛṣṇa | idaṁ pustakam vārāṇasikṣetre kāçyāṁ lipikṛtam | ādiviçveçvarasamīpe | . . .* A text called Daça karmāṇi, also a paddhati, describing house-ceremonies, has been published in India, and a copy of it can be found at the Royal Library at Berlin: it has no connection with the Atharva-Veda.

13. Ath. Paddh. The conventional designation Atharvaṇīya-paddhati is the title of a text, of which there are two modern MSS. in the Royal Library at Berlin. Cf. Die Handschriften-Verzeichnisse der Kgl. Bibliothek zu Berlin, vol. v: Verzeichniss der Sanskrit- und Prākṛit-Handschriften von A. Weber, vol. ii, nrs. 1495 and 1496 (pp. 86, 87); also J. A. O. S. vol. xi, p. 375. The text is a paddhati, considerably more extensive than the Daça karmāṇi, but also almost entirely restricted to *grhya*-practices, in the manner of the other

grhya-sūtras, omitting in general the Atharvanic rites proper. The text begins with the statement: *atharvavedasya saṁhitāvidher viva-
raṇam kriyate*, and adheres in general in its introduction to the text of the paddhati of Keçava: the extracts from the latter, given in the appendix to our edition, pp. 307-308, present a sufficient account of the introduction. This is followed by comments on the paribhāṣā-sūtras at the beginning of the Kāuçika (i. 1—19), while the more important, characteristically Atharvanic paribhāṣās, contained in kaṇḍikās 7, 8, are ignored. Then are treated in the order stated, the *ājyatantra*, here called *bṛhatkuçaṇḍikā* [iti *bṛhatkuçaṇḍikā samāptaḥ* (!): cf. the word *kuçaṇḍikā* in Weber's Verzeichniss vol. i. nr. 1253, p. 350] with its appendix the *uttaratantra*; this is followed by the following *sain-
skārās*: *garbhādhāna*, *puṁsavana*, *śimantonayana*, *jātakarma*, *nāma-
karaṇa*, *nirṇayana*, *annaprāçana*, *godāna*, *cūḍākaraṇa*, *upanayana*, [with *vedavrata*, *kalpavrata*, *mṛgāruvrata* (!), *viṣṇusahivrata* (cf. AV. xvii. 1-5)], *samāvartana*, *vivāha* with the *madhuparka* inserted (as in the Daça karmāṇi, Kāthaka-grhya, and Mānava-grhya*), *caturthi-
karma* with the *madughamaṇiprāyaścitta* as appendix.** Then the *laghu-
çālākarma* (Kāuç. 28), *bṛhacchālākarma* (Kāuç. 43. 3 fg.), *çāntyudaka* (Kāuç. 9), *saṁpatkāma(-karma)*, *puṣṭikāma(-karma)*, *abhicāra*, *vṛddhi-
grādha*, *dahanavidhi* (with *asthisamcayana*), *piṇḍadāna*, *soḍaçoḥopacāra*, and *vṛṣotsarga* (Kāuç. 24. 19 fg.).

The text quotes the usual Atharvan literature: Gopatha-brāhmaṇa, Vāitāna-sūtra, Nakṣatra-kalpa, Āṅgīrasa-kalpa, and the pariçiṣṭas; also such stockbooks as Manu and the Karmaḥpradīpa. Further there is mentioned an *ācārya* Upavarṣa, an author of *mīmāṃsa*, a work called the Pañcapaṭilīkā (cf. Dār. at Kāuç. 8. 22, note, and Böhtlingk's lexicon, s. v.), and the *paddhati-kāra* Keçava (nr. 15). It also cites Dārila, and two other commentators, Bhadra and Rudra (*dārilo rudrabhadraū ca trayas te bhāṣyakārāḥ*), and finally Pāiṭhīnasi. For all of these see nr. 15.

* See P. A. O. S. for October 1883, p. vii; Jolly, Das Dharma-sūtra des Viṣṇu und das Kāthaka-grhyasūtra, Proceedings of the Munich Academy, June 1879, p. 76.

** Cf. Ath. Pariç. 37. 9; Ind. Stud. v. 404.

14. Antyeṣṭi. Nr. 152 of the Bombay government's collection of 1879—1880 is a paddhati on the burial ceremony, bearing on the wrapper the title: *atharvavedasya antyeṣṭikarma sapinḍīkaraṇāntakar-mātharvavedasya*. 33 folios oblong, 10 lines a page; 608 ślokaś. The MS. hails from Ahmedabad (*amadābāda*) and has the following colophon: *vibhāgapamcolīkṛṣṇasut harīharapaṭhanārtham*. On the first leaf: *pamcolīkṛṣṇavibhāga*. No date. The text bears largely upon adhyāya xi, but it contains also incidentally an account of the *ājyatantra* under the name *kuṣāṇḍīkākarma* (cf. above under 13), and the *vṛṣotsarga*.

15. Keçava. Through the kind offices of Mr. Shankar P. Pandit I was enabled to add in the appendix extracts from the paddhati of Keçava, the Keçavī. The MS., to which I had access, is the copy of a codex in the possession of that scholar, which he had made for my use in this work. Though a hasty copy of an apparently far from faultless original, the extracts given, it is believed, exhaust pretty well the contributions to the exegesis of the sūtra, to be derived from this source. My copy consists of 336 folios, of 12—13 lines a page. The comments become shorter and shorter as the work advances, and end with adhyāya xiii, parts of adhyāya xiv having been treated along with earlier chapters of the text, e. g. the *ājyatantra*, Kāuṣ. xiv. 1 (137), along with Kāuṣ. 1—6; the *aṣṭakā*-ceremony, Kāuṣ. xiv. 2 (138), along with Kāuṣ. 19.28. The extent, to which the treatment becomes more and more hurried towards the end, may be understood in the light of the fact that adhyāyas i—vii absorb 275 of the 336 folios of the MS. used here. At the end of adhy. xi there is the following colophon: *saṁvat 1680 pravartamāne māghavadi pañcamī śukre svasya nirīkṣaṇārtham tathātma-jagaṇeśasyāvalokanārtham idam saṁhitāvidheḥ kāuṣikenoktam bhāṣyam yāhyana-gare sārāṁ-gapuravāsīnā tathā śāunakīṣākhādhyāyīnā gaṇeṣeṇāmlokiyādavena ca śrīr astu śubham bhavatu*. At the end of the codex are the following words: *iti śrī grhyapaddhati(h) sampūrṇaḥ samāptaḥ | saṁvat 1883 nāmāgasaramāse śuklapakṣe aṣṭamyaṁ ravivāsare likhitam grāṁtha-sampūrṇaḥ (1)*.

The explanations given by Keçava aim at the expansion of the ritual as presented by Kāuçika, rather than towards an explanation of the words: cases are not wanting, however, in which individual words are explained, usually in a satisfactory manner; cf. below p. xlii fg. Occasionally, e. g. at 29. 15; 31. 6, 19; 40. 16, Keçava differs more or less widely with Dārila. Keçava seems to have command of a pretty wide range of authorities, especially of those within the limits of AV. literature. He recognizes the tradition, according to which the schools of the AV. are nine in number (*nava bhedāḥ*: 1.1), and reports, in accordance with the Ath. Paddh., that the Kāuçika (*saṁhitāvidhi*) is the sūtra of four çākhās, the *çāunakiya* at the head (cf. J. A. O. S. xi. 377). He cites Upavarṣa (1. 8), Manu (6. 28), a *gobhila brāhmaṇaḥ* (2. 18), Māhaki (fol. 807, l. 1; cf. Ath. Pariç. 24. 10; 46. 3; Vaṅçabr. 6), the school of the *cāraṇavāidyās* (6. 37: cf. below, p. xxxvi, and Ind. Stud. iii. 277), the five kalpas of the AV. (see J. A. O. S. xi. 376 fg.; Keç. 1. 8; 39. 5—12; 46. 25; 47. 2; 56. 5), the Ath. Pariçiṣṭas (e. g. 7. 10). More important is the fact that he cites familiarly the following four authorities: Dārila, Rudra, Bhadra, and Pāiṭhinasi. Keç., like Ath. Paddh., states explicitly, that Dārila, Rudra, and Bhadra are the three commentators of the Kāuçika (see adhyāya vi, end: ...*ebhiḥ tribhir bhāṣyakāraibḥ kāuçiko vicāritaḥ*).

The interesting fact that Keçava quotes Dārila not only in the first 48 kaṇḍikās, but also beyond kaṇḍikā 48, has been mentioned above. Rudra and Bhadra seem to be commentaries, somewhat in the style of smṛtis, for metrical passages are quoted from Rudra at 49. 3—27 (p. 352), and from Bhadra at 9, end (p. 312); 36, end (p. 338). Rudra is quoted in addition at 7. 14; 31. 7; 46. 9; 58. 20; Bhadra at 6. 37; 49, end (p. 353); 58. 20. Both are occasionally opposed to Dārila, e. g. at 58. 20. Rudra is quoted also by Sāyaṇa in his commentary to the AV., e. g. in the introduction, p. 27 of Shankar Pandit's edition, and p. 5 of the text. But little has been learned about Pāiṭhinasi, since attention was drawn to him by the editor in the J. A. O. S. xi. 376. In Ath. Paddh. at Kāuç. 9. 9 — the passage is not excerpted in this edition — he is

spoken of as a *paddhatikāra*; Daç. Kar., Ath. Paddh., and Keç. at Kāuç. 79. 9 cite a çloka of Pāiṭhīnasi (Keç. cites the same çloka also at 34. 14 without ascribing it to this author). He is cited otherwise by Dār. at 6. 29, 30, 37 (fol. 31 b, l. 1, 6; 34 a, l. 2) etc.; Keç. 8. 16; 45. 19; 51. 1; 58. 19, and Śāyana's commentary pp. 5, 267, without revealing his exact character. Prof. Julius Jolly has kindly drawn my attention to the following places in which Pāiṭhīnasi, the author on *dharma*, is cited: Haradatta's commentary on Āpastamba's Dharma-sūtra, vol. ii, p. 80 of Bühler's edition; Kubera's Dattakacandrika; Jīmūtavāhana's Dāyabhāga pp. 108, 210, 273, 276; Viramitrodaya p. 668; also in the Smṛticandrikā (MS.), Vyavahāramayūkha, and other works. The citations all bear on the law of marriage and heritage, and are partly in prose and partly in verse, which seems to indicate that the Pāiṭhīnasi cited in these texts was the author of a *dharma-sūtra*, or a *smṛti*. None of these occur, or are alluded to in the commentaries to the Kāuçika. Pāiṭhīnasi is mentioned further in Ath. Pariç. 4. 3; 17. 13; 43. 4; in the Pravarādhyāya of the White Yajur-Veda, 16 (Verz. d. Berl. Hdschr. i. p. 58, l. 24); in the introduction to Āçārka's or Āçāditya's commentary on the Karma-pradīpa (see Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft vol. xxxv, p. 535); Weber's catalogue of MSS., vol. i, nos. 322, 1028, 1166; Kullūka at Manu ii. 72; Madhusūdana - Sarasvatī, Ind. Stud. i. p. 20, l. 6 from bottom; Raghunandana Āhn. p. 273, l. 11 from bottom. He is everywhere spoken of as an author of *smṛti*, and is mentioned along with the other well-known authors of such works. The question whether Pāiṭhīnasi, the author of the work on *dharma*, stood in especial rapport with the AV. is still an open one. Bühler, Manu iii. 1, note (Sacred Books of the East, vol. xxv. p. 74), remarks, that in the more ancient *dharma-sūtra*, only the three Vedas are ordered to be studied. Āpastamba, although he is not one of the earliest sūtrakāras, recognizes the separate position of the AV. in not including it with the *trayī vidyā*, and mentioning it separately at ii. 11. 29. 12, quoting from it at ii. 3. 7. 12—17; cf. Bühler, Introduction to Āpastamba pp. xxiv. xxv. xxix (S. B. E. vol. ii). In Bāuddhā-

yana iv. 3. 4; 5. 1 the Atharvan is apparently on the same level with the other Vedas. Cf. also Manu xi. 33.

d. Accessory literature in manuscript.

16. The Nakṣatrakalpa was accessible to the editor in three MSS., in all of which it stands at the head of a codex of Atharva-pariṣiṣṭas (see nr. 18): cf. J. A. O. S. xi. 378. Two of these MSS. belong to the Bombay government and exhibit no distinguishing headings. The third codex is MS. or. fol. 973, an apograph from a Bombay codex, presented by Bühler to the Royal library at Berlin: see Weber, Verzeichniss etc. vol. ii, nr. 1497 (p. 87). This work, as all the following, bears but very indirectly on the Kāuṣika: its contents are described by Weber, Die vedischen Nachrichten von den Nakṣatra, part ii. p. 392 (Berlin 1862); and by Sāyaṇa in the introduction to his commentary on the AV., p. 25 of Shankar Pandit's edition.

17. The Āntikalpa is of very subordinate value. Though quite on a level, as far as its contents are concerned, with the least significant of the pariṣiṣṭas, it is, as far as known, never found counted as one of them, but holds a place among the five kalpas of the AV.; cf. J. A. O. S. xi. 379. The MS. used was Chambers 144, Weber's Verzeichniss, vol. 1, Nr. 363 (p. 89). The contents of the text are described by Weber, Nakṣatra ii. p. 392, and in Sāyaṇa's introduction to his commentary on the AV., p. 26. The fifth kalpa of the AV., which is called variously Āṅgirasakalpa, Abhicārakalpa, or Vidhānakalpa (cf. J. A. O. S. p. 377—378), was not at the disposal of the editor: no MS. of this text, as far as is known, is to be found in European libraries. That the text is of but small value can be seen from the description of it given by Sāyaṇa, ibid. When found it may elucidate some points in adhyāya vi of the Kāuṣika.

18. Ath. Pariç. The collection of texts designated thus goes by the name of Atharva-pariṣiṣṭas, occasionally *kāuṣikoktāni pariṣiṣṭāni*: cf. Ind. Stud. i. 82, note; the caranavyūha, Ath. Pariç. 49 (Weber, Verzeichniss, vol. i. p. 92); Weber, Ind. Lit. p. 170. Four MSS. were used: two belong to the Royal Library in Berlin, and are described respectively by Weber, Verzeichniss, vol. i, nrs. 365. 366, p. 89 fg.;

vol. ii, nr. 1497, p. 87 fg. Two more have already been alluded to under nr. 16. Some of the texts of this collection, as the *vr̥ṣotsarga* (19), the *rājñām indramahotsava* (20), the *gaṇamālā* (34) and the *adbhuta*-texts (67, 70—74), bear directly upon corresponding passages in the *Kāuṣika*; pratikas of Atharvan mantras are employed very generally. Once, in the appendix to the *Nakṣatrakalpa*, which figures as the first *pariṣiṣṭa*, there occurs in *sakalapāṭha* a version of. AV. (Çāunakīya-çākhā) vi. 128, which appears also in the Kashmirian çākhā: see Roth, *Der Atharva-Veda in Kaschmir*, p. 12, note, and the editor, *Seven Hymns of the AV.* p. 19 fg. (*American Journal of Philology*, vol. vii. nr. 4, p. 435 fg.). In general the *pariṣiṣṭas* yield but very little, which directly elucidates the text, either of the AV., or its *sūtras*.

c. Portions of the text previously edited.

Adhyāya x, which contains the wedding-rites has been edited, translated, and annotated by Dr. E. Haas in the *Indische Studien*, vol. v. p. 267—412. The author's translation and notes are supplemented by Professor Weber. *Adhyāya xiii*, the book on omens and portents, has been edited, translated, and annotated by Weber, in the transactions the Royal Academy at Berlin, 1859: *Zwei vedische Texte über Omina und Portenta*, pp. 344 fg. Both scholars are entitled to praise and thanks for their excellent presentations of these parts of the text, based as they were on the single Chambers MS. (nr. 4 above).

ii. The composition of the *sūtra*.

The *sūtra* of *Kāuṣika* differs from all other known *sūtras* in the scope of the practices, which it has elaborated for the use of the members of the school, to which it pertains. It is not a *çrāuta-sūtra*: this function is performed for the school of Çāunaka in the AV. by the so-called *Vāitāna-sūtra* (or *Vitāna-kalpa*: cf. J. A. O. S. vol. xi, p. 378), as may be seen at once by comparing the treatment of the new-moon and full-moon sacrifices, described by each text: *Kāuṣ.* 1—6; *Vāit.* 1—4. The terminology connected with *çrāuta*-practices is wanting: the words *hotar*, *adhvaryu* and *ud-gātar*, in their technical meanings, do not occur in the entire text of

the Kāuṣika, and the *gr̥duta*-fires are employed only occasionally and secondarily, e. g. 22. 14; 67. 6; 70. 9—12; 71. 1—6; 77. 23; 80. 18—23; 81. 31, 32; 88. 20; 89. 15. The *agnihotra* is mentioned twice 72. 43; 80. 25.

Nor is the text a *gr̥hya-sūtra* in the ordinary sense of the word. It contains, to be sure, all the salient practices, which are regularly treated in such texts, notably the sacraments (*saṁskāra*), from conception, through marriage, to death; also the *madhuparka*, *ājyatantra*, etc. But these do not occupy the most prominent position in the work: they seem to me pretty clearly absorbed, probably in some secondary manner, possibly at a later period, into the main body of the work. This cannot be described otherwise, than by saying that it is a *sūtra* of the AV., i. e. an account, in *sūtra* form, of the practices implied along with the recitation of the individual Atharvan hymns: the recitation and the practice, or perhaps, to speak more cautiously, some practice, of which the *sūtra* gives a later developed form, of course went hand in hand from earliest times. And even if we should shrink from regarding the Atharva-sūtras as the nucleus of the work, about which the other parts were gathered later, because the *gr̥hya-sūtras* represent a larger proportion of the bulk of its subject-matter, we may at any rate safely speak of the Kāuṣika as a mixture of two distinct kinds of *sūtras*, Atharva-sūtras, and *gr̥hya-sūtras*. This distinction will be adhered to in the following discussion.

No tradition as to time and place of composition is extant. We have only two dates of relative chronology within the literature of the Atharvan itself. First, the mantra or hymnal period is pretty well concluded. The text presupposes the *saṁhitā* of the Čāunaka-čākhā, as will be shown pretty conclusively below p. xxxvii; it seems also to be acquainted with materials hailing from the Kashmir-čākhā (see Roth, *Der Atharva-Veda in Kaschmir*, p. 23). If the report of Keçava and the Atharvanīya-paddhati — see the introductions to these paddhatis, and J. A. O. S. xi. p. 377 — that this *sūtra* contains the practices in vogue in four čākhās of the AV., the Čāunakīya etc., is true, we may go so far as to suppose, that the various redactions of Atharvan materials in most, if not all, the schools

of that Veda were in the main finished, at the time when the practices, reported in the Kāuṇika, were put into sūtra-form. Secondly, this sūtra is prior to, and is presupposed by the Vāitāna-sūtra etc. This conclusion has been established beyond doubt, it is believed, by the editor in his article, 'On the position of the Vāitāna-sūtra in the literature of the AV., J. A. O. S. xi, p. 375 fg. The Vāitāna is the ṛgveda-manual of the Atharvavedins, composed at a time, when their efforts to establish themselves as an orthodox Vedic school rendered imperative the possession of an independent treatise on the Vedic sacrifices. How long a period elapsed between the redaction of the Kāuṇika and that of the Vāitāna, it is impossible to state; I would only express the belief, which has grown with prolonged study, that the sūtra of Kāuṇika also represents a rather late product of the efforts to put into exact, easily remembered form the traditional practices of the Atharvan. This must not be misunderstood to imply that the practices themselves are necessarily modern: it lies in the nature of this Veda, that recitation and practice go hand in hand; many hymns of the Atharvan become impossible without actual manipulation of the objects mentioned in them.

The redaction of the Kāuṇika may have been a single one, i. e. all the materials, which go to make up our text, may at a given period have been collected for the first time into that well-defined collection, which we have before us: I do not venture to assert that there was a time, when there existed a corresponding treatise of approximately the same scope, which would justify us in speaking of an earlier form of the text, or in claiming, that certain parts were added after the text left the hands of the last redactors. But I propose to show, that the materials, which were collected for this sūtra, must have come from different sources, of somewhat individual character, and that these were not worked over by our redaction in a manner so perfect, as to efface the marks of different time and different workmanship.

The thirteenth adhyāya, the book on omens and portents, betrays its individuality chiefly by a certain remoteness of its subject-

matter from that of the *saṁhitā*. Unlike the Atharvanic parts of the *sūtra*, which are defined below, it presents its own hymn-material: the mantras from the AV., cited by their pratikas, play a palpably secondary role in appeasing the ill effects of each separate portentous occurrence. The style of the *adhyāya* is of a breadth and diffuseness, which is altogether foreign to *sūtra* works proper: it broaches very closely upon the diction of the prose *pariṣiṣṭas*. One would look in vain in the Atharva-*sūtras* for an expression like *kapāle 'nṅārā bhavanti* = *aṅṅārakapāla*, 135. 1, or *catasro dhenava upakṣptā bhavanti cvetā kṛṣṇā rohiṇī surūpā caturthī*, 120. 1; 126. 5. The passage *uttaram (prāñcam) idhmam upasamādhāya* etc. is repeated in full, and only with slight variations, at 94. 10 fg.; 106. 4 fg.; 109. 3 fg.; 111. 1 fg.; 120. 3 fg.; 126. 7 fg.; 135. 4 fg.: proper *sūtra* style would demand only an allusion to the practice in every passage, succeeding 94. 10 fg. Cf. e. g. 11. 11; 12. 11; 14. 24; 15. 7; 16. 23; 31. 16; 86. 28, 29; 87. 28, etc. At 26. 24; 30. 24 the rites described at 41. 1 fg. seem even to be anticipated in a condensed form. At 97. 7 the passage *ape 'ta etu nirrtir ity etena sūktena*, with the hymn given in *sakalapāṭha* in the following passage, is of a comfortable breadth, out of keeping with *sūtra* language. The same may be said of *etena sūktena* at 99. 3; 100. 3; 102. 4; 107. 1; 108. 1; 109. 5; 115. 2; 117. 3, 4 (the same phrase twice); 118. 1; 124. 6; 128. 3; 129. 3; 132. 1; 133. 7. At 126. 9 the phrase *etena sūktena* follows the pratika of v. 17. 4, and seems to indicate the hymn from verse 4 to the end. The same may be said of *etābhyām sūktābhyam* at 104. 3; 113. 3; 123. 1; 133. 2; *etāis tribhiḥ sūktāiḥ* at 133. 1; *ity etābhyām* (sc. *ṛgbhyām*) at 136. 6; *ity etābhiḥ catasṛbhir* (sc. *ṛgbhiḥ*) at 112. 1. At 127. 4 the phrase *iti catasṛbhir* (sc. *ṛgbhiḥ*) is employed, although the hymn contains just four verses, and the ordinary usage of *sūtra* style would be content to express the same thing by the pratika of the first verse alone. The laxity of the style, appears pointedly, if we confront *iti tisṛbhiḥ*, at 120. 5, with *ity etābhiḥ catasṛbhiḥ* at 112. 1. A similar breadth and looseness of style will be exhibited below, in connection with other parts of text, which do not belong to what has been styled the Atharva-*sūtra* proper, but they do

not operate to anything like the extent, to which they appear here: they are especially characteristic of adhyāya xiii. The fact, finally, that this part of the text is introduced by a table of contents in kaṇḍikā 93, would seem to point strongly, towards the independent composition of the book on omens and portents: in that case the work must have been incorporated by the redactors of the text, in its final form. Such, in fact, is the opinion of Professor Weber in his treatise, *Zwei Vedische Texte über Omina und Portenta*, Transactions of the Royal Academy of Berlin 1858, pp. 345, 384.

I see no reason for doubting this view. It will appear in the sequel that the Kāuṇika is composed of various strata, which have not been worked over so evenly by the author of the sūtra, as to efface the marks of separate authorship, although all the materials, hailing as they do from the same or closely kindred schools, have much in common, and although there are evident attempts on the part of the author of the sūtra at assimilating all the materials, which he has incorporated into his work. The familiar employment in adhyāya xiii of the *cātanagaṇa* (136.9), the *mātrnāmāni sūktāni* (94.15; 95.4; 96.3; 101.3; 114.3; 136.9), the *vāstoṣṭāyāni sūktāni* (120.9), proves, either a knowledge of the rest of the work — these gaṇas are described at 8.23 fg. — or at least a familiarity with the leading technical terms of the school. At 118.1 a mantra-selection, which does not hail from the Çāunakiya-saṁhitā, is cited with its pratika only: this can be accounted for only by the fact that it has been quoted previously in sakalapāṭha at 91.1, i. e. prior to adhy. xiii; cf. the pratika *bhavatam naḥ samanasaṁ samokasaṁ* at 133.7, which is based upon the sakalapāṭha at 108.2, or elsewhere the pratika *idāva-tsarāya*, at 68.35, which is based upon the sakalapāṭha at 42.17. This is in all probability an instance, in which the redactor has succeeded in assimilating his materials, whereas he seems to have failed of this result, when he quotes in full the mantra *ayā ca 'gne 'si* etc. at 97.4, although it has appeared previously in sakalapāṭha at 5.13; or, leaving aside adhyāya xiii, when he presents twice in sakalapāṭha the mantra *vaha vapam jātavedaḥ* etc., at 45.14 and 84.1. Still less successful was he in

carrying out sūtra methods, when he left in his final redaction the mantra *vrātāni vrātapataye* in *sakalapāṭha*, at 42. 16, whereas the *pratīka* occurs previously at 6. 19: see below p. xxviii. A sūtra-work, in order to be consistent, must have reversed this relation. Another instance of uneven finish is furnished by 137. 30, where the *pratīkas* of three successive verses are given: at 2. 41 the *pratīka* of the first of these, followed by *iti tisṛbhiḥ* is quoted under essentially the same circumstances.

Very likely the book on omens and portents once upon a time existed separately somewhere in Atharvan quarters, and was incorporated into the Kāuṇika, owing to the general fitness of the subject matter in such a collection. Similarly there were incorporated into Pār. Gṛ. three chapters on omens and portents, which were excluded, perhaps unjustly, by the editor, Professor Stenzler: see Speijer, *Bemerkungen zu den Gṛhyasūtra*, *Tijdschrift voor Ind. Taal- Land- en Volkenkunde*, 1879, p. 39 fg. The fusion of this book with the body of the text, though accomplished in a pretty thorough manner, has not removed the traces of this individual character.

It seems very likely, though it is not so superficially evident, that *adhyāya* xiv also represents a later stratum of the Kāuṇika, or at least, that the original redactors themselves added the five very heterogeneous chapters of which this book consists, after the main body of the work was concluded. There is, to begin with, no imaginable reason for the insertion of *adhyāya* xiii between xii and xiv: if xiii is a sort of *pariṣiṣṭa*, it follows that xiv was added at the same time, or still later. This is pretty well supported by the internal evidence of these chapters. *Kaṇḍikā* 141 contains an excessively corrupt account of the rules for veda-reading and the intermissions in the same, in mixed prose and verse: its later *smṛti*-character cannot fail to impress itself upon the reader. It seems to be an after-thought, for *kaṇḍ.* 139 treats of the introduction of pupils to veda-reading in better sūtra style, and the insertion between these chapters of the *indramahotsava*, a *rāja-karma*, would be simply senseless. And *kaṇḍ.* 139, though its style in general does

not differ from those parts of the work, which deal with house ceremonies proper, is also subject to suspicion, because it deals with materials, which have been treated previously in their proper place at 56. 8 fg. Here the pupil is made to recite the *sāvitrī*; at 139. 10 the *sāvitrī*, and in addition two very characteristic Atharvan mantras, iv. 1. 1, and i. 1 fg. This looks very strongly like an after-thought in the vein of the *pariṣiṣṭas*, and due to the constantly growing desire to vindicate for this Veda by every device a position of unimpugnable strength and orthodoxy among the canonical books; cf. e. g. the extract, Ath. Pariç. 2. 3, 4, reported in J. A. O. S. xi, p. 378, note. A bit of technical evidence, that this *kaṇḍikā* is not quite of a piece with the main body of the work, seems to be furnished by the word *triṣaptīya* 139. 10. At Kāuç. 7. 8 there is a *paribhāṣā-sūtra*, which demands that during the rest of the work *pūrtam* (sc. *sūktam*) shall be the handy designation of the *triṣaptīya*-hymn i. 1: this is consistently carried out throughout the work, wherever this hymn is employed; see 10. 1; 11. 1; 12. 10; 14. 1; 16. 5; 18. 1, 19; 32. 28. The fact that this *adhikāra* is not valid here, shows at any rate the insufficient assimilation of this chapter to the rest of the work, and seems to point pretty strongly, along with the afore-mentioned evidence, to the late character of the chapter.

Similar is the case of *kaṇḍ. 138*. This contains a broad presentation of the *aṣṭakā*-ceremony, which appears previously, treated in good *sūtra* style, at 19. 28 fg. Keçava recognizes the essential identity of both accounts, and treats them together in *kaṇḍ. 19*. I see no reason for doubting, that *kaṇḍ. 138* represents a later addendum. And a consideration of the style of *kaṇḍ. 140*, which deals with the *indramahotsava*, warrants the same conclusion. This also is to all intents a *pariṣiṣṭa*, and it occurs in a very slightly extended form as the 19th of the Atharva-*pariṣiṣṭas*, which proves at least, that there was nothing foreign to such a collection in its style and language. Again I cannot regard the systematic account of the *ājya-tantra*, which is presented in *kaṇḍ. 137*, as anything more than a somewhat extended account of a part of the *darçapūrṇamāsa*-cere-

monies, enriched, to be sure, by precepts for making the *vedi* and the *lakṣaṇam*. Kāuṣ. 6. 29, 30 reads: *imāu darṣapūrṇamāsāu vyākhyātāu | darṣapūrṇamāsābhyām pākayaññāḥ*. There is therefore no occasion for a corresponding provision at 137. 43: *vyākhyātām sarvapākaya-jñīyam tantram*. At 137. 37—40 the four long sūtras 3. 5—8 are repeated verbatim: a mere allusion would have sufficed in a concinnate single sūtra work, as e.g. the mantra at 2. 1 is repeated correctly in pratika at 137. 32. That kaṇḍ. 137 from the standpoint of sūtra-style, is later than kaṇḍ. 1—6, may be seen by comparing the passage 2. 41, *agnir bhūmyām iti tisṛbhīr*, with 137. 30, where the pratikas of all three verses (xii. 1. 19—21) are written out in full. We may add that the paddhatis (Keçava, Daç. Kar., Ath. Paddh. and Antyeṣṭi) implicate almost inextricably passages from one and the other account, in describing either the *darṣapūrṇamāsāu* or the *ājyatantra*.

We may therefore believe with as much certainty, as lies in the nature of such deductions, that adhyāyas xiii and xiv represent a later stratum of the work.

Very peculiar is the position of the first six kaṇḍikās of the first adhyāya. After a few very general paribhāṣā-sūtras (1—8), which deal with the sources of the work, a set of more special paribhāṣās follow (9—21). These deal with differences between the worship of the *devās* and the *pitaras*, as is frequently the case at the beginning of sūtra works: e.g. Çāṅkh. Çr., Āpast. Gr. etc. Otherwise the first six kaṇḍikās treat the *darṣapūrṇamāsa*-ceremonies only. But the scope of the paribhāṣās 9—21 must have been greater than the first six kaṇḍikās, as no allusion to any form of worship of the manes occurs in these. It would be possible to suppose that these paribhāṣās allude to a later part of the work, and this is no doubt the case; see especially adhyāya xi. But technically there is this difficulty: immediately after the *darṣapūrṇamāsāu* there are three kaṇḍikās, containing paribhāṣās of much wider scope; these are applied from that point on, while there is for a long series of chapters no occasion for the action of the adhikāra of 9—21 in the first kaṇḍikā. I cannot withhold the impression, that the first six kaṇḍikās did not

originally stand where they now are found, and that they were placed there in deference to the ordinary habit of the Yajus-saṁhitās (see TS., MS., Kāṭh. S., Kap. S., and VS.), or still more primarily the ṣrāuta-sūtras (Çāṅkh., Āçv., Lāṭy., Kāty., Lāṭy., Āpast.; cf. also Vāit. Sū.), of opening with this performance. And there is not wanting a certain amount of technical evidence in support of this view. The stanza *vratāni vratapataye* is quoted by its pratika at 6. 18, whereas it occurs in sakalapāṭha at 42. 16. This would seem to indicate, according to the ordinary habit of the Kāuṇika and the Vāit. Sū., that 6. 18 originally followed 42. 16. It must be mentioned however, that a similar instance, which does not admit of such an interpretation, appears in the case of the stanza *acyutā* (Keç. *acyutā dyāur iti*), whose pratika at 35. 12 is followed by the sakalapāṭha at 98. 2. In fact the mantras of adhyāya xiii seem occasionally to be handled, as though they formed a little saṁhitā by themselves; so e. g. the gaṇamālā, Ath. Pariç. 34. 29, quotes the mantra at Kāuç. 104. 2 (see the note there) by its pratika *yā asurā* (1) along with pratikas of Atharvan verses. The sūtra *pra yacha parçum iti darbhāhārāya dātram prayachati* (5. 24) is followed at 8. 11 by a paribhāṣā-sūtra to the same effect in somewhat modified language. This seems to prove at least, that chapters 1—6 are not constructed in harmony with the chapters following. I do not venture to decide, whether they once stood in some other part of the work, or merely represent a different stratum, worked over by some special hand, or dating from a later period. They might have stood fittingly between kaṇḍikās 52 and 53, immediately after the Atharva-sūtra proper, and at the beginning of the grhya-sūtras. I am content, however, to point out the peculiarities of this section, without urging any conclusion.

The Atharva-sūtra proper, as it has been styled above, begins at kaṇḍ. 7, and extends to kaṇḍ. 53, though it is interrupted by the passages kaṇḍ. 42. 15 to the end of 45, which are in the style of the grhya-sūtras. This part of the work presents the strongest characteristics of Atharvan life, while the remaining kaṇḍikās, up to the end of adhyāya xii, present ordinary grhya-practices, treated from the point of

view of the Atharvan, and upon the foundation of Atharvan mantras. The Atharva-sūtras are written in condensed sūtra-style, and contain by far the most original practices: the language of these sūtras is noteworthy for its striking lexical materials, and their value as an aid towards the exegesis of the Atharva-saṁhitā is of a very high order. Cf. the editor's articles, containing contributions to the exegesis of the AV., a list of which is given on p. xlii. They differ moreover from the rest of the work in quoting very few mantras which are not found in the Atharva-saṁhitā. The style of the grhya-sūtras is palpably broader than that of the Atharva-sūtras, and there are a number of technical points which differentiate the two divisions. Altogether the impression left upon the perusal of both is, that the final result of the redaction, which we have before us, represents the fusion of an Atharva-sūtra with an ordinary grhya-sūtra.

The most salient point which distinguishes the grhya-sūtras are the very frequent mantras not derived from the Atharva-saṁhitā, and therefore given in sakalapāṭha. Frequently both pratīka and sakalapāṭha of the same mantra occur together: at 6. 2 the pratīka follows the sakalapāṭha; at 42. 15, 17; 62. 20, 21; 68. 9, 10; 68. 25, 26; 72. 13, 14; 90. 25—91. 1; 92. 30, 31; 97. 7, 8; 107. 1, 2; 108. 1, 2; 117. 3, 4; 128. 3, 4; 133. 2, 3; 139. 25, 26 the pratīka precedes the sakalapāṭha. Occasionally Atharvan pratīkas occur together with mantras in sakalapāṭha: 6. 2; 71. 6; 72. 13; 73. 10; 133. 2. The extent of the mantra-material, not derived from the AV., is very considerable, as may be seen by surveying index C.

The broader style of the grhya-sūtras is best recognized through their mode of quoting pratīkas. At the beginning of 68. 27 three successive verses are cited each with their pratīka (cf. also 137. 30). At 54. 9; 57. 7; 75. 24; 79. 17; 90. 15; 92. 30 the phrase *iti etayā* (sc. *ṛcā*) is employed in quoting a single verse; at 68. 27 this is extended to *iti sārddham etayā*; at 77. 5 we have *ity etām ṛcam*; at 90. 25 *ity etābhiḥ* (sc. *ṛgbhiḥ*). Similarly the phrase *iti sūktena* occurs at 64. 27; *ity anena sūktena* at 53. 13; *ity etena sūktena* at 54. 5; *ity etāis tribhiḥ sūktaiḥ* at 67. 15; at 65. 9 *iti sūktena* refers only to part of a hymn

(x. 9. 3fg.). The word *ubhayor* at 81. 20 precedes tautologically the quotation of two pratikas; the expression *iti drābhyām* (sc. *ṛgbhyām*) at 57. 23 is employed in addition to the quotation of the two pratikas of vii. 61. 1, 2, while at 54. 7; 56. 1; 57. 1 the same expression is employed, when only the pratika of the first of the verses is quoted. At 57. 29; 68. 27; 71. 12; 87. 29 we have *iti tisṛbhiḥ* (sc. *ṛgbhiḥ*), or *iti tisraḥ* (sc. *ṛcaḥ*); at 54. 18; 71. 8 *iti catasraḥ* (sc. *ṛcaḥ*); at 54. 10; 75. 11 *iti pañcabhiḥ* (sc. *ṛgbhiḥ*). Expressions of this sort are almost entirely wanting in the Atharva-sūtra; I have only noted the following: at 9. 1; 35. 12 *ity ekā* (sc. *ṛk*) indicates, that only a single verse of the hymns in question is to be recited; at 19. 28 *iti sarveṇa sūktena* seems superfluous. This implies a notable difference in style, and, while it may be in part due to the fact that the mantras in the grhya-sūtras frequently represent parts of longer hymns, involving for their subdivisions the need of such special definitions, yet there is at least no occasion for them in many of the cases enumerated.

A somewhat subtle difference in the forms of the root *cam* + *ā* points to the same conclusion. The MSS. agree unanimously in writing *ācamayati* in the Atharva-sūtras (25. 34; 26. 14; 27. 4; 28. 1; 29. 13; 41. 23), but *ācamayati* everywhere else (44. 5; 109. 8; 110. 6; 111. 8). A similar topical differentiation seems to appear in the occurrence of *juhvaḥ* as nom. sing. masc. of the present participle of root *hu* in the Atharva-sūtra (15. 1): *juhvan* is the form of the grhya-sūtras (71. 7; 109. 5; 110. 4; 111. 5; 126. 9). Less tangible, and less easy to formulate is the general difference in style between the Atharva-sūtras and the grhyasūtras: the latter are broader, naiver; the former severer and more technical. We may point to a few expressions illustrative of the grhya-style: *tatrāi 'tat sūktam anuyojayati* (53. 7); *āpas tāsu niktva taṇḍulān āvapati* (61. 36); *ājyam juhuyāt* (63. 9: *ājyam* is superfluous on account of the adhikāra of the paribhāṣā-sūtra 7. 3); *athā 'ta odanasavānām upācārakalpaṁ vyākhyāsyāmaḥ* (67. 5); *puñbhyām ekāikasmāi tisrastisraḥ tā adhyadhy udadhānam paricṛtya* (72. 12); *pūrvayor uttarasyām śraktyām* (75. 26: ordinary sūtra-style demands *pūrvottarasyām*), etc. The passage 53.

3 fg. : *idhmañ prāñcam upasamādhāya*, etc. is repeated in full at 67. 20 fg. ; 139. 3 fg. Its frequent occurrence in full in adhyāya xiii has been stated above, p. xxiii. Similarly, longer passages are given in full twice at 42. 15, 16; 68. 35, 36; at 62. 2 fg. ; 68. 18 fg., and at 71. 16 fg ; 86. 19 fg. The style of the grhya-sūtras seems to hold an intermediate position between that of adhyāya xiii, which broaches upon the diction of the pariṣṭas, and that of the Atharva-sūtras.

I would finally draw attention to the fact, that kāṇḍa xix of the AV., whose relation to the Kāuṣika is peculiar (see below p. xl), is never quoted in the Atharva-sūtras.

It lies in the nature of such investigations as the preceding, that they are not equally secure at all points. The ground is not firm, and the opportunities for confusing subjective impression with objective fact are abundant. I shall be content if these remarks have made it clear, that the sūtra ascribed to Kāuṣika is a work dating from the later sūtra-period; that it contains various strata not so cunningly assimilated, as to hide their individual character, due either to separate authorship, or varying period of composition; that the distinction between Atharva-sūtras and grhya-sūtras is justified by their difference in subject-matter, style and sūtra technique; that adhyāyas xiii and xiv are probably of later origin than the rest of the work, a fact which the final redaction of the work did not quite succeed in covering up; finally, that the first six kāṇḍikās of adhyāya i seem to have formed originally a part of a later stratum of the work.

iii. The relation of the Kāuṣika to its saṁhitā.

The student of Atharvan literature is confronted by the unswerving native tradition, that the AV. existed in nine schools, or variations (*çakhā, carana, bheda*). The chief sources for this tradition are: 1. The two caranavyūhas. One, counted as the fifth pariṣṭa of the White Yajur-Veda, registers the schools of the AV. in chapter 1; another caranavyūha figures as the 49th pariṣṭa of the AV., and deals with the same subject in shorter form. — 2. Incidental mention in Pāṇini, in the Mahābhāṣya, and other literature accessory to Pā-

nini. — 3. The very late over-systematic reports of the Purāṇas, and other late literature, e. g. the Saṃskāraganapati of Rāmakṛṣṇa. — 4. Incidental mention throughout the literature of the Atharvan itself. — The question of the çākhās has been treated often: see Weber, Indische Studien i. 152, 296; iii. 277—278; xiii. 434—435; Omina und Portenta p. 412—413; Indische Literaturgeschichte p. 170 Max Müller, Ancient Sanskrit Literature p. 371; Rajendralālamitra in the introduction to the Gopathabrāhmaṇa p. 6; Çabda-kalpadruma, s. v. *veda*; Roth, Der Atharva-Veda in Kaschmir, p. 24 fg.; the editor in J. A. O. S. xi. p. 377—378; Simon, Beiträge zur Kenntniss der vedischen Schulen, p. 31.

The native tradition on this subject is analyzed most systematically and critically by Professor Roth in the monograph cited above. He arrives at the conclusion, that five school-names may be securely picked out of the varying reports as authentic; four more he rejects as untrustworthy. I believe however, that a closer adherence to the incidental references to the çākhās, contained in the literature of the Atharvan itself, will serve to purify the collective tradition on this subject to such an extent, as to render it pretty certain what nine schools were regarded by the Atharvavedins themselves in the light of separate çākhās. Just as it was possible for the editor to fuse the variegated reports throughout Hindu literature about the five kalpas of the AV. into a single tenable result — see J. A. O. S. xi, p. 379 fg. — so also is it possible here to reduce the many conflicting accounts to one fundamental one. And there can be no doubt, that of the four sources of our knowledge on this subject the fourth, i. e. the literature of the Atharvan itself, is the most valuable.

The smaller caraṇavyūha (Ath. Pariç. 49) was accessible to the editor in four MSS., whose readings of the passage bearing upon this question may be summarized as follows: *tatra brahmavedasya nava bheda bhavanti tad yathā | pāippalādās taudā māudāḥ çāuna-kīyā jājalā jaladā brahmavadā devadarçāç cāraṇavāidyāç ca**. I

* *tāudā* is conjectured: the MSS. read *stāudāḥ*, but the *s* is certainly due to the very frequent false sandhi of final *s* before *t* (तस्य-

believe, that these nine school names are the nine *çākhās* of the AV., and that the portentous mass of blundering report, which overcrusts this, is due to false MS. readings, to more or less conscious malformation of these names on the part of later writers, and finally to later additions.

i. The *pāippalāda*, also *pāippalādaka*, *pāippalādi*, *pippallāda*, *pāippala*, *pippala*, *pāippalāyana*, etc. These patronymics go back to the name of an *ācārya* *pippalādi*. The name occurs in Atharvan literature as follows: The colophons at the end of the *kāṇḍas* of the MS. of the Kashmirian *çākhā* of the AV. exhibit the words *ātharvaṇika-pāippalāda-çākhā*; see Roth, *ibid.* p. 12. At the end of a group of mantras, which wind up the first Ath. *Pariç.*, and are derived according to Roth *ibid.* from the Kashmir recension: they are printed *American Journal of Philology* vii. nr. 4, p. 486—487 (Seven Hymns of the Atharva-Veda p. 20—21). In the colophon of the *Prāçnopaniṣad*: *iti çrī pippalādātharvaṇe (I) çākhāyām prāçnopaniṣat samāptā*; see Weber, *Verzeichniss der Berliner Handschriften* i p. 86, nr. 346. In the colophons to the second half of the *Vāitāna-sūtra* (*adhyāyas* ix—xiv), which contains *prāyaścitta*-rules, e. g. at the end of *adhy.* xiv: *ity atharvavede vāitānasūtre prāyaścittaprasaṅge caturdaṣo 'dhy-āyaḥ . . . çrīmadguru-atharvaṇācārya-pippalāda-çāmyumātharvaṇāya (I) namaḥ . . . çrīmadguru-atharvaṇācārya-pippalāyana (I) samāpto 'yam*. The *pippalādiçāntigaṇa*, Ath. *Pariç.* 34. 20 (cf. *Kāṇḍ.* 9. 3, note), begins with the *pratika çam no devī* (*vulgata* i. 6), which is in all probability the opening verse of the Kashmir *çākhā*: see below p. xxxvii, and Roth *ibid.* 16, 17. Further Ath. *Pariç.* 2. 3, 6; 23. 10; 24. 14; 41. The name is also reported in all other authorities: *Pāṇini*, *gaṇa kārta*, the *Mahābhāṣya* (*Ind. Stud.* xiii. 435), the *caraṇavyūha* of the White Yajur-Veda, and the *Purāṇas*: see the authorities cited above, p. xxxii.

ii. The *tāuda* (MSS. *stāuda*). The report of the *caraṇavyūha* is supported by the parallel patronymic *tāudāyana* (MSS. *stāudā-*

जादः सौदः). — One MS. reads *jāhvālāḥ*; two *jābalāḥ*. — Two MSS. read *divadarçāḥ*. — One MS. reads *cāraṇavidyāç*. —

vana), Ath. Pariç. 23. 3. This is the only occurrence of the name in Atharvan literature, as far as is known at present. From these two forms are propagated a brood of variants, too numerous to report in full; the most interesting are: *tāuta* in the ÇKD.; *tāuttāyana*, *tottāyanīya* in the caraṇavyūha of the White Yajus. Here also belong the *bhūtāyanas* of the Devī-purāṇa (Ind. Stud. iii. 277), etc. The passage, Ath. Pariç. 23. 3, reads; *a skandhād uraso vā 'pi 'ti stāudāyanāḥ smṛtā* (sc. *araṇih*).

iii. The *māuda*. The earliest authority for this school, known at present, is Ath. Pariç. 2. 4; 23. 3. At 2. 4 the *māuda* and *jalada* are attacked by the *pāippalāda* and *çāunaka*, as follows: *pāippalādaṁ gurum kuryāt çrīrāṣṭrārogyavardhanam | tathā çāunakinam cā 'pi deva-mantravipaścitaṁ | ...purodhā jalado yasya māudo vā syāt kathāṁ cana | abdhād daçabhyo māsebhyo rāṣṭrabhraṇçaṁ sa gachati*. The name *māudāyana*, Ath. Pariç. 24. 10, is the fuller patronymic of the same school; cf. *pāippalāyana*, (*s*)*tāudāyana*, *jaladāyana*. Pāṇini, gaṇa *kāṛta*, and the Mahābhāṣya also report the *māuda* in close connection with the *pāippalāda*: see Ind. Stud. i. 152; xiii. 435. The name *damoda*, which is found in several MSS. of the caraṇavyūha of the White Yajus (see Gop. Br. Introd. p. 6; Ind. Stud. iii. 277), has evidently in the confusion of the texts borrowed its first syllable *da-* from the end of *pāippalāda*.

iv. The *çāunakīya* or *çāunakin*. The term *çāunakin* occurs as a school-name at Kāuç. 85. 8. At. Vāit. Sū. 43. 25 a *çāunaka*-sacrifice is mentioned: 'the *çāunaka*-sacrifice is for him who is desirous (of knowing) witchcraft'; in Ath. Paddh. at Kāuç. 1. 6 the Vāitāna-sūtra is cited as *çāunakīya-sūtra*. The title of the published prātiçākhyā of the AV. is *çāunakīyā caturādhyāyikā*: see J. A. O. S. vii. 333 fg. At Ath. Pariç. 24. 10 the members of this çākhā are called *çāunakeyāḥ*; the name of an ācārya *çāunaka* occurs ibid. 20. 1; 23. 3; 24. 13; 26. 1, 31; 54. 1; 65. 6; 71; *çāunaki* appears at 1. 4. We have further the explicit statement of Sāyaṇa in the introduction to his commentary on the AV., that the Kāuçika is the ritual book for four çākhās, the *çāunaka* at the head. Shankar Pandit, in the London Academy of June 5,

1880, states, that the four çākhās are the Çāunakīyas, Akṣalas (? Jājālas), Jaladas and Brahnavadas. A similar statement occurs in the introductions to Keçava and the Ath. Paddh.; see J. A. O. S. xi, 377, and above p. xvii. The name occurs very frequently outside of Atharvan literature, e. g. Pāṇ. iv. 3. 106, and in the gaṇa *çāunaka* along with the *devadarçaninaḥ* (1 cf. Kāuṣ. 85. 7, 8). In the outside reports of the Ath. çākhās the name occurs with many corrupt variants, and I believe that the *kāunakhin*, or *kunakhin* (cf. Roth loc. cit. 25), who are frequently mentioned along with the *çāunakin*, are the result of a popular etymology, perhaps with sinister intent (*kunakhin* 'sick-fingers'), based upon the name *çāunakin* itself. Variants of *çāunakin*, which seem to form the bridge between the two names, occur, e. g. *kāunakīyāḥ* in the Chambers Cod. of Ath. Pariç. 49; *sakunakhi*, Gop. Br. Intr. p. 6. Moreover ç and k are easily interchanged: cf. *lopāça* and *lopāka*; *çarkoṭa* and *karkoṭaka*, etc.; see KZ. xxv. 125; P. A. O. S. for May 1886, p. xl. No such school as the *kāunakhin* is, as far as known, mentioned anywhere in Ath. literature.

v. The *jājala*. The name occurs only once in the unequivocal passage, Ath. Pariç. 23. 2: *bāhumātrā devadarçāir jājālāir ūrumātrikā* (sc. *araṇiḥ*). In the Mahābhāṣya the school is represented by the name of its ācārya *Jajali* (Ind. Stud. xiii. 435). In Shankar Pandit's statement, quoted in the preceding section, the Akṣalas are pretty clearly a corruption of the same word. Of the many variants, which occur in the later accounts of Atharvan schools, *jābāla* is especially frequent, and is supported by readings of Ath. Pariç. 49: if we distrust with Professor Roth, *ibid.* p. 25, the name *jājala*, we may perhaps substitute *jābāla*, a name known elsewhere in Vedic literature. I have found nothing to support his surmise, that the ācārya *bhāgali*, Kāuṣ. 9. 10; 17. 27; Vāit. Sū. 1. 3; 22. 1; 28. 12, is at the bottom of this school-name.

vi. The *jalada* occur in the interesting passage, Ath. Pariç. 2. 3—5, excerpted above under *māuda*. The name is authenticated further by the patronymic *jaladāyana* at Ath. Pariç. 23. 2; *jaladāyanāir vitastir vā* (sc. *araṇiḥ*) *ṣoḍaṣe 'ti tu bhārgavāḥ*. According to

Shankar Pandit, loc. cit., the Jalada are one of the *çākhās*, of which the Kāuçika is the *sūtra* (*samhitāvidhi*).

vii. The *brahmavada*. This name I have not as yet found in any Atharvan work outside of the *caranavyūha*. It is mentioned by Shankar Pandit, loc. cit., and the secondary texts are unanimous in presenting it, or some variant of it more or less corrupt: *brahma-vala*, *brahmabala*, *brahmadābala*, *brahmapalāça*, and others still worse.

viii. The *devadarça* or *devadarçin*. At Kāuç. 85. 7 they occur in conjunction with the *çāunakin*, as also in Pāṇini, *gaṇa çāunaka*, in the form *devadarçaninaḥ*. They occur also in Ath. Pariç. 23. 2: see above under *jājala*. In the later sources there are many variants: *divadarça*, *devarçi*, *vedadarça*, etc.

ix. The *cāraṇavāidya* (var.-*vidya*). The name occurs in Keçava at Kāuç. 6. 37, and in Ath. Pariç. 23. 2: *cāraṇavāidyāir jaṅgha ca māudenā 'ṣṭāṅgulāni ca* (length of the *araṇi*).

That the preceding sketch reproduces the tradition of the Atharvan schools in reference to their *çākhās*, may, I think, be regarded as certain. Why these school-names are picked out, while others, e. g. the *bhārgava*, who figure by the side of the *cāraṇavāidya*, *māuda*, and *jālada* at Ath. Pariç. 23. 2, are omitted from this list, it is no more easy to divine than the elevation of the insignificant *Çāntikalpa* to a place among the five kalpas, by the side of the *sūtras* of the AV.; cf. J. A. O. S. xi, 378fg.: in intrinsic interest the *Çāntikalpa* is excelled by a score or more of the Ath. Pariç. *ṣṭas*. We may take it for granted, that in both cases names of very different importance and scope have been associated on very superficial grounds. And the report quoted above, that the Kāuçika is the *samhitāvidhi* of four of these *çākhās*, excludes the possibility, that these school-differences extend in every case to the *samhitās* themselves, or even to the *sūtra* of the same *samhitā*.

Hitherto, in fact, there have been found no traces of the existence of *samhitā-çākhās* in addition to the vulgate and the Kashmir recension. Professor Roth in his tract, *Der Atharva-Veda in Kaschmir*, has associated the latter version with the *pāippalāda*, not with unhesit-

ating assent in every quarter. I see no reason for doubting his conclusion. The fact that the name *pāippalūda* is found occasionally associated rather loosely with Atharvan productions, which seem to have no nexus with that school (cf. above under *pāippalāda* p. xxxiii), is paralleled so frequently in the history of the other Vedas, as to need no special explanation. The surmise, that the vulgate belongs to the school of the *çāunakin* (cf. Gop. Br. Intr. p. 7; Roth, *ibid.* 27), can now be regarded even as more certain. In the first place there is no reason to doubt the authority of the Ath. Paddh. in naming the *Vāitāna-Sūtra* a *çāunakīya-sūtra*; the dependence of this upon the *Kāuçika* is equally certain: the *Kāuçika* is therefore also a *sūtra* of the *çāunakin*. The report of Keçava, Ath. Paddh., and Sāyana, that the *Kāuçika* is *catasṛṣu çākhāsu çāunakādīṣu saṁhitāvidhiḥ*, independently points to the same conclusion. At *Kāuç.* 85. 7, 8, where a difference of opinion between the *devadarçin* and *çāunakin* is reported, the *Kāuçika* sides with the latter: this seems to support the same position; cf. J. A. O. S. xi, 377. There is no room for doubt, that both the *Kāuçika* and the *Vāitāna* are *çāunakīya*. And the evidence that both these *sūtras* are based upon the vulgate, in other words that the vulgate itself is of the same *çākhā*, is fully as strong.

There is in existence in Atharvan literature a persistent tradition, that the Atharva-saṁhitā began with the verse *çam no devīr abhiṣṭaye*, instead of with the verse *ye triṣaptāḥ*, i. 1. 1 of the vulgate. So Gop. Br. i. 29: *çam no devīr abhiṣṭaya ity evamādin kṛtvā 'tharva-vedam adhiyate*. In the *brahmayajña*, which contains a list of the initial verses of the Vedas, the Atharvan is represented by the verse *çam no devīr abhiṣṭaye*: see A. Bourquin, *Brahmakarma* (Paris 1884). *Adhyāya* v, p. 130, bottom. And, according to Haug, *Brahma und die Brahmanen*, p. 45, there are MSS. of the vulgate AV., which actually begin with this verse, repeating it in its ordinary place i. 6. 1. Further, according to Haug, *ibid.*, and Bhandarkar, in the *Indian Antiquary*, May 1874, p. 132, (cf. also Roth, *ibid.* p. 16), a devotee of the AV. must recite in the morning, when rinsing his mouth, both the verses *ye triṣaptāḥ* and *çam no devī*. In the intro-

duction to the Mahābhāṣya also the verse *ṣaṁ no devī* is given as the initial verse of the AV.: see Haug, *ibid.*; Weber, *Ind. Stud.* v. 78; xiii. 433.* In the Pāippalāda-saṁhitā, which is known at present only through the single MS. in the possession of Professor Roth, the first folio is wanting, but this scholar has surmised, that the opening verse of this saṁhitā was the mantra in question, as it does not occur in any other part of the codex, and the opening verse of the vulgata, *ye triṣaptāḥ*, occurs at the beginning of the second anuvāka. This may now be considered as nearly certain, for the *pippalādiṣāntigaṇa*, Ath. Pariç. 34. 20 (see Kāuç. 9. 7, note) begins with the pratīka *ṣaṁ no devī*; cf. p. xxxiii.

The Çāunakiya-saṁhitā, on the other hand, begins with the verse *ye triṣaptāḥ*. The MSS. of the Atharvan, which, according to Haug, begin with *ṣaṁ no devī*, exhibiting the same verse also in its proper place i. 6. 1, owe this addendum to the tradition as reported above. In the *vedavratasyā "deçanavidhi*, Ath. Pariç. 44. 6fg., the statement is made, that *ye triṣaptāḥ* is the opening verse of the AV. In the Vāit. Sū. neither *ye triṣaptāḥ*, nor *ṣaṁ no devī* happen to be mentioned at all; but the Kāuçika furnishes most unequivocal testimony to the effect that, as far as it is concerned, the words *ye triṣaptāḥ* introduce the first hymn of the collection, upon which it is based. The paribhāṣā-sūtra 7. 8 reads: *pūrvam triṣaptīyam*, i. e. "whenever the word 'first' (sc. hymn) is employed, the *triṣaptīya*-hymn (is to be understood)". Accordingly, in practise, the sūtra employs the word *pūrvā* as the short technical designation of this hymn: see above p. xxvi. This is a pretty conclusive indication that the Kāuçika belongs to the vulgata, and that the latter therefore is *çāunakīya*, as is distinctly reported for all its three sūtras: Kāuçika, Vāitāna, and Prātiçākhyā.

Further technical points of contact between the two texts are the following: According to Ath. Prātiçākhyā i. 81 an *o* before *iti*

* Haug, *ibid.* p. 43 fg., advances the bold and quite improbable statement, that the AV. is known in the Avesta (Yaçna 9. 24) by the name of *apām aiwisti*, which he identifies with the words *āpo* and *abhiṣṭaye* of this mantra.

which is *anārṣa*, that is, which does not form part of the text of the *saṁhitā* is *pragrhya*, i. e. remains unchanged. Whitney, J. A. O. S. vii. 385, naturally recognizes the scope of this rule only in the concurrence in the pada-pāṭha of vocatives in *o* with *iti*. But the diastikeuasts of the Kāuṣika seem also to be dominated by this rule, for when a vocative in *o* ends a pratika, and is therefore followed by *iti* the *o* remains unchanged: e. g. *ābaya iti* 30. 1; *paraṁ mṛtyo iti* 71. 21; 86. 24; at 74. 20 the same sandhi occurs at the end of a passage in sakalapāṭha: . . . *mā riṣāma indo iti*. In fact it would look as though the rule of the prātiçākhyā intended to include these cases, if the same sandhi did not occur likewise before other words; at 62. 15 we have *bābhrer adhvaryo idam prapām iti*, etc. These cases represent at any rate a point of contact between the two texts. In general the text of the MSS. of the vulgate is carefully reproduced in the Kāuṣika; e. g. at 61. 44 the pratika of xi. 1. 23 is quoted: several MSS. of the Kāuṣ. repeat the bad variants of several Ath. MSS., reading *ānsadrīm* for *ānsadhrīm*. At Kāuṣ. 71. 16; 86. 19 the MSS. write . . . *sīse mṛḍhvam iti* just like the Ath. MSS.: the editors of the vulgata have emended *mṛḍhvam* to *mṛḍḍhvam*. Especially true is this of the few pratikas derived from kāṇḍa xix (see below): the ancient blunders of the Ath. MSS. reappear. So *vāñ ma āsyann* (for *āsann*) *iti*, xix. 60. 1 at Kāuṣ. 66. 1; *avyasaç* (for *avyacasaç*) *ce 'ti*, xix. 68. 1 at Kāuṣ. 139. 10.

It is moreover evident, that the Kāuṣika presupposes the vulgata, because the overwhelming majority of the hymns of this *saṁhitā* are quoted in pratika: it is therefore assumed, that he who practices the ritual, knows these hymns by heart. Aside from kāṇḍa xix, which will be discussed below, only very few passages, which occur in the *saṁhitā* appear in full in the sūtra: vi. 85. 2^{ab} at Kāuṣ. 6. 17; vii. 48. 2^{cd} at 106. 7 (p. 260, note 8, of our text); viii. 2. 9^{cd} at 97. 6; xiv. 1. 13^{cd} at 75. 5. It is evident in every one of these cases, excepting the last, that the mantra is not derived from the *saṁhitā* at all: the partial identity of the mantra, quoted in full, with the Ath. passage is accidental — a very ordinary phenomenon in comparing mantras

of different schools. The Kāuṇika however omits entirely kāṇḍas xv and xx, the former apparently on account of its impractical, allegorical nature (the *vr̥t̥ya*-book); the latter, either because it was added after the composition of the sūtra, or, as seems more likely, on account of its evident connection with ṣr̥āuta-practices: it is, with few exceptions, employed in the Vāitāna-sūtra for use at the *ṣastras* and *stotras* of the soma-sacrifices; see Vāit. Sū., Index of quotations.

Of special interest is the relation of kāṇḍa xix to the sūtra. Only very few mantras are cited by their pratikas: xix. 52. 1 at Kāuṇ. 6. 37; 45. 17; 68. 29: xix. 59. 1 at 6. 37: xix. 60. 1 at 66. 1: xix. 64. 1 at 57. 26: xix. 68. 1 at 139. 10. The rest of the quotations in index D, which refer, to kāṇḍa xix, represent mantras quoted in the in sūtra in sakalapāṭha: they are therefore not derived from the ṣauna-kiya-saṁhitā. Curiously enough Dārila at Kāuṇ. 6. 37 substitutes the sakalapāṭha of the entire hymn even for one of the very rare pratikas: xix. 59. It has been pointed out above that the part of the Kāuṇika, which is here styled Atharva-sūtra, does not contain any quotations in pratika from kāṇḍa xix. Altogether the book occupies in the sūtra an intermediate position between a collection fully established within the saṁhitā of the school, and a body of mantras, distinctly recognized as hailing from a different school. According to Roth, *ibid.* 18, the materials of kāṇḍa xix occur scattered throughout the pāippalāda-ṣākhā: we may assume that they were known in the tradition of all the Atharvan schools, that they were left out during a first diaskeuasis, but were afterwards thought worthy of being collected and added. While the Ath. Prātiṣ. according to Whitney, J. A. O. S. vii. 334, 581, does not as yet recognize the kāṇḍa in question at all, the Kāuṇika seems to be in an attitude of hesitance: some mantras are so familiar to its school-fraternity, as to need indication only by pratika; others it is still thought advisable to present in full. The familiarity with these mantras evidently increases in the later Atharvan literature: in the pariṣiṣṭas kāṇḍa xix is on a level with the preceding books, and quotations from it are especially frequent. So e. g. xix. 7 is quoted at Nakṣatrakalpa 10: xix. 9

at Naks. 26, and Ath. Pariç. 4. 4; 6. 2: xix. 16 at 4. 4; 6. 2: xix. 17, 18 at 19. 1; xix. 26 at 13. 1; xix. 38, 39, 47, 49, at 4. 4; xix. 56, 58 at 8. 1, 2. A considerable number of mantras from kâṇḍa xix are quoted in the gaṇamālā, Ath. Pariç. 34.

I can not leave this subject without alluding to the question, which Hillebrandt has raised in his two interesting papers in Bezz. Beitr. viii. 195 fg., and ZDMG. xl. 708 fg. Does the sūtra ever indicate that a given mantra or hymn is, as far as it is concerned, in a different condition from that presented in the saṁhitā? In general the mantras and hymns employed by the sūtra are just those of the saṁhitā, as regards the wording, and the number and arrangement of the stanzas, of which they consist. But the following point is worthy of note in this connection. When an Atharvan hymn is evidently of a composite character, in other words when several hymns have been fused by the redactors of the saṁhitā into one, then the sūtra recognizes this composite character by employing each independently in its proper value. So e. g. AV. iv. 38 is evidently composite in its character. Grill, Hundert Lieder des Atharva-Veda (second ed.), p. 140, remarks in reference to stanza 5-7: '(sie) gehören ursprünglich nicht zum Vorhergehenden, wenn sie auch der Redactor des vierten kâṇḍa damit verband, oder verbunden vorfand'. The Kāuṣika supports perfectly this criticism, which is patently justified by the internal evidence of the hymn itself: stanzas 1-4, contain a gambling-charm, and are treated at 41. 13, along with the very similar hymns vii. 50, and vii. 109; cf. Zimmer, Altindisches Leben p. 285. On the other hand stanzas 5-7 are employed at Kāuṣ. 21. 11 (see Keçava ibid.) in a cattle-charm: so thoroughly are the last stanzas recognized as independent from the preceding ones, as to be endowed with a special technical name, *karkipravādāḥ* (sc. *ṛcaḥ*). Cf. also Kāuṣ. 66. 13. In the same manner the palpably composite character of vii. 74 is recognized by the sūtra. At 32. 8 the first two stanzas are rubricated in a performance intended to drive away the kind of sores called *apacit*; cf. the editor in P. A. O. S. for October 1887, p. xv. At 86. 25 stanza 3 is fitly employed in a charm against

jealousy, and stanza 4 is engaged properly at 1. 34 (also Ath. Pariç 10). What depth of incapacity led the Atharvan diaskeuasts to group together mantras of such widely different character it is not always possible to tell. Similarly AV. vii. 76 is divided by the Kāuṣika and Vāitāna conjointly into three sections: stanzas 1, 2 at Kāuṣ. 31. 16; stanzas 3-5 at 32. 11; stanza 6 at Vāit. Sū. 16. 14. That the tradition of the ritual is in all these cases superior to that of the saṁbitā cannot be doubted.

iv. The lexicon of the sūtra and its commentaries.

In various papers the editor has drawn attention to the extraordinarily rich contributions, which accrue to the Vedic lexicon from the sūtra and its commentaries: see especially P. A. O. S. for October 1883 (Journ. vol. xi p. clxxii); for May 1885 (Journ. vol. xiii, p. xlii fg.); for May 1886 (ibid., p. cxii fg.); for October 1886 (ibid., p. cxxxii fg.); for October 1887 (ibid. p. ccxxvi fg.); American Journal of Philology, vol. vii, nr. 4, pp. 466—488. Cf. also Florenz in Bezzenberger's Beiträge, vol. xiv. p. 178 fg. Not too much, but too little was promised, when the statement was made J. A. O. S. xi. p. clxxii, that the additions and emendations to the lexicon would amount to from 125—150 numbers: they are more nearly twice that number. But I would not on that account claim anything like a peculiar dialectic position for the cycle of literature which yields these contributions: it is hardly safe to suppose that any word, whose occurrence for the nonce is restricted to a certain text, forms in reality a characteristic feature of that text; it may yet turn up elsewhere, or if it does not, we must suppose that its absence in the great majority of cases is due to a chance restriction of literary documents. So e. g. the words *ākhu-kiri* 'mole-hill', and *antarloma* 'with the hair inside', which v. Schroeder, Māitrāyaṇī-Saṁhitā, vol. i, p. xvi, plausibly regarded as restricted to the school of the Kāṭhas and Māitrāyaṇīyas, occur respectively at Kāuṣ. 25. 11, and 81. 1. Cf. also Māitr. S. vol. ii, introduction p. x.

It will however be useful to mention briefly the new lexical material resulting from this edition, in order to exhibit its scope,

to facilitate the study of the text, and to call attention to the difficulties still unsolved. The following cases concern the AV. directly:

prāṇ 'debate, dispute', AV. ii. 27; Kāuṣ. 38. 24; *prāṇprāṇ*, 'opponent, one disputing against another', AV. *ibid.*; *prāṇprāṇita* 'one assailed in debate, opponent', Kāuṣ. 38. 18. Cf. J. A. O. S. xiii, p. xlii fg.; A. J. P. vii, p. 479.

āsrāvā 'diarrhoea' AV. ii. 3; vi. 44. Cf. J. A. O. S. xiii, p. cxii fg.; A. J. P. vii. 467 fg.; Bezz. Beitr. xiv. 179.

sraktyā 'name of a tree, equivalent to *tilaka*' AV. ii. 11. 2; Kāuṣ. 8. 15, and *sraktyā* 'an amulet from the *sraktyā*', AV. viii. 5. 4, 7, 8; Kāuṣ. 39. 1. Cf. J. A. O. S. xiii, p. cxxxii fg.; A. J. P. vii. 477.

ṣakadhūma 'weather-prophet, astrologer', AV. vi. 128; Kāuṣ. 8. 17; 50. 15. Cf. J. A. O. S. xiii, p. cxxxiii; A. J. P. vii. 484. Keçava at Kāuṣ. 76. 19 corroborates the explanation advanced there by putting *vr̥ṣākapibrāhmaṇāḥ sūryam paṭhanti*, as an equivalent of *atra sthāne catvāraḥ ṣakadhūmāḥ sūryapāṭham kurvanti* of the Ath. Paddh. The emendation of *sūryapāṭham* to *sūryāpāṭham* is to be cancelled.

jarāyu-jā 'born of the (cloud-)womb', AV. i. 12. 1. Cf. J. A. O. S. xiii. p. cxiv.

vātābhra-jās 'born of the wind and the clouds', nominative, *ibid.* The text of the vulgata reads *vātābhra-jās*. The padapāṭha *vātābhra-jās*.

upajikā = *upadikā* and *upajihvikā* 'a kind of ant', AV. ii. 3. 4; vi. 100. 2. Cf. A. J. P. vii. 482. In addition to these variants Mahādhara at VS. xi. 74 reports *upadīpikā*; Ath. Pariç. 67. 2 has *uddīpikā*. Cf. also the Pet. Lex. sub *upadehikā* and *utpādikā*; Grill, Hundert Lieder des Atharva-Veda², p. 81, note. Popular etymology is vigorously at play in these variants.

ākṣata 'boil or sore, not caused by cutting', AV. vii. 76. 4 (MSS. *ākṣita*); Kāuṣ. 31. 11; 32. 11, 12, schol. (MSS. *ākṣata*). Cf. J. A. O. S. xiii, p. ccxiv fg.

jāyānya has about the same meaning as the preceding: AV. vi. 76; xix. 44. 2. Cf. *ibid.*

apacit 'sore, pustule, boil, or the like' AV. vi. 25; vi. 83; vii. 74. 1, 2; vii. 76. 1, 2; Kāuṣ. 31. 17, schol.; 32. 8, schol. The same word occurs at VS. xii. 97 in the form *upacit*, changed by popular etymology. Wise, Digest of Hindu Medicine, p. 315, reports the word in the form *Apachi* (!). Cf. J. A. O. S. xiii, p. ccxvii fg.

jaṅgiḍā, AV. ii. iv; xix. 34; 35 is explained by Dārila at Kāuṣ. 8. 15 as *arjunah acalaḥ . . . dākṣiṇātyah*. Keç. *vārāṇasyām prasiddhaḥ*. Cf. Zimmer, Altindisches Leben, p. 65.

tājadbhaṅga, AV. viii. 8. 3 is glossed by Dārila at Kāuṣ. 16. 14 by *eraṇḍa* 'ricinus communis'. Cf. Zimmer, ibid. 72. The accentuation in the AV., *tājadbhāṅga*, is problematic.

bādha (*vādhaka*), AV. viii. 8. 3; Kāuṣ. 16. 14. Dār. *girimālakaḥ* (Cod. *kira-* and *kari-*). Keç. *kṛmimālaka*. Cf. Zimmer ibid.

kadī, AV. v. 19. 12; Kāuṣ. 21. 2, 15; 35. 24; 47. 30; 71. 19; 80. 33; 86. 24. The Pet. Lex. translates by 'fussfessel'. Bō. 'reisbündel, bündel'. Both Dār. and Keç. gloss the word with *badarī*.

tārṣṭāghī, AV. v. 29. 15; Çāntikalpa 21, fem. adj. 'coming from the *tārṣṭāgha*-tree; *tārṣṭāgha* 'name of a tree, whose wood is used as a firewood', Kāuṣ. 25. 23, 27. Dār. and Keç. *saṛṣapa*.

kṣetriyā, 'inherited disease', AV. ii. 8; ii. 10; iii. 7, etc. is discussed in Ind. Stud. xiii. 151; xvii. 207; Zimmer, Altindisches Leben, p. 391. Dār. at Kāuṣ. 26. 43 (cf. also 27. 7), *kāulo vyādhiḥ*, which palpably correct translation is wanting in the Pet. Lex. and Bō.

talāṣā 'name of a plant', AV. vi. 15. 3; Kāuṣ. 8. 16. Dār. *mālikā avalī* (!) *prasiddhaḥ*. Keç. *vetasī*.

pūtirajjū 'a rotten rope' AV. viii. 8. 1; Kāuṣ. 16. 10. Dār. *jirṇa-rajjuḥ*. The Pet. Lex. and Bō: 'wohl eine bestimmte Pflanze'. Cf. Zimmer, Altindisches Leben, p. 72.

pāidva. This word has undergone a noteworthy shift of meaning in the sūtra. In RV. i. 116. 6; ix. 88. 4; AV. x. 4 the word evidently means 'the horse of Pedu, which slays serpents'. In Kāuṣ. 32. 21, 22; 35. 4 the *pāidva* is ground and put into the nose as a cure against snake poison, or hidden in the seam of the garment in case of danger from serpents. Dārila's explanation of the word is corrupt,

but Keçava states explicitly that it is the name of an insect: *pāidvaṃ kṣṭakam taliṇī 'ti lokaprasiddhā* (32. 21); *pāidvaṃ hiraṇyavarṇasadṛṣaḥ kṣṭaḥ citrito vāsapāidva ity ucyate* (32.22). It seems that some insect, hostile to serpents, has assumed the name *pāidva*, and is employed as a substitute for the horse.

śilāñjāla 'a creeper or weed growing in grainfields', AV. vi. 16. 4 and Kāuṣ. 51. 16, where the MSS. read *çilā-*. Keç. *sasyavalli*. Cf. *alasāla*, *nīlāgalasāla*, AV. ibid.; *āla*, Kāuṣ. 25. 18; *asītāla*, Kāuṣ. 35. 28; *haritala*, Pet. Lex.

The following are the more interesting words, which have not been found hitherto outside of the Kāuṣika, arranged alphabetically:

adhyañḍā 'name of a plant', Kāuṣ. 35. 4. Also cited by lexicographers. Dār. *parṇaphale 'ty aprasiddhā* (?).

anyat-pārçvī, fem. bahuvrīhi adj. 'presenting the other side', Kāuṣ. 39. 16. See Dār.

apavātā (sc. *gāuḥ*) 'a cow which has lost her love for the calf', Kāuṣ. 31. 6. Dār. *apagatā gāuḥ vatsavigalitamehā* . . . Cf. the word *vanana* p. Liii. The text is not absolutely certain.

apāmārgī (sc. *samidh*), fem. adj. 'coming from the *apāmārga*-plant', Kāuṣ. 46. 49.

abhinigadana 'the act of talking to, or reciting to' Kāuṣ. 71. 13. Refers to the verb *abhinigadati* at 39. 27.

anamri (v. l. *-mri*) 'name of a plant', Kāuṣ. 53. 2, 15; 54. 19. Keç. at 53. 15, *pothikā* (for *potikā*, or *pūthikā*: see Bō.).

ariṣṭaka 'epileptic, possessed', Kāuṣ. 28. 15; 31. 27 = *ariṣṭagrṛhita* (Dār. ibid.). Dār. *ariṣṭam* . . . *aṅgaspandanakalahalabhūtādi*. In Kāty. Cr. xx. 3. 16 (schol.) a disease *ariṣṭaroga* is mentioned.

armakapālikā 'mud from a marsh', Kāuṣ. 26. 11. See Keç. 26. 11, 12. Dār. corrupt. Cf. Bō. sub *armakapāla*.

alakā 'name of a plant', Kāuṣ. 31. 28. Dār. *bhṛṅgarājaka* (? emended); Keç. *bhṛṅgarāja*.

avakara, apparently a designation for plants growing on garbage heaps, Kāuṣ. 28. 2. Dār. *avakaraḥ ukuraṭikātrṇāni*. Keç. has the following passage, not given in the extracts in the appendix: *ukariḍikā*

mārjanikāṭṭṛṇam avajvāḥitam . . . The word may of course simply mean 'garbage', in accordance with its etymology, the grass being implied in the tradition of the practice.

avagamana 'attachment', Kāuṣ. 16. 27. Dār. *janapadaḥ tasyā 'vagamana-karam* . . . *anurāgakaram*.

açani, apparently 'hailstone', Kāuṣ. 38. 8. Dār. *himaçarkarāpaḥ*.

açmayokta 'name of a tree', Kāuṣ. 8. 15. Perhaps to be emended to *açmayoktra*? Keç. *açmantaka bhṛgukacche prasiddhaḥ*. Dār. apparently also *açmantaka*.

aṣṭakyā 'a cow employed in the *aṣṭakā*-performance', Kāuṣ. 19. 28. The adjective *aṣṭakya* is known otherwise only in Pāp. v. 1. 2.

aṣṭāvāra 'epithet of *idhma*' Kāuṣ. 18. 34. Dār. *idhmāmātrā* (!) *aṣṭasamkhyā yasya so 'ṣṭāvāra idhmaḥ çukla ity arthaḥ*. Cf. also Keç. *ibid.*, and 47. 27.

asitāla in *asitālakāṇḍā* (sc. *iṣu*) 'a plant, from which the shafts of arrows are made', Kāuṣ. 35. 28. Dār. *kṛṣṇam ālam* (!) . . . *yasyāḥ*. Cf. *āla* and *silāñjālā*, p. xLiv.

asitaskandha and *skandhamāṇi* 'amulet made from the skin on the shoulder of a black animal, especially the elephant, and tied on with hair from its tail'. It is employed to strengthen the membrum virile. Kāuṣ. 40. 17, and 18, note. See Dār. and Keç., and cf. AV. iii. 22. 6; vi. 70. 2.

āhva, in a list of *samidh*, Kāuṣ. 16. 11. Dār. *palāça*. Keç. *tirṇi-samidhaḥ* (1 for *parṇa*-?).

ākaraṣa 'an instrument for collecting ashes, poker', Kāuṣ. 36. 9. Dār. *ākaraṣaḥ lohakāraṇam | āṅgārakaraṣaṇārtham | kuṭaka* (cf. Bō. s. v. *kuṭaka* 3.). Keç. *añkuça*. Cf. *ākṛṣṭa*.

ākṛti-loṣṭa 'a clod from the field, in its natural shape'; Kāuṣ. 8. 16; 37. 8. Dār. *kṣetraloṣṭa*.

ākṛṣṭa m. 'a magical diagram scratched into the ground?' Kāuṣ. 36. 8. Dār. *ākṛṣṭaḥ mātṛke 'ti prasiddhābhidhānaḥ*.

āgama-çaṣkult 'pastry baked for welcoming guests', Kāuṣ. 23. 8. Cf. *āgama-kṛṣara* in the lexicons.

āṅgirasa 'pertaining to witchcraft', Kāuṣ. 47. 2 (Dār. *ghoraḍra-*

vyāñi); fem. *āñgrasī*, Vāit. Sū. 5. 10. Cf. J. A. O. S. vol. xi, p. 387. See also Keç. at Kāuç. 14. 30.

āpāna 'a cavity for fluid' Kāuç. 62. 15. Keç. *garta*.

ārka and *ekārkaṃaṇi* 'amulet made of the *arka*-plant'. Kāuç. 40. 16: *ekārkaṣūtram ārkam badhnāti*, 'he ties on an *arka*-amulet, tied with a thread from the same *arka*-plant'. Dār. *ekārkaḥ tasya valka-lasūtreṇa . . . arkam badhnāti*. In a note to sū. 17 Dār. refers to the same amulet as *ekārkaṃaṇi*. Keç. *ekaçākhārkaṃaṇim . . . arkasūtreṇa badhnāti*. Cf. s. v. *arka* in the lexicons.

āla 'name of a creeper or weed in grain-fields', Kāuç. 25. 18. Dār. *godhūmavyādhi* (1). Keç. *yavagodhūmavallī*. Cf. under *silāñjala* p. xlv, and *asīlāla* above.

āvalekhanī, with *pratikyṛti* 'image of a person made of clay', Kāuç. 35. 28; 47. 54; 49. 22. Cf. J. A. O. S. xi, p. clxxii.

āvraska 'fissure, place or spot from which something is cut or broken', Kāuç. 44. 36: *āvraskam abhighārya*. Keç. *chedanasthānam ghr̥tenā 'bhighārya*. Dār. *yasmād deçād vapām uddhṛtya taṃ deçam abhighārayati*. Thence *āvraska* 'grown upon a fissure, or place of cutting', Kāuç. 16. 28. Dār. *āvraskaḥ chinnaṣya budhnaṣ tato jātāni punaḥ*. Cf. also Keç. *ibid*.

āsāda in *gṛhapatnyāsāda* 'dining room, kitchen' Kāuç. 23. 5; 24. 15. Dār. *bhaktagr̥ha*.

āhuti-çahi 'strong in sacrifice', Kāuç. 73. 1.

içāna-hata 'slain by fever', Kāuç. 36. 15. Dār. and Keç. *jvara-hata*. Cf. J. A. O. S. xiii. p. cxvi.

idhmābarhiḥ, Vedic dvandva 'fuel and sacrificial straw', Kāuç. 25. 31. Cf. the unquotable *idhmābarhiḥ* in Bō.

iṣkāñji 'having lines, or stripes like reeds', Kāuç. 32. 17, etc.

iṣū-guha 'hiding arrows', Kāuç. 49. 7. With several variants.

ucchuṣmā 'name of a plant', Kāuç. 40. 14. Dār. and Keç. *kapi-kacchu*.

udakarakṣikā 'leech', Kāuç. 30. 16. Dār. *ibid. jalakā* (1). Keç. at 31. 16, *jalāuka*.

udakya 'designation of a water-plant', Kāuç. 22. 10. Dār. *uda-çyāmāka*.

udavajra 'a jet, or bolt of water', Kāuṣ. 38. 2. See Keç. *ibid*.

upadhāna, perhaps 'cushion', Kāuṣ. 8. 17; 64. 26. As Dār. at 8. 17 cites 64. 27 (*sopadhānam āstaram!*) as an example (*udāharaṇam*) of the employment of the article in question, the phrase *jaradupā-nahāu* is evidently not referred to, as was surmised in note 9, p. 26. Keç. 8. 17: *vidyāgandhukam* (?).

upamanthana 'the act of stirring up', Kāuṣ. 40. 8. Refers to *mantham upamathya* at 27. 10.

upolava 'name of a plant', Kāuṣ. 18. 33. Dār. *ṭṛṇāni mālaveṣu prasiddhāni*. Cf. Bō. sub *upolapa*.

ula 'name of a plant', Kāuṣ. 25. 18. Dār. *kasturika-ṣaka* (?) Keç. *pāvikā*.

uraḥ-ṣiraḥ, dvandva cpd., 'breast and head', Kāuṣ. 47. 45 (MSS. *uraṣiras*).

ūrdhvaṣuṣī, sc. *samidh*, fem. adj., 'grown dry on the tree', Kāuṣ. 48. 38. Keç. *ūrdhvaṣuṣkavṛkṣasamidhaḥ*. Cf. also Dār. *ibid*.

ūṣmabhakṣam, absolutive, 'eating while hot', Kāuṣ. 57. 27.

eṣaka = *eṣaka*. So all MSS. at Kāuṣ. 41. 6. Dār. *meṣa*.

ojomānī 'name of a plant', Kāuṣ. 53. 2, 15; 54. 19. Keç. at 53. 15 glosses with *guḍūcī*.

kakuca 'name of a plant or fruit', Kāuṣ. 48. 32. Dār. *timiraphala*. The reading is not altogether certain.

kadvindu, in *kadvindu-koṣṭha* 'name of a reed-plant?', Kāuṣ. 48. 30.

kāpilālāṭa 'arm' Kāuṣ. 45. 4. Dār. and Keç. *bāhuḥ*.

karkī 'a white calf', Kāuṣ. 66. 13. Cf. *karkīpravādāḥ* 21. 11, and AV. iv. 38. 6.

karṣ + upot, 'to plough up', Kāuṣ. 90. 4. Pet. Lex. reads *apotkṛṣya*.

kāṇḍī = *kāṇḍa* 'piece, section' Kāuṣ. 23. 15. See Dār.

kālpya 'pertaining to *kalpa*, ritual'. Kāuṣ. 141. 34.

kinṣṭya 'conch-shell', Kāuṣ. 10. 16; 30. 16; 31. 16. Both Dār. and Keç. explain the word by *ṣaṅkha*.

kiṣkuru (v. l. *kiḥkuru*, *kinḥkuru*), 'staff, club', Kāuṣ. 33. 3. Dārila's explanation is unintelligible. Keç. several times glosses the word with *lakuṣa* = *laguḍa*.

kuṭaka 'name of a tree', Kāuṣ. 8. 15. Dār. and Keç. *mālavake prasiddhaḥ*.

kudrici apparently = *guḍūci* 'name of a shrub' Kāuṣ. 50. 22: *kudriciṣaphān* . . . Keç. *guḍūciṣādān*.

kṛtayāma 'whose function is performed, useless', Kāuṣ. 76. 6. According to Keç. at Kāuṣ. 8. 22 the full wording of the citation is *kṛtayāman kaṇkatam avasṛjāmi*. Cf. *yātayāma*.

kṛṣa 'name of a bird', Kāuṣ. 10. 2. Dār. *gomeṇaka* (also unknown); Keç. *bhāradvāja* 'lark'. Cf. J. A. O. S. xi. p. clxxii.

kṛṣṇabhakṣa 'eating black grain', Kāuṣ. 31. 28. Dār. *kṛṣṇatila-bhakṣa*. Keç. *māṣatīlādikṛṣṇam annam*. Occurs also in Gobh. iii. 2. 14.

kerā, 'name of a plant, used as a *samidh*' Kāuṣ. 38. 6. Dār. *kerā-parṇi* 'ti *yā surāṣṭre puṇḍarīke* 'ti . . . Keç. *paṭerakasamidhaḥ*. Cf. s. v. *paṭṭeraka* in the lexicons.

keçāni 'name of a creeper', Kāuṣ. 38. 9. Dār. *prasāriṇi*.

kṛi + adhi 'to buy up', Kāuṣ. 33. 7.

kṛitika 'a certain part of a lute', Kāuṣ. 82. 12. See Dar. and Keç.

kṣātrāṇa 'name of a demon', Kāuṣ. 56. 13.

khada 'a cavity, natural, or dug' Kāuṣ. 38. 7; 45. 1. Dār. *sva-bhāvajaḥ gartaḥ*, and simply *gartaḥ*; Keç. *khadāṁ khātva*. Cf. J. A. O. S. *ibid*.

khalvaka = *khalva*, Kāuṣ. 82. 18. Keç. *khalvakān* . . . *alabhate*.

khalvaṅga Kāuṣ. 27. 14. In J. A. O. S. *ibid*. this word was translated by 'a certain kind of worm'. But Dārila, the authority for this translation, is somewhat ambiguous: *khalvaṅgāḥ kṛṣṇavarṇakāḥ tān ajyamīṣṛāṇ juhōti*. Keç. *ibid*. says: . . . *kṛṣṇacāṇakān gṛhṭamīṣṛāṇ juhōti*. At Kāuṣ. 27. 26 the rite is again referred to with the word *khalvādāni* 'the performances beginning with *khalva*'. Here again Keç. explains in the same manner as in sū. 14. As *khalva* is a lentil I would now incline to Keçava's explanation of *khalvaṅga* and *khalva* = *kṛṣṇacāṇaka*.

galāvala 'name of a tree, which grows in the Himālayas', Kāuṣ. 8. 15.

garhya 'name of a tree, which grows in the Himālayas', Kāuṣ. 8. 15.

grāmya 'venereal disease', Kāuṣ. 27. 32. Dār. *grāmyo vyādhir mithunasamīyogāt*. Keç. somewhat differently.

cikkaṣa (v. l. *cikkasa*) 'barley-flour', Kāuṣ. 21. 14. Bḍ. *cikkaṣa*(?). The word is not known elsewhere in Vedic literature, and is quoted later only from lexical works, the Amarakoṣa iii. 6. 4. 35, and Hemacandra's Abhidhānacintāmaṇi: cf. Pet. Lex. s. v. *cikkasa*. A derivative of this, *cāikkaṣa* (or *cāikkasa*), 'mixture of barley-flour', occurs at Kāuṣ. 48. 41. Dār. *prasādayantaṁ ṣatruṁ yavānāṁ prakṛtābhicāraṇtīr iyam*.

citi (v. l. *citti*) 'name of a plant' Kāuṣ. 8. 16. Cf. J. A. O. S. vol. xi, p. 387. Also Dār. and Keç. at 8. 16.

jāñmāyana, v. l. *jāgmāyana* 'a certain kind of water-vessel', Kāuṣ. 3. 1; 68. 17; 3. 17, schol.; 6. 17, schol.; 47. 1, schol. It is probably a light water-vessel in common use (*samīvyavahārārtham*). Cf. J. A. O. S. vol. xi. p. CLXXII. For the writing *jāñmāyana*, a word which seems certainly derivable from a reduplicated form of the root *gam*, cf. *stiñnoti* for *stighnoti* in the Māitrāyaṇī-saṁhitā: see Z. D. M. G. xxxiii. 195; von Schroeder's edition, vol. i. p. xiv.

jīvakoṣaṇī 'skin from a living animal', Kāuṣ. 26. 48. Dār. *jīvataḥ paçoṣ carma* 'ñkasthalikā tasyām prakṣipya utsṛjya sūcyā badhnāti'. Keç. *jīvataḥ paçoṣ carma*.

jīvaghātīya 'a live animal fit to slay' Kāuṣ. 7. 24; 18. 5. Dār. *jivaghātārha*, *jivahata*. Cf. also Keç. 7. 24.

jīvī 'name of a plant' Kāuṣ. 31. 28. Dār. and Keç. *kācamācī*. Keç. seems to explain the word by *jīvantī* also. Cf. Bū. s. v. *jīva*, *jīvikā*, and *jīvantī*.

jyāyu 'bow-string' Kāuṣ. 23. 10. Cf. J. A. O. S. xi. p. CLXXII.

jvāla 'hot infusion', Kāuṣ. 27. 29, 33; 28. 2; 30. 8; 32. 10, etc. Dār. glosses the word with *avajvāla* 27. 33; 32. 10. The latter word is not in the lexicons.

tārcha 'name of an amulet', Kāuṣ. 48. 24. Dār. *asthikamaṇi*. Keç. *palāṣamaṇi*.

- tunyu* 'name of a tree', Kāuṣ. 8. 15. See Dār. and Keç.
- tripāda* 'vessel with three feet', Kāuṣ. 35. 27. Dār. *tripādaṣikya*.
- triṣandhi*: see Dār. and Keç. at Kāuṣ. 16. 24.
- dividhuvaka* 'name of a reed-plant' Kāuṣ. 40. 2. See Keç. *ibid.* and at 41. 3, 4.
- deçakapaṭu* 'mushroom', Kāuṣ. 48. 10. Dār. *ahichatraka*. Keç. *sarpachatra*. Cf. Bō. s. v. *paṭu* 3. (not quotable).
- dā+vyā* 'to throw off', Kāuṣ. 48. 40. Dār. *kṣipati*. Bō. only 'to open'.
- dārbhyūṣa*, v. l. *-uṣa*, 'epithet of a bow', Kāuṣ. 32. 8; 35. 28; Dār. at 47. 55. See Dārila's corrupt gloss at 32. 3.
- dhāya* 'bunch, bundle', Kāuṣ. 18. 32 (*catvāro dhāyāḥ*). Dār. and Keç. *catvāraḥ pūlakāḥ*.
- dhāyine*, dual neuter, 'two doors, folding-doors (?)'. Kāuṣ. 34. 10, *adhyadhi dhāyine ādudumbarīr ādhāpayati*. Dār. *toraṇaṁ tasyo 'pary-upari... Keç. dvāryor upari...*
- nadī-sīsa* 'a mass of river-foam', lit. 'river-lead', 8. 18. Dār. *nadīphenapiṇḍa*. Keç. *nadīphena*.
- nava* 'new grain', Kāuṣ. 38. 10 (*dadhi navenācṇāti*). Dār. *navam dhānyam*.
- nimuṣṭi* 'designation of a measure', Kāuṣ. 85. 2. The Pet. Lex. s. v. *prakrama* reads *muṣṭi*.
- niveṣṭana* 'the act of holding back, detention', Kāuṣ. 36. 5. Dār. *nīrodha...* Keç. *bandhanakarma*. Pet. Lex. and Bō. 'das umbüllen, umkleiden'.
- nud+upa* 'to push against', Kāuṣ. 35. 22. Bō. notes only *upanunna* 'herangetrieben'.
- pañcaparvan*, sc. *ḍaṇḍa*, 'a staff made of a reed with five knots', Kāuṣ. 26. 9. Dār. *pañca parvāṇi yasya ḍaṇḍasya sa pañcaparvā* Keç. *pañcaparvaveṇudaṇḍa*.
- paraçu-palāṣa*, 'blade of an axe', Kāuṣ. 47. 25. Dār. *palāṣam kuṣṭhāramukham*. Differently Keç. *parçuvrkṣapattam*.
- paraçu-phāṇṭa* 'a decoction heated by an axe', Kāuṣ. 36. 27. Dār. *parçunā taptam phāṇṭam*.

parigrhyā 'designation of a certain kind of *vedā*', Kāuṣ. 17. 2. Dār. *parigrhyā parigrhyavediḥ parigrahaṇam sa yogo* (!). Keç. *vedā*.

paçudāvan = *paçudā*, Kāuṣ. 72. 18.

puṇst 'a cow with a male calf', Kāuṣ. 35. 8. Dār. *puṇvatsā*.

pūtiçaphari 'rotten fish', Kāuṣ. 27. 32. Dār. *pūtigandhā matsikā*. Keç. *pūtigandhamatsyā*. Cf. Bō. s. v. *çaphara* and *çaphari*. The Pet. Lex. s. v. *çaphara* translates: wol 'eine bestimmte pflanze'.

prçnimantha 'a stirred drink, which contains materials coming from a speckled cow', Kāuṣ. 11. 15, 16.

pratiçāpa 'the act of muttering against' Kāuṣ. 36. 25.

pratyāhuti, adv., 'at each oblation', Kāuṣ. 48. 40. Also Āpast. Çr. xiv. 29. 3.

pradehana = *pradeha* 'the act of anointing', Kāuṣ. 31. 25.

prapuṭa 'a large cornucopia', Kāuṣ. 25. 30. Dār. *puṭaḥ dṛḍhaḥ*.

pramatta-rajju 'a certain kind of rope used by potters', Kāuṣ. 38. 26. Dār. *cātrikāṇām avalambanarajjuḥ*. Keç. *cātrikasya rajjuḥ*. *pramanda* 'name of a plant', Kāuṣ. 8. 17; 25. 11; 32. 29. Dār. *induka*.

pramehaṇa 'causing flow of urine', Kāuṣ. 25. 10: *pramehaṇam badhnāti* 'he ties on (as amulet) a substance, causing flow of urine'. Cf. Keç. and Dār. Bō. writes *pramehana*, and translates 'penis'.

praçna 'turban, head-dress', Kāuṣ. 26. 2, 3fg.: Dār. *uṣṇiṣam*. Keç. *mūñjapraçna . . . māuñja-induka . . . māuñjapraçna*.

prāyaçcitti 'name of a plant', Kāuṣ. 8. 16. Cf. J. A. O. S. vol. xi, p. 387, note 3. Also Dār. and Keç. at 8. 16.

prāiṣakṛt, 'the priest who gives the command', Kāuṣ. 26. 4 etc. Dār. *prāisaṁ dadāti 'ti prāiṣakṛt*.

plakṣodumbara 'name of a tree', Kāuṣ. 20. 22. Dār. *pippari 'ti prasiddhaḥ* (!).

phāla-camasa 'a certain part of the ploughshare', Kāuṣ. 35. 4. Dār. *phālacibukāyāḥ somacamasākāraṁ kṛtvā*. Cf. *cibukā*, p. Lv.

phala 'point of on arrow', Kāuṣ. 28. 3, in *ardhvaṣṭabhyām* (sc. *īṣṭabhyām*). The word occurs occasionally in the later language.

bāṇāparṇi 'name of a plant', Kāuṣ. 36. 19, 38. Dār. *ṣarapuṇkhe* 'ti *prasiddhā*. Keç. *māsikā loke prasiddhā*.

bṛhaspatiçiras 'epithet of a porridge', Kāuṣ. 49. 15. Keç. *bṛhaspatiçira-odana*.

bhadrāvati fem. adj., Kāuṣ. 39. 9.

bhāga-dhāna 'treasury', Kāuṣ. 38. 15. Dār. *mahādhanagrham*.

mādānaka 'derived from the *madanaka*-tree', Kāuṣ. 12. 1. Dār. *mādānakāni phalāni madanakaphalaṁ yasya*...

māhiṣa, plur. *māhiṣāṇi* 'harem, women's apartments'. Kāuṣ. 17. 6. Dār. *grhāṇi...rajñīnām*. Keç. *strīṇām grhaḥ*.

mṛḍīci 'lump or grain (of salt)', Kāuṣ. 47. 46. See Dār. This meaning is not certain.

yathopapādīn, in *yathopapādīpaçu*, adj. 'as it happens to turn up' Kāuṣ. 138. 2. Cf. Bō. s. v. *yathopapādām*.

yugmakṣṣṇala (sc. *maṇi*) 'an amulet made of a pair of *kṣṇala*-berries', Kāuṣ. 11. 19; 52. 18. See Dār. and Keç. at 11. 19.

rajoharaṇa, Kāuṣ. 13. 11. See Dār. and Keç.

rajju-dhāna 'the spot on the neck of an animal, where the rope is fastened', Kāuṣ. 44. 23. Dār. *grīvāyā bandhanasthānam*.

rayidhāraṇa-piṇḍa 'lump of earth', Kāuṣ. 28. 3. Dār. *rayir iti dhananāma dhārayati* 'ti *dhāranā bhūmī tanmayān piṇḍān*.

riṣ+vi in *virīṣyati*, loc. absol. of the present participle 'when one is hurt', Kāuṣ. 59. 28; 72. 30. Some MSS. read *variṣyann iti* and *variṣyati*. Keç. at 59. 28, *vināṣopasthitam*. Cf. *virīṣṭam* AV. vi. 51. 3, and Dār. at Kāuṣ. 31. 9.

likh+pari 'to grind up', Kāuṣ. 25. 7; 26. 43, etc. Dār. *çūrṇīkaraṇam* and *saṁcūrṇya*.

raṅgha 'name of a tree', Kāuṣ. 8. 15. Dār. *sragvaṅghāu himavata* (!) *iti prasiddhāu*. Keç. *kampakubjo* (?) *prasiddhaḥ*.

vanana 'love, inclination', Kāuṣ. 41. 18. Dār. *goḥ savatsaṁ saṁbhajaphalaṁ karma*. Cf. also Keç. The word *saṁbhaja* does not appear in the lexicons. See also *apavātā*, p. XLV.

varti (v. l. *varta*) 'urethra', Kāuṣ. 25. 16. Dār. *vartaṁ mūtra-bīlam*. Keç. *mūtrapravāhaṁ*.

vārṣmana, sc. *udumbara*. Kāuṣ. 23. 7. Dār. *varṣma mahat tasmān nirṛto vārṣmanah*. Bḍ. 'zu oberst befindlich'. Keç. obscure. The word seems to mean 'coming from a height'.

vāçā 'name of a plant', Kāuṣ. 8. 16; 39. 6. Dār. *vṛṣaka* and *aṭarūṣaka*. The word *rūṣaka* occurs elsewhere only in the Çabda-kalpadruma.

vīp + ava 'to tremble, to have spasms', Kāuṣ. 58. 1.

vidhra-bindu 'rain drops after the clouds have passed', Kāuṣ. 46. 41. Dār. *vigatābhrevindūn*... Keç. *ākāçodakam*.

vāidyuddhatī, emended: MSS. *vaidyudvatī*, fem., epithet of a *samidh*, 'obtained from a tree struck by lightning', Kāuṣ. 48. 36. Dār. *vidyutā hato vṛkṣo vidyuddhataḥ*... Keç. *vidyuddhataṣṭakṣasya samidhaḥ*...

çākavṛṣa (variants *sāka-* and *-mṛṣa*) 'name of a plant', Kāuṣ. 33. 14. For the interchange of *v* and *m* see J. A. O. S. vol. xiii. p. cxvii fg.

çāṅku-dhāna 'part of a skin, in which a peg is stuck, in order to fasten it when spread out, used as an amulet', Kāuṣ. 26. 17; 27. 29. Dār. *çāṅkudhānam carmaṇo vistārāya kilakabandhaḥ çāṅku-sthāpanam ity arthaḥ*. Keç. *carmachidramaṇiḥ*.

çamī-lūna 'one (whose hair is) cut with (an instrument made of) *çamī*-wood', Kāuṣ. 31. 1. Dār. *çamyā lūnāḥ keçā yasya sa çamīlūnaḥ*.

çamakā, 'name of a creeper, found in Nandapura', Kāuṣ. 8. 16. See Dar. and Keç. *ibid*. At Kāuṣ. 31. 1 Dār. seems to identify this plant with the *çamyāka*, but the text is untrustworthy.

çākala, sc. *maṇi* 'an amulet made of chips of wood' Kāuṣ. 27. 5. Dār. *daçānāṁ çāntavṛkṣāṇāṁ çakalāni 'ti çākalo maṇiḥ*.

çāntivā, fem. adj., personified as a divinity, Kāuṣ. 39. 9.

çāmyavākā 'name of a plant', Kāuṣ. 8. 16. See Dār. and Keç.

çūlin 'one who suffers from internal pain, as though a spear stuck in him', Kāuṣ. 31. 7. See Keç. especially, and also Dār. Cf. Pet. Lex. s. v. *çūlin* 1 b.

çepyā 'the skin which covers the tail', Kāuṣ. 48. 32. Dār. *vatsa-*

śya śepasahveṣṭanam carma. Keç. *vatsakhalvāyām (?) kṛtvā.* For *khalvā* cf. Keç. at 36. 26.

çrayaṇī = çreṇī, Kāuç. 65. 4. See the editors article 'On Certain Irregular Vedic Subjunctives or Imperatives, A. J. P. vol. v, nr. 1 (Baltimore 1884), p. 27 (p. 12 of the reprint).

sadāṃpuṣpā 'name of a plant', Kāuç. 28. 7; 39. 6. Dār. *trisaṇ-dhyā*. Keç. *saṃdhyā* (!). Cf. *sadāpuṣpā*.

savaṇṣā 'name of a plant', Kāuç. 8. 16. Dār. *çṛṅgālavāṇṣaka*. Cf. also Keç.

sahasrātṛṇṇa 'having a thousand holes', Kāuç. 83. 3. Cf. *çatā-tṛṇṇa* in the lexicons.

sākṣa (sa + akṣa) 'furnished with a yoke (of oxen)', Kāuç. 37. 6: ...*śtre sākṣe*. Dār. ...*hale gobhyām yukte*. Cf. also Keç. *ibid*.

śic + pratyā 'to pour in again', Kāuç. 58. 1.

śitāvāra (v. l. *śitā-*, *çitī-*; cf. Pet. Lex. under *śitāvāra*) 'name of a plant', Kāuç. 39. 6. Dār. *apāmārgasadyo mahān*.

śipunā 'name of a plant', Kāuç. 8. 15. See Dār. and Keç.

śira 'ox at the plough', Kāuç. 39. 30: *adhi śtrebhyo daça dakṣiṇā*. Dār. *halagobhyaḥ daça gāvo 'dhikā dakṣiṇā deyaḥ*.

sthānāsana 'the act of standing and sitting' Kāuç. 141. 44.

śyandana 'name of a tree', Kāuç. 8. 15. Dār. *madana*. Keç. *himavati narmadāyām prasiddhaḥ*.

svastyā, adjective, 'happy'. Kāuç. 137. 26. Daç. Kar. *svastyām panthām*.

śraj 'name of a tree', Kāuç. 8. 15. Dār. *śragvaṅghāu himavata* (!) *iti prasiddhāu*. Keç. *mālavake prasiddhaḥ*.

śraja 'name of a certain forest-plant', Kāuç. 33. 7, 9, 16. See Dār. *ibid*.

The following lists of words, which occur in the commentary of Dārila and in the paddhatīs are worthy of note:

Dārila: *adhyāyitr = upādhyāya* 10. 7. — *apāna* 'euphemistic expression for rectum', 25. 9: found elsewhere in lexical literature. — *abhyātana*, Dār. and the paddhatīs, designation of the performance described in Kāuç. 137. It is also known as *bṛhatkuçaṇḍikā*: see

137.42, note, and p. xv. — *alambhāva* 2.17 (fol. 19^a l. 11) 'sufficiency': the word is not excerpted. — *āchedanam*, action noun from *chid*+*ā*, 26. 23. — *āruṣikṛmi* 27. 13. — *ālopāna*, action noun from *lup*+*ā*, 26. 23. — *uttaratantra*, designation of the performances described at Kāuṣ. 5. 5fg. — *upasañhāra*=*prāṣana*. So Dār. explains *upasañhṛtya* at Kāuṣ. 22. 15. — *kaṇikvika*, 14. 19=Keç. *kaṇika*. Cf. also *kaṇika*. — *karvara*=*prçni*, 11. 15. Perhaps for *karbura*. Cf. *çarvara*. — *kṛmin* 'affected with worms', 29.20. — *cibukā* 'an instrument employed as an amulet', 19. 22, 23 (p. 53, notes 10 and 12). Cf. also 35. 4: *phālacibukāyāḥ somacamasākārān kṛtvā*... — *jyeṣṭhīmadhu*, and *-madhuka*=*yaṣṭimadhu*. So is to be read at Dār. 38. 17. See also Keç. 32. 5; 35. 21, and the paddhatis at 75. 1. — *joṣaṇam* and *joṣaṇā*, 8. 15, 16 (p. 25, note 13, and p. 26, note 7) are glosses explaining *çimbala* 'name of a plant'. — *niravadoṣatva*, 7. 16. — *parāmarçana*, 17. 4 = *grahaṇa*. Cf. *parāmarça*. — *parikiraṇa*, as gloss to *parikirati*, 26. 10. — *pākasthāna*=*çmaçāna*, 48. 17. — *puṭakānuvāsana* 'a funnel-shaped syringe', 25. 12; cf. *puṭaka*. — *puṣṭikarman*, (sc. *mantra*), adj. 'relating to performances, which cause prosperity', 24. 43. — *prṣṭi*=*prṣṭha*, 16. 29: cf. Bō. s. v. 3. *prṣṭi*. — *peṣāka* 'basket', otherwise unquotable, seems to occur 18. 2. — *prapīti*=*prapā* 'drinking place', 19. 3. Keç. *taḍāga*. — *phāṇṭay*, denom. from *phāṇṭa*, 25. 18. — *bhāgapāṭha*, 'quotation of a part (the pratika) of a mantra', 6. 10. The opposite is *sakalapāṭha* 'quotation of an entire verse'. Neither one is in the lexicons. — *leṇḍikā*, in *aja-leṇḍikāḥ*=*leṇḍa* 'excrements', 48. 32. — *vāri*, in *vāri-stamba*, 'name of a plant?' 19. 12; 29. 4. Keç. 29. 4, *çaṇastamba*. — *viçrāmaṇa*, 16. 25. — *vṛçcita*, perf. part. pass. of *vraçc* 47. 28. — *samāseka*, 'pouring together', 17. 4. — *sañnayana* 'putting together', 33. 8. — *sañpātay*, denom. fr. *sampāta*, 'to smear with the dregs of an oblation'. The word is very common in Dār. and the paddhatis. — *silisilika* 'rosin', 18. 36: both text and translation are doubtful. — *strī-karmāṇi*, technical designation of the second part of adhyāya iv, beginning at 32. 28. —

Keçava: *andhapuṣpikā* 'name of a flower', 10. 16. — *ucchraya-karmāṇi* 'supererogatory rites', 1.1, and frequently elsewhere. Also Ath.

Paddh. — *udara-gaṇḍulaka* 'a kind of worm', 27. 14, 20. — *odana* = *undana*, 53. 18. — *kaṭupā* 'name of a plant (?)', 34. 2. — *tālīṇī* 'name of an insect', 32. 21. — *pūgavyādhi* 'epidemic disease' (?) 26. 36. — *paṭeraka* 'name of a tree', 38. 6; 40. 2, 7. The Pet. Lex. mentions *paṭṭeraka* from the Nighaṇṭa Prakāṣa, as the name of the cypress. — *paṭākā-toraṇāni* 'folding doors' (?), 47. 2. Cf. *kapāṭa*. — *balāgapātra*, or *balāgamapātra* 39. 5-12. — *maḥumada* 'typical name for a Mussalman', 47. 22, etc. — *mānaka* 'name of a measure', 6. 22: cf. *mānaka*. — *vallanikā* = *titaū*, 26. 31. — *sūryavelā* 'name of a plant', 36. 12. Cf. *suryavallī*. — *vikalpita* 'optional', denominative perfect passive participle from *vikalpa*, 50. 13. — *setikā* 'name of a measure' 6. 22; 46. 33. — *hastāvartaka*, 35. 11 = *parihasta*, AV. vi. 81. —

The remaining paddhatis, etc.: *ākāṣaphena* 'name of a plant', Ath. Paddh. and Antyeṣṭi. 82. 26. Cf. Kāuṣ. 93. 22; 115. 1. — *karṇa* 'name of a plant', ibid. — *kājala* = *kojjala* (?), Dāç. Kar. and Ath. Paddh. 54. 6. — *paribhāṣay*, denom. of *paribhāṣā*, AV. Anukramanī i. 4 (*iti sarvatra paribhāṣyate*). — *puṣpākṣodaka* and *puṣpākṣita* (denom. perf. pass. participle from the same) in *puṣpākṣodakāñjaliṁ pūrayitvā*, and *puṣpākṣitām añjaliṁ pūrayitvā*: of frequent occurrence in Ath. Paddh. and Daç. Kar. — *praçakya*, as gloss to *paritvaramāṇa* 'as one is able', Daç. Kar. 55. 18. — *muktikā* 'name of a plant', Ath. Paddh. and Antyeṣṭi 82. 26. Cf. the unquotable *muktikā* in Bō. Keç. seems to read *çuktika*. — *veṣṭay*, denom. of *veṣṭa*, Daç. Kar. 75. 23. — *vrata*: Various special kinds are mentioned in Ath. Paddh. at the end of Kāuṣ. 57, and Keç. 42. 12—17: *kalpavrata*, *añgiro-vrata*, *yamavrata*, *veda-vrata*, *çiro-vrata*, *mṛgāra-vrata*, *māḍila-vrata*, *viṣṭāsahi-vrata* (cf. AV. xvii. 1—5). — *herukā* 'name of a plant', Ath. Paddh. and Antyeṣṭi. 82. 26. —

In this connection I would draw attention once more to the two words *pañcakalpa* (*pañcakalpin*), and *mātrkalpika*. In J. A. O. S. vol. xi, p. 378, I expressed the view that the word *pañcakalpa* which is reported by the Mahābhāṣya refers to an Atharvavedin, who is conversant with the five kalpas of the AV: see ibid. This surmise is now rendered certain by the occurrence in the colophon of one

of the MSS. of the Kāuṣika (K), used for this edition, of the word *pañcakalpin*, nominative *pañcakalpt*, as a title of the writer: see p. ix. The word means a practicing Atharvavedin. The word *mātrkalpika*, which also occurs in the Mahābhāṣya (cf. the index Ind. Stud. xiii), I have explained in H. W. Magoun's report on his edition of the Āsurikalpa, P. A. O. S. for October 1888, p. xiv. The Mahābhāṣya is very familiar with Atharvan literature. If we suppose that this word is Atharvanic, it may be translated by 'one who practices the *mātrkalpa*'. This may be the title of some minor ritualistic treatise, involving especially the use of the list of hymns, which are known as the *mātrnāmāni* (sc. *sūktāni*), or *mātrgaṇa*: see index B, p. 384. What the nature of these performances may have been, it is of course impossible to guess. They may have dealt with a *çrāddha* for the *mātaras*.

I would finally draw the attention of the lexicographers to the numerous special designations of verses, hymns, and *gaṇas* of hymns, a list of which is given in index B, pp. 383—385.

v. Grammatical and orthographical notes.

The most salient phonetic peculiarity of the text is the frequent removal by crasis of the hiatus, produced by changes due to sandhi. So unanimous are the MSS. in certain cases in this regard, that it was thought proper to reproduce the practice in the edition, while attention has been drawn every time to its ordinary equivalent in the notes. The first case is: *patnyāñjalāu* = *patnyā(h) añjalāu*, 6. 17: emendation to *patnyañjalāu* suggests itself readily, but this is rendered improbable owing to the similar cases following. These are *dāivateti* for *dāivata iti* (= *dāivate + iti*) 6. 34; *talpārṣabham* for *talpa ārṣabham* (= *talpe + ārṣabham*) 17. 3; *gatedhmāu* for *garta idhmāu* (= *garte + idhmāu*) 49. 23; *anāmayāidhi* (MSS. *anāmayedhi*) for *anāmaya edhi* (= *anāmayas + edhi*) 74. 20; *jaghanatāghnantah* for *jaghanata āghnantah* (= *jaghanatas + āghnantah*) 81. 21; *-yajñotthāpanibhiḥ* for *-yajña utthāpanibhiḥ* (= *-yajñas + utthāpanibhiḥ*) 84. 12, 13: as the sandhi happens between two sūtras, it was not possible to retain it in the text, and its mention in the critical notes is omitted owing to an oversight;

anyatodāhārya for *anyata udāhārya* (= *anyatas + udāhārya*) 137. 14; *ṣaṭkṛtodakam* for *ṣaṭkṛtva udakam* (= *ṣaṭkṛtvas + udakam*) 140. 5; *agratopasthāntike* for *agrata upasthāntike* (= *agratas + upasthāntike*) 141. 40; *dāsāsmākam* for *dāsā asmākam* (= *dāsās + asmākam*) 90. 18; *kumbhodadhāne* for *kumbha udadhāne* (= *kumbhe + udadhāne*) 93. 43; 136. 1: possibly, however, a compound *kumbhodadhāna* is to be assumed in both places. *deçāvartah* for *deça āvartah* (= *deças + āvartah*) 124. 1. The same practice occurs also occasionally in part of the MSS.: at 51. 14 *meti* for *ma iti* (= *me + iti*) in three MSS.; at 53. 12 *asmānvārabdhāya* for *asmā anvārabdhāya* (= *asmāi + anvārabdhāya*) in three MSS.; at 69. 5 *anvañcetare* for *anvañca itare* (= *anvañcas + itare*) in four MSS.: at 106. 7 *nā* for *na ā* (= *nas + ā*) in three MSS., as also *sarvāhorātra-* for *sarvā ahorātra-* (= *sarvās ahorātra-*) in three MSS. For the same peculiarity in Āpastamba's dhārmāsūtras, etc. see ZDMG. XL. p. 536.

When final *s* preceded by an alterant vowel is followed by *k* or *p* (cf. Whitney Sk. Gr.² § 188^b) the MSS. are hopelessly at variance as to the treatment of *s*: both *h* and *ṣ* appear in the same MS. under essentially the same conditions. The editor has adopted the less archaic writing, *h*. The cases, in which both modes of writing occur, are as follows: *triḥ paryagni* 2. 10; *triḥ pradakṣiṇam* 2. 11; *haviḥ kurvīta* 6. 22; *jyotiḥ kurute* 11. 12; *triḥ pratihāram* 29. 22; *triḥ parikramya* 31. 3; 38. 7; 46. 14; *triḥ prasavyam* 44. 11; 84. 10; 87. 30; 88. 13; *triḥ paryukṣati* 53. 8; 57. 22, 25; *triḥ kārayamānam* 53. 9; *triḥ pramārṣti* 53. 19; *triḥ pariṇayati* 76. 20; 77. 22. So also *duṣkṛtam* and *duḥkṛtam* are variants at 17. 6, 7. In the mantra at 6. 10 there occur together *divi śīda* and *antarikṣe śīda*.

In the treatment of *n* before *ç* and *j* the MSS. of the Kāuṣ. like those of AV. (cf. Whitney at Ath. Prātiç. ii. 10, 11, 17) are very much at variance: the sound appears as anusvāra, *ñ* and *n*, the anusvāra predominating. The *ç* is also occasionally not changed. In this edition the normal euphony, *n + ç* to *ñ ch*, and *n + j* to *ñ j* has been adhered to. The cases in question occur at 10. 9; 18. 13; 20. 13, 14; 25. 24; 27. 14; 35. 27; 36. 9; 48. 28; 69. 1; 71. 6, 7; 72. 15;

78. 12, 13; 81. 34; 97. 5, 6; 125. 2. The same difference in the treatment of *n* occurs twice before *v* at 64. 5 (*unnahyan vasanena*), and 102. 2 (*prājāpatyān vi*): once it is seen before *sy* at 67. 26 (*çrapayīṣyan syāt*).

The vowel of the particle *om* coalesces with preceding *a* and *ā* to *o*, according to Pāṇini vi. 1. 95; Vopadeva ii. 5. Accordingly we have *svāhoṃ* = *svāhā* + *om* 5. 13; *anujñāpyom* = *anujñāpya* + *om* 9. 9; *coṃ* = *ca* + *om* 70. 6. At 90. 18 the MSS. read *puṣṭom*, which has been emended to *puṣṭam om*.

The following instances of Vedic sandhi have been noted: *apā-dāya rṣiṇām* at 2. 18; *sainpātavatā rṣabham* (1 most MSS.) 34. 18: see Whitney Sk. Gr.² 127^a. At 58. 7, 8 the MSS. read *ācamyehi* = *ācamya* + *ā* + *ihi* in accordance with Whitney ibid. 127^b. The fact that *o* of the vocative is *pragrhya* before *iti*, in accordance with Ath. Prātiç. i. 81, has been pointed out above, p. xxxviii.

The following phonetic peculiarities, or tendencies of the MSS. are worthy of notice: Frequently *s* appears as *ç*, and in general the MSS. illustrate abundantly the confusion between the sibilants in Sanskrit, as discussed by the editor and Dr. E. H. Spieker in P. A. O. S. for May 1886 p. xxxvi fg. At 4. 15 all MSS. read *vaçtyān* for *vastyān*; at 24. 13; 39. 9; 76. 23 *suçtme* is emended to *sustme*; the majority of the MSS. write *pāñcu* for *pānsu* (27. 18; 29 21); at 51. 16 the MSS. have *çilāñjālā*, which is emended to *silāñjālā* in accordance with AV. vi. 16. 4; at 3. 8; 137. 40 *āçipate* is emended to *āsiçyate*; at 86. 16 the MSS. have a pratika beginning with *çam*, which has been emended, so as to yield the pratika of vii. 21. 1: *sam eta*. Conversely at 69. 3 the MSS. read *sāmūla* for *çāmūla*; at 8. 10 *viçaye* for *viçaye*. The MSS. are divided in the orthography of the words *cikkaça* at 21. 14 with its vṛddhi-derivative *cāikkaça* at 48. 41: both *ç* and *s* are written. The editor has given preference to *ç* on account of the presence of *k* in an adjoining syllable: cf. P. A. O. S. ibid. p. XL. For the same reason the writing *kṛçara* at 34. 13, 20; 35. 5; 66. 16; 84. 3, the prevailing usage of the Kāuçika MSS., has been adopted.

Other variants concerning the confusion of the sibilants are given in the critical notes to the text. — The MSS. frequently write *ts* for *ch*: *avatsādyā* for *avachādyā*, four MSS. at 24. 10, one at 55. 19, and six at 81. 28; *utsiṣṭa* for *ucchiṣṭa*, one MS. at 26. 18; *utsrayati* for *ucchrayati* one MS. at 61. 21; *itsata* for *ichata* one MS. at 73. 15; *patsaḥ* for *pacchaḥ* four MSS. at 82. 29. — Occasionally *y* is written for *j*: *yunaymi* for *yunajmi* three MSS. at 3. 1; *yāyūm* for *jyāyūm* one MS. at 23. 10; *yāmyāi* for *jāmyāi* three MSS. at 34. 20; at 42. 17 *āñjmaḥ* is emended upon the basis of the MSS. readings: *āymaḥ*, *āyyaḥ*, *āyaḥ* and *āyamaḥ*; at 64. 17 one MS. reads *anaymi* for *anajmi*; at 120. 1 three MSS. *samayyāyām* for *samajyāyām*; at 133. 6 two MSS. *yajñe* for *jajñe*. Conversely at 126. 9 two MSS. write *vilājyam* and *vilājye* (!) for *vilāyya*. We may mention finally a few cases of Prākritic writing in one or the other of the MSS.: *bhārjaitvā* for *mārjayitvā* at 6. 17; *mūrkhaitvā* for *mārchayitvā* at 12. 2; *varṣṭasi* for *varṣṭyas* at 17. 13.

A few cases of haplography occur: *caraṇāninayanejyā* for *caraṇāni ninayanejyā* at 43. 3; *anagnāvabhāsa-* for *anagnāv avabhāsa-* at 93. 37; 130. 1; *vā* at 110. 1 is omitted by most MSS. because it is preceded by *vaḍavā*; *na* is omitted at 135. 9 (p. 285 l. 1) because it is preceded by *annam*.

The MSS. of the text agree in writing *ch* throughout. This has been retained in the edition, except when it represents the product of *t* (*d*) + *ç* (*ch*): then *ccha* was put into the text. The group *n+s* appears as *ns* in the MSS., and is represented in the same manner in the edition.

Of formal peculiarities we may mention a few sūtra-optatives, made in accordance with Whitney Sk. Gr.² 738^b; 1043^c; *upanayīta* at 17. 31, 33; *anvāhvayīta* at 60. 32; *vāpayīta* at 67. 15. — A number of aorists with the Vedic function of completed past time occur: *akṛkṣata* 20. 16; *akṛkṣāma* 20. 17; *āhārṣis* 20. 18; *prācīṣam* 22. 2, 3, 4; *acāriṣam* and *açakam* 56. 7. Further a number of modal aorist forms: *çakeyam* 3. 8; 137. 40; *sākṣīya* 45. 16; 47. 16; *svāpsis*

56. 12; *jīvyāsam* (precative) 68. 1; *gamema* 70. 1; *hiñśis* 72. 34; *vyath-iṣi* 73. 15; *vadhīṣṭa* 92. 14; *bhūyāśma* (prec.) 92. 25, 29. *vyanaṣat* is employed both as prohibitive form and as past tense at 56. 6, 7. All these aorist forms occur of course in quoted passages (mantras, *prāiṣas* etc.). — The future participle *vibhuñkṣyamāṇa* occurs at 23. 9; 38. 26. — The gerund in *ya* from an uncompounded verbal root seems to appear in *ṣcotyā* at 53. 18; in *kṣipyā* at 30. 18; 52. 14: in all three cases it is possible to emend: *adbhi ṣcotyā* to *abhiṣcotyā*; *ca kṣipyā* to *'vakṣipyā*. Note also *hasteghṛyā* at 76. 10, and possibly *urasighṛyā* at 81. 30; cf. Whitney Sk. Gr.³ 99^{ab}. — In the paddhati of Keçava there are four occurrences of Prākritic causatives: *kārāpayet* at 54. 1; 58. 4; *aṇḍāpayati* 23. 15, 16; cf. Whitney, *ibid.* 1042^a.

Of isolated formal peculiarities we may mention *-ādayas* at 8. 13, used as accusative plural: cf. J. A. O. S. xi. 383; *bibhetti* a doubtful reduplicated present from root *bhid* at 25. 16; all MSS. write *bhavati* voc. fem. for *bhavati* nom. at 57. 18: in the edition it has been emended to *bhavati* (cf. Pār. Gr. ii. 5. 2, 3, 4); at 72. 42 most MSS. read *ātman* (*eva*), archaic loc. sing. = *ātmany* (*eva*); at 76. 21 occurs the acc. plur. fem. *pracyas* (sc. *lekhās*); at 96. 3 occurs *nānadātām*, as subjunctive third person dual middle of the intensive; at 99. 2 *bhramayan* a masc. participle agrees with *ugram*, neuter, and at 126. 9 *amum*, a masc. pronoun seems to agree with *navanītam*, a neuter noun.

The text exhibits finally a number of long dvandva compounds, members of which occasionally govern, or are dependent upon words outside of the compound in a manner quite unusual, and sometimes altogether problematic. At 27. 29 the MSS. reads: *hariṇasye'ti bandhanapāyanācamanaṣaṇkudhānajvalenā 'vanakṣatre 'vasiñcati*, i. e. 'with the hymn AV. iii. 7 (an amulet) is tied on to the (sick) person, he is given drink, he is made to rinse his mouth, and the priest sprinkles him with water, warmed by a heated *ṣaṇkudhāna* (see above p. Liii). The compound might be readily emended to *bandhanapāyanācamanam*, or *-camanāni*, but for the fact that similar difficulties appear

in others, and it would seem as though the clumsily concise construction were intentional. Cf. *bandhanapāyanācamanapradehanam uṣṇena* at 31. 26, and the still more difficult *kīṣṭyaçvajāmbilodakarakṣikāmaçakādibhyām* at 30. 16, *mālāniṣpramandadantadhāvanakeçam iṣṇahatāyāḥ* (*niṣpramanda* 'without *pramanda*'?) at 36. 15. See also 25. 11; 27. 33; 28. 2, 16; 37. 3; 38. 9; 39. 6; 41. 6; 52. 16, etc.

Contents of the Sūtra.

Adhyāya i.

Sources of the work 1. 1—8.

pākayajña-paribhāṣāḥ 1. 9—23.

New-moon and full-moon sacrifices 1. 24—6. 37.

Paribhāṣās for the sūtra in general 7. 1—8. 22.

Gaṇas of hymns and verses 8. 23—9. 7.

Preparation of the *çāntyudakam*, 'holy water' 9. 8—11.

Adhyāya ii.

Rites for begetting wisdom 10.

Rites for obtaining success in vows of chastity 11. 1—6.

Charms for obtaining villages 11. 7—10.

Charms for obtaining every desire 11. 11—12. 4.

Charms to secure harmony 12. 5—9.

varcasyāni, charms to secure power 12. 10—13. 12.

Various rites in war and battle 13. 1—16. 26.

Restoration of a dethroned king 16. 27—32.

Coronation of a minor potentate 17. 1—10.

Coronation of a greater potentate 17. 11—34.

Adhyāya iii.

Rite for the aversion of misfortune (*nīryti*) 18. 1—18.

citrākarma (*pāuṣṭikam*) 18. 19—26.

Charms for securing prosperity upon starting on a journey
18. 27—31.

samudrakarma (*pāuṣṭikam*) 18. 32—33.

dhyāya iii.

- Charms for the prosperity of cattle 19. 1—21.
 Amulets to insure prosperity 19. 22—27.
aṣṭakā-festival 19. 28—31.
 Ploughing-festival 20.
 Cattle-charms 21. 1—11.
 Charm for obtaining clothes 21. 12—14.
 Rites on dividing an inheritance 21. 15—20.
rasakarmāṇi 21. 21—25.
 Various rites for obtaining property, success, and prosperity 22.
 Rites on building a house 23. 1—11.
citrākarma (*pāuṣṭikam*) 23. 12—16.
 Charm for ploughing 23. 17.
 Rite for sowing 24. 1—2.
 Various rites for obtaining prosperity 24. 3—10.
 Rites before entering upon a journey and upon returning
 from the same 24. 11—18.
vṛṣotsarga 24. 19—23.
āgrahāyaṇī-ceremony 24. 24—36.
 Various rites for obtaining property and prosperity 24. 37—46.

dhyāya iv.

- bhāṣajyāni*, remedial charms for every possible disease and
 injury, real or fancied, and for driving out demons: the
 scope of these practices can be seen most readily by
 following the headings of each performance, as given in
 the extracts from Dārila and Keçava, 25. 1—32. 27.
strīkarmāṇi, women's rites: obtaining of children, against
 abortion, *puṇsavanāni*, against sterility, rites for obtaining
 a husband, *garbhādhānam*, *śīmantakarma*, sleeping-charms,
 charms for capturing truant women, appeasing or sub-
 jecting women, overcoming and damaging rival women,
 philtres, suppressing jealousy and wrath, suppressing
 paramours, etc.: for details see the headings, as given by
 Dārila and Keçava, 32. 28—36. 40.

Adhyāya v.

viññānakarmāṇi, oracles, (see Keçava's introduction to the kaṇḍikā) 37.

Charms against storms and lightning 38. 1—10.

Rites imparting firmness to buildings 38. 11—16.

Rites imparting power in debate, influence in assemblies, and proper conduct while reading the Vedas 38. 17—30.

Rites warding off the effects of witchcraft 39.

Charms for directing the course of rivers 40. 1—10.

Removal of the fire 40. 11—13.

Charms imparting sexual vigor 40. 14—18.

Charms to procure rain 41. 1—7.

Charms for luck in business and gambling 41. 8—17.

Charm for restoring affection between calf and cow 41. 18—20.

Bestowal of good qualities upon horses 41. 21—26.

Rite to insure a successful business-trip 42. 1—5.

Rites for producing harmony between various persons 42. 6—8.

Charm procuring knowledge of the Vedas 42. 9—11.

Return of the disciple after finishing his studies 42. 12—18.

Charm for obviating the effect of evilsigns in women 42. 19—21.

Amulets for warding off evil demons 42. 22—43. 1.

The building of a house 43. 2—15.

Rites to avert the evil effect of funeral-fires 43. 16—20.

vaçāçamanam 43. 20—45. 19.

Rite for obviating the evil effect of a false accusation 46. 1—3.

Removal of obstacles in sacrifice 46. 4—5.

Charm to promote the fulfilment of demands and prayers 46. 6.

Warding off the influence of ill-omened birds 46. 7—8.

Against evil dreams 46. 9—13.

Various *prāyaçcitta*-ceremonies 46. 14—25.

Expiatory performance when a younger brother marries before the older 46. 26—29.

Various *prāyaçcitta*-ceremonies 46. 30—55.

adhyāya vi.

abhicārikāṇi, witchcraft practices 47—49.

adhyāya vii.

Rites to secure welfare in various conditions of life, while walking, sleeping, waking, etc. 50. 1—11.

Rites to secure safety and good weather for a merchant starting on an expedition 50. 12—16.

Removal of serpents, vermin, etc. from house and lands 50. 17—22.

Rites to obtain security for cowherds, stables, fields, etc. 51. 1—16.

Freeing fields from animals destructive to their products 51. 17—22.

Safety away from home 52. 1—2.

Charms to loosen fetters 52. 3—4.

Protection against fire 52. 5—9.

Safety in boats and ships 52. 10—11.

How to find lost property 52. 12—14.

Rites for security in general 52. 15—17.

Charms for securing long life 52. 18—19.

varcasāṇi, charms for securing power 52. 20—21.

godānam 53. 1—54. 14.

cūṭākaraṇam 54. 15—22.

upanayanam 55. 1—57. 30.

medhājananam 57. 31—32.

Against ringing of the ears, and twitching of the eyelids 58. 1—2.

Charms and amulets for securing long life 58. 3—12.

nāmakaraṇam 58. 13—17.

nirṇayanam 58. 18.

annaprāṣanam 58. 19—21.

Charms to secure long life 58. 22—25.

Charms to obtain special wishes (*kāmyānti*) 59.

Adhyāya viii.

śavayajñāḥ 60—68.

Adhyāya ix.

Preparation of the house-fire 69. 1—72. 43.

Evening and morning oblations 72. 44—73. 19.

baliharaṇam 74. 1—12.

Sacrifice of the first fruits of the season 74. 13—23.

Adhyāya x.

Marriage-rites 75—79.

Adhyāya xi.

Funeral rites 80—86.

pinḍapitṛyajña 87—89.

Adhyāya xii.

Ceremonies on the reception of a guest, *madhuparka*, *arghya*
90—92.

Adhyāya xiii.

Book of omens and portents: *kaṇḍikā* 93 contains an account
of the book, 93—136.

Adhyāya xiv.

ājyatantra 137.*aṣṭakā*-festival 138.

Introduction into the study of the Vedas 139.

indramahotsava 140.Description of the conditions under which the study of
the Vedas shall be carried on, or suspended 141.

अथर्ववेदस्य कौशिकसूचं
रामेण पुष्पक्षेत्रेण श्रीवा बलिमोराख्ये महानगरे
अमरिकदेशे संशोधितमीशसंवासरे
१८८९

॥ ओं ॥

अथ विधिं वक्ष्यामः । १ । स पुनरास्त्रायप्रत्ययः^१ । २ ।
आस्त्रायः पुनर्मन्त्राश्च ब्राह्मणानि च^२ । ३ । तद्यथा ब्रा-
ह्मणविधिरेवं कर्मलिङ्गा मन्त्राः^३ । ४ । तथान्यार्थाः^४ । ५ ।
तथा ब्राह्मणलिङ्गा मन्त्राः^५ । ६ । तदभावे संप्रदायः^६ । ७ ।

^१ K P E and Dārila in the introduction पुनरास्त्रायः; Ath. Paddh. स पुनरास्त्रायः । स विधिर्वेदप्रत्ययः । गोपथब्राह्मणप्रमाणकः; D (schol.) ... आस्त्रायप्रत्यय इति आभिमुख्येनाभ्यस्यते (Cod. अभि०) इति श्रुष्टिः... — ^२ D (schol.) सर्वदाभ्यां (!) संयोगास्त्रास्त्रायः । पुनरित्यवधारणार्थः । मंचा इति ये व्यवसितिः स्मृत्यन्ताः । ब्राह्मणानि ब्रह्म ह वा इदमय आसीदित्येवमादीनि (Gop. Br. i. 1. 1). — ^३ D (schol.) तच्चास्त्राये यथा ब्राह्मणं विदधाति एवं कर्माभिधातारः मंचं विदधाति (! for मंचा अधति?) । ...; Ath. Paddh. यथा संहिताविधिः कर्म उक्तं । वेतानसूत्रे । मंचानादेशे लिंगवर्तेति भागलिः (Vāit. Sū. 1. 3) । तथा एवंलिंगा मंचा अपि भवन्ति । यथा वाताज्जात इति (iv. 10. 1) शृंखं बध्नाति (cf. Kāuṣ. 58. 8). — ^४ D (schol.) यथा ब्राह्मणमन्त्रार्थं तथा मंचा अन्यार्था भवन्ति । अन्यार्थत्वं प्रायेण स्मृतिनिन्दाः ...; Ath. Paddh. अन्यार्था अपि मंचा भवन्ति । यथापि ब्रूमो (xi. 6. 1) उत्तामृतासुः शिवास्त (v. 1. 7; vii. 43. 1) इत्यभ्याख्याताय प्रयच्छति (Kāuṣ. 46. 1) — ^५ D (schol.) ब्राह्मणलिंगमभिधेयं येषां ते ब्राह्मणलिंगमंचाः; Ath. Paddh. ब्रह्म ह वा इदमयासीदित्यादि (! Gop. Br. i. 1. 1) पूर्वब्राह्मणं एवंरूपा अपि मंचा भवन्ति । यच्च तु देवतोक्ता मंचा नास्ति (!) । तच्च प्रजापते न स्वदेतान्वन्व इति (vii. 80. 3) युवा कौशिक आह वेतानसूत्रे (1. 3) तथा छंदोगपरिशिष्टे (Karmap. 1. 8. 16) । मंचस्य देवतायाश्च अनादेशे प्रजापतिरित्याह कात्यायनः । तथा शौनकीयसूत्रे (Vāit. 1. 3) ओं भूर्भुवः स्वर्जनदोमित्वाचार्याः । समस्ता ब्राह्मणसूत्रे श्रुतिः । प्रणवादीनां ओंकार इति मूलमंच इति स्मृतिः. — ^६ D (schol.) तस्मात्त्रायस्त्राभावे... मन्त्रादिस्मृतयः...; Ath. Paddh. संहिताविधौ यस्मात्त्रायते तत् सर्वं सशस्त्रायाः... संप्रदायेन कर्तव्यं. —

प्रमुक्तवाङ्मास्यणानाम्^१ । ८ । यज्ञं व्याख्यास्यामो देवानां
 पितृणां च^२ । ९ । प्राङ्मुख उपांशु करोति^३ । १० । यज्ञो-
 पवीती देवानाम् । ११ । प्राचीनावीती पितृणाम्^४ । १२ ।
 प्रागुदग्वा देवानाम् । १३ । दक्षिणा पितृणाम्^५ । १४ ।
 प्रागुदगपवर्गं देवानाम्^६ । १५ । दक्षिणप्रत्यगपवर्गं
 पितृणाम् । १६ । सकृत्कर्म पितृणां अवरार्धं^७ देवा-
 नाम् । १७ । यथादिष्टं वा । १८ । अभिदक्षिणमाचारो
 देवानां प्रसव्यं पितृणाम्^८ । १९ । स्वाहाकारवषट्का-
 रप्रदाना देवाः । २० । स्वधाकारनमस्कारप्रदानाः पि-
 तरः^९ । २१ । उपमूललूनं^{१०} बर्हिः पितृणाम् । २२ ।
 पर्वसु देवानाम् । २३ । प्र यद्व पशुमिति^{११} दर्भाहाराय
 दाचं प्रयच्छति^{१२} । २४ । ओषधीर्दान्तु पर्वन्वित्युपरि^{१३} पर्वणां

^१ D (schol.) तत्प्रमाणस्याध्येतुभिः प्रसीनत्वादित्यर्थः; Ath. Paddh. आ-
 चारसंप्रदायविषये विष्णुतानि ब्राह्मणानि शिष्ये (!) संप्रदायो रचितः. —

^२ D (schol.) दर्शादिप्रतिज्ञार्थं अतस्वीताः परिभाषाः सर्वार्थाः; Ath. Paddh. देवानां यज्ञशान्तिकपोष्टिकादि । पितृणां पितृमेधपिंडपितृयज्ञा-
 दि. —

^३ D (schol.) वितानप्रगतमुख उपांशु . . . मंचान् प्रयुञ्जीत
 सर्वत्र न चात्र दिग्वाचक (Cod. °चक्र) उत्तरचा(!) दिग्विकल्पवचनात्
 (Cod. दिग्°); cf. sū. 13 fg. —

^४ D (schol.) पित्र्युपवीती; Ath. Paddh. अपसव्यं कृत्वा पितृकर्म कुर्यात्. —

^५ Ath. Paddh. केचित् (!) दक्षिण-
 पूर्वमन्तदेशमभिमुखाः पितृकर्म कुर्युः. —

^६ D (schol.): पूर्वस्थां दिशि . . .
 उत्तरस्थां वा; Ath. Paddh. यथासव्यं कर्मसमाप्तिः. —

^७ Ch अवरार्धः;
 Bū the same with चि added over the line. —

^८ D (schol.) दक्षिणहस्तमभिमुखं आचरणं आगमनं देवानां कार्यं । वेदिपरिग्रहणा-
 दिषु . . . पितृणां प्रगतसव्यहस्तं. —

^९ D (schol.) अपये कवचाहनाय
 स्वधा पितृभ्य इत्युदाहरणं (Kāuṣ. 87. 8). —

^{१०} D (schol.) मलसमीपे;
 Ath. Paddh. समस्तं बर्हिः पितृणां. —

^{११} xii. 3. 31; Bū परेशुम्. —
^{१२} D (schol.) कर्तो . . . ग्रहणाविक्रित्तादाचं . . . प्रयच्छति. —

^{१३} Part
 of xii. 3. 31^b.

लूत्वा तूष्णीमाहृत्योत्तरतो' ऽमेरुपसादयति । २५ । नाग्निं
विपर्यावर्तेत' । २६ । नान्तरा यज्ञाङ्गानि व्यवेयात् । २७ ।
दक्षिणं जानु प्रभुज्य जुहोति । २८ । या पूर्वा पौर्णमासी
सानुमतिर्योत्तरा सा राका' । २९ । या पूर्वामावास्या सा
सिनीवाली योत्तरा सा कुहूः । ३० । अद्योपवसथ इत्युपव-
त्स्यङ्गक्तमश्नाति' । ३१ । मधुलवणमांसमाषवर्जम्' । ३२ ।
ममामे वर्च' इति समिध' आधाय' व्रतमुपैति । ३३ । व्रतेन
त्वं व्रतपत' इति वा । ३४ । ब्रह्मचारी व्रत्यधः शयीत । ३५ ।
प्रातर्हुते ऽग्नौ कर्मणे वां वेषाय वां सुकृताय वामिति¹⁰
पाणी प्रक्षाल्यापरेणामेर्द्भानास्तीर्य तेषूत्तरमान्डुहं रो-
हितं चर्म प्राग्यीवमुत्तरलोम¹¹ प्रस्तीर्य¹² पवित्रे कुरुते । ३६ ।
दर्भावप्रच्छिन्नप्रान्ती¹³ प्रक्षाल्यानुलोममनुमार्ष्टि विष्णो-
र्मनसा पूते स्थ¹⁴ इति । ३७ । ॥ १ ॥

¹ D (schol.) तूष्णीमिति वचनं त्वरया हर (part of xii. 3. 31^a) इत्ययमा-
हरणे (Cod. °रेणे) विंगात्मात्. — ² D (schol.) अग्निं प्राप्य निवर्तमानः
कर्ता ब्रह्मा यजमानपत्नी वा प्रतीपमुखा नावर्तेत (!). — ³ This and the
next passage occur in Gop. Br. ii. 1. 10; D (schol.) उत्तरा पौर्णमासी
प्रतिपत् । उत्तरसंबन्धात् । संबन्धवहाराभावाच्चानर्थकं संज्ञापनं । अर्थयत्न (!)
चाक्रियानिमित्त्वात्. — ⁴ D (text) उपवसथः; D (schol.) चतुर्दश्या
सह संयुक्त (!) पर्वेति । अस्मिन्नहनि उपवसथः । . . . उपवत्स्यङ्गक्तमश्नाति
यजमानः. — ⁵ D (schol.) सुरादीनि नित्यप्रतिषिद्धानि. — ⁶ v. 3. 1. —
⁷ K समिधम्. — ⁸ D (text) आदाय; D (schol.) समिध आददाति (!)
समिद्धहणं विधिकर्मत्वात्. — ⁹ vii. 74. 4; Bi Bh K P E D त्वां. —
¹⁰ cf. VS. i. 6; TS. i. 1. 4. 1; Tāitt. Br iii. 2. 4. 1; Māitr. S. i. 1. 4. —
¹¹ All MSS, except E Bi प्राग्यी°. — ¹² E °लोमोपस्तीर्य. — ¹³ K °प्र-
च्छिन्नः; D (schol.) परिभोजनीयमूकदर्भाणामपादाय... — ¹⁴ Gobh. i.
7. 23; cf. VS. i. 12. —

त्वं भूमिमत्येषोजसा त्वं वेद्यां सीदसि चारुरध्वरे ।

त्वां पवित्रमृषयो भरन्तस्त्वं पुनोहि दुरितान्यस्मदिति
पवित्रे अन्तर्धाय हविर्निर्वपति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामपये^१ जुष्टं निर्वपामी-
ति । १ । एवमयोषोमाभ्यामिति^२ । २ । इन्द्रामिभ्या-
मित्यमावास्यायाम् । ३ । नित्यं पूर्वमापेयम्^३ । ४ । निरुप्तं
पवित्राभ्यां प्रोक्षत्यमुष्मै त्वा जुष्टमिति^४ यथादेवतम्^५ । ५ ।
उलूखलमुसलं शूर्पं प्रक्षालितं^६ चर्मण्याधाय व्रीही-
नुलूखल ओषावघ्नंस्त्रिहविष्कृता^७ वाचं विसृजति^८
हविष्कृता द्रवेहीति^९ । ६ । अपहत्य सुफलीकृतान्कृत्वा^{१०}
चिः प्रक्षाल्य तण्डुलानमे चरुर्यज्ञियस्त्वाध्यरुक्षदिति^{११}
चरुमधिदधाति । ७ । शुद्धाः पूता^{१२} इत्युदकमासिञ्चति । ८ ।
ब्रह्मणा शुद्धा^{१३} इति तण्डुलान्^{१४} । ९ । परि त्वामे पुं

^१ D (schol.) त्वं भूमिमिति कल्पजया चर्मणो व्रीहीणां चांतरा कृत्वा . . . ; the verse occurs xix. 33. 3, but the सकलपाठ and the scholiast's designation as कल्पजा show that it is regarded as not belonging to the AV. — ^२ Up to this point cf. xix. 51. 2; but note the सकलपाठ; the formula occurs in full TS. i. 1. 4. 2; cf. VS. i. 10 etc.; Māitr. S. i. 1. 9 etc. — ^३ D (schol.) अपये इति खाने अपोषोमाभ्यामिति. — ^४ D (schol.) सर्वदा आपेयं (!) विधिः प्रथमं प्रवेतव्यं. — ^५ D (schol.) चर्मणान् व्रीहीन् . . . यस्मै देवतायै प्रोचति; cf. e. g. TS. i. 1. 5. 1. — ^६ Bi °देवतम्. — ^७ D (schol.) यस्मै हविष् इति (xii. 3. 13; cf. Kāuṣ. 8. 14) मन्त्रोक्तप्रसाहितानि निर्वपचर्मणि स्थापयेत्. — ^८ E हविः कृत्वा; P हविष्कृत्वा; D (schol.) हविः कृतो मन्त्रेण. — ^९ K P °ते; so also Kāty. Çr. ii. 4. 1. — ^{१०} Cf. VS. i. 15^४; Māitr. S. i. 4. 10; also Vāit. Sū. 2. 2; Gop. Br. ii. 1. 1; Kāty. Çr. ii. 4. 4; Āp. Çr. i. 19, etc. — ^{११} D (schol.) फलीकरणः तुषगुणाः. — ^{१२} xi. 1. 16. — ^{१३} xi. 1. 17. — ^{१४} xi. 1. 18. — ^{१५} D (schol.) चासिञ्चति. —

वयमिति^१ चिः^२ पर्येयि करोति^३ । १० । नेक्षणेन^४ चिः^५
प्रदक्षिणमुदायौति । ११ । अत ऊर्ध्वं यथाकामम्^६ । १२ ।
उत्तरतो ऽमेरुपसादयतीध्मम् । १३ । उत्तरं बर्हिः^७ । १४ ।
अग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षामीतीध्मम्^८ । १५ । पृथिव्या^९ इति
बर्हिः । १६ । दर्भमुष्टिमभ्युक्ष्य^{१०} पश्चादग्नेः प्रागयं निदधा-
त्यूर्णमृदं^{११} प्रथस्व^{१२} स्वासस्थं^{१३} देवेभ्यः^{१४} इति । १७ । दर्भाणा-
मपादाय ऋषीणां प्रस्तरो ऽसीति^{१५} दक्षिणतो ऽमेर्ब्रह्मा-
सनं निदधाति^{१६} । १८ । पुरस्तादग्नेरास्तीर्य तेषां मूला-
न्यपरेषां प्रान्तैरवच्छादयन्परिसर्पति दक्षिणेनाग्निमा पश्चा-
धात^{१७} । १९ । परि स्तृणीहीति संप्रेषति^{१८} । २० । देवस्य त्वा
सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रसूतः^{१९}
प्रशिषा परिस्तृणामीति^{२०} । २१ । एवमुत्तरतो ऽयुजो धा-

^१ vii. 71. 1 (viii. 3. 21). — ^२ Bū चिष्य०. — ^३ D (schol.) चरम्. —
^४ Bi Antyeṣṭi मेचयेन; cf. e. g. Gobh. iv. 1. 6: मेचणाभ्यां प्रदक्षिण-
मुदायुवन्; cf. Kāuṣ. 87. 12. — ^५ Bū D (text) चिष्य०. — ^६ D (schol.)
अतः परं घट्टनमनाघट्टनं वा प्रदक्षिणमप्रदक्षिणं वा. — ^७ D (schol.)
इध्मस्तोत्तरतः. — ^८ Cf. Kāty. Çr. ii. 2. 11. — ^९ D (schol.) यो मुष्टिः
प्रथमो जलः... निवृत्तिचोदनाक्षवनकाले प्रथमस्य मुष्टेः पृथक्चनं. — ^{१०} K
Antyeṣṭi ऊर्णमृदं; Ch Bi Bh D ऊर्णमृदं; Bū ऊर्णमृदं corrected to
ऊर्णमृदं. — ^{११} K Ch प्रथस्वः. — ^{१२} D (text) स्वसंस्थं. — ^{१३} Cf. VS.
ii. 2^c, 5^d; TS. i. 1. 11. 1; Tāit. Br. iii. 3. 6. 7; Māitr. S. i. 1. 12. —
^{१४} xvi. 2. 6. — ^{१५} D (schol.) दर्भेभ्यः परिभोजनीयेभ्यः अपादाय दर्भाः
प्रदक्षिणतः अग्नेः वेद्यामेव वेदिर्यज्ञस्येति वचनात् (Kāuṣ. 137. 2) । ... अथ
ब्रह्मवरणं वितानवत् । स वृतो अपतीति । ... अहं भूपतिरिति (Vāit. Sū.
1. 18). — ^{१६} D (schol.) उत्तरवेदेर्मध्यदेशादारभ्यास्तृणाति । आच्छा-
दयन् सर्वतो गच्छति स्तरणाय गच्छति दक्षिणेनापेर्यावत् । पश्चिममर्धं
यावदेदेः. — ^{१७} vii. 99. 1; D (schol.) ब्रह्मा कर्तारः. — ^{१८} Up to this
point cf. xix. 51. 2. — ^{१९} D (schol.) वेदिस्तरणार्धबर्हिषः मुष्टिं गृही-
त्वानेन मन्त्रेण संस्तृणाति. —

तून्कुर्वन्' । २२ । यच्च समागच्छन्ति तद्दक्षिणोत्तरं करो-
 ति' । २३ । स्त्रीर्णं प्रोक्षति हविषां त्वा जुष्टं प्रोक्षामी-
 ति' । २४ । नानभ्युक्षितं संस्त्रीर्णमुपयोगं लभेत् । २५ ।
 नैधोऽभ्याधानम्' । २६ । नानुत्पूतं हविः । २७ । नाप्रो-
 क्षितं यज्ञाङ्गम् । २८ । तस्मिन्प्रक्षालितोपवातानि नि-
 दधाति । २९ । सुवमाज्यधानीं च । ३० । विलीनपूतमाज्यं
 गृहीत्वाधिभृत्य पर्येयि कृत्वोदगुद्वास्य पश्चादमेरुपसाद्यो-
 दगयाभ्यां पवित्राभ्यामुत्पुनाति' । ३१ । विष्णोर्मनसा
 पूतमसि' । ३२ । देवस्त्वा सवितोत्पुनातु' । ३३ । अद्धिद्रेण
 त्वा पवित्रेण शतधारेण सहस्रधारेण सुष्वोत्पुनामीति'^१
 तृतीयम् । ३४ । तूष्णीं चतुर्थम् । ३५ । शृतं हविरभिधा-
 रयति मध्वा समञ्जघृतवत्करायति^{१०, ११} । ३६ । अभिधा-
 र्योदञ्चमुद्वासयत्युद्वासयामेः^{१२, १३} शृतमकर्म हव्यमा सीद
 पृष्ठममृतस्य^{१४} धामेति^{१५} । ३७ । पश्चादाज्यस्य निधायालंकृत्य

^१ MSS. युजो; D (schol.) यथा दक्षिणे वेद्यर्धे संप्रिषादिस्तरणं तमेव-
 मुत्तरे ऽपि वेद्यर्धे संप्रिषादिस्तरणं मंचोक्तं कर्तव्यं । ... यावतो मुष्टयो दक्षिणे
 पक्षे । तावत् उत्तरे पक्षे कुर्यादित्यर्थः । उत्तराधिकारे ऽयुजवचनमन्वैकत्वं
 (Cod. युज० त्व) संप्रत्ययार्थः । — ^२ Daç. Kar. and Ath. Paddh. यच्च स-
 मागच्छन्ति तच्च दक्षिणोत्तरं करोति; D (schol.) यस्मिन्प्रदेशे स्तरणसंगमो
 भवति । तद्दक्षिणमुपकारि कार्यं उत्तरस्त्व । — ^३ E. g. TS. i. 1. 5. 1. — ^४ D
 (schol.) एधसः अगभ्युक्षितस्य स्वादनंगता (Cod. अगभ्युक्षित स्वाद०) । —
^५ D (schol.) पूतं केशकीटादिरहितं... उल्लुकेन उत्तरतोऽपनीय... —
^६ Gobh. i. 7. 23; cf. VS. i. 12. — ^७ Gobh. i. 7. 25; cf. VS. i. 12. —
^८ So emended; all MSS. of the text and the Paddhatis सुपो० । —
^९ Cf. VS. i. 3. — ^{१०} Ch B समञ्ज०; P Bi Bū and Ath. Paddh. समञ्ज०;
 KD (text and schol.) and Antyeṣṭi. समञ्ज०; E समञ्ज (1). — ^{११} Cf.
 v. 12. 2^b; D (schol.) अनेन मंचेण । — ^{१२} So only Bū; the remaining
 MSS. and Antyeṣṭi ०दञ्च उद्वा०; cf. Kāuṣ. 6. 20. — ^{१३} The word उ-
 द्वासयति is omitted in P E D. — ^{१४} K E Bū and Antyeṣṭi पृष्ठम० । —
^{१५} Not found in any known Saṁhitā; triṣṭubh metre. —

समानेनोत्पुनाति । ३८ । अदारसृदित्यवेक्षते^१ । ३९ ।
उत्तिष्ठतेत्येन्द्रम्^२ । ४० । अग्निर्भूम्यामिति^३ तिसृभिरुपस-
मादधात्यस्मै क्षचाण्येतमिध्ममिति^४ वा । ४१ । ॥ २ ॥

युनज्मि^५ त्वा ब्रह्मणा दैव्येन^६ हव्यायास्मै वोढवे जातवेदः ।
इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योग्जीवेम बलिहतो
वयं तं इति^७ । १ ।

दक्षिणतो^{१०} जाङ्ग्यायनमुदपाचमुपसाद्याभिमन्त्रयते^{११}

तथोदपाचं धारय^{१२} यथाये ब्रह्मणस्पतिः ।

सत्यधर्मा^{१३} अदीधरहेवस्य सवितुः सव^{१४} इति । २ ।

अथोदकमासिञ्चति

इहेत देवीरमृतं वसाना हिरण्यवर्णा अनवद्यरूपाः ।

^१ i. 20. 1. — ^२ D (schol.) सूक्तेन उत्तरेण विधिकर्ममंत्रेण बाध्यमान-
त्वात्. — ^३ D (schol.) उत्तिष्ठताव पञ्चतेति... तिस्रः (vii. 72. 1-3). — ^४ xii. 1.
19-21; D (schol.) तिस्रग्रहणं (!) विधिकर्मत्वात् । चतुर्थपंचमयोर्विकल्पः
(cf. note 9) अग्नयोः श्रुतिकरणभावः । एतयोरेव विकल्पो यथा स्यात्;
cf. Dārila in note 9. — ^५ vii. 78. 2; x. 6. 35. — ^६ K Bū Ch युनज्मि;
cf. Kāuṣ. 64. 17, note. — ^७ Up to this point cf. vii. 78. 2^b. — ^८ So
K Bh (cf. VS., Māitr. S.); Ch त इति corrected to तवेति; E P Bi
तवेति. — ^९ The verse (कल्पजा according to Dārila and the Antyeṣṭi.)
occurs in TS. i. 6. 2. 1; 10. 1; Māitr. S. i. 4. 1; Pañc. Br. i. 2. 1;
Lāty. Çr. i. 9. 11 (?); D places this passage at the end of the pre-
ceding kaṇḍikā: युनज्मि त्वेति पंचमी . . . इध्ममुपसमादधाति; cf.
note 4. — ^{१०} Dārila commences the third kaṇḍikā with this word. —
^{११} So Ch P Bū D (text) and Ath. Paddh.; D (schol.) जाङ्ग्यायनग्रहणं
संव्यवहारार्थं अंतरस्थायं धर्मो न भवति; D elsewhere जाग्मयन° (e. g.
fol. 23^b, l. 1 to Kāuṣ. 3. 17; 29^b, l. 7 to Kāuṣ. 6. 17); K Bi and Antyeṣṭi
जाग्मायन°; cf. Kāuṣ. 68. 17 and 47. 1, note. — ^{१२} Ch Bi and
Daç. Kar. धारयति; Bū धारय with ति on the margin. — ^{१३} So K;
all MSS. (except K) and Daç. Kar. सत्यधर्मा. — ^{१४} Ch Bū प्रसव;
Daç. Kar. सवन; the verse is not found in any known Saṁhitā; D de-
signates it as कल्पजा (कल्पजया दक्षिणतो ऽग्नेर्वैशां तूष्णीमुपसादनं). —

अपः^१ समुद्रो वरुणश्च^२ राजा संपातभागान्हविषो
 जुषन्ताम्^३ ॥
 इन्द्रप्रशिष्टा वरुणप्रसूता अपः समुद्रादिवमुद्बहन्^४ ।
 इन्द्रप्रशिष्टा वरुणप्रसूता दिवस्पृथिव्याः^५ श्रियमा वह-
 न्विति^६ । ३ ।

अतं त्वा सत्येन परिषिञ्चामि जातवेद^७ इति सह^८ हविर्भिः
 पर्युक्ष्य जीवाभिराचम्योपोत्थाय^९ वेदप्रपद्भिः^{१०} प्रपद्यत
 ओं प्रपद्ये भूः प्रपद्ये भुवः प्रपद्ये स्वः प्रपद्ये जनमप्रपद्य^{११}
 इति । ४ । प्रपद्य^{१२} पश्चान्स्तीर्णस्य दभेनास्तीर्योहे दै-
 धिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद यो ऽस्मत्पाकतर^{१३} इति
 ब्रह्मासनमन्वीक्षते^{१४} । ५ । निरस्तः परागवसुः सह पाप्मना

^१ E अपः. — ^२ Bi Bū and Daç. Kar. वरुणश्च. — ^३ K and Daç. Kar. जुषतां. — ^४ For this pāda cf. iv. 27. 4^a. — ^५ Ch Bū Bh °पृथिव्या. — ^६ Not found in any known Saṁhitā; D (schol.) इहेत देवीरिति । द्वाभ्यां कल्पजाभ्यां अथोदपाचमुपसाद्य परिचरयेनाञ्चं परिचर्य । तथोपसादनमा-
 सेचनांतं यथा स्नात्. — ^७ Tāit. Br. ii. 1. 11. 1; cf. Vāit. Sū. 7. 4; Âp. Çr. vi. 5. 4; Çāṅkh. Çr. ii. 6. 10, 11. — ^८ E Bi स. — ^९ D (schol.) जीवा स्वेति चतसृभिः (xix. 69. 1—4; cf. Kāuç. 90. 22; Vāit. Sū. 1. 19) सकृदपो भक्षयतीति कर्ता ब्रह्मा च उपोत्थितायेति वचनमञ्चसंप्रत्ययार्थं । नवभिः श्रुतिवेति दशम्योदायुषेति (xii. 1. 59; iii. 31. 10; cf. Kāuç. 24. 31) उपो-
 तिष्ठति. — ^{१०} D (schol.) कल्पजैः पञ्चभिः सह हविर्भिरपि मञ्चसिंगात्; cf. Çāṅkh. Çr. vi. 2. 2; Gobh. iv. 5. 7; Gṛhyas. i. 96. — ^{११} Bū जनः; E जन. — ^{१२} Bū प्रपाद्य; wanting in D. — ^{१३} TS. iii. 2. 4. 4; Kāty. Çr. ii. 1. 22; Vāit. Sū. 1. 20. — ^{१४} K इत्वात्मा°; Bū ब्रह्मा° in the text, but आत्मा on the margin; Daç. Kar. treats the performance described in this sūtra twice, ending the first time with ब्रह्मासनमन्वीक्षते, the second time with आत्मासनं ब्रह्मासनवत्; D (schol.) कर्ता . . . अनेन ब्रह्मणा आसनमन्वीक्षते । अथवा ब्रह्मा आ-
 त्मीयमासनमन्वीक्षते । . . . मुखेन होमः कर्तुं शक्नोते. The passage be-
 ginning with this sūtra and ending with sū. 8 is repeated Kāuç. 137. 86—39. —

निरस्तः सो ऽस्तु यो ऽस्मान्नेष्टि यं च वयं द्विष्म' इति
 दक्षिणा नृणं निरस्यति' । ६ । तदन्वालभ्य जपतीदम-
 हमर्वाग्वसोः सद्ने सीदाम्यृतस्य सद्ने सीदामि सत्यस्य
 सद्ने सीदामीष्टस्य सद्ने सीदामि पूर्तस्य सद्ने सीदामि
 मामृषदेव बर्हिः स्वासस्थं त्वाध्यासदेयमूर्णमदमनभिषो-
 कम्' । ७ । विमृग्वरीमित्युपविश्यासनीयं' ^६ ब्रह्मजपं
 जपति बृहस्पतिर्ब्रह्मा ब्रह्मसदन आसिष्यते' ^८ बृहस्पते
 यज्ञं गोपाय यदुद्वत' ^९ उन्निवतः' ^{१०} शक्यमिति । ८ । दभैः
 सुवं निर्मृज्य निष्टमं रक्षो निष्टमा अरातयः प्रत्युष्टं रक्षः
 प्रत्युष्टा अरातय' ^{११} इति प्रतप्य' ^{१२} । ९ । मूले सुवं गृहीत्वा जपति

^१ Cf. Kāty. Çr. ii. 1. 23; Çat. Br. i. 5. 1. 23; Çāṅkh. Çr. i. 6. 6; Lāty. Çr. ii. 4. 5; iv. 9. 16; Gobh. i. 6. 14 (Çat. Br., Lāty. and Gobh. with the variant परावसुः). — ^२ D (schol.) आसनात्तृणं गृहोत्वा दक्षिणतः क्षिपति सन्नेन हस्तेन. — ^३ Ch E K ऊर्णमृदमः; Bū Bh the same changed to मृदं on the margin; Bi ऊर्णमृदं; cf. Kāuṣ. 2. 17. —

^४ Cf. Âçv. Çr. i. 4. 7; Çāṅkh. Çr. i. 6. 9; Lāty. Çr. ii. 4. 5; D कल्पजेन (sc. मन्त्रेण). — ^५ xii. 1. 29. — ^६ D (text) उपविशति; D (schol.) कर्ता ब्रह्मा च. — ^७ K P Bi Ch Bh आसनी; D (schol.) आसनीयवचनं ब्रह्मण्यभावे (Cod. आ०) ऽपि कर्तुर्यथा स्थात् । ब्रह्मजपवचनं भवति (Cod. भवेति) च ब्रह्मणी ऽपि विशेषार्थत्वात् । अथवा इन्द्रमहि जपप्राप्त्यर्थं ब्रह्मजपग्रहणं. — ^८ So emended; MSS. आशिष्यते. — ^९ So emended; K P Bi Bū Bh (prim. man.) य उद्वत; E Ch Bh (sec. man.) यदुद्वत. —

^{१०} Bi उन्नमतः; Bū: उन्नमतः corrected to उन्नमतः; the remaining MSS. उन्नमतः. Emended according to TS. iii. 2. 4. 4, where a passage corresponding to the latter part of this formula is to be found. Perhaps the MSS. can be sustained by reading यदुद्वत उन्नमतः शक्य-
 यमिति and they seem indeed to represent collectively a syncretism of this with the reading accepted above in accordance with the TS.; cf. Kāuṣ. 137. 39. — ^{११} Cf. VS. i. 7^{ab}; Kāty. Çr. iv. 14. 7; TS. i. 1. 2. 1; 4. 1 etc.; Tāit. Br. iii. 2. 2. 2; Māitr. S. i. 1. 2 etc.; Vāit. Sū. 7. 6. —

^{१२} Ch प्रताप्य. —

विष्णोर्हस्तो ऽसि दक्षिणः पूष्णा दत्तो बृहस्पतेः^१ ।

तं त्वाहं सुवमाददे देवानां हव्यवाहनम् ॥

अयं सुवो वि दधाति^२ होमाञ्छताक्षरछन्दसा^३ जा-
गतेन ।

सर्वा यज्ञस्य समनक्ति विष्टा^४ बार्हस्पत्येष्टिः शर्मणा
दैव्येनेति^५ । १० ।

ओं भूः शं भूत्यै त्वा गृह्णे भूतय इति प्रथमं यहं^६
गृह्णाति^७ । ११ । ओं भुवः शं पुष्ट्यै त्वा गृह्णे पुष्टय
इति द्वितीयम् । १२ । ओं स्वः शं त्वा गृह्णे सहस्रपो-
षायेति तृतीयम् । १३ । ओं जनच्छं^८ त्वा गृह्णे ऽपरि-
मितपोषायेति चतुर्थम् । १४ । राजकर्माभिचारिकेष्व-
मुथ^{१०} त्वा प्राणाय गृह्णे ऽपानाय व्यानाय समानायोदा-
नायेति पञ्चमम्^{११} । १५ । अमावसिर्हृदा पूतं पुरस्ता-
द्युक्तो यज्ञस्य चक्षुरिति^{१२} जुहोति^{१३} । १६ । पश्चादमेर्मध्य-

^१ E and Daç. Kar. बृहस्पते. — ^२ Bi and Daç. Kar. दधातु. —
^३ Bh होमाञ्छ; the rest होमां छ. — ^४ K छताक्षरः छन्दसा;
Bū छताक्षरः छन्दसा. — ^५ All MSS. except Ch विष्टा (cf. VS.
xxiii. 57). — ^६ The pratika विष्णोर्हस्तो ऽसि occurs in Çāṅkh. Gr.
i. 9. 3. — ^७ E Bi गृहं. — ^८ D (schol.) आश्रयधान्याः सुवेण संस्कृतमाज्यं
गृहीत्वोत्थापयति. — ^९ MSS. जनच्छं; Bū corrects on the margin to जनः
शं. — ^{१०} Bi ०षारके. — ^{११} D (schol.) पूर्वस्य हस्तिचसनानीत्याध्या-
यपरिसमाप्तिः (Kāuṣ. 14. 1—17. 34) राजकर्माणि । उभयतः परिहृन्न-
मित्याभिचारिकाणि (Kāuṣ. 47. 1) । एष पंच यहा भवति । यहमंवा
राज्यवर्धनाय. — ^{१२} iv. 39. 9, 10; v. 29. 1; ii. 35. 5 (xix. 58. 5). —
^{१३} This word is wanting in D (text); D (schol.) एकैका अविधि-
कर्मत्वात् (Cod. अवधि°) । एतैर्मन्त्रैरेकैकेन सुवेणायज्यधान्या आज्यं जु-
होति. —

देशे समानच पुरस्ताद्धोमान्^१ । १७ । दक्षिणेनाग्निमु-
दपाच^२ आज्याहुतीनां संपातानानयति^३ । १८ । पुरस्ता-
द्धोम आज्यभागः^४ संस्थितहोमः समृद्धिः शान्ताना-
मिति^५ । १९ । एतावाज्यभागौ । २० । ॥ ३ ॥

वृष्णे बृहते स्वर्विदे अग्नये शुल्कं हरामि त्विषीमते ।
स न स्थिरान्वलवतः कृणोतु ज्योक्च.नो जीवातवे
दधात्व-^{७,८}

अग्नये स्वाहेत्युत्तरपूर्वार्धं आग्नेयमाज्यभागं जुहोति । १ ।
दक्षिणपूर्वार्धं सोमाय

त्वं^९ सोम दिव्यो नृचक्षाः^{१०} सुगा^{११} अस्मभ्यं पथो
अनु रथः^{१२} ।

^१ Bi °द्धोमा; Bū, the same corrected to °द्धोमान्; D (text) °द्धोमा इति; D (schol.) संज्ञाव्यवहारार्थं । पुरस्ताद्धोमाः (१) आज्यभागसंस्थित-
होम (१) समृद्धिः शान्तानामिति (cf. sū. 19) । संव्यवहारवज्रवचनं प्रत्युचं
कर्मभेदार्थं. — ^२ Bū D (text) °पाचमा°; D (schol.) आग्नेयं एवं वक्तव्यं
साधवादेव सिद्धिः; cf. sū. 2. — ^३ D (schol.) संपाता ऊतशेषस्नानयनं. —
^४ E °भाग; D (text) पुरस्ताद्धोमाज्यभाग (१). — ^५ D (schol.) एषां
संपातानयनं शान्तानां नाभिचारिकाणां अपावपिर्हृदा पूतं इति (iv.
39. 9, 10; see sū. 16) पुरस्ताद्धोमा वृष्णे बृहते इत्याज्यभागौ (see Kāuṣ.
4. 1) यदद्य त्वा प्रयतीति (vii. 97. 1; see Kāuṣ. 6. 3) संस्थितहोमा आ-
कृत्या इति (see Kāuṣ. 5. 7) एषां संपातानयनं तदुदपाचे । . . . शान्ताना-
मिति पूर्वविशेषणार्थं (cf. Kāuṣ. 47. 1 note) । तत्सह वेदसंपातसङ्गावार्थं ।
अमृतश्च न पाणितं चेषु पुरस्ताद्धोमादीनां संपातः प्रसंगः शान्ता (१) । अग्ने
यत्ते तप इति (ii. 19. 1) पुरस्ताद्धोमाः (see Kāuṣ. 47. 7; so also Ath.
Paddh. आभिचारिकेषु . . . अग्ने यत्ते तप इति पुरस्ताद्धोमां जुहोति
चेतानोक्तं!) । तथा तदप (v. 29. 2) इत्याज्यभागौ (Kāuṣ. 47. 8) निरसुं
जुहोति (vi. 75. 1) संस्थितहोमा इति (Kāuṣ. 47. 9). — ^६ So K Bh; the
rest शुक्लं. — ^७ So emended; MSS. दधात्व°. — ^८ Not found in any
known Sāmhitā; D वृष्णे बृहते इति कल्पजा; Antyeṣṭi कल्पजेन. — ^९ K
त्वा°. — ^{१०} Ch E P Bi नृचक्षः. — ^{११} Bū सुगं; E सुगमस्य°. —
^{१२} E Bū and Daṣ. Kar. अनुचः —

अभि नो गोचं विदुष इव नेषो ऽह्ना नो वाचमुशती
जिगासि'

सोमाय स्वाहेति । २ । मध्ये हविः' । ३ । उपस्तीर्याज्यं
संहताभ्यामङ्गुलिभ्यां द्विर्हविषो ऽवद्यति मध्यात्पूर्वा-
धाच्च' । ४ । अवत्तमभिघार्य द्विर्हविः प्रत्यभिघारयति' । ५ ।
यतोयतो ऽवद्यति' तदनुपूर्वम्' । ६ । एवं सर्वाण्यवदा-
नानि' । ७ । अन्यच्च सौविष्टकृतात्' । ८ । उदेनमुत्तरं
नयेति' पुरस्ताद्धोमसंहतां पूर्वाम्^{१०} । ९ । एवं पूर्वापूर्वा
संहतां जुहोति^{११} । १० । स्वाहान्ताभिः प्रत्यृचं होमाः । ११ ।
यामुत्तराममेराज्यभागस्य जुहोति रक्षोदेवत्या सा यां
दक्षिणतः सोमस्य पितृदेवत्या सा^{१२} । १२ । तस्मादन्तरा

^१ So K P Bh; Bū जिगासि corrected to जिगाय; E Bi Ch जिगाय. The mantra is not found in any known Saṁhitā. — ^२ D (schol.) पुरस्ताद्धोमाज्यभागयोर्मध्ये प्रधानहविर्जुहोति । तमधिकारात् । न चाज्यभागापेक्षमेव पुरस्ताद्धोमसंहतामिति वचनात् (sū. 9); Antyeṣṭi मध्ये सर्वा होमाः. — ^३ D (schol.) कथं हविर्होतव्यं । सुचि (Cod. सुचि) आज्यमुपस्तीर्य सुवेणोपस्तरणम् ... संबद्धाभ्यामङ्गुलिभ्यां मध्यमादेशनोभ्यां...; Antyeṣṭi सुचि एकं सुचं मुक्ता अवदानं अङ्गुलीद्वयेन... — ^४ D (schol.) प्रत्याप्यायतोत्वर्थः; Antyeṣṭi पुनः सुचः । अभिघार चरोः. — ^५ E यद्यति. — ^६ D (schol.) यतो ऽवसंज्ञितं तेन क्रमेण तद्विः प्रत्यभिघारयति. — ^७ D (schol.) उक्तेनावदानधर्मेण प्रत्युचमवदानानि कर्तव्यानि. — ^८ D (text) सौविष्टकृतत्वात्; D (schol.) अनेकहविः संबंधप्रयोगेन प्रत्यवदानमुपस्तीर्याज्यं सर्वेषामुत्तरतः सकृत्सकृदवदाय द्विरवत्तमभिघारयतोत्येतन्न (Cod. °तित्येतन्न) भवति । एकदेवतानां च प्रत्यृचं च कर्मभेदादवदाननिवृत्त्यर्थं । देवताभेदेनावदानवत् । तथा वैकस्त्रिष्टकृत इति दर्शनात् (? Cod. दर्शत). — ^९ vi. 5. 1. — ^{१०} D (schol.) अनयर्षी प्रथमाङ्गतिपुरस्ताद्धोमदेशसंबंधं (!) जुहुयात् । पूर्वस्थां दिशि मध्ये हविरिति वचनात् (sū. 3). — ^{११} D (schol.) पूर्वस्त्रिन्यर्वस्त्रिन्द्वे संहितायाः (!) प्रथमायाः ... जुहोति. — ^{१२} D (schol.) सौम्यादाज्यभागदेशाजुहोति । पितरसं भुञ्जते. —

होतव्या^१ देवलोक^२ एव हूयन्ते । १३ । यां हुत्वा पूर्वामपरां
 जुहोति सापक्रामन्ती^३ स पापीयान्यजमानो भवति^४ । १४ ।
 यां परांपरां संहतां जुहोति साभिक्रामन्ती^५ स वसीया-
 न्यजमानो^६ भवति । १५ । यामनग्री^७ जुहोति सान्धा तथा
 चक्षुर्यजमानस्य मीयते सो ऽन्धभावुको यजमानो भव-
 ति । १६ । यां धूमे जुहोति सा तमसि हूयते सो ऽरोचको
 यजमानो भवति^८ । १७ । यां ज्योतिष्मति^९ जुहोति तथा
 ब्रह्मवर्चसी भवति तस्माज्ज्योतिष्मति^{१०} होतव्यम् । १८ ।
 एवमस्मै क्षत्रमग्नीषोमावित्यग्नीषोमीयस्य^{११} । १९ । ॥ ४ ॥

अग्नीषोमा सवेदसा सहूती वनतं गिरः ।

सं देवत्रा बभूवयुः ॥

युवमेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम् ।

युवं^{१२} सिन्धू^{१३}रभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान् ॥

अग्नीषोमा य आहुतिं यो वां दाशाङ्गविष्कृतिम् ।

स प्रजया सुवीर्यं विश्वमायुर्व्यश्नवत्^{१३} ॥ १ ।

^१ E अन्तरा ऽ अहोतव्या. — ^२ P Bh D (text) देवलोकम्; D (schol.) यत्र उभयोर्दोषात्तस्मादंतरा मध्ये होतव्या । आहुतिः कस्तस्य गुणो भवति । उच्यते देवस्थान एव ऊता भवति. — ^३ K Ch °क्रामति; P °क्रामति. — ^४ D (schol.) यामाहुतिं ऊत्वा पश्चिमे देशे यामाहुतिं जुहोति । सापक्रामन्ती नामाहुतिः । अपक्रामयति . . . न श्रेयसः प्रत्यापयतीत्यर्थः (Cod. प्रत्याव°). — ^५ K E Ch (prim. man.) °क्रामति; P Bi Ch (sec. man.) °क्रामति. — ^६ So emended; MSS. वशीयान्; D (schol.) आभिमुख्यं गमनात् स यजमान ईश्वरो भवति. — ^७ E यामग्री; D (schol.) अग्निरहिते देशे . . . परिभस्मानि. — ^८ D (schol.) स यजमानो गुणवानपि अप्रकाशो भवति. — ^९ K E Bi Ch D (text) and Ath. Paddh. ज्योतिष्मती. — ^{१०} K E Bi Ch D (text) °ती. — ^{११} vi. 54. 2. — ^{१२} Ch युव°. — ^{१३} The verses occur RV. i. 93. 9, 5, 3; TS. ii. 3. 14. 1 fg.; Tāit. Br. iii. 5. 7. 2; Māitr. S. i. 5. 1, page 65;

इन्द्रायी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषयः ।

तद्वां चेति प्र वीर्यम् ॥

अथवृचमुत सनोति वाजमिन्द्रा यो अमी सहुरी सपर्यात् ।

इरज्यन्ता वसथ्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता ॥

इन्द्रायी अस्मान्क्षतां यौ प्रजानां प्रजावती ।

स प्रजया सुवीर्यं विश्वमायुर्थ्यश्नवत् ॥

गोमद्विरण्यवद्वसु यद्वामश्चावदीमहे ।

इन्द्रायी तद्वनेमहि^१ स्वाहेति । २ ।

ऐन्द्रायस्य हविषो ऽमावास्यायाम् । ३ । प्राक्स्विष्ट-
कृतः^२ पार्वणौ^३ होमौ समृद्धिहोमाः^४ काम्यहोमाश्च^५ । ४ ।

iv. 10. 1 (end); P marks them १, २, ३, and continues the count (४, ५ etc.) through the following verses. Ch has accent-marks in red for these and the following verses, designating the real circumflex by an oblique line under the syllable (अश्नवत्^१) and the dependent circumflex by a horizontal stroke in the line across the syllable; cf. Ind. Stud. xiii. 118. D (schol.) यस्मापेयस्य होमविधिः । एवमपी-
षोमीयस्यापि हविषः । उदेनमुत्तरं नय (vi. 5. 1; cf. Kāuṣ. 4. 9) अ-
चापि देशे (Cod. देश) प्राप्ते मन्त्रांतरास्थाह । अक्षौ चचमिति (vi. 54. 2;
cf. Kāuṣ. 4. 19) वैदिक एकः कल्पवाच्य चयः समानविधानात्. —

^१ The verses occur: RV. iii. 12. 9; vi. 60. 1; AV. x. 1. 21^{cd} and RV. i. 93. 3^{cd}; RV. vii. 94. 9. Also TS. iv. 2. 11. 1; Tait. Br. iii. 5. 7. 3. D has only the pratika: इन्द्रायी रोचना दिव इति चतुर्भिः (counting AV. x. 1. 21^{cd} and RV. i. 93. 3^{cd} as one verse). P continues the count (४, ५ etc.) from the preceding sūtra, counting four verses, as D. The accentuation in Ch is the same as in the preceding verse. —

^२ D divides after होमौ and therefore reads प्राक्स्विष्टकृतौ. — ^३ E Bi D (text) पार्वण; D (schol.) सर्वेषामुत्तरतः सकृत्सकृदवदायेत्यादि (sū. 10) चोदितं स्विष्टकृतं । प्रथमं स्विष्टकृतः पूर्णा पश्चादित्येते होमौ भवतः (sū. 5). — ^४ D (text) reads होमः and divides a sūtra here; D (schol.) आकूले त्वा . . . होमाः पञ्च (sū. 7). — ^५ K P Bb Bi काम्याश्च; Bū has the same in the text, but काम्यहोमाश्च on the margin; E काम्या होमाश्च; D (text) काम्यश्च; D (schol.) पृथिव्या-
मपय इति चेति होमः संबन्धार्थः (sū. 8). —

पूर्णा पश्चादिति' पौर्णमास्याम् । ५ । यत्ते देवा अ-
कृत्स्नभागधेयमित्यमावास्यायाम्' । ६ । आकूत्यै त्वा
स्वाहा' । कामाय त्वा स्वाहा । समृधे त्वा स्वाहा ।
आकूत्यै त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा स्वाहा ।

ऋचा स्तोमं समर्धय' गायत्रेण रथंतरम् ।

बृहन्नायचवर्तनि' स्वाहा' । ७ ।

पृथिव्यामग्नये समनमन्निति' संनतिभिश्च । ८ । प्रजापते
न त्वदेतान्यन्य इति च' । ९ । उपस्तीर्याज्यं सर्वेषामुत्तरतः
सकृत्सकृदवदाय द्विरवत्तमभिघारयति' । १० । न ह-
वींषि^{१०} । ११ ।

आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्नवाम'^{११} तदनुप्रवोदुम् ।

अग्निर्विद्वान्स यजात्स इद्धोता सो ऽध्वरान्स ऋतून्क-
ल्पयान्य-

^१ vii. 80. 1; the Daç. Kar. treats the passage beginning here after the चतुर्थीकर्म (Kāuç. 79), and introduces it with the words ऋच उत्तरतंचमुच्यते; the Ath. Paddh. treats it after the बृहत्कुशंडिका (which ends Kāuç. 137. 41), introducing it by the same words as the Daç. Kar. It is carried through to Kāuç. 6. 23, and ends with the words इत्युत्तरतंचं समाप्तं. D (schol.) and Ath. Paddh. पार्वणहो-
मतंचः कृष्णपचे; cf. note 4 to the preceding sūtra. — ^२ vii. 79. 1. Ath. Paddh. पार्वणहोम इतरपचे; cf. note 1, end. — ^३ D (schol.) आकूत्यै त्वा स्वाहेति प्रथमे समृद्धिहोमे; Ath. Paddh. आ० त्वा स्वा-
हेत्यादि पंचभिः समृद्धिहोमः; cf. sū. 4, note. — ^४ Ch Bū and Daç. Kar. समृद्धये. — ^५ The verse occurs VS. xi. 8^b; TS. iii. 1. 10. 1; iv. 1. 1. 2; v. 1. 1. 8. — ^६ D (schol.) समृद्धिहोमेषु संपाताः; Ath. Paddh. पाचे संपातानानयति. — ^७ iv. 39. 1. — ^८ vii. 80. 3; D (schol.) सन्नतयः प्रजापतेश्च काम्या उच्यते (cf. sū. 4, note) । . . . सन्नतिभिराज्यं
चुक्रयात्. — ^९ Cf. D (schol.) to the first part of sū. 4. — ^{१०} D (schol.) इति प्रतिषेधः । सर्वेषामिति हविरभिसंबंधात् । समानदेशेषु
कर्मसु एकहविष्टेन (!) सकृदवदानं यथाग्रहणं एकहवींषि. — ^{११} Bū Bh
०कृत्वाम. —

मये^१ स्विष्टकृते स्वाहेत्युत्तरपूर्वार्धे ऽवयुतं हुत्वा सर्वे
प्रायश्चित्तीयान्होमाञ्जुहोति^२ । १२ । स्वाहेष्टेभ्यः स्वाहा^३ ।
वषडनिष्टेभ्यः^४ स्वाहा^५ । भेषजं स्विष्ट्यै स्वाहा । निष्कृ-
तिर्दुरिष्ट्यै स्वाहा । दैवीभ्यस्तनूभ्यः स्वाहा ।

अयाश्चामे^६ ऽस्यनभिश्चिस्तिश्च सत्यमित्त्वमया^७ असि ।

अयासा मनसा कृतो ऽयास्यं^८ हव्यमूहिषे^९ ।

अया नो धेहि^{१०} भेषजं^{११}

स्वाहेत्यो^{१२} स्वाहा भूः स्वाहा भुवः स्वाहा स्वः स्वाहो^{१३}
भूर्भुवः स्वः स्वाहेति । १३ । ॥ ५ ॥

^१ The verse occurs AV. xix. 59. 3, but the सकलपाठ shows that it is regarded as coming from a different source; cf. RV. x. 2. 3 and TS. i. 1. 14. 3-4. Ch has accent-marks in red, as at the beginning of the kaṇḍikā. — ^२ D (schol.) उत्तरपूर्वको यो अवयुतं हुत्वा पृथग्भूतमित्यर्थः । स्विष्टकृतो प्रायश्चित्तीयान्होमान् जुहोति. — ^३ This word is wanting in all MSS. except Ch E Bū Antyeṣṭi and Ath. Paddh.; D (schol.) स्वाहेष्टेभ्य इति द्वादश ये मंत्रा (? Cod. द्वादशयोः संमंत्रा!) यस्मै स्तुतमिति पाठात् । सर्वप्रायश्चित्तीयवचनात् । सर्वप्रायश्चित्तीयग्रहणं जुहोति ग्रहणाच्चाज्यं. — ^४ So E Bū Ch; P B K Bh वषडनिष्टेभ्यः; Antyeṣṭi वषड्निष्टेभ्यः; Ath. Paddh. वषट् निष्टेभ्यः. — ^५ Ch E K ऽमे; Ath. Paddh. ऽमेऽनभिश्चिस्तीस्व! — ^६ Ch (prim. man.) सत्वम्; Bū has सत्वम् in the text, सत्वम् on the margin. — ^७ So P; all other authorities ऽत्वम्. — ^८ This reading is conjectural; Ch E Bi Bū Bh यास्मा here and in Kāuṣ. 97. 4; K यास्मा in both places; P यस्मा here; यास्मा in kaṇḍikā 97; Antyeṣṭi यासा; Māitr. S. ऽयाः सन्; Čāṅkh. Čr. यासं; Weber, Omina und Portenta, p. 337, conjectures ऽयास्त्वं. — ^९ K E P Bi Bh ऊहिष चा; Ch Bū and Antyeṣṭi ऊहिषः ।; Ath. Paddh. ऊहिषः । — ^{१०} So emended; Antyeṣṭi अया धेहि; all MSS. and Ath. Paddh. अया नो धेहि; Māitr. S., Kāty. Čr. and Čāṅkh. Čr. अया नो धेहि. — ^{११} E भेषज्यं. — ^{१२} The verse occurs in Kāuṣ. 97. 4, and with more or less variation in Māitr. S. i. 4. 3; Kāṭh. S. v. 4; Kāty. Čr. xxv. 1. 11, and Čāṅkh. Čr. iii. 19. 3. — ^{१३} So all MSS. —

यन्मे स्क्वन्नं मनसो जातवेदो यद्वास्कन्दङ्गविषो यच्चयच ।

उत्प्रुषो विप्रुषः सं जुहोमि सत्याः सन्तु यजमानस्य

कामाः^१ स्वाहेति । १ ।

यन्मे स्क्वन्नं यदस्मृतीति^२ च स्क्वन्नास्मृतिहोमौ^३ । २ ।

यदद्य त्वा प्रयतीति^४ संस्थितहोमाः^५ । ३ । मनसस्पत^६

इत्युत्तमं^७ चतुर्गृहीतेन । ४ । बर्हिर्राज्यशेषे ऽनक्ति^८ पृ-

थियै त्वेति मूलमन्तरिक्षाय त्वेति मध्यं दिवे त्वेत्ययम्^९ । ५ ।

एवं चिः । ६ । सं बर्हिरक्तमित्यनुप्रहरति^{१०} यथादेवतम्^{११} । ७ ।

सुवमग्नौ धारयति^{१२} । ८ । यदाज्यधान्यां तत्संस्त्रावयति^{१३}

संस्त्रावभागास्तविषा^{१४} बृहन्तः प्रस्तरेष्टा^{१५} बर्हिषदश्च

देवाः ।

इमं यज्ञमभि विश्वे गृणन्तः स्वाहा देवा अमृता

मादयन्तामिति^{१६} । ९ ।

^१ The first hemistich is not found in any known Saṁhitā; the pratika occurs Vāit. Sū. 16. 17; cf. TS. i. 6. 2. 2; the second hemistich is found in VS. (Kāpvaçākḥā) ii. 20 (Weber's edition, page 58) and in Kāty. Çr. iii. 7. 19. — ^२ vii. 106. 1. — ^३ D (schol.) यन्मे स्क्वन्नमित्वाज्यहोमः स्कन्दने यदस्मृतीति विहितास्मृती. Ath. Paddh. पुनर्मेत्विष्ट्रियं (vii. 67. 1) च यन्मे etc. as D. — ^४ vii. 97. 1. — ^५ D Antyeṣṭi. and Daç. Kar. °होमः; Ath. Paddh. संस्थितहोमां जुहोति; D (schol.) यदद्य त्वाष्ट्र्यं सूक्तं... आज्यसंप्रत्ययः एवं (Cod. एवां) संघाताः (!). — ^६ vii. 97. 8. — ^७ D inserts संस्थितहोमांति. — ^८ D (text) °शेषेणानक्ति; D (schol.) वेदे सखण्डर्भमासाय . . आज्यशेषे आज्यशेषधान्या . . . — ^९ D (schol.) पृथिव्यै त्वानज्मीति . . . सर्वत्रानज्मीत्यध्याहारः. — ^{१०} vii. 98. 1. — ^{११} D (schol.) अग्नौ यथादेवतं इन्द्रस्थाने प्रयुज्यो (? Cod. °ज्या) अग्निः. — ^{१२} D (schol.) स्त्रापयति कर्ता. — ^{१३} E °स्त्रावयति; Bū °स्त्रावयति. — ^{१४} Bi °भागा इविषा; E °भागाः इविषा. — ^{१५} K Bū and Daç. Kar. प्रस्तरेष्टा. — ^{१६} The verse occurs, with a good deal of variation, VS. ii. 18; Kāty. Çr. iii. 6. 18; TS. i. 1. 13. 2—3;

सुवो ऽसि घृतादनिशितः^१ । सपत्नक्षयणो दिवि षीद ।
अन्तरिक्षे सीद पृथिव्यां सीदोत्तरो ऽहं भूयासमधो
मत्सपत्ना^२ इति सुवं प्राग्दण्डं निदधाति^३ । १० ।

वि मुञ्चामि ब्रह्मणा जातवेदसमग्निं होतारमजरं
रथस्पृतम्^४ ।

सर्वा देवानां जनिमानि विद्वान्यथाभागं वहतु
हव्यमग्निर^५

मये स्वाहेति समिधमादधाति^६ । ११ । एधो ऽसीति
द्वितीयां समिदसीति^७ तृतीयाम् । १२ । तेजो ऽसीति^८
मुखं विमार्ष्टि^९ । १३ । दक्षिणेनाग्निं चीन्विष्णुक्रमान्क्रमते
विष्णोः क्रमो ऽसीति^{१०} दक्षिणेन पादेनानुसंहरति
सव्यम्^{११} । १४ । सूर्यस्यावृतमित्यभिदक्षिणमावर्तते^{१२} । १५ ।
अगन्म स्वरित्यादित्यमीक्षते^{१३, १४} । १६ ।

Tāit. Br. iii. 3. 9. 7; and its pratika Vāit. Sū. 4. 7; D (schol.)
संस्ववणमंचाहृषियेन हृष्येन सुवधारणं सव्येन चाज्यधानीसंस्त्रावणं. —

^१ So K Bū; P Bh Ch °निशीतः; D °निशीतः; Bi and Daç. Kar.
°निशीद; E °नीषतः; Ath. Paddh. °निसीद. — ^२ With this passage

cf. VS. i. 29. — ^३ D (schol.) वेद्यां कृषिभं च स्र भागपाठः (Dārila
gives only the pratika सुवो ऽसि घृतादनिशीतः!). — ^४ So emended;

MSS. °स्पृतं. — ^५ The pratika of this verse occurs Vāit. Sū. 24. 7;
D designates it as कल्पजा. — ^६ E inserts आदाय after समिधम्. —

^७ vii. 89. 4. — ^८ vii. 89. 4°; cf. VS. xx. 23; xxxviii. 25; TS. i. 4.
45. 3; Māitr. S. i. 3. 39. — ^९ D (schol.) कर्तात्मनः मुखं. — ^{१०} x. 5.

25 fg. — ^{११} D schol.) वेद्या जघनादारभ्य विष्णोः क्रमान्क्रमते कर्ता...
अनुसंहरति सव्यं पादं पश्चात् संजतं (Cod. संहृतं) दक्षिणस्य हरति

क्रमते. — ^{१२} x. 5. 37; D (schol.) अभिदक्षिणावृत्तिवचनं नाग्निं विपर्या-
वर्तते प्रतिषेधात् (Kāuṣ. 1. 26). — ^{१३} D (schol.) अभिगृह्णामिः क्रम्य

द्वार्या . . . (Ath. Paddh. पर्यायद्वयेन), xvi. 9. 3, 4. — ^{१४} Antyeṣṣi.
and Daç. Kar. निरीक्षते. —

इन्द्रस्य वचसा वयं मित्रस्य वरुणस्य च ।

ब्रह्मणा स्थापितं पाचं पुनरुत्थापयामसी^१

त्यपरेणामिमुदपाचं^२ परित्योत्तरेणामिमापो हि ह्य
मयोभुव^३ इति मार्जयित्वा^४ बर्हिषि पत्न्याञ्जलीं^५ निनय-
ति समुद्रं वः प्र हिणोमीतीदं^६ जनास^७ इति वा । १७ ।
वीरपत्न्यहं भूयासमिति मुखं विमार्ष्टि^८ । १८ । व्रतानि
व्रतपतयं^९ इति समिधमादधाति । १९ । सत्यं त्वर्तेनेति^{१०}
परिषिच्योदञ्चि हविरुच्छिष्टान्युवासायति^{११} । २० । पूर्ण-
पाचं दक्षिणा^{१२} । २१ । नादक्षिणं^{१३} हविः^{१४} कुर्वति^{१५} यः

^१ The first two pādas are found in vi. 85. 2^{ab}, but the सकलपाठ points to a different origin. — ^२ D (schol.) पश्चादपेर्वागमायनं सर्वायनं सर्वतः (!) इत्या. Cf. Kāuṣ. 3. 2. — ^३ i. 5. 1. — ^४ P Bi भार्जयित्वा; E भार्जयित्वा; D (schol.) अभ्युषणं कृत्वा. — ^५ K Ch Bi Bū Bb D (schol.) Ath. Paddh. and Daç. Kar. पत्न्याञ्जली (with double sandhi; cf. the introduction); D (text) पत्न्या चञ्जली; E पत्न्या चञ्जली; P and Dār. in the introd. fol. 9^a l. 11 पत्न्याञ्जली; Antyeṣṭi. पत्न्याञ्जली; D (schol.) पत्न्याञ्जली बर्हिः करोति परिभोजनीयं वेदिसरणमेकेन तच्च बर्हिःशब्दप्रयोगात् । तस्मिन्नेव च बर्हिषि आगमायनमावर्तते. — ^६ x. 5. 23; D (schol.) द्वाभ्यां. — ^७ i. 32. 1. — ^८ D (schol.) पत्नी या आर्द्धेण दक्षिणपाणिनात्मनो मुखं शोधयति । वीरपत्नीति कल्पनेन प्रधानात्. — ^९ The verse is given in full in Kāuṣ. 42. 16; its pratika, in Vāit. Sū. 4. 22; D designates it as कल्पया. — ^{१०} D (schol.) परिषिचामि आतवेद् इति शेषप्रकरणविशेषात्; see Tāit. Br. ii. 1. 11. 1; Çāṅkh. Çr. ii. 6. 11. — ^{११} E here adds the formula in full: सत्यं त्वर्तेन परिषिचामि आतवेद् इति; D (schol.) उदग्गृहीतहविःशिष्टानि (Cod. उदग्गृहीत^०) स्वीकुर्यात्कर्तॄन्. — ^{१२} D (schol.) ब्रह्मकर्तृभ्यां पोषण-समर्थं पूर्णपाचं । ब्रीह्यादिधान्यदानं । दक्षिणावचनमन्यदक्षिणासंशब्दिते पूर्णपाचस्य निवृत्त्यर्थं; Ath. Paddh. पूर्णपाचं दक्षिणा । ततो ब्रह्मा कर्षे वाचनं (!) । उत्तिष्ठ ब्रह्मण्यस्यते (xix. 63. 1) इत्युक्ता ब्रह्मोत्थापयेत्. — ^{१३} D (schol.) introduces this sūtra with the words यः स्वयं करोति तस्य दोषमाह. — ^{१४} K हविष्कु०. — ^{१५} Bi कुर्वति. —

कुरुते कृत्यामात्मनः कुरुत इति ब्राह्मणम्^१ । २२ । अ-
 न्वाहार्यं ब्राह्मणाभोजयति^२ । २३ । यज्ञै यज्ञस्यानन्वितं
 भवति तदन्वाहार्येणान्वाह्रियते । २४ । एतदन्वाहार्य-
 स्यान्वाहार्यत्वम्^३ । २५ । ईड्या वा अन्ये देवाः सपर्येण्या
 अन्ये देवाः । ईड्या देवा ब्राह्मणाः सपर्येण्याः^४ । २६ ।
 यज्ञेनैवेड्याग्नीणान्यन्वाहार्येण सपर्येणान् । २७ । ते
 ऽस्योभे प्रीता यज्ञे भवन्तीति । २८ । इमौ दर्शपूर्ण-
 मासौ^५ व्याख्यातौ । २९ । दर्शपूर्णमासाभ्यां^६ पाकयज्ञाः^७
 । ३० । अथाप्यपरो^८ हवनयोगो भवति । ३१ । कुम्भी-
 पाकादेव^९ व्युद्धारं^{१०} जुहुयात् । ३२ । अधिश्चरणापर्य-

^१ D (schol.) परेणैव कारयेत् । यतो ऽ यं दोषः श्रूयते । आत्मनः कृत्यां कुरुते । यो दक्षिणां न ददाति । कृत्यावचनं (Cod. कृत्यावचनं) हविषो विनाशहेतुत्वात् । उभौ च संधिजौ यौ (Cod. संजौ) वैश्वदेवौ चवृत्तिजौ (!) । वर्जयित्वा सर्वाह्वयः साह्या यज्ञाः (Cod. यज्ञाः) सदक्षिणाः (cf. Kāuṣ. 73. 4, 13) । ... उपस्थाने अपांगानि मंचणादिषु स्वयंकर्तृत्वं । दक्षिणाभावात् । वैश्वदेव इति विश्वानायुः कामो यजते इत्युपतिष्ठते वा (Kāuṣ. 59. 1) कर्षं क्रोशंतमनुमंचयते (Kāuṣ. 58. 1 and sū. 30, note) उपसीदं (!) अपतीत्युदा-हरणानि (Kāuṣ. 10. 9); Ath. Paddh. तस्मान्नादक्षिणं हविः शक्त्या वा दक्षिणं दद्यान्नातिशक्तिर्विधीयत इति नवमे (Kāuṣ. 74. 23, end of the ninth adhyāya). — ^२ D (schol.) ओदनादिभक्ष्या ब्राह्मणाः ...; Ath. Paddh. सर्वत्र यजमानपिचं ब्राह्मणभोजनं । यस्मात्क्रोशादित्यस्तः (Kāuṣ. 139. 25) इत्युत्तरतंचं समाप्तं (see Kāuṣ. 5.5). — ^३ D omits this passage, both in the text and in the commentary. — ^४ D introduces this passage with the remark अत्रापि ब्राह्मणं भवति; cf. Kāth. S. viii. 13. — ^५ E P Bi °पौर्ण०. — ^६ D (text) °पौर्ण०. — ^७ P °यज्ञः; E यज्ञः; D (schol.) ... शेषप्रकरणात् । पाकेन यज्ञः पाकयज्ञः । अभिहोचवैश्वदेवयोः नाज्येनेति कर्तव्यताविशेषः । उभौ च संधिजाविति प्रतिषेधात् (Kāuṣ. 73. 4, 13; cf. sū. 22, note). — ^८ D आग्नेयाग्नीषोमयोऽभयोरंतरं. — ^९ D (schol.) ओदनस्तस्मादेव निर्वापादितंचं स्यादिति. — ^{१०} D (schol.) व्युद्धारमिति न मुशस्तो (!) व्युद्ध्य कुम्भीपाकयोर्देवताभेदे पृथक्क्रिया वि-शेषत्वात्. —

मिकरणाभिधारणोद्वासनालंकरणोत्पन्नैः संस्कृत्य^१ । ३३ ।

अथापि श्लोकी भवतः^२ ।

आज्यभागानां प्राक्तन्त्रमूर्ध्वं स्विष्टकृता सह^३ ।

हवींषि यज्ञ आवापो यथा तन्त्रस्य तन्त्रवः^४ ।

पाकयज्ञान्समासाद्यैकाज्यानेकवर्हिषः ।

एकस्विष्टकृतः^५ कुर्यान्नानापि सति दैवतेति^६ । ३४ ।

एतेनैवामावास्यो व्याख्यातः^७ । ३५ । ऐन्द्रामो ऽच

द्वितीयो भवति । ३६ । तयोर्यतिक्रमे त्वमग्ने व्रतपा असि^८

कामस्तदयं^९ इति शान्ताः^{१०} । ३७ । ॥ ६ ॥

^१ D (schol.) अपि चरति (Kāuṣ. 2. 7) अधिग्रहणं । परि त्वापे पुरं वयमिति त्रिः पर्यपिकरणं (Kāuṣ. 2. 10) । etc. . . . सुष्ठुयात्. —

^२ D (schol.) दर्शपूर्णमासयोरेव श्लोकाविमौ भाष्येते । गोपथब्राह्मणवा-
क्यात् श्लोकाविहोष्येते । दर्शपूर्णमासयोर्वक्ष्यमाण एव । तत्र च हवनयो-
गांतरमिति । अथशब्दात् । अपीति ब्राह्मणादस्य संभावित्वर्थः (!) — ^३ Bū
सहा. —

^४ D (text) तंचवः; D (schol.) आज्यभागौ यस्याते तदा-
ज्यभागानां (! for °भागानां?) । प्रागधः । कस्य आपेयापीषोमयोस्तयोर्भेदो
नाम कांचित्वा भेदप्राप्त आह (Cod. आह) । तंच भवति । सकृत्कृतमु-
भयोरपकरोत्वगृह्यमाणविशेषत्वात् । पुरस्ताद्धोमादीनां अंगानामवधा-
तादयर्द्धा (?) वर्तते । दृष्टार्थहेतूनि आपेयादीनि आवापो (Cod. आतापो)
वेदितव्यः यज्ञे दर्शपूर्णमासयोः यथका . . . तंतंस्व (! for यथातंचं तस्व?)
मध्ये तंतवः प्रतीतान् क इत्यर्थः (!?) . —

^५ D (text) एव; Ch E
K P Bi एकः; so also four of Stenzler's MSS. of Âçv. Gr.
(i. 3. 10). —

^६ So emended; MSS. देवतेति (with double sandhi; cf. the
preface); Âçv. Gr. has दैवत इति; D (schol.) पाकयज्ञान् बह्वेक-
स्मिन् काले आसाद्योपलभ्य यथापवनं व्रतविसर्जनं व्रतसमयः समावृत्ता-
न्नाति । समावर्तनीय इति तानेकाज्यान् (Cod. °द्यान्) कुर्यात् । आज्यसा-
धनात् होमान् सत्कुर्यात् । अदृष्टार्थानीतिवं लक्षयति । वेदिकमध्ये
पाकयज्ञहवींषि अंते पार्वणादीनि सकृन्नादेवतान्वेति हविषा. The
second çloka occurs Âçv. Gr. i. 3. 10 (तद्देवाभियज्ञगाथा गीयते). —

^७ D (schol.) एतेनैव पूर्णमासापेयेनामावास्या ऐन्द्राम्यो व्याख्यातः. —

^८ xix. 59. 1; D gives the entire hymn xix. 59 in सकलपाठः. —

^९ xix. 52. 1. — ^{१०} D (schol.) तयोर्दर्शपूर्णमासयोरन्यतरातिक्रमायां
... शान्ता इति समिधो संप्रत्ययः । अंबयो यंति वायोः पूत इति शान्ता
इति (Kāuṣ. 25. 20, and note) अनेन निर्देशसामान्यात्. —

अध्यात्यनादेशे स्थालीपाकः^१ । १ । पुष्टिकर्मसु सारूपवत्ते^२ । २ । आज्यं जुहोति^३ । ३ । समिधमादधाति । ४ । आवपति ग्रीहियवतिलान् । ५ । भक्षयति क्षीरौदनपुरोडांशरसान् । ६ । मन्थौदनौ प्रयच्छति । ७ । पूर्वं चिषप्तीयम्^४ । ८ । उदकचोदनायामुदपाचं^५ प्रतीयात् । ९ । पुरस्तादुत्तरतः संभारमाहरति^६ । १० । गोरनभिप्रापाहनस्पतीनाम्^{७, ८} । ११ । सूर्योदयनतः^९ । १२ । पुरस्तादुत्तरतो ऽरण्ये कर्मणां प्रयोगः^{१०} । १३ । उत्तरत उदकान्ते प्रयुज्य^{११} कर्माण्यपां सूक्तैरामृत्य^{१२} प्रदक्षिणमावृत्याप उपस्पृश्यान्वेक्ष-

^१ D (schol.), corrected अथ संहिताविधौ यस्मिन्स्मिन्प्रदेशे अध्यात्यतीति वा घोषते तस्माद्योदनायाः स्थालीपाकशेषो विधीयते. —
^२ D (text) सारूपवत् । सं(!); D (schol.) पूर्वस्य चिषाकर्मत्वादोनि पुष्टिकर्माणि प्राक् भेषज्यः (!; Kāuṣ. 18. 19 to 25. 1) । तेषु अध्यातिचोदनायां (Cod. °दनां) सारूपवत् । सं(!) स्थालीपाकः प्रथितव्यः. — ^३ D (schol.) यत्र जुहोतिचोदना न च होतव्यं चोदितं । तत्र घृतं प्रथितव्यं. — ^४ KE तुषप्तीयं; D (schol.) पूर्वग्रहणेषु ये चिषप्ता इति सूक्तं (i. 1) प्रथितव्यं... चिषप्तीयशब्देन संव्यवहारः; in the gaṇamālā (Atharva-pariṣiṣṭa 34) this hymn is counted as the 23d gaṇa, and called विश्वकर्मगणः । ये चिषप्ता इति विश्वकर्मगणः (! all MSS.) । २३ । — ^५ K Bi उदकमो°; D (schol.) यत्रोदकस्य संस्कारघोषते तत उदपाचं प्रथितव्यं. — ^६ D (schol.) निवासदेशात्संभारमाहर्तव्यः ! — ^७ E P Bi °प्रापाद्; K Bū °प्रपाद्. — ^८ Bū यद्वनस्पतीनाम्; D (schol.) प्रदेश (!) नाभिप्राप्नोति गौक्षस्मात्प्रदेशाद्वा नस्पत्या (Cod. °वातस्पत्या) आहर्तव्याः. — ^९ E Bi °दयेनतः; D (schol.) सूर्योदयकाले आहरेदित्यर्थः. — ^{१०} D (schol.) निवासस्थानस्य पूर्वस्मिन्वा उत्तरस्मिन्वा (the last two words supplied conjecturally) ऐरखदेशे कर्म प्रयोक्तव्यं. — ^{११} D (schol.) सर्वकर्माणि उदकस्योत्तरे कार्याणि. — ^{१२} D (schol.) अम्बयो यन्ति शुभ्रमयोभ हिरस्ववर्णादयः कृष्णं नियानं ससृषीर्हिमवतः प्र स्रवन्ति वायोः पत इत्येषां सूक्तानि; the pratikas are i. 4. 1; 5. 1; 6. 1 (शुभ्रमयोभ according to Dārila to Kāuṣ. 9. 1 are: आपो हि ष्ठा मयोभुवः शं नो देवीरभिष्टय इति); i. 33. 1; vi. 22. 1; 23. 1; 24. 1; 57. 1. This gaṇa does not occur in the gaṇamālā, Ath. Pariṣ. 34; cf. Kāuṣ. 18. 3; 41. 14, etc. —

माणा^१ याममुदाव्रजन्ति । १४ । आशयबन्ध्यास्रवनयानभ-
 ह्याणि^२ संपातवन्ति । १५ । सर्वाण्यभिमन्व्याणि^३ । १६ ।
 स्त्रीव्याधितावाप्नुतावसिक्तौ शिरस्तः प्रक्रम्या प्रपदा-
 त्तमार्ष्टि^४ । १७ । पूर्वे प्रपाद्य प्रयच्छति^५ । १८ । त्रयोदश्या-
 दयस्त्रिंशो^६ दधिमधुनि^७ वासयित्वा बध्नाति । १९ । आशय-
 ति^८ । २० । अन्वारव्यायाभिमन्त्रणहोमाः^{१०} । २१ । पश्चा-
 दपेक्षमर्मेणि हविषां संस्कारः । २२ । आनुहुः शकृ-
 त्पिराडः । २३ । जीवघात्यं^{११} चर्म । २४ । अकणो^{१२} ऽश्मा । २५ ।
 आस्रवनावसेचनानामाचामयति च^{१३} । २६ । संपातवता-

^१ So P Bi Bh Ch (prim. man.) D (schol.); K °वेक्षमाणा; the rest °पेच° —
^२ Ch P Bi °पान°; K °पान° corrected to °द्यान°; D (schol.) यास्तत
 इति द्यान्. — ^३ So K; Bū °भचाणि corrected to °भच्याणि; the rest
 भचाणि; D (schol.) भक्षते तद्(ति) भक्ष. — ^४ K D °मंचाणि; D (schol.)
 यावत् किंचिदनुसाधनं सर्वं तदभिमन्त्र्य संपातवदसंपातवच्च (Cod. °पा-
 तंवच) सर्वशब्दस्य निरवदोषत्वात्. Cf. Kāu. 10. 7, note. — ^५ D
 (schol.) स्त्री व्याधिता पुमान्व्याधित आप्नुता स्त्री अवसिक्तः पुमां च्छिरस
 आरभ्य आ पादायेभ्यः प्रकर्षेण शोधयति. — ^६ D (schol.) यच्च प्रपाद्य
 श्रूयते तत्रायमन्यविशेषः । तच्च च प्रथमं प्रदानं (! for प्रपादनं?) ततो
 प्रदानं (Cod. °न) मन्थयोः (cf. sū. 7) पूर्वग्रहणात्. Cf. Kāu. 26. 19;
 28. 15. — ^७ So all MSS. आदयः nominative for accusative! cf. Vāit.
 sū. 11. 24 and J. A. O. S. xi. p. 383; D (schol.) त्रयोदशीं च चतु-
 दशीं चादियहण (!) तासु . . . — ^८ Ch °मधुनि; D (schol.) दधिम-
 धुनीत्येकवत्समुच्चयः तच्च स्थापयित्वा. — ^९ D (schol.) बद्ध्वा दधिमधुनि(!)
 कारयितार(!) आशयति कर्ता . . . दधिमधूनामास्रत्वं प्रतिपाद्यत्वात्. —
^{१०} D (schol.) अन्वारभतीत्यन्वारव्यः कारयिता कर्तरि . . . । कर्ता वि-
 वासहिमित्यभिमन्त्रयते (xvii. 1—5) । . . . अन्वारभणं कारयितुस्तत्तुर्ही-
 निर्दिशात्. — ^{११} D (text) जीवघातं; D (schol.) अधिकमसु चर्मग्रहणे
 बलिनः प्राणिनश्चर्म प्रयोक्तव्यं जीवघाताईस्त्र . . . — ^{१२} E P (चर्म) कणो-
 रमा; D (schol.) यचारमा चीयते स विप्रशृंगः (Cod. विप्रः) प्रत्येतव्यः ।
 वतुस् इति यावत्; cf. Kāu. 47. 32; 53. 2. — ^{१३} D (schol.) द्रव्याणि
 क्रियासाधनत्वात् । आस्रवनावसेचनानि तेषामाचमयति कारयितार (!)
 आस्रवनावसेचने करोति. —

मन्नाति न्यङ्के^१ वा । २७ । अभ्याधेयानां^२ धूमं नियच्छ-
ति । २८ । शुचिना कर्मप्रयोगः । २९ । ॥ ७ ॥

पुरस्ताद्धोमवत्सु निशकर्मसु पूर्वाह्णे यज्ञोपवीती
शालानिवेशनं समूहयत्युपवत्स्यन्नक्तमशित्वा स्नातो ऽहत-
वसनः प्रयुङ्के । १ । स्वस्त्ययनेषु च^३ । २ । इज्यानां^४
दिश्यान्बलीन्हरति । ३ । प्रतिदिशमुपतिष्ठते^५ । ४ । सर्वचा-
धिकरणं कर्तुर्देक्षिणा^६ । ५ । चिरुदकक्रिया^७ । ६ । अन्न-
न्तराणि^८ समानानि युक्तानि^९ । ७ । शान्तं संभारम्^{१०} । ८ ।
अधिकृतस्य सर्वम्^{११} । ९ । विशये^{१२} यथान्तरम् । १० ।

^१ Ch Bū न्यङ्के; D (schol.) अची अन्ते वा. — ^२ D (text) अभ्याधेनां; D (schol.) यानि विधिकर्माख्यभाधेयानि तेषां कारयिता धूममात्मनि बध्नाति. — ^३ P Bh वे(ज्यानां); wanting in D (text); D (schol.) to the entire sūtra: स्वस्तिदा ये ते पन्थान इत्यादीनि (i. 21. 1 et al.; vii. 55. 1 et al.; cf. Kāuṣ. 50. 1 and the स्वस्त्ययनगण, Ath. Pariç. 34. 11, cited under Kāuṣ. 25. 36) स्वस्त्ययनानि तेषु पुरस्ताद्धोमवत्सु etc. — ^४ D (text) इज्यानां; cf. also the schol. to the next sūtra; D (schol.) स्वस्त्ययनयागदेवताभ्यो बलिं हरति. — ^५ D (schol.) इज्यानां बलिं दत्त्वा (!). — ^६ P D (text) कर्तुं; D (schol.), very corruptly, न स्वस्त्ययनेष्वेवं किं तर्हि सर्वविधिकर्मस्त्री- (Cod. °स्त्री°) कर्मार्थे हि सर्वशब्दे प्राङ्मुख उपांशु करोति । अधिकरणं कर्तुं (!) दक्षिणेत्येव प्रत्येतव्यं (Cod. पतव्यं) । एवं सति शब्दे विधिकर्मसु भविष्यत्युपांशुवत् ।... अधिकरणाभावे स्वयंकर्तृत्वमुपस्थानादिषु विश्वे देवा इति विश्वानायुःकामो यजत उपतिष्ठतेत्युदाहरणं (! Kāuṣ. 59. 1) । पूर्णपाचं तु ब्रह्मणः कर्तयहयात्. — ^७ D (schol.) विधिकर्मसु योदकेन चोद्यते क्रिया सा चिः कर्तव्येति निश्चयः. — ^८ D (text) अन्तराणि. — ^९ Wanting in D (text); D (schol.) संहितायां यान्यन्तराणि सूक्तानि पठ्यते तुल्यार्थानि च तानि कर्माणि समुच्चितानि प्रयोक्तव्यानि. — ^{१०} D (schol.) शान्तत्वं संभारस्याभिचारिकवर्जमागिरसं . . ; cf. Vāit. Sū. 5. 10. — ^{११} E Bi सर्व; D (schol.) अधीकृतस्य (!) द्रव्यस्याग्रहणं (!) प्रत्येतव्यं । यानमारोहयतीत्येतत्कर्म (Kāuṣ. 25. 13) विद्या शरस्वत्यश्च प्रत्येतव्यं (Kāuṣ. 25. 10) । नोत्तमयोः अधिकृतस्य द्रव्यस्याग्रहणं (!) प्रत्येतव्यं । कथं मह इति मादानकमृतं श्रीरौदनमन्नाति (Kāuṣ. 12. 1.) । चमसे सङ्कल्पवत्साया इति (12. 2) चमसो ऽपि (Cod. चमसापि) मादानक एव. — ^{१२} So emended; MSS. विषये; D (schol.) मन्चकर्मद्रव्यसंशये यन्निर्गुणं तत्प्रत्येतव्यं. —

प्र यद्ध पर्शुमिति^१ दर्भलवनं प्रयच्छति^२ । ११ । अराती-
 योरिति^३ तक्षति । १२ । यत्त्वा शिक्षं^४ इति प्रक्षालय-
 ति । १३ । यद्यत्कृष्ण^५ इति मन्त्रोक्तम्^६ । १४ । पलाशो-
 दुस्तरजम्बुकाम्पीलस्रग्वद्गुशिरीषस्रक्त्यवरणवित्त्व-^{७. १०. ११. १२}
 जङ्गिडकुटकगर्ह्यगलावलवेतसशिखलसिपुनस्यन्दना-^{१३. १४}
 रणिकाश्मयोक्ततुन्युपूतुदारवः^{१५. १६. १७} शान्ताः । १५ । चि-
 तिप्रायश्चित्तिश्मीशमकासवंशाशाम्यवाका-^{१८. १९. २०. २१}

^१ D Ch (prim. man.) परशुम्. — ^२ xii. 3. 31. — ^३ Ch K Bh D *लवणं. —
^४ Cf. Kāuç. 1. 24; 61. 38. — ^५ x. 6. 1. — ^६ x. 6. 3. — ^७ xii. 3. 13. —
^८ D (schol.) उल्लुखलमुसलं प्रक्षालयेत्. — ^९ Ch E P Bi Bh अम्बू. —
^{१०} The MSS. write the word with anusvāra, and it is difficult to decide
 whether they read वंघ or वंढ; D (schol.) स्रम्बघौ हिमवत इति
 प्रसिद्धौ. — ^{११} P Bi D शरीष; K शरीषः. — ^{१२} D (schol.) स्रक्त्य-
 स्तिलकः । वरणवित्त्वौ प्रसिद्धौ. — ^{१३} D (schol.) अंगिडो ऽर्जुनः अचल
 इति दाक्षिणात्यः कुटको मालवके प्रसिद्धः । गह्वरौ वेपं । गलावल हिमवति ।
 वेतसः प्रसिद्धः । शैरणोति प्रसिद्धः । शंबल (!) ओषणं विलेभे न्यानतां
 (and below, sū. 16, note 7: शंबलस्य ओषणेति !). शम्भलिं करटकः ।
 अमिस्वामी सिपुना धायटो प्रसिद्धः (!). — ^{१४} D (schol.) स्यंदन मदन
 इत्येवं प्रसिद्धः. — ^{१५} अश्मयोक्ता मंतकः । अपटा. — ^{१६} Ch P Bh तुन्यु;
 D (schol.) तुन्युस्तिनसः (! for तिनिशः ?). — ^{१७} Bū K E पूतु; cf.
 Kāuç. 58. 15; D (schol.) पूतदारुदेवदारुः. — ^{१८} K and Ath. Paddh.
 चित्तिः; Bū Ch E P Bi Bh चित्तिः; Vāit. Sū. 5. 10 चित्वादिभिः. K P
 Bi Ch Bh and Ath. Paddh. प्रायश्चित्तिः; E *चित्ती; Ch has a colon
 here; D (text and schol.) चितिः प्रायश्चित्तिः स्वचितिः प्रायश्चित्तिः द्वंद्वः
 ताभ्यामेवंविधाभ्यां वरणेन सिद्धिभूमिस्थ वर्तुल प्रसिद्धे (!) । मेच प्रायश्चित्त-
 विशेषः (!) । चीणिचीणि सर्वाणि पर्वणि (!) उभे शतमेजकारे (! for
 नेजकारे ?). — ^{१९} So all MSS. of text; Daç. Kar. and Ath. Paddh.^२
 शमीका; Ath. Paddh.^१ शमिका; D (schol.) शमका नंदपुरे वार्यपुष्टतो
 जाता वरणप्रसिद्धा. — ^{२०} Ath. Paddh. शवंशा; D (schol.) सवंशा
 शृंगालवंशकः. — ^{२१} Bū श्शाम्यवाका; D (schol.) शाम्यवाका अपामा-
 र्गसदृशः फलीः क्षिग्धिः द्रुखतरागतपुष्पं वासकृति स्नात् (!). —

तलाशापलाशवाशाशिशपाशिवलसिपुनर्भापा-^{1 2 3 4}
 मार्गाकृतिलोष्टवल्मीकवपादूर्वाप्रान्तघ्रीहियवाः^{5 6} श-
 न्ताः⁷ । १६ । प्रमन्दोशीरशलस्युपधानशकधूमा^{8 9 10} जरन्तः¹¹
 । १७ । सीसनदीसीसे^{12 13} अयोरजांसि कृकलासशिरः सी-
 सानि । १८ । दधि घृतं मधूदकमिति रसाः । १९ । व्री-
 हियवगोधूमोपवाकतिलप्रियङ्गुश्यामाका^{14 15} इति मि-

¹ D (schol.) तलाशा मासिका (Cod. म०) अवली प्रसिद्धः. — ² All MSS. पलाशो. — ³ EB वासा; D (schol.) वासा(?) वृषकः; cf. Kāuṣ. 39. 6. — ⁴ P Bi शीशपा; Bū शंशपा; Daç. Kar. सीसपा; Ath. Paddh. शीशपा; D (schol.) चडोलसा (I for चडो?) शिशपा प्रसिद्धः (!). — ⁵ P Bh दर्भो ऽ पामार्गः; the remaining MSS. and Daç. Kar. दर्भोपा; Ath. Paddh. दर्भः उपामार्गः; D दर्भः । अपा०. — ⁶ D (schol.) चाकृतिलोष्ट चेषलोष्टः । वल्मीकवपा वल्मीकमध्य (!). — ⁷ D (schol.) पुनः शान्तग्रहणं वृषत्वात् । पूर्वेषामिह चौषधित्वात् । शान्त्युदके आसां विधानयोगः । .. श्वलस्य ओषणेति पर्यायो ऽस्ति सो ऽपि संदेहः (cf. sū. 15, p. 25, note 13); Ath. Paddh. ताः शान्ताः गोपयब्राह्मणे (i. 2. 18) द्विविधा उक्ताः । एका आंगिरसीभिः । तच्च दृष्टान्तः । स खलु शान्त्युदके चकाराद्यर्वणीभिः आंगिरसीभिरेति ब्राह्मणोक्तं । तच्च या आयर्वणो सा कौशिकोक्ता । या आंगिरसी सा वैतानीक्ता (5. 10). — ⁸ D schol. प्रमन्द इन्दुकः एवं प्रसिद्धः । वाला उशीर गन्धद्रव्यं । शलली आवितशलाक. — ⁹ K P Bh D (text) उपधानं; Ch उपधानं; D (schol.) उपधानं उपधानकं; cf. वरदुपानहौ Kāuṣ. 17, 10; 41. 6; 84, 9? — ¹⁰ D (schol.) शकधूम ब्राह्मणः; cf. Kāuṣ. 50. 16 and Ath. Paddh. to Kāuṣ. 76. 18 अच खाने चत्वारो शकधूमाः सूर्यापाठकं कुर्वन्ति. — ¹¹ So Bi; Bū चरन्तः corrected to जरन्तः; the remaining MSS. चरन्तः; D (schol.) एतानि ओषानि प्रत्येतव्यानि; cf. वरत्प्रमन्द Kāuṣ. 25. 11; also 16. 1, note. — ¹² K D (text) शीस; Ch Bi सीसं. — ¹³ K D (text) नदीशीसे; E नदीसीसे; D (schol.) to the entire sūtra शीसकं सीसं नदीकेनपिङ्गः । अयोरजः लोहकिष्टः (! for °किष्टः?) । कृकलासः प्राणी प्रसिद्धः तस्य शिरः (cf. Kāuṣ. 47. 39) । शीसचोदनास्तेतानि प्रत्येतव्यानि । ज्येष्ठस्यांजली शीसानुदाहरणं (!) समासे समुच्चयः । इतरच विकल्पस्त्वित्यादिवत् (sū. 16.). — ¹⁴ Bh Ch D (text) उपवाकतिः; D (schol.) उपवाक इति अभिप्रायः । सुराद्राणां प्रसिद्धाः. — ¹⁵ So P Bh and Daç. Kar; the rest श्यामाका.

अधान्यानि' । २० । यहणमा यहणात्' । २१ । यथार्थमु-
दर्कान्योजयेत्' । २२ । इहैव ध्रुवामेह यातु यमो मृत्युः सत्यं
बृहदित्यनुवाको वास्तोष्पतीयानि' । २३ । दिव्यो गन्धर्व
इमं मे अये यौ ते मातेति मातृनामानि' । २४ । स्तुवा-
नमिदं हविर्निस्सालामरायक्षयणं शं नो देवी पृश्निपर्य्या
पश्यति तान्सत्यौजास्त्वया पूर्वं पुरस्ताद्युक्तो रक्षोहण-
मित्यनुवाकश्चातनानि' । २५ । ॥ ८ ॥

अस्यो यन्ति शम्भुमयोभू' हिरण्यवर्णा निस्सालां

¹ Ch (sec. man.) and D (schol.) मैत्रः; so also Pet. Lex. sub voce, and Weber, Omina und Portenta, p. 404. — ² D (schol.) यथार्थ (!) संहितायाः विधि प्रतिज्ञातः तस्याश्च कर्मणि किंपरिमाण अप-
रिमितायाः प्रयोगे यहणमित्यनियमे प्राप्त इदमुच्यते यहणमा यहणा-
दित्येकं यथार्थवचनात् . . . — ³ E Bi D (text) उदकान्; Daç. Kar.
उदकान्; D (schol.) पुनश्चप्रयोगः । पंचपट्टिकायामेव कथितः ।
आर्षो (!) संहितायाः कर्मसंयोगात् । आचार्यसंहिताभ्यासार्थाः । अम्भा-
सयोगसंहिता तस्याः परिपूर्णमाह (I for 'पूर्णमाह') . . . साकांक्षस्य
परिसमाप्त्यर्थं वचनमुदर्कः धूममिति धूममनुमंचयते (Kāuṣ. 16. 12.). —

⁴ The pratikas are iii. 12. 1; vi. 73. 1; 93. 1; xii. 1. 1. The
corresponding gaṇa of the gaṇamālā (Atharvaparīṣṭa 34. 5) reads
as follows: आशानामाशापासेभ्य इहैव ध्रुवामृधङ्गन्तो योगिमुत पुषः
पितरमिन्द्रस्य बृहो ऽसीति चतस्रो दिवे स्वाहास्मवर्म मे पृथिवी ओचा-
याति धन्वाभीति द्वे ऊर्ध्वं विधदिति वद्वत्वं बृहदित्यनुवाको वास्तोष्पती-
यानि ॥ ५ ॥ इति वासुगणः । The pratikas are i. 31. 1; iii. 12. 1;
v. 9. 1 and 5; v. 10. 1—7; vi. 10. 1; vii. 41. 1; vii. 60. 1; xii. 1. 1. —

⁵ The pratikas are ii. 2. 1; vi. 111. 1; viii. 6. 1; cf. Ath. Parīṣ. 34. 4,
दिव्यो गन्धर्व आ पञ्चतीमं मे अये यौ ते मातेति मातृनामानि ॥ ४ ॥
इति मातृगणः ॥ The pratikas are those of the Kāuṣika with the
addition of iv. 20. 1 between the first and the second. — ⁶ The
pratikas are i. 7. 1; 8. 1; ii. 14. 1; 18. 3; 25. 1; iv. 20. 2; 36. 1;
37. 1; v. 29. 1; viii. 3. 1; Ath. Parīṣ. 34. 3 presents the same gaṇa
(चातनगणः), adding in their proper order the hymns i. 16. 1; 28. 1;
vi. 32. 1; 34. 1. — ⁷ D 'मयोभूर्ह' . . .

ये अस्यो ब्रह्म जज्ञानमित्येका' तदेव मृगारसूक्तानि' । १ ।
 उक्तमं' वर्जयित्वाप नः शोणुचदयं पुनन्तु मा सस्रुषी-
 हिमवतः प्र स्रवन्ति वायोः पूतः पवित्रेण शं च नो
 मयश्च नो ऽनदुह्यस्त्वं प्रथमं मयमापो वैश्वानरो रश्मि-
 भिर्यमो मृत्युर्विश्वजित्संज्ञानं नो यद्यन्तरिक्षे पुनर्मैत्रि-
 न्द्रियं शिवा नः शं नो वातो वात्वमिं ब्रूमो वनस्पती-
 निति' । २ । पृथिव्यै ओचायेति' चिः प्रत्यासिञ्चति । ३ ।
 अस्यो यन्ति शम्भुमयोभू हिरण्यवर्णाः शंतातीयं' शिवा
 नः शं नो वातो वात्वमिं ब्रूमो वनस्पतीनिति' । ४ ।

¹ Bū एको corrected to एका. D (schol.) एकाग्रहणं (!) सूक्तप्रसं-
 गात्. — ² According to Dārila, the hymns called शम्भुमयोभू are
 आपो हि छा मयोभुवः शं नो देवीरभिष्टय इति (i. 5. 1; 6. 1); the
 pratikas therefore are i. 4. 1; 5. 1; 6. 1; ii. 14. 1; iii. 21. 1; iv. 1. 1.
 In the beginning of Ath. Pariç. 34. 26 the मृगारसूक्तानि are given
 exactly as in the Kāuçika; cf. also Pet. Lexicon sub voce. — ³ D
 (schol.) मृगारसूक्तानि वाकी (!) तयोरनुपर्युक्तानि सूक्तान्येमेन्य इत्यादीनि
 (iv. 23. 1) तेषु सर्वेषु प्राप्तेषु तमहं चद्रेभिरित्येतद्वर्णयित्वा (iv. 30. 1);
 but Ath. Paddh. अस्यो यन्तीत्यादि तावत्पर्यन्तं यावदस्यमातलीवर्षं
 (xi. 6. 23; i. e. the last verse of the last hymn in this gaṇa). — ⁴ The
 pratikas are iv. 33. 1; vi. 19. 1; 23. 1; 24. 1; 51. 1; 57. 3; 59. 1;
 61. 1; 62. 1; 93. 1; 107. 1; vii. 52. 1; 66. 1; 67. 1; 68. 3; 69. 1; xi.
 6. 1; the Ath. Pariç. 34. 26 has the same text (joining on to the
 मृगारसूक्तानि in the preceding passage), and it ends अयं
 ब्रूमो वनस्पतीनिति शान्तिगणः ॥ इति सर्वेः सूक्तेः कौशिकोक्तबृहच्छान्ति-
 गणः ॥ २६ ॥ The Ath. Paddh. in its description of the शान्त्युदकं also
 knows the distinction between बृहच्छान्तिगण and लघुशान्तिगण; cf.
 sū. 4, note 7. — ⁵ vi. 10. 1. — ⁶ K and Ath. Paddh. शंताती. —
⁷ The pratikas are i. 4. 1; 5. 1; 6. 1 (cf. note 2 on this page); 33. 1;
 iv. 13. 1 (the शंतातीयं सूक्तं. So according to Dārila: उत देवा इति
 शंतातीयं, the Ath. Pariç. 34. 27, which has simply the pratika उत
 देवा, and the Ath. Paddh. शंतातीमुत देवा सूक्तं); vii. 66. 1; 67. 1;
 68. 3; 69. 1; xi. 6. 1. Ath. Pariç. 34. 27 has the same gaṇa, and it
 is there called लघुशान्तिगण; so also Ath. Paddh. —

पृथिव्यै ओचायेति^१ चिः प्रत्यासिञ्चति । ५ । इति^२ शा-
न्तियुक्तानि । ६ । उभयतः सावित्र्युभयतः शं नो देवी^३ । ७ ।
अहतवासाः^४ कंसे शान्त्युदकं करोति । ८ । अतिसृष्टो
अपां वृषभ^५ इत्यपो ऽतिसृज्य^६ सर्वा इमा आप ओषधय
इति पृष्ट्वा^७ सर्वा इत्याख्यातं^८ ओं बृहस्पतिप्रसूतः^{९, १०}

^१ vi. 10. 1; Ath. Paddh. to this and sū. 3: पृथिव्यै ओचायेति तृचेन शान्त्युदकमध्ये शान्त्युदकं प्रक्षिपति । पुनः पृथिव्यै ओचायेति तृचेनाग्निं पर्युञ्चति प्रत्युञ्चः — ^२ Ch E have a colon here and not after 'युक्ता-
नि; D (schol.) पूर्वो गणः शान्तिवाच्य उत्तरो ऽ पि शान्तिशब्दवाच्यः
समुच्चितानां संज्ञा पूर्वोत्तरा...सर्वपापप्रशमनयोजनत्वात् शान्तिशब्दप्र-
योगः संख्यवहारभावात् । एतानि युक्ताणि महाशान्तिसंज्ञा भवन्तीति
वाक्यविशेषः महाशान्तिमावपति संख्यवहारदर्शनात् (Kāuṣ. 39. 27;
43. 5). — ^३ D (schol.) शान्तिराद्यं तथोक्तत्सविर्तुर्वरेण्यमिति कर्तव्या
(RV. iii. 62. 10; also VS. TS. SV. etc.) उभयतः शं नो देवी (i. 6. 1
or ii. 25. 1) ... आचार्यः शान्त्युदके मन्त्राणां प्राक्सवित्र्या शान्त्युदक-
क्रियामाह; Ath. Paddh. शान्त्युदकप्रारंभे समाप्ती च शं नो देवी सावित्री
चेति प्रयोक्तव्या; these two hymns stand at the beginning of the first
gaṇa, the शान्तिगण (Ath. Pariç. 34. 1). The remaining pratikas of
this gaṇa are xix. 1. 9 (wanting in the Chambers codex); xix. 1. 10;
vii. 69. 1; xix. 12. 1; cf. the two çāntigaṇas above. There is
further a पिप्पलादिशान्तिगण in the gaṇamālā, Ath. Pariç. 34. 20,
which contains the latter of these hymns: शं नो देवी शं न इन्द्रापो
शं नो वातो शान्ता बीः पिप्पलादिशान्तिगणः । नुवाक (!). The pra-
tikas are i. 6. 1 (ii. 25. 1); xix. 10. 1; vii. 69. 1; xix. 9. 1. —
^४ Ch E have a colon here and not after देवी. — ^५ xvi. 1. 1. —
^६ Ch विसृज्य; D omits the passage from the beginning of the sūtra
up to this word. — ^७ K Bi D (text) and Ath. Paddh. सृष्ट्वा; Bū सृष्ट्वा
in the text पृ. सृ on the margin. — ^८ E Bū Ch 'ख्याता; D (schol.)
ओषधीर्गृहीत्वा । आहारकं पृच्छति । सर्वा इमा ओषधय पृच्छति । ...
आहारकः प्रत्याह सर्वा इति सर्वा अपि; Ath. Paddh. प्रथमं कर्ता
ब्रह्माणं प्रयच्छति । सर्वा इमा आप ओषधय इति सृष्ट्वा (!) । सर्वा इति
ब्रह्माव्रवीत् । सर्वा इति किं । चित्वादिभिः सर्वाभिरोषधीभिः । (cf. Kāuṣ.
8. 16) गंगादिसर्वाभिरङ्गिः. — ^९ K P Bū and Ath. Paddh. बृहस्पतिः. —
^{१०} Ch प्रसूतकः. —

करवाणीत्यनुज्ञाप्थो^१ सवितृप्रसूतः भवानित्यनुज्ञातः^२ कु-
र्वीत^३ । ९ । पूर्वया कुर्वीतेति गार्ग्यपार्थश्रवसभागलिका-
ङ्गायनोपरिबभूवकौशिकजाटिकायनकौरुपथयः^४ । १० ।
अन्यतरया कुर्वीतेति युवा कौशिको युवा कौशिकः
। ११ । ॥ ९ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूचे प्रथमोऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ So all MSS. — ^२ Ch Bi भवानी. — ^३ Ath. Paddh. कर्ताग्रवीत् ।
अं बृहस्पतिप्रसूतः करवाणि । ततो ब्रह्माग्रवीत् । सवितृप्रसूतः कुर्वता
भवामिति. — ^४ D (schol.) पूर्वया शाखा (sq. 2) शांशुदके करोति. —

॥ ओं ॥

पूर्वस्य^१ मेधाजननानि । १ । श्रुकसारिकृशानां^२ जिह्वा^३
बभ्राति^४ । २ । आशयति^५ । ३ । औदुम्बरपलाशकर्कन्धूना-
मादधाति । ४ । आवपति । ५ । भक्षयति^६ । ६ । उपा-
ध्यायाय भैक्षं^७ प्रयच्छति । ७ । सुप्तस्य कर्णमनुमन्त्रयते^८
। ८ । उपसीदन्नपति^९ । ९ । धानाः सर्पिर्मिश्राः सर्वहु-
ताः^{१०} । १० । तिलमिश्रा^{११} हुत्वा प्राश्नाति । ११ । पुरस्ता-
दमेः कल्माषं दण्डं निहत्य पश्चादमेः कृष्णाजिने धाना
अनुमन्त्रयते^{१२} । १२ । सूक्तस्य पारं^{१३} गत्वा प्रयच्छति^{१४} । १३ ।

^१ पूर्वं चिषप्तीयं (i. 1.); cf. Kāuṣ. 7. 8. — ^२ Bū शारि; E सारिक. —
^३ D (schol.) कृशः गोमेखक इति प्रसिद्धाभिधानं कृष्णवर्णा दीर्घपुच्छ (!). —
^४ E जिह्वा. — ^५ D (schol.) मेधामिच्छतः योवायां बन्धनं... अयं मे वरण
उरसीति (x. 3. 11; cf. Kāuṣ. 19. 22.) च तथाजिनं आश्नादि सूक्तेन सं-
पाताः (cf. Kāuṣ. 7. 15) आख्यातुतोनां संपातानामयतीति होमः । उभी
च संधिवाविति वचनात् (cf. Kāuṣ. 74. 13). — ^६ Bū आशयति; D
(schol.) यो मेधां कामयते तं कर्ता आशयति । जिह्वामन्त्रयतमां. —
^७ With this and the preceding sūtra cf. Kāuṣ. 7. 5, 6. — ^८ E D (text)
भैक्षं; D (schol.) अन्धाययिचे (!) भिक्षानां समूहं ददाति चिषप्तीयेना-
मिमन्त्र्य (i. 1) सर्वास्त्रभिमन्त्र्याणीति (Kāuṣ. 7. 16) वचनात्. — ^९ D (schol.)
यन्मेधाविनमिच्छति रात्रावनुमन्त्रणमहनि स्वापप्रतिषेधात्. — ^{१०} MSS.
of the text उपसीदं; D (schol.) ब्रह्मचारी स्वाध्यायार्थं गृहमुपा-
सीदं (!) अपति. — ^{११} D (text) धाना ० मिश्रा; D (schol.) धानाः घृतेन
मिश्रिताः कुहोति. — ^{१२} D (text) ० मिश्रान्; D (schol.) तिलैः मिश्रितां
धानां हुत्वा ब्रह्मचारी. — ^{१३} D (schol.) चिषप्तीयेन कारयिता. —
^{१४} D (text) सूक्तस्त्रांतं. — ^{१५} D (schol.) धाना अजिनेन कर्ता. —

सकृज्जुहोति^१ । १४ । दण्डधानाजिनं ददाति^२ । १५ । अहं
 रुद्रेभिरिति^३ शुक्लपुष्पहरितपुष्पे किंस्त्यनाभिषिष्यत्यौ^४
 जातरूपशकलेन^५ प्राक्स्तनयहात्प्राशयति^६ । १६ । प्रथम-
 प्रवदस्य मातुरुपस्थे तालुनि संपातानानयति । १७ ।
 दधिमध्वाशयति । १८ । उपनीतं वाचयति^७ वार्षशतिकं^८
 कर्म । १९ । त्वं नो मेधे द्यौश्च म^९ इति भक्षयति । २० ।
 आदित्यमुपतिष्ठते^{१०} । २१ । यदमे तपसेत्यायहायण्यां^{११} ॥
 भक्षयति^{१२} । २२ । अपिमुपतिष्ठते^{१३} । २३ । प्रातरग्निं गिरा-
 वरगराटेषु दिवस्पृथिव्या^{१४} इति सहाय^{१५} मुखं विमार्ष्टि
 । २४ । ॥ १ ॥ ॥ १० ॥

पूर्वस्य^{१७} ब्रह्मचारिसंपदानि । १ । औदुम्बरादयः^{१८} । २ ।

^१ D (schol.) अजिनेनेव. — ^२ Bū दधाति; D (schol.) ददाति
 कर्त्तुं. — ^३ iv. 30. 1. — ^४ K नाभिः; D (schol.) किंस्त्यः शंसः
 तस्य नाभिः. — ^५ D (schol.) and Ath. Paddh. जातरूपशकलेन
 निषृण्व. — ^६ D (schol.) इदं जातकविधिकल्पः; Ath. Paddh. and
 Daç. Kar. introduce the corresponding passages with the words:
 अथ जातकर्म उच्यते. — ^७ D divides a sūtra here; D (schol.)
 अहं रुद्रेभिरिति सूत्रं (iv. 30. 1) आ यातु मिच इति गण्यते वचनं (iii.
 8. 1; cf. Kāuṣ. 55. 17) । उपनीतमिति वचनात्. — ^८ D (schol.) द्यौ
 वर्षशतमायुरिच्छति पुत्रादिः स प्रथम(प्र)वदेवं (!) सर्वं कर्म कुर्यात्. —
^९ vi. 108. 1; xii. 1. 53 (D (schol.) द्यौश्च म इदं पृथिवी चांतरिक्षं च म
 व्यच इति क्रमलिङ्गाच्च). — ^{१०} Bū ऽतिष्ठति; D (schol.) अन्यतरेण उप-
 स्थानं. — ^{११} vii. 61. 1. — ^{१२} Ch Bū D (text) अहायिण्यां. — ^{१३} D
 (schol.) मार्गशीर्षपौर्णमास्यां मेधाकामः; this sūtra is wanting in E. —
^{१४} This sūtra is wanting in D. — ^{१५} iii. 16. 1; vi. 69. 1; 125. 2
 (ix. 1. 1; xix. 3. 1); D (schol.) दिवस्पृथिव्या इति पञ्चानुवाकाः.
 These pratikas are part of the second वचस्त्रयण, Ath. Pariç. 34. 27;
 cf. Kāuṣ. 12. 15 and 12. 10, note. — ^{१६} D (schol.) ब्रह्मचारी निद्रां
 त्यक्त्वा. — ^{१७} पूर्वं चिषप्तीयं (i. 1); cf. Kāuṣ. 7. 8. — ^{१८} Cf. Kāuṣ.
 10. 4. —

ब्रह्मचार्यावसथादुपस्तरणान्यादधाति^१ । ३ । पिपीलि-
कोद्वापे^२ मेदोमधुश्यामाकेषीकतूलान्याज्यं^३ जुहोति । ४ ।
आज्यशेषे पिपीलिकोद्वापानोष याममेत्य सर्वहुतान्
५ । ब्रह्मचारिभ्यो ऽन्नं धानास्तिलमिश्राः प्रयच्छति । ६ ।
एतानि यामसांपदानि^४ । ७ । विकार स्थूणामूलावत-
क्षणानि सभानामुपस्तरणानि^५ । ८ । यामीणेभ्यो^६
ऽन्नम् । ९ । सुरां सुरापेभ्यः^७ । १० । औदुम्बरादीनि
भक्षणान्तानि^८ सर्वसांपदानि^९ । ११ । चिज्योतिः
कुरुते^{१०} । १२ । उपतिष्ठते । १३ । सव्यात्पाणिहृदया-
होहितं रसमिध्रमश्नाति । १४ । पृश्निमन्थः^{११} । १५ ।
जिह्वाया उत्साद्यमक्ष्योः परिस्तरणमस्तृहणं^{१२} हृदयं दूर्शं
उपनह्य तिस्रो रात्रीः पल्पूलने वासयति^{१३} । १६ । चूर्णा-

^१ E ब्रह्मवर्चावसथान्य०. — ^२ D (schol.) कीटिकाभिहत्कीर्य-
मृदः... — ^३ Ch E Bū °श्यामाके०. — ^४ D (schol.) इषीकतूलं (Cod. दूषी०)
शरपुष्पं. — ^५ D (schol.) इत्यौदुम्बरादीनि धानानां प्रदानांतानि
यामकामेन कार्याणि. — ^६ D (schol.) ब्रह्मचारिसांपदेष्टव्यं विशेषो
यामसांपदात् ... समिद्धिकारः । उपस्तरणेषु ... उभयविशेषणत्वात्
विकार इति वर्तते. — ^७ P Bh यामणीभ्यो; E यामणिभ्यो; D
(text) यामणेभ्यो; D (schol.) ब्रह्मचारिस्थाने यामीणाधिकारः. —
^८ K सुरापे; D (schol.) ये यामोणाः सुरां पिबन्ति तेभ्यो मद्यं दद्यात्. —
^९ Bū भक्षणं. — ^{१०} D (schol.) औदुम्बरपलाशकर्मधूनामादधाती-
त्वेवमादीनि (Kāuṣ. 10. 4 fg.) भक्ष(य)तीत्वेवमन्नानि (! for °मन्नानि?)
कर्माणि सर्वकामस्य भवन्ति पूर्वग्रहणमुक्तं (i. 1). — ^{११} So Bi
only; the rest ज्योतिष्कु०. — ^{१२} D (schol.) पर्वस्य (i. 1) कर्म
पृश्निमन्थः । पृश्निर्गौः कर्वरा (!) तदंगसाधनो मन्थस्तद्वहणं जिह्वादीनां (see
the next sū.) पृश्निसंप्रत्ययार्थः. — ^{१३} So K Ch Bi; P Bh °स्त्रिहणं;
E °स्तृहणं. Bō. suggests hesitatingly the reading परिस्तरणं मस्तिष्कं
comparing Hemac. 625: मस्तिष्को मस्तुलुङ्गकः; cf. note 14. — ^{१४} K E
Ch वाचयति; D (text and schol.) जिह्वायानुसाद्यमक्ष्यो (!) परिस्तरणो
वृषिकामस्तृषो (!) मेधूलकः । हृदयं प्रसिद्धं । सर्वाणि प्रन्थं (!) जिह्वा-

नि करोति' । १७ । मैश्रधान्ये' मन्थ' औप्य दधि मधु-
मिश्रमश्नाति । १८ । अस्मिन्वसु यदाबध्नन्व प्राणानिति'
युग्मकृष्णलं वासितं बध्नाति' । १९ । सारूपवत्सं' पुरुष-
गात्रं द्वादशरात्रं संपातवन्तं कृत्वानभिमुखमश्नाति' । २० ।

॥ २ ॥ ॥ ११ ॥

कथं मह' इति मादानकशृतं' क्षीरौदनमश्नाति'^{१०} । १ ।
चमसे'^{११} सारूपवत्साया'^{१२} दुग्धे ब्रीहियवाववधाय मूर्च्छे-
यित्वा'^{१३} मध्वासिच्याशयति । २ । पृथिव्यै ओचायेति"
जुहोति । ३ । वत्सो विराज'^{१४} इति मन्थान्तानि'^{१५} । ४ ।
सहृदयं तदू षु सं जानीध्वमेह यातु सं वः पृच्यन्तां सं वो

द्वौनि पृथ्निमंथ इति गुणविधानात् । सर्वाणीति दूर्ध्वं उपनष्टं (!) बज्रा
(Cod. वज्रा) दूर्ध्वं जीर्णवासः तिस्रो रात्रोः पृथ्निगोमये प्रविष्य वास-
यति चिरात् । —

^१ D (schol.) चतुर्थे ऽ इति जीर्णानि (!) करोति । सह वाससा
संवीक्ष्य. — ^२ E मिश्र. — ^३ D (text) omits this word; D
(schol.) मंथः (!) तत् (sc. मिश्रधान्यानि) चूर्णं (!) उष्णोदकेन कृत्वा मैश्रधा-
न्यो मंथः. — ^४ i. 9. 1 (cf. the first वर्षस्त्रगण Kāuṣ. 13. 1, note);
35. 1; v. 28. 1. — ^५ D (schol.) एतेषां प्रतीकानां समकृष्णत्वमर्थं
वासयित्वा । सर्वप्रमुखसाधनमिच्छतो समकृष्णत्वमिति बज्रब्रीहिः । कृष्णत्वा
रक्तिकेति (Cod. रक्त.) प्रसिद्धाभिधानाच्च यं च सौवर्ण्यमर्थः; cf. Kāuṣ. 52.
20. — ^६ EP सारूपवत्सं; D (text) सोपवत्सं. — ^७ D (schol.) to the entire
sūtra, समानवर्णवत्सागोः पयसि शृतमोदनं पुरुषगात्रं पुरुषाकारं कृत्वा
द्वादशरात्रं संपातवन्तं करोति . . . — ^८ v. 11. 1. — ^९ So all MSS.
of the text; D (schol.) मदनकाष्ठवृक्ष- (Cod. प्रच.) विकार मादानकानि
काष्ठानि मदनकफलं यस्य फलं तैः काष्ठैः — ^{१०} D (schol.) संपत्कामः. —
^{११} E फालचमसे; Ch has फाल on the margin. — ^{१२} E P Bi D
(text) सारूपः; D (schol.) प्रस्थितचमसाकारं तच्च सारूपवत्सं पयः
कृत्वा. — ^{१३} E मूर्च्छेयित्वा; D (schol.) चूर्णीकृत्वा (!). — ^{१४} vi. 10.
1. — ^{१५} xiii. 1. 33. — ^{१६} D (schol.) चिज्योतिः कुशत इत्यादीनि
(Kāuṣ. 11. 12 fg.) पृथ्निमंथ इत्येवं मंथांतानि कर्माणि भवन्ति. —

मनांसि संज्ञानं न इति सांमनस्यानि^१ । ५ । उदकुलिजं
संपातवन्तं यामं परिहृत्य मध्ये निनयति^२ । ६ । एवं
सुराकुलिजम् । ७ । चिहायण्या वत्सतर्याः^३ शुक्तानि^४ पि-
शितान्याशयति^५ । ८ । भक्तं सुरां प्रपां^६ संपातवत्करोति^७ । ९ ।
पूर्वस्य ममाग्रे वर्चे इति वर्चस्यानि^८ । १० । औदुम्बरा-
दीनि चीणि^{१०} । ११ । कुमार्या दक्षिणमूरुमभिमन्त्रयते^{११} । १२ ।
वपां^{१२} जुहोति । १३ । अग्निमुपतिष्ठते^{१३} । १४ । प्रातरग्निं
गिरावरगराटेषु दिवस्पृथिव्या इति^{१४} दधिमध्वाशयति । १५ ।
कीलालमिश्रं क्षत्रियं^{१५} कीलालमितरान्^{१६} । १६ । ॥३॥ ॥१२॥

^१ iii. 30. 1; v. 1. 5; vi. 64. 1; 73. 1; 74. 1; 94. 1 (iii. 8. 5); vii. 52. 1. No gāṇa corresponding to this is to be found in the gāṇamālā, or in the list of gāṇas given in the AV. Sarvānukramanikā. — ^२ E Bi कुलोर्ध्वं; D (schol.) कुलिजो घटः. — ^३ D (schol.) अन्यतमेन सूक्तेन यामं परिवर्जं परिहृत्य... यामजनस्य मध्यं आवर्जयति. — ^४ D (text) °हायिष्या वत्सतर्या. — ^५ Ch E Bū Bi शुक्त्यानि; P Bh शुक्तानि; D (schol.) शुक्ताभ्या-
मुत्तरसे (Cod. °सुतरास) कृत्वा. — ^६ D (schol.) ये सांमनस्यमिच्छन्ति अन्नातोति प्रैषः. — ^७ D (schol.) भक्तसुरे (Cod. °रा) प्रसिद्धे प्रपा पानीयं (Cod. प्रपायातिथं); D (schol.) to Kāuṣ. 35. 19 भक्तसुरां (!) प्रपां. All MSS. of the text read as above. — ^८ D (schol.) धनाशनपाने (! for धाना°?) यथा स्नातां । अक्वाले बुधितस्य मा भूतामित्यर्थः (Cod. भूतामित्यर्थः). — ^९ D (schol.) पूर्वं चित्रप्रीत्यं, i. 1; v. 3. 1. The second वर्चस्त्वगण Ath. Pariç. 34. 27 begins with these two pratikas, continues with the three in sūtra 15 (iii. 16. 1; vi. 69. 1; ix. 1. 1), and with the following pratikas rubricated in Kāuṣ. 13: iii. 22. 1; vi. 38. 1; 89. 1, and ends with यस्मै गन्ध इति तिसृभिः (xii. 1. 23 fg., the गन्धप्रवादा ऋषः, Kāuṣ. 13. 12); D (schol.) अनयोः सूक्तयोः दी-
प्तिफलानि कर्मास्तु च्यते. For the first वर्चस्त्वगण (Ath. Pariç. 34. 10) see Kāuṣ. 13. 1, note. — ^{१०} D (schol.) आदधात्यावपतीत्येतानि भक्षणांतानि (Kāuṣ. 10. 4 fg.). — ^{११} D (schol.) कुमारीवर्चस्त्वमेतत्. — ^{१२} D (schol.) शांतस्य पशोः. — ^{१३} D (schol.) प्रकृतयोरन्यतरेण. — ^{१४} iii. 16. 1; vi. 69. 1; ix. 1. 1 (et al.); cf. sū. 10, note, and Kāuṣ. 10. 24. — ^{१५} D (schol.) अथ मिषां (!) दधिमध्वाशयति... कीलालमिश्रं. — ^{१६} D (schol.) इतरान् ... अनुसोमजान् सुच्यंतरजान्. —

हस्तिवर्चसमिति^१ हस्तिनम्^२ । १ । हास्तिदन्तं^३ बभ्रा-
ति । २ । लोमानि जतुना संदिह्य जातरूपेणापिधाप्य^४
। ३ । सिंहे व्याघ्रे यशो हविरिति^५ स्नातकसिंहव्याघ्रवस्त-
कृष्णवृषभराज्ञां^६ नाभिलोमानि^७ । ४ । दशानां शान्तवृ-
क्षाणां शकलानि^८ । ५ । एतयोः प्रातरपिं गिरावरगरा-
टेषु दिवस्पृथिव्या^९ इति सप्त मर्माणि स्थालीपाके पृक्ता-
न्यस्नाति^{१०} । ६ । अकुशलं यो ब्राह्मणो लोहितमस्त्रीया-
दिति गार्ग्यः । ७ । उक्तो लोममणिः^{११} । ८ । सर्वैरास्ना-

^१ iii. 22. 1. The first वर्षस्नगण (Ath. Pariç. 34, 10) contains the follow-
ing pratikas, including this one: ये चिषप्ता अस्तिन्वसु प्रातरपिं हस्ति-
वर्चसं सिंहे व्याघ्रे यशो हविर्यशसं मेन्द्रो गिरावरगराटेषु यथा सोमः
प्रातःसवने यस्त वर्चो अस्तेषु येन महानद्र्या अधनमिति वर्षस्नानि ॥ १० ॥
इति वर्षस्नगणः. The pratikas are: i. 1. 1; 9. 1; (cf. Kāuç. 11. 19);
iii. 16. 1 (sū. 6); 22. 1 (sū. 1); vi. 38. 1; 39. 1 (sū. 4); 58. 1; 69. 1
(sū. 6); ix. 1. 11; xiv. 1. 35, 36. For the second वर्षस्नगण see
Kāuç. 12. 10, note. — ^२ D (schol.) यदि चचियमुपतिष्ठते । अपिमुपति-
ष्ठते अंतरत्वात्. — ^३ D (text) हस्ते; D (schol.) हस्तिनो दंतो ऽस्ति दंतस्य
विकारो हास्तिदंतः (Cod. हस्ति). आज्यतन्त्रेण बभ्राति. — ^४ D (schol.) बभ्रा-
तीति वाक्यशेषः. — ^५ vi. 38. 1; 39. 1. Cf. sū. 1, note. — ^६ Perhaps
वृष्णि is to be substituted for कृष्ण [cf. Kāty. Çr. v. 4. 17, वृष्णेः
सुक्ताः]; K Bū E P Bi Ch (sec. man.) वृष्ण; Ch (prim. man.)
वृष्णा; Bh वृष्ण; D (text) कृष्ण; D (schol.) कृष्णवृषभ सित्तो गो
कृषगोः सित्तोः (?). — ^७ D (schol.) जतुना संदिह्य जातरूपेणापि-
धाप्य बभ्राति. — ^८ D (schol.) पलाशादीनां शकलान्वेव तक्षणाणि
खंडानोत्तर्यः (cf. Kāuç. 27. 5). जतुना संस्कृत्य बभ्राति. — ^९ vi. 38. 1; 39. 1
[D (schol.) सिंहे व्याघ्रे यशो हविरित्येतयोः]; iii. 16. 1; vi. 69. 1; ix. 1. 1
(et al.); cf. sū. 1, note. D (schol.) सर्वेषां विकल्पः. — ^{१०} Bū D (text)
आश्रयति; D (schol.) सप्त मर्माणि पादमध्यानि नाभिहृदयं मूर्धा चेति
सिंहादीनां यंचाणि ... स्नालीपाकमिश्रितान्नाति । तद्देशस्वाङ्गहृदयं म-
रयप्रसंगात्. — ^{११} D (schol.) प्रकृतानां प्रतीकानां स्नातकादिस्नो-
मणिः. —

वयति^१ । ९ । अक्सिञ्चति । १० । चतुरङ्गलं तृणं रजो-
हरणं बिन्दुनाभिश्चोत्थोपमथ्य^२ । ११ । शुनैः किलासमजैः^३
पलितं तृणे ज्वरो यो ऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्त-
स्मिन्नाजयक्ष्म^४ इति दक्षिणा तृणं निरस्यति गन्धप्रवा-
दाभिरलंकुरुते^५ । १२ । ॥ ४ ॥ ॥ १३ ॥

पूर्वस्य^६ हस्तिचसनानि^७ । १ । रथचक्रेण संपातवता
प्रतिप्रवर्तयति^८ । २ । यानेनाभियाति^९ । ३ । वादिचैः^{१०} । ४ ।
हतिवस्त्योरोप शर्कराः^{११} । ५ । तोच्चेण नमप्रच्छन्नः^{१२} । ६ ।
विद्या शरस्य मा नो विदन्नदारसृत्स्वस्तिदा अत्र मन्यु-
र्निर्हस्तः परि वर्त्मान्यभिभूरिन्दो जयात्यभि त्वेन्द्रेति^{१३}

^१ D (schol.) पञ्चभिः प्रतीकैः. — ^२ Bū °चिह्नो. — ^३ D (schol.)
चतुरङ्गलपरिमाणं तृणं रजउदकमुच्यते। रज्जरतीति (I for रज उज्जरतीति?)
रजोहरणं किञ्चित् । आकाशोदकबिन्दुना. — ^४ P Bh की०; Bō. Lex.
किलासमये. — ^५ D (text) यक्षः. — ^६ D (schol.) यस्य गन्ध इति तिसृभिः
(xii. 1. 23 fg., cf. the second वर्षस्त्रयस्य Kāuṣ. 12. 10, note) अनुलिपति
सुरभिगन्धैर्वर्षस्त्रयमिनः; cf. Kāuṣ. 54. 5. — ^७ D (schol.) पूर्व चिषप्रीयं, i. 1. —
^८ D introduces this chapter with the words: राजकर्मक्षमः; cf. Kāuṣ.
3. 15, note; D (schol.) to this sūtra, पृथिवोविजयस्य हस्तिचसे हेतुत्वात् ।
परसेनाहस्तिनां (Cod. परसेनां) संगकरणे कर्मास्तुच्यंते।...हस्तिचसनानोति
फलवचनं वक्ष्यमाणानि चसनानोत्वाधापयति. — ^९ D (schol.) cor-
ruptly, परबलहस्तिन (!) युधाय प्रवर्तमानानां दृष्टाकायां (!) रथचक्रेणा-
यतो (!) पट्या हस्तिनः प्रवर्तयति. — ^{१०} D (text) यानेनाभियाति; D (schol.)
यानं अश्वादि ते (न) संपातसंस्तुतेन परसेनाहस्तिनः अभिमुखो भवति. —
^{११} D (schol.) पुरोधा वादिचैः अभियाति । भेर्यादीनि वादीनि वा-
दिनाणि भेरीमुदंगसङ्गरिकादीनि. — ^{१२} Ch शर्करा; E शर्करा;
D (schol.) बक्षिरनुवासना (!) चर्म तयोः प्रक्षिप्य शर्कराः... अन्यतरेणा-
भिमुखः परहस्तिनां याति. — ^{१३} D (text) नमः; K °प्रक्षिप्तो;
Bh °प्रयच्छन्तो; D (schol.) तोच (!) हस्तेनोदतः (I for हस्तिनो तुदतो?)
वेणुक (Cod. twice वेणुक) इति प्रसिद्धानामा (! for प्रसिद्धानाम?) नम-
चाखी प्रवृत्तयेति (!) नमः प्रक्षिप्तः । नमः प्रावृत्त इत्यर्थः । तोचं करणं. —
^{१४} i. 2. 1 (3. 1—5); 19. 1; 20. 1; 21. 1; vi. 65. 1; 66. 1; 67. 1; 97. 1; 98. 1; 99. 1.

सांयामिकाणि' । ७ । आज्यसकृच्छुहोति' । ८ । धनुरिध्मे
 धनुःसमिधमादधाति' । ९ । एवमिध्विध्मे । १० । धनुः
 संपातवद्विमृज्य प्रयच्छति' । ११ । प्रथमस्येषुपर्ययणानि'
 । १२ । दुग्ध्यात्नीज्यापाशतृणमूलानि' बध्नाति । १३ ।
 आरे ऽ सावित्यपनोदनानि' । १४ । फलीकरणतुषबुसा-
 वतक्षणाभ्यावपति । १५ । अन्वाह' । १६ । अपिर्नः
 शचूनमिर्नो दूत इति मोहनानि^{१०} । १७ । ओदनेनोपयम्य
 फलीकरणानुलूखलेन जुहोति । १८ । एवमणून्^{११} । १९ ।
 एकविंशत्या शर्कराभिः^{१२} प्रतिनिष्पुनाति । २० । अप्वां

The corresponding gāṇa in the gāṇamālā, called अपराधितगणः (Ath. Pariç. 34. 13), contains the following hymns: विद्या शरस्व मा नो वि-
 दन्नदारसूत्सस्तिदा संश्रितं (see st. 22) त्वया मन्यो यस्ते मन्यो (see st. 25)
 एता देवसेना अव मन्युर्निर्हन्तः परि वर्त्मान्यभिभूरिन्द्रो जयात्त्वभि त्वेद्वेत्त-
 पराधितानि॥ १३॥ The pratikas are i. 2. 1 (3. 1—5); 19. 1; 20. 1; 21. 1;
 iii. 19. 1; iv. 31. 1; 32. 1; v. 21. 12; vi. 65. 1; 66. 1; 67. 1; 97. 1;
 98. 1; 99. 1; cf. also Kāuṣ. 16. 4.

^१ Bi संया°; D (schol.) एतेषां सूक्तानां संयामसाधनकर्माणि. —
^२ D (text) सकृच्छुहोति. — ^३ Bi °ध्वो; D (schol.) धनुर्वि इध्मा
 यस्मापेरिति बङ्गव्रीहिः. — ^४ D (text) धनुः. — ^५ K P join the word
 धनुः to the preceding sūtra; D (schol.) संयामे वर्तमाने धनुः...
 संपातवत्कृत्वा रात्रि प्रयच्छति. — ^६ D (text) प्रथमस्येति; D (schol.)
 प्रथमस्य विद्या शरस्वत्वस्य (i. 2. 1 or 3. 1—5) इषूणां सर्वतो गमनफला-
 नि कर्माण्युच्यन्ते. — ^७ K P Bi Bū Bh °पाशस्तृण°; E °पाशः तृण°;
 cf. Pet. Lex. sub स्तृण; D (schol.)... ज्यापाशः तृणानां मूलानि तृणा-
 न्ययसूकरवातकसंप्रत्ययार्थः प्रसिद्धः (!) । अन्वतमस्य बंधनं संस्कारसाधन-
 त्वात्. — ^८ i. 26. 1; D (schol.) अस्य सूक्तस्य कर्माणि शत्रुप्रयुक्तशस्त्राणां
 प्रतीपकरणफलानि; cf. Kāuṣ. 42. 22. — ^९ D (text) अन्वाहः; D (schol.)
 अथवा परसेनां. — ^{१०} iii. 1. 1; 2. 1; there is no corresponding
 gāṇa in the gāṇamālā. D (schol.) स्वपरज्ञानमोहनं. — ^{११} D
 (schol.) अणवः कणिकिकाः. — ^{१२} Bū D (text) शर्कराभिः; D
 (schol.) परसेनां प्रति सूर्ये (!) एकविंशतिशर्कराः. —

यजते^१ । २१ । संशितमिति^२ शितिपदीं संपातवती-
मवसृजति^३ । २२ । उद्धृत्सु^४ योजयेत् । २३ । इममिन्द्रे-
ति युक्तयोः^५ प्रदानान्तानि^६ । २४ । दिग्युक्ताभ्यां^७ नमो
देववधेभ्य^८ इत्युपतिष्ठते । २५ । त्वया मन्यो यस्ते मन्यो^९
इति संस्मरणानि । २६ । सेने समीक्षमाणो^{१०} जपति^{११} । २७ ।
भाङ्गमौञ्जान्पाशानिङ्गिडालंकृतान्संपातवतो ऽनूक्तान्से-
नाक्रमेषु वपति^{१२} । २८ । एवमामपाचाणि^{१३} । २९ ।
इङ्गिडेन संप्रोक्ष्य तृणान्याङ्गिरसेनाग्निना^{१४} दीपयति । ३० ।
यां धूमो ऽवतनोति तां जयन्ति^{१५} । ३१ । ॥ ५ ॥ ॥ १४ ॥

ऋधङ्गन्तस्तदिदासेत्याश्वत्थ्यां^{१६} पात्र्यां चिवृति^{१७} गो-
मयपरिचये हस्तिपृष्ठे पुरुषशिरसि वामिचाञ्जुहृदभि-

^१ So P Bi; K Ch अघां; Bū अत्वां (?); E एवां जयते; D (text) अघां; D (schol.) अघ्वा यजे (!) निर्वापादि बध्वाशब्दयोजनात् (I for अघ्वां ?). — ^२ iii. 19. 1; cf. sū 7, note. — ^३ D (schol.) युक्तपदीं मेघो... परसेनायामवसृजति पुरोधाः. — ^४ So K Bū E P D (text); Ch Bi उद्धृत्सु; D (schol.) उद्धृत (!) उद्धेगः । उद्धेगेषु शत्रुषु युद्धं योजयेत्. — ^५ iv. 22. 1; 23. 1; E has a colon after this word. — ^६ D (schol.) आज्यसक्तनित्येवमादीनि (sūtras 8—11). — ^७ E P 'मुक्ताभ्यां; D (schol.) ये ऽस्मां स्म प्राच्यां दिशि प्राची दिशि-
ति दिग्युक्ते (iii. 26. 1; 27. 1) उपख्यानं । मंत्रोक्तानां तृतीयानिर्देशो
ऽन्यत्र योगो मा भूत्; Ath. Pariç. 34. 17 (the बृहगण) consists of the
same hymns. Cf. Kāuç. 50. 13. — ^८ vi. 13. 1. — ^९ iv. 31. 1; 32. 1; cf.
the अपराजितगण, Kāuç. 14. 7, note. — ^{१०} D (schol.) आत्मीयां परसेनां
च विनाशस्त्रिंशे परसेनायां । आशीस्त्रिंशे (!) स्वसेनायां. — ^{११} Bū जयति. —
^{१२} E omits sūtras 28—30. D (schol.) ... परसेनाक्रमेण देशेषु वपति ।
अनुवाचनमन्यारभणं (for 'न्यारंभणं ?) मा भूत्. — ^{१३} D (schol.) इङ्गि-
डालंकृतानि संपातवत्खनूक्तानि etc. — ^{१४} D (schol.) आंगिरसो ऽग्निः
कस्योक्तः. — ^{१५} P Bū जयति; D (schol.) यां (!) पुरुषास्त्रीचैस्तनोति
व्याप्नोति तानितरे अव्याप्ता जयन्ति. — ^{१६} v. 1. 1; 2. 1. — ^{१७} K Bū
E P Bū D (text) तुषुति. —

प्रक्रम्य^१ निवपति^२ । १ । वराहविहिताद्राजानो^३ वेदिं कुर्वन्ति । २ । तस्यां^४ प्रदानान्तानि^५ । ३ । एकेष्वाहतस्या-
दहनं^६ उपसमाधाय दीर्घदण्डेन सुवेण रथचक्रस्य खेन^७
समया^८ जुहोति । ४ । योजनीयां श्रुत्वा योजयेत्^९ । ५ ।
यदि चिन्तु त्वा नमो देववधेभ्य^{१०} इत्यन्वाह^{११} । ६ । वैश्याय
प्रदानान्तानि^{१२} । ७ । त्वया वयमित्यायुधियामण्ये^{१३} । ८ ।
नि तद्दधिष^{१४} इति राज्ञोदपाचं द्वौद्वाववेक्ष्येत् । ९ ।
यत्न^{१५} पश्येत्^{१६} युध्येत् । १० । नि तद्दधिषे वनस्पते ऽया
विष्टाम इन्द्रो दिशश्चतस्र^{१७} इति नवं रथं राजानं ससार-
थिमास्थापयति^{१८} । ११ । ब्रह्म जज्ञानमिति^{१९} जीवित-
विज्ञानम्^{२०} । १२ । तिस्रः^{२१} स्त्रावरज्जूरङ्गारेष्ववधाय^{२२} । १३ ।

^१ K °भिक्रम्य. — ^२ D (schol.) पात्र्यां त्रिवृति (!) गोमयप-
रिचयं कृत्वा... तां पात्रीं हस्तिनः पृष्ठे करोति... अभिचान् प्रति च-
भिक्रमति जुहुन् (!) । शत्रुप्रयोगः । ... अहनि समाप्ती निवपनं पा-
त्र्याः. — ^३ D (schol.) सकरेण खातां मृदमाणीय. — ^४ D (text)
चस्याः; D (schol.) तस्यां वेद्यां. — ^५ See Kāuṣ. 14. 24, note. — ^६ KP
°हनस्याह°. — ^७ E P D (text) °दहनमु°; D (schol.) एकदृष्ट्वा (!) हतो
यसस्यादहनमुपसमाधाय. — ^८ Ch श्रवेण; D (schol.) यावता कृ-
शानं न स्युश्नति रथस्य चक्रान्तस्य छिद्नेष. — ^९ D (schol.) अभितः
परितः. — ^{१०} D (schol.) संयामयोष्यां वाचं श्रुत्वा पुरोधा योज-
येत्. — ^{११} v. 2. 4; vi. 13. 1. — ^{१२} D (schol.) परसैनिकान्. —
^{१३} D (schol.) वैश्याय राज्ञे सकृन्निष्ठादीनि; cf. Kāuṣ. 14. 8—10. —
^{१४} v. 2. 5; D (schol.) प्रदानान्तानि बलाधिकृतत्वात् कुर्यात्. —
^{१५} v. 2. 6; D (schol.) अथा पुरोधा राज्ञा सह (Cod. रश्मरह) द्वौद्वा
योद्धारावपेक्षयेत्. — ^{१६} Bū यन्; the rest यत्न. — ^{१७} K D (text) पश्येत् (!);
D (schol.) corruptly, यं राजानं (I for राजा न?) पश्येत् उदपाचे तयोस्ततो
न युध्येत् राजा. — ^{१८} v. 2. 6; xii. 3. 33; vii. 3. 1; 110. 1; viii. 8. 22.
D (schol.) नि तद्दधिष इत्येका । वनस्पत इति सूक्तं । अथा विष्टेत्यादि
द्वे... — ^{१९} D (schol.) पुरोधाः. — ^{२०} D (schol.) ब्रह्म जज्ञानमिति मह-
त्काण्डिका; iv. 1. 1 (v. 6. 1). — ^{२१} Bū D (text) जीवितज्ञानं; D (schol.) ज्ञा-
धितो (Cod. °तं) जीविष्यति नेति (I for न वेति?) संशये तत्त्वावधारणविज्ञा-
नं (Cod. °न) कर्ता चिंतयित्वा कुर्यात्. — ^{२२} K Bū Bi E तिस्रः. — ^{२३} D (schol.)

उत्कुचतीषु^१ कल्याणम् । १४ । सांयामिकमेता^२ व्यादिशति
मध्ये मृत्युरितरे सेने^३ । १५ । पराजेयमाणान्मृत्युरतिवर्तते^{४, ५, ६}
जेयन्तो^७ मृत्युम् । १६ । अयेषूत्कुचत्सु^८ मुख्या हन्यन्ते म-
ध्येषु मध्या अन्तेष्ववरे । १७ । एवमिषीकाः^९ । १८ । ॥६॥ ॥१५॥

उच्चैर्घोष उप आसयेति^{१०} सर्ववादिबाणि प्रक्षाल्य त-
गरोशीरेण^{११} संधाय^{१२} संपातवन्ति चिराहत्य प्रयच्छति^{१३} । १ ।
विहृदयमित्युच्चैस्तरां^{१४, १५} हुत्वा सुवमुद्धर्तयन्^{१६} । २ । सोमांशु^{१७}
हरिणचर्मण्युत्सीव्य^{१८} क्षत्रियाय बध्नाति^{१९} । ३ । परि व-
र्त्मान्नीन्द्रो जयातीति^{२०} राजा त्रिः सेनां परियाति^{२१} । ४ ।
उक्तः पूर्वस्य^{२२} सोमांशुः^{२३} । ५ । संदानं व आदानेनेति^{२४}
ज्ञावा ज्ञायुसकथीः ज्ञावरज्जुस्त्वंगारेषु कृत्वा चिंतयेत् । जीवेद्यं
नेति. —

^१ D (text) उत्कुचतीषु; D (schol.) यदि च चंगारखा ऊर्ध्वं गच्छति ततो जीवेद्यति असाविति ज्ञेयं. — ^२ E Bū संयामिकम्; Bi °मेना. — ^३ D (schol.) corruptly, इति मदीयां सेनां (! for इयं मदीया सेना?) इयं पारक्या (Cod. पारक्या) मध्यमा(!) मृत्युरितरे संकल्पयति । एवम-
न्यादेशः. — ^४ So P Bh; the rest °जेयमाणान्. — ^५ Ch (prim. man.)
D (text) °रिति. — ^६ Ch °वर्तते. — ^७ Ch जेयन्तो; D (text) चेष्टतो;
D (schol.) to the entire sūtra मृत्युर्यानारोहयति ते जीयन्ते (Cod.
जीयन्ते) ये पुनर्मृत्युमतीत्य वर्तते ते जयन्ति नः. — ^८ D (schol.) मृत्यो-
रयेषु. — ^९ K P Bh °मृषीकाः; D (schol.) इषीकास्त्रिः इत्यादिसंप्र-
त्ययार्थ. — ^{१०} v. 20. 1; vi. 126. 1. — ^{११} Ch Bh D (text) °शीरेण;
D (schol.) उशीर(!) जीर्णं प्रमदीशीरेति वचनात् (cf. Kāuṣ. 8. 17). —
^{१२} Ch संधाय. — ^{१३} D (schol.) पुरोधा दमितृभ्यः प्रयच्छेत्. — ^{१४} v.
21. 1. — ^{१५} Ch E °तराण्. — ^{१६} K °वर्तयत्; Ch E वर्तयं; D (schol.)
ऊर्ध्वं परिवर्तयन् होमद्योष्टिः । . . . कल्यांतरे तद्वत्. — ^{१७} K सोमांशु
corrected to सोमांशु; P Bh सोमांशु; Ch E Bi Bū सोमाशु; D (text)
सोमंशु which is glossed by सोमसतो(!). — ^{१८} E उत्सीयं; D (text)
उत्सीयं; D (schol.) उज्जुह्व (I for उद्ध्व?). — ^{१९} D (schol.) क्षत्रया-
जिवृत्त्यर्थ. — ^{२०} vi. 67. 1; 98. 1; cf. the क्षपराजितगण, Kāuṣ. 14. 7,
note. — ^{२१} Ch परीः; D (schol.) राजाभिषिक्तो आसीनां सेनां. —
^{२२} D (schol.) पूर्वं चिषप्तीयं; i. 1. — ^{२३} D (schol.) हरिणचर्मणीत्यादी-
नि (sū. 3). — ^{२४} vi. 103. 1; 104. 1. —

पाशैरादानसंदानानि^१। ६। मर्माणि तं इति क्षत्रियं सं-
 नाहयति^२। ७। अभयानामप्ययः^३। ८। इन्द्रो मन्थत्विति^४। ९।
 पूतिरज्जुरिति^५ पूतिरज्जुमवधाय^६। १०। अश्वत्थबधकयोरमिं
 मन्थति^७। ११। धूममिति^८ धूममनुमन्थयते। १२। अमिमित्य-
 मित्^९। १३। तस्मिन्नरण्ये^{१०} सपत्नक्षयणीरादधात्यश्वत्थब-
 धकताजङ्गङ्गाह्रस्वदिरशराणाम्^{११}। १४। उक्ताः^{१२} पाशाः^{१३}। १५।
 आश्वत्थानि कूटानि भाङ्गानि जालानि^{१४}। १६। बाधकदण्डा-

^१ D (schol.) आदीयते अनेनेत्यादानं पाशः समुपदीयत(!) इति संदानं
 पादबंधनं। इंगिडासंज्ञां संपातवत् इत्यादीनि (Kāuṣ. 14. 28) आदान-
 संदानयोः सेनाक्रमेषु (Cod. सेना०) वपनमादानेतिग्रहणं आदानवप-
 नस्यैव केवलस्य प्रयोगार्थं. — ^२ vii. 118. 1. — ^३ Ch Bū सप्ता०. —

^४ D (schol.) अभयं बावापृथिवीत्यादयः एतेषामेतत्कर्म गच्छति (vi. 40.
 1, etc.). The first अभयगण of the gaṇamālā (Ath. Pariṣ. 34. 12)
 contains the following pratikas: स्वस्तिदा विशां ब्राह्मणेन पर्युक्तासि न
 ता अर्वा रेणुककाटो अभयं मिवावदणावभयं बावापृथिवी अक्षी यामाच
 हतं तर्दं पुषेमा आशा इन्द्रः सुचामा मितं पन्था स्वस्तिदा विशां
 पतिर्नमस्ते घोषिणीभ्य आ ते राद्रमिदमुद्देशो यत इन्द्र भयामह इत्य-
 भयानि ॥ १२ ॥. The pratikas are i. 21. 1; iv. 19. 2; 21. 4; vi. 32. 3;
 40. 1, 2; 50. 1; vii. 9. 2; 91. 1; viii. 1. 10; 5. 22; xi. 2. 31; xiii. 1. 5;
 xix. 14. 1; 15. 1. For the second अभयगण (Ath. Pariṣ. 34. 29) see
 Kāuṣ. 104. 3. — ^५ viii. 8. 1; D (schol.) सूक्ते कृते समानादित्यात्।
 मंथनसमिदाधानयोः प्रयोगार्थं. — ^६ viii. 8. 2. — ^७ D (schol.)
 जीर्णरज्जुं... अमिनिपातदेशे अर्धर्चेन. — ^८ D (schol.) पिप्पलकिरमा-
 लयोः (! for गिरिमालयोः?). — ^९ viii. 8. 2°. — ^{१०} The same
 अर्धर्च beginning at the second word, अमित्. — ^{११} D divides a

sūtra after तस्मिन् and glosses तस्मिन् (sc. अपी) सेनाकर्माणि स्तुः. —
^{१२} D (schol.) अरण्ये कर्मदं न युद्धदेशे... वधकः करिमालकः (! for
 गिरि?)। तावज्जङ्ग एरंडः। आह्रः पलाशः। खदिरशरी मसिद्धी. —

^{१३} Ch E join this word to the preceding sūtra. — ^{१४} D (text) पा-
 लाशाः; D (schol.) अस्व सूक्तस्य ये उक्ताः पाशाः ते भवन्ति भाङ्गमौलपा-
 शानित्यमी (Kāuṣ. 14. 28). — ^{१५} Bi D (text) ज्वालानि; D (schol.)
 कूटं खादानां (for खदानां? cf. Dārila to Kāuṣ. 38. 7, खदा स्वभावः
 गर्तः?) प्राणिवंधनं जल(!) व्याधानां प्राणनुरोधनं. —

नि। १७। स्वाहैभ्य' इति मिचेभ्यो' जुहोति। १८। दुराहा-
मीभ्य' इति सव्येनेङ्गिडममिचेभ्यो बाधके'। १९। उत्तरतो
ऽमेर्लोहिताश्वत्थस्य शाखां निहत्य' नीललोहिताभ्यां सू-
चाभ्यां परित्य' नीललोहितेनामूनिति' दक्षिणा प्रहाप-
यति^१। २०। ये वाहव उत्तिष्ठतेति' यथालिङ्गं संप्रेषति^२। २१।
होमार्थे पृषदाज्यम्। २२। प्रदानान्तानि वाप्यानि^३। २३।
वायैस्त्रिषन्धीनि^४ वज्ररूपाण्यर्बुदिरूपाणि^५। २४। शिति-
पदीं संपातवतीं दर्भरज्ज्वा क्षत्रियायोपासङ्गदण्डे^६ बध्ना-
ति। २५। द्वितीयामस्यति^७। २६। अस्मिन्वस्विति^८ राष्ट्रा-

^१ viii. 8. 24°. — ^२ So Bū only; K Ch E P Bi Bh इत्वमिचेभ्यो; D (text) इत्वमिभ्यो; D (schol.) मंत्रार्थे(!) आत्मीयार्थवत्कार्यमाव्यं जुहोति. —
^३ The remainder of viii. 8. 24°. — ^४ D (schol.) वधककाष्ठैः प्रज्वा-
लितबाधकोऽग्निः तस्मिन्नुज्ज्यात्. — ^५ D (schol.) भूमिदरे. — ^६ Ch D
(text) परित्यज्य; D (schol.) वेष्टयित्वा. — ^७ viii. 8. 24^d. — ^८ So only E
and Ch (sec. man.); K Bū Bi P Ch (prim. man.) D (text) *वाहयति;
Bh *वाहयति; D (schol.) दक्षिणाद्वरे(?) प्रकर्षेण त्वाजयति. — ^९ xi. 9. 1;
10. 1. — ^{१०} D (schol.) अनयोः सूक्तयोर्ध्वेषां प्रथविधान- (!)मंचालीः
संप्रेष्यति। मंचोक्तासु क्रियासु योक्ते यो(!) पुरोधो उत्तिष्ठत सं नह्यध्वमु-
दाहरति सप्तहध्वजकरणयोः (!). — ^{११} D (schol.) अनयोः सूक्तयोरा-
ज्यसूक्तानिन्त्यादीनि (Cod. *सूक्तयोराज्यसूक्तानिन्त्यादीनि; Kāuṣ. 14. 8—11)
भांगमौवाप्याशानेवमा- (Cod. *नेयम-)मपाचाणि (Kāuṣ. 14. 28, 29)
आदानसंदानानि (Kāuṣ. 16. 6) भाङ्गानि वासानि (Cod. भाङ्गानि का-
सानि; Kāuṣ. 16. 16). — ^{१२} D (text) वाप्यानि वायैस्त्रिषन्धीनि(!). —
^{१३} D (schol.) पाशादिभिस्त्रिषन्धीनि व्याख्यातानि वज्ररूपाणि च अर्बु-
दिरूपाणि च त्रिषन्धीनि केदाय वज्ररूपाणि मेदाय अर्बुदिरूपाणि च
(त्रिषन्धीनि केदाय) पाताय परेषां तिस्रो धार्य एकचार्समिताः (? Cod.
*संमिताः!)। त्रिषन्धानि(!) वज्ररूपाणि पांडुरंगकपालकर्तृका षष्टिचतुष्कं।
अर्बुदेरेव रूपं येषां वर्तुषानि सर्वास्त्रायसानि सर्वाणि रज्जुप्रतिबद्धानि
हंगिडासंकृतानि. — ^{१४} D (schol.) दर्भशुल्बेन... क्षत्रियार्थं विश्राम-
यार्थोर्ध्वदंडः तच्च बध्नाति. — ^{१५} D (schol.) शितिपदीं संपातवतीं
(cf. Kāuṣ. 14. 22) अमिमंचान् (! for अमिचान्?) प्रति अस्म्यति. —
^{१६} i. 9. 1; E has a colon after इति. —

वगमनम्^१ । २७ । आनुशूकानां^२ व्रीहीणामावस्कजैः^३ का-
म्पीलैः शृतं सारूपवत्समाशयति^४ । २८ । अभीवर्तेनेति^५
रथनेमिमणिमयःसीसलोहरजतताम्रवेष्टितं हेमनाभिं वा-
सितं बद्धा^६ सूचोतं बर्हिषि कृत्वा संपातवन्तं प्रत्यृचं भृ-
ष्टीभीवर्तोत्तमाभ्यामाचृतति^७ । २९ । अचिक्रददा त्वा ग-
च्चिति^८ यस्माद्राष्ट्रादवरुद्धस्तस्याशायां शयनविधिं^९ पुरो-
डाशं दर्भेषूदके^{१०} निनयति । ३० । ततो लोष्टेन^{११} ज्योतिराय-
तनं संस्तीर्य^{१२} क्षीरौदनमश्नाति । ३१ । यतो लोष्टस्ततः^{१३} संभा-
राः । ३२ । तिसृणां प्रातरशिते पुरोडाशे ह्वयन्ते^{१४} । ३३ ॥ ७ ॥ १६ ॥

^१ D (schol.) वगपदः तस्मादवगमनकरं... अनुशूकानां; Dārila ends the seventh kaṇḍikā at this point. — ^२ So Ch E; K Bū P Bi Bh आनुशूकानाम्; D (text) अनुशूकाः; D (schol.) प्रथमानां शूकानां (!) शूकानां पञ्चाज्यानां शूकानि (!) ततो निवृत्तानि व्रीहयोऽनुशूकाः (Cod. अनुशूकाः) तेषां व्रीहीणां; cf. Bō. Lex. sub आनुशूक and आनुसूक. — ^३ E आ-वस्कजैः; D (text) आवस्कजैः; D (schol.) अपवाकाष्ठानि आवस्कजानि । आवस्कजैः क्षिप्तस्य वृक्षस्यतो (! for वृक्षस्य?) जातानि पुनः सारूपवत्सं पुष्टिकर्मत्वात्. — ^४ D (schol.) राजानं. — ^५ i. 29. 1. — ^६ Ch E Bi D (text) बद्धाति; D (schol.) रथचक्रस्य बाह्यपृष्ठस्यदवयवं (cf. पृष्ठ 3. in Bō. Lex.) मखाकारं कृत्वा... एतैः (अयः etc.) तन्मणिं वेष्टयित्वा... नाभिमणिद्वारं सुवर्णद्वारं कृत्वित्यर्थः । वासितं चयोदकादय (Kāuṣ. 7. 19) इत्युक्तं. — ^७ D (text) अष्टय; D (schol.) अष्टि (!) वा-पय (! for पवय?) इत्यर्थः. — ^८ D (schol.) अभीवर्तोत्तमाभ्यां उदसी सपत्न्ययण इत्याभ्याम्; i. 29. 5, 6. — ^९ iii. 3. 1; 4. 1. — ^{१०} So Ch; P Bh शयनविधिं; the rest शयनविधिं; D (schol.) यस्माद्देशात्पराशयेन निष्कासितः तस्य राष्ट्रस्य आशायाः चेचात् (Cod. चेचान्) व्रीह्युदकदर्भादीन् गृह्णीत्वा निवासदेशे शयनविधिं (!) पुरोडाशं कृत्वा. — ^{११} Ch E P °दकेषु; D (schol.) दर्भानास्तीर्य मंत्रांतेषूदकेन सह निनयति. — ^{१२} E लोष्टेन; D (schol.) तस्मा आशाया मुष्टोष्टेन चूर्णितेन. — ^{१३} D (schol.) ज्योतिष (Cod. °षु) आयातनं स्थानमुत्तरवेदिमवेकीर्य. — ^{१४} E लोष्टः; D (schol.) साधनानि तत एव याद्याणि यस्माद्लोष्टः. — ^{१५} D (schol.) राष्ट्रियो जनाः स्वामित्वाय; D ends the eighth kaṇḍikā here, but designates the next one also as the eighth; cf. sū. 27, note. —

भूतो भूतेष्विति^१ राजानमभिषेक्ष्यन्महानदे^२ शान्त्यु-
दकं करोत्यादिष्टानाम्^३।१। स्थालीपाकं अपयित्वा दक्षि-
णतः परिगृह्याया^४ दर्भेषु तिष्ठन्तमभिषिञ्चति^५।२। तल्या-
र्षभं^६ चर्मारोहयति।३। उदपाचं समासिञ्चेत्^७।४। विपरि-
दधाने^८।५। सहैव नौ सुकृतं सह दुष्कृतमिति^९ ब्रह्मा ब्रू-
यात्^{१०}।६। यो दुष्कृतं^{११} करवत्तस्य दुष्कृतं सुकृतं नौ सहे-
ति^{१२}।७। आशयति^{१३}।८। अश्वमारोह्यापराजितां प्रतिपा-
दयति^{१४}।९। सहस्रं^{१५} यामवरो दक्षिणा।१०। विपरिधाना-
न्तमेकराजेन^{१६} व्याख्यातम्।११। तल्पे दर्भेष्वभिषिञ्चति^{१७}।१२।

^१ iv. 8. 1; this hymn is called the अभिषेकगण in the gaṇamālā (Ath. Pariç. 34. 30): भूतो भूतेष्विति राजानमभिषेको (!) गणः ॥ ३० ॥ —
^२ So emended; Ch E P Bi D (text) अभिषेक्ष्य; Bū अभिषेक्ष्य; D (schol.) अभिषेकेन संस्कारिष्यन्. — ^३ D (schol.) महानद्यो गंगाय-
मुनासरस्वतीत्याद्याः तासामदूरतस्त्रावाद्देशो (! for °दूरभवोद्देशो ?) महानदः. — ^४ D (schol.) पुरोधो मंचोक्तानामित्यर्थः । या आपो दिव्याः पयसेष्वचोक्तानां (iv. 8. 5) दिव्या मेघा अंतरिक्षादिस्थाः पृथिव्यां नदीसरवप्रादिस्थाः...सर्वासामपां. — ^५ D (schol.) परिगृह्या परिगृह्यवेदिः परियह्यं स योगो(!). — ^६ D (schol.) पुरोधः. — ^७ So conjecturally, as containing double sandhi of तल्पे आर्षभं (cf. पत्न्याञ्जली Kāuç. 6. 17; दैवतेति 6. 34, and preface); P Bū Ch E Bi तल्या अर्षभं; P Bh तल्याह अर्षभं(?); D (text) तल्याह(?) अर्षभं; D (schol.) तल्या खट्वा तच्चार्षभं चर्म कृत्वा (!) तदारोहयति राजानमभिषिक्तं रक्त अर्षभः सेक्ता गौक्षस्य चर्मार्षभं तल्पं कृत्वा. — ^८ E °सिञ्चते; D (schol.) एवमुदकुंभं राजा पुरोधो अभिमुखेन सिञ्चते समासेके सूक्तं. — ^९ E विपरी°; Bū दधाते; D (schol.) राज्ञः(!) पुरोधसः परिवर्ति (! for °वर्तति?) पुरोधो राज्ञः परिवर्ते (! for °वर्तते?) सूक्तेन. — ^{१०} Bū दुःकृतम्. — ^{११} D (schol.) पुरोधो राजानम्. — ^{१२} D (text) दुःकृतम्. — ^{१३} D (schol.) राजा प्रतिब्रूयात्. — ^{१४} D (schol.) स्थालीपाकं । अस्त्रात्यगद्देश इति (Kāuç. 7. 1). — ^{१५} D (schol.) राजानं. — ^{१६} D (schol.) गवां. — ^{१७} E विपरी°; D (text) परिधाना°; D (schol.) परमेश्वराभिषेकस्य मंडला-
भिषेकेषु विपरिदधाने इत्येवमतं (see sū. 5) कर्म कथितं ज्ञेयं । भूतो भूतेष्विति (iv. 8. 1). — ^{१८} D (schol.) मंचके दर्भेषुपविष्टमभिषिञ्चत्यर्थं विचारः पुनर्दर्भेष्विति तल्पसंबंधार्थं यदारोहयति तत्. —

वर्षीयसि^१ वैयाघ्रं^२ चर्मरोहयति^३ । १३ । चत्वारो रा-
जपुत्रास्तत्पाः पृथक्पादेषु शयनं परामृश्य^४ सभां प्रा-
पयन्ति । १४ । दासः पादौ प्रक्षालयति । १५ । महाशूद्र
उपसिञ्चति^५ । १६ । कृतसंपन्नानक्षानातृतीयं^६ विचिनो-
ति । १७ । वैश्यः सर्वस्वजैनमुपतिष्ठत^७ उत्सृजायुष्मन्नि-
ति^८ । १८ । उत्सृजामि^९ ब्राह्मणायोत्सृजामि क्षत्रियायो-
त्सृजामि^{१०} वैश्याय धर्मो मे जनपदे चर्यतामिति^{११} । १९ ।

^१ D (text) वर्षीयसी; Bh वर्षसि; Ch E वर्षीयसि. — ^२ D (text) वैयाघ्रं. — ^३ D (schol.) उदपाचेका (! cf. sū. 4) विपरिधानान्नवचनं (cf. sū. 5) सहैव नावित्यादि (cf. sū. 6) निवृत्त्यर्थं । अशनं चात्र स्थायीपा-
कातिदेशात् (cf. sū. 8). — ^४ D (schol.) राजपुत्रा इति नियमार्थं तात्पा
इति सामर्थ्यप्रतिपादनार्थः । परामर्शनं ग्रहणं. — ^५ D (schol.) राज्ञः. —
^६ D (text) इति सिञ्चति; D (schol.) महाशूद्रः शूद्राणां वस्त्राधिकृतः. —
^७ Bh °चातातृतीयं; D (text) °चातृतीयं; D (schol.), corruptly, पुष्टिबतार्थं
विभीतकानि चिनोति राजा कृतेन व्यतं राज्ञः चेतादिभिरन्वेषां (Cod. °पा)
तृतीयं प्रति वर्षेण (!) सकृत्कृतेन व्यतं राज्ञः पर्वस्वपणा (!) शूद्रासु (राज्ञो-
पसिञ्चति महाशूद्रसु; interpolated from sū 16, and commentary) राज्ञः
एवं च यो पर्वणिणं (!) शूद्रस्य देवनेनाधिकारार्थं । आध्यातृतीयमिति. —
^८ So in accordance with the unanimous reading of all MSS. of the
text; this can be maintained if सर्वस्वजैनम् is considered as the product
of double sandhi from सर्वस्वजः (bahuvrihi: 'accompanied by all his
children' or 'all his property' and एनम्; cf. sūtra 3, note, and preface.
Dārila's comment is very corrupt and unintelligible: उत्सृजायुष्मन्नि-
मंच स्वयेन जितं स सर्वयज्योतं कुञ्जान (! for कुञ्जने?) उपतिष्ठते मंचे-
णाभिवर्धते (!). The Pet. Lex. emends to सर्वस्वजैनम् (सर्वस्वया and
एनम्, setting up the feminine abstract सर्वस्वा 'entire property' for
this passage alone; see preface for the interchange between च and ज.
Weber, Ind. Stud. x. 19, emends hesitatingly to सर्वस्वजैनम् (= सर्वस्वजा
and एनम्). A simpler emendation yields सर्वस्वेनमु. — ^९ E उ-
त्सृज्या. — ^{१०} K Bi have a colon here; Bū leaves a small blank. —
^{११} Bi has a colon. — ^{१२} D (text) वर्णमिति; D (schol.) वर्णाश्रमं धर्म-
चरणव्यवस्थाचयाणां (Cod. °चयाणानां) जितं उत्संकल्य इति शूद्रधनं
तु राज्ञः एवं ब्राह्मणादीनां चक्षुवृत्तीनां (!). —

प्रतिपद्यते^१ । २० । आशयति^२ । २१ । अश्वमारोह्यापराजितां
 प्रतिपादयति । २२ । सभामुदायाति । २३ । मधुमिश्रं ब्राह्म-
 णान्भोजयति । २४ । रसानाशयति । २५ । माहिषाण्युपया-
 ति^३ । २६ । कुर्युर्गामिति^४ गार्ग्यपार्थश्रवसौ^५ नेति भाग-
 लिः^६ । २७ । इममिन्द्र वर्धय क्षत्रियं म इति^७ क्षत्रियं प्रातः-
 प्रातरभिमन्त्रयते^८ । २८ । उक्तं समासेचनं विपरिधानम्^९ । २९ ।
 सविता प्रसवानामिति^{१०} पौरोहित्ये वत्स्यन्वैश्वलोपीः^{११} ।
 समिध आधाय । ३० । इन्द्र क्षत्रमिति^{१२} क्षत्रियमुपन-
 यीत^{१३} । ३१ । तदाहुर्न क्षत्रियं सावित्रीं वाचयेदिति^{१४} । ३२ ।
 कथं नु तमुपनयतीत^{१५} यन्न वाचयेत् । ३३ । वाचयेदेव वाच-
 येदेव^{१६} । ३४ । ॥ ८^{१७} ॥ ॥ १७ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे द्वितीयोऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ E प्रतिपद्यते इति; D (schol.) वैश्वः प्रतिपद्यते राजानम् (Cod. राजान्) कृतां व्यवस्थां यदाज्ञापयति तदेव (Cod. तदेव) इति स च वैश्वः सर्ववर्णैरनुज्ञातः... — ^२ Wanting in D. — ^३ Ch °क्षपयाति; D (schol.) महिषोगृहाणि (Cod. महिषा°) याति सर्वासां राज्ञीणां गृहाणि याति. — ^४ D (schol.) गो(!) मधुपर्कः. — ^५ So emended; MSS. °सो; D (schol.) पार्थश्रवसो मन्त्रेते. — ^६ D (schol.) स्त्रीणामस्वतंत्रत्वात्. — ^७ iv. 22. 1. — ^८ D (schol.) पुरोधाः. — ^९ So D (text); the rest विपरिधानं; D (schol.) अस्त्रं सक्तस्त्रं उदपात्रं समासिचते (? Cod. °चते) । विपरिधान (!) इति च प्रातिः (cf. sūtras 4, 5). — ^{१०} v. 24. 1. — ^{११} D (text and schol.) पौरोहित्यं करिष्यन्. — ^{१२} E P Bi Bh D (text, and introduction to kaṇḍikā 14) वैश्वलोपीः; Ch वैश्वलोपा; D (schol.) इदं चंद्रमसः सर्वलोपादमावास्या विश्वलोपाः तस्माभावाद्विश्वलोपाः (!) ता आदधाति. — ^{१३} vii. 84. 2. — ^{१४} D (text) उपनयति; Bū नयते (Cod. °नयात); D (schol.) आम्नामुपनयनं (Cod. आम्नामु°; vii. 84. 2, 3) । अस्मिन्वस्त्रादीनां (i. 9.1 etc.; cf. Kāuṣ. 55. 17) निवृत्तिः. — ^{१५} D (schol.) ब्राह्मणवाक्यनिर्देशार्थः. — ^{१६} D (text) उपनयते तस्त्र. — ^{१७} D omits the second वाचयेदेव. — ^{१८} D ends this chapter with the words अष्टमो कण्डिका, just as in the preceding chapter; cf. Kāuṣ. 16. 27, note. —

॥ ओं ॥

पूर्वस्य^१ पूर्वस्यां पौर्णमास्यामस्तमित उदकान्ते कृ-
ष्णचैलपरिहितो निर्ऋतिकर्माणि^२ प्रयुङ्क्ते । १ । नाव्याया
दक्षिणावर्ते शपेटं^३ निखनेत् । २ । अपां सूक्तैरवसिञ्च-
ति^४ । ३ । अप्सु कृष्णं जहाति^५ । ४ । अहतवसनं^६ उपमु-
च्योपानहौ जीवघात्याया उदाव्रजति^७ । ५ । प्रोष्य^८ तामु-
त्तरस्यां सांपदं^९ कुरुते । ६ । शपेटमालिषाप्सु^{१०} निबध्य
तस्मिन्नुपसमाधाय संपातवन्तं करोति^{११} । ७ । अस्नाति^{१२} । ८ ।
आधाय कृष्णं^{१३} प्रवाहयति । ९ । उपमुच्य जरदुपानहौ स-

^१ D (schol.) पूर्वं चिषम्रीयम् ; i. 1. — ^२ D (schol.) निर्ऋतिप्रश्ननार्थो-
नि. — ^३ D (schol.) इटः (Cod. इतः) पेटाकः चषेकः (! for पेटाको
ऽचायेकः?) दुहक इति यावत् स शपिः कृतः चपिटः (!) । शपानि नदी-
पराहतानि (Cod. °हतानि) दाक्षिणि निखननमवबन्धनं निखलीकर-
णमयं चेत्. — ^४ i. 4. 1; 5. 1; 6. 1; 33. 1; vi. 22. 1; 23. 1; 24. 1;
57. 1; see Kāuṣ. 7. 14, note ; D (schol.) शपेटस्नानमन्यो ऽवसिञ्चति. —
^५ D (schol.) यत्परिहितं तदुदके प्रचिपति. — ^६ D (text) अहत-
वासः. — ^७ D (schol.) जीवहताचर्मणा (!) उपानह (!) कृते उपमुच्य
उत्तीर्याव्रजति । अवेचमाणस्तं देशं गृहाय्याव्रजति ; cf. Kāuṣ. 7. 14. —
^८ K Bū P Bh प्रोषः Ch Bi प्रोषि ; D (schol.) तां रात्रीमुषित्वा. —
^९ D (schol.) ब्रह्मचारिसांपदं ; Kāuṣ. 11. 1. — ^{१०} D (schol.) मृदा. —
^{११} D (schol.) अतः परं नाव्याया दक्षिणावर्ते इत्यादि स्नात् (cf. sū. 2). —
^{१२} This sūtra is omitted in D (text), but it is referred to in the
comment upon the word उपसमाधाय in the preceding sūtra, उप-
समाधानं कृत्वा स्नालीपाकमाश्रत्वात् ; cf. Kāuṣ. 7. 1. — ^{१३} D (schol.)
इटे कृष्णचैलं कृत्वा... —

ध्येन जरच्छन्नं^१ दक्षिणेन शालातृणान्यादीष्य जीर्णे वीरि-
णमभिन्यस्यति^२। १०। अनावृतमावृत्य सकृज्जुहोति^३। ११।
सव्यं प्रहरत्युपानहौ च^४। १२। जीर्णे वीरिण उपसमाधा-
यायं ते योनिरिति^५ जरत्कोष्ठाद्वीहीञ्छर्करामिश्रानावप-
ति^६। १३। आ नो भरेति धानाः^७। १४। युक्ताभ्यां सह
कोष्ठाभ्यां तृतीयाम्^८। १५। कृष्णशकुनेः^९ सव्यजङ्घायाम-
ङ्गमनुबध्नाङ्के^{१०} पुरोडाशं^{११} प्र पतेत^{१२} इत्यनावृतं प्रपाद-
यति^{१३}। १६। नीलं संधाय लोहितमाच्छाद्य शुक्लं परिण्य
द्वितीययोष्णीषमङ्केनोपसाद्य^{१४} सव्येन सहाङ्केनावाङ्मस्व-
पविध्यति^{१५}। १७। तृतीयया^{१६} छन्नं^{१७} चतुर्थ्या^{१८} संवीतम्^{१९}। १८।

^१ D (schol.) गृहीत्वा. — ^२ D (schol.) जीर्णेमुप्रीरक्षं (!) परिचिपति;
cf. Kāuṣ. 8. 17. — ^३ D (text) अनावृतं; D (schol.) अनुभूय आवर्तनं
यस्यां तदनावृतक्रिया (for अनावृतक्रिया?) उत्तरकाशमपो ऽभिगमते(!).
अनावृत्यर्धमनावृद्धिशेषं अनावृद्ध्येमावृतं कुलेत्यर्थः। अतश्चानवेष्टमाणां
देशं नाव्यायातिगच्छति (!) सूक्तेन होमः सकृद्वचनात्. Cf. Kāuṣ. 39. 22. —
^४ D (schol.) सव्यहस्तगृहीतं छन्नं तत्रापी प्रचिपति उपानहौ च तत्र क-
रोति अतः परं नाव्यादि. — ^५ iii. 20. 1. — ^६ D (schol.) जीर्णे-
कोष्ठकात्. — ^७ K जीर्णेञ्छर्करा; the rest जीर्णे छर्करा. — ^८ v. 7. 1;
D (schol.) जरत्कोष्ठादिति (Cod. °ष्ठादि) पूर्ववत्. — ^९ D (schol.) समुच्चि-
ताभ्यां सूक्ताभ्यां तृतीयामाङ्गतिं जुहोति। सहैव कोष्ठकाभ्यामावपति. —
^{१०} D (schol.) काकः. — ^{११} D (schol.) कृष्णलोहमङ्गः. — ^{१२} Ch अनु-
बध्ना. — ^{१३} D (schol.) तत्र पुरोडाशमवलंबयति. — ^{१४} vii. 115. 1. — ^{१५} D
(schol.) अनेनावेष्टमाणां (for अनेनानवे?) तं देशं गमनं चतुर्थादित्यर्थः।
अनावृतमिति प्रपातनविशेषं प्रपादनं...; cf. sū. 11. — ^{१६} D (text) °पस-
मासाद्य. — ^{१७} D (text) °प्सु प्रविध्यति; D (schol.) to the entire sūtra नो-
खवर्णवास उत्तरसंगं कृत्वात्मनो रक्तवाससः सह दक्षिणेन बाङ्गनाच्छादनं
मुक्त्ववर्णवासः परिणह्या (!) शिरसि द्वितीयया सहाङ्केन शिरोवेष्टनमुपसाद्य
अप्सु समीपे कृत्वा सव्येन हस्तेनाधाय मुखे अप्सु प्रतिपत्तिः। सहाङ्केन
या मा सञ्जीरिति (vii. 115. 2) अनया लोहितं अङ्केनोपसाद्येत्यादि प-
र्ववत्...। इति नैर्घटितकर्माणि समाप्तानि. — ^{१८} vii. 115. 3. — ^{१९} E
छिन्नः. — ^{२०} vii. 115. 4. — ^{२१} This sūtra is wanting in D (text and
schol.). —

पूर्वस्य^१ चिचाकर्म^२ । १९ । कुलाय शृतं हरितवर्हिषमन्ना-
ति^३ । २० । अन्वक्ताः प्रादेशमाचीरादधाति । २१ । नाव्ययोः
सावैद्ये^४ पश्चादमेर्भूमिपरिलेखे कीलालं मुखेनाश्नाति । २२ ।
तेजोव्रतं चिराचमश्नाति^५ । २३ । तद्गच्छः^६ । २४ । शंभुम-
योभुभ्यां^७ ब्रह्म जज्ञानमस्य वामस्य यो रोहित उदस्य
केतवो मूर्धाहं विषासहिमिति सलिलैः^८ क्षीरीदनमश्ना-
ति^९ । २५ । मन्थान्तानि^{१०} । २६ । द्वितीयेन^{११} प्रवत्स्यन्हविषा-
मुपदधीत । २७ । अथ प्रत्येत्य । २८ । अथ प्रत्येत्य^{१२} । २९ ।
अथ प्रार्थयमाणः^{१३} । ३० । अथ प्रार्थयमाणः । ३१ । च-

^१ D (schol.) पूर्वं चिचप्रीयं; i. 1. — ^२ D (schol.) चिचायाः कर्म कर्तव्यं । चिचाकर्म गुणविधिः । चित्रां पीर्यमास्यां कर्म क्रियत इति कृत्वा नित्यं चेतत्; cf. Kāuṣ. 7. 2, note. — ^३ D (schol.) कुलार्थे पञ्चखा- कीपाकः कुलाय शृतः . . . हरितवर्हिषस्य खाचीपाकस्य . . . तमश्नाति सारूपवत्स पुष्टिकर्मसु सारूपवत्स इति वचनात् (Kāuṣ. 7. 2). — ^४ D (schol.) ये नवो नावा तार्थेते (Cod. तार्थेते) तथोः संबन्धे. — ^५ D (schol.) घृताशनं तेजोव्रतं । गुणविधिः । व्रतग्रहणं नित्यभोजनसंप्रत्ययाथे. — ^६ D (schol.) तपेव (! for ताविष?) भवो ऽस्य स तद्गच्छः सं- स्मृतं समस्तं भवयेदित्यर्थः. — ^७ E भुभ्यां. — ^८ The pratikas are i. 5. 1; 6. 1 (see Kāuṣ. 7. 14, note); iv. 1. 1 (v. 6. 1); ix. 9. 1; xiii. 1. 25; 2. 1; xvi. 3. 1; xvii. 1. 1—5. The corresponding gāṇa of the gaṇamālā, Ath. Pariṣiṣṭa 34. 22, reads as follows: अन्वयो यन्ति शं- भुमयोभुभ्यां ब्रह्म जज्ञानमस्य वामस्य यो रोहित उदस्य केतवो मूर्धाह- मिति द्वे सूक्ते विषासहिमिति सलिलगणः ॥ २२ ॥. The pratikas are the same with the addition of i. 4. 1 (अन्वयो यन्ति) and xvi. 4. 1 (the second of the मूर्धाहमिति द्वे सूक्ते); cf. also the अयां सूक्तानि, Kāuṣ. 7. 14, note. The Atharvaṇiṣya-paddhati in its description of the पुष्टिकर्म (cf. Kāuṣ. 24. 22 fg.) furnishes still another set of pratikas for the सलिलगण namely: ii. 25. 1; iv. 1. 1 (v. 6. 1); iv. 7. 7; v. 6. 3; ix. 9. 1; xiii. 1. 25, 26 (यो रोहितो ह्यर्धे); xiii. 2. 1; xvi. 3. 1; xvii. 1. 1 fg.; D (schol.) एतानि प्रतीकानि सलिलान्युच्यन्ते. — ^९ D (schol.) पुष्टिकर्मः. — ^{१०} D (schol.) चिर्ज्योतिः कुरुत इति (Kāuṣ. 11. 12 fg.; 12. 4) मंथांतानि सलिलैः करोति. — ^{११} D (schol.) ब्रह्म जज्ञानमनाप्ता इत्यनेन; v. 6. 1, 2. — ^{१२} D (schol.) प्रत्यागत्य चेदं कुर्यात्. — ^{१३} D (schol.) प्रतिग्रह- निमित्तं प्रवत्स्य (! for प्रवत्स्यन्?) कुर्यात्. —

त्वारो धायाः पलाशयष्टीनां^१ भवन्ति । ३२ । दर्भाणामु-
पोलवानां^२ चत्वारः । ३३ । तं व्यतिषक्तमष्टावरमिध्मं^३
सात्त्विके ऽप्तावाधायज्येनाभिजुहुयात्^४ । ३४ । धूमं नि-
यच्छेत्^५ । ३५ । लेपं प्राप्नीयात्^६ । ३६ । तमु चेन्न^७ विन्देद्य^८
सत्त्वस्थायतने^९ यज्ञायतनमिव कृत्वा^{१०} । ३७ । समुद्र इत्या-
चक्षते कर्म^{११} । ३८ । ॥ १ ॥ ॥ १८ ॥

अस्यो यन्ति शंभुमयोभुभ्यां ब्रह्म जज्ञानमा गाव
एका च म इति^{१२} गा लवणं पाययत्युपतापिनीः^{१३} । १ ।

^१ D (text) धायाः पलाशयष्टीनां; D (schol.) पलाशानां चत्वारो पू-
लका (Cod. मूलका) यष्टीग्रहणं (Cod. यष्टी°) । . . . आदधाति क्रिया
उदुम्बरपलाशकर्षधूनामादधाति (Kāuṣ. 10. 4) निर्देशसामान्यात्. —
^२ So all MSS.; cf. Böhrtlingk's Lexicon sub उपोत्पप; D (schol.) उपो-
त्पवे (!) तृणानि मल्लेषु प्रसिद्धानि मुदितोष्वास (!) इति आनर्तासमोपवना
(! for आनर्तसमोपवाता?) दर्भा उपोत्पवासेषामपि चत्वारो पूलाः प्रथ-
ममेव यथा. — ^३ Ch °मिष्टावरं; D (schol.) तमेवंप्रकारं पूलकराग्रिद्वयं
व्यतिषक्तं कृत्वा व्यतिषंग एकांतरवचनात् । इध्माभावा (!) अष्टसंख्या यस्य सो
ऽष्टावर इध्मः शुद्ध इत्यर्थः. — ^४ D (schol.) सलिलैर्होमः. — ^५ D (text) नियच्छेत्;
D (schol.) आज्यहोमानंतरं धूमं तांजिकापेर्भक्षयति (! for सात्त्विका°?). —
^६ D (text) प्राप्नीत; D (schol.) पलाशयष्टिरसो ऽपिसंयोगात्; (Cod.
पिं°) सलिसलिक इति यस्यं प्रकर्षणाप्नीयात्. — ^७ Ch E Bi चेन्न. —
^८ D (text) reads विन्देत् and divides a sūtra here; D (schol.) सात्त्विका-
ग्न्यभावे ऽप्युभयं तमु चे (!) न विन्देत्. — ^९ Here D (text) inserts यज्ञा-
यतने. — ^{१०} D (schol.) चत्वारो धाया इति (sū. 32) एतत्कुर्यादिति
वाक्यशेषः. — ^{११} D (schol.) सर्वफलमेतत् कर्म एतत् (Cod. कर्मेतत्) । आ-
चार्यो यं अभिदधाति पुष्टयापेक्षं (! for पुष्टय च°?) समुद्रत्वमिति चेत्. —
^{१२} i. 4. 1; 5. 1; 6. 1 (cf. Kāuṣ. 7. 14, note); iv. 1. 1 [D (schol.) सप्तर्षकां];
21. 1; v. 15. 1. The Atharvaṇiya-paddhati in its description of the
पुष्टिकर्म (Kāuṣ. 24. 22 fg.) designates as पुष्टिका मन्त्राः a series of pratikas,
which begin here and extend through the third adhyāya of the Kāuṣika,
सर्वेषां सूक्तानां ये चिषप्ताः (i. 1. 1) सलिलगणः (see Kāuṣ. 18. 25, note);
then come the following pratikas: iv. 1. 1; i. 4. 1; 15. 1 (xix. 1. 1.); ii. 24. 1;
vi. 73. 1; iii. 5. 1 (et al.); viii. 5. 1; x. 6. 1; vi. 15. 1 (et al.); 102. 3; iii. 10. 1;
17. 1; 24. 1 (et al.); vi. 79. 1; iv. 21. 1, 7; 38. 5; v. 1. 3; 1. 1; 2. 1; 3. 1; 26. 1; 27. 1;
vi. 4. 1; 141. 1; 33. 1; 142. 1; vii. 14. 1; 39. 1; 60. 1; 111. 1; ix. 4. 1; xii. 1. 1, 38;
xiii. 1. 21 । इति मन्त्राः पुष्टिका मन्त्राः. — ^{१३} D (schol.) गोरोगृहीताः. —

प्रजननकामाः^१ । २ । प्रपामवरुणद्धि^२ । ३ । सं सं स्रव-
 न्विति^३ नाव्याभ्यामुदकमाहरतः^४ सर्वत उपासेचम् । ४ ।
 तस्मिन्मैश्रधान्यं शृतमस्नाति^५ । ५ । मन्थं वा दधिमधु-
 मिश्रम्^६ । ६ । यस्य श्रियं कामयते^७ ततो व्रीह्याज्यपय
 आहार्यं क्षीरौदनमस्नाति^८ । ७ । तदलाभे^९ हरितगोमय-
 माहार्यं शोषयित्वा चिवृति^{१०} गोमयपरिचये शृतमस्ना-
 ति । ८ । शेरभकेति^{११} सामुद्रमप्सु कर्म व्याख्यातम्^{१२} । ९ ।
 अनपहतधाना^{१३} लोहिताजाया द्रप्सेन संनीयास्नाति^{१४} । १० ।
 एतावदुपैति^{१५} । ११ । तृणानां यन्धीनुद्गृह्यन्नपक्रामति^{१६} । १२ ।
 तानुदाव्रजन्नुदपाचस्योदपाचेणाभिज्ञावयति^{१७} मुखं वि-

^१ D (text) °कामः; D (schol.) गा स्रवणं पाययति. — ^२ D (schol.)
 उदकस्य पानं लोकमपि गोभ्यो न दद्यात् । प्रपीतय इति क्रियायोगा-
 दुदकप्रपाः. — ^३ i. 15. 1 (xix. 1. 1.) — ^४ Bi has a colon here. —
^५ Bū उपासेच(तस्मिन्); Ch उपासेचं; D (text) उपासेचंतः; D (schol.)
 ये (Cod. यो) नखौ नावा जन उत्तरति ताभ्यां गृहीत्वा उदकमाहारयेत् ।
 वितानदेशं; is the last word to be emended to उपासेचयेत्? Bi has
 a colon here. — ^६ D (schol.) तेनोदकेन पयसि मैश्रधान्यः तं शृतम-
 स्नाति. — ^७ D (schol.) नाव्योदकालाभे मैश्रधान्यं मन्थं दधिमधुमि-
 श्रमस्नाति. — ^८ Ch कामयते. — ^९ D (schol.) यस्येश्वरस्य श्रियं हर्तु-
 मिच्छति तस्मादीश्वराद्व्रीहीनाम् पयसाहारयति । केनचिदुपायेन तैर्त्रो-
 हिभिराहूतैः (Cod. °हूतैः) पयसि शृतं क्षीरौदनमस्नाति. — ^{१०} D
 (schol.) तेषां व्रीह्यादीनामलाभे. — ^{११} KP Ch Bh Bū Bi तृवृति. —
^{१२} ii. 24. 1. — ^{१३} D (schol.) शपेटमालिष्येत्यत अप्सु कर्म एव समुद्र-
 शपेटमालिष्य सामुद्रेति (!) निबध्य कर्तव्यं । ... अतो निश्चितिकर्मेदं सह-
 वचनं सूक्ताधिकारार्थं । सामुद्रेभ (I for °ज?) सामुद्रं; cf. Kāuṣ. 18. 7. —
^{१४} D (text) अपहत°. — ^{१५} D (schol.) अनपहतानां यवानां धानाः कृत्वा
 रक्तवर्णाया अजाया द्रप्सेन समर्थितेन (I for सं?) धाना आलोढ्य
 अस्नाति पुष्टये. — ^{१६} D (schol.) एतत्परिमाणमेतावत् । समुद्रमशुक्-
 मशूनातं (for सामुद्रमप्सुकर्मा...?) कर्म कुर्यात्. — ^{१७} P Bh उ-
 द्गृह्यन्न°; Ch E Bi D (text) उद्गृह्यन्न°; D (schol.) वारिसंवागुद्गृह्यति (!)
 वध्नातीत्यर्थः तां वधून्नपक्रामति । अवतरति? — ^{१८} E °सुपक्रामति —
^{१९} Ch (sec. man.) D (text) उदाव्रजति; D (schol.) to the entire sūtra,
 ताभ्यांधीनुदाव्रजन् सलिलाशयाद्विश्वं वयसि (I for प?) आज्ञावयति । पुष्टि-

मार्ष्टि^१ । १३ । एह यन्तु पशवः सं वो गोष्टेन प्रजावतीः
 प्रजापतिरिति^२ गोष्टकर्माणि^३ । १४ । गृष्टेः पीयूषं श्लेष्ममि-
 श्रमश्नाति^४ । १५ । गां ददाति । १६ । उदपाचं निनय-
 ति^५ । १७ । समुह्य सव्येनाधिष्ठायार्धं^६ दक्षिणेन विक्षिप-
 ति । १८ । सारूपवत्से शकृत्पिण्डान्गुग्गुलुलवणे प्रतिनोय
 पश्चादमेर्निखनति^७ । १९ । तिसृणां प्रातरश्नाति^८ । २० । वि-
 कृते संपन्नम्^९ । २१ । आयमगन्धयं प्रतिसरो ऽयं मे वरणो
 ऽरातीयोरिति^{१०} मन्त्रोक्तान्वासितान्बध्नाति^{११} । २२ । उत्तमस्य
 चतुरो जातरूपशकलेनानुसूचं^{१२} गमयित्वावभुज्य चैधं
 पर्येस्यति^{१३} । २३ । एतमिध्ममित्युपसमाधाय^{१४} । २४ । तमिमं

कामं मुखं विमार्ष्टि । आत्मनः प्रचालयति मुखं । तानाशोधयति उत्तीर्य
 गच्छति गृहाणि. —

^१ ii. 26. 1; iii. 14. 1; iv. 21. 7 (iv. 21. 1^०; vii. 75. 1); vi. 11. 3. —

^२ D (schol.) वस्त्रमाखानि कर्तव्यानि. — ^३ D (schol.) द्विःप्रसूता (Cod. द्विप्रसूता) गीर्गृष्टिः । तस्याः प्रथमे ऽहनि दुग्धं पीयूषं. — ^४ D (schol.) अक्ष-
 वोदपाचमभिमन्त्र्य गोष्टे आवर्तयति (I for आवर्जयति?). — ^५ Ch Bū Bh E P
 अधिष्ठायाः; D (schol.) समुह्य करीषं सिक्तं सव्येन हस्तेन आक्रम्य युज्यं ।
 तस्य पांशुपुण्ड्रस्यार्धं (I for ०र्धं?) विक्षिपति गोवाटे. — ^६ D (schol.) अ-
 पषामेः. — ^७ D (schol.) चतुर्थे ऽहनि. — ^८ D (schol.) विकृते सारू-
 पवत्से गन्धरसरूपैः संपन्नफलं प्रक्षितव्यं । अनशिते ऽपि अतश्चाविकृतस्या-
 श्नं (Cod. अतश्चा). — ^९ iii. 5. 1; viii. 5. 1; x. 3. 1; 6. 1. —

^{१०} D (schol.) मणिद्रव्याणि मन्त्राभिहितानि वासितां (!) त्रयोदश्यादि-
 विधानवासितानां (Kāuṣ. 8. 19) बन्धनं... पुष्टिफलत्वं मह्यं ददतु पुष्टये
 इति (x. 6. 29^b) मन्त्रलिङ्गं... । अयमागन्धिति पलाशः । अयं प्रतिसर
 इति सिन्धुत्वकः (!?). अयं मे वरण इति वरणः । उत्तमस्य खादिर्यादि-
 चिनुकायाः प्रतिपत्तिबंधनं वासनसंबधात्. — ^{११} E ०नूसूत्रं. — ^{१२} D
 (schol.) अरातीयोरिति (x. 6. 1) । उत्तमशेषतस्तः सुवर्णसंगमणिजतुलं
 (I for ०जतुलं, cf. x. 6. 4^०?) नीत्वा सूचानुलोमं नीत्वा अवभुज्य कृटिलां
 (!) कृत्वा एकैकं स्रवं चिरावेष्टयति पार्श्वे सर्वतो वेष्टनमायसेन पूथुलेनैक-
 शतदक्षिणसुवर्णसूचस्य मन्त्रलिङ्गाभ्यां फालाज्जातां (x. 6. 2^b) इति उच्यं
 खादिरमिति (x. 6. 6^b) खादिर्याः चिनुकायाः कर्तव्यः. — ^{१३} x. 6. 35. —

देवता^१ इति वासितमुल्लुप्य ब्रह्मणा तेजसेति^२ बध्नाति^३ । २५ ।
 उत्तमो असीति मन्त्रोक्तम्^४ । २६ । अक्षितास्त^५ इति यवम-
 णिम्^६ । २७ । प्रथमा ह व्युवास सेत्यष्टकाया^{७, ८} वपां सर्वेषु
 सूक्तेन चिर्जुहोति^९ । २८ । समवत्तानां स्थालीपाकस्य^{१०} । २९ ।
 सहहुतानाज्यमिश्रान्हुत्वा^{११} पश्चादयेर्वाग्यतः संविशति^{१२}
 । ३० । महाभूतानां कीर्तयन्संजिहीते^{१३} । ३१ । ॥ २ ॥ ॥ ५, २ ।

सीरा युञ्जन्तीति^{१४} युगलाङ्गलं प्रतनोति^{१५} । १ । दक्षि-
 णमुष्टारं प्रथमं युनक्ति^{१६} । २ । एहि पूर्णकेत्युत्तरम्^{१७} । ३ ।
 कीनाशा इतरान्^{१८} । ४ ।

^१ x. 6. 29. — ^२ x. 6. 30. — ^३ D (schol.) ... पुनर्वध्नाति । यहं
 शिरसि बन्धनकरणं स मायमधि रोहत्विति लिङ्गात् (x. 6. 31^९, 32^९). —
^४ D (schol.) उत्तमो अखोषधीनां तव वृषा इति (vi. 15. 1) अख यदुक्तं
 द्रव्यं तन्मयमणिं बध्नाति । तत्ताशासोमस्थानयोर्विकल्पः (Cod. °सोमस्था°)
 साधनत्वात् तत्ताशा वक्षी पश्चात् अमुकेति (Cod. °आम्बु°) केचित्. —
^५ vi. 142. 3. — ^६ D (schol.) बध्नातीति शेषः । कांडमयहणं (I for कां-
 डमणि°?) सुषिरेण सूचस्व प्रवेशनार्थं सोममणिसंप्रत्ययस्यासमात्. —
^७ iii. 10. 1; cf. Kāuṣ. 138. 5. — ^८ E °ष्टावाक्याया; D (schol.) पूर्व-
 षां क्रमभेदं बध्नातिप्रकरणात् । अष्टकायां भवा अष्टका ... तस्या (Cod.
 तस्यां) गोवेषां जुहोति. — ^९ D (schol.) चिरित्थानुमती मा भूत्; cf.
 Kāuṣ. 23. 4, etc. — ^{१०} D (schol.) समवत्तानि हृदयादीनि तेभ्यो दि-
 र्दिरवयेत् । एवं चिः सूक्तेन होमः स्थालीपाकः. — ^{११} E has a colon
 here; D (schol.) सहै ऊता येभ्यस्ते सहऊता वा धानादयः (? cf.
 Kāuṣ. 138. 2) स्थालीपाके(न) तेन स(ह) ऊताः. — ^{१२} Bū Ch °वि-
 श्रंति; D (schol.) अर्थलक्षणं न भाषेत अत एव च राक्षी अष्टका
 क्रियते. — ^{१३} D (schol.) महाभूतानां च शब्दा (!) उच्चारयन् निद्रां
 त्यजति । ... महाभूतानि पृथिव्यापस्तेजो वायुराकाशमिति. — ^{१४} iii.
 17. 1. — ^{१५} D (schol.) युगलांगलमिति द्वंद्वः । प्रतननं (Cod. प्रतननं)
 यथादेशकरणं प्रतनोतिर्विस्तारार्थः (Cod. प्रतनोति). — ^{१६} D (schol.) सीरा
 युञ्जतीति (iii. 17. 1) अग्न्या कर्ता दक्षिणस्यां युगधुरि... उष्टारं प्रजन-
 यितारं. — ^{१७} D (schol.) उत्तरां (!) युगधुरि संस्कारमेव एहि पूर्वक
 इति कल्प्यः ततो यदन्या (!) सीराणि स्तुततः प्रेषति युनक्ति सीरां वि
 युगा तनोति (iii. 17. 1^९) अग्न्या कर्षकान्. — ^{१८} ततः कीनाशाः कृ-
 विवशाः ते प्रवर्तते युञ्जते. —

अश्विना फालं कल्पयतामुपावतु बृहस्पतिः ।

यथासङ्गुधान्यमयस्त्रं बहुपुरुषमिति^१ २ ॥

फालमतिकर्षति^३। ५। इरावानसि धार्तराष्ट्रे तव मे सत्त्वे रा-
ध्यतामिति^४ प्रतिमिमीते^५। ६। अपहताः प्रतिष्ठा^६ इत्यपूपैः
प्रतिहत्य कृषति^७। ७। सूक्तस्य पारं गत्वा प्रयच्छति^८। ८।
तिस्रः सीताः प्राचीर्गमयन्ति कल्याणीर्वाचो वदन्तः^{१०}। ९।
सीते वन्दामहे^{११} त्वेत्वावर्तयित्वोत्तरस्मिन्सीतान्ते पुरोडाशे-
नेन्द्रं यजते। १०। अश्विनौ स्थालीपाकेन। ११। सीता-
यां^{१२} संपातानानयन्ति। १२। उदपाच उत्तरान्^{१३}। १३।
शष्पहविषामवधाय^{१४}। १४। सर्वमनक्ति^{१५}। १५। यत्र संपा-
तानानयति ततो लोष्टं धारयन्तं पत्नी पृच्छत्यकृष्यतेति^{१६}। १६।

^१ All MSS. except Ch (sec. man.) and Bh ०पुरुषम्. — ^२ Not found in any known Sāṃhitā. — ^३ The words फालमति are wanting in D (text); D (schol.) अनेन कुशीं हृषसमीप आगयति. — ^४ Not found in any known Sāṃhitā. — ^५ So all MSS. except Bū which has प्रतिप्रमिमीते; D (schol.) कुशीं (Cod. कुसीं) फालकपुरे प्रवेशतीत्यर्थः। प्रपूर्वो मिमीतेः (! for मिमीतेः?) प्रपचयार्थः (!) (! for प्रचे-पयार्थः?). — ^६ Not found in any known Sāṃhitā; D (schol.) अनेन मंचेष. — ^७ Ch E have a colon here. — ^८ D (schol.) अनेन मंचेष फालमपूपैः सर्वतो वेष्टयति। अपूपा घृतपक्कमंडकाः। एवं कृत्वा। कृषति लांगलं पवीरवद्विविमादयो मंचा (iii. 17. 3 fg.) अत्र मंचोक्त्याः (!). — ^९ D (schol.) कर्ता कर्षयेभ्यः प्रयच्छति हलं (!) तावत् स्वयं कृषति यावत् सक्तं समाप्तं. — ^{१०} D (schol.) अभिवर्षतु निष्पद्यतां बह्व धान्यं ब्रूयात् (! for भूयात्?) आरोग्यमित्विविमादयो वाचः. — ^{११} iii. 17. 8. — ^{१२} D (schol.) उत्तराणां. — ^{१३} Bū Bh Bi Ch E P उत्तरां (कृष्यं). — ^{१४} Bi Bh (उत्तरां) कृष्यं; Bh शष्प; D (text) शिष्यं; D (schol.) शिष्याणि विरुद्धं वीजं हवींषि ऊतिं (?) शिष्याणि (!) आज्यस्यापि ग्रहणं. — ^{१५} D (schol.) सर्वे हलं प्रचालयति. — ^{१६} Bū प्रच्छत्यः कृष्यतेति; Ch E अकृष्यतेति; D (schol.) पत्नी पृच्छत्यकृष्यामीति (!)। कारयिता संपातान्। देशान् मृ-त्पिण्डं गृहीत्वा धारयति धारयन्तं पत्नी स्वामिनी यज्ञस्य पृच्छति अकृ-ष्याम (!) इत्थं संपातानयनकाले एवेतत्. —

अकृषामेति^१। १७। किमाहार्षीरिति^२। १८। वित्तिं^३ भूतिं
पुष्टिं प्रजां पशूनन्मन्नाद्यमिति। १९। उत्तरतो मध्यमा-
यां निवपति^४ २०। अभ्यज्योत्तरफालं^५ प्रातरायोजनाय^६
निदधाति। २१। सीताशिरःसु दर्भानास्तीर्य स्रक्षोदुम्बरस्य^७
चींस्त्रींश्चमसान्निदधाति। २२। रसवतो दक्षिणे शष्पवतो
मध्यमे पुरोडाशवत उचरे। २३। दर्भान्प्रत्यवभुज्य संवप-
ति^८। २४। सारूपवत्से^९ शकृत्पिराडान्गुगुलुलवणे प्रतिनी-
याश्नाति^{१०}। २५। अनडुत्सांपदम्^{११}। २६। ॥ ३ ॥ ॥ २० ॥

पयस्वतीरिति^{१२} स्फातिकरणम्^{१३}। १। शान्तफलशि-
लाकृतिलोष्टवल्मीकराशिवापं^{१४} चीणि^{१५} कूदीप्रान्तानि^{१६}
मध्यमपलाशे^{१७} दर्भेण परिवेष्ट्य राशिपल्येषु^{१८} करोति। २।

^१ Bū अकृषामेति; E अकृषामीति; Ch D (text) अकृषामीति; D (schol.) पतिः (Cod. पतिं) प्रत्याह। अकृषाम इत्थेवं प्रत्याहति शेषः। प्र-
असञ्ज्ञावात्. — ^२ Bū किमाहार्षीरिति; D (schol.) पत्नी पतिं पृच्छति. —
^३ D (schol.) विति (!) वेदार्थविज्ञानं. — ^४ D (schol.) मध्यमायां सीतायां
कोष्ठं धारयति ... उत्तरदिशि देशे ... अश्विनी खालीपाकेन यजति
वाक्यविशेषः (! for वाक्यशेषः?). — ^५ D (schol.) तेनोत्तरसंपादिसंस्कृते-
नोदकेन (cf. sū. 15). — ^६ D (schol.) द्वितीये ऽहनि यदायोजनं भविता. —
^७ D (schol.) स्रक्षोदुम्बरः पिप्परोति (!) प्रसिद्धः. — ^८ D (schol.) ये चमसेषु
स्थापिताः... तान् दर्भान् कुटिलां (!) कृत्वा चमसानामुपरि करोति. —
^९ Bi सारूपवत्स. — ^{१०} D (schol.) सीरा युञ्जतीति सूत्रेण. — ^{११} D
(schol.) अनडुहो (!) बहवो (Cod. व०) भवन्त्यनेन कर्मणे (!) तंचभेदः. —
^{१२} iii. 24. 1. — ^{१३} D (text) reads प्रकरणं and does not separate this
passage from the next sūtra; D (schol.) धान्यस्य वृद्धिकरणमित्यर्थः. —
^{१४} So Ch only; E वायं स्त्रीणि; Bū P D (text) वाप; Bi वपा; D
(schol.) चंडवल्मीकराशिवपा (! for वपाहे?) देशसामान्यादापयहणं... —
^{१५} E has a colon here. — ^{१६} Bū कूदीः; Ch कूटी. — ^{१७} E पलाशे;
D (schol.) पलाशस्य मध्ये पर्णे कृत्वा दर्भेण सर्वतो वेष्टयित्वा गंधपुट-
कवत्. — ^{१८} E कल्येषु; Bū यलेषु; D (schol.) धान्वराशिषु करोति
कोष्ठागारे... —

सायं भुञ्जते^१। ३। प्रत्यावपन्ति शेषम्^२। ४। आ भक्तयात-
नात्^३। ५। अनुमन्त्रयते^४। ६। अयं नो नभसस्पतिरिति^५
पत्ये^६ ऽश्मानं संप्रोस्थान्वृचं^७। ८। काशीनोप्यावापयति^८। ९।
आ गाव इति^{१०} गा आयतीः प्रत्युत्तिष्ठति^{११}। ८। प्रावृषि
प्रथमधारस्येन्द्राय चिर्जुहोति। ९। प्रजावतीरिति^{१२} प्रति-
ष्ठमाना^{१३} अनुमन्त्रयते। १०। कर्कीप्रवादानां^{१४} द्वादशदा-
क्यां^{१५} संपातवत्यामयं घास इह वत्सामिति^{१६} मन्त्रो-
क्तम्^{१७}। ११। यस्ते शोकायेति^{१८} वस्त्रसांपदी^{१९}। १२। तिस्रः
कूदीमयोरूर्णनाभिकुलाय^{२०} परिहिता अन्वक्ता आदधा-
ति। १३। अत्यन्तेषीका^{२१} मौञ्जपरिहिता मधुना प्रलिप्य

^१ D (schol.) धान्यं मीत्वा सायं ... भुञ्जते । वज्रवचनमतिध्यायर्थः. —

^२ D (schol.) मानुषगणनादधिकं कौष्ठान्गरेषु प्रतिनयेत् । वज्रवचनम-
नियतकर्त्तव्यं. — ^३ D (schol.) यावज्जक्तः प्रयत्नस्तथा च प्रत्यावपनादि न

प्रथम एवाहनि. — ^४ D (schol.) प्रत्यावपने कर्ता. — ^५ vi. 79. 1. —

^६ MSS. पत्ये. — ^७ K P Bi Bū Bh Ch संप्रोच्चा. — ^८ K P ०न्यृचं; E

०न्यृचं. — ^९ D (schol.) मुष्टीर्निर्वपति (Cod. मुष्टि०) गृहपतिः आवाप-
यत्यन्वं (Cod. ०न्यः) धान्यं भृत्यः. — ^{१०} iv. 21. 1. — ^{११} D (schol.)

अटव्यां (I for अटव्याः?) आगच्छंतोः (Cod. ०ती) स्त्रीणां चैतत्पुष्टिकर्म न

पुंसां मंत्रप्रयोगात् । प्रत्युत्थानं च पूजावृद्धिप्रत्युत्थानवचनात्. — ^{१२} iv.

21. 1° (iv. 21. 7). — ^{१३} K Ch प्रतिष्ठमानाम०; D (schol.) अटव्यां ग-
च्छतीः. — ^{१४} Ch E Bi कर्की; D (schol.) कर्कीशब्दं याः प्रवदंति ताः

कर्कीप्रवादा तासां कर्मोच्यते । काः ताः सूर्यस्य रश्मीनिखेवमाद्याः (iv.

38. 5 fg.). Cf. Kāuṣ. 66. 13. — ^{१५} Ch Bū E D (text) ०नाम्या; D (schol.)

द्वादश दामानि यस्या वत्सतर्याः सा द्वादशनाम्नी (!) तस्यां (Cod. तस्या) द्वा-
दशनाम्न्या (!) संस्कृतायां (Cod. ०यं). — ^{१६} iv. 38. 7^{cd}. — ^{१७} D (schol.)

अयं घासो अयं व्रज इति पादेन घासापादानं (Cod. घासपा०) इह वत्सा-
न्यवध्रीम (!) इति पादेन वत्सकाबंधनं. — ^{१८} v. 1. 3. — ^{१९} Bi सांपदा;

D (schol.) इयमृग्यस्त्रिभाभफला । अतस्त्रोच्चारणमात्रेणैव वस्त्रोत्पत्तिः. —

^{२०} K Bh Ch (prim. man.) D (text) ०नाभिः; D (schol.) गृहकोसीयकस्तस्य

(Cod. ०स्त्रा) वासक ऊर्ध्वनाभिःकुलाय परिहिता वेष्टति (Cod. व०) घृतेन अन्व-
क्ता प्रक्षिप्ता आदधाति. — ^{२१} Bū अत्यन्तेषीका; Ch अन्तेषीका; E आयन्ते-

चिक्रशेषु^१ पर्यस्य । १४ । उत पुच इति^२ ज्येष्ठं पुचमवसा-
ययति^३ । १५ । मितशरणः^४ सांपदं कुरुते^५ । १६ । अर्थम-
र्थेनेत्यार्द्रपाणी^{६ ७} रसं ज्ञात्वा प्रयच्छति^८ । १७ । शान्तशास्त्र-
या प्राग्भागमपाकृत्य^९ । १८ । प्रत्यपि परिचृतति^{१०} । १९ ।
तस्या अमावास्यायां तिस्रः प्रादेशमाचीरादधाति^{११} । २० ।
त्वे क्रतुमिति^{१२} रसप्राशनी^{१३} । २१ । रसकर्माणि कुरुते^{१४} । २२ ।
स्तुष्व वर्षमिति^{१५} प्राजापत्यामावास्यायामस्तमिते व-
ल्मीकशिरसि दर्भावस्तीर्णे ऽध्यधि^{१६} दीपं धारयंस्त्रिर्जुहो-

बिका; D (schol.) अतोत्पन्नता (I for *त्वागता?) अत्वंता (Cod. *त) मौ-
जमतीत्वागता इत्यर्थः —

^१ This reading is conjectural and based upon the word चिक्रस
'barley-flour' reported by the Amarakoṣa; K चिक्रशेषु; P Bh चिक्रशेषु;
Ch चिक्रशेषु; Bi चिक्रशेषु; E D (text) and Böhtlingk's Lex. चिक्रशेषु;
D (schol.) मुञ्जशकलेन वेष्टिता माचिकेन मधुना प्रलिप्य चिक्रशेषु सर्वतः
(Cod. *तो) प्रचिप्ताः तिस्रः समिध आदधाति. — ^२ v. 1. 8. — ^३ E P
*सायपति (!); D (schol.) ज्येष्ठं पुचं पिता अवशानं कारयति । अवशानं गृहं
विभक्तमवशाययति (!). — ^४ P मितः. — ^५ D (schol.) ज्येष्ठो गृहं कृत्वा
अथैव वेदमणि अवशानसंस्कारार्थं (!). — ^६ v. 1. 9. — ^७ So E; the
remaining MSS. *द्रूपाणि; D (schol.) आर्द्रपाणि (!) भूत्वा प्रचाक्य पा-
णिमित्यर्थः. — ^८ D (schol.) धानार्थं प्रयच्छति । मंचार्थं ज्ञात्वा ... द-
दामीत्येवं ज्ञात्वा प्रयच्छति. — ^९ K P Bi प्राग्भागम्; D (schol.) शा-
न्तवृक्षशाखया गवादिभागं नीत्वा प्रयच्छतीति संबंधः । अपाकरणं. —
^{१०} D (schol.) अपिं प्रति बध्नाति । अच कथं न मंचः प्रतिपत्तित्वात् ।
अपाकरणार्था हि शाखा प्रत्यपि परिचृततोति विभक्ता आत्मीया एका-
पिं प्रति शाखं बध्नाति. — ^{११} D (schol.) तस्याः शाखायाः प्रकृतेन
मंचेण तिस्रः समिधः ... — ^{१२} v. 2. 3. — ^{१३} K P Bi Bh *प्रा-
शनी; D (schol.) रसासनया प्राशतं (I for रसा अनया प्राशति?)
इति रसप्राशनी. — ^{१४} D (schol.) अन्येषां मंचाणां यानि रसकर्माणि
रससाधनानि (Cod. सर०) करोति. — ^{१५} v. 2. 7; D (schol.) अस्या
अचः प्रजापतिर्देवता ईड्या तद्विदिता. — ^{१६} Ch (sec. man.) *त्यधि. —

ति^१ । २३ । तण्डुलसंपातानानीय रसैरुपसिच्यान्ना-
ति^२ । २४ । एवं पौर्णमास्यामाज्योतान^३ । २५ ॥ ४ ॥ २९ ॥

अथङ्गन्त्रस्तदिदासेति^४ मैश्रधान्यं भृष्टपिष्टं^५ लोहिता-
लंकृतं रसमिश्रमन्नाति । १ । अभृष्टं^६ स्रक्षोदुश्चरस्योत्तरतो
ऽप्रेस्त्रिषु चमसेषु पूर्वाह्णस्य^७ तेजसायमन्नस्य^८ प्राशिष-
मिति पूर्वाह्णे । २ । मध्यन्दिनस्य तेजसा मध्यमन्नस्य प्रा-
शिषमिति मध्यन्दिने^९ । ३ । अपराह्णस्य^{१०} तेजसा सर्वम-
न्नस्य प्राशिषमित्यपराह्णे^{११} । ४ । अतुमत्या स्त्रिया अङ्गु-
लिभ्यां लोहितम्^{१२} । ५ । यत्क्षेचं कामयते तस्मिन्कीलालं
दधिमधुमिश्रम्^{१३} । ६ । संवत्सरं स्त्रियमनुपेत्य^{१४} शुक्लां
रेत आनीय तण्डुलमिश्रं सप्तयामम्^{१५} । ७ । द्वादशीम-
मावास्येति क्षीरभक्षो^{१६} भवत्यमावास्यायां दधिमधुभक्ष-
स्तस्य मूत्र उदकदधिमधुपल्पूलनान्यासिच्य^{१७} । ८ ।

^१ D (schol.) दीपः प्रदीपो ऽपि... कर्परस्ते ऽपी कृत्वाभ्याससंज्ञुलिः... —
^२ Ch उपरिसिच्य. — ^३ D (schol.) आज्येनोपसिच्यान्नाति. — ^४ v. 1.
1; 2. 1. — ^५ Bū अष्टं; D (schol.) मिश्रधान्यानां भष्टानां (!). — ^६ Bū
D (text) अभृष्टं; D (schol.) अभर्जितं (Cod. °जितं) मैश्रधान्यं पिष्टमेव
केवलं. — ^७ D (text and schol.) °रहस्य. — ^८ D (text) तेजसान्न-
मन्नस्य. — ^९ D (schol.) मध्यमं भक्षयति. — ^{१०} D (text and schol.)
°रहस्य. — ^{११} D (schol.) प्राप्नाति. — ^{१२} D (text) स्त्रियामङ्गु; D
(schol.) अतुमती (Cod. °तो) गर्भकालयुक्ता तस्या रुधिरं योन्या निः-
सृतं... प्रदेशनीमध्यमिकाभ्यां कुलपुष्टये अन्नाति. — ^{१३} D (schol.) यत्
क्षेचं लब्धुमिच्छति तस्मिन् तच्च कृत्वा कीलालं दधिमधुभ्यां संमिश्रा-
न्नाति. — ^{१४} D (text) स्त्रियमुपेत्य. — ^{१५} D (schol.) संवत्सरंते
आद्वीयशुक्लं शुक्लां कारयत्युपायेन शुक्तिः प्रसिद्धा सामुद्रा । तद्वेतसंज्ञुलि-
मिश्रितं (Cod. तं रेत°) अशितं सप्तयामलाभफलं भवति. — ^{१६} D (schol.)
द्वादशीमादि कृत्वा प्रागमावास्याया इति मर्यादावत्त्वात् । . . . एतानि
चोक्तवानि क्षीरमन्नाति. — ^{१७} D (text) उदके; D (schol.) तस्य भक्ष-
यितुः मूत्रे (Cod. पाचे!) . . . °पल्पूलनानि प्रक्षिप्यान्नाति. —

क्रव्यादं नाडी प्र विवेशामिं प्रजाभाङ्गिरतो माय-
यैतौ ।

आवां देवी जुषाणे घृताची इममन्नाद्यायं प्र
विशतं

स्वाहेति । ९ । निशायामाययणतण्डुलानुदक्यान्मधुमि-
श्रान्निदधात्या^{७,८} यवानां पङ्केः^९ । १० । एवं यवानुभया-
न्समोष्य^{१०} । ११ । चिवृति^{११} गोमयपरिचये शृतमश्रा-
ति^{१२} । १२ । समृद्धमिति काङ्कायनः^{१३} । १३ । ममाये
वर्च^{१४} इति सात्त्विकानमीन्द्रर्भपूतीकभाङ्गाभिः^{१५, १६} परि-
स्तीर्य गार्हपत्यशृतं^{१७} सर्वेषु संपातवन्तं^{१८} गार्हपत्यदेशे
ऽश्नाति । १४ ।

^१ E विवेक्षाः. — ^२ So K P Ch (prim. man.) for प्रजाभा(ः) च-
ङ्गिरतो with double sandhi? cf. the introduction; E Ch (sec. man.)
गिरितो; B भाङ्गिरितो; Bū प्रजाभाङ्गिरतो. — ^३ E माययैतौ. —
^४ K Bū D देवी. — ^५ E जुषाणे. — ^६ Bū Ch E घृताचीमामः;
Bi चामामः; K P घृताचीममः; D (text and schol.) क्रव्यादमिति मचहे
मंभलिगात् । आवां देवी (!) जुषाणे घृताची इति पाठः । अन्नपुष्टये इति
मर्यादार्थं अमावास्यायां भक्षणांतरविधानात्. — ^७ K Bū D (text and
once in schol.) उदक्यान्; Ch E P Bi and D (once in schol.) उद-
क्यन्. — ^८ P निदधात्या. — ^९ D schol.) शरदि यस्यां कस्यां चिद्रात्रो
ब्रीहितंडुलानुदक्यामाकांश्च उभयानिति वचनात् । मधुमिश्रितान् कृत्वा
उदक्यां (!) कृत्वा निहंति यावद्यवाः (Cod. यावद्यं) पक्कवधाने (! ?)
उदके? ... — ^{१०} D (schol.) यथा तंडुला निखाता एवं उदक्यां (!) कृत्वा नि-
दधात् आ ब्रीहिपंक्तिरुभयान्समोष्य. — ^{११} K Bū Ch P Bū D (schol.)
तृवृति; E तृभि. — ^{१२} D (schol.) इति व्याख्यातं (Kāuṣ. 15. 1) । सार-
पवत्से (Cod. *त्सः) पुष्टिकर्मत्वात् (cf. Kāuṣ. 7. 2). — ^{१३} D (schol.)
सर्वकामस्त्रिदं कर्म इह वचनं सूक्ताधिकारात् । ... कांकायनयहणं पु-
कार्थं. — ^{१४} v. 3. 1. — ^{१५} K सात्त्विकान्. — ^{१६} D (schol.)
दर्भैर्गार्हपत्यं पूतिकैर्दक्षिणापि भांगया आहवनीयं. — ^{१७} Bi गार्हपत्यः.
— ^{१८} D (schol.) चिष्यपि संपातवन्तं करोति. —

एवं पूर्वस्मिन्नपरयोरुपसंहृत्य^१ । १५ । एवं द्रोणकलशे
रसानुक्तम्^२ । १६ । ॥ ५ ॥ ॥ २२ ॥

यजूंषि यज्ञ इति^३ नवशालायां सर्पिर्मधुमिश्रमश्ना-
ति^४ । १ । दोषो गायेति^५ द्वितीयाम् । २ । युक्ताभ्यां तृती-
याम्^६ । ३ । आनुमती^७ चतुर्थीम् । ४ । शालामङ्गुलिभ्यां
संप्रोक्ष्य^८ गृहपत्न्यासाद^९ उपविश्योदपाचं निनयति^{१०} । ५ ।
इहैव स्तेति^{११} वाचं विसृजते^{१२} । ६ । ऊर्ध्वा अस्येति^{१३} वा-
र्ष्णमौदुम्बरं^{१४} मन्थप्रतिरूपमभिजुहोति^{१५} । ७ । असंख्या-
ता अधिभृत्य सप्तागमशष्कुलीः^{१६} । ८ । त्वष्टा म इति^{१७}
प्रातर्विभुञ्ज्यमाणो^{१८} ऽश्नाति^{१९} । ९ । ज्यायुं^{२०} बध्नाति । १० ।

^१ D (schol.) आहवनीयमृतं etc. आहवनीयदेशे ऽश्नाति । उपसंहारः
प्राशनं (Cod. °गां) तदपरयोरग्न्योः स्वात्. — ^२ D (schol.) द्रोणकलशः
सोमपाचं तत्र रसान् कृत्वा एवमेव करोति । साचिकानपीम्परिस्तीर्य-
त्वादि उक्तग्रहणं (cf. sū. 14). — ^३ v. 26. 1. — ^४ D (schol.) आग्नेनांगहोमः
प्रधानहोमाः (!) सर्पिषा मधुमिश्रेण. — ^५ vi. i. 1. — ^६ D (schol.) आभ्यां
समुच्चिताभ्यां तृतीयामाहुतिं. — ^७ D (schol.) अनुमतिः सर्वमिदमिति
चनयानुमते स्वाहेति केचित् ; Ath. Paddh. अनुमतिः सर्वमित्येकया ; vii.
20. 6. — ^८ Ch E संप्रोक्ष. — ^९ D (schol.) भक्तगृहे ; cf. Kāuṣ. 24. 15. —
^{१०} Ch P निनयती. — ^{११} vii. 60. 7. — ^{१२} Ath. Paddh. इति लघुशा-
लाकर्म समाप्तं ; cf. Kāuṣ. 43. 3. — ^{१३} v. 27. 1. — ^{१४} K Bi वारिष्मा-
क्षम् ; D (schol.) वर्ष्महतः तस्मान्निवृत्तो वार्ष्णः ... उदुम्बरः. — ^{१५} Bi
मंथं ; D (schol.) औदुम्बरात् (!) कर्तव्यमित्यर्थः । तं मंथाकारमित्यर्थः । प्रतिरू-
पमष्टावरेध्ववत् (Kāuṣ. 18. 34) । चत्वारो धाया इत्यादि (18. 32) चोदनासा-
मान्यात्. — ^{१६} K Bū Pi P Bh शःकुलीः ; D (schol.) प्रतियहो पानेन द्रव्यकृताः
शष्कुल्यः आगमशष्कुलीस्ता अपावपरिमिता अधिभ्रयति । तासामपौ सप्त
करोति अभिजुहोति । इतरा कर्तुरधिभ्रयणात्. — ^{१७} vi. 4. 1. — ^{१८} So Ch E
Bi Bh P D (text) ; cf. D (schol.) to the next two sūtras ; K °भुञ्ज-
माणो ; Bū विभंज्यमाणो ; D (schol.) अत्र विभागं (!) करिष्यन्सारूपवत्स-
मश्नाति ; is the word to be corrected to विभंज्यमाणो ? cf. विभागं in
the commentary, and Kāuṣ. 38. 26, note. — ^{१९} D (text) जपति. —
^{२०} E जायुः ; Bū यायुः ; D (schol.) अत्र प्रातर्विभुञ्ज्यमाणः ज्यायुं बध्नाति ।
ज्यायुर्ज्याः (!). —

दण्डं संपातवन्तं विमृज्य^१ धारयति । ११ । वायुरेना इति युक्तयोश्चिन्ताकर्मनिशायां^२ ^३ संभारान्संपातवतः^४ करोति । १२ । अपरेद्युर्वायुरेना^५ इति शाखयोदकधारया^६ गाः परिक्रामति । १३ । प्रथमजस्य शकलमवधायौदुसरेणासिना लोहितेनेति^७ मन्त्रोक्तम्^८ । १४ । यथा चक्रुरितीक्षुकाशकाण्ड्या^९ ^{१०} लोहितं निर्मृज्य रसमिश्रमघ्नाति । १५ । सर्वमौदुस्वरम्^{११} । १६ । यस्येदमां रज^{१२} इत्यायोजनानामप्ययः^{१३} । १७ । ॥ ६ ॥ ॥ २३ ॥

उक्षुयस्वेति^{१४} बीजोपहरणम्^{१५} । १ । आज्यमिश्रान्यवानुर्वेरायां कृष्टे^{१६} फालेनोदुस्यान्वृचं^{१७} काशीचिन्नयति^{१८} निवपति । २ । अभि त्यमिति^{१९} महावकाशे^{२०} ऽरण्य उच्यते^{२१}

^१ D (text) विमृज्य; D (schol.) प्रातर्विभुंस्समाखो दंष्टं . . . विमृज्य (!) धारयति. — ^२ D (schol.) लघ्ना म इत्यनेन योगः, vi. 4. 1; 141. 1. — ^३ E सुक्तयोश्चि°. — ^४ K P Bh संभरतः; D (schol.) निशायां यच्च चिन्ताकर्म कृतं तस्माद्गो (Cod. तस्मान्) रात्राविदं कर्म संभारान्वस्यमाकृत्वा संपातवतः करोति. . . संभाराः शाखोदकशालादयः साधनत्वात्. — ^५ vi. 141. 1. — ^६ E °दगधारया; D (schol.) द्वितीये ऽहनि संपातितया शाखया उदकधारां आनयति. — ^७ vi. 141. 2. — ^८ D (schol.) वर्तमाने संवत्सरे यः (Cod. संवत्सारत्सः) प्रथमो जातो वत्सः तस्य कर्णयोरंधशकलं (! for अधः शकलं?) कृत्वा . . . मिथुनं कर्णयोरित्युभयोः पाटनं करोति. — ^९ vi. 141. 3. — ^{१०} Ch काण्ड्याचक्षोः; D (schol.) इत्युच्यते काशखंडेन च कर्माभ्यां लोहितं गृहीत्वा . . . काण्ड्या (!) समुच्यते. — ^{११} D (schol.) शाखाशकलसु (!) आश्वधानी पाचयति. — ^{१२} vi. 33. 1. — ^{१३} D (schol.) सीरा युवंतीत्यस्य याणि कर्माणि (Kāuṣ. 20. 1) प्रततयुक्ताव्यस्य (! for प्रतनयुः?) सुक्तस्य भवति. — ^{१४} vi. 142. 1. — ^{१५} D (schol.) बीजमभिमंत्र्य चैवं नीयते. — ^{१६} D (schol.) भूमिप्रदेशे. — ^{१७} E °दुक्ष्वा; Bi °दुक्ष्वा°. — ^{१८} D बीजुष्टीन्. — ^{१९} vii. 14. 1. — ^{२०} Bh D (text and (schol.) माहा°. — ^{२१} D (schol.) उच्यते देशे. —

विमिते^१ प्राग्द्वारप्रत्यग्द्वारेष्वप्सु^२ संपातानानयति । ३ ।
 कृष्णाजिने सोमांशून्विचिनोति^३ । ४ । सोममिश्रेण सं-
 पातवन्तमभ्नाति^४ । ५ । आदीप्ते संपन्नम्^५ । ६ । तां स-
 वितरिति^६ गृष्टिदाम^७ बभ्नाति । ७ । सं मा सिञ्चन्विति^८
 सर्वोदके^९ मैश्रधान्यम् । ८ । दिव्यं^{१०} सुपर्णमित्यूषभदण्डि-
 नो^{११} वपयेन्द्रं यजते । ९ । अनुबद्धशिरःपादेन^{१२} गोशालां
 चर्मणावच्छाद्यावदानकृतं^{१३} ब्राह्मणान्भोजयति । १० ।
 प्रोष्य^{१४} समिध आदायोर्जं^{१५} बिभ्रदिति^{१६} गृहसंकाशे जप-
 ति । ११ । सथेन समिधो^{१७} दक्षिणेन शालावलीकं सं-
 स्थभ्य जपति^{१८} । १२ । अतिव्रज्य समिध आधाय^{१९} सुमङ्गलि
 प्रजावति सुसोमे^{२०} ऽहं वां गृहपतिर्जीव्यासमिति स्थूणे

^१ D (schol.) विमितं गृहं. — ^२ K P Bū Bi D (text) प्राग्द्वारः; D (schol.) प्राक्द्वार इति । बङ्गप्रीतिः; cf. Kāuṣ. 34. 3. — ^३ D (schol.) सोमसंज्ञानि विचिरति. — ^४ E °अन्नात्; D (schol.) सोमरसमिश्रे-
 णाज्येन स्वासीपाकं संपातवन्तं कुलाम्नाति । अभिषवश्च सोममिश्रेणेति (Cod. °अन्नाति) वचनात् । मन्त्रसिंघं च सावीर्हि देवेति (vii. 14. 3) वचनात्. — ^५ D (schol.) यदि तद्विमितं संपातवन्तं (for °वत् ?) काल एवादीप्यते । ततः संपन्नं यच्चित्तयति तत्फलं अपरिसमाप्ताविपरि कर्मणः (?) — ^६ vii. 15. 1. —
^७ D (text) गृष्टी°; D (schol.) द्विः प्रसूता नौः गृष्टिः. — ^८ vii. 33. 1. —
^९ Ch D (text) सर्वोदके; D (schol.) यावत्सुदकानि (Cod. यावतोत्सुद°) प्रायादिषु तानि गृहीत्वा तस्मिन् सर्वोदके शृतं स्वासीपाकं प्राप्नाति. —
^{१०} vii. 39. 1. — ^{११} D (schol.) दंष्टीति गवां सर्वेषां यो बलीयान्...अथ वशाधर्माः स्तुः (cf. Kāuṣ. 44. 1 fg.) — ^{१२} So Bū Ch E; the rest शिर-
 स्पा°. Cf. Kāuṣ. 64. 22; 81. 28. — ^{१३} K Ch E Bi °वत्साक्षा°; D (schol.) अधोमुखेनाच्छादयति. — ^{१४} P प्रोष्य; Bh प्राप्य; Bi प्रोच. — ^{१५} K Bi Bb Bū आधायो°; D (schol.) देशांतरं गत्वा प्रत्येक आरक्षान् (!) समिधो गृहीत्वा गृहसंकाशे जपति । यत्रयत्रस्थः गृहाणि पश्यति तस्मिन् (Cod. तस्मात्) देशे स्थितः. — ^{१६} vii. 60. 1. — ^{१७} D (schol.) आधाय. — ^{१८} D (schol.) शालायाः वलीकं पटलं संस्थभ्य संस्पृश्य ऊर्ध्वं बिभ्रदिति जपति. —
^{१९} D (text) आद्धाति; D (schol.) समिद्रहणं बलिम् (!) - निवृत्त्यर्थं. —
^{२०} K Ch P Bh E D सुशोमे; the formula occurs also in Kāuṣ. 39. 6 and 76. 24. —

गृह्णात्युपतिष्ठते^१ । १३ । यद्वदामीति^२ मन्त्रोक्तम्^३ । १४ ।
 गृहपत्यासाद उपविश्योदपाचं निनयति^४ । १५ । इहैव
 स्तेति^५ प्रवत्स्यन्नवेक्षते^६ । १६ । सूयवसादिति^७ सूयवसे प-
 शून्निष्ठापयति^८ । १७ । दूर्वायैरञ्जलावप आनीय दर्शं^९ दा-
 र्शीभिरुपतिष्ठते^{१०} । १८ । इन्द्रस्य कुक्षिः साहस्र^{११} इत्यृषभं
 संपातवन्तमतिमृजति^{१२} । १९ । रेतोधायै त्वातिसृजामि
 वयोधायै त्वातिसृजामि यूथत्वायै त्वातिसृजामि गण-
 त्वायै त्वातिसृजामि सहस्रपोषायै त्वातिसृजाम्यपरिमि-
 तपोषायै त्वातिसृजामि^{१३} । २० । एतं वो युवानमिति^{१४}
 पुराणं प्रवृत्त्य^{१५} नवमुत्सृजते^{१६} संप्रोक्षति । २१ । उत्तरेण
 पुष्टिकाम ऋषभेणेन्द्र^{१७} यजते^{१८} । २२ । संपत्कामः श्वेतेन^{१९}

^१ D (schol.) पाणिना गृह्णाति. — ^२ xii. 1. 58. — ^३ D (schol.)
 संभाषते (Cod. स०) गृह्णन्प्रियं. — ^४ D (schol.) भक्तगृह उदकपर्व-
 पाचं निनयति; cf. Kāuṣ. 23. 5 — ^५ vii. 60. 7 (vi. 73. 3). — ^६ K P
 E Bh °वेक्षते; D (schol.) गृह्णाति. — ^७ vii. 73. 11 (ix. 10. 20). — ^८ Bū
 निष्ठापयति; E P Bi °ष्ठापयति. — ^९ D (text) दर्शनं. — ^{१०} D (schol.)
 दूर्वायैः सह्राप चञ्चली कृत्वा दर्शमापयोदियोम्यं (for °पेयादि?) दर्शः
 कतमा दूर्वापरिमिति (!) षडर्चसूक्तत्वात्; the दार्शं ऋचः are not defined
 by Dārila, but judging from the fact that the hymn containing them
 consists of six verses (षडर्चसूक्तत्वात्), they are probably vii. 81. 1-6. —
^{११} vii. 111. 1; ix. 4. 1; Ath. Paddh. इन्द्रस्य कुक्षिरित्येकया साहस्र इति
 चतुर्विंशत्यृचेन आर्ज्यं ऊत्वा वृषभं संपातय । य इन्द्र इव देवेष्वित्येकया
 (ix. 4. 11) वृषभस्य दक्षिणे कर्णे जपेत् । सोहितेन स्वधितिनेति (vi. 141. 2)
 वत्सतरीं ऋगुमंचयते... — ^{१२} D (text) °वसृजति; D (schol.) ऋगयोः
 सूक्तयोः सेक्तारं गां आनीय गोष्ठे ऽतिसृजति स्थापयति. — ^{१३} Ath.
 Paddh. and Antyeṣṭi. रेतोधायै त्वेति षड्विभः कल्पजैर्मन्त्रैः. — ^{१४} ix. 4. 24. —
^{१५} K प्रवृत्त्य; P प्रचिन्त्य; D (schol.) पुराणो यो गोषु षंडः तमपनीय (Cod.
 °तीय). — ^{१६} K Bū °सृजति. — ^{१७} K Bū Bh and Ath. Paddh. omit
 इन्द्र. — ^{१८} D (schol.) यः पुष्टिमिच्छति. — ^{१९} K E श्वेतेन; D (schol.)
 संपदपूर्वभाभः । ... श्वेतवर्णेन गवा पीणमास्त्रां यजतेन्द्रं (!). —

पौर्णमास्याम् । २३ । सत्यं बृहदित्यायहायण्याम्^१ । २४ ।
 पश्चादमेर्देर्भेषु खदायां सर्वहुतम्^२ । २५ । द्वितीयं संपात-
 वन्तमश्नाति । २६ । तृतीयस्यादितः सप्तभिर्भूमे मातरि-
 ति^३ चिर्जुहोति । २७ । पश्चादमेर्देर्भेषु कशिष्वास्तीर्य वि-
 मृग्वरीमित्युपविशति^४ । २८ । यास्ते शिवा इति^५ संवि-
 शति^६ । २९ । यच्छयान इति^७ पर्यावर्तते^८ । ३० । नवभिः
 शन्तिवेति^९ दशम्योदायुषेत्युपोत्तिष्ठति^{१०, ११} । ३१ । उदयमि-
 त्युत्क्रामति^{१२} । ३२ । उदीराणा इति^{१३} चीणि पदानि प्रा-
 ङ्गोदङ्गा^{१४} बाह्येनोपनिष्क्रम्य यावत्त इति^{१५} वीक्षते^{१६} । ३३ । उ-
 च्चताच्च^{१७} । ३४ । पुरस्तादमेः सीरं युक्तमुदपाचेण संपातव-
 तावसिञ्चति^{१८} । ३५ । आयोजनानामप्ययः^{१९} । ३६ । यस्यां स-
 दोहविधाने इति^{२०} जुहोति वरो म^{२१} आगमिष्यतीति^{२२} । ३७ ।

^१ xii. 1. 1; D (schol.) मार्गशीर्षपौर्णमास्यां... यस्यां सदोहविधाने इति (xii. 1. 38) जुहोतीति (cf. sū. 37) यावत्तु ह्यं। अत्रापि न गन्धप्रवादाः (xii. 1. 23—25; cf. Kāu. 13. 12) न निष्ठीवाकलिंगमन्वकर्मत्वात् (?) न गन्धप्रवा-
 दाभिरसंकुर्वते। मुञ्चा न आप इति (xii. 1. 30) निष्ठीवेति च (cf. Kāu. 58. 7). — ^२ Bh °ऊत; D (text) °ऊति; D (schol.) गते दभोनास्तीर्य
 स्नासीपाकं. — ^३ D (schol.) स्नासीपाकायाभिः सप्तभिर्भूमिभिः सत्यं
 बृहदित्याभिः। भूमे मातरिति चाष्टम्या; xii. 1. 1—7 and 63. — ^४ xii.
 1. 29; D (schol.) वेदिस्तरणदभेषु कशिषु तृणमयं (Cod. खु०!) प्रस्तरणां (!)
 गुगुलिकायां (!) तदासीर्य. — ^५ ix. 2. 25. — ^६ D (schol.) कशिपुनि. —
^७ xii. 1. 34. — ^८ D (schol.) स्वपत्तनमावर्तते. — ^९ xii. 1. 1—9
 (? cf. sūtras 24—27) and xii. 1. 59. — ^{१०} Bū दशम्यामु. — ^{११} iii.
 31. 10. — ^{१२} vii. 53. 7; D (schol.) शयनादुत्थितं शयना गच्छति. —
^{१३} xii. 1. 28. — ^{१४} Ch E Bi Bū उदम्बा. — ^{१५} xii. 1. 33. — ^{१६} K P Bh
 वीक्षते. — ^{१७} D (schol.) उत्तरस्त्रवं तदावह्य तस्मिन्वोचते. — ^{१८} D
 (schol.) सत्यं बृहदिति संपातमंचाः प्रकृतत्वात्; xii. 1. 1. — ^{१९} D (schol.)
 to Kāu. 23. 17, सीरा युजंतीत्यस्य याणि कर्माणि (Kāu. 20. 1) प्रतत-
 युक्तान्वस्य (for प्रतननयु०?) सूक्तस्य भवन्ति. — ^{२०} xii. 1. 38. — ^{२१} Bi Ch
 (sec. man.) मा. — ^{२२} D (schol.) वरो वरणीयो (Cod. °यौ) ऽर्धः मम
 भवेत्. —

यस्यामन्नमित्युपतिष्ठते^१ । ३८ । निधिं विभ्रतीति^२ मणिं
हिरण्यकामः^३ । ३९ । एवं विज्ञा^४ । ४० । यस्यां कृष्णमिति^५
वार्षिकृतस्याचामति^६ शिरस्यानयते^७ । ४१ । यं त्वा पृषती
रथ इति^८ द्यौः पृषत्यादित्यो रोहितः^९ । ४२ । पृषतीं गां
ददाति^{१०} । ४३ । पृषत्या क्षीरौदनं सर्वहुतम्^{११} । ४४ । पुष्टि-
कर्मणामुपधानोपस्थानम्^{१२} । ४५ । सलिलैः^{१३} सर्वकामः
सलिलैः सर्वकामः । ४६ । ॥ ७ ॥ ॥ २४ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे तृतीयोऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ xii. 1. 42; D (schol.) भूमिमुपतिष्ठते चात्त्रनेपदात्. — ^२ xii. 1. 44. — ^३ D (schol.) उपतिष्ठते प्रकरणात् । मणिमयः हिरण्यं सुवर्णं (!) — ^४ So P Bh E; K विज्ञा यस्यां with the syllable ज्ञा over the line between the two words; Bi वि त्वा and the syllable त्वा over the line between the two; Bh Bū D (text) विज्ञान्; D (schol.) प्राप्तापि मणिं हिरण्यं वाभ्यामेवोपतिष्ठते. — ^५ xii. 1. 52. — ^६ Bū वारिष्यं; Bh वार्ष चतस्रः. — ^७ K चामयति. — ^८ Bh नयति; D (schol.) निर्धृति- वार्षिकृतं (Cod. °वावर्ष्यं) शिरसि करोति पूर्वशेषमतस्तानमन्त्रः (Cod. °स्थाननं). — ^९ xiii. 1. 21. — ^{१०} D (schol.) यं त्वा पृषती रथे प्रष्टिर्व- हति रोहितेति (xiii. 1. 21^{ab}). अथ का पृषती को वा रोहित इति त- त्कथयति । द्यौः पृषती ज्ञेया । आदित्यो रोहितः. — ^{११} D (schol.) ब्राह्मणाय . . . षड्भिरभिमन्त्र्य (xiii. 1. 21—२६?). — ^{१२} D (schol.) पृषत्याः क्षीरे औदनं मृतं सर्वहुतं षड्भिरपि सकृदुक्तवः । अथ देवता- विधानं. — ^{१३} D (schol.) पुष्टिकर्माणि येषां मन्त्राणां ते पुष्टिकर्माः । तेषां मन्त्राणां उपधानोपस्थाने पूर्वाधिकारोक्ते भवतः । चिन्ताकर्मादीनि (Kāuṣ. 18. 19) च पुष्टिकर्माणि पूर्वाधिकारात्. — ^{१४} For the सलिलमय see Kāuṣ. 18. 25, note; D (schol.) तैः समुच्चितैरुपधानोपस्थाने कार्ये सर्वाणि फलानीकृता.

॥ ओं ॥

अथ भैषज्यानि^१ । १ । लिङ्गुपतापो^२ भैषज्यम्^३ । २ ।
वचनादन्यत् । ३ । पूर्वस्योदपाचेण^४ संपातवताङ्के^५ । ४ ।
वलीर्विभार्ष्टि^६ । ५ । विद्या शरस्यादो यदिति^७ मुञ्जशि-
रो रज्ज्वा बध्नाति^८ । ६ । आकृतिलोष्टवल्मीकौ परिलिख्य^९
पाययति । ७ । सर्पिषालिम्पति । ८ । अपिधमति^{१०} । ९ ।
विद्या शरस्येति^{११} प्रमेहणं बध्नाति^{१२} । १० । आखुकिरिपू-

^१ E भैषज्यानि; D (schol.) वक्ष्याम इति वाक्यशेषः (Cod. °विशेषः) । द्विप्र-
कारा व्याधयः आहारनिमित्ता अशुभनिमित्ताश्चेति । तत्र आहारवैषम्यस-
मुत्पन्नां आयुर्वेद (!) चकार... अधर्मसमुत्पन्नां तु शास्त्रमिदमुच्यते. — ^२ D
(schol.) व्याधेर्लिङ्गिन उपतापकर्म. — ^३ Bū भिषज्य; Bū भिषज्यं; D
(schol.) यद्वमयति तस्मिन् तस्य स्थापिपि (! for °स्थापि?) व्याधेः स लिङ्गो
तस्योपतापकरणं कर्म भैषज्यमिति ज्ञेयं । उपतापो (! for °प-?) विनाशभै-
षज्यत्वात्. — ^४ D (schol.) ये चिषप्रीयेन, i. 1. — ^५ K Ch E P Bi D (text)
संपातवताङ्के; Bh °ताङ्के; D (schol.) व्याधितमन्त्रे प्रोचति । सर्वभैषज्यं विष-
सिंघभावात्. — ^६ All MSS. बलीर्वि°; D (schol.) बलियनम् मार्ष्टि (!) ।
सर्पादिदृष्टवान् (Cod. °दृष्ट°) । दक्षिणेन पाणिना बलिरोगमिति च. —
^७ i. 2. 1; ii. 3. 1 (et al.) — ^८ D (schol.) मुञ्जशिरः पुंसाधारकाङ्कं
सूत्रे प्राप्ते रज्ज्वेलुच्यते । मुञ्जरज्जुरेव संनिधानात् । अतिसारभैषज्यमास्त्रा-
वशब्दस्त्व (i. 2. 4; ii. 3. 2) तद्वादित्वात् (Cod. तद्वावि°). — ^९ D (schol.)
परिलिखनं चूर्णीकरणं. — ^{१०} K B D (text) °धमिति; D (schol.) अ-
पाणे धमति अतिसारिणां (Cod. सारिणां). — ^{११} i. 3. 1. — ^{१२} D
(schol.) प्रमेहणं हरितक्यादिभेदनीयं द्रव्यं तद्वध्नाति । मूत्रपुरीषप्र-
तिबध्ने. —

तीकमथितजरत्नमन्दसावस्कान्पाययति^१। ११। उत्तमा-
भ्यामास्थापयति^२। १२। यानमारोहयति^३। १३। इषुं
विसृजति^४। १४। वस्तिं विष्यति^५। १५। वर्ति^६ विभे-
त्ति^७। १६। एकविंशतिं यवान्दोहन्यामङ्गिरानीय दुग्धीं
जघने संस्तभ्य फलतो ऽवसिञ्चति^८। १७। आलविसोल^९
फारुं पाययति^{१०}। १८। उदावर्तिने च^{११}। १९। अश्वयो
यन्ति वायोः पूत इति^{१२} च शान्ताः^{१३}। २०। उत्तरस्य^{१४}

^१ K E Bi चापु०; P Bh चापु०. — ^२ P पूतिक्; D (text and schol.)
आखुकिरपूतिमथितजरत्नमन्दो वीर्षेन्दुकः सात्रस्को द्वातरे चाखुकि-
रियादिभिः (I) ... अङ्गिरानीयामिन्त्र्य. — ^३ D (schol.) अस्स सूक्त-
स्त्रोत्तमाभ्यामृग्धां (i. 3. 8, 9) पुटकानुवासनाद्दाति (I for °वासनाद्-
दाति) तस्त्रोपाय आयुर्वेदोक्तः ...। आखुकिर्योदिसाधनप्रत्ययार्थः. —
^४ D (schol.) यानमन्त्रादि तं संग्रह्यारोहयति. — ^५ D (schol.) धनुषा
व्याधितं प्रति भयोत्पादनाय. — ^६ D (schol.) शिञ्ज(!)निवासयति
(Cod. °सपति) सृजति मञ्चसिंगात्. — ^७ So K P D (text); E वर्ति;
Ch Bū Bi D (schol.) वर्ति (cf. i. 3. 7: प्र ते भिन्नसि मेहनं वर्षे etc.). —
^८ So Bh alone; K Bū Ch E P Bi विभेति; D (text) विभेदिति; D
(schol.) वर्ति मञ्चविलं कुमारीवद्विकासयति। सूक्तान्ते. Is the word to be
emended to विभिन्नति or विभेदति, from the root भिद् and preposition
वि? — ^९ D (schol.) सृजति। ... दुग्धी यथाया (I for °यो?) शृणु-
तस्मां (Cod. °स्त) व्याधितस्स जघने संस्तभ्य यतः फलं ततो ऽवसिञ्चति...
दुग्धी च संस्तभ्ये संस्कारकर्मत्वात्. — ^{१०} K P E Bi Bh D (text and
schol.) विशो०; Ch Bū विसो०. — ^{११} D (text) पाटं पाटयति (I); D
(schol.) आलं गोधूमव्याधिः (Cod. गोधूमो)। विशं पल्लकं०। उलं क-
सुक् (I for कसुरिका-?) शाकं (Cod. °शार्क) तत्पाटयित्वा (I for फां-
टयित्वा) पाययति. — ^{१२} D (schol.) उदावर्तो (Cod. °र्ता) यस्य सो
ऽयं उदावर्तो तस्मै उदावर्तिने। प्रमेहणादीनि कर्माणि भवन्ति। आच्छा-
दनं च मध्यमपातात्। उदावर्तः पुरीषस्य गोलकभावः. — ^{१३} i. 4. 1;
vi. 51. 1; cf. the two शान्तिगण, Kāuṣ. 9. 2, 4. — ^{१४} D (schol.) स-
मिध आदधाति ... स्त्रीसिंगात्। सर्वभेषज्यं; cf. D (schol.) to Kāuṣ.
6. 37. — ^{१५} D (schol.) वायोः पूत इत्यस्य (vi. 51. 1) सोमसंमिश्राः
समिध आदधाति सर्वभेषज्यं. —

ससोमाः । २१ । चातनानामपनोदनेन^१ व्याख्यातम् । २२ ।
 अपुसमुसलखदिरताष्टाधानामादधाति^२ । २३ । अयुग्मा-
 न्खादिराञ्छङ्कूनक्ष्यौ^३ नि विध्येति^४ पश्चादयेः समंभूमि^५ नि-
 हन्ति^६ । २४ । एवमायसलोहान्^७ । २५ । तप्तशर्कराभिः श-
 यनं^८ राशिपल्याणि^९ परिकिरति । २६ । अमावास्यायां
 सकृद्गृहीतान्यवाननपहतानप्रतीहारपिष्टानाभिचारिकं प-
 रिस्तीर्य^{१०} ताष्टाघेध्म^{११} आवपति । २७ । य आगच्छेत्^{१२} ब्रू-
 याच्छरण्णुल्बेन जिह्वां निर्मृजानः शालायाः प्रस्कन्दे-
 ति^{१३} । २८ । तथा कुर्वन्नाद्ये हुवाने^{१४} । २९ । वीरिणतू-

^१ For the pratikas of the चातनगण see Kāuṣ. 8. 25. — ^२ D (schol.) चातनानां प्रतीकानां अपनोदने (!) कर्म कथितं (Cod. ०ते) प्रवेतव्यं । प्रतीक-
 विकल्पः षष्ठीनिर्देशात् । अपनोदनं आरे ऽसावखदस्तु (i. 26. 1) इत्यप-
 नोदनफलत्वात् (Kāuṣ. 14. 14) । आवपनमाचनिर्देश एकवचनात् । पि-
 शाचगृहीतमेषज्यं सिंशुपतापवचनात्. — ^३ Bh ०घटिर० (for खादिर). —
^४ Ch ताष्टाधानाम्; D (text) ताष्टाधानाम्; D (schol.) ताष्टाद्यः (!) सर्वपः
 (Cod. सर्पिषः) । ... द्रव्यविकल्पः साधनत्वात् । पिशाचचातनमेव; cf.
 Āntikālpā 21. — ^५ Bh खादिरां; the rest खादिरान्छ०. — ^६ v.
 29. 4. — ^७ Ch E P ०भूमिं. — ^८ D (schol.) निहन्ति सर्वचातनप्र-
 तीकविशेषः । शेषकर्मत्वात् एतं वो युवानमिति (ix. 4. 24) कर्मवत् (Kāuṣ.
 24. 21). — ^९ D (schol.) कीलकान्खादिरवन्निहन्त्यात् ... पश्चादयेः
 समंभूमि. — ^{१०} Ch Bū E P Bi शयन. — ^{११} P ०पल्यानि; D (schol.)
 तप्तशर्कराभिः पिशाचगृहीतस्य शयनं सर्वतः किरति धान्वराशिपल्यं
 च. — ^{१२} D (schol.) दक्षिणेन हस्तेन तत्संप्रतिहत्याप्रतिहृत्य (! for ०ह०?)
 पिण्डि... श्रमयं बहिः उभयतः परिसोर्य (Kāuṣ. 47. 1). — ^{१३} D (text)
 ताष्टाघेध्म; Ch E P Bi ताष्टाघेध्म; D (schol.) ताष्टाद्यः सर्वपः । ... ता-
 ष्टाद्या (!) इध्मा यस्तु अग्निः. — ^{१४} D (text) आगच्छते; D (schol.) आ-
 वपने चयमाथो (Cod. ०ण) यो यद्विशेष आगच्छेत् स वक्तव्यः (Cod.
 सक्त०). — ^{१५} D (schol.) अयं मंत्रः प्रेषः. — ^{१६} K कुर्वन्नाद्ये; P कु-
 र्वन्नाद्ये; D (schol.) तथा कुर्वन्ना (?) यदि प्रेषार्थं न (Cod. भ) करोति
 ततो ऽसी अना (!) अमुष्यातिवीर्य (Cod. अमुष्यो) इत्यर्थः । अपगतो
 यह इति । आवपतीति हविर्मेहणे । यहायं अना इति तत्पुरुषः । ... हुवानं
 प्रेषार्थकरणं । करोमि अवचनं. —

लमिश्चमिङ्गिडं प्रपुटे^१ जुहोति । ३० । इध्मावर्हिः शा-
लायामासजति^२ । ३१ । अपरेद्युर्विकृते पिशाचतो रुज-
ति^३ । ३२ । उक्तो होमः^४ । ३३ । वैश्रवणायाञ्जलिं कृ-
त्वा^५ जपन्नाचमयत्यभ्युक्षति^६ । ३४ । निश्युल्मुके संक-
र्षति^७ । ३५ । स्वस्त्याद्यं^८ कुरुते । ३६ । अयं देवानामित्ये-
कविंशत्या^{१०} दर्भपिञ्जलीभिर्वलीकैः^{११} सार्धमधिशिरो ऽव-
सिञ्चति । ३७ । ॥ १ ॥ ॥ २५ ॥

^१ Ch (prim. man.) and Pet. Lex. sub इङ्गिड read प्रपुटेन; D (schol.) पुटः दृढः ... अहस्तादिहोमत्वात्. — ^२ D (schol.) पूर्वस्मिन्नहनि इध्माश्च वर्हिषश्च (!) तस्यां शांलायामासजति. — ^३ So K Bh; Ch वर्धगति; P रजत्तु; Bi वर्जयितु; Bū E D (text) रुगिति; D (schol.) अन्वधाकारमिध्मावर्हिषः पिशाचात्पोडासीति (? Cod. पिशाचा-
न्पीडासी) ज्ञेयं । नापगत इति ज्ञेयं तस्मिन्नुचति (Cod. •भुजति) पिशाचः
(Cod. •चे). — ^४ D (schol.) यथांतरवचनात् अस्य होमस्तेध्मावर्हिषः शा-
लायामासक्तं (? Cod. छात्रामासक्तं). — ^५ D (schol.) चातनानामेव
(Kāuṣ. 8. 25) नमस्कारं कृत्वा. — ^६ D (text) •चामयत्तु. — ^७ K
•भ्युक्षति; D (schol.) पिशाचगृहीत अभ्युक्षयति (!) — ^८ D (schol.)
उल्लुके योऽलुके परस्परं कर्षति. — ^९ D (schol.) निशि स्वस्त्ययनं कुरुते.
The gaṇamālā (Ath. Pariç. 34. 11) assembles under the head of स्व-
स्त्ययनगण the following hymns and verses: अमूः पारे पातं न इन्द्रा-
पूषणा । त्वष्टा मे दैव्यं येन सोमा नमो देववधेभ्यो ऽभयम् (cf. the second
अभयगण, Ath. Pariç. 34. 29; Kāuṣ. 104. 3) । मित्रावरुणावुप प्रागा-
त्सहस्राक्षो ऽनमिचं नो अधरवमो मुखवृहसतिर्नः परि पातु त्वमू षु चा-
तारमिन्द्रम् । इन्द्रः सुचामा स सुचामा आ मन्दैरिन्द्र मर्माणि ते । वर्म मे
बावापृथिवी ऐन्द्राप्रं वर्म गिरयस्ते यत्ते मध्ये यास्ते प्राचीर्मा नः पश्चादिति
स्वस्त्ययनानि॥११॥. The pratikas are i. 27. 1; vi. 3. 1; 4. 1; 7. 1; 13. 1;
r. 24. 5; vi. 37. 1; 40. 3; 93. 1; vii. 51. 1; 85. 1; 86. 1; 91. 1; 92. 1;
117. 1; 118. 1; viii. 5. 15 (xix. 20. 4); viii. 5. 19; xii. 1. 11, 12, 31, 32.
Daç. Kar. (Kāuṣ. 137. 4, note) introduces the description of the ājya-
tantra by a स्वस्तिवाचनं, employing some of the hymns of this gaṇa,
namely, vii. 85. 1; 86. 1; 117. 1; 118. 1; xix. 68. 1; cf. also Kāuṣ.
8. 2. — ^{१०} i. 10. 1. — ^{११} Ch वलीकैः; E वलीकैः; D (schol.) सह
वलीकैरपशिरसि अवसिञ्चति । वलीदरिणं । स्त्रीबाधितावाभुताववसि-
क्ताविति स्मर्तव्यं (Kāuṣ. 7. 17).

जरायुज^१ इति मेदो मधु सर्पिस्तैलं पाययति । १ । मौ-
 क्षप्रश्नेन शिरस्यपिहितः^२ सव्येन तितउनि^३ पूल्यानि धार-
 यमाणो दक्षिणेनावकिरन्वजति^४ । २ । सव्येन तितउप्र-
 स्त्री^५ दक्षिणेन ज्यां दुग्नीम्^६ । ३ । प्रेषकृदयतः^७ । ४ । यच्चैनं
 व्याधिर्गृह्णाति तच्च तितउप्रस्त्री निदधाति^८ । ५ । ज्यां
 च^९ । ६ । आब्रजनम्^{१०} । ७ । घृतं नस्तः^{११} । ८ । पञ्चपर्वणा

^१ i. 12. 1; this pratika and a number of those occurring in the following kaṇḍikās are collected in the gaṇamālā (Ath. Pariṣiṣṭa 34. 7) under the head of the तक्मनाशनगणः ॥ जरायुजः प्रथमो यद-
 पिषदगतां दशवृष मुक्ष चेन्नियत्वा हरिणस्य रघुषदो मुक्षामि त्वा भ-
 वाशर्वो मन्वे वां यो गिरिषु दिवे स्वाहापिषक्मानमपेरिवास्त्राव मा पा-
 ष्यन्मृचाव ज्यामिव वरणो वारयाता इमं यवं विद्रुधस्व बलासस्व नमो
 कुरायेति द्वे शीर्षामयमिति तक्मनाशनानि ॥ ७ ॥ The pratikas are
 i. 12. 1; 25. 1; ii. 8. 1; 9. 1; 10. 1; iii. 7. 1; 11. 1; iv. 28. 1; v. 4. 1; 9. 1;
 22. 1; vi. 20. 1; 26. 1; 42. 1; 85. 1; 91. 1; 127. 1; vii. 116. 1; v. 4. 10.
 D (schol.) सर्वं मक्तं मृगारैर्मुच्येत्क्रमभेदात् (cf. Kāuṣ. 27. 34) भेदानि (?)
 प्रसिद्धानि । प्रतिद्रुधं कर्मभेदः; Dārila, fol. 7^a l. 6, जरायुज इत्यादीनां
 दोषोपशमनमाचर्षणकं फलदोषेण संयुज्य विधानात् (Cod. विधात्) । लिं-
 म्पुताप इति भेषजेषु वचनात् (Kāuṣ. 25. 2). — ^२ D (schol.) मुञ्जनि-
 वृतेन प्रज्ञा (!) शिरसि प्रकादितः ... प्रज्ञ उष्णोषं गुग्गुलिकां (!). —
^३ So Bū K (prim. man.); K (sec. man.) Ch P Bi Bh D (text) तितऊनि;
 D (schol.) तितउत्थितानि (!) पूल्यानि ... तितउ सक्तुगाचनं पूल्यानि
 (Cod. पूल्यानि) जलाः (! for लाजाः?). — ^४ D (schol.) ग्रामभुवमरस्व-
 भुवनं च. — ^५ Ch (sec. man.) D (text) तितऊ (in the manner
 of a Vedic dvamdva). — ^६ D (schol.) धारयमाणः कर्तो व्रजति। ... दुग्नीं
 यस्याः च्युतेनेषुना कश्चिन्वातितः (! for कश्चिन्वातोतः?). — ^७ D (schol.)
 प्रेषं ददातीति प्रेषकृत् । अतश्चाब्रजं (!); cf. sū. 7. — ^८ D (schol.)
 व्रजतां यच्च देशे व्याधिः सुष्ठु भवति तच्च तितउप्रस्त्री स्थापयति कर्तो ।
 अतश्च व्याधितः कर्तुरयतः (Cod. कर्तुर०) प्रेषकृन्नच्छति. — ^९ D (schol.)
 कर्तो स्थापयति तच्चैव. — ^{१०} So P; D (text) आब्रजं (cf. the schol.
 to sū. 4); the rest आब्रजतम्; D (schol.) प्रेषः प्रेषकृतः प्रवक्षारावदेशं
 यावन्नच्छति निधाने मन्त्रो मन्त्रलिङ्गाच्छिरोरोगभेषज्य. — ^{११} D (schol.)
 करोतीति वाक्शेषः (Cod. °विशेषः) । घृतं नस्तं स्नादभिमन्त्र्य. —

ललाटं संस्तभ्य जपत्यमूर्या इति^१ । ९ । पञ्चपर्वणां पां-
 मुसिकताभिः^२ परिकिरति । १० । अर्मकपालिकां^३ ब-
 ध्नाति । ११ । पाययति । १२ । चतुर्भिर्दूर्वायैर्दधिपललं^४
 पाययति । १३ । अनु सूर्यमिति^५ मन्त्रोक्तस्य लोममि-
 श्रमाचमयति^६ । १४ । पृष्ठे चानीय^७ । १५ । शङ्कुधानं
 चर्मण्यासीनाय दुग्धे संपातवन्तं बध्नाति^८ । १६ । पाय-
 यति^{१०} । १७ । हरिद्रौदनभुक्तमुच्छिष्टानुच्छिष्टेना^{११} प्रपदा-
 त्प्रलिप्य मन्त्रोक्तानधस्तल्पे हरितसूत्रेण सव्यजङ्घासु बद्धा-
 वस्त्रापयति । १८ । प्रपादयति^{१२} । १९ । वदत^{१३} उपस्था-
 पयति । २० । क्रोडलोमानि जतुना संदिश्य जातरूपेणा-
 पिधाय^{१४} । २१ । नक्तंजाता सुपर्णा जाता इति^{१५} मन्त्रोक्तं

^१ i. 17. 1 (et al.); D (schol.) पञ्च पर्वणि यस्मिन् दंडस्य स पञ्चपर्वी तेन रोगिणं संस्तभ्य ललाटं जपति. — ^२ D (text and schol.) omits this word. — ^३ K Ch Bi P पांमु०; D (schol.) पांसुवत् सस्वधस्तिः सिकता वासुका परिकिरणं. — ^४ D (schol.) अर्मकपालिकाभिः । संयोगात्पिठरादेः (?) । सकलं पतितं केदारं पर्वट (!) इति केचित्. — ^५ D दूर्वायैः सह. — ^६ i. 22. 1. — ^७ Ch D (text) °चामयति; D (schol.) मन्त्रोक्तस्य रक्तवर्णो गौः...तस्य लोमाभिमिश्रय आचामयति। व्याधितपुरस्कृतं भेषजं. — ^८ D (schol.) गोपृष्ठे उदकं संगृह्णोत्वाचमयति. — ^९ D (schol.) शङ्कुधानं चर्मणो विसाराय कोलकबंधः शङ्कुस्त्रापनमित्यर्थः । तत्रैव चर्मण्युपविष्टाय चीरस्त्रं संपातवन्तं कृत्वासुराय बध्नाति. — ^{१०} D (schol.) तद्दुग्धं पाययति रोगिणं. — ^{११} Ch उत्सिष्टेन; cf. D (schol.) to Kāuṣ. 47. 37. — ^{१२} D (schol.) मन्वीक्तान् तं व्याधितं कानिचित्पदानि कर्मांतरतुल्यात् पूर्व पपाय प्रयच्छतीति परिभाषायाच्चार्यत्वात् (Kāuṣ. 7. 18). — ^{१३} D (schol.) तत्रतच्चक्ष्णान्मन्त्रोक्तान्वदतः श्रुत्वा उपस्थापयति । सूक्तेन व्याधितं । के मन्त्रोक्ता मुक्ताः (! for मुक्ताः; cf. i. 22. 4 and Indische Studien iv. 415, end) प्रसिद्धाः (Cod. °द्वः) रोगपणाका (Cod. °णांका) हरिद्रवर्णाः श्विटका (!) हरिद्रवर्णाः पीताश्विटकाः (cf. i. 22. 4.) — ^{१४} D (schol.) बध्नाति । यथांतरत्वात् । ... शङ्कुधानं चर्मण्याधाय दुग्धे संपातवन्तं बध्नाति। अथ बध्नातिग्रहणं कृतं. — ^{१५} i. 23. 1; 24. 1. —

शकृदा^१ लोहितं प्रघृष्यालिम्पति^२ । २२ । पलितान्या-
 छिद्यं^३ । २३ । मारुतान्यपिहितः^४ । २४ । यदमिरिति^५
 परशुं जपंस्तापयति^६ क्वाथयत्यवसिञ्चति^७ । २५ । उप प्रा-
 गादित्युद्विजमानस्य^८ शुक्लप्रसूनस्य^९ वीरिणस्य चतसृणा-
 मिषीकाणामुभयतः प्रत्युष्टं बध्नाति^{१०} । २६ । त्रिविदग्धं^{११}
 काण्डमणिम् । २७ । उल्मुके स्वस्त्याद्यम्^{१२} । २८ । मा-
 तृनाम्नोः^{१३} सर्वसुरभिचूर्णान्यन्वक्तानि हुत्वा शेषेण प्रलि-
 म्पति^{१४} । २९ । चतुष्पथे च शिरसि दर्भेण^{१५} ऽङ्गारक-

^१ K P Bh Bi सकृदा. — ^२ So Ch Bū; the rest प्रकृष्य; cf. Kāuṣ. 35. 7; 36. 33; D (schol.) मंचोक्तं श्रुतं स्विचं (? for श्रिचं?). ततो गोम-
 येन प्रकृष्य यावन्नोहितं स्विचस्त्रानं (!) आगतं मंचोक्तिर्देवैरवग (?) लिपति।
 कानि मंचोक्तानि । रमा भृंगरक (! for भृंगारिका?) कृष्णा गोक्षी असिक्ती
 (Cod. °क्ती:) तिमिरक (!) रवनी मेतिका (! for मेथिका?) । प्रतीकविकल्पः. —

^३ D (text) आच्छाद्य; the rest आच्छिद्य; D (schol.) मंचोक्तलि ऽपि पलितान-
 नां विशेषः । पलितान्याच्छाद्य (!) मंचोक्तीरालिपति । आच्छेदनमाशोपन. —

^४ D (schol.) मारुतानि वाय्वानि (! for वाक्त्रानि?) मरुतदेवत्वात् । समु-
 त्पतंतु प्र नभस्वेति (iv. 15. 1; vii. 18. 1; cf. Kāuṣ. 41. 1; also Kāuṣ. 30. 12 etc.) तच्च यानि विहितानि तान्येते सूक्ते गच्छता कर्तुर्निर्देशाच्च
 समुच्चयो मरुतेषु चसति (!) कर्तुर्निर्देशविकल्पः स्यात् । खिन्नभेषज्यवत्
 (1 cf. sū. 22, note). — ^५ i. 25. 1; cf. the तक्षणाश्नगण, sū. 1, note. —

^६ E P Bi जपंस्तापयति; D (schol.) परशुः कुठारः तत्ता-
 पयति. — ^७ D (schol.) परशुना क्वाथयत्युदकं . . . तप्तेनोदकेना-
 वसिञ्चति रोगिणं. — ^८ i. 28. 1 (et al.). — ^९ All MSS. प्रसूतस्य;
 D (schol.) उद्विजमानो (Cod. द्वि°) यः निःकारणं चसति तदर्धमिदं कर्म
 शुक्लवासवो (! for शुक्ला अश्ववो?) यस्य शुक्लप्रसूतः (!) चेतकुष्ठ इत्यर्थः. —

^{१०} D (schol.) इषीकाणामयाणि (? Cod. °कामयामाणि) तासां चतसृणां अ-
 वयवान् गृहीत्वा (Cod. गृत्वा) मस्याकरं (Cod. °कारणं) कृत्वा उभयतो दग्धं
 बध्नाति। पुल्लिगत्वाभ्यसंप्रत्ययः. — ^{११} KP Ch Bi त्रिविदग्धं; Bū त्रिविदग्धं;
 D (schol.) त्रिषु प्रदेशेषु (Cod. प्रा°) विदग्धं काण्डमणिं बध्नातीति शेषः (Cod.
 विशेषः) । चतुर्थी काण्डानां मणिः. — ^{१२} D (schol.) निम्बुल्लुके संकर्षतीति
 (Kāuṣ. 25. 35) एतज्जयः (!) करोति । ततः स्वस्त्वयनं कुर्यात्; for the स्व-
 स्त्वयनगण and the स्वस्तिवाचन hymns see Kāuṣ. 25. 36, note. —

^{१३} For the मातृनामानि or the मातृगण see Kāuṣ. 8. 24. — ^{१४} D
 (schol.) पिशाचयहपिशाचगृहीतः. — ^{१५} K Bh दर्भेङ्गे; P Bi Bū दर्भेङ्गे;
 Ch दर्भेङ्गे. —

पाले' ऽन्वक्तानि । ३० । तितउनि' प्रतीपं गाहमानो व-
पतीतरो ऽवसिञ्चति पश्चात्' । ३१ । आमपाच ओषा-
सिच्य मौञ्जे चिपादे वयोनिवेशने प्रबध्नाति' । ३२ । अ-
घद्विष्टा शं नो देवी वरणः पिप्पली विद्रुधस्य या बध्व
इति' । ३३ । उपोक्तमेन पलाशस्य चतुरङ्गुलेनालिम्प-
ति' । ३४ । प्रथमेन मन्त्रोक्तं बध्नाति' । ३५ । द्वितीयेन
मन्त्रोक्तस्य संपातवतानुलिम्पति' । ३६ । तृतीयेन म-
न्त्रोक्तं बध्नाति^{१०} । ३७ । चतुर्थेनाशयति^{११} । ३८ । पञ्चमेन
वरुणगृहीतस्य मूर्ध्नि संपातानानयति^{१२} । ३९ । उक्तमेन

^१ Bi कपालं; D (schol.) यहगृहीतस्य शिरसि दर्भाधारकं कृत्वा त-
न्नांगारकपालं (l for तचां) करोति । ततः सर्वसुरभिचूर्णान्वन्वक्तानि कृत्वा
शेषेण प्रलिंपति (cf. sū. 29). — ^२ So only D (text and schol.); the re-
maining MSS. तितउनि. — ^३ This division is according to D (text);
D (schol.) नदोप्रतीपं विलेडयमानो (l for विलोड?) तितउनि सर्वसुर-
भिचूर्णानि वपति सूक्तेनेतरो यहगृहीतो ऽवसिञ्चति (l for गृहीतमव?). —
^४ D (text) बध्नाति; Bh प्रवबध्नाति; D (schol.) अपक्वे मूत्रये पाचे सर्व-
सुरभिचूर्णानि प्रविष्ट्यावलिप्य शिक्रे मौञ्जे वयोनिवेशने प्रबध्नाति ।
मातृनाम्नोरन्यतरेण सूक्तेन. — ^५ ii. 7. 1; 25. 1; vi. 85. 1; 109. 1;

127. 1; viii. 7. 1; the same list of pratikas occurs in the gaṇamālā
(Ath. Par. 34. 24) bearing the title ... इति गणकर्मगणो (lall MSS.)
भेषज्यस्य भवति; D (schol.) एतेषां कर्माणि संपाताभिमंश्यानि वषा
करणभावः. — ^६ D (schol.) उपोक्तमं विद्रुधस्तेति अनेन (vi. 127. 1)
पलाशस्य काष्ठेन... पिष्टेनालिंपति विद्रुधं पृथक्वचनं सिंगिन उपतापार्थं
पंचमाधिकारवचने ऽस्यापि वरुणगृहीतभेषज्यत्वं स्यात्; cf. sū. 39. —

^७ D (schol.) अघद्विष्टेत्यनेन सूक्तेन (ii. 7. 1) संपातवतं यवं कृत्वा पुनः सूक्तेन
बध्नाति । फलमणिं पिशाचनाशनं. — ^८ D (schol.) शं नो देवी पूजिष्यतीति
(ii. 25. 1) एतेनांमुमत्वा (Cod. °सुमत्वा?) संपातवत्करणं । ततो ऽनुलेपनं
... पिशाचनाशनं. — ^९ E K P Bh संपातवतावसिञ्चत्यनुलिंपति. —

^{१०} D (schol.) वरणो वारयाता इत्यनेन (vi. 85. 1) वरणमणिं बध्नाति ।
... यक्षनाशनं. — ^{११} D (schol.) पिप्पली चिप्राभेषजोत्पन्नं

(vi. 109. 1) पिप्पलीं संपातवतो कृत्वा पुनः सूक्तेनाशयति । चिप्राभे-
षजं. — ^{१२} D (schol.) विद्रुधस्य बलासस्तेत्यनेन (vi. 127. 1) वरुणगृ-
हीतो वसोदरी (Cod. °रि). —

शाकलम्^१ । ४० । उदगातामित्याप्तावयति बहिः^२ । ४१ ।
अपेयमिति^३ व्युद्धन्त्याम्^४ । ४२ । बभोरिति^५ मन्त्रोक्तमा-
कृतिलोष्टवल्मीकौ परिलिख्य जीवकोषण्यामुत्सीव्य ब-
ध्नाति^६ । ४३ । ॥ २ ॥ ॥ २६ ॥

नमस्ते लाङ्गलेभ्य इति^७ सीरयोगमधिशिरो ऽवसिञ्च-
ति^८ । १ । नमः सनिस्रसाक्षेभ्य इति^९ शून्यशालायामप्सु^{१०}
संपातानानयति । २ । उत्तरं जरत्खाते सशालातृणे^{११} । ३ ।
तस्मिन्नाचमयत्याप्तावयति^{१२, १३} । ४ । दशवृक्षेति^{१४} शा-
कलः^{१५} । ५ । दश सुहृदो^{१६} जपन्तो ऽभिमृशन्ति । ६ । स्ने-

^१ D (text) उपोत्तमेन शाकलं (!); D (schol.) या बभूव हत्वनेन (viii. 7.1) शकलो बभूवः प्रथमं संपात्य ब्रह्मणा तेजसेति (Cod. तेजेति; x. 6.30) दशानां शान्तवृक्षाणां शकलानीति शाकलः (Kāuṣ. 13.5; 27.5) । यक्षादिभेषज्यं. —
^२ ii. 8. 1 (cf. the तक्षनाशनगण sū. 1, note); D (schol.) चेचियसंगु-
हीतस्य (Cod. चचियं) भेषज्यं गृह्णाद्बहिः । आप्तावयत्युक्ता. — ^३ ii. 8. 2. —
^४ D (schol.) प्रभातसमये आप्तावयति. — ^५ ii. 8. 3. — ^६ D (schol.)
किं मंचोक्तं । बभूवर्षास्त्रार्जुनस्य तस्य कांडशेषं (! for •विशेषं?) यवपललीति
यावतिलपिंकोति तिलकुलकः (?) । आकृतिलोष्टवल्मीकौ प्रसिद्धौ । प-
रिलिख्य संचूर्णं (Cod. •चूर्णं) जीवकोषणो जीवतः पशोश्चर्माकस्यलिका
तस्यां प्रचिष्य उत्सोव्य सूत्र्या बध्नाति । चेचियभेषज्यं । चेचियः कीलो
व्याधिः. — ^७ ii. 8. 4. — ^८ D (schol.) हस्तं युक्तं गोभ्यां । चेचियरो-
गिणः शिरस उपरि कृत्वावसिंचत्युदपात्रं. — ^९ ii. 8. 5. — ^{१०} D
(schol.) शून्ये गृहे. — ^{११} D (schol.) जीर्णे गते तस्य एव शालायास्तृणानि
प्रचिष्य उत्तरसंपातानानयति. — ^{१२} E D (text) •चामयति; D (schol.)
जरत्खाते अवस्थितं चेचियगृहीतमाचामयति संपातोदकेन. — ^{१३} D joins
आप्तावयति to the next sūtra. — ^{१४} ii. 9. 1; cf. the तक्षनाशनगण,
Kāuṣ. 26. 1, note. — ^{१५} D (schol.) दशानां शान्तवृक्षाणां शकलानीत्ययं
(Cod. शालानी) शाकलो मणिः (cf. Kāuṣ. 13.5; 26.40). — ^{१६} E दशसुहृदो,
which is accepted by Roth in Grill's Hundert Lieder des Atharva-
Veda p. 50 as दशसु हृदो; D (schol.) अथवा दश मित्रा (!) जपन्त एतत्सूक्तं
(Cod. एतत्सूक्तं) अभिमृशन्ति पिशाचगृहीतं (Cod. •तां). —

वियात्वेति' चतुष्पथे काम्पीलशकलैः पर्वसु' बद्धा पिङ्गु-
लीभिराग्रावयति । ७ । अवसिञ्चति' । ८ । पार्थिवस्ये-
त्युद्यति' पृष्ठसंहितावुपवेशयति' ^६ । ९ । प्राङ्मुखं व्या-
धितं प्रत्यङ्मुखमव्याधितं शाखासूपवेश्य वैतसे चमस
उपमन्थनीभ्यां तृष्णागृहीतस्य शिरसि मन्थमुपमथ्यात्-
षिताय प्रयच्छति' । १० । तस्मिंस्तृष्णां ^८ संनयति । ११ ।
उद्धृतमुदकं पाययति' । १२ । सवासिनाविति ^{१०} मन्त्रो-
क्तम् ^{११} । १३ । इन्द्रस्य या महीति ^{१२} खल्वङ्गानलाण्डूहनना-
न्यृतमिश्राञ्जुहोति ^{१३, १४, १५, १६} । १४ । बालान्कल्माषे काण्डे ^{१७}
सथं परिवेष्ट्य संभिनत्ति ^{१८} । १५ । प्रतपति ^{१९} । १६ । आद-

^१ ii. 10. 1; cf. the तक्मनाश्चननख Kāṇḍ. 26. 1. — ^२ D (schol.)
व्याधितं गात्रसंधिषु (Cod. गात्रसंधिषु). — ^३ D (schol.) चचवा चव-
सिञ्चति. — ^४ ii. 29. 1. — ^५ K °संहता उप°; P संहतां उप°; Bh
संहतावुप°; Ch D (text) संहितामुप°; E Bi संहितामुप°; Bū संहितावुप°;
D (schol.) उद्यति भगवति सवितरि व्याधितौ पृष्ठसंन्यावुपवेशयति. —
^६ D does not divide a sūtra here. — ^७ D (schol.) वैतसीषु शाखासूपवेश्य-
ति व्याधितं वैतसे चमसे सक्तून् कृत्वोदकं प्रचिष्य वैतसीभ्यां तृष्णागृहीतस्य
शिरस्त्राधाय चमसमुपमथ्याति (! for °प्रामात्राति?) तमुपमथ्याव्याधिताय
(Cod. मन्थ्याव्याधिता) प्रयच्छति. — ^८ K तृष्णान्; Bi तृष्णात्; D (schol.)
तस्मिन्नव्याधिते तृष्णां संक्रामयति. — ^९ D (schol.) अभ्यावर्तस्य उदकं
पाययति । अप्सु वावस्थितं. — ^{१०} ii. 29. 6°. — ^{११} D (schol.) समा-
नवसनी भूत्वा मन्त्रं पिबेते इत्यर्थः. — ^{१२} ii. 31. 1. — ^{१३} D (schol.)
खल्वङ्गाः कृष्णवर्णकाः. — ^{१४} K अल्लङ्गून्; P अल्लङ्गून्; Bi Bh D
(text) अल्लङ्गून्; D (schol.) अल्लङ्गवः कृमिविशेषः । एककृमिकमिति प्र-
सिद्धः । उत्तराणि सर्वकृमीणां; Ch B E P and AV. ii. 31. 2, 3,
as above; cf. sūtra 26, note. — ^{१५} K P Bū हननाह°; Bi हननात्;
Bh हनना. — ^{१६} KBū E P Bi °मिश्रां; Ch D मिश्राञ्जु. — ^{१७} D
(text) काण्डे काण्डे; D (schol.) कृमिणो बाह्यान् गृहीत्वा कल्माषवर्षे
शरे (Cod. शरे). — ^{१८} D (schol.) संभिनत्तिः जर्जरीकृतान् (Cod.
°ता). — ^{१९} D (schol.) अपी । पुनः सूतं. —

धाति' । १७ । सथेन दक्षिणामुखः पांसूनुपमथ्य' परि-
 किरति । १८ । संमृज्जाति' । १९ । आदधाति' । २० । उद्य-
 ज्जादित्य' इत्युद्यति गोनामेत्याहासाविति' । २१ । सूक्तान्ते
 ते हता इति' । २२ । दभैरभ्यस्यति' । २३ । मध्यन्दिने
 च । २४ । प्रतीचीमपराह्णे' । २५ । बालस्तुकामाद्विद्य^{१०. ११}
 खल्वादीनि^{१२} । २६ । अक्षीभ्यां त इति^{१३} वीवर्हम्^{१४} । २७ ।
 उदपाचेण संपातवतावसिञ्चति^{१५} । २८ । हरिणस्येति^{१६}
 बन्धनपायनाचमनशङ्कुधानज्वालेनावनक्षचे^{१७} ऽवसिञ्च-
 ति । २९ । अमितमाचायाः सकृन्मृहीतान्यवानावपति^{१८} । ३० ।

^१ D (schol.) ताभ्यासान् सशरान् (Cod. सरसान्). — ^२ All MSS. पांसून्; D (schol.) उपमथ्यनं मर्दनं परिकिरति आक्षीक्रीमीणां. —
^३ All MSS. संमृज्जाति; D (schol.) ताभ्यांसून् संमर्हयति । प्रकीर्णति (!). —
^४ D (schol.) अथवा समिध आदधाति. — ^५ ii. 32. 1. — ^६ D (schol.)
 उद्यति सवितरि कर्ता गोस्वामिनमाह गोर्नाम कथयत्येति (Cod. *स्यति)
 विशेषणामभिप्रायं । अहासविति. — ^७ D (schol.) सूक्तस्मांति वान्यो ते
 हताः कृतय इति (ii. 32. 5^d) त्रयात् कृत्वा प्राग्मुखां गां. — ^८ D (schol.)
 वातिकवत्. — ^९ D (schol.) प्रत्यक्षुखां गां कृत्वा... — ^{१०} So K
 Bū Bb D (text); E वासा°; P Bi वासा°; Ch वोसा°; D (schol.) वा-
 सस्तुका वासवटा. — ^{११} D (text and schol.) आह्वाणं ब्रह्माणं (!). —
^{१२} D (text and schol.) खल्वादीनक्षत्रं दून् घृतमिन्द्राणं जुहोति; cf. sūtra
 14, note. — ^{१३} ii. 33. 1. — ^{१४} Ch E विवर्हं; D (text and schol.)
 वीवर्हं मार्जनं पर्वसु यन्विवर्तनमेके. — ^{१५} D (schol.) सर्वभेषज्यं. —
^{१६} iii. 7. 1; cf. the तक्षणाशनगण, Kāuṣ. 26. 1, note. — ^{१७} Ch °ज्वा-
 लेभाव°; D (schol.) बंधनं (Cod. °न) विषाणहरिणस्य (I cf. iii. 7. 2)
 तस्मैव पानं आचमनं हरिणलोममिश्रं शङ्कुधानं कथितं (Kāuṣ. 26. 16) तत्प्र-
 दीप्योदकेन निर्वाप्य तेनोष्णेनापगतनक्षत्रे काले अवसिञ्चति । सेचियगृ-
 हीतं । बंधनादीनां आप (!) ज्वालोन्नम (!) यतश्च षष्ठीसमासपूर्वद्वयः । बंधनं
 आचमनं च बंधनपायनानि । तेषां शङ्कुधानज्वालाः बंधनपायनाचमनशं-
 कुधानज्वालेनावनक्षचे ऽवसिञ्चति. — ^{१८} D (schol.) अपरिमितपरिमा-
 नाचवराज्ञेः (Cod. अपरितपरिमाणाह्वराराज्ञेः) सकृद्वस्त्रेण गृह्णाति य-
 वान् प्रत्युचमावपति । ग्रह्यं तु सकृत्. —

भक्तं प्रयच्छति । ३१ । मुञ्चामि त्वेति^१ याम्ये पूतिशफरी-
भिरोदनम्^२ । ३२ । अरण्ये तिलशण्णगोमयशान्ताज्वाले-
नावनक्षचे ऽवसिञ्चति^३ । ३३ । मृगारिर्मुञ्चेत्याप्तावय-
ति^४ । ३४ । ॥ ३ ॥ ॥ २७ ॥

ब्राह्मणो जज्ञ इति^५ तक्षकायाञ्जलिं कृत्वा जपन्नाच-
मयत्यभ्युक्षति^६ । १ । कृमुकशकलं^७ संक्षुद्य दूर्शजरदजिना-
वकरज्वालेन^८ । २ । संपातवत्युदपाच ऊर्ध्वफलाभ्यां^९ दि-
ग्धाभ्यां मन्थमुपमथ्य^{१०} रयिधारणपिण्डानन्वृचं^{११} प्रकीर्य
छर्दयते^{१२} । ३ । हरिद्रां सर्पिषि पाययति^{१३} । ४ । रोहणीत्य-
वनक्षचे^{१५, १६} ऽवसिञ्चति । ५ । पृषातकं^{१७} पाययत्यभ्यनक्ति । ६ ।

^१ iii. 11. 1; cf. the तक्षनाशनगण, Kāuṣ. 26. 1, note. — ^२ Bi Ch (sec. man.) °शफटीभिर°; D (schol.) याम्यो व्याधिः मिषुनसंयोगात् पि-
तादूरिति (?) प्रसिद्धाभिधानः । पूतिसपर्ययः । पूतिगंधामत्सिका । तामि-
र्मिश्रमोदनं । भक्तं प्रयच्छतीति प्रकरणं. — ^३ D (schol.) अरण्ये तिल अरण्ये
शण्ण अरण्ये (Cod. शण्णारण्ये) गोमयाणि शान्ता ओषधय एतैरवज्वाले
अरण्ये तिलशण्णगोमयशान्ताज्वालेः (cf. शकुधानज्वालेः sū. 29) तेन...
अवसिञ्चति विकल्पो ऽवज्वालेः. — ^४ D (schol.) अनुवाकाभ्यां मुंच
शीर्षक्या (i. 12. 3) इत्युक् आस्रवनक्षचे? (I for आस्रवनमवनक्षचे?) क्रम-
भेदात् । सर्वभेषज्यविधानाभावात् । अचक्रमभेदः सर्वभेषज्यार्थः । मृगा-
ववक्षया (I) स्यात्. For the मृगारसूक्तानि see Kāuṣ. 9. 1; cf. also the
Pet. Lex. sub voce, where the मृगारसूक्तानि are identified with iv.
23—29. — ^५ K अन्य. — ^६ iv. 6. 1. — ^७ D (schol.) नमस्तक्षका-
येत्युक्ता अपन्निदमुत्तरं च सूक्तमन्तरत्वात् (iv. 7) । आचमयत्यभिमन्त्र्य
विषे दप्तमभ्युक्षति. — ^८ E क्रमुकशकलं; P क्रमुकशकलं; D (text) क्रमुकः;
D (schol.) क्रमुकः बंधनः कार्मुक इति यस्य नाम भवति तस्य शकलं क्र-
मुकशकलं उदकेनाभ्युक्ष्य जीर्णवाससा... — ^९ D (text) °वकार°;
D (schol.) अवकरः उकुरटिका नृणां अन्यतमेन ज्वालेनावसिञ्चति
विषे दप्तः. — ^{१०} D (text) ऊर्ध्वकपालाभ्यां. — ^{११} D (schol.) विषे
पुंखिताभ्यामिषुभ्यामुपमथ्य. — ^{१२} D (schol.) भूमिस्तथायान पिंडा-
न्वात्वा. — ^{१३} D (schol.) विषे दप्तः. — ^{१४} D (schol.) हरिद्रां वृ-
णीकृत्य घृते प्रक्षिप्याभिमन्त्र्य सूक्ताभ्यां (iv. 6; 7) विषार्तं. — ^{१५} MSS.
रोहणी°. — ^{१६} iv. 12. 1. — ^{१७} D (schol.) घृतचीरं. —

आ पश्यतीति' सदंपुष्पामणिं' बध्नाति । ७ । भवाशर्वा-
विति' सप्त काम्पीलपुटानपां' पूर्णान्संपातवतः कृत्वा द-
क्षिणेनावसिच्य पश्चादपविध्यति' । ८ । त्वया पूर्वमिति'
कोशेन शमीचूर्णानि भक्ते' । ९ । अलंकारे' । १० । शालां
परितनोति' । ११ । उतामृतासुरित्यमतिगृहीतस्य^{१०, ११} भक्तं
प्रयच्छति । १२ । कुष्ठलिङ्गाभिर्नवनीतमिश्रेणाप्रतीहारं^{१२, १३, १४}
प्रलिम्पति^{१३} । १३ । लाक्षालिङ्गाभिर्दुग्धे^{१६} फण्डान्पायय-
ति^{१७} । १४ । ब्रह्म जज्ञानमिति^{१८} सूतिकारिष्टकौ प्रपादय-
ति^{१९} । १५ । मन्थाचमनोपस्थानमादित्यस्य^{२०} । १६ । दिवे

^१ iv. 20. 1. — ^२ K Ch सदंपुष्पः; D (schol.) सदंपुष्पा चिसंध्या
(cf. Kāuṣ. 39. 6) ... पिशाचनाशनं. — ^३ iv. 23. 1; cf. the तक्षणा-
शनगण, Kāuṣ. 26. 1, note; D (schol.) भवाशर्वी मृ(च)तमिति सूक्तेन
(xi. 2. 1)? — ^४ D (schol.) काम्पीलकर्णपुटान् सप्त. — ^५ D
(schol.) व्याधितं सव्येन हस्तेन पुटकमेकैकं अवसिंचति पश्चाद्व्याधितस्य
चिपति सर्वभेषजं. — ^६ iv. 37. 1. — ^७ D (schol.) मेघशृंग्या
(Cod. मेघशृंग; cf. अजशृङ्गी, iv. 37. 2, 7) फलचूर्णानि फल्वा (!)
कोशेन भोजन (I for °जे?) प्रक्षिप्याभिमन्त्र्य भोजयेत्. — ^८ D (schol.)
अथवासंकारे चूर्णानि प्रक्षिप्यासंकर्यात् । पिशाचगृहीताय. — ^९ D
(schol.) मेघशृंग्या पिशाचगृहं सर्वतो वेष्टयति. — ^{१०} v. 1. 7. —
^{११} Ch अमिति; Bū D (text) अमिति; D (schol.) अमतिगृहीत चिर्वर्ग-
शून्यबुद्धिः तस्मै प्रयच्छति. — ^{१२} K Bū E P B D (text and schol.)
कुष्ठः. — ^{१३} D (schol.) यो गिरिष्वजायथा इति (v. 4. 1) सूक्तेन अश्व-
त्यो देवसदन इति द्वे अश्वे पूर्वसूक्तम् (I for अश्वे पूर्वसूक्तस्य, v. 4. 3, 4?)
आभ्यां समुच्चिताभ्याम्; to v. 4 cf. the तक्षणाशनगण, Kāuṣ. 26, 1,
note. — ^{१४} P E Bū D (text and schol.) °प्रति. — ^{१५} D
(schol.) ज्वरभेषजं. — ^{१६} D (schol.) रोहिण्यसीति (iv. 12. 1) सूक्तं
राक्षी मातेति (v. 5. 1) शब्दस्य लाक्षापर्यायत्वात् (see v. 5. 7). —
^{१७} E आनयति; D (schol.) फण्डमुष्णाक्षीरे (!) पाययति । अश्वो (!)
भेषजं. — ^{१८} v. 6. 1 (iv. 1. 1); D (schol.) ब्रह्म जज्ञानमनाप्ता य
(v. 6. 2) इत्यनेन. — ^{१९} D (schol.) सूतिकां अरिष्टगृहीत (Cod. सूति-
कारि) च प्रपादयति (cf. Kāuṣ. 31. 26, note: कासभेषजं) कानि चित्य-
दानि गृहान्निश्रामयति । पूर्वं प्रपाद्य प्रयच्छति (Kāuṣ. 7. 18) अरिष्टं
चामांशस्य नक्षत्रकक्षहृत्वाभूतादि (!). — ^{२०} D (schol.) मन्थविशेषो व्या-

स्वाहेमं यवमिति' चतुर उदपात्रे संपातानानयति । १७।
 द्वौ पृथिव्याम् । १८ । तौ प्रत्याहृत्याभ्यावयति' । १९ । स-
 यवे' चोत्तरेण यवं बध्नाति' । २० । ॥ ४ ॥ ॥ २८ ॥

ददिहीति' तक्षकायेत्युक्तम्' । १ । द्वितीयया' यहणी' । २ ।
 सव्यं परिक्रामति' । ३ । शिखासिचि'^{१०, ११} स्तृक्षानुन्नथा-
 ति'^{१२, १३} । ४ । तृतीयया प्रसर्जनी'^{१४} । ५ । चतुर्थ्या'^{१५} दक्षिण-
 मपेहीति'^{१६} दंश्म तृणैः प्रकर्ष्याहिमभिनिरस्यति'^{१७} । ६ । यतो
 दष्टः'^{१८} । ७ । पञ्चम्या वलीकपललज्वालने'^{१९} । ८ । षष्ठ्या-

धिविशेषः (! for विधि?) । मधं पाचयति । सर्वभेषज्यमद्यवाचमयति...
 उपस्नानमादित्यस्त्रोभयोः —

^१ v. 9. 1 (et al.); vi. 91. 1; cf. the तक्षनाशनगण, Kāuṣ. 26. 1, note; D (schol.) दिवे स्वाहा चिभिरेको होमः । पृथिव्यै स्वाहेति (v. 9. 2, 6) चतुर्थो होमः । उत्तमाभ्यामृग्भ्यां प्रत्युचं. — ^२ D (schol.) यौ पृथिव्यां संपातौ तौ गृहोत्प्रेदककलशे जीत्वाभ्यावयति । सर्वभेषज्यं. — ^३ E P सवये; Bi सय. — ^४ D (schol.) इमं यवमित्यनेन (vi. 91. 1) यवं बध्नाति. — ^५ v. 13. 1. — ^६ D (schol.) ब्राह्मणो अद्य इति (iv. 6. 1) एतत्संस्तं सर्वकर्मातिदेशार्थं इति करणात्; cf. Kāuṣ. 28. 1. — ^७ D (schol.) यत्त अपोदकमिति, v. 13. 2. — ^८ D (schol.) यहणी कटकबंध इत्यर्थः. — ^९ D (text and schol.) कथं कटकबंध(!) आह । सव्यं परिक्रामति । मृदादितो प्रदक्षिणं रेखां (Cod. रेखां) करोति बंधतः. — ^{१०} K P Bi Bh शिषा°. — ^{११} Ch Bū °शिचि; Bh °विचि; E °शिव; D (text) शिखाविषस्तंबान्; D (schol.) द्वितीयया विषस्तंबाश्च शिखां बध्नाति । अथ वारिस्तंबान् बध्नाति । एवं यहणीयं. — ^{१२} K Bū सं-वान्. — ^{१३} Ch °नुन्नथाति. — ^{१४} Bi Bū प्रसर्जनी; D (text) प्रसूर्जति; D (schol.) वृषा मे रवो (!) इति (v. 13. 3) पादृशादाके (? ! for यस्माद्देशाद्?) ... विषमनीयतीत्यर्थे (! for °नीयत इत्यर्थः?) । विसर्जनमामृदादिविपर्ययेण. — ^{१५} v. 13. 4. — ^{१६} vii. 83. 1. — ^{१७} Ch D (text) दंश्म; D (schol.) दंश्म प्रदक्षिणं तृणैः प्रकर्षेण कर्षयित्वा अहिमभिमुखः प्रक्षिपति । तृणानि चक्षुरित्यनया (? Cod. चक्षुरित्व°; v. 13. 4?) अभिमंत्र्य अपेहीत्यस्य विधिकम् ...; cf. Kāuṣ. 32. 24. — ^{१८} D (schol.) अद्यभावे यस्माद्देशादित्यादिना दष्टसं (Cod. दि°) देशमभिनिरस्यति; cf. Kāuṣ. 32. 25. — ^{१९} D (schol.) कैरात पृश्न इत्यनया

र्त्नीज्यापाशेन^१ । ९ । द्वाभ्यां मधूद्वापान्पाययति^२ । १० ।
 नवम्या श्वावित्पुरीषम्^३ । ११ । त्रिःश्रुक्कया^४ मांसं प्रा-
 शयति । १२ । दशम्यालाबुनाचमयति^५ । १३ । एकादश्या
 नाभिं बध्नाति^६ । १४ । मधुलावृषलिङ्गाभिः^७ खलतुलप-
 र्णीं संस्तुह्य^८ मधुमन्थे पाययति । १५ । उत्तराभिर्भुङ्क्ते^९ । १६ ।
 द्वारं सृजति^{१०} । १७ । अपिस्तक्नानमिति^{११} लाजान्पायय-
 ति^{१२} । १८ । दावे लोहितपात्रेण मूर्ध्नि संपातानानय-
 ति^{१३} । १९ । ओते म इति^{१४} करीरमूलं काण्डेनैकदे-
 शम्^{१५} । २० । यामात्पांसून^{१६} । २१ । पश्चादपेर्मातुरुपस्थे

(v. 13. 5) वसोकाणि च पल्लवं च . . . तैर्ज्वालो वसीकपल्लज्वालः तेना-
 वसिचति दृष्टं (cf. Kāuṣ. 27. 29, 34).

^१ D (schol.) असितस्य तैमास्तेति (v. 13. 6.) अनया आर्त्नीज्यापाश-
 सेनार्त्नी (!) बध्नाति । . . . ज्वालेनेत्येके (? Cod. ज्वालेत्येतेके!) प्रकर-
 णात्. — ^२ D (schol.) पाचस्यस्य मधुनो मंडकाकारा मधूद्वापा तां (!)
 पाययति विसिन्तां (!) । आशिनी चोद्भक्तंलोपेत्वाभ्यां (?), v. 13. 7, 8?. —
^३ P D (text) °पुह्वं; D (schol.) कर्षा श्वाविदित्यनया (v. 13. 9) श्वावि-
 त्पुरीषं पाययति. — ^४ D (schol.) श्वाविच्छलाकया . . . जातकर्मवत् ।
 त्रिःश्रुक्का जातरूपशकलवत् (Kāuṣ. 10. 16). — ^५ D (schol.) तावुवमित्यनया
 (v. 13. 10) अलाबुनुदकं कृत्वा . . . आचमयति विषद्वप्तं. — ^६ D (schol.) तस्तु-
 वमित्यनया (v. 13. 11) अलाबुनाभिं बध्नाति. — ^७ D (schol.) एका च म
 इति (v. 15. 1) मधुलाशब्दवत्यः यथेकवृषो ऽसीति (v. 16. 1) वृषसिंहाः. —
^८ Bh खलतुपर्णी; Ch E खलतुलपर्णान्; D (text) खलकुल°; D (schol.) खल-
 कुलपर्णी काचमादनीं (? Cod. °मादीनां!) मधुनालोडितेषु सक्तुषु ज्वरीक-
 त्वाभ्यां अभिमन्त्र्याज्ञं भुङ्क्ते। विषद्वप्तः. — ^९ Ch उत्तराभिर्भुङ्क्ते; D (schol.) अज्ञं
 विषद्वप्तः. — ^{१०} D (schol.) दंरमनो द्वारं मुखं शस्त्रेण करोति। विषद्वप्त-
 नीद्वत्तराभिः (! for विषद्वप्तनीभिद्वत्तराभिः?). — ^{११} v. 22. 1; cf. the
 तक्ननाशनमय, Kāuṣ. 26. 1, note. — ^{१२} D (schol.) लाजा. कृष्णव्रीहयः
 तान् . . . मंडं कृत्वा ज्वरभेषज्यं. — ^{१३} D (schol.) दावे भवो दावा-
 पित्तच . . . ज्वरितस्य मूर्ध्नि . . . — ^{१४} v. 23. 1. — ^{१५} D (schol.)
 करीरमूलं कृमिणः साधनं कथं चाह काण्डेन तस्य साधनकारः कथितो
 वेदितव्यः कृमिहनफलसामान्यात् । बालाम्बुलाषे काण्डे सव्यं परिवेद्य
 संभिगच्छि (Kāuṣ. 27. 15)। व्रतपत्न्या आदधाति (Cod. °पात्वाद्°)। . . . एकदेशं
 करीरैकदेशं काण्डेन . . . — ^{१६} K Bū E P Bi Bh पांसून; D (schol.)
 उत्त्किरति (cf. Kāuṣ. 27. 18). —

मुसलबुध्नेन नवनीतान्वक्तेन चिः^१ प्रतीहारं तालुनि ता-
पयति^२ । २२ । शिमुभिर्नवनीतमिश्रैः^३ प्रदेग्धि^४ । २३ ।
एकविंशतिमुशीराणि भिनद्मतीति^५ मन्त्रोक्तम् । २४ । उ-
शीराणि प्रयच्छति^६ । २५ । एकविंशत्या सहास्रावयति^७ । २६ ।
आ यं विशन्तीति^८ वयोनिवेशनश्रुतं^९ क्षीरौदनमन्ना-
ति । २७ । परि द्यामिवेति^{१०} मधु शीमं^{११} पाययति । २८ ।
जपंश्च^{१२} । २९ । अस्थिसंसमिति^{१३} शकलेनाप्स्विटे^{१४} संपा-
तवतावसिञ्चति । ३० । ॥ ५ ॥ ॥ २९ ॥

आबयो इति^{१५} सार्षपं^{१६} तैलसंपातं^{१७} बध्नाति । १ । काण्डं
प्रलिप्य^{१८} । २ । पुक्तं शाकं प्रयच्छति^{१९} । ३ । चत्वारि शाक-

^१ P Bi Bū B Bh चिष्ण० — ^२ Ch Bi Bū प्रति०; cf. Kāuṣ. 28. 13; 58. 12. —
^३ D (schol.) क्षयी प्रताप्य मुसलबुध्नेन...परिद्वत्त्व(!) कुमारं कुमिषं तासुनि
तापयति. — ^४ D (text and schol.) शिमुभिः; E P insert नवभिर् after
this word. — ^५ D (schol.) प्रकर्वेण प्रचिपति क्षीते म इत्यभिमन्त्र्य;
v. 23. 1. — ^६ v. 23. 13^c. — ^७ Bū and D (text) add here: एक-
विंशति and Ch has it on the margin it; is probably a gloss. D (schol.)
कीर्णान्मुशीराणि एकविंशतिं (Cod. ०ति) कुमिषो प्रयच्छति. — ^८ vi. 2. 2. —
^९ Ch Bū E ०निवेशने; D (schol.) अस्या चक्षुः पश्चिमासकमुतं क्षीरौदन-
मन्नाति । रक्षोभेषज्यं. — ^{१०} vi. 12. 1. — ^{११} Bi शीरसं. — ^{१२} Bi
जपश्च; D (schol.) एतत्सूक्तं जपन्नाचमयत्यभ्युचति । चकारात् । विषयं
(cf. Kāuṣ. 28. 1). — ^{१३} vi. 14. 1. — ^{१४} D (schol.) शांतपुचशकलेन. —
^{१५} vi. 16. 1. — ^{१६} Ch सार्षप. — ^{१७} So conjecturally as bahuvrīhi-
compound; K Bū Ch P Bi Bh तैलं संपातं; D (text) तैलं संपातवतं;
D (schol.) सूक्तस्य सार्षपविकारः सार्षपलब्ध्या (!) बध्नाति । सार्षपतैलेनै-
वत्संपातवतं (! for तैलेनैव सं?) करोति । संपातवच्च तैलं गुणविधा-
नार्थं । तंचहोमेष्वाज्यमेव । दक्षिणत उदपाच चाज्याऋतीनामित्वाज्यसह-
यात् । सार्षप इति तद्धितः तैलस्य बंधनं मा भूत्; cf. also the schol.
to the next sūtra. — ^{१८} D (schol.) सार्षपकाण्डं तैलेनाभ्युच्य बध्नाती-
ति प्रकरणात् । संपाता स्तुर्वध्यत्वात्; cf. Kāuṣ. 7. 15. — ^{१९} D (schol.)
सार्षपं शाकं तैलेन मिश्रं प्रयच्छति. —

फलानि^१ प्रयच्छति । ४ । क्षीरलेहमाङ्गे^२ । ५ । अघ्नाति^३ । ६ ।
अमेरिवेत्युक्तं दावे^४ । ७ । इमा यास्तिस्र इति^५ वृक्षभूमौ
जाताज्वालेनावसिञ्चति^६ । ८ । शीर्षे^७ फागटाक्षैः^८ । ९ । निकटा-
भ्याम्^९ । १० । कृष्णं नित्यानमित्योषध्याभिश्चोतयते^{१०, ११} । ११ ।
मारुतानामप्ययः^{१२} । १२ । हिमवत इति^{१३} स्यन्दमानादन्वीप-
माहार्ये^{१४} वलीकैः^{१५} । १३ । पञ्च च या इति^{१६} पञ्च पञ्चाशतं
परश्रुपर्णांकाष्टैरादीपयति^{१७} । १४ । कपाले प्रभृतं^{१८} का-
ष्ठेनालिम्पति । १५ । किंस्त्यश्वजाक्षीलोदकरक्षिकामश-

^१ D (text) शाकसफलानि; D (schol.) पुनः प्रयच्छति यद्वह्यं पुक्तानां मा भूत्. — ^२ K Bū Bī Bh आङ्गे; D (schol.) अक्षिणी (Cod. अक्षी) अङ्गे. — ^३ D (schol.) सर्वाण्यक्षीरोगभेषज्यानि । सिंघुपतापवचनात्. — ^४ vi. 20. 1 (cf. the तक्षणाशनगण, Kāuṣ. 26. 1 note); D (schol.) दावे क्षी-
हितपात्रेण मर्ध्ने संपातानायति (Kāuṣ. 29. 19) । ज्वरभेषज्यं. — ^५ vi. 21. 1. — ^६ Bī आतीज्वाले; D (schol.) आतवृक्षभूमौ (!) आतास्ताभि-
रवज्वालिताभिश्चदकं तप्तं तेनावसिञ्चति (cf. Kāuṣ. 27. 29, 34) । अय-
भेषज्यं. — ^७ Bū शीर्षे. — ^८ D (schol.) शीर्षमदनं फाटमोषकुण्ड-
मुदकं (Cod. ऋणमुदकं) । अघ्नाः विभीतकफलानि । एते (!) ज्वालिता-
वनचचे ऽवसिञ्चति. — ^९ D (schol.) निकटावनिकटा (?) च निकटे इक-
टाभ्यां (! ?) फाटज्वालेनावनचचे ऽवसिञ्चति. — ^{१०} vi. 22. 1; D (schol.)
सूक्ताभ्यां गोलूया (?) समुधीरिति (vi. 23. 1) सिंघुपतापात् । अभिव-
र्षणेषु ग्रहणात् । न इति चेत्यर्थमुक्तत्वात् (for चेत्यर्थयुक्तत्वात् ?) ।
अघ्नाचर्षणं पितरमिति (vii. 2. 1) मन्त्रोक्त्या अघ्ना विष्टेति (vii. 3. 1). —
^{११} Bī अतिश्चोतयते. — ^{१२} D (schol.) इति मारुतानां मंचाणां (cf. Kāuṣ.
26. 24; 40. 7) इत्यस्मिन्कर्मणि अपि तमस्या गमनं भवति । मारु-
तानां मंचा इह गच्छंतीत्यर्थः । कर्तृकर्मणोः कृमीति षष्ठी अतश्च ते-
षामपि जलोदरभेषज्यम्. . . — ^{१३} vi. 24. 1. — ^{१४} K P Bī Bh स्त्र-
न्दमाना अन्वीपम्. — ^{१५} Bū वलीकैः; D (schol.) जलोदरिणमभि-
श्चोतते. — ^{१६} vi. 25. 1. — ^{१७} Ch परश्रुपर्णान्; all other MSS. प-
रश्रुपर्णान्; cf. परश्रुपर्णाश्च, Kāuṣ. 47. 25; D (schol.) . . . तेषां पंचाश-
तकपालकं कृत्वा काष्ठैरादीपयति सूक्तेन. — ^{१८} D (text) प्रभृतं;
D (schol.) पर्यारसं (Cod. कर्णं) काष्ठेन गृहीत्वाक्षिपत्यवसिञ्चति । अप-
विधति. —

कादिभ्यां^१ दंशयति^२ । १६ । निश्यव मा पाप्मन्निति
तितउनि पूल्यान्यवसिच्यापविध्य । १७ । अपरेद्युः सह-
साक्षायाम्पु बलींस्त्रीन्पुरोडाशसंवर्तांश्चतुष्पथे^३ ऽवक्षि-
प्यावकिरति^४ । १८ । ॥ ६ ॥ ॥ ३० ॥

यस्ते मद इति^५ शमीलूनपापलक्षणयोः^६ शमीशम्या-
केनाभ्युद्य^७ वापयति^{१०} । १ । अधिशिरः^{११} । २ । अन्नदेव
इति^{१२} समन्तमयेः कर्ध्वामुष्णपूर्णायां^{१३} जपंस्तिः^{१४} परिक्रम्य
पुरोडाशं जुहोति^{१५} । ३ । प्रायये^{१६} प्रेत^{१७} इत्युपदधीत^{१८} । ४ ।

^१ K Bū Bi Bh °रचिकां. — ^२ D (text) मशकीदिग्भां. — ^३ D (schol.) किंस्त्वः शंसः सजांवीसः मुनः सेष्म । उदकरचिका जम्बूकादि-
गृहकोलिका । किंस्त्वनालेपनं । सजाम्बोलेन वा यवा (?) शंसिनालेपनं । तदा
जम्बूकाया दंशनं । यदा सजाम्बोलेन तदा गृहकोलिकयालेपने (!) मंषाः ।
दंशने च समाननिर्देशात् । किंस्त्वादीनि चेति ब्रह्मवचनं तद्वदप्रयोगात् ।
सर्वचायोजनमिति (I for °जनानामिति?) यद्या. In the introduction
Dārila has the following: किंस्त्वनाभिलिष्य उदकरचकाया दंशनं स-
साक्षयनालेपनं (?) शंसकां (?) मशकादिभ्यां दंशनं. Is the sūtra to be com-
pared, as far as construction is concerned, with Kāuṣ. 27. 29? — ^४ vi.
26. 1; cf. the तक्षनाशनगण Kāuṣ. 26. 1, note. This pratika occurs
also in the पाप्मणश्च, Ath. Pariṣ. 34. 6: वि देवा जरमाचुतनप (MSS.
°चुतमप) नः शोशुचदधमव मा पाप्मन्निति पाप्महा । इति पाप्मणश्च.
The pratikas are: iii. 31. 1; iv. 33. 1; vi. 26. 1. — ^५ Bh बलींस्त्री°;
Ch बलीमंस्त्री° (for बलीकांस्त्री°?); D (text) वलींस्त्री°. — ^६ So with
doubtful emendation; all MSS. च चिष्य. — ^७ vi. 30. 2. — ^८ D (schol.)
शम्या कुनाः केशा यस्स स शमीलूनः । पापं लक्ष्यं यस्स स पापलक्षणः...
अनयोर्भेदव्यप्रायश्चित्ते. — ^९ All MSS. शमीशमकेना°; D (schol.) शमी-
च शम्याका च शमीशमके (!) इति द्वंद्वं... तेनोदकमिश्रेण शिरो दर्भपिं-
जलीभिर्वलीकैः सार्धमधिशिरो ऽवसिंचति (Kāuṣ. 25. 37)... केशच्छेदने
मंत्रः — ^{१०} Ch °नाभ्युद्वापयति. — ^{११} D (schol.) दर्भपिंजलीभिः सार्धम-
धिशिरो ऽवसिंचति. — ^{१२} vi. 32. 1. — ^{१३} K करिष्वाम्; D (text) कृ-
ष्वाम्; D (schol.) अपेः सर्वतो गतं खात्वा. — ^{१४} Ch चिःष्य°; the rest
चिष्य°. — ^{१५} D (schol.) पिशाचनाशनं. — ^{१६} vi. 34. 1. — ^{१७} D (schol.)
प्रेतो यमीति (I for यन्त्विति); vii. 114. 2. — ^{१८} D (schol.) रचचातनं. —

वैश्वानरीयाभ्यां पायनानि^१ । ५ । अस्थाद् द्यौरित्यपवा-
 तायाः^२ स्वयंसस्तेन गोशृङ्गेण संपातवता जपन्^३ । ६ ।
 यां ते रुद्र इति^४ शूलिने शूलम्^५ । ७ । उत्सूर्य इति^६ श-
 मीबिस्त्रशीर्णपर्यावधि^७ । ८ । द्यौश्च म^{१०} इत्यभ्यज्याव-
 मार्हि^{११} । ९ । स्थूणायां निकर्षति^{१२} । १० । इदमिद्धा^{१३} इत्य-
 क्षतं मूत्रफेनेनाभ्युद्य^{१४} । ११ । प्रक्षिपति^{१५} । १२ । प्रक्षालय-
 ति । १३ । दन्तरजसावदेग्धि^{१६} । १४ । स्तम्बरजसा^{१७} । १५ ।
 अपचित^{१८} आ सुसप्त इति^{१९} किंस्यादीनि^{२०} । १६ । लोहि-
 तलवणं संक्षुद्धाभिनिष्ठीवति^{२१} । १७ । अन्तरिक्षेणेति^{२२}

^१ D (schol.) वैश्वानरो न ऊतय इत्येताभ्यां (vi. 35; 36) कर्माणि कर्तव्यानि भेषजेषु पायनानि विहितानि सर्वभेषज्यानि चैतानि. — ^२ vi. 44. 1 (vii. 77. 1?). — ^३ K Bi वाताया; Ch अयावानायाः; Bū E P as above; D (text) अपगतायाः; D (schol.) अपगता गौः वत्सविगलितस्नेहा. — ^४ This word is wanting in D (text); E joins it to the next sūtra; D (schol.) स्वयंपतितेन गोशृङ्गेण संपातसंस्कृतेनाचमयति । अलावुना-
 चामयतीति (Kāuṣ. 29. 18.). यथा विभक्तिसामान्यात् । गोशृङ्गेण स्नोत-
 यतीति केचित् । ओषध्याभिस्नोतयते (Kāuṣ. 30. 1). . . . तच्चकायांज-
 सिं कृत्वा जपन्नाचामयतीति (Kāuṣ. 28. 1) एकदेशग्रहणात्. — ^५ vi. 90. 1. — ^६ D (schol.) शूलमायुधविशेषः । क्रमभेदेन कर्मविधानं जपतः
 संबोधनं यथा स्यात् । शूलमस्यास्तीति (! for शूलमस्यास्तीति?) तस्मै शूलं
 बध्नाति. — ^७ vi. 52. 1. — ^८ All MSS. except D °बिम्बं. — ^९ Thus
 emended; MSS. शीर्षं; KP Bi Bh °पर्यावधौ; D (schol.) शमीफलगुरोस्तकः
 शीर्षपर्यङ्का शरीषि (! for शिरीषः?) करोति प्रसिद्धा । आभ्यामभिस्नो-
 तते । ओषध्याभिस्नोतयति (cf. Kāuṣ. 30. 1) । इति निर्देशसामान्यार्थ-
 स्वात् । पिशाचनाशनं. — ^{१०} vi. 53. 1. — ^{११} D (schol.) व्याधितं. —
^{१२} D (schol.) अथवा स्थूणाया (!) निकर्षति विरिष्टं घृतेनाभ्यक्तं. — ^{१३} vi. 57. 1. — ^{१४} D (schol.) मानुषमूत्रफेनेन अक्षुद्धं (! for अक्षुः?) क्षौद्यति. — ^{१५} D
 (schol.) ततो मूत्रं प्रक्षिपति पोषिना. — ^{१६} D (schol.) दंतमलिनान्नि-
 पत्यक्षतं. — ^{१७} D (schol.) गरीक्षंबलभी (!) रजः पांसुरित्यर्थः. —
^{१८} D omits this word; E has a colon after it. — ^{१९} vi. 83. 1; vii. 76. 1. — ^{२०} This division is according to E; D does not divide
 here; cf. Kāuṣ. 30. 16. — ^{२१} D (schol.) सिन्धवलवणं घूर्णीकृत्वापचिति
 कृत्वा तमभिमुखे निष्ठीवति. — ^{२२} vi. 80. 1. —

पक्षहतं मन्त्रोक्तं चङ्क्रमया^१ । १८ । कीटेन धूपयति^२ । १९ ।
 ग्लौरित्यक्षतेन^३ । २० । वीहि^४ स्वामित्यज्ञातारुः शा-
 न्युदकेन संप्रोक्ष्य^५ मनसा संपातवता^६ । २१ । या ओ-
 षधय इति^७ मन्त्रोक्तस्यौषधीभिर्धूपयति^८ । २२ । मधूद-
 श्वित्पाययति । २३ । क्षीरोदश्वित^९ । २४ । उभयं च । २५ ।
 देवा अदुरिति^{१०} वल्मीकेन बन्धनपायनाचमनप्रदेहनमु-
 ष्णेन^{११} । २६ । यथा मनो ऽव दिव^{१२} इत्यरिष्टेन^{१३} । २७ ।
 देवी देव्यां यां जमदगिरिति^{१४} मन्त्रोक्ताफलं^{१५} जी-
 व्यलाकाभ्याममावास्यायां^{१६} कृष्णवसनः कृष्णभक्षः पुरा
 काकसंपातादवनक्षचे ऽवसिञ्चति । २८ । ॥ ७ ॥ ३१ ॥

^१ D (schol.) गमनं चङ्क्रमः (I)... कर्मोक्तं सूत्रफेनेनाभ्युवेति सर्वकर्मणातिदेशः पक्षहतमेषज्यं. — ^२ This sūtra is wanting in D (text and schol.). — ^३ vi. 83. 8°; this sūtra is wanting in D (text and schol.); cf. sū. 11. — ^४ vi. 83. 4. — ^५ D (text) प्रक्षाळ्य; D (schol.) अज्ञातकरणमज्ञातारुः तं... प्रक्षाळयति. — ^६ D (schol.) तच्च आज्यं ऊत्वा । मनसा संकल्पयति । संपातो त (?) मया कृता इति चिंतयति. — ^७ vi. 96. 1. — ^८ Ch Bū ओषधि^०; D (schol.) मंचे तु सोम उक्तः तस्य क्षीरिण्य ओषध्यास्ताभिर्धूपयति । पापगृहीतं. — ^९ K Ch E D (text and schol.) क्षीरोद^०. — ^{१०} vi. 100. 1. — ^{११} E D (text) प्रदेहम्; Bi प्रदेशहनम्; D (schol.) to the entire sūtra: वल्मीकेन साधयति । बंधनादोनि । वल्मीकं बध्नाति । वल्मीकं पाययति वल्मीकमाचमयति वल्मीकं चोष्णं कृत्वा प्रलिंपति । विषदूषणा. — ^{१२} vi. 105. 1; vii. 107. 1. — ^{१३} D (schol.) अस्य कर्मरिष्टगृहीतेनोक्तं वेदितव्यं । सूतिकारिष्टकी प्रपादयतीति कासमेषज्यं; cf. Kāuṣ. 28. 15. — ^{१४} vi. 136. 1; 137. 1; D (schol.) तत्क्षीर्यवृद्धिजन्यार्थं (?) पूर्वं वृद्धिदुंहरणार्थमुत्तरमतश्च विकल्पः. — ^{१५} Ch पुलं. — ^{१६} D (schol.) मंचोक्ता काचमाची (Cod. वाच^०) तस्याः फलं जीत्वा सह जीवि (I for जीविका, with haplography?) काचमाची आलाका भुर्गकः (for भुनराजकः?) अनयोरन्यतरया सह मंचोक्तफलमवसिञ्चति (Weber's hesitating emendation to पुलंजी वल्मीकाभ्याम् [Ind. Stud. v. 879 note] is thus rendered unnecessary) । ... केशदोषमेषज्यं. —

यस्ते स्तन इति^१ जम्भगृहीताय स्तनं प्रयच्छति^२ । १ ।
 प्रियङ्गुतण्डुलानभ्यवदुग्धान्पाययति । २ । अमाविष्णू सो-
 मारुद्रा सिनीवालि वि ते मुञ्चामि शुम्भनी इति^३ मौञ्जैः
 पर्वसु बद्धा पिञ्जलीभिरास्त्रावयति^४ । ३ । अवसिञ्चति^५ । ४ ।
 तिरश्चिराजेरिति^६ मन्त्रोक्तम्^७ । ५ । आकृतिलोष्टवल्मीकौ
 परिलिख्य^८ । ६ । पायनानि^९ । ७ । अपचितामिति^{१०} वैण-
 वेन दार्ष्ण्येण^{११} कृष्णोर्णोज्येन^{१२} कालबुन्दैः स्तुकायैरिति
 मन्त्रोक्तम्^{१३} । ८ । चतुर्थ्याभिनिधायाभिविध्यति^{१४} । ९ । ज्या-
 स्तुकाज्वालेन^{१५} । १० । यः कीकसा इति^{१६} पिशीलवीणात-
 न्त्रीं बध्नाति^{१७} । ११ । तन्व्या क्षितिकां^{१८} । १२ । वीरिणवध्नो^{१९}
 स्वयंस्नानं चिः समस्य^{२०} । १३ । अप्सु त इति^{२१} वहन्योर्मध्ये

^१ vii. 10. 1. — ^२ D (schol.) जम्भो रजः । तेन गृहीतः तस्मै मातुः
 स्तनं प्रयच्छति. — ^३ vii. 29. 1; 42. 1; 46. 1; 78. 1; 112. 1. — ^४ D
 (schol.) जम्भगृहीतं. — ^५ D (schol.) अथवा अवसिञ्चति. — ^६ vii. 56. 1. —
^७ D (schol.) तत्पाययति... मधुकं मधुवापनिर्देशसामान्यात्; cf. Kāuṣ.
 29. 10. — ^८ D (schol.) वीवकोषस्यामुत्सोव्यं बध्नाति । अयं (!) क्रिया नि-
 र्देशसामान्यात्; cf. Kāuṣ. 26. 43. — ^९ D (schol.) अष्टाणां (? Cod. °यां)
 यानि विषदूषणेषु पायनानि भवन्तीह हरिद्रां सर्पिषि पाययत्येतानि पा-
 यनानि; cf. Kāuṣ. 28. 4. — ^{१०} vii. 74. 1. — ^{११} Ch E D (text) दार्ष्ण्येण;
 D (schol.) धनुषदोर्भूषण (I for धनुषा दार्ष्ण्येण?) दर्भविकारा दर्भिरज्युः ।
 तथा भूष (?) तस्य तदार्ष्ण्यं (!) । दार्ष्ण्यमित्यर्थः; cf. Kāuṣ. 35. 28. — ^{१२} D
 (schol.) कृष्णोर्णा ज्या यस्य तस्य तत्. — ^{१३} D (schol.) तेन धनुषा का-
 लबुन्दैर्वुदा इषवः तैः कृष्णवर्णैः स्तुकायैः । ऊर्णास्तुकायैः स्तुका जटोच्यते तै-
 र्मन्त्रोक्तं विध्यति । अपचितमित्यर्थः. — ^{१४} vii. 74. 4. — ^{१५} D (schol.)
 ज्यायाः स्तुकायाज्वालेनः । ... तेनावसिञ्चति ... अपचितं; cf. Kāuṣ. 27.
 29, 33. — ^{१६} vii. 76. 3. — ^{१७} D (schol.) अक्षतभेषज्यं. — ^{१८} Ch E
 क्षितिकान्; the rest क्षितिकां; D (schol.) तस्या (Cod. तरस्या) वीणायाः
 क्षितिकांतथैव तंज्या बध्नाति क्षितिकारभस्योपरि तृणडंख- (I for °खंड-?)
 रोद्धादनार्थः (?). — ^{१९} Ch बध्नो; E वध्नी; D (text) वधं; D (schol.) वधः. —
^{२०} D (schol.) बध्नाति अक्षतभेषज्यं. — ^{२१} vii. 83. 1. —

विमिते पिञ्जलीभिगालावयति^१ । १४ । अवसिञ्चति^२ । १५ ।
 उष्णाः संपातवतीरसंपाताः^३ । १६ । नमो हूरायेति^४ श-
 कुनीनिवेपीकाञ्जिमण्डूकं नीललोहिताभ्यां सूचाभ्यां स-
 कक्षं बद्धा^५ । १७ । शीर्षेक्षितमित्यभिमृशति^६ । १८ । उक्त-
 माभ्यामादित्यमुपतिष्ठते^७ । १९ । इन्द्रस्य प्रथम इति त-
 क्षकायेत्युक्तम्^८ । २० । पैश्वं^९ प्रकर्षं^{१०} दक्षिणेनाङ्गुष्ठेन द-
 क्षिणस्यां नस्तः^{११} । २१ । अहिभये सिच्यवगूहयति^{१२} । २२ । अङ्गा-
 दङ्गादित्या प्रपदात^{१३} । २३ । दंशमोक्षमया^{१४} नित्यापाहि-
 मभिनिरस्यति^{१५} । २४ । यतो दष्टः^{१६} । २५ । ओषधिवनस्प-

^१ D (schol.) वहंलोर्णयोर्मध्ये गृहं कृत्वा संपातिताभिरङ्गिरालावयति
 वक्ष्यगृहीतं. — ^२ D (schol.) अथवावसिञ्चति. — ^३ D (schol.)
 यासामपां संपातास्ता उष्णाः कर्तव्याः । असंपाता इतराः यासां संपाता-
 स्ता सीतास्ताभिरङ्गिरवसेचनं । सीताभिरसंपातत्वात्. — ^४ vii. 116. 1; cf.
 the तक्षणाशनमण, Kāuṣ. 26. 1, note. — ^५ D (schol.) शकुनीनिव
 (Cod. शकुनी) करोति । मंचोक्तमधसाल्ये हरितसूत्रेण सव्यजंघासु बद्धेत्वा-
 दिवत् । . . . इषीकेव रेखा यस्य स इषीकांजः । तान्नोत्सूत्रेण (Cod.
 तानील) लोहितेन च सूत्रेण सह कक्षाभ्यां बद्ध्वा शकुनीनिव करोति ।
 ज्वरभेषज्यं; cf. Kāuṣ. 40. 4; 48. 39. — ^६ ix. 8. 1. — ^७ D (schol.) अक्ष
 सूक्तस्योत्तमाभ्यामुगभ्यामादित्यमुपतिष्ठते । पादाभ्यां त इत्याभ्यां व्याधपरमे
 (for व्याधपरमे?) मंचाः (ix. 8. 21, 22). — ^८ x. 4. 1; D (schol.) इन्द्रस्य प्रथम
 ब्रह्मणो वक्ष इति (iv. 6. 1) तक्षकायांजलिं कृत्वा उपतिष्ठत्वादीनि (Kāuṣ.
 28. 1; 29. 1). — ^९ D (text) पैश्व. — ^{१०} E प्रकर्ष; B प्रकर्ष; Bū
 प्रघृष्टा; D (schol.) पैश्वं कंजवाया अधः कच्छपाकारः (?) अहिदष्टस्य (Cod.
 अहिर्दं) प्रकर्षं दक्षिणे नासापुटे (Cod. नाशा) चोतयते । दक्षिणहस्तां-
 गुष्ठेन प्रकर्षं नञ्जं (!) दद्यात् (cf. Kāuṣ. 35. 4). Is प्रकर्षं to be emended
 to प्रघृष्ट? cf. Kāuṣ. 29. 6. — ^{११} D (schol.) सर्पभये (? Cod. सर्पाहये)
 पैश्वं वस्त्रे बद्ध्वा स्थापयति । तस्मिन् वेष्टमनि. — ^{१२} x. 4. 25; D (schol.)
 सर्पदष्टस्या (Cod. °दष्टया) प्रपदाभ्यां प्रकर्षेण मार्ष्टि. — ^{१३} D (text and
 schol.) दंश. — ^{१४} D (schol.) आरे अभूदित्यनया (x. 4. 26). —
^{१५} D (schol.) दंश उल्लुकेन (Cod. उल्लु) . . . अहिमभिमुखं चिपति उल्लुकं
 (Cod. उल्लुकं) । आरे अभूदित्यनया निरसनं (x. 4. 26); cf. Kāuṣ. 29. 6. —
^{१६} K (prim. man.) Ch (prim. man.) दष्टः; D (schol.) सर्पदंशनो (Cod.
 °दशनो) यत उद्देशे (Cod. उद्देशे) दष्टसमभिनिरस्यति उल्लुकं; cf. Kāuṣ.
 29. 7. —

तीनामनूक्तान्यप्रतिषिद्धानि भैषज्यानाम्^१ । २६ । अंहो-
लिङ्गाभिः^२ । २७ । पूर्वस्य^३ पुत्रकामावतोकयोरुदकान्ते
शान्ता अधिशिरो ऽवसिञ्चति^४ । २८ । आघ्रजितायै^५ पु-
रोडाशप्रमन्दालंकारान्संपातवतः प्रयच्छति । २९ ॥ ८ ॥ ३२ ॥

वषट्ते पूषन्निति^६ चतुर उदपात्रे संपातानानीय^७ चतुरो
मुञ्जान्मूर्ध्नि विबृहति^८ प्राचः^९ । १ । प्रतीचीरिषीकाः^{१०} । २ ।

^१ D (schol.) ओषधीनां वनस्पतीनां च वैद्यके पतिषिद्धानि (for
ऽप्रति?) व्याधिनिदानं (for °दान?) संबंधकानि भैषज्यमन्त्रैरनूक्तानां
(Cod. °नूक्तानां) तद्विहित (Cod. °हीत) एव नियोगो ऽप्रतिषिद्धवचनात्
(Cod. प्रतिषिद्ध°) । तस्माच्चार्थं यानामुत्पन्नस्नानधूपभोजनानि । साम-
र्थ्यापेक्षत्वात् । उपभोगस्तु भैषज्या मन्त्रा भैषज्यकर्मत्वात् ।... — ^२ D (schol.)
अनूक्तान्यप्रतिषिद्धानीति (Cod. अनु°) प्रकृतत्वात् । पूर्वसूत्रेणैवेदं प्रसिद्धं ।...
अंहस इत्थेवं लिङ्गात् । ताभिः समस्ताभिरायुर्वेदपठितानि द्रव्याणां
(for °णि?) व्याधिहेतुविनाशकानि तद्विहितकर्मत्वेव विनियोज्यानि सर्व-
भैषज्यानि ।... भैषज्यसंहितायास्तु विधिदत्तः ।... स्त्रीकर्मसंहितायास्तु
कथ्यते । The gaṇamālā (Ath. Pariç. 34. 31) gives the following as
the अंहोलिङ्गगणः । य आशानामाशापाला अपेर्मन्व इति सप्त सूक्तानि
या (Cod. इती सप्त सूक्तान्या!) ओषधयः सोमरक्षीर्वैश्वानरो न आगम-
च्छन्नी जावापृथिवी यदर्वाचीनमग्निं (Cod. °चीमग्निं) ब्रूमो वनस्पती-
निति मुञ्चन्तु मा भवाश्वी या देवीर्यन्मातली (Cod. भवाश्वीयद्वीर्य-
न्मातली!) रयक्नीतमितेतास्तसो वर्जयित्वा अंहोलिङ्गगणः ॥ ३२ ॥
This gaṇa is wanting in Chambers 365 (Weber's Verzeichniss der
Sanskrit-Handschriften in Berlin p. 91); it is found in Bühler's
codex (MSS. orient. fol. 973 of the same library) and counts
as the 23d gaṇa in the Atharva-Sarvānukramaṇī. The pratikas are: i.
31. 2; iv. 23-29 (अपेर्मन्व इति सप्त सूक्तानि); vi. 96. 2; 35. 2; vii. 112. 1
(xiv. 2. 45); x. 5. 22; xi. 6 (omitting verses 7, 9, 22, and 23). — ^३ D
(schol.) पूर्वे चिषन्तीयम् (i. 1.). — ^४ D (schol.) पुत्रकामाया मृतापत्न्यायाश्च
... शान्ता ओषधीरपरि शिरसो ऽवसिञ्चति. — ^५ D (schol.) गृहाणि
प्रत्यागताये. — ^६ i. 11. 1. — ^७ D (schol.) पश्चादुदपात्रोपसादनं ।
प्रथमाः प्रत्युषं उत्तमाक्षिसृभिः । समानोदकत्वात्. — ^८ Ch Bū D (text
and schol.) °बृहति. — ^९ K P Bh प्रातः; so also Ch on the margin;
D (schol.) सूक्तेनाभिमन्त्र्य चतुरो मुञ्जान् गर्भिण्याः शिरसि उच्छ्रितान् (Cod.
उच्छ्रि°) करोति प्रागयान् (Cod. °यात्). — ^{१०} D (schol.) प्रत्यगयाः. —

द्विद्यमानासु^१ संशयः^२ । ३ । उष्णेनाप्लावयति दक्षिणा-
क्लेशस्तुकात्^३ । ४ । शालान्यन्योन्विचृतति^४ । ५ । उ-
भयतः पाशं योक्त्रमाबध्नाति^५ । ६ । यदि सोमस्यासि
राज्ञः सोमात्त्वा राज्ञो ऽधिक्रीणामि यदि वरुणस्यासि
राज्ञो वरुणात्त्वा^६ राज्ञो^७ ऽधिक्रीणामीत्येकविंशत्या^{१०} यवैः
स्रजं^{११} परिकिरति । ७ ।

अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत^{१२}

सध्रीचीः सव्रता भूत्वास्या^{१३} अवत^{१४} वीर्यमिति
संनयति^{१५} । ८ ।

मा ते रिषन्खनिता यस्यै च त्वा खनामसि ।

द्विपाञ्चतुष्पादस्माकं मा रिषहेष्योषधे^{१६} ॥

स्रजो नामासि प्रजापतिद्वामखनदात्मने^{१८} शल्यसंसनम् ।

^१ D (text) विद्यमानासु. — ^२ D (schol.) इषोकासु विभज्यमानासु
मरणसंशयः. — ^३ P D (schol.) दक्षिणात्. — ^४ D (text) °सुकात्;
D (schol.) दक्षिणात् (!) केशमुञ्जादारभ्य गर्भसंसनफलं. — ^५ Bū छा-
लात्; E D (text) छासात्; D (schol.) सति कागृहबंधां छिनत्ति सक्तति. —
^६ D (text) विवृहति. — ^७ D (schol.) शकटयोक्त्रमुभयतः प्रबध्नाति न
संपाताः । उपसृष्टत्वाग्नर्भिष्याः गर्भसंसनानि. — ^८ Ch वरुणात्; E
वरुणात्. — ^९ Ch E राज्ञे. — ^{१०} Cf. Gobh. Gr. ii. 6. 6, and
Āpastamba in Sāyaṇa's comment on RV. x. 145 (Müller's edition
p. 225). — ^{११} K Bh D (text) स्रजम्; E Bū सृजं; Ch चर्जं; D
(schol.) स्रकुत्कारालिकेति (?) प्रसिद्धा । तामटव्यां (Cod. नामाट°)
जातामेकविंशतिपरिमितैर्यवैः सर्वतः किरति. — ^{१२} K Ch E P D
उपावतः. These two pādas occur RV. x. 97. 14^{ab}; TS. iv. 2. 6. ३;
VS. xii. 88^{ab}. — ^{१३} So Ch Bū; K P Bi E D भूत्वा चत्वा. —
^{१४} So Bū D; the rest °स्त्राव°; K P Ch Bh °वट. — ^{१५} D (schol.)
एकीकरणं सन्नयनं (Cod. °न) विसृताया (!) संहरणमित्यर्थः. — ^{१६} K Bū
Ch Bi D मार्षहे°; cf. Pañcav. Br. xii. 5. 23. — ^{१७} Cf. RV. x. 97. 20;
TS. iv. 2. 6. 5; VS. xii. 95. — ^{१८} K Bū Ch Bh D °द्वाम°. —

तां त्वा वयं खनामस्यमुष्मै त्वा शल्यसंसनमित्यस्तमिते'
 छत्तेण चान्तर्धाय' फालेन खनति' । ९ । अत्र तव राध्य-
 तामित्ययमवदधाति । १० । इह ममेति मूलमुपयच्छति' । ११ ।
 एकसरे' ऽनुपलीढे' कुमारः । १२ । दर्भेण परिवेष्ट्य' के-
 शेषूपचतति । १३ । एवं ह विबृहशाकवृषे^{८. ९. १०} । १४ ।
 अवपन्ने^{११} जरायुण्युपोद्धरन्ति । १५ । स्रजेनौषधिस्रननं
 व्याख्यातम्^{१२} । १६ । चत्वार्युमाफलानि पाणावन्निः^{१३} श्रो-
 तयते । १७ । संवर्तमानेषु^{१४} कुमारः । १८ । ब्राह्मणायनो
 ऽङ्गान्यभिमृशति^{१५} । १९ । पुंनामधेये^{१६} कुमारः । २० ॥ १॥ ॥ ३३ ॥

इदं जनास^{१७} इत्यस्ये शिंशपाशास्त्रासूदकान्ते शान्ता

^१ D (schol.) to the mantras in this sūtra आभ्यामुग्भ्याम्. — ^२ Ch Bū Bi वा०. — ^३ Ch खनयति. — ^४ D (schol.) अनेन स्रजमुलं गृह्णाति. — ^५ Ch एकवृष्टे; Bū एकसरे. — ^६ So E P B; K नुपलीढे; Ch Bh नुप-
 लीढे; Bū D (text) नुपलीढे; there is no avagraha in the MSS.; D
 (schol.) glosses एकतनुभिमूले (!) स्रजं अनुपलीढ अच्छिन्न इत्यर्थः । गर्भि-
 ष्योदरे (!) दारक इति श्रेयः. — ^७ D (schol.) स्रजामूलं (!). — ^८ Ch विबृह;
 Bū विबृहत्सा०. — ^९ All MSS. except D (text and schol.) ०साक०. —
^{१०} So (वृषे) Bū Bi; Ch E P Bh D (text) ०मृषे; D (schol.) अनेन वि-
 धिना विवमूलं (!) खनेत् । शाकमुषा वासकः (cf. Pet. Lex. sub वृष १. k.)
 । मृषा रिङ्गुणिका काक(वंधासु)- अंघ्रिणि केचित् । गर्भस्रजं एव मूलवि-
 कल्पः. — ^{११} E Bh अपन्ने; D (text) अवसन् अपन्ते; D (schol.) जरायु-
 ष्मवपतिते विपंनय (I for ०पन्नयं?) मूलं केशेभ्यः. — ^{१२} D (schol.)
 अनेन स्रजः खननविधानात् । औषधिमूलानां खननविधिः कथितः । प्र-
 खेतव्यः । यत्र मूलग्रहणं ... तत्र एतत्खननं प्रखेतव्यं । पाटाबूलमित्या-
 युदाहरणं (Icf. Kāuṣ. ३८. १८.). — ^{१३} MSS. ०न्निः; D (schol.) ऊमा
 व्रतसीतस्त्रास्रवारि (?) फलानि जीवानि गर्भिण्या हस्ते कृत्वा ... —
^{१४} D (schol.) संवर्तमान (!) युञ्जीभवति. — ^{१५} D (schol.) जीवत्पितृकः जी-
 वस्त्वविरधातृको अन्यस्मिन् वा स्वविरतरे जीवति स ब्राह्मणायनः
 (Cod. ०नमः) सूक्ताभिमन्त्रितो गर्भिण्या अंगानि स्पृशति. — ^{१६} Ch ०धेये;
 D (schol.) स यदि पुंनामानं पादं पाणिं वा ... हन् (Cod. ०नी) वा
 बाहुकर्णौ वा स्पृशेत् । गतकुमार इति विज्ञेयं । अनर्थोऽयं विज्ञानमयोः
 (Ifor ०मथयोः?) प्रसवकाले एव प्रयोगः. — ^{१७} i. ३२. १. —

अधिशिरो ऽवसिञ्चति^१ । १ । आब्रजितायै^२ । २ । नि-
 स्सालामित्यवतोकायै^३ कृष्णवसनायै चिषु विमितेषु प्रा-
 ग्द्वारप्रत्यग्द्वारेष्वप्सु^४ संपातानानयति । ३ । पलाशे सी-
 सेषूत्तरान्^५ । ४ । सीसान्यधिष्ठाप्याभ्रावयति । ५ । निधाय
 कृष्णं व्रजति^६ । ६ । आदीप्य ब्रह्मा^७ । ७ । एवं पूर्वयोः^८
 पृथक्संभार्यै^९ । ८ । शाखासूक्तम्^{१०} । ९ । पश्चादमेरुभितः
 कारुडे^{११} इषीके निधायाध्यधि^{१२} धायिने^{१३} औदुम्बरीराधा-
 पयति^{१४} । १० । उत्तमाब्रजितायै^{१५} । ११ । पतिवेदनानि^{१६} । १२ ।

^१ D (schol.) बंध्याया इदं कर्म । प्रसवाय (Cod. °या) शिशुपां शाखां
 आनीयोदकसमीपे... तासु बंध्यामुपवेश्य तस्याः शिरसि ओषधीः कृत्वा
 ... अवसिञ्चति. — ^२ D (schol.) आह आब्रजिताया इत्यवयवग्रहणात् ।
 पुरोडाशप्रमंदासंकारान् । संपातवतः प्रयच्छतीति भवति; cf. Kāuṣ. 32.
 29. — ^३ ii. 14. 1. — ^४ K Ch °द्वारः; D (schol.) प्राकृताः; cf.
 Kāuṣ. 24. 8. — ^५ D (schol.) प्रत्यग्द्वारेष्व°. — ^६ E श्रीशेषु;
 D (schol.) पलाशे तत्र सीसानि कृत्वोत्तरसंपातानानयति. — ^७ D
 (schol.) तस्मिन्नाश्रवणगृहे यत्परिहितं कृष्णं वस्त्रं तन्मुञ्चति ततो ऽन्व (प)-
 रिधाय पूर्वेण द्वारेण निःक्रामति. — ^८ D (schol.) तद्गृहमादीप्याग्निना
 तेनैव पूर्वद्वारेण निःक्रामयति. — ^९ Bi has a colon here. — ^{१०} D
 (schol.) यथा पश्चिमे कर्म कृतमेवं पूर्वयोर्गृहयोः कर्मणो स्थातां... । पृथक्
 संभार्यति (for °ते or °भारयति?). — ^{११} D (schol.) अस्त्र सूक्तस्य
 शिशुपाशाखासूक्तं इत्येतत्कर्म भवति; cf. sūtra 1. — ^{१२} Ch कारुडे;
 D (text) कारुडे; Bū कांणे. — ^{१३} Bū °ध्यति. — ^{१४} E धायिने; D (text)
 धोयिने; the rest, as above (dual?). — ^{१५} D (text) °रोपाययति; D
 (schol.) समिदाधानाग्नेः (Cod. °नेः) प्रश्चादग्नेः तदग्निरेषीकनीहत्वा (?)
 तोरणाकारेधाग्नेः (?) धारयति । तोरणं तस्योपरि प्रपरि (for उपरि?)
 समीपेन औदुम्बरीः समिध आधापयति । कर्तुमंश्च अवधान्यवतोका अ-
 भित उभयतो निखनेत् । अभित इति ग्रहणं मूलसंयोगात्. — ^{१६} D (schol.)
 पुरोडाशप्रमंदासंकारान्संपातवतः प्रयच्छतीत्येतदसं भवति; cf. Kāuṣ. 32.
 29; 34. 2. — ^{१७} D (schol.) वक्ष्याम इति वाक्यशेषः (Cod. °विशेषः) ।
 पतिव्याभक्त्यानि कर्माणि...; cf. Kāuṣ. 74. 7, and the Paddhatis
 ibid. —

आ नो अयं^१ इत्यागमकृशरमाशयति^२ । १३ । मृगाख-
रावेद्यां मन्त्रोक्तानि संपातवन्ति द्वारे प्रयच्छति^३ । १४ ।
उदकंसे व्रीहियवौ जाम्यै^४ निशि हुत्वा दक्षिणेन प्रक्राम-
ति^५ । १५ । पश्चादमेः प्रक्षाल्य संधाय्य संपातवतीं^६ भगस्य
नावमिति^७ मन्त्रोक्तम्^८ । १६ । सप्तदाम्यां संपातवत्यां
वत्सान्प्रत्यन्तान्प्रचृतन्तो^९ वहन्ति । १७ । अहतेन संपात-
वता^{१०} ऋषभमभ्यस्यति^{११} । १८ । उदर्दयति^{१२} यां दिशम् । १९ ।
जाम्यै^{१३} प्र यदेत^{१४} इत्यागमकृशरम्^{१५} । २० । इमा ब्रह्मेति^{१६}
स्वप्ने^{१७} । २१ । अयमा यातीति^{१८} पुरा काकसंपातादर्यम्णे^{१९}

^१ ii. 36. 1. — ^२ So (with श) all MSS.; D (schol.) कृशर चोदनः
पुल्लिङ्गत्वात् । तिष्ठतं बुद्धोदकैः... — ^३ D (schol.) मृगारैर्निर्णयं (!) सेवितो देशो
मृगाखरः । ततो मृदं गृहीत्वा वेदिं कुर्यात् । अस्यां संपातितं कृत्वा कुमार्यै
प्रयच्छति । उच्यते मन्त्रोक्तानि । आखर इदं हिरण्यं गुग्गुलुयमौष- (cf. ii.
36. 7) गंधोदकमित्यर्थः. — ^४ D (schol.) जामिक (!) मातृका तस्मैतत् (!)
कर्म. — ^५ D (schol.) ... तस्य घटस्य दक्षिणेन अपक्रामयति । भगि-
नीधातरावपक्रामणे (? Cod. °धातानापक्राम°) मन्त्रशेषत्वात्. — ^६ E Bi
संतपावती. — ^७ ii. 36. 5; D (schol.) नावं प्रक्षाल्य... संपातवतीं करोति. —
^८ D (schol.) तत्पतिकामाचारोद्दयं (!). — ^९ Thus emended; D (text) प्र-
चृतंति; the rest प्रचृतन्ती; D (schol.) सप्तदाम्यानि यस्या वत्सवत्याः । सा सप्त-
दाक्षी तस्याः सप्तदाम्याः संपाति संस्कृतायाः सप्त वत्सान् पूर्वं प्रमुञ्चति
कुमार्या अंतप्रतिवत्सः (!). — ^{१०} Bū संपातवतर्षभम्. — ^{११} D (schol.)
नवेन वाससा संपातवता या सेक्तां (for यः सेक्ता?) तु गो (!) ऋषभ-
सस्यां वहति जानोयात् (? Cod. °यान्) कस्य विशेषो ऽयं आह (?). —
^{१२} K Ch Bi Bh Bū उदर्दयति; D (schol.) to the entire sūtra, इति प्रकृ-
तस्मैव कर्मणो ऽस्य विधानात्. — ^{१३} K P Bh जाम्यै; Ch D (text)
जाम्यैः. — ^{१४} v. 1. 4. — ^{१५} Bū कृशरम्; Bh कृषरम्; the rest कृशरम्. —
^{१६} v. 2. 8 (xx. 107. 11). — ^{१७} This sūtra is wanting in D. — ^{१८} vi.
60. 1. — ^{१९} Ch अर्यसे; Bh E Bi अर्यसे. —

जुहोति^१ । २२ । अन्नःसक्तिषु बलीन्हरन्ति^२ । २३ । आ-
पतन्ति यतः^३ । २४ । ॥ १० ॥ ॥ ३४ ॥

पुंसवनानि^४ । १ । रजउद्वासायाः^५ पुंनक्षत्रे । २ । येन
वेहदिति^६ बाणं मूर्ध्नि विवृहति^७ बध्नाति । ३ । फालच-
मसे सरूपवत्साया दुग्धे व्रीहियवाववधाय मूर्च्छयित्वा-
ध्यखे^८ बृहतीपलाशविदार्यो^९ ^{१०} वा प्रतिनीय पैदमिव^{११} । ४ ।
पर्वताद्विव^{१२} इत्यागमकृशरमाशयति^{१३} । ५ । युगतर्जना^{१४} सं-
पातवन्नं द्वितीयम्^{१५} । ६ । खे^{१६} लूनांश्च पलाशत्सरुच्चिवृत्ते^{१७}

^१ D (schol.) यावत्त काकाः । आकाशकर्म (?) उन्तिष्ठति तस्मिन्कासे
उपाकास इत्यर्थः अर्थस्य जुहोत्याज्यं. — ^२ P Bū हरत्व°. — ^३ D
(schol.) काका आगच्छति तस्या दिशो वरागमनं ज्ञेयं. . . इमा याणि
पतिवेदनानि समाप्ताणि. — ^४ Ath. Paddh. and Daç. Kar. पंचमे मासि. —
^५ Bū has a colon here. — ^६ iii. 23. 1. — ^७ So only Bh; the remaining
MSS. and Ath. Paddh. विवृहति. — ^८ So K Bū Bi Ch (sec. man.)
D (schol.); Ch (prim. man.) E and Ath. Paddh. (both MSS.) °ध्यडे;
D (text) °ध्यगे; P Bh °ध्यडे. — ^९ So D (text and schol.); the rest
बृहति°; one of the MSS. of the Ath. Paddh. has a colon (बृहति।!). —
^{१०} D (text) and Ath. Paddh. विदार्यो; D फालचिबुकायाः सोमचम-
साकारं कृत्वा तच्च . . . व्रीहिन्यवांश्च प्रचिष्य मूर्च्छयित्वा संवृष्य °ध्यडे . . .
पर्यफलेत्यप्रसिद्धा । पृषतिपलाशविदार्यो वा प्रतिनीय पृषती बृहती प-
लाश(!)विदारो विलापत्वाश्च इति प्रसिद्धः. — ^{११} D (schol.) and Ath.
Paddh. रजउद्वासाया दक्षिणे नासिकाच्छिद्रे दक्षिणेनांगुष्ठेन नक्षकरं;
cf. Kāuç. 32. 21. — ^{१२} v. 25. 1. — ^{१३} So K P Bi Ch E D (text and
schol.); Bū Bh °कसरम्; Ath. Paddh. and Daç. Kar. अथ गर्भधानमु-
च्यते । स्नातायां चतुर्थे ऽहनि . . . सूक्तेनाज्यं जुहुयात् । भक्तं पात्रे तिलमिश्रं
गर्भिणीं प्राशयति. — ^{१४} Before this word Ch E Bū insert तृणानि. —
^{१५} Ath. Paddh. and Daç. Kar. अनेनैव सूक्तेन द्वितीयं भक्तं युगच्छिद्रं सं-
पात्वाभिमंत्र्य गर्भिणीं प्राशयति । पुण्यवतीरिति (viii. 7. 27) फल-
रूपम्. — ^{१६} So emended; MSS. के. — ^{१७} K निवृत्ते(नि°); P Bh
निवृत्ते. —

निघृष्याधाय^१ शिञ्जे यामं^२ प्रविशति^३ । ७ । शमीमश्वन्थ
इति^४ मन्त्रोक्ते ऽग्निं मथित्वा पुंस्याः^५ सर्पिषि पैद्वमिव । ८ ।
मधुमन्थे^६ पाययति । ९ । कृष्णोर्णाभिः^७ परिवेष्ट्य^८ बध्ना-
ति । १० । यन्तासीति^९ मन्त्रोक्तं बध्नाति^{१०} । ११ । ऋध-
ङ्गान् इत्येका यथेयं पृथिव्यच्युतेति^{११} गर्भहंहणानि^{१२} । १२ ।
जम्भगृहीताय प्रथमावर्जं^{१३} ज्यां चिरुद्गथ्य^{१४} बध्नाति । १३ ।
लोष्ठानन्वृचं प्राशयति^{१५} । १४ । श्यामसिकताभिः शयनं
परिकरति^{१६} । १५ । यामिच्छेद्द्वीरं जनयेदिति धातव्याभि-
रुद्रमभिमन्त्रयते^{१७, १८} । १६ । प्रजापतिरिति^{१९} प्रजाका-

^१ K P Bi Bh निघृष्या^०; Bū निघृष्या^०; Ch निघृष्या^०; the rest as above; of. Kāuṣ. 26. 22; 36. 33. — ^२ P धामं; Bh (शिञ्जे)धयमं. — ^३ D (schol.) चकारः युगतर्पणा संपातवत्करणार्थसंस्कारकर्मभेदः. — ^४ vi. 11. 1. — ^५ K P Bh पुंस्याः; E Ch पूंस्याः; Bi पुंस्याः; D (schol.) पुंवत्सायाः गोघृतेनापि (Cod. °घृतेनमपि) प्रविष्ट्य रजउद्वासाया दक्षिणस्यां नक्ष (I) दक्षिणेनांगुष्ठेन; cf. Kāuṣ. 32. 21; 35. 4. — ^६ D (text and schol.) दधि^०. — ^७ So D (text); Ch E P Bi विष्णोर्णाभिः; K विष्णोर्णाभिः; Bū वृष्णोर्णाभिः; D (schol.) सेक्कारणकस्त्रोर्णाभिस्तमपि (I?) परिवेष्ट्य बध्नाति । पुंसवर्ण. — ^८ Ch E P K Bū Bi परिवेष्ट्य; D (text) परिवेष्टा; E परिवेष्ट. — ^९ vi. 81. 1. — ^{१०} D (schol.) इति शेषः प्रकरणात् । मंच उक्ती परिहृत्वा हृत्वाटकाविति (I for हस्तावर्तकाविति?) प्रसिद्धी. — ^{११} v. 1. 1; vi. 17. 1-4; the third pratika is not found in any known Saṃhitā; D (schol.) एवेति सूक्तप्रसंगात् । यथेयं पृथिवीति नार्थसूक्तसिंगात् । उच्यते (I for अच्युतेति?) शिखानंतरीयसूक्तं (I for शास्त्रारोप?) एतेषां गर्भवर्धनफलानि कर्माणि भवन्ति. — ^{१२} Ch B गर्भ-वृंह्यानि; Bū गर्भवृ^०. — ^{१३} D (schol.) ऋधङ्गमन्त्र (v. i. i.) इत्येतामृचं वर्धयित्वा. — ^{१४} K D (text) °ग्लंथ्य; E °ग्लंथ्य; D (schol.) अंमेन गृहीतो गर्भो यस्या स्त्रियः तस्या ज्यां चिगुणां कृत्वा बध्नाति. — ^{१५} D (schol.) मृत्तोष्ठानन्वृचाभिर्नचितान् जम्भगृहीतां प्राशयति । न संपाता उपसृष्टत्वात्. — ^{१६} D (schol.) प्रथमावर्जं (v. 1. 1) इत्थं. — ^{१७} All MSS. धातव्याभिः; is it to be emended to some word agreeing with ऋग्भिः, and formed upon the basis of the words धाता दधातु, which occur in each of the four verses, vii. 17. 1-4? — ^{१८} E P Bi D उद्म. — ^{१९} vi. 11. 3 or vii. 19. 1. —

माया उपस्थे जुहोति । १७ । लोहिताजापिशितान्याश-
यति^१ । १८ । प्रपान्तानि^२ । १९ । यौ ते मातेति^३ मन्त्रो-
क्तौ बध्नाति^४ । २० । यथेदं भूम्या अधि यथा वृक्षं वाञ्छ
मे यथायं वाह इति^५ संस्पृष्टयोर्वृक्षलिबुजयोः^६ शकला-
वन्तरेषुस्थकराञ्जनकुष्ठमदुघरेष्ममथिततृणमाज्येन^{७. ८. ९. १०}
संनीय संस्पृशति^{११} । २१ । उद्बुदस्वेत्यङ्गुल्योपनुदति^{१२. १३} । २२ ।
एकविंशतिं^{१४} प्राचीनकण्टकानलंकृताननूक्तानादधाति^{१५}
। २३ । कूदीप्रान्तानि^{१६} ससूचाणि । २४ । नवनीतान्वक्तं कुष्ठं^{१७}
चिरहूः^{१८} प्रतपति^{१९} चिराचे^{२०} । २५ । दीर्घोत्पले ऽवगृह्य^{२१}

^१ Bi लोहितायाः. — ^२ D (schol.) भक्तसुरां (!) प्रपामित्वेतानि चाख
कर्माणि भवन्ति; see Kāuṣ. 12. 9. — ^३ viii. 6. 1. — ^४ D (schol.) बजः
पिङ्गलश्च सर्वपी मंचोक्तौ मुक्तपीतौ संपातवन्तौ कृत्वा दृंहणमंचलिङ्गात् ।
यत्ने गर्भमिति (viii. 6. 18) जातानां रक्षणं अतः (?) एव गर्भदृंहणादन्तरवि-
धानं । गर्भदृंहणं (! for लाणि) समाप्तानि; Ath. Paddh. अथ सीमंतोन्नयन-
मुच्यते । अष्टमे मासि कर्म कुर्यात् । अव्यचसस्य (MSS. अव्यचस्य, xix. 68. 1)
इत्यादि अभ्यासानां कृत्वा । यौ ते मातेत्यर्थसूक्तेन आज्यं जुहुयात् ।
रक्तपीतसर्वपरचपुट्टलिकां (second Cod. °पुट्टं) कृत्वा । संपात्वाभिमंत्र्य
यीवायां बध्नाति । नाभिमात्रं यावत्. — ^५ ii. 30. 1; vi. 8. 1; 9. 1;
102. 1. — ^६ Ch °लुबुजयोः; E °लुबुजयोः. — ^७ D (text) °स्वकसां. —
^८ All MSS. °कुष्ठं. — ^९ Ch °मधुघं; K °मधुघं. — ^{१०} K Bh °मथितं. —
^{११} D (schol.) अनुरोधनं संवननत्वात्. — ^{१२} iii. 25. 1. — ^{१३} Ch °ङ्गु-
ल्योपनुदति; E °नुदति; Bi D (text) °पदति; D (schol.) सूच-
खड्गां (! for सूचं खडाया?) अंगुल्योप समीपे ऽस्त्रां (Cod. समीप स्त्रां)
नुदति । वशीकरणमनुलिङ्गात् (cf. अनुव्रता iii. 25. 4?). — ^{१४} E D (text)
एकविंशतिं. — ^{१५} D (schol.) या स्त्रीहानमिति लिङ्गात् (iii. 25. 3) ।
मदनीकं टकान्पूर्वाद्यान् (Cod. पूर्वाद्या) सकृदनुद्वाधाति. — ^{१६} D
(text) कुट्टिः; D (schol.) एकविंशतिमेव बहयोऽप्याणि (!) साधारणसूत्रेषु
आदधाति प्रकृतत्वात्; cf. Kāuṣ. 21. 13. — ^{१७} Bū Bh Ch E
D (text and schol.) कुष्ठं. — ^{१८} K Ch E P B D (text) °स्त्रिरं. —
^{१९} P D have a colon here. — ^{२०} D (schol.) उत्पल कुष्ठं (!) नवनीतेना-
भज्य चिः पूर्वाह्णमध्यंदिनापराह्णेषु कुष्ठं (!) चिः प्रताप्यादधाति. — ^{२१} Bū
Bi अवगृह्य; Ch चगृह्य.

संविशति^१ । २६ । उष्णोदकं चिपादे पतः^२ प्रवञ्चाङ्गुष्ठा-
भ्यामर्दयञ्छते^३ । २७ । प्रतिकृतिमावलेखनी^४ दार्भ्युषेण^५
भाङ्गज्येन^६ कण्टकशस्ययोलूकपक्षयासितालकाण्डया हृदये
विध्यति^७ । २८ । ॥ ११ ॥ ॥ ३५ ॥

सहस्रशृङ्ग इति^९ स्वापनम्^{१०} । १ । उदपात्रेण संपात-
वता शालां संप्रोक्ष्यापरस्मिन्द्वारपक्षे न्युञ्जति^{११} । २ । एवं
नमः^{१२} । ३ । उलूखलमुत्तरां स्रक्तिं^{१३} दक्षिणशयनपादं^{१४} तन्नू-
नभिमन्त्रयते^{१५} । ४ । अस्थाद् द्यौरिति^{१६} निवेष्टनम्^{१७} । ५ ।

^१ D (schol.) मंचकेशे (I?) अधः कृता (I) तत्र संविशति संवेशने मंचः । ...
भर्तुरिदं कर्म ममैव कृतं वशे इति (iii. 25. 6^d) मंचलिंगात् । इति वि-
धानं परपुत्रनिवर्तनार्थत्वात् । स्त्रीकर्मसु विधानं । अनुरोधनमन्त्रसंपर्क-
निरोधः । यन्तासीत्त (vi. 81. 1) आरभ्यानुरोधनाधिकारः; see sūtra
11. — ^२ K P Bi Bh पतः; D (text and schol.) पतः; Ch चिपादेतः. —
^३ Bū प्रवञ्चा°. — ^४ K Bū Bh P अर्दयं छेते; E D (text) अर्दयंत्येके;
Ch अर्दयंत्येके; D (schol.) चिपादृशिके उष्णोदकं कृत्वा शयनीयस्य पतः
(I) प्रकर्षेण बध्नाति । पादाङ्गुष्ठाभ्यामर्दयन्न छिक्त्वा (I) चालाछेते (I ?). —
^५ Bi पक्षिकृतिम्. — ^६ E P Bi Bh दार्भ्युषेण; cf. Kāuṣ. 32. 8, and D (schol.)
to 47. 55. — ^७ K P Bh भाङ्गज्येन. — ^८ D (schol.) तत्प्रतिरूपाकृतिः ।
आवलेखनीप्रकृतिः । आवलेखनी कुम्भकारवक्त्रादवल्लिखिता मृत् । ... असितं
कृष्णं अलं कालं (I) यस्याः सा असितालकांडा (sc. हृदुः) तया विध्यति;
cf. Kāuṣ. 47. 54; 49. 23. — ^९ iv. 5. 1. — ^{१०} D (schol.) इह स्वापनक-
र्मविधानं । यामवरणार्थत्वात् । मैथुनचरणविघ्ननाशकर्तृत्वादित्यर्थः. —
^{११} D (schol.) स्त्रीगृहे उदपात्रे(ण) संप्रोक्ष्य उदपात्रशेषं अपरस्मिन् द्वा-
रपक्षे न्युञ्जति । द्वारपक्षं कपाटमपरं धुरादितरं सत्यकपाटमुभेरावर्जय-
ति (? Cod. °ब्रह्मेर°). — ^{१२} E has a colon between एवं and नमः;
D (schol.) शाकटमपनीय (Cod. °नीयं) पूर्वकर्म करोत्येवंशब्दात्. — ^{१३} D
divides sūtras at these points. — ^{१४} D (schol.) उलूखलमभिमन्त्रयते ।
... शयनीयगृहस्रोत्तरकोणं अभिमन्त्रयते । ... स्त्रीमंचकपादं दक्षिणमभि-
मन्त्रयते... — ^{१५} vi. 77. 1 (vi. 44. 1). — ^{१६} D (schol.) नाम
प्रज्ञाविधीव्यभिचारिण्या (Cod. प्रदा°) निरोधमंचलिंगात्. —

आवेष्टनेन^१ वंशायमवबध्य मध्यमायां बध्नाति^२ । ६ । श-
यनपादमुत्पले च^३ । ७ । आकृष्टे च^४ । ८ । आकर्षणं ति-
लाञ्जुहोति^५ । ९ । इदं यत्प्रेण्य इति^६ शिरःकर्णमभिम-
न्वयते । १० । केशान्धारयति^७ । ११ । भगेन मा न्यस्ति-
केदं खनामीति^८ सौवर्चलमोषधिवच्छुक्कप्रसूनं^{१०, ११} शिर-
स्युपचृत्य यामं प्रविशति^{१२} । १२ । रथजितामिति^{१३} मा-
षस्मरान्निवपति^{१४} । १३ । शरभृष्टीरादीनाः प्रतिदिशमभ्य-
स्यत्यर्वाच्या आवलेखन्याः^{१५} । १४ । भगमस्या वर्च इति^{१६}
मालानिष्प्रमन्दन्तधावनकेशमीशानहताया^{१७} अनुस्तर-
ण्या वा कोशमुलूखलदरणे चिशिले^{१८} निखनति^{१९} । १५ ।

^१ K आयवेष्टनेन. — ^२ D (schol.) अथ षष्ठ्यमध्यमायां (! for खाद्वा?)
बंधनं संपाता स्तुः. — ^३ D (schol.) बध्नाति. — ^४ D (schol.) आकृष्टः मातृकेति
प्रसिद्धाभिधानस्तस्मिन् शयनपादं बध्नाति । चकारात्. — ^५ D (schol.)
आकर्षः लोहकारणं । अंगाराकर्षणार्थं । कुटका तेन तिलान् जुहोति. —
^६ K Bū D (text) तिलाः; the rest तिलान्. — ^७ vi. 89. 1. — ^८ K
Ch E P Bi धारयन्ति; Bū D (text) as above; D (schol.) यां निरोद्धुम्
(Cod. या निरोद्धम्) इच्छति तस्याः केशान् धारयति. — ^९ vi. 129. 1;
139. 1; vii. 38. 1. — ^{१०} Ch E P D (text and schol.) मोषधिव. —
^{११} K सतं; Ch सून. — ^{१२} D (schol.) स्रज्जात् । मुक्कप्रसूनं । मूलं
दर्भेण परिवेष्ट्य शिरस्युपचृत्य यामं प्रविशति । मूलग्रहणे हि बंधनं स्यात् ।
अथ ओषधीवत् । सुवर्चला प्रसिद्धा चिसंध्यासादृशी मुक्कप्रसूनं कर्मा-
तरेण मूलविशेषणत्वात्; cf. Kāuṣ. 33. 13 fg. — ^{१३} vi. 130. 1. —
^{१४} E P K माखः; D (schol.) रथजितामिति त्रीणि (vi. 130-132) शय-
नांतरत्वात् । माषस्वरानाम (!) उत्तमपूर्वेषु अन्यस्मिन् वा अन्य उते (! for
उत्ते?) ये माषा जाता ते माषस्वारास्तां निवपति यस्या निरोधमिच्छति ।
तस्याः शिरसि. — ^{१५} So emended; Ch E P Bi Bh D अर्वाच्यावलेखः;
K Bū अर्वाच्या अवलेः; D (schol.) अवलेखनी कथिता (Kāuṣ. 35. 23)
अर्वाच्या अधिमुखाः (!) शरफालीस्ताः प्रतिदिशमभिमुखायाः चिपति. —
^{१६} i. 14. 1. — ^{१७} Ch E Bi D (text) निप्रमंद. — ^{१८} Ch शिले;
cf. sū. 17. — ^{१९} D (schol.) विद्वेषणार्थत्वात् । क्रमभेदः । तस्यां
माला शकुनिः प्रमंदः (! for शकुनिः प्र?) क्रोडायवर्गो वैदुःकः (!) । तस्यां

मालामुपमय्यान्वाह^१ । १६ । चीणि केशमण्डलानि कृ-
ष्णमूचेन वियथ्य^२ चिशिले^३ ऽश्मोत्तराणि^४ व्यत्यासम्^५ । १७ ।
अथास्यै भगमुत्खनति

यं ते भगं निचखुस्त्रिशिले यं चतुःशिले ।

इदं तमुत्खनार्मि^६ प्रजया च धनेन चेति ॥ १८ ।

इमां खनामीति^७ बाणापर्णी^८ लोहिताजाया द्रप्सेन सं-
नीय शयनमनु परिकिरति^९ । १९ । अभि ते ऽधामित्यध-
स्तात्पलाशमुपचृतति^{१०} । २० । उप ते ऽधामित्युपर्युपास्य-
ति^{११} । २१ । कामं विनेयमाणो ऽपांघेनासंख्याताः शर्कराः
परिकिरन्त्रजति^{१२} । २२ । संमृद्भञ्जपति^{१३} । २३ । असंमृद्भन^{१४} । २४ ।

दत्तधावनं तस्मा एव च केशाः . . . । ज्वरहताया गोः उलूखलदरण्ये
तिस्रः शिला निहत्य तत्र कोशं निहन्यात् । अत उलूखलं निहन्यात् । दरण्य
उलूखले गतेः । विद्वेषणलिङ्गात्. —

^१ D (schol.) तस्मा एव पुष्पस्रजं विमल्य (? Cod. विमल्यं?) अन्वाह ता-
मेव स्त्रियं. — ^२ E P Bi Bh K D (text) °गृध्य. — ^३ Ch शिले; cf.
sū. 15; D (text and schol.) चिशिल्ये; Bi चिशिलो. — ^४ P अशोत्त-
राणि; Bi इमान्तराणि. — ^५ D (schol.) तस्मा . . . पुंल्लोकेशान् कृष्णमू-
चेण बध्ना चिशिल्ये (!) गते निहति । केशमण्डलमन्येतिवमश्मोत्तराणि (!)
भवन्ति । व्यत्यासवचनमधस्त्रयाणामपि (Cod. °व्यत्यासाणाम्) निखननं
मा भूत्. — ^६ So all MSS.; is the word to be emended to °खनामसि
or °खेनाम्यहं? — ^७ iii. 18. 1. — ^८ Ch बाणापर्णी; Ath. Sarvānukramapī
to iii. 18, बाणापर्णी. — ^९ D (schol.) रक्तवर्णाया अजाद्रप्सेन बाणा-
पर्णी संचुष एकीकृत्य बाणापर्णी (!) शरपुंखेति (Cod. °पुंखेति) प्रसिद्धा ।
तथा सपत्न्या शयनमनु परिकिरति. — ^{१०} iii. 18. 6; D (schol.) पादेन
शयनाधस्तात् बाणापर्ण्या पत्रं बध्नाति. — ^{११} iii. 18. 6^b; D (schol.)
पादेनोपरि चपति. — ^{१२} D (schol.) काममिहामपनयिष्यन् (Cod. °ष्य!)
परपुत्रं (? Cod. °ष) यां । अप नः शोमुचदिति (iv. 33. 1) अनेनापरिग-
णिताः शर्करा अभिमन्त्रिताः (cf. Kāuṣ. 50. 2) । परिकिरन्त्रजति । इह
विधानं स्त्रीकामस्य विनेयत्वात् । ईर्ष्याविनाशनायत एव पठितानि. —

^{१३} MSS. संमृद्भं; D (schol.) ताः संमर्दयन् अपति; cf. Kāuṣ. 27. 19. —

^{१४} Bū असंमृद्भः; K Ch E P B असंमृद्भम्; wanting in D. —

ईर्ष्याया घ्राजिं जनाद्विश्वजनीनास्वाष्ट्रेणाहमिति^१ प्रति-
जापः^२ प्रदानाभिमर्शेनानि^३ । २५ । प्रथमेन वक्षणासु^४ म-
न्वोक्तम् । २६ । अमेरिवेति^५ परशुफागदम्^६ । २७ । अव-
ज्यामिवेति^७ दृष्ट्वाश्मानमादत्ते^८ । २८ । द्वितीययाभिनिद-
धाति^९ । २९ । तृतीययाभिनिष्ठीवति^{१०} । ३० । छायायां
सज्यं^{११} करोति^{१२} । ३१ । अयं दर्भ^{१३} इत्योषधिवत्^{१४} । ३२ ।
अमे जातानिति^{१५} न वीरं जनयेत्प्रान्यानिति^{१६} न विजा-
येतेत्यश्वतरीमूत्रमश्ममण्डलाभ्यां^{१७, १८} संघृष्य^{१९} भक्ते ऽलं-
कारे^{२०} । ३३ । सीमन्तमन्वीक्षते । ३४ । अपि वृश्चेति^{२१}

^१ vi. 18. 1; vii. 45. 1; 74. 3. — ^२ Ch E प्रतिजापः. — ^३ K P Bh प्रजानां; D (schol.) यस्मिन् विनेतुमिच्छति तमभिमूञ्च अपत्यन्वतमं जना-
दिति द्वे (vii. 45. 1, 2) । प्रदानं यत् किञ्चिदभिमन्त्र्य प्रददाति । अभिम-
र्शेन यस्मिन् विनेतुमिच्छति तमभिमूञ्च अपति. — ^४ D (text) वक्ष्यमणासु;
D (schol.) ईर्ष्याया घ्राजिमित्यनेन (vi. 18.1) हृदये ऽभिनिर्वापणं । मन्वो-
क्तत्वात् । जनाद्विश्वजनीनादित्युच्यते अर्थात् (I for अध्या?) वा हृतेर्भोषणं
(Cod. वाटुते?). — ^५ vii. 45. 2. — ^६ Bi परशु; D (schol.) परशुना तस्मिन् कश्चितं
(I for कृतं?) फाटं पाथयति । प्रमेहवत् (see Kāuṣ. 25. 10, 11) । मन्वु-
विनयमिह (Cod. मन्वुर्वि?) विधानं मन्वो स्त्रीविषयत्वात्. — ^७ vi. 42. 1. —
^८ D (schol.) एकया स्त्रियं दृष्ट्वा पाषाणमादत्ते. — ^९ D (schol.) द्वितीयया
(vi. 42. 2) भूमौ निदधाति. — ^{१०} vi. 42. 3; D (schol.) तमेवारमानं. —
^{११} K सज्यं. — ^{१२} D (schol.) त्वन्निमित्तो (I for यन्नि?) मन्वुस्तस्य छा-
यायां धनुरागोपयति. — ^{१३} vi. 43. 1. — ^{१४} D (schol.) दर्भमूलं दर्भेण
परिवेष्ट्य केशेषूपचृतति (Kāuṣ. 33. 13; 36. 12); । सर्वमन्वुविनयनसिद्धि-
विशेषात् । यथावश इति (vi. 43. 3^c) सर्वोपपत्ते स्त्रीनिमित्तमोषधि-
नयनं प्रकरणात् । ओषधिवदिति कर्मातिदेशार्थः. — ^{१५} vii. 34. 1. —
^{१६} vii. 35. 1. — ^{१७} Ch विजायतेत्वम्; E विजायतेत्वम्; D विजायतेत्वम्. —
^{१८} E Ch (prim. man.) अश्ममण्डलाभ्यां. — ^{१९} Ch संघृष्य; Bi संघृष्य;
D (schol.) संघर्ष्य; cf. Kāuṣ. 26. 22; 35. 7. — ^{२०} D (schol.) अश्वतरी
खरी तस्या मूत्रं अश्ममण्डलाभ्यां संघर्ष्य तस्मिन् कृत्वा तत्तस्यै ददाति । अ-
श्ववास्या अलंकारे; cf. Kāuṣ. 28. 9, 10. — ^{२१} vii. 90. 1; D (schol.) तुचेन
प्रसूताया विटमन्वाह. —

जायायै जारमन्वाह।३५। क्लीबपदे बाधकं धनुर्वृश्चति^१।३६।
आशये ऽश्मानं ग्रहरति^२। ३७। तृष्टिक इति^३ बाणाप-
णीम्^४। ३८। आ ते दद इति^५ मन्त्रोक्तानि संस्पृशति^६।३९।
अपि चान्वाहापि चान्वाह^७। ४०। ॥ १२ ॥ ॥ ३६ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे चतुर्थो ऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ D (schol.) खंडपदे (! for बंड०?) कृत्वा द्विनन्ति विट(!) पुमान्भव-
ति. — ^२ D (schol.) आशया (! for आशयो?) जारस्व संगमनदेशः
(Cod. संगमनं देशं) संकेतकः देशः तच्चाश्मानं निश्चिपति. — ^३ vii. 113. 1. —
^४ D (schol.) शिरपुंखासाशये (! for शरपुखामाशये?) ग्रहरति द्वाभ्यां. —
^५ vii. 114. 1. — ^६ D (schol.) वक्ष्यमाणानि हृदयं मुखमिति मन्त्रोक्तानि
संस्पृशति जारस्व. — ^७ D (text) has the words अपि चान्वाह but
once; D (schol.) स्त्रीकर्माणि समाप्तानि. —

॥ ओं ॥

अस्यो यन्तीति' क्षीरौदनोत्कुचस्तम्बपाटाविज्ञाना-
नि^{२.४} । १ । सांयामिकं वेदिविज्ञानम्^३ । २ । वेनस्तदि-
ति^६ पञ्चपर्वेषुकुम्भकमण्डलुस्तम्बकाम्पीलशाखायुगेष्मा-
क्षेषु पाण्योरेकविंशत्यां^७ शर्करास्वीक्षते^८ । ३ । कुम्भमहतेन
परिवेष्ट्याधाय शयने विकृते संपातानतिनयति^९ । ४ । अ-
नतीकाशमवच्छाद्यारजोवित्ते कुमार्यो^{१०} येन हरेतां ततो
नष्टम्^{११} । ५ । एवं सीरे साक्षे^{१२} । ६ । लोष्टानां कुमारीमाह

^१ i. 4. 1; D (schol.) पूर्वादि समाप्तानि । संहिताविधियहि चन्वा-
दीनां प्रतीकानां संहिताविधिष्यते । अंशयो यन्तीति अस्य सूक्तस्य तत्त्व-
ज्ञानफलं कर्मोच्यते । कस्य संशये प्राणनागेशेगमनाभ्यामभ्यस्य (?) सद-
सद्योगाद्व्याधितस्य जीवमरणाभ्यां प्रवर्तने स्त्रीप्रयोगात् । एवमन्वचापि
यद्येतदेवं भवेत्तथायं विचारो भवेदिति । संकल्पयेन्न चेततो (Cod.
चेततो) न कानि पुनस्तानि ... — ^२ D (schol.) उत्कुचस्त्रिस्तम्बः स्नावर-
स्त्रूरिति; Kāuṣ. 15. 13, 14. — ^३ D (text and schol.) पाटा. — ^४ D
(schol.) विज्ञानानि लोके प्रसिद्धानि भवन्ति. — ^५ D (schol.) अपं शरा-
यत्वावधारणं (?) फलं संयामकर्म वेदि (!) कृत्वा प्रकृतेन सूक्तेन (i. 4. 1)
अभिमन्त्र्य चिंतयेद्विशेषं. — ^६ ii. 1. 1. — ^७ So emended; Ch एकविं-
शत्या; the rest एकविंशत्या; D (schol.) उभयोर्हस्तयोरेकविंशतिशर्कराः
कृत्वेचते । पाण्योरेकविंशतिशर्कराः. — ^८ K Bū शर्कराःस्वी. — ^९ Ch
अभिनयति; E D (text) आनयति; D (schol.) इत्यतीष्टवेष्टनं नयतीत्य-
भिमन्त्रणनिवृत्त्यर्थं. — ^{१०} D (schol.) कुमार्यो. — ^{११} D (schol.)
विज्ञेयं । सुपयोदि. — ^{१२} D (schol.) हस्ते गोभ्यां युक्ते एवमेव कुर्यात् ।
अहतेन परिवेष्ट्य कुमार्योरिव (! for कुमार्योरिव?) प्रावर्तनं. —

यमिद्धसि तमादस्वेति^१ । ७ । आकृतिलोष्टवल्मीकौ क-
ल्याणम्^२ । ८ । चतुष्पथाद्बहुचारिणी^३ । ९ । श्मशानान्न-
चिरं जीवति^४ । १० । उदकाञ्जलिं निनयेत्याह^५ । ११ ।
प्राचीनमपक्षिपन्त्यां कल्याणम्^६ । १२ । ॥ १ ॥ ॥ ३७ ॥

जरायुज इति^७ दुर्दिनमायन्प्रत्युत्तिष्ठति^८ । १ । अन्वृच-
मुदवजैः^९ । २ । अस्युल्मुककिष्कुलनादाय^{१० ११} । ३ । नमो
ललाटमुन्मृजानः^{१२} । ४ । उत्साद्य बाह्यतो^{१३} ऽङ्गारकपाले
शियुशर्करा जुहोति । ५ । केराकावादधाति^{१४} । ६ । वर्ष-

^१ D (schol.) चतुरो लोष्टान्गृहीत्वा ग्रैषं ददाति. — ^२ D (schol.) अ-
नयोर्लोष्टयोर्ग्रहणे अभिलिखितार्थसंपत् (Cod. ०सपत्). — ^३ D (schol.)
कुमारी बह्व्युषाभ्यङ्गति. — ^४ D (schol.) सैव कुमारी श्मशानात्
गृहीत्वा हरति एवं पूर्वच. — ^५ D (schol.) कुमारी (for ०री?) ब्रूयात्. —
^६ D (schol.) पूर्वस्थां दिशि चञ्जलिं क्षिपत्यभिप्रेतफलं विज्ञानसंहितानि क-
र्माणि कथितानि । तदन्तरा नैमित्तिकप्रतीकानि तस्मात्तेषां विधेः कृ-
तिः. — ^७ i. 12. 1. — ^८ E P दुर्दिने प्रायन्; D (schol.) दुर्दिनं
मेघानां विनाशहेतुः । तद्विनाशायानच्छन् सन्तं वपन् । प्रत्युत्तिष्ठति ग-
च्छतीत्यर्थः । प्रायश्चित्तं दुर्दिनाशयत्वात् । यथेवं क्रमस्तु किं कृतः उच्यते
प्रायश्चित्तत्वात्. — ^९ K उदवजैर्; E ०वजैर्; Bū वजैर्; cf. Kāuṣ. 47.
31; 49. 13; D (schol.) प्रत्युत्तिष्ठति प्रहरणमन्त्राः (? Cod. ०णामन्त्र! x. 5.
15, 42, 50; cf. Dārila to Kāuṣ. 47. 31) चैतदुदवजसंस्कारस्य चिरका-
लनिष्पत्तेस्तस्य विनाशः स्थात्. — ^{१०} D (text) उल्मुकः. — ^{११} K P
B Bh किःकुलन्; E Ch विष्कुलन्; D (schol.) to the entire sūtra:
प्रत्युत्तिष्ठतीति वाक्यशेषः । ... किंकुरवः मुखीको (!) चीरः । तानादाय
प्रत्युत्तिष्ठति दुर्दिनं किष्कुलणां समासो विकल्पार्थः । नमः दुर्दिनं प्रत्यु-
त्तिष्ठतीति शेषः । साकांक्षत्वात्. — ^{१२} D (schol.) नमः दुर्दिनं प्रत्युत्तिष्ठ-
तीति शेषः । ... ललाटं तस्मैर्दयन्. — ^{१३} D (schol.) गृहपटलमपनीय
गृहाद्बहिरवस्थितो (Cod. ग्रहातबहिरवस्थितो) ऽङ्गारपूर्णं कपाले शियुप-
चाणि जुहोति । शर्करा वा. — ^{१४} E D (text) करोराकाव्; Ch क-
राकाव्; Bi कौराकाव्; D (schol.) केरापणीति या सुराग्रे पुवरीकेति
(for पुंढरीकेति?) मासवेषु उच्छाद्य (for उत्साद्य) केराकावादधाति (!)

परीतः प्रतिलोमकर्षितस्त्रिः^१ परिक्रम्य खदायामर्कं^२ क्षिप्रं
संवपति^३ ॥ ७ ॥ नमस्ते अस्तु यस्ते पृथु^४ स्तनयित्पुत्रित्य-
शनियुक्तमपादाय^५ । ८ ॥ प्रथमस्य^६ सोमदर्भकेशानीकुह-
लाक्षामञ्जिष्ठीबदरहरिद्रं^७ भूर्जशकलेन^८ परिवेष्ट्य म-
न्यशिरस्युर्वरामध्ये निखनति^९ । ९ ॥ दधि नवेनाम्नात्या
संहरणात्^{१०} । १० ॥ आशापालीयं तृतीयावर्जं^{११} दृंहणा-

अंगारकपालेन चीभयतं च विकृष्टदेशत्वात्; cf. Dārila fol. 35^a l. 6; (to Kāuṣ. 7. 4): रेराकावाद्धाति; cf. also अर्क in the next sūtra. —

^१ K P Bū चिष्य०; Ch तृष्य०. — ^२ E अर्कः. — ^३ Ch E संविश-
ति. — ^४ D (schol.) to the entire sūtra एवं पर्वच अर्कं क्षिप्रं संवपति ।
वर्षणातिपीडितो वर्षपरीतः ... उभयोर्वक्ष्यमाणं (Cod. ० चमाणं) प्राय-
श्चित्तं चिः परिक्रम्य खदायामर्कं (Cod. ० र्कं) क्षिप्रं संवपति । नर्तः
स्वभावजः चिः सर्वच गत्वा खदायामर्कं समुतजालं (I for समुप्त?)
प्रकृतेन सूक्तेन पिंडीकृतं क्षिपति. — ^५ i. 13. 1; vii. 11. 1. —

^६ So Ch E; K Bū Bi Bh P D (text) अशनिं युक्तम्; D (schol.) to
the entire sūtra, चिष्यरिक्रम्य खदायामशनिं (!) युक्तं क्षिप्रं संवपतीति
शेषः । साकांशत्वात् । सन्निधेः स्यात् । अशनिं (!) हिमशर्करापले-
नाशनिविनाशितं (!) तदशनियुक्तं न शीघ्रं खदायां सूक्तान्ते क्षिपति ।
अशनिविष्कदुःकाश्मवर्षाणि (!) । अशिन्युपशमफलसिद्धात्. — ^७ D
(schol.) प्रथमस्य सूक्तस्य, i. 13. — ^८ Bh कशानी; D (schol.) केशानी
प्रसारिणीति उच्यते । उपकनिष्ठेषु प्राकारे (I for उपखिष्ठेषु or उपकीर्णेषु
प्राकारेषु?) प्रायेण जायते. — ^९ All MSS., except Ch D (text)
० कृष्ट०. — ^{१०} K P Bū Bi Bh भुज०; Ch भज०. — ^{११} D (schol.)

भूर्जावयवेन सर्वाणि वेष्टयित्वा अधःशिरः किद्रं कृत्वाभिर्मन्त्रं सख्यमधे
निखनति । अशनिरचा. — ^{१२} D (schol.) दधि च नवं धान्यं न (I for
च) भक्षयेद्यावन्न धान्यं गृह्णामीति. — ^{१३} Ch तृतीयया; D (schol.)
आशानामाशापालेभ्य (i. 31. 1) इत्यस्य दृंहणान्युक्तानि (? Cod. इत्यस्यैद्र-
हणि उक्तानि) कर्माणि बह्वचनानुपपत्तिः । ज्योतिरायतनस्य भीमसंब-
धात् (Cod. भीमं) । उभयान्वसंपातवत् इति द्वितीयतृतीयमेकतो ऽनं
शमनं भीमं अपतीति भीमस्य द्वितीयसंबन्धादाशापालीयस्य च विशेषेण
अपमात्रेण तृतीयामृचं मुक्ता (i. 31. 8) अत एव भीमेन सह एव (cf.
sūtras 12-16).

नि । ११ । भीमस्य दृढिकर्माणि^१ । १२ । पुरोडाशानश्मो-
त्तरानन्तःसक्तिषु^२ निदधाति । १३ । उभयान्संपात-
वतः^३ । १४ । सभाभागधानेषु^४ च । १५ । असंतापे ज्यो-
तिरायतनस्यैकतो ऽन्यं शयानो^५ भीमं जपति । १६ । इयं
वीरुदिति^६ मधुघं^७ खादन्नपराजितात्परिषदमाव्रजति । १७ ।
नेच्छचुरिति^८ पाटामूलं प्रतिप्राशितम्^९ । १८ । अन्वाह^{१०} । १९ ।
बध्नाति^{११} । २० । मालां सप्रपलाशीं धारयति^{१२} । २१ ।
ये भक्षयन्त इति^{१३} परिषद्येकभक्तमन्वीक्षमाणो भुङ्क्ते^{१४} । २२ ।

^१ K Bū दृतिः; E D (text) दृतिः; Ch दृतिः; is the word to be emended to दृढिकर्माणि? D (schol.) सत्त्वं बृहदित्यस्य (xii. 1. 1) द्यौ- (I for भीम-?) फलानि कर्माणि । उभयोः सूक्तयोः कर्मास्तुच्यन्ते. — ^२ D (schol.) पुरोडाशाश्चत्वारः । अभिमन्त्र्य न संपाताः शब्दान्तरत्वात् । गृह- हस्ताभ्यन्तरकोणेषु (Cod. गृहास्ताभ्यं) निहति । एकैकस्य पुरोडाशस्य पा- चाणमुपरि कृत्वा. — ^३ D (schol.) पुरोडाशानश्मनस्य संपातवत् करोति । निखननं पूववत्. — ^४ D (schol.) पूर्वकर्माणि (I for °वर्मणी?) भवतः समाजमेकैकस्थानं भागधानं महाधनगृहमिति सक्तिष्विति देशनियमः चकारेण सर्वातिदेशात्. — ^५ K शयो; D (schol.) to the entire sūtra एकापेरायतनस्य असंपातयुक्ते (I for असंतापे) देशे रमानधीमुखः (I for शयान अधो?) भीमं (xii. 1) जपति । एकेन पात्रेन पर्यावर्तेत आशपा- लीयं (i. 31) तु शयानो (Cod. शयनो) जपति नियमस्तु भीमस्त्वैव. — ^६ i. 34. 1. — ^७ E Bū (prim. man.) मधुघं; K मधुखं (खादन्); D (schol.) जनसमूहं ज्येष्ठीमधुघं (!) भक्षयन् आत्रजने मन्त्रः । ... प्रत्यर्च्यजप- दोषशमनं प्रायश्चित्तं. — ^८ ii. 27. 1. — ^९ D (schol.) पाटामूलं खादन्न- पराजितात्प्रतिप्राशितमाव्रजति लिंगात्. — ^{१०} D (schol.) प्रतिवादिन- मन्वाह. — ^{११} D (schol.) यदि मूलसंप्रत्ययः अन्वाहेति मध्ये किं पठितं । अत्र वचनान्यवधान्यकर्मत्वात् (!). — ^{१२} So Bh D (text); the re- maining MSS. of the text धारयन्ति; D (schol.) पाटामूलं (!) पर्णी (!) विभर्ति सर्वस्य धारणस्य बाह्वी बंधनमन्त्रलिंगात् (cf. ii. 27. 3) । न संपाता शब्दान्तरत्वात् । दूष्या दूषिरसीत्यस्यामुक्तास्य (!) विधानं (cf. ii. 11. 1; Kāuṣ. 29. 1 fg.) । खादन्नपराजितात्परिषदं नाव्रजति । तस्योपजीवनार्थं स्वक्तमेह्येतत् (I for भक्त?) । सर्वं पुनरुच्यते. — ^{१३} ii. 35. 1. — ^{१४} D (schol.) एकैवेव भुञ्जत इति । नैकभक्तं परिषद्येकभोजने परिषत्तुक्त्वा समवायमात्रं लोकोपचारादि तामेव परिषदं यासादन्तरमीक्षमाणाः कल्यांतरे यन्नेत- द्ब्रह्मणां मध्ये एको भुङ्क्त इति अविशेषणत्वात्. —

ब्रह्म जज्ञानमित्यध्यायानुपाकरिष्यन्नभिष्याहारयति^१ । २३ ।
 प्राशमाख्यास्यन्^२ । २४ । ब्रह्मोद्यं वदिष्यन्^३ । २५ । म-
 माये वर्चे^४ इति विभुञ्च्यमाणः^५ प्रमत्तरज्जुं^६ बध्नाति । २६ ।
 सभा च मेति^७ भक्षयति^८ । २७ । स्थूणे गृह्णात्युपतिष्ठते^९ । २८ ।
 यद्वदामीति^{१०} मन्त्रोक्तम् । २९ । अहमस्मीत्यपराजितात्-
 रिषदमाव्रजति^{११ १२} । ३० । ॥ २ ॥ ॥ ३८ ॥

दूष्या दूषिरसीति^{१३} स्नात्तं बध्नाति^{१४} । १ । पुरस्तादये-
 पिशङ्गं^{१५} गां कारयति^{१६} । २ । पश्चादमेर्लोहिताजम्^{१७} । ३ ।

^१ iv. 1. 1; D (schol.) उपाकर्मसु शिष्यागभिष्याहारयति सूक्तं । कस-
 हपरिहासदोषनाशात् (Cod. °परिहार°) प्रायश्चित्तत्वं. — ^२ D (schol.)
 प्रतिप्रज्ञं कथयिष्यन् सूक्तमभिष्याहारयति । ... प्रतिवादिनो अपनाशा-
 त्प्रायश्चित्तत्वं (Cod. अथपनाशाप्राय°). — ^३ D (schol.) वाक्प्रविचारं
 कथयिष्यन् प्रत्यर्चिणा सह प्रतिवादिनो अपनाशात् प्रायश्चित्तत्वं. —
^४ v. 3. 1. — ^५ K P Bh Bi Ch E विभुञ्च्यमाणः; cf. Kāuṣ. 23. 9. — ^६ D (text)
 प्रमत°; D (schol.) प्रमत्तरज्जुः । चाचकायां (! for चाक्रिकायां?) अवचं-
 वनराज्यः (! for °रज्जुः?) तामभिमन्त्र्य विभागं करिष्यन्पिता बध्नीयात्त सं-
 पाताः शब्दान्तरत्वात् । मास्मावत् कसहनाशदोषापगमात्. — ^७ vii. 12. 1. —
^८ D (schol.) क्षीरीदनं... सभां प्रविशन्. — ^९ D (schol.) सभासूत्रे
 सूक्तान्ते. — ^{१०} xii. 1. 58; cf. Kāuṣ. 24. 14. — ^{११} xii. 1. 54. —
^{१२} Ch E °प्नोति (instead of °व्रजति); D (schol.) यच्चतचस्त्रा (!) परिषदमा-
 गच्छति. — ^{१३} ii. 11. 1. — ^{१४} D (schol.) अप्रतिहार्यो (?) कृत्वा... प्रत्वा-
 हरणमुच्यते । ... एककर्मा (! for °मर्णा?) काण्डिका समाप्तः (!) शास्त्रद्वयाने
 बंधनं । आख्यभागान्ते शास्त्रद्वयं । तच्च शास्त्रद्वयक्रियादर्शनात् । पूर्वोक्ते
 कर्मकृतं उत्तरतत्त्वादर्शनं (Cod. °मे) कृत्वादेः प्रतिहरणात् । अस्मै चा-
 त्तरत्त्वार्थत्वात् । अतः कृत्वोत्तरतत्त्वं (Cod. °त्तरत्वं) निशाप्रतिपादनं । स-
 त्त्यविकारः । सत्तयमणिः सत्तयस्तिष्ठकः (cf. Kāuṣ. 8. 15) । कृत्वाशमनार्थः. —
^{१५} Ch E पिशङ्ग°. — ^{१६} D (schol.) मन्त्रेः (Cod. °येः) पूर्वस्मिन्देशे
 कृष्णपिङ्गलवर्णौ गां वृषभं कारयति । अन्येन मारयति. — ^{१७} D (schol.)
 रक्तवर्णकागं पश्चिमदेशे (Cod. °शं) कारयति. —

यूषपिशितार्थम्^१ । ४ । मन्त्रोक्ताः^२ । ५ । वाशाकाम्पोल-
सितीवारसदंपुष्पा^३ अवधाय^४ । ६ । दूष्या दूषिरसि ये
पुरस्तादीशानां त्वा समं ज्योतिरुतो अस्यबन्धुकृत्सुपर्णस्त्वा
यां ते चक्रुरयं प्रतिसरो यां कल्पयन्तीति^५ महाशान्ति-
मावपते^६ । ७ । निश्चयमुच्योष्णीषयतः^{७, १०} प्रोक्षन्मज-
ति^{११} । ८ । यतायै यतायै^{१२} शान्तायै शान्तिवायै भद्रायै
भद्रावति स्योनायै शम्मायै^{१३} शिवायै सुमङ्गलि प्रजाव-
ति सुसीमे^{१४} ऽहं वामाभूरिति^{१५} । ९ । अभावादपविध्य-

^१ D (schol.) युषार्थं गां पिशितार्थं । अजघेपो (I for °युषो?) रसकाः ।
पिशितानि मांसानि । न चानयोर्वशाधर्मात्पुषपिशितार्थत्वात् (!) — ^२ D
(schol.) या मंचे उक्ताः । अवधयः काक्षा आह । दभोपमार्ग (I cf. Kāuṣ.
8. 16) सह पाठा (!) आमपाचाद्यन्न भवन्ति — ^३ D (schol.) वाशा आ-
ट्टकः; cf. Kāuṣ. 8. 16. — ^४ K Bh Ch (sec. man.) श्रिती°; Bū श्रिती°;
D (text) सिता°; D (schol.) सितीवार अपामार्गः(°)सहृशो महान्. —
^५ The reading सदंपुष्पा अवधाय is conjectural; E Bū Bi Ch D (text)
सदंपुष्पामव°; K P Bh °पुष्पम्°; D (schol.) सदंपुष्पा विसंध्या (cf. Kāuṣ.
28. 7). — ^६ D (schol.) मंचोक्तादीनां क्रमोत्तरमवधानमावायनं संयो-
गात्. — ^७ ii. 11. 1; iv. 40. 1; 17. 1; 18. 1; 19. 1; v. 14. 1; 31, 1;
viii. 5. 1; x. 1. 1; to this list corresponds the second gaṇa of the
gaṇamālā (Ath. Pariṣ. 34. 2), दूष्या दूषिरसीशानां त्वा समं ज्योति-
रुतो अस्यबन्धुकृते पुरस्तात्सुपर्णस्त्वा यां ते चक्रुः प्रतोचोनफलो यदुष्कृ-
तमयं प्रतिसरो यां कल्पयन्तीति कृत्याप्रतिहरणानि॥ इति कृत्यागणः॥२॥
The pratikas are: ii. 11. 1; iv. 17. 1; 18. 1; 19. 1; 40. 1; v. 14. 1;
31. 1; vii. 65. 1, 2; viii. 5. 1; x. 1. 1. — ^८ D (schol.) महश्रान्तिः कथि-
ताः (I see Kāuṣ. 9. 6, note) एतानि प्रतोकानि आवपतो महाशान्तिः(°)
चेति च लोपार्थगते(!?). — ^९ K Bū उपमुच्य; so also Dārila to Kāuṣ.
46. 8; Bi अपमुच्य; D (schol.) राचाववमुच्योपानही इति पृथिव्या घोरा-
शामंतं (Cod. घोराणामंतं) भवति । अत्र सर्वा कृत्या न्यासस्यात्र परिकरणे
विहितं तथा उपयोगार्थः. — ^{१०} D (schol.) उष्णीषं शिरोवेष्टनं । तस्मास्ति
कर्तुः अयतः(!). — ^{११} D (text) प्रोक्षन्. — ^{१२} K Bū Bh D (text)
पतायै (bis). — ^{१३} Bū शम्मायै. — ^{१४} MSS. सुसीमे; cf. Kāuṣ. 24. 14 and
76. 23. — ^{१५} D (schol.) पतायै पतायै (!) शान्तायै इत्यादय इति क-
रणपर्यंत(!); cf. Kāuṣ. 46. 7, note. —

ति^१ । १० । कृत्ययामिचचक्षुषा समीक्षन्कृत्यवधनीत्यव-
लिप्तं^२ कृत्यया^३ विध्यति^४ । ११ । उक्तावलेखनीम्^५ । १२ ।
दूष्या दूषिरसीति^६ दर्भ्या चिः सारूपवत्सेनापोदकेन म-
थितेन गुल्फान्परिषिञ्चति^७ । १३ । शकलेनावसिच्य यू-
षपिशितान्याशयति^८ । १४ । यष्टिभिश्चर्म पिनस्य प्रैषकृ-
त्परिक्रम्य बन्धान्मुञ्चति संदंशेन^९ । १५ । अन्यत्पार्श्वी^{१०} सं-
वेशयति^{११} । १६ । शकलेनोक्तम्^{१२} । १७ । अभ्यक्तेति^{१३} न-
वनीतेन मन्त्रोक्तम् । १८ । दर्भैरज्ज्वा संनह्योत्तिष्ठैवेत्युत्था-

^१ D (text) अभावेपदविध्यति; D (schol.) कृत्वाभावे संस्काराणाम-
पक्षेपः कृत्वाकलगश्चिक्वाव्यभावे (!?) कल्पोक्तानामिह चोक्तानामभावे सं-
स्कारा वक्ष्यमाणा (!). — ^२ v. 14. 9. — ^३ So all MSS. Is the word to
be emended to कृत्वाया? cf. the next note. — ^४ D (schol.) मिचचक्षुषा
(! for अमिच?) समीक्ष (!) उपप्रशान्नायाः (! for सन्नायाः?) कृत्वाया आलिप्तं
प्रदेशं आलिपनं अपहर्गतप्रसादाशान्तसंभारान् (!) कृत्यया कृतव्यधनीत्व-
नयस्वी विध्यति दाभुषेण (! cf. Kāuṣ. 32. 8; 35. 28) सांगत्यत्वेव विधि (?)
उत्तरच दर्शनात् । शांतं संभारं कृत्ययामिचचक्षुषा समीक्षन् भूमिस्थितया
(! Cod. भूव०) यदि पुनरालिप्ता (Cod. रलिप्ता) भावः सच (!). — ^५ D (text)
लेखनी; D (schol.) अलिप्तभावे (!) कथितां (cf. Kāuṣ. 35. 28) प्रकृति (!)
कृत्यया. — ^६ ii. 11. 1. — ^७ D (schol.) अग्रेका विधिकर्मत्वात् ।
कर्मत्वं तिसदर्थ्या सारूपवत्सेनापोदकेन तच्च क्रमेण चिः परिषिञ्चति । कृ-
त्वागुल्फान् बहुवचनं । प्रतिपादं गुल्फद्विवचनात्. — ^८ D (schol.)
सूत्रेण शकलेन चिः शाल्युदकेन कृत्वावसिच्य (!) यूषं पिशितानि चाशयति
मुखे प्रक्षेपार्थमाशयतिवचनं यूषपिशिताश्च (!) न संपाता दूष्या दूषिरसीति
(ii. 11. 1) सूत्रेणास्य प्रकरणात् । अत्रातिशय प्रयोगात्. — ^९ E joins this word
to the next sūtra; D (schol.) परिक्रम्य बंधदेशं गत्वा... आयसेन संदंशेन
(Cod. सद्नेन) कृत्वाया बन्धान्मुञ्चति प्रैषकृत् हस्तेन. — ^{१०} Ch ०पार्श्वी;
E K Bū ०पार्श्वी. — ^{११} K Bū Bh P संवेशयति; D (schol.) तस्मिंश्चर्मसि
कृत्वामधोमुखीं (Cod. ०खी) संवेशयति । प्रैषकृत्. — ^{१२} D (schol.) शक-
लेनावसिच्य यूषपिशितान्याशयतीत्येतदुक्तं (cf. sū. 14) उत्तार्णी कृत्वाव-
सेकस्य ततो दृष्टत्वात् । उक्तवचनस्यैवमर्थत्वात् । शयनसंयोगाच्च. —
^{१३} x. 1. 25; D (schol.) अभ्यक्ताक्तेति मन्त्रे यदुक्तं । तच्च नवनीतेन मन्त्रो-
क्तस्यानवनीतशकलेन (!) गृहीत्वांजनाभ्यञ्जने कृत्वायाः कुर्वति. —

पर्यति^१ । १९ । सव्येन दीपं दक्षिणेनोदकालावादाय^२
वाग्यताः । २० । प्रेषकृदयतः^३ । २१ । अनावृतम्^४ । २२ ।
अगोष्पदम्^५ । २३ । अनुदकस्नातम्^६ । २४ । दक्षिणा-
प्रवणे^७ वा स्वयंदीर्णे^८ वा स्वकृते वेरिणे^९ ऽन्याशायां^{१०} वा
निदधाति । २५ । अलाबुना दीपमवसिच्य यथा सूर्ये इ-
त्यावृत्याव्रजति^{११} । २६ । तिष्ठंस्तिष्ठन्ती^{१२} महाशान्तिमुच्चैर-
भिनिगदति । २७ । मर्माणि^{१३} संप्रोक्षन्ते^{१४} । २८ । कृष्ण-
सीरेण कर्षति । २९ । अधि सीरेभ्यो दशदक्षिणा^{१५} । ३० । अभि-
चारदेशा मन्त्रेषु विज्ञायन्ते तानि मर्माणि^{१६} । ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

^१ D (schol.) अधोमुखीमेव दर्भरज्जा वध्नाति । निषत्ता (!) कस्वोत्ति-
ष्ठेत्त्वर्ध्वेन (x. 1. 20^०) प्रेषकृदुत्थापयति । कर्ता प्रेषकृत्. — ^२ P आ-
लाप्य०; D (schol.) कर्ता ... उदकपूर्णमलाबु (!) आदाय उत्थापयति ।
कर्तृकारयितृप्रेषकृतस्तेषां. — ^३ D (schol.) व्रजतीति वाक्यशेषः. —
^४ D (schol.) वृत्तिविसर्जितं (!) । तत्र देशे गच्छेयुः cf. Kāuṣ. 18. 11, 16. —
^५ D (schol.) यत्र गोष्पदं न स्नात. — ^६ D (schol.) पशुनोदकेन
स्नातः एतेषां विशेषाणां समुच्चयः. — ^७ D (schol.) दक्षिणा यत्र आपः
पतिता आगच्छति. — ^८ D (schol.) न केन चिद्यः स्नातश्च पूर्वोत्तर-
विकल्पार्थः. — ^९ K P Bi Bh ED (text) वीरिणे; D (schol.) उत्तर (! for
उत्तर ?) इत्यर्थः. — ^{१०} ED (text) अन्यशालायां; D (schol.) शंकुशेचे (! for
शङ्कु ?) वा निदधाति । कृत्वा (Cod. °या) प्रतिमूर्तं चेति सर्वविकल्पार्थः. —
^{११} x. 1. 32.; D (schol.) कृत्याविधानदेश एवमलाबु उदकेन (!) निष्य (! for नि-
विष्य ?) यथा सूर्यो मुच्यते । त्यक्तागच्छति. — ^{१२} D (text) तिष्ठंस्तिष्ठन्;
D (schol.) तिष्ठकर्ता तिष्ठतो येषामपहतानां तिष्ठतश्च शान्तियुक्तानि (Cod.
शान्त्युक्तानि) महाशान्तिरिति कथिता (Cod. कवितं) तेषामभिमुखामुच्चैः
निगदन्मेकैक्युत्था (?) पठति; cf. Kāuṣ. 9. 6, note; 43. 5; 44. 6. — ^{१३} P Bh
मर्माणि त इति (vii. 118. 1). — ^{१४} Ch E संप्रोच्यन्ते; the entire
sūtra is wanting in D. — ^{१५} D (schol.) हलगोभ्यः दश गावो ऽधिका
दक्षिणा देयाः अधियहणमधिकारणनिवृत्तेः । दक्षिणावचनं कर्तृसंप्रत्य-
यार्थः. — ^{१६} D (schol.) संप्रोचन्त इत्युक्तं (sū. 28) तानि कान्युच्यन्ते ।
ये देशा मन्त्रेषु श्रूयन्ते । चक्रुरित्थेषु (v. 31. 1^३, 2^२, 3^३, 4^३, 6^३, 7^३, 8, 9; cf.
the hymn in the कृत्यागण above sū. 7?) तानि मर्माणि (Cod. कर्माणि) दे-
शवचनात् । आमपादादीनि सन्मुखत्वात् (!?) । देश- (Cod. दश-) वचना-

यददः संप्रयतीरिति^१ येनेच्छेन्नदी प्रतिपद्येतेति^२ प्रसिद्ध-
न्वजति । १ । काशदिविधुवकवेतसान्निमिनोति^{३ ४ ५} । २ ।
इदं व आप इति^६ हिरण्यमधिदधाति । ३ । अयं वत्स^७
इतीषीकाञ्जिमण्डूकं नीललोहिताभ्यां सकक्षं बद्धा^८ । ४ ।
इहेत्थमित्यवकया^{९ १०} प्रच्छादयति । ५ । यचेदमिति^{११} नि-
नयति^{१२} । ६ । मारुतं क्षीरौदनं मारुतशृतं मारुतैः परिस्तीर्य
मारुतेन सुवेण मारुतेनाज्येन^{१३} वरुणाय चिर्जुहोति । ७ । उ-
क्तमुपमन्थनम्^{१४} । ८ । दधिमन्थं बलिं^{१५} हत्वा^{१६} संप्रोक्षणीभ्यां

दुपचार्यते । आमपाचमिग्रधान्यमांसकृतवाक्पवनजकुरीरिणो क(श)फाद-
यकया (?) गर्दभमूलवानराविर्यो गार्हपत्याहवनीयाः (I cf. the words
corresponding to this corrupt passage in v. 31. 1-4). —

^१ iii. 13. 1. — ^२ K P Bh प्रतिपद्येति; E प्रतीपद्यते; D (schol.)
येन भूमिदेशेन (Cod. °देशे) नदी गच्छेदिति देशनिर्देशार्थं । तं देशं
भयसोदकेन प्रकर्षेण सिद्धन्वजेत् । कर्ता प्रायश्चित्तं नगरग्रामाक्षपहा-
रदोषशमनात् । तच्च च खननमर्षादुपप्लवनमर्षात् । उपप्लवे तं देशे निक्ष-
(!) संबध्नातीति सूक्तेनाभिमन्त्रणं सर्वास्त्राभिर्मन्त्र्याणीति (Kāuṣ. 7. 16) वच-
नात् । सर्वसूक्तमुत्तरेषां ग्रहणात्. — ^३ Bū काष्टा°; D (schol.) काशः
प्रसिद्धः. — ^४ D (text) °दिविधुक°. — ^५ K Bū Bh °वेतसां; D (schol.)
to the entire sūtra, निमातुमुद्ध्ययार्थं यच्चैव सूक्तं सर्वं पूर्ववत् । प्रसिद्धा न
निर्देशात्. — ^६ iii. 13. 7^a; D (schol.) पादेन सुवर्णं (Cod. सुपर्णं) न-
दीमुखोपरि स्थापयति. — ^७ iii. 13. 7^b. — ^८ D (schol.) अधिद-
धातीति शेषः । प्रकरणात् । अनेन पादेन इषीकेव रेखा यस्मै स इषी-
काञ्जिः... नीलेन सूत्रेण लोहितेन च सह कक्षाभ्यां बद्धा कक्षा प्रसिद्धा ।
हिरण्यस्योपरि दधाति; cf. Kāuṣ. 32. 17; 48. 39. — ^९ iii. 13. 7^c. —
^{१०} D (schol.) अवका शेषबालः (I for शेषबालः; cf. शेषालि, शेषालिका,
शेषाल, and Āçv. Gr. iv. 4. 8) । तेन मण्डकं प्रच्छादयति. — ^{११} iii.
13. 7^d. — ^{१२} D (schol.) उदकं. — ^{१३} D (schol.) येनेच्छेन्नदी प्रति-
पद्येत तन्मन्त्रं कृत्वा मादतामिधगा (?) इति मादतत्वं कृष्णा यागाः गोः
(Cod. गौः) कृष्णवत्सायाः पयसि शृतं वैतसेः (Cod. °से!) काष्ठैस्तदाज्येन. —
^{१४} E D (text) उपमन्थं; D (schol.) वैतसे (Cod. वैतसेन) चमस उपमन्थनं
(I cf. Kāuṣ. 27. 10) ते च उपमन्थान्यवयवांतरत्वात् (I for उपमन्थानान्य°?).
उपमन्थक्रियामात्रा हिमद्रव्यं (?) ओषधिमन्थनं. — ^{१५} Bū Bī Bb बलीं. —
^{१६} E P ऊत्वा; D (text) दत्त्वा; D (schol.) दधिमन्थन एव बलिं (!)

प्रसिञ्चन्व्रजति । ९ । पाणिना वेचेण वा प्रत्याहृत्योपरि^१
निपद्यते । १० । अयं ते योनिरित्यरण्योरमिं^२ समारोपय-
ति । ११ । आत्मनि^३ वा । १२ ।

उपावरोह जातवेदः पुनर्देवो देवेभ्यो हव्यं वह प्र-
जानन्^४ ।

आनन्दिनो मोदमानाः सुवीरा इन्धीमहि त्वा शरदां^५
शतानीत्युपावरोहयति^६ । १३ ।

यां त्वा गन्धर्वो अस्वनवृषणस्ते खनितारो
वृषा त्वमस्योषधे ।

वृषासि वृषयावति वृषणे त्वा खनामसीत्युच्छुष्माप-
रिष्याधावायसेन^७ खनति । १४ । दुग्धे फाण्टावधिज्यो-

वृषयाय वसिष्ठरथं अति मन्वातीति (! for अति धन्वातीति, vii. 41. 1?)
संप्रोचस्वी (Cod. °न्वो) निवेशनत्वात् । तत्रैव प्रतिपादनदेशे दधिमंथन-
शेषत्वात् (! for °शेषयान्त्वक्ताः?) प्रयोगादन्यवचनाच्च । येनेहेन्नदी प्रति-
पद्येतेति प्रसिञ्चन्व्रजति । प्रसेकशेषस्य निनयनमति धन्वातीति (Cod. नि-
नयनमित्त्वधन्वातीनि) द्वाभ्यां (vii. 41. 1, 2) निवेशनत्वात्; cf. sū. 1
and 7, note. —

^१ So E Bi D (text); K P Bh Ch Bū °हृत्योपरि; D (schol.) पाणिना
आहृत्योदकं (Cod. राहृत्यो°) बृहत्प्रतीप आहृत्य यच्च यथा (! for यथा)
वा प्रत्याहृत्य उदकस्योपरि निपद्यते. — ^२ iii. 20. 1; D (schol.) प्रता-
पनेनेह विधानं प्रायश्चित्तत्वात् । एका ऋक्कल्पजावत् । मासतवर्मप्रतीक-
कर्माधिकृते(?). — ^३ D (schol.) आत्मशरीरे वा समारोपयति. — ^४ Up to
this point TB. ii. 5. 8. 8; cf. Çāṅkh. Çr. ii. 17. 7; Çāṅkh. Gr. v. 1. 7. —
^५ E शरदा; the rest; शरदं. — ^६ D (schol.) कार्यकालसमीपे अव-
रोहयं । अपावेव शरीरे समारोपणे । अपिसमारोपणे तु मंथनमव-
तारयं. — ^७ Not found in any known Saṁhitā; D (schol.) de-
signates the verse as कल्पजा. —

^८ E D (text) उच्छुष्मो; D
(schol.) उच्छुष्मापरिष्याधा इति द्वंद्वः । उच्छुष्मा कपिकच्छुः (Cod. कः-
विकच्छुः) (!) परिष्याधः सूकरवासकः (? or सुरावासकः; Cod. कूकरवा-
सकः) आयसेन फाणिन खनति मूत्रविकल्पसाधनत्वात् सूक्तावपाया

पस्थ^१ आधाय पिबति^२ । १५ । मयूखे^३ मुसले वासीनो
यथासित^४ इत्येकार्कसूचमार्कं बध्नाति^५ । १६ । यावदङ्गी-
नमित्यसितस्कन्धमसितवालेन^६ । १७ । आ^७ वृषायस्वेतु-
भयमयेति^{८,९} । १८ । ॥ ४ ॥ ॥ ४० ॥

समुत्पतन्तु प्र नभस्वेति^{१०} वर्षकामो द्वादशरात्रमनुशु-
धेत्^{११} । १ । सर्वव्रत^{१२} उपश्राम्यति । २ । मरुतो यजते

खननं कल्पवायसेनापि मंथनकारः पाने सूक्तमधिकारस्वेति वचनात् ।
खननमाचनिवृत्तिः (Cod. खननं) शेषमाचार्यां न (? Cod. झ) कालकर्म-
त्वात् । प्रायश्चित्तं शेषमं च संबन्धदोषनाशनत्वात्. —

^१ E Bi फाटावधिष्यमुपस्थ; Bū फाटावधिष्यमु^०; P फाटावधिष्या-
पस्थ. — ^२ D (schol.) corruptly, तत्फांटांश्च फांटं च फांटौ पुमां स्त्रि-
येति (Pāṇ. i. 2. 67) एकशेषः । उच्छुष्मापरिव्याधा इति दंडः । परव-
क्षिणं दंडतत्पुरुषयोरिति (Pāṇ. ii. 4. 26) पुक्षिणवदिह (Cod. °दिहः!)
फांटं घूर्ण इति केचित् चकारात्. — ^३ K Bū Ch E Bi मयूखे; P Bh
मयूखे; D (schol.) कोलके चोपविष्टो मुशले चोपविष्ट इति. — ^४ vi.
72. 1. — ^५ D (schol.) ग्रामे नगरे वा एक एकवार्कः (!) । तस्मा
वस्तुसूत्रेण तद्विकारमर्कं बध्नाति । शेषस्य (Cod. शपंस्य) वृद्धिः । मं-
थिगात् । नस्माच्च संस्वाश्रयत्वात् (I for पुं^०?); cf. D (schol.) to sū. 18,
एकार्कमणिं etc. — ^६ vi. 72. 3; D (schol.) अनया हस्तिनः कुशं
तस्मैव हस्तिनः वालेन बध्नाति । सर्पासित (? Cod. सर्पा^०) इति केचित्. —
^७ vi. 101. 1. — ^८ Ch °येति; Bi °येति; E °भयेष्यसि. — ^९ D
(schol.) एकार्कमणिं (!) स्कंधमणिश्चेत्तदुभयमप्यस्य भवति. — ^{१०} iv.
15. 1; vii. 18. 1; cf. Kāuṣ. 26. 24, note. — ^{११} E °शुष्येत; Ch D (text)
°शुष्येत; D (schol.) यो वर्षं कामयेत्स द्वादशाहानि अनुशुष्येत । त्र्यहं
प्रातः त्र्यहं सायमित्येव पश्चात् शुष्येत अन्यथोपपत्तेः (!?) । ननु च कृच्छ्रग्रह-
णमेककार्यं लघुत्वात् । न पराकादिप्रसंगात्. — ^{१२} All MSS. except
D, सर्वव्रत; D (text) सर्वत; D (schol.) सर्वेभ्यः निवृत्तिः सर्वतः प्रधा-
नकाले ऽपि उपप्रयोगात् । आश्रम्यति । अमः(ः)तपसीति (Dhātupāṭha
26. 95) शब्दविधिसूतेः सर्वच इत्यर्थः । प्राप्तिनिवृत्तिः सर्वच तद्धोपप्र-
संगात् । उपश्राम्यतीति च । श्रुत्या ता उपपद्यते । इह काम्यविधिः ।
कर्मद्वयवर्षणनिवृत्त्यर्थत्वात् (!) । तस्माद्वर्षाकाल एवास्य प्रयोगः; cf. Kāuṣ.
48. 20. —

यथा वरुणं जुहोति^१ । ३ । ओषधीः संपातवतीः प्रवेश्या-
भिन्युञ्जति^२ । ४ । विस्त्रावयेत्^३ । ५ । अशिरएटकशिरःके-
शजरदुपानहो^{४ ५} वंशाये प्रवध्य योधयति । ६ । उदपात्रेण
संपातवता^६ संप्रोक्ष्यामपात्रं^७ चिपादे^८ ऽश्मानमवधायाप्सु
निदधाति । ७ । अयं ते योनिरा नो भर धीती^९ वेत्यर्थमु-
त्थास्यन्नुपदधीत^{१०} । ८ । जपति^{११} । ९ । पूर्वास्वषाढासु
गर्तं खनति^{१२} । १० । उत्तरासु संचिनोति^{१३} । ११ । आदेवनं

^१ D (text) omits जुहोति; D (schol.) मरुतो यागं कुर्यात् । यथा वरुणमिति कर्तव्यातिदेशः ... । यथासुख (for ०सुख?) चिरभ्यासः पंच-
मौ प्रथमौ होमौ (Cod. हीमौ) तृतीयः षड्भिरैव समुत्पतंतित्वेन (iv. 15. 1) मासतं श्रीरीदनमितिवमाज्यातिदेशः । दग्धमुष्टि (!) परिभो-
जनीया यथाप्रकृति दग्धायां यव (!) परिक्षीर्येति वचनात् । जुहोति मा-
सतमाज्यमन्यतरेण सूक्तेन; cf. Kāuṣ. 26. 24; 30. 12; 40. 7. — ^२ D (schol.) चित्वायाः (cf. Kāuṣ. 8. 16) प्रवेश्यत्युदकमध्ये तत्र मुखेन नीची रज्जी (!) प्रवेशयति. — ^३ Ch विस्त्रावयेत्; K ०स्त्रावएत; E D (text) ०स्त्रावयति; D (schol.) उदकात् एव नाना चिपत्विषधोः. — ^४ Ch E D (text) पटक (for एटक; cf. Pet. Lex. sub एटक). — ^५ So emended; MSS. ०हो; D (schol.) मुनः शिरः मेषशिरः केशाः प्रसिद्धाः । श्रीर्हो-
पानहो च । वंशाये प्रवध्य एतानि वक्ष्य (for वध्या?) आकाशमाहं-
ति. — ^६ D (schol.) अन्यतरेण सूक्तेन (iv. 15, or vii. 18) संपात-
वत्कृत्वा. — ^७ K Ch E Bi D (text) संप्रोक्षा. — ^८ D (text) चिपादेनाश्मानम०; D (schol.) पाषाणमामपात्रे प्रक्षिप्य तत्सर्वमप्सु नि-
दधात्. — ^९ iii. 20. 1; v. 7. 1; vii. 1. 1; the same pratikas make up the उत्पापनगण in the gaṇamālā, Ath. Pariç. 34. 25, which is also mentioned in the AV. Anukramanī 1. 3; cf. also Kāuṣ. 82. 31. — ^{१०} D (schol.) अर्थार्थमीहमानः इविषामन्यतममुपदधीता (!) उपतिष्ठते इहार्थत्वा- (!) संप्रत्ययात्प्रायश्चित्तत्वं प्रसिद्धं द्विदोषशमनत्वात्. — ^{११} D (schol.) अथवा अन्यतमं जपति । संबयो यंतीत्यस्यानुक्तासु (i. 4. 1) विधानं कस्मात् । अवसेचनस्वार्थोपायने (for ०र्थोत्थापने?) न योगः । क्रमभेदात्. — ^{१२} D (schol.) ब्रूतशालायां गर्तं खनति. — ^{१३} So emended; D (text) संचिनोति; Bi संन्विनोति; K Bū Ch संमिनोति; PBh संमिनोति; E तंमिनाति; D (schol.) उत्तरास्वषाढासु खण (for खणं?) गर्तेषु प्रयच्छिपति (!). —

संस्तीर्ये^१ । १२ । उन्नन्दतीं संजयन्तीं यथा वृक्षमशनि-
रिदमुपायेति^२ वासितानक्षाच्चिवपति^३ । १३ । अक्षयो
यन्ति शंभुमयोभू हिरण्यवर्णा यददः पुनन्तु मा समुषी-
हिमवतः प्र स्रवन्ति वायोः पूतः पवित्रेण शं च नो
मयश्च नो ऽनहुद्वास्त्वं प्रथमं मत्समापो वैश्वानरो रश्मि-
भिरित्यभिवर्षणावसेचनानाम्^{४ ५} । १४ । उत्तमेन^६ वाच-
स्पतिलिङ्गाभिरुद्यन्तमुपतिष्ठते^७ । १५ । ज्ञातो ऽहत-
वसनो निष्काहतमाच्छादयति^{८ ९} । १६ । ददाति^{१०} । १७ ।
यथा मांसमिति^{११} वननम्^{१२} । १८ । वात्सं संधाव्य गो-
मूत्रेणावसिच्य चिः परिणीयोपचृतति^{१३} । १९ । शिरः-
कर्णमभिमन्त्रयते^{१४} । २० । वातरंहा इति^{१५} ज्ञाते^{१६} ऽश्वे

^१ D (schol.) ब्रूतश्लाघां छादयित्वा. — ^२ iv. 38. 1; vii. 50. 1; 109. 1. — ^३ D (schol.) अक्षान्विभीतकान्निर्मुध्यत्वात्काक्षनियमभावः । ... दधिमधुनोद्वासनं (cf. Kāuṣ. 7. 19) यथांतरत्वात् । ... वैश्वानरो रश्मिभिरिति (vi. 62. 1) अस्त्रवधता नैमित्तिकमवशिष्यते । यथामुष्य सं-
हिताक्रममापयहणा यथा वीरिति (ii. 15. 1) गोदाने पठितं ब्रूतप्रतिवे-
धातिक्रमः । दोषनाशात्प्रायश्चित्तत्वं । ब्रूतेनार्थमुत्पाद्यमानस्य. —
^४ i. 4. 1; 5. 1; 6. 1; 33. 1; iii. 13. 1; vi. 19. 1; 23. 1; 24. 1; 51. 1; 57. 3; 59. 1; 61. 1; 62. 1; cf. the अपां सूक्तानि, Kāuṣ. 7. 14; also 9. 1 fg. — ^५ D (text) ऽसेचनानि; D (schol.) अभिवर्षणाः फलवत्त्वामि-
वर्षण (!) समुत्पतन्वित्वस्य (iv. 15. 1; cf. sūtra 1) यानि कर्माणि विहि-
तानि अवसेच उदकेनाश्रयणं अवसेचनफलमर्घ्योत्पादनमधिकारात् । प्रती-
कानां विकल्पः. — ^६ vi. 62. 1. — ^७ D (schol.) पु(न)रेहि वाच-
स्पत इति (i. 1. 2) वाचस्पतिलिङ्गात् । वाचस्पते पृथिवी नः स्त्रोनेति
(xiii. 1. 17) लिङ्गसमवाये ये चिषप्तीयं (i. 1) क्रमभेदात् । ... अर्घ्यमु-
त्पाद्यन् (Cod. °स्त्र) प्रतियहदोषप्रशमात् । प्रायश्चित्तत्वं. — ^८ Ch E
Bi D (text) गित्वा°; D (schol.) प्रक्षाल्य (Cod. प्रक्षा). — ^९ K P Bū
Bh °छादयते. — ^{१०} This word is wanting in D. — ^{११} vi. 70. 1. —
^{१२} K P Bh Ch नवनं; D (schol.) गोः सवत्सं संभवफलं कर्मत्वर्थः. — ^{१३} D
(schol.) गोः समीपे बध्नाति । उपवर्तते सूक्त प्रधाननिर्देशात्. — ^{१४} D
(schol.) गोः शिरःकर्णाभिमन्त्रणं. — ^{१५} vi. 92. 1. — ^{१६} Ch ज्ञातो. —

संपातानभ्यतिनयति^१ । २१ । पलाशे चूर्णेषूत्तरान^२ । २२ ।
आचमयति^३ । २३ । आप्लावयति^४ । २४ । चूर्णैरवकिर-
ति । २५ । चिरेकया चेति^५ । २६ । ॥ ५ ॥ ॥ ४१ ॥

भद्रादधीति^६ प्रवत्सन्नुपदधीत^७ । १ । जपति^८ । २ ।
यानं संप्रोक्ष्य विमोचयति^९ । ३ । द्रव्यं संपातवदुत्थापय-
ति^{१०} । ४ । निर्मृज्योपयच्छति^{११} । ५ । उभा^{१२} जिग्यथुरित्यार्द्र-
पादाभ्यां सांमनस्यम्^{१३} । ६ । यानेन प्रत्यञ्चौ^{१४} यामान्प्र-
तिपाद्य प्रयच्छति । ७ । आयातः समिध आदायोर्जे^{१५ १६}
विभ्रदित्यसंकल्पयन्नेत्य सकृदादधाति^{१७} । ८ । ऋचं^{१८} सामे-

^१ D (schol.) अभ्यातानां स्थापयत्यस्यत उदपात्रे संपातानानयति. —
^२ D (schol.) पलाशवृक्षपर्णातिस्थितेषु सुरभिचूर्णेषूत्तरान्संपातान्. —
^३ E P आचमयति; D (schol.) आप्लावनत्वादाचमनं प्राप्तं प्रथमं
विधीयते. — ^४ D (schol.) अक्षं. — ^५ vii. 4. 1; D (schol.) चूर्णै-
रवकिरत्वञ्च । चिरेकया च दशभिस्त्रेति । अक्षस्य विधिकर्मेदमर्थमुत्पास्त्र-
न्निति (cf. sū. 8) प्रकरणात्. — ^६ vii. 8. 1. — ^७ D (schol.) अर्धमो-
हमानः प्रवत्सन्नयया हविषामन्यतमं कुञ्जयात; cf. Kāuṣ. 41. 8, note. —
^८ D (schol.) अक्षया जपति. — ^९ D (schol.) येन गच्छत्यर्थं तदग्निः संप्रोक्ष्य
विमोचयति । यच्चयच्च विमोचयति प्रैषकृता (Cod. °प्ता!) तत्रतत्रैवं. —
^{१०} D (schol.) विक्रेयद्रव्य(!)प्रतिषिद्धं । द्रव्यग्रहणमविक्रयनिवृत्त्यर्थं । वै-
श्वकर्षोदित्यापयति । विक्रयार्थं नयनं. — ^{११} Ch निर्मृज्यो; D (schol.)
कीतं द्रव्यं सुष्ठु शोधयित्वा स्वीकुर्यात् । स्वीकरणे मंत्रप्रधाननिर्देशात्. —
^{१२} vii. 44. 1. — ^{१३} D (schol.) एकया आर्द्रपाणिपादं ययोस्तावार्द्रपा-
णिपादौ (Cod. यस्तोस्ता°) ताभ्यां प्रयच्छति । पश्चामिति(!). — ^{१४} K P Ch
D (text) प्रत्यञ्चो; Bi प्रत्यञ्चा; D (schol.) यानेन पार्श्वान्मुखौ (!for पश्चा-
न्मुखौ? cf. Kāuṣ. 44. 2, note) प्रतिपादयति सांमनस्यं बह्वनामपि
भवति । अर्धोत्थापनप्रकरणादिह सांमनस्यवचनं सह वाणिज्येन कलहो
न स्यात्. — ^{१५} Ch P Bh D (text) आदायो; D (schol.) प्रत्यागच्छन्
पक्षि याः समिधस्तान् (!) गृहीत्वा. — ^{१६} vii. 60. 1. — ^{१७} D (schol.)
ऊर्ध्वं विभ्रदित्यर्चैनासंकल्पयन् गृहविशेषं साधारणो देशे सकृदादधाति ।
प्रत्यञ्चं न प्रतिवाणिज्यमुत्तमं पुरुषप्रयोगेऽपि वैवर्णिकारे. — ^{१८} vii.
54. 1; D (schol.) वेदार्थाभिज्ञ इत्यर्थः । तस्मिन् कर्म ऋचं सामेति द्वाभ्यां
प्रत्यञ्चं होमं आग्नेयं च कुर्वीति. —

त्यनुप्रवचनीयस्य जुहोति । ९ । युक्ताभ्यां तृतीयाम् । १० ।
 आनुमतीं^१ चतुर्थीम् । ११ । समावर्तनीयसमापनीययोश्चै-
 वेज्या^२ । १२ । अपो दिव्या इति^३ पर्यवेतव्रत^४ उदकान्ते श-
 न्युदकमभिमन्त्रयते । १३ । अस्तमिते समित्पाणिरेत्य तृ-
 तीयावर्जं^५ समिध आदधाति^६ । १४ । इदावत्सरायेति^७
 व्रतविसर्जनमाज्यं जुहुयात् । १५ । समिधो ऽभ्याद-
 ध्यात् । १६ ।

^१ vii. 20. 6 (cf. Kāuṣ. 23. 4); D (schol.) इत्यधीनुमत्या (I for इत्य-
 चीनु?) विधिरनुमतये स्वाहेति; Daç. Kar. adds: ततः दोषो नायेति
 (vi. 1. 1) सन्नेन आगमकृशं च संपात्ताभिर्मन्त्रं ब्रह्मचारी प्राशयति;
 Ath. Paddh.: दोषो नायेति आथर्वणं समावृत्तान्नाति । अन्नातावा-
 युत्तरतंच; cf. Kāuṣ. 59. 25. — ^२ Ch चौवेज्या; E चौवेज्या; Bi
 चौवेज्या; D (text) चौवेज्या; D (schol.) समावर्तनमर्हति । यो ब्रह्मचारी
 सन्समावर्तनीयः (Cod. सत्स०) । वेदार्चविष्णु (Cod. ०र्चाविष्णु) इत्यर्थः ।
 समापनमर्हति यः । . . . तयोश्चोदोरपि एषैव क्रिया कार्यविशेषस्य
 ईदया (!) यात इत्यर्थः । वषण्णयागवत् दर्शपूर्णमासाभ्यां पाकवज्रा
 इति देशवचनात् (Kāuṣ. 6. 30) । अव्यक्तचोदनाधर्मत्वं । देवताभावात् ।
 समावर्तनस्य नित्यत्वं समापनी(य)योरिति युक्तं वक्तुमकल्यांतरत्वात् । बह्व-
 चरस्य पूर्वनिपातः (cf. Pāṇ. ii. 2. 34) वचनांतरं मा भूत् । अधिकारसं-
 प्रत्ययात् । अतश्च समावर्तनीयं समापनवत्. — ^३ vii. 89. 1 (x. 5. 46);
 Ath. Paddh. आपो हि छा इति चतसृभिः (i. 5. 1—4) शान्त्युदकमभि-
 मन्त्रयते । अपो दिव्या इत्यनुयोजयति । मातृव्यंते (xi. 6. 23; cf. Kāuṣ. 55. 1,
 note) । ततो अन्नातानानि जुहोति; Daç. Kar. सनुष्टिरेति (xi. 7. 3?)
 अपो दिव्या नानुयोजनं (!) etc., like Ath. Paddh. — ^४ D (schol.) परि-
 समाप्तब्रह्मचर्यव्रतस्य शिरोव्रतपरिसमाप्नौ परिमोषा उदकसमीपे वपनार्थं
 शान्त्युदकमभिमन्त्रयते. — ^५ Ath. Paddh. अपो दिव्या इति द्वाभ्यां
 एधो ऽसीत्वेकया तिस्रः समिधः; vii. 89. 1, 2, 4. — ^६ D (schol.) इह
 विधी न मन्त्रप्रकरणात् । एवेति वचनात् । परिमोषांगसमिदाधानं. —
^७ D (schol.) परिधापनांते पार्थिवस्य मा प्र नामेति (ii. 29. 1; xiii. 1. 59)
 जपित्वा अन्नातानानि ऊत्वा इदावत्सरायेत्यादिभिः कल्पजाभिः चतसृ-
 भिराज्यं जुहुयात् । संहितायामभा(वा)संचपाठः; Ath. Paddh. चतसृभिः
 कल्पजा(भिः); Daç. Kar. कल्पजैः चतुर्भिः. The verse AV. vi. 55. 3 is
 therefore not referred to by this pratika; cf. the verses following,
 as also TS. v. 7. 2. 4, and Weber, Nakṣatra ii. 298, note 1.

इदावत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय^१ प्रतिवेदयाम
एनत्^२ ।

यद्वृत्तेषु दुरितं निजग्निमो दुर्हार्दं तेन शमलेनाह्नमः^३ ॥
यन्मे व्रतं व्रतपते लुलोभाहोराचे^४ समधातां^५ म एनत् ।
उद्यन्पुरस्ताद्विषगस्तु चन्द्रमाः सूर्यो रश्मिभिरभिगृणा-
यद्व्रतमतिपेदे चित्त्वा^६ मनसा हृदा । [त्वेनत् ॥
आदित्या रुद्रास्तन्मयि वसवश्च समिन्धताम् ॥
व्रतानि व्रतपतय उपाकरोम्यग्रे ।

स मे द्युषं बृहद्यशो दीर्घमायुः कृणोतु म इति^७
व्रतसमापनीरादधाति^८ । १७ । चिराचमरसाशी^९ स्ना-
तव्रतं चरति^{१०} । १८ । निर्लक्ष्म्यमिति^{११} पापलक्षणाया^{१२}
मुखमुख्यन्वृचं^{१३} दक्षिणात्केशस्तुकात् । १९ । पलाशेन^{१४}
फलीकरणान्नुत्वा शेषं प्रत्यानयति^{१५} । २० । फलीकरणतु-

^१ Wanting in Ch. — ^२ Ch Bū एनत्. — ^३ So emended; K Bi शमलेनाह्नमः; E Ch °नाह्नः; P Bh °नाहः; Bū °नाहमः. — ^४ So emended; Bū Bi P लुलोभा°; Ch ललोभा°; E लुलोभा°; K लुलोभा अहोराचे; Bh लुलोभा ऽहोराचे; Daç. Kar. लाभा आहो. — ^५ E समाधातां; Daç. Kar. समिधातां. — ^६ MSS. चित्त्वा. — ^७ The pratika of this verse occurs Kāuç. 6. 19, where Dārila designates it as कल्पया; also Vāit. Sū. 4. 22. — ^८ D (schol.) समिध इति संनिधानात्. — ^९ D (schol.) प्रथमाद् आरभ्य चीकृद्वाणि रसवर्जमस्नाति। लवणरहितं. — ^{१०} Ch E D (schol.) स्नातकव्रतं; Ath. Paddh. adds: यस्मात्कोशादिति (xix. 72. 1) जपेत्. — ^{११} i. 18. 1. — ^{१२} K Bū Ch (sec. man.) D (text) पापलक्षणाया; D (schol.) या स्त्री पापलक्षणा अणिष्टफलसूचकं (!) चिह्नं यस्माः सा पापलक्षणा (!) दुर्मेवेति चेचित् । तस्मा मुखं सिद्धत्वादकेन दक्षिणकेशस्तुकादारभ्य निर्लक्ष्म्यमिति सूक्तान्वृचं सूक्तक्रमभेदः सर्वोत्पापनाधिकारनिवृत्त्यर्थः । तस्माद्धर्मतः क्षणफलमिदं कर्म अहोमत्वादन्वृचं वचनं. — ^{१३} Ch उच्छति; E उच्छति. — ^{१४} D (schol.) पलाशेन पात्रेण प्रकृतेन सूक्तेन. — ^{१५} D (schol.) फलीकर (!) कुक्षुसाः (Cod.

षबुसावतक्षणानि सध्यायां पादपाष्यायी^१ निदधाति । २१ ।
अपनोदनापाघाभ्यामन्वीक्षं प्रतिजपति^२ । २२ । दीर्घायु-
त्वायेति^३ मन्त्रोक्तं बध्नाति^४ । २३ । ॥ ६ ॥ ॥ ४२ ॥

कर्शफस्येति^५ पिशङ्गसूचमरलुदण्डं यदायुधम्^६ । १ ।
फलोकरणैर्धूपयति^७ । २ । अति^८ धन्वानीत्यवसाननिवे-
शनानुचरणानि^९ निनयनेज्या^{१०} । ३ । वास्तोष्पतीयैः^{११}

कुक्क^{१२}) . . . एवमेव कुसस्व होमः । प्रत्नानयने एकमेव तत् चक्षुहोमः ।
... चतुः सूक्तस्त्रावृत्तिः द्रव्यभेदात्. —

^१ Ch °पाष्यायी; D (schol.) पापसचक्षायाः. — ^२ D (schol.) अरि
ऽसावित्पनोदनानां (i. 26. 1; cf. Kāuṣ. 14. 14) अप नः श्रोमुचद-
घमित्पपाचप्रतीकविकल्पो (iv. 33. 1) ऽपनोदनक्रमविधानात्. — So
K only; Ch E Bū D (text) अन्वीक्षम्; P Bb Bi अन्वीक्षं. — ^३ ii.
4. 1. — ^४ D (schol.) अंगिष्ठमणिं अंगिष्ठो अर्जुनः पिशाचचातनमं-
सिंखात्. — ^५ iii. 9. 1. — ^६ D (schol.) पिशङ्गकपिसावर्षवद्बो
(!) दादक (!) स्नात् । अरजुक इति प्रसिद्धाभिधानः । पिशाचनाशनं
दंडं विसृज्य (for °मृज्य? cf. Kāuṣ. 23. 11) धारयति । भूदंडमर-
कदंडं (? Cod. भूदंड अ!) संपातवतं विमृज्य धारयतीत्येकोदशग्रहणात् ।
यदायुधं धारयति तत्संपातवतं विमृज्य धारयति । विष्कंधदूषणं (Cod.
°भूषणं). — ^७ D (schol.) विष्कंधं (!) धूपनं जुष्ट (!) धूपने मंत्रः । फली-
करणां कथितां (!) मंत्रनियमात् दोषनाशनं. — ^८ vii. 41. 1. — ^९ K
(sec. man.) Ch (sec. man.) D (text and schol.) °वशान°. — ^{१०} Thus
emended; MSS. (with haplographia?) °चरणानिनयनेज्या; D (schol.)
अति धन्वानीति द्वर्षं इहेव ध्रुवामित्पष्टभिर्धारयति (iii. 12. 1;
cf. Kāuṣ. 8. 23) । अति धन्वानीति कक्षादुच्यते । ईडायाः (!) वशाशम-
नार्थत्वात् । एवंस्थिते (Cod. एव°) निनयनानुचरणादार्थसांख्यत्वात्
(12) अवशानं (!) निधानदेशनिवेशनं गृहं । अवशाने (!) अनुचरणं । निवेशन-
नियमनं अनुचरणं । शान्त्युदकेन संप्रोक्षणनिनयनमुदकावर्जनं (Cod.
°नियन°) । ईडायाः स्नेनदेवता मंचसिंगात् । एवमस्य सूक्तस्य प्रयोगानु
गृहस्थाने स्नेनेनेज्याति धन्वानीति द्वाभ्यां होमः । पाकयज्ञतंचे; Ath.
Paddh. अथ गृहस्थालाकर्म उच्यते (cf. Kāuṣ. 23. 6) । अ° ध° इति उद-
पाचमभिमंत्र्य भूमौ निनयति । यत्र गृहं करिष्यति तत्र विष्कंधं शमयति ।
स्नेनदेवतापाकयज्ञविधानेनाज्यभागांतं (MSS. सेन°) कृत्वा । . . . चक्षुः
होति । भूमिस्थाने यत्र गृहं करिष्यति । अथवा नवे गृहे स्नेनयानः
कर्तव्यः. — ^{१२} For the वास्तोष्पतीयगण see Kāuṣ. 8. 23. —

कुलिजकृष्टे^१ दक्षिणतो ऽयेः संभारमाहरति^२ । ४ । वास्तो-
ष्पत्यादीनि^३ महाशान्तिमावपते^४ । ५ । मध्यमे गते^५ दर्भेषु^६
व्रीहियवमावपति । ६ । शान्त्युदकशष्पशर्करामन्येषु^७ । ७ ।
इहैव ध्रुवामिति^८ मीयमानामुच्छ्रीयमाणामनुमन्त्र-
यते^९ । ८ । अभ्यज्यतेनेति^{१०} मन्त्रोक्तम्^{११} । ९ । पूर्णे^{१२} ना-
रीत्युदकुम्भमग्निमादाय प्रपद्यन्ते^{१३} । १० । ध्रुवाभ्यां^{१४} हंह-
यति । ११ । शंभुमयोभुभ्यां^{१५} विष्यन्दयति^{१६} । १२ ।

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्स्वावेशो अनमीवो न
एधि ।

^१ Bū कुलिजः; D (schol.) अपेर्दक्षिणतः कुलीयेन (!) कर्षति; Bi has a colon here. — ^२ D (schol.) व्रीहियवीषधिखूणादि संभारादि अभिमन्त्र्य स्थापयति. — ^३ D (schol.) इहैव ध्रुवामित्यादीनि (cf. Kāuç. 8. 23) पंचगणानां तृप्रप्रभृतीनि (I for मातृप्रभृ?) प्रतीकान्यावपते; Ath. Paddh. अत्र स्थाने इहैव ध्रुवामित्वेवमादीनि चत्वारि (!) गणैः कीशिकोक्तेः (the four gāpas beginning with the वास्तोष्पतीय, Kāuç. 8. 23). — ^४ D (schol.) नडमा रोहेति (xii. 2) अनुवाकं महाशान्तिमावपते (cf. Kāuç. 9. 6, note; 39. 27; 44. 6) ... शान्त्युदके शान्त्युदकस्त्रीत्तरतंचवचनात्; Ath. Paddh. ततः सावित्री पुनः शं नो देवी (ii. 25. 1; cf. Kāuç. 9. 7) शान्त्युदकेन तेन शाखां संप्रोचति. — ^५ D (schol.) प्रधानखूणागते । दर्भेषामुपरि. — ^६ D (text) शर्करामः; D (schol.) शान्त्युदक-विच्छेदशर्करास्त्वावपति; Ath. Paddh. अन्येषु खूणागतेषु प्रविपति. — ^७ iii. 12. 1. — ^८ K P Bh D (text) मीयमानाम्; D (schol.) मध्य-मखूणां; Ath. Paddh. मीयमानां शाखां. — ^९ Ch °व्रीयमाणामनु°. — ^{१०} K P Bh अभ्यज्यतेति; Ch ऽभ्यज्यतेति; iii. 12. 6. — ^{११} D (schol.) वंश-मारोपयति; Ath. Paddh. खूणावशावारोपयति (Cod. °वंशारो!). — ^{१२} iii. 12. 8. — ^{१३} D (schol.) एकया उदकपूर्णघटं गृह्णाति । उत्तर-याग्निं ताभ्यामग्न्यस्ताभ्यां सर्वाणि मानुष्याणि गृहं प्रविशति; Ath. Paddh. एकया उदकुम्भसहितां पत्नीमनुमन्त्रयते । गृहे प्रविशति । यजमानपुत्रो ऽग्निं गृहीत्वा अन्ये प्रविशति । एकैकांगकर्मत्वात् । अत एवाविधिकर्मत्वात्. — ^{१४} Ath. Paddh. इहैव ध्रुवामिति द्वाभ्यामुभ्यां (iii. 12. 1, 2) वृष्टिं कारयति. — ^{१५} i. 5. 1; 6. 1; cf. schol. to Kāuç. 9. 1. — ^{१६} D (schol.) उदकेन स्नेदयति गृहभुवं; Ath. Paddh. उदकुम्भं गृहं आच्छादयति. —

यस्त्वेमे^१ प्रति नस्तज्जुषस्व चतुष्पदो द्विपद आ वे-
श्येह^२ ॥

अनमीवो^३ वास्तोष्पते विश्वा रूपाण्याविशन्^४ ।

सखा सुशेव एधि न इति^५

वास्तोष्पतये क्षीरौदनस्य जुहोति । १३ । सर्वान्नानि
ब्राह्मणाभोजयति । १४ । मङ्गल्यानि^६ । १५ । ये अमय
इति^७ क्रव्यादनुपहत इति पालाशं^८ बध्नाति । १६ । जु-
होति^९ । १७ । आदधाति^{१०} । १८ । उदञ्चनेनोदपात्र्यां^{११}
यवानङ्गिरानीयोल्लोपम्^{१२} । १९ । ये अमय^{१३} इति पाला-
श्या दृष्या मन्थमुपमथ्य काम्पीलीभ्यामुपमन्थनी-
भ्याम्^{१४} । २० । शमनं च । २१ । ॥ ७ ॥ ॥ ४३ ॥

य आत्मदा इति^{१५} वशाशमनम्^{१६} । १ । पुरस्तादयेः

^१ Thus emended ; MSS. यस्तेमेहे. — ^२ Cf. RV. vii. 54. 1 ; TS. iii. 4. 10. 1 ; Çāṅkh. Çr. ii. 16. 1 ; Pār. Gr. iii. 4. 7 ; Âçv. Gr. ii. 9. 9 ; Çāṅkh. Gr. ii. 14. 5 ; iii. 4. 8 ; Gobh. iv. 7. 32 ; Mantrabrāhmaṇa ii. 6. 1 ; Ath. Paddh. designates this and the next verse as शांखायिकीये ऋचि; also as कल्पये. — ^३ K P Ath. Paddh. अनामीवा. — ^४ Ch °विशं. — ^५ Cf. RV. vii. 55. 1 ; Nirukta 10. 17 ; Pār. Gr. iii. 4. 7 ; Çāṅkh. Gr. iii. 4. 7. — ^६ D (schol.) ब्राह्मणस्त्वस्तिवाचनं । बहुधान्यबहुपुत्रसायुष-
वर्धस्तिवादि (!) । वसादारकादीन्यपि (Cod. °नेपि) वाचयेयुः. — ^७ iii. 21. 1. — ^८ Bū पलाशं; D (schol.) सप्त ऋग्भिः । पालाशमणिं बध्नाति ।
यदि जीयात् क्रव्यादनुपहतः विनाशोयेति (! ?). — ^९ D (schol.) अथवा-
चैव निमित्त (!) जुहोत्वायं. — ^{१०} D (schol.) अथैव. — ^{११} E Bi Ch
(sec. man.) D (text) °दकपात्र्यां. — ^{१२} E P °योर्लोपं; D (schol.)
उल्लोपं आलोपात्र्या (I for आलोड्य पात्र्यां?) यवां जुहोति । क्रव्यादनुपहत
इत्येवं. — ^{१३} K D (text) अमय; iii. 21. 1. — ^{१४} D (schol.) पूर्वैव
निमित्तप्रतीकग्रहणं सक्तार्थं. — ^{१५} iv. 2. 1. — ^{१६} D (schol.)
वशाया अतस्त्वार्यतस्तद्विनियोगः शांतत्वात् ... वशा गीर्या गर्भे न नृ-
कृति तस्मा दोषशमनार्थं पाकयज्ञिकं तंच. —

प्रतीचीं धारयन्ति^१ । २ । पश्चादग्नेः प्राङ्मुख उपविश्या-
 न्वारब्धायै^२ शान्त्युदकं करोति^३ । ३ । तच्चैतत्सूक्तमनुयोजय-
 ति^४ । ४ । तेनैनामाचामयति च संप्रोक्षति च^५ । ५ । तिष्ठंस्ति-
 ष्ठन्तीं महाशान्तिमुच्चैरभिनिगदति^६ । ६ । य ईशे पशुपतिः
 पशूनामिति^७ हुत्वा^८ वशामनक्ति शिरसि ककुदे जघनदेशे
 । ७ । अन्यतरां स्वधितिधारामनक्ति^९ । ८ । अक्तया^{१०} वपामु-
 त्सनति । ९ । दक्षिणे पार्श्वे दर्भाभ्यामधिक्षिपत्यमुष्मे त्वा
 जुष्टमिति यथादेवतम्^{११} । १० । निस्सालामित्युल्मुकेन^{१२}
 बिः^{१३} प्रसव्यं परिहरत्यनभिपरिहरन्नात्मानम्^{१४} । ११ । द-
 र्भाभ्यामन्वारभते^{१५} । १२ । पश्चादुत्तरतो ऽग्नेः प्रत्यक्शीर्षी-
 मुदकपादी^{१६ १७} निविध्यति^{१८} । १३ । समस्यै तन्वा भवेत्य-

^१ D (schol.) आश्वभागांति पूर्वखिन्द्ये अग्नेः पश्चात्मुखीं धारयति प्रिवृता. — ^२ D (schol.) वशानयनादुपविशेतिवचनं (Cod. °विष्य°). — ^३ Cf. Kāuṣ. 53. 6. — ^४ D (schol.) तस्मिन् शान्त्युदके एतच्च आत्मदा (iv. 2. 1) इति. — ^५ D (schol.) तेन शान्त्युदकेनैतां न कारयितारं... — ^६ D (schol.) तां तिष्ठन् मूर्ध्नी ऽवस्थितस्तिष्ठन्तीं वशां कृत्वा महाशान्तिमुच्चैः प्रकर्षेण अभिनिगदनादेकश्रुत्या; cf. Kāuṣ. 9. 6, note; 39. 27; 43. 5. — ^७ ii. 34. 1. — ^८ E inserts here जुष्टमिति यथादेवतम्; cf. sū. 10. — ^९ D (schol.) उभयधारायाः कुरिकायाः अन्यतरां धारां प्रक्षिपति. — ^{१०} K P Bi D (text) उक्तया; D (schol.) अक्षितया (I for अधिचिप्यया?) धारया वशायाः वपामुत्सरति. — ^{११} D (schol.) वशाया (Cod. वशा) दक्षिणे पार्श्वे दर्भाभ्यामाहन्ति प्रजापतये त्वा जुष्टमधिचिपामीति. — ^{१२} ii. 14. 1. — ^{१३} Bū Ch °चिष्प्र. — ^{१४} D (schol.) वशां परिहरति । प्रसव्यं आत्मनो वशां पश्चांतरेणोल्मुकहरणं । ... परिहार्यं वशां संस्कार्यत्वात्. — ^{१५} D (schol.) शामिचदेशं नीयमानां पश्चादवस्थितां दर्भाभ्यां स्पृशति । परिभोजनीयाभ्यां. — ^{१६} Ch (prim. man.) °शीर्षी; P Bh °शीर्षे; D (schol.) पश्चिमशिरसाम्(I). — ^{१७} D (text and schol.) °पादां. — ^{१८} D (schol.) पातयति. —

न्यतरं दर्भमवास्यति^१ । १४ । अथ प्राणानास्थापयति प्र-
जानन्त इति^२ । १५ । दक्षिणतस्तिष्ठन्सोहणं जपति^३ । १६ ।
संज्ञप्रायां जुहोति

यद्वशा मायुमक्रतोरो^४ वा पङ्क्तिभराहत^५ ^६ ।

अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वंहस इति^७ । १७ ।

उदपात्रेण पत्न्यभिब्रज्य मुखादीनि गात्राणि प्रक्षालयते । १८ । मुखं शुन्धस्व देवयज्ञ्याया इति । १९ । प्राणानिति नासिके^८ । २० । चक्षुरिति चक्षुषी । २१ । ओचमिति कणौ । २२ । यत्ते क्रूरं यदास्थितमिति^९ समन्तं रज्जुधानम्^{१०} । २३ । चरिचाणीति पादान्समाहृत्य^{११} । २४ । नाभिमिति नाभिम् । २५ । मेढ्रमिति मेढ्रम् । २६ । पायुमिति पायुम् । २७ । यत्ते क्रूरं यदास्थितं^{१२} तच्छुन्धस्वेत्यवशिष्टाः^{१३} पार्श्वदेशे ऽवसिच्य यथार्थं व्रजति^{१४} । २८ ।

^१ D (schol.) याभ्यां दर्भाभ्यां वशान्वावरब्धा (Cod. वशामन्व०) तयो-
रन्यतरं (I) दर्भविधिः कार्यः । वशाया अधः क्षिपति. — ^२ ii. 34. 5. —

^३ D (schol.) मार्यमाणाया दक्षिणत ऊर्ध्वः सन् रक्षोहणमनुवाकं (the
anuvāka beginning with viii. 3. 1; cf. Kāuṣ. 8. 25) जपति । ... संज्ञ-
यमानायां. — ^४ Bū E मायुमक्र०; Ch Bi P Bh मायुमक्र०; D cites only
the pratika यद्वशा मायुरिति (I). — ^५ K Ch E पङ्क्तिभरा०. — ^६ Bū Ch
(sec. man.) ०हृतः. — ^७ Cf. TS. iii. 1. 4. 3; Kāty. Ār. xxv. 9. 12; Çāṅkh.
Ār. iv. 17. 10; Gobh. iii. 10. 28; Mantrabr. ii. 2. 8. — ^८ D (schol.) प्राणा-
निति नासिकाप्राणान् शुन्धस्व देवयज्ञ्याया इति (so also the following

passages are filled out) सर्वत्रोदकः साक्षात्तत्वात् । यथार्थमुदकानिति व-
चनात् (Kāuṣ. 8. 22). — ^९ D (schol.) शुन्धस्व देवयज्ञ्याये; cf. VS. vi. 15 fg. —

^{१०} D (schol.) ग्रीवाया बन्धनस्थानं (Cod. बन्धनं) समन्तं सर्वं इत्यर्थः. —

^{११} D (schol.) एवं पादानिकीकृत्य प्रक्षालयति सकृत्. — ^{१२} Cf. VS.
vi. 15 f. — ^{१३} D has a colon here, though it continues the sūtra

to व्रजति; so also K P Bh. — ^{१४} D (schol.) ततः शुन्धस्व देवयज्ञ्याया
इति अग्नेनावशिष्टा अपः (Cod. आपः) पार्श्वदेशे ऽवसिच्य कर्ता यथाप्रयो-
जनमवशकार्यार्थं गच्छति. —

वपाश्चपण्यावाज्यं^१ सुवं स्वधितिं दर्भमादायाभिप्रज्यो-
 त्तानां^२ परिवर्त्मानुलोमं नाभिदेशे दर्भमास्तृणाति^३। २९।
 ओषधे चायस्वेनं स्वधिते मैनं हिंसीरिति^४ शस्त्रं प्रयच्छ-
 ति। ३०। इदमहमामुषायणस्यामुषाः^५ पुचस्य प्राणा-
 पानावपकृन्तामीत्यपकृत्य^६। ३१। अधरप्रवस्केन लोहि-
 तस्यापहत्य। ३२। इदमहमामुषायणस्यामुषाः^७ पुचस्य
 प्राणापानौ निखनामीत्यास्ये^८ निखनति। ३३। वपया
 द्यावापृथिवी प्रोर्णुवायामिति^९ वपाश्चपण्यौ वपया प्र-
 छाद्य^{१०}। ३४। स्वधितिना प्रकृत्योक्त्य^{११}। ३५। आग्रस्त्र-
 मभिघार्य^{१२}। ३६। वायवे^{१३} स्तोकाणामिति दर्भायं प्रा-
 स्यति^{१४}। ३७। प्रत्युष्टं रक्ष इति^{१५} चरुमङ्गारे^{१६} निदधाति। ३८।

^१ D (schol.) ययोः शाखयोः स्थापिता वपा अयते वपाश्चपण्यौ. — ^२ K P Bū •तिप्रज्यो•. — ^३ D (schol.) ग्रामिचे (Cod. •चं) वशामुत्तानां कृत्वा. —
^४ Bi •स्त्रिणाति; D (schol.) लोमानुगतां नाभिलक्षिते देशे वशाभिमु-
 खमास्तृणाति. — ^५ Cf. VS. iv. 1; v. 42; Kāty. Çr. v. 2. 15; Āçv.
 Gr. i. 17. 8; Çāṅkh. Gr. i. 28. 12; Pār. Gr. ii. 1. 10; Gobh. ii. 9.
 14; Mantrabr. i. 6. 5; Kāuṣ. 92. 18. — ^६ K Bū Bh •ममुषायणस्या•. —
^७ D (schol.) प्रचमेन मंचेय नाभिदेशं छिनत्ति. — ^८ K Bh •पहतोदम्;
 E •पहति इदम्; P Bi •पतीदम्. — ^९ K Bū Bh D (schol.) •ममुषाय-
 णस्या•; cf. Kāuṣ. 47. 22; also AV. x. 5. 36, etc. — ^{१०} So E alone; K P Bū
 Bh Bi Ch आस्त्रेण; D (text) आस्त्रेण; D (schol.) स दर्भेण दर्भस्त्राधरेण
 (Cod. •धारेण) खंडेन लोहितं स्पृष्ट्वा (Cod. खंडेतलोहितं स्पृष्ट्वा) द्वितीयेन
 मंचेण दर्भखंडं लोहितस्त्रिं शेषमप्रपणे निहितं। आग्रस्त्राणं (!) वा इतरश-
 द्दस्य गतिवचनात्. — ^{११} Bū Ch प्रोर्णुवायाम्; cf. VS. vi. 16^d. —
^{१२} D (schol.) वपाश्चपण्य (!) एवैकशाखाद्विशाखे पूर्वच गृहीति। वपया प्र-
 छाद्य. — ^{१३} D (schol.) यस्यादेशात् वपामुद्धृत्य (Cod. वपोद्धृत्य) तं
 (? Cod. स्त्रं) देशमभिघारयति. — ^{१४} K P Bh वायोवे; Bū चायोवे. —
^{१५} Thus emended; K प्राशयति; Ch प्राश्नाति; E प्रश्नाति; P Bi Bh
 प्राश्नाति; D (schol.) to the entire sūtra, अपी नाभिदेशनिहितं दर्भायं
 अनियते देशे क्षिपणमेव. — ^{१६} Cf. VS. i. 7; TS. i. 1. 2. 1 etc.; Kāuṣ.
 8. 9. — ^{१७} So only E D (schol.); K Bi Bū Ch चरुमंगारे; P Bh चरु-
 मंगारे; D (text) चरामंगारे. —

देवस्त्वा सविता अपयत्विति अपयति । ३९ । सुमृतां
करोति । ४० । ॥ ८ ॥ ॥ ४४ ॥

यद्यष्टापदी स्यान्नभेमञ्जली सहिरण्यं सयवं वा य आ-
त्मदा इति' खदायां' अरत्नावमौ सकृज्जुहोति । १ । वि-
शस्य समवज्ञान्यवद्येत् । २ ।

हृदयं जिह्वा श्येनश्च दोषी पार्श्वे च तानि षट् ।

यकृद्वृक्षौ गुदश्रोणी' तान्येकादश दैवतानि'^६ । ३ ।

दक्षिणः कपिललाटः सध्या श्रोणिर्गुदश्च यः ।

एतानि चीणि अङ्गानि स्विष्टकृन्नाग एव'^७ । ४ ।

तदवद्य^८ प्रज्ञातानि अपयेत् । ५ । होथन्विर्विदैवतानाम-
वद्येत्^९ । ६ । सकृत्सकृत्सौविष्टकृतानाम् । ७ । वपायाः
समिद्ध^{१०} ऊर्ध्वा अस्येति^{११} जुहोति । ८ । युक्ताभ्यां तृती-
याम् । ९ । आनुमतीं^{१२} चतुर्थीम् । १० ।

जातवेदो वपया गच्छ देवांस्त्वं हि होता प्रथमो बभूव^{१३}

^१ D (text) सुमृतां. — ^२ iv. 2. 1. — ^३ D (schol.) खदा गतः. —
^४ Ch गुदं. — ^५ All MSS. except D, देवतानि. — ^६ Cf. Kāty. Cr.
vi. 7. 6; D (schol.) तान्येकादशान्यंगानि । अन्यतरयोर्द्वयोः श्रोण्योः । स्वि-
ष्टकृत्संयोगादेकादशत्वं; the last pāda is hypercatalectic. — ^७ D (schol.)
एवयोगादेवता (Cod. एवयोगादे°) भुङ्क्ते । अतश्च (Cod. अतश्च) द्विदेवता-
नामपि हविः । एतेषां संप्रत्ययवृत्तयोर्भेदः एकादशत्वात् । दक्षिणकपिललाटो
बाहुः सव्यश्रोणी सक्थिनी गुहस एतानि चीणि अङ्गसंज्ञानि चितानव-
त्त्रितानि...; the last pāda is catalectic. — ^८ So all MSS; is the
word to be emended to अवदाय or अवदाय? D (schol.) सचिह्नानि
अपयेत् । एकस्मां स्थास्यां अवद्यति देवतानि (!) आविःकृताणि चेति यथा
स्यात्. — ^९ MSS. °अपयेद्योष्यं; D (schol.) हवनकाले हृदयादिभिः दि-
र्द्विरवखंडयेत्. — ^{१०} K Bū E P Bī समिध. — ^{११} v. 12. 1 (et al.);
27. 1. — ^{१२} D (schol.) अनुमतिः सर्वमित्यनया, vii. 20. 6. — ^{१३} Bū K
(prim. man.) बभूव. —

घृतस्याग्ने तन्वा^१ सं भव सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः

स्वाहा^२ । ११ ।

ऊर्ध्वं नभसं मारुतं गच्छतमिति वपाश्चपण्यावनुप्रहरति

। १२ । प्राचीमेकशृङ्गा^३ प्रतीचीं द्विशृङ्गाम्^४ । १३ । पित्र्येषु

वह वपां जातवेदः पितृभ्यो यज्ञैतान्वेत्य^५ निहितान्प-

राके ।

मेदसः कुल्या उप तान्स्रवन्तु^६ सत्या एषामाशिषः

सन्तु कामाः^७

स्वाहा स्वधेति वपायास्त्रिर्जुहोति^८ । १४ । समवत्ता-

नाम्^९ । १५ । स्थालीपाकस्य सम्राडस्यधिश्चयणं नाम

सखीनामभ्यहं^{१०} विश्वा आशाः साक्षीय । कामो ऽसि

कामाय त्वा सर्ववीराय सर्वपुरुषाय सर्वगणाय सर्वका-

भाय जुहोमि^{११} ।

अन्वद्य नो ऽनुमतिः^{१२} पूषा सरस्वती मही ।

यत्करोमि तदह्यताम-

नुमतये स्वाहेति जुहोति । १६ । क इदं कस्मा अदात्का-

^१ Ch E तन्वाः; P Bb तन्वाः; K तन्वा. — ^२ Pādas ab occur in TS. iii. 1. 4. 4; D (schol.) स्वाहाकारान्मया सकृदाज्यं जुहोति. — ^३ Ch E

D (text) प्राचीनमे; D (schol.) प्रागयम्. — ^४ K Ch E द्विशृङ्गः;

D (schol.) to the entire sūtra, अयो क्षिपति. — ^५ P Pi Bū यज्ञैनाम्. —

^६ K P Bi Bū Bh ताः; Ch ता; E तां. — ^७ Cf. VS. xxxv. 20; Âçv.

Gr. ii. 4. 18; Çāṅkh. Gr. iii. 13. 3; Pār. Gr. iii. 3. 9; Gobh. iv. 4.

22; Mantrabr. ii. 3. 16; Kāuṣ. 84. 1. — ^८ D (schol.) इमं यमेति (xviii.

1. 60) वसाय (I for यमाय?) चतुर्थीमिति. — ^९ D (schol.) समवत्तेभ्यः

जुहोति. — ^{१०} So emended after Ch E सखीनामभ्यहं; K Bū Bi P सखि-

नामव्ययं. — ^{११} So Ch only; the rest जुहोति. — ^{१२} Cf. vii. 20. 1.

मस्तदये यदन्नं पुनर्मैत्रिन्द्रियमिति^१ प्रतिगृह्णाति । १७ ।
उत्तमा सर्वकर्मा^२ । १८ । वशया^३ पाकयज्ञा व्याख्या-
ताः । १९ । ॥ ९ ॥ ॥ ४५ ॥

उतामृतासुः शिवास्त^४ इत्यभ्याख्याताय प्रयच्छति^५ । १ ।
दुधणशिरः^६ रज्ज्वा बध्नाति । २ । प्रतिरूपं पलाशयोलो-
हहिरण्यानाम्^७ । ३ । येन सोमेति^८ याजयिष्यन्सारूपव-
त्समन्नाति^{९, १०} । ४ । निधने यजते^{११} । ५ । यं याचामि यदा-
शसेति^{१२} याचिष्यन्^{१३} । ६ । मन्त्रोक्तानि पतितेभ्यो देवाः
कपोत च्छुचा कपोतममून्हेतिरिति^{१४} महाशान्तिमाव-

^१ D (schol.) क इदमिति द्वे । कामस्तदय इति सूक्तं । यदन्नमिति सूक्तं । पुनर्मैत्रिन्द्रियमित्येको; iii. 29. 7, 8; xix. 52. 1; vi. 71. 1; vii. 67. 1. — ^२ Ch E P Bi सर्वकामा; D (text) सर्वकर्मासु (!); D (schol.) पुनर्मैत्रिन्द्रियमिति (vii. 67. 1) यं (!) सर्वकर्म यावन्ति विधिकर्माणि सर्वाख्य-
स्तां भवन्ति विधिकर्माणि. — ^३ So Ch (prim. man.) D (text); Ch (sec. man.) and the rest वशया; D (schol.) अनया वशया पशुपाकयज्ञाः कथिता वेदितव्या इति. — ^४ v. 1. 7; vii. 43. 1 (et al.). — ^५ D (schol.) प्रतिषिद्धकर्मकर्तृत्वेनाभिज्ञस्तः अभ्याख्यातः तस्य मंथनो (! for मंथीदनी? cf. Kāuṣ. 7. 7) प्रयच्छति प्रायश्चित्तं. — ^६ D (schol.) दुधणं रघकारो-
पस्करः । दुधमयो घनः (cf. Nirukta 9. 23). — ^७ D (schol.) दुधण-
शिरःसदृशः पलाशः (!) प्रसिद्धः । अयः कृष्णलोहं । तासं हिरण्यः (:) सुवर्ष-
मेतेभ्यः दुधणशिर इव कृत्वा बध्नाति । अभ्याख्यातप्रायश्चित्तं. — ^८ vi. 7. 1. — ^९ D (schol.) आर्तिव्यं करिष्यन्. — ^{१०} D (schol.) adds: आज्यतंत्रेण याजनकृतमेनः स्पृशति । आ नो भरेत्पशुक्ता (v. 7. 1) येन सो-
मेति अस्त्र विधाने क्रमभेदः किमर्थं उच्यते । आ नो भरेत्पशु यचतपशुसू-
क्तं संप्रत्ययार्थे । नास्त्र ग्रहणमा ग्रहणादि(ति) निवृत्तिः (cf. Kāuṣ. 8. 21). —
^{११} D (schol.) याजनसमाप्ती यजते सोमो देवता मंचसिंगात् । नादि-
त्वादिभ्यो नैघंटुकत्वात्. — ^{१२} D (schol.) यं याचामीत्यत आरभ्य सू-
क्तशेषेण (v. 7. 5-10) यदाशसेति द्वे (vii. 57. 1, 2). — ^{१३} P Bh या-
चयिष्यन्; D (schol.) प्रार्थं करिष्यन् . . . अनयोरभ्यंतरेण प्रतिय(ह)कृ-
तमेनः स्पृशति । निधने याचनवचनात्. — ^{१४} vi. 27. 1; 28. 1; 29. 1. —

पते^१ । ७ । परीमे ऽग्निमित्यग्निं^२ गामादाय निशि कार-
यमाणस्त्रिः शालां परिणयति^३ । ८ । परो ऽपेहि यो न
जीव इति^४ स्वप्नं दृष्ट्वा मुखं विमार्ष्टि^५ । ९ । अतिघोरं दृष्ट्वा
मैश्रधान्यं पुरोडाशमन्याशायां^६ वा निदधाति । १० ।
पर्यावर्त इति^७ पर्यावर्तते^८ । ११ । यत्स्वप्नं^९ इत्यशित्वा
वीक्षते^{१०} । १२ । विद्या ते स्वप्नेति^{११} सर्वेषामप्ययः । १३ । नहि
ते अग्ने तन्व^{१२} इति ब्रह्मचार्याचार्यस्यादहन उपसमाधाय
चिः^{१३} परिक्रम्य पुरोडाशं जुहोति^{१४} । १४ । चिराचमपर्याव-

^१ D (schol.) मन्त्रोक्तार्थं उक्तकपोताः तेभ्यः अनुचितदेशनतेभ्यो यद्-
शर्मांतं (!) निष्क्रियायेदमुच्यते । ... कृत्वाप्रतिहरणवत् । तं तुष्कनिर्देशस्यो-
भयोः समानकर्मत्वात् । विषये (! for विशये; cf. Kāuṣ. 8. 10) यथाक-
रमिति तस्मादयतः प्रोचन्नित्वादि- (Kāuṣ. 39. 8) कृत्वाप्रतिहरणवत्ता भू-
दिति (! cf. 39. 9, end) अस्मात्. — ^२ vi. 28. 2. — ^३ D (schol.)
कारयमाणो ऽग्निं गां चाददाति (Cod. च०) । मंचसं कर्तुः सामर्थ्यात् ।
निशीत्ववयवग्रहणं कृत्वाप्रतिहरणं यंचस्य निष्पुपमुच्य (Kāuṣ. 39. 8)
इत्यादि मा भूदित्यस्मात् (! cf. 39. 9, end) कर्तुः सोमो यस्या (!) मन्त्रोक्ता-
नि पतनं. — ^४ vi. 45. 1; 46. 1; these and the following pratikas
occur in the दुःस्वप्ननाशनगण, in the gaṇamālā (Ath. Pariṣ. 34. 8):
दौर्ध्र्यं दौर्धीवित्तं परो ऽपेहि यो न जीवो ऽसि पर्यावर्ते दुष्प्राया-
त्स्वप्ने अन्नमन्नामि यो न स्नायद्दृष्टि यो नः सुप्तां जायतो यन्मे मनसो
दुष्प्रायं काम स्वप्नं सुप्ता विप्र तेति (!) चयः पर्याया दुःस्वप्ननाशनानि ॥८॥
The pratikas are; iv. 17. 5; vi. 45. 1; 46. 1; vii. 100. 1; 101. 1; 103.
1, 2; ix. 2. 2, 3; x. 3. 6; vi. 46. 2 or xvi. 5. 1-3. — ^५ Ch E अन्वाशा-
खायां; D (schol.) श्रुचे वा मंचसिगात् । यथासंख्यं विमार्चनेन योगः ।
यह्यस्त्रांन्वार्थ(त्वा)त् । सांयामिकवत्; cf. sū. 14, note. — ^६ vii. 100. 1. —
^७ D (schol.) येन पार्श्वेन सुप्तेन दृष्टः ततो ऽन्येन पार्श्वेन श्रेते । नहि ते अप
तन्व (vi. 49. 1) इत्युक्ता वा पर्यावर्तते इत्यस्योच्यते स्वप्नसामान्यात्. —
^८ vii. 101. 1. — ^९ K मोक्षते; D (schol.) मंचाते निहासयते । (! for
निद्रां लभते?) अन्नमिव भुक्ता. — ^{१०} vi. 46. 2 (or xvi. 5. 1); D
(schol.) अस्त्र पर्यायस्त्र (cf. the end of the दुःस्वप्ननाशनगण, above sū. 9,
note) सर्वाणि स्वप्नप्रायश्चित्तानि भवन्ति । अनुक्रमभेदविशेषसामान्यादेव. —
^{११} vi. 49. 1. — ^{१२} Bū Bh चिष्य०. — ^{१३} D (schol.) जुहोतिग्रहणं
अन्वाशायां वा निदधातीति मा भूत्. —

तमानः शयीत^१। १५। नोपशयीतेति^२ कौशिकः। १६। स्नानी-
याभिः^३ स्नायात्। १७। अपर्यवेतव्रतः प्रत्युपेयात्^४। १८।
अवकीर्णने^५ दर्भशुल्बमासज्य यत्ते^६ देवीत्यावपति^७। १९।
एवं संपातवतोदपाचेणावसिच्य^८। २०। मन्त्रोक्तं शान्त्यु-
दकेन संप्रोक्ष्य^९। २१। सं समिदिति^{१०} स्वयंप्रज्वलिते
ऽग्नौ^{११}। २२। अग्नी रक्षांसि सेधतीति^{१२} सेधन्तम्^{१३}। २३।
यदस्मृतीति^{१४} संदेशमपर्याप्य^{१५}। २४। प्रत्नो हीति^{१६} पाप-
नक्षत्रे जाताय मूलेन^{१७}। २५। मा ज्येष्ठं तृते देवा इति^{१८}
परिवित्तिपरिविविदानाबुदकान्ते मौञ्जैः पर्वसु बद्धा पि-
ञ्जलीभिरास्त्रावयति^{१९}। २६। अवसिञ्चति। २७। फेनेषूक्त-

^१ D (schol.) गुरुपात्रेनेत्यर्थः। आदहनाभिमुखो (Cod. °खा) नीरवात्।
आदहनसमीप उपशब्दात्. — ^२ D (schol.) तस्मान्नोपेयाभिधानं कृतः अनु-
चित्वात्. — ^३ K Bū Ch E D (text) स्नानीयाभिः; D (schol.) अपो दि-
व्या (vii. 89. 1, et al.) इत्यासां. — ^४ D (schol.) असमाप्तब्रह्मचार्थे (Cod.
असमाप्तं) पुनरुपनयनं कारयेत्. — ^५ Ch अवीकर्णे. — ^६ vi.
63. 1. — ^७ D (schol.) ग्रीवायां आवपति। त्रीहियवतिलानां अन्वतमं
विकल्पेन (cf. Kāuṣ. 7. 5). — ^८ D (schol.) यत्ते देवीति सूक्तेन ...
उदपात्रे दर्भशुल्बमेवासज्य (Cod. °सज्य) ग्रीवायामावपति. —
^९ D (schol.) शुल्ब इत्युदकेनोपसिञ्च्य। यत्ते देवीत्यत्र विमोक्ष उत्तमं
करोति। तत्ते वि ष्यामीति (vi. 63. 1^०) पूर्वं शाश्वदुदकेनोपसिञ्च्य गो-
वाख्यं शुल्बं ... — ^{१०} vi. 63. 4. — ^{११} D (schol.) अनया यदि
काष्ठैर्विनांगारावख्यं ज्वलति तत अग्नी सकृज्जुहोति. — ^{१२} viii. 3. 26. —
^{१३} D (text and schol.) अग्नी रक्षांसि सेधतीति सेधं (!) हस्तं तमिवा-
पिमुपतिष्ठते. — ^{१४} vii. 106. 1. — ^{१५} D (schol.) अपिमुपतिष्ठते. —
^{१६} vi. 110. 1. — ^{१७} D (schol.) मूलेन कर्म व्याख्यातं मूलवा (!) फलवानिति
एत (!) मूलजातस्येदमेव पापनक्षत्रत्वात् ज्येष्ठादीनि पापनक्षत्राणि. — ^{१८} vi.
112. 1; 113. 1. — ^{१९} Ch E D (text) °परिविविदानाबुदकान्ते; D (schol.)
परिवित्तिष्ठः (! for °वित्तिर्ज्येष्ठः ?) परिविविदानः कनीयाभ्यपरिणीतः (Cod.
यातः) ज्येष्ठेनापरिणीतेन ... उदकसमीपे मौञ्जैः पाशैः शरीरसंधिषु बद्धा
संपाताभिरङ्घ्रिर्पिञ्जलीभिरास्त्रावयति ... —

रान्पाशानाधाय नदीनां फेनानिति^१ प्रस्नावयति^२ । २८ ।
 सर्वेष्व प्रविश्यापां सूक्तैः^३ । २९ । देवहेडनेन^४ मन्त्रो-
 क्तम्^५ । ३० । आचार्याय^६ । ३१ । उपदधीत^७ । ३२ । खदा-
 शयस्यावपते^८ । ३३ । वैवस्वतं यजते^९ । ३४ । चतुःशराव
 ददाति^{१०} । ३५ । उत्तमर्णे मृते तदपत्याय प्रयच्छति^{११} । ३६ ।
 सगोत्राय^{१२} । ३७ । श्मशाने निवपति^{१३} । ३८ । चतुष्पथे
 च^{१४} । ३९ । कक्षानादीपयति । ४० । दिवो नु मामिति^{१५}
 वीध्रबिन्दून्प्रक्षालयति^{१६ १७} । ४१ । मन्त्रोक्तैः स्पृशति^{१८} । ४२ ।
 यस्योत्तमदन्तौ पूर्वौ जायेते यौ^{१९} व्याघ्रावित्यावपति । ४३ ।
 मन्त्रोक्तान्दंशयति^{२०} । ४४ । शान्पुदकशृतमादिष्टानामाश-^{२१}

^१ vi. 113. 2°. — ^२ D (schol.) नदीफेनेषु ताभ्यांवाप्याशानास्त्रा-
 पयति (Cod. तर्क्यो) । कथं उत्तरोत्तरपाशयोर्यन्त्रं (? Cod. °पाशोय-
 र्यन्त्रं?) पाशमित्यशेषकिल्बिषप्रवणस्य (Cod. °वाणस्य?). — ^३ D
 (schol.) चंबयो यन्तीति गणः (i. 4. 1, etc.; cf. Kāuṣ. 7. 14, note) नि-
 चेश्वरं प्रविश कर्तास्नावयति. — ^४ D (schol.) यद्देवा देवहेडनमिति
 सर्वो ऽनुवाकनास्त्राभिधानात्; vi. 114. 1 fg.; cf. Kāuṣ. 60. 7. — ^५ D
 (schol.) कुर्यादिति शेषः । . . . मेदस्वता सुचाण्यं कुहोति (cf. vi. 114. 3)
 गार्हपत्ये मातापित्रोश्चित्तामारोप्यमाणयोः वेहीं सिमेति (! for जिहिंसिमे-
 ति? cf. vi. 120. 1) सिंहात्. — ^६ D (text and schol.) आचार्याय च ।
 मन्त्रोक्तं कुर्याद्वचनास्तुर्ध्वनिर्देशादिति गार्हपत्ये अथ जीवति स्थात्. —
^७ D (schol.) हविषामन्यतमं अङ्गयात् । देवहेडनेन. — ^८ D (schol.)
 खदायां (? Cod. वेदायां) शेते (Cod. °ति) यज्ञान् (Cod. °दान्). — ^९ D
 (schol.) विवस्वते खदाशयचरं कुर्यात्. — ^{१०} D (schol.) खदाशयधान्यस्य...
 ब्राह्मणाय दद्यात् । ...खदाशयस्य कर्माणि चीणि... आवापादीनि. —
^{११} D (schol.) देवहेडनेन अभिमन्त्र्य. — ^{१२} D (schol.) अपत्याभावे. —
^{१३} D (schol.) सगोत्राभावे. — ^{१४} D (schol.) श्मशानाभावे. —
^{१५} vi. 124. 1. — ^{१६} K P Bū Bi °ते. — ^{१७} D (schol.) विगताध-
 विन्दून् पतितान् शरीरे प्रक्षालयति द्वाभ्यां. — ^{१८} D (schol.) अथवा
 वृषोत्पतितैः फलीः आस्त्रादिभिः (Cod. आधा°). — ^{१९} vi. 140. 1. —
^{२०} D (schol.) व्रीह्यादीन्. — ^{२१} व्रीह्यादीनामन्यतमं. —

यति।४५। पितरौ च।४६। इदं यत्कृष्ण^१ इति कृष्णशकुनिना-
धिक्षिप्तं^२ प्रक्षालयति। ४७। उपमृष्टं^३ पर्येयि करोति।४८।
प्रतीचीनफल^४ इत्यपामार्गेध्मे ऽपामार्गीरादधाति^५। ४९।
यदर्वाचीनमित्याचामति^६।५०। यस्ते भूम^७ इति विस्मनति
। ५१। यत्त ऊनमिति^८ संवर्पाति^९। ५२। प्रेहि प्र हरेति का-
पिञ्जलानि^{१०} स्वस्त्ययनानि भवन्ति। ५३।

प्रेहि प्र हर वा दावान्गृहेभ्यः^{११} स्वस्त्ये।

कपिञ्जल प्रदक्षिणं शतपञ्चाभि नो वद ॥

भद्रं वद दक्षिणतो भद्रमुत्तरतो वद।

भद्रं पुरस्ताच्चो वद भद्रं पश्चात्कपिञ्जल ॥

शुनं^{१२} वद दक्षिणतः शुनमुत्तरतो वद।

शुनं पुरस्ताच्चो वद शुनं पश्चात्कपिञ्जल ॥

भद्रं वद पुत्रैर्भद्रं वद गृहेषु च^{१३}।

भद्रमस्माकं वद भद्रं नो अभयं वद ॥

आवदंस्त्वं शकुने भद्रमा वद तूष्णीमासीनः सुमतिं
चिकिञ्चि नः^{१४}।

^१ vii. 64. 1. — ^२ D (text) °नाधिप्तं; D (schol.) कृष्णशकुनिः काक-
अधिषेयः. — ^३ Ch Bh अपमृष्टं; E अमृष्टं; D (text) अमृतष्टं; D (schol.)
कृष्णशकुनिस्युष्टं. — ^४ vii. 65. 1. — ^५ D (schol.) अपामार्गसमिधः. —
^६ x. 5. 22; D (schol.) अमृतमुक्ता . . . — ^७ xii. 1. 35. — ^८ xii.
1. 61°. — ^९ D (schol.) अनया वर्तादिपूरणं। मृदकारयोनात्। पृ-
थिव्यूनप्रतिपूरणे प्रायश्चित्तत्वं. — ^{१०} K कपिञ्जलानि; D (schol.) कपि-
ञ्जलः तित्तिरे (:) सदृशः। तित्तिरिवेत्यपरे कपिञ्जलवासितानि तान्-
शोभनानि अपि शान्त्यंत एवं यदा न शमितानि तानि तदा स्वस्त्ययनानि
भवन्ति. The Nakṣatrakalpa, kaṇḍikā 36, has the following passage:
सेनां चेदभ्युत्थितां कपिञ्जलः प्रतिवदेद्भद्रं वदेति तिस्रः कपिञ्जलानि
स्वयनानि वदेति. — ^{११} Thus emended: all MSS. दावा. — ^{१२} Ch E
here, and in the following pādas, शुभं. — ^{१३} Bū नः. — ^{१४} Cf. RV.
ii. 43. 8. —

यदुत्पतन्वदसि कर्करिर्यथा बृहद्वदेम विदधे सुवीराः^१ ॥

यौवनानि महयसि जिग्युषामिव दुन्दुभिः ।

कपिञ्जल प्रदक्षिणं शतपञ्चाभि नो वदेति

कापिञ्जलानि स्वस्त्ययनानि भवन्ति । ५४ ।

यो अभ्यु बभ्रुणायसि^२ स्वपन्तमत्सि^३ पुरुषं शयानम-
गतस्वलम्^४ ।

अयस्मयेन ब्रह्मणाश्ममयेन वर्मणा पर्यस्मान्वरुणो
दधदित्यभ्यवकाशे^५ संविशत्यभ्यवकाशे संविशति^६ । ५५ ।

॥ १० ॥ ॥ ४६ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे पञ्चमोऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ Cf. RV. ii. 1. 16, etc. — ^२ So Nakṣatrakalpa, kaṇḍikā ३६, in two codices from Pūna, and in the Berlin MS. orient. fol. १७३; the Chambers codex of the Nakṣatrakalpa, as also Bi Ch K (prim. man.), यो अभ्यु बभ्रुणायसि; E K (sec. man.) यो अभ्यु बभ्रुणायसि; Bū यो-
भ्यु बभ्रुणायसि; Bh यो अभ्यु बभ्रुणायसि; D या अभ्यु बभ्रुणायसि. —
^३ So Ch alone; Nakṣatrakalpa, ibid. (all MSS.) and Bū *मत्सि; E
*मुत्सि; Bi *मत्सि; K P Bh *मत्सि. — ^४ So K Bū Bh; Ch E Bi P
and all MSS. of the Nakṣatrakalpa, *मत्सलम्; is the pāda to be
emended to शयानमगत्स्वलम्? — ^५ E दधदि. — ^६ D (schol.) पुनः
कापिञ्जलानि स्वस्त्ययनानि भवन्ति. ... या अभ्यु बभ्रुणायसि(!) अभ्यवकाशे
संविशे आकाशे च अन्यक्षिणं वा लोकगर्हिते दीपसंयोगात्। दीपशमना(!)
वस्त्रा अपः. —

॥ ओं ॥

उभयतः परिच्छिन्नं शरमयं बहिराभिचारिकेषु^१ । १ ।
दक्षिणतः संभारमाहरत्याङ्गिरसम्^२ । २ । इङ्गिडमाज्यम्^३ । ३ ।
सव्यानि^४ । ४ । दक्षिणापवर्गाणि^५ । ५ । दक्षिणाप्रवण
ईरिणे^६ दक्षिणामुखः प्रयुङ्क्ते^७ । ६ । सामीनि^८ । ७ । अग्ने

^१ D introduces this adhyāya as follows: विधिर्नैमित्तिकः (Cod. विधिर्नै०) प्रोक्तः संहिताक्रमहेतुकः । क्रमप्राप्तो ऽभिचारस्तु संहिताया इहोच्यते । ननु च परविनाशाप्रतिषेधादकर्तव्यस्योपदेशो वक्तव्यः । नै-
वाभिचारः प्रतिषिध्यते प्रत्युत विधीयते । न ब्राह्मणो वेदयतेत्यादि
मनुः पठति; D (schol.) to the sūtra: बहिर्वेदिसरण्यार्थः । अन्वच दर्भ-
शब्दप्रयोगात् । अपरेणापेर्दर्भानास्तीर्येत्यादि (Kāu. 1. 36) अतश्च परि-
भोजनीयान् दर्भानेव । उभयतः सर्वच्छिन्नमूलायाभिप्राया शराः प्रसिद्धाः ।
तन्मयं वेदिसरण्याय स्थात् (Cod. स्था) अभिचारप्रयोजनान्वाभिचारि-
काणि कर्माणि आभिचारिकेष्वप्यतः पुरस्तादोमादयो मंचांतराह्नात्
(Ifor ०तराह्नात्) । आह्नायने (cf. Kāu. 3.2) संपाताभावः श्रान्तानामिति
विशेषणात् (cf. Kāu. 3. 20) सर्वहिः साव्या इति या विशेषविधानात् ।
अथ चर्वादिभिः (Cod. चरा०) संभारैः सामान्याधिकारात् प्रसव्यं शरं
प्रसव्यानीति (Ifor सव्यानीति; see sū. 4) । न पार्वणसमुच्चिकाम्बाः श्रां-
तानामिति विशेषणसामर्थ्यात्. Cf. Kāu. 116. 4. — ^२ D (schol.) कस्य-
बहिरध्यायपठितः (Ifor ०बहि०?) आंगिरसः सप्तवर्गपठितः कस्यः बहि-
रध्यायिकस्यातनारभवादात् (!) । ननु वेदिकरणवचनात् । दक्षिणस्यां
दिशि आंगिरस (!) अपि नियमादसिद्धत्वं । यथावितानमिति वचनात्
(Kāu. 137. 1) । घोरद्व्याणां चाहरणविधानात्. — ^३ D (schol.)
असोहितादिप्रसंगे इंगिडनियमाच्च वर्षावसंवनिवृत्तिः (!) नोत्पन्नं कर्म-
मध्यसंयोगात् । यथादिष्टं बहिः प्रस्तीर्येत्नोत्पन्नविधिः — ^४ D (schol.)
अभिचारिकाणि. — ^५ D (schol.) दक्षिणस्यां दिशि परिसमापनीयानि. —
^६ D (schol.) दक्षिणानिच्छदेशे ईरिणे वा । उभयविशिष्ट इति चे-
दित्. — ^७ K सामीति; D (schol.) किं चान्यदाभिचारिकाणां चाह ।

यत्ते तप^१ इति पुरस्ताद्धोमाः । ८ । तथा तदमे कृणु जात-
वेद^२ इत्याज्यभागी । ९ । निरमुं नुद इति^३ संस्थितहो-
माः । १० । कृत्तिकारोकारोधावाप्येषु^४ । ११ । भरद्वाजप्रव्रस्के-
नाङ्गिरसं दण्डं वृश्चति^५ । १२ । मृत्योरहमिति^६ बाधकीमा-
दधाति^७ । १३ । य इमामयं वज्र इति^८ द्विगुणामेकवीरा-
न्संनह्य^{९ १०} पाशां निमुष्टितृतीयं^{११} दण्डं^{१२} संपातवत्^{१३} । १४ ।
पूर्वाभिर्वेधीते^{१४} । १५ ।

साप्तीनि । न सर्वाणि यानि साप्तीनि अन्यत्र वचनेत्वं (!) नियमः । यज्ञो-
पवीत्वादि च नियमात् । न चाभिचारिकाणि पित्र्याणि. —

^१ ii. 19. 1; D (schol.) पंच सूक्तानि (ii. 19-23); cf. the पंचापत्यगण, Ath. Pariç. 34. 21, अग्ने यदिति पंच सूक्तानि पंचापत्यानि पांचजन्यानि भवन्ति. Cf. Kāuṣ. 3. 19, note. — ^२ v. 29. 2; D (schol.) द्वे ऋचे (v. 29. 2, 3); cf. Kāuṣ. 3. 19, note. — ^३ vi. 75. 1; D (schol.) सक्तं; cf. Kāuṣ. 3. 19, note. — ^४ D (text) omits the syllables: °कारो; D (schol.) अभि-
चारप्रयोगकालविधिः । कृत्तिकासु नचचे अरोधः कृष्णपञ्च अरोधकः अ-
वाप्य समावास्या (Ifor सा°?) एषु कालेष्वभिचारः कार्यः कृत्तिकासु चा-
रोधे च (? Cod. कृत्तिमुचरोधेचारोधे वा!) अवाप्यग्रहणमा विधाना-
त्समाप्तिः (Ifor °नसमाप्तिः?) अवाप्यग्रहणमा अंत्यविमोकात्. — ^५ D
(schol.) आवाप्यविधी उर्वेतर्हिमिति सूक्तं (ii. 12) भरद्वाजप्रव्रस्के भर-
द्वाजसंप्रत्ययार्थे । आंगिरसग्रहणं पूर्वं चकार असंप्रयोग आंगिरसप्रसं-
गादेव सूक्ते द्वयांते (ii. 12. 2) छेदनं तृतीयाश्रावणात् (ii. 12. 3). —
^६ vi. 133. 3. — ^७ D (schol.) व्याधिघातिकसमिधमादधाति... ये
ऽमावास्यामिति (i. 16. 1; cf. sū. 23) च क्रमकोपः प्रधानादित्वादस्मां-
गत्वात्; cf. sū. 48. — ^८ vi. 133. 1; 134. 1. — ^९ E Bi एक-
वीरात्; K Ch D (text) °वीरान्; P °वीरान्स°; Bū °वीरा. —
^{१०} संनह्य only in E and D (text): cf. the word संनहाह, vi. 133. 1;
the rest संवृह्य. — ^{११} So KP Bh Bū Bi; D (text) पाशां निमुष्टि°; Ch E
पाशान्य°, which is followed in D by the gloss: मुंडहस्तः. — ^{१२} The words
तृतीयं दण्डं are wanting in D (text). — ^{१३} D (schol.) उभयं (Cod.
°य) मेखसां (Cod. °सा) दण्डं च य इमा इति सूक्तेन मेखसा । अयं वज्र
इति सूक्तेन दण्डं संपातवतं करोति. — ^{१४} D (schol.) मेखसां य इमा-
मिति तिसुभिर्चर्गिभः (vi. 133. 1-3) स्त्रीसिंगनिर्देशात्. —

वज्रो ऽसि सपत्नहा त्वयाद्य वृचं साक्षीय ।
 त्वामद्य वनस्पते वृक्षाणामुदयुष्महि^१ ॥
 स न इन्द्र पुरोहितो विश्वतः पाहि रक्षसः^२ ।
 अभि गावो^३ अनूषताभि द्युम्नं बृहस्पते ॥
 प्राणं^४ प्राणं चयस्वासो असवे मृड ।
 निर्घृते निर्घृत्या नः पाशेभ्यो मुञ्च^५ ॥

इति दण्डमादत्ते १६। भक्तस्याहुतेन मेखलायां यन्धिमा-
 लिम्पति^७ । १७। अयं वज्र इति^८ बाह्यतो दण्डमूर्ध्वमवा-
 गयं तिसृभिरन्वृचं निहन्ति^९ । १८। अन्नरूपस्पृशेत्^{१०} । १९।
 यदध्नामीति^{११} मन्त्रोक्तम्^{१२} । २०। यत्पाचमाहन्ति फट्ठतो^{१३}
 ऽसाविति^{१४} । २१। इदमहमामुष्यायणस्यामुष्याः^{१५} पुत्रस्य प्रा-
 णापानावप्यायच्छामीत्यायच्छति^{१६} । २२। ये ऽमावास्यामि-^{१७}

^१ K वृक्षाणामु. — ^२ Thus emended; MSS. रक्षतः (cf. विश्वतः in the same pāda). — ^३ Cf. for this pāda, RV. ix. 82. 5^a. — ^४ K प्राणः. — ^५ So only K (sec. man.) and AV; K (prim. man.) BūBhChEPBi मुञ्चतः; the verse ending here occurs at xix. 44. 4. — ^६ So emended; all MSS. except D, मेखलाया; D (text and schol.) मेखला. — ^७ Ch °लिम्पयति; D (schol.) मेखलायंघी (!) सुष्ठु लिंपति । ग्रंथालेपनादि प्रत्यहं. — ^८ vi. 134. 1. — ^९ D (schol.) प्रेरयत्वधः. — ^{१०} D (schol.) सद्ः प्रविशन्न उदकमुपस्पृशेत्. — ^{११} vi. 135. 1. — ^{१२} D (schol.) अशनं पानं च कुर्यात् । यथार्थलिंगप्रयुक्तस्य भक्तस्याहुतेनेत्येवमादि आदौ तु सकृत् । दंडदानसं प्राप्नोयात् । अपि व्रतपत इति (Kāuṣ. 6. 19; 42. 16) योगविमुक्तस्य पुनः सर्वा (!) आह च आचमनं सकृद्योगात् । भक्तादिप्रत्ययपरिविमुक्तस्य पुनः सर्वं संकीर्णं ऽपि विधौ तदा. — ^{१३} K Ch Bh P फट्ठतो; Bū फठतो; E फटतो. — ^{१४} D (schol.) यज्ञोजनपाचं तदाहति । फठतो (!) राम इत्यमुना. — ^{१५} K Bū Ch P Bi Bh °ममुष्यायण; cf. x. 5. 36; Kāuṣ. 44. 31. — ^{१६} D (schol.) दंडं गृह्णाति । इदमहं रामस्य प्राणापाना-वप्यायच्छामीति ... — ^{१७} i. 16. 1. —

ति संनह्य सीसचूर्णानि भक्ते ऽलंकारे^१ । २३ । पराभूतवे-
णोर्येष्ट्या बाहुमाश्यालंकृतयाहन्ति^२ । २४ । द्यावापृथिवी
उर्विति^३ परश्रुपलाशेन दक्षिणा धावतः पदं वृश्चति^४ । २५ ।
अन्वक्तिस्तिर्यक्^५ । २६ । अह्णया^६ संस्थाप्य । २७ । आश्र-
स्कान्यांशूपलाशमुपनह्य^७ भष्ट्रे^८ ऽभ्यस्यति । २८ । स्फोटत्सु
स्तुतः^९ । २९ । पश्चादमेः कर्ष्वी^{१०} कूटुपस्तीर्णायां द्वादशरात्रम-
पर्यावर्तमानः शयीत^{११} । ३० । तत उत्थाय चिरहू^{१२} उदवज्जा-
ग्रहरति^{१३} । ३१ । नद्या अनामसंपन्नाया अश्मानं प्रास्य-

^१ D (schol.) सीसानि कथितानि (Kāuṣ. 8. 18) । तानि चूर्णोक्तं . . .
पुटे वज्जानि तानि भक्त आवपेद्विषस्य । अथवा देव्यालंकारे. — ^२ D (schol.)
देव्यं. — ^३ ii. 12. 1. — ^४ D (schol.) पलाशं कुठारमुखं दक्षिणायां
दिशि धावतः देवस्य पादस्नानं कृण्वति. — ^५ D (text and schol.)
छेदनविधिमाह । अन्वक्तिः । अनुपदरेखाभिः तिर्यक् चिः (Cod. तिर्यक् ।
चिः) । पृषुलेन चिभिः. — ^६ So emended; Ch (sec. man.) D (text and
schol.) अह्णयाः; K Bū E P Bi Bh Ch (prim. man.) अयस्यायाः; D
(schol.) अह्णः कोणः कोणे न समापनं कोणं कृत्वा (I for कोणे कृत्वा?)
इयो रेखयोः क्रिया प्रतिरेखं (Cod. °षं) सूक्तावृत्तिः । संस्थाप्येति वचनं
प्रतिव्रजनग्रहणं मा भूत. — ^७ D (text) आवृत्त्या. — ^८ P B °पांशूपनः;
Bh °पांशूपनः; Ch (prim. man.) °यांसूपनः; Ch (sec. man.) °पांसूपनः;
D (text) °यासूपनः. Is the passage to be emended to आश्रस्कान्यांशू-
न्यपलाशमुपनह्य? — ^९ So Bū Bh Ch (sec. man.); K E P Bi Ch (prim.
man.) D (text and schol.) भष्ट्रे; cf. Dārila to Kāuṣ. 48. 11. — ^{१०} D
(text) न्यस्तति; D (schol.) वृश्चिता अदन्त्यांशून् (for वृश्चितादन्त्यांशून्)
गृहीत्वा बधकपर्णे (Cod. व°) बध्वा भष्ट्रे (!) लोकप्रसिद्धे चिपति चेषणे मंचः
प्रधानवदभिधानात्. — ^{११} So only E Bi; KP Bh मृतः; Bū सुतः; Ch
सुतः; D (text) मृतः; D (schol.) शब्द अंशुषु मृतो देव इति ज्ञेयं; cf.
sū. 38 and 48. 21. — ^{१२} So emended; K Ch P Bi Bh D (text)
कर्ष्वी; Bū करीर्वा; E कर्षा. — ^{१३} D (schol.) न चेच्छब्दः ।
. . . . पश्चादमेः कूटोपस्तृणाति कूटी बदरो . . . शयीत प्राप्ते
संवेष्टने ऽयं विधिः भक्तस्त्राजतेनेति (see sū. 17) प्रत्यहं. — ^{१४} Ch E
तरं. — ^{१५} D (schol.) ततः कर्ष्वी चिः उदवज्जान् चिपति । दिवस्य
चिःकर्मविधिः नामधेयात्स्वयमिन्द्रस्त्रीय इति (x. 5. 1; Kāuṣ. 49. 2)
यो व आपो ऽपां यं वयं अपामक्षी वज्रमिति (x. 5. 15, 42, 50; Kāuṣ.
49. 11) ग्रहरणमंचाः । प्रत्यहं इदमंगकर्म; cf. also Kāuṣ. 38. 2. —

ति' । ३२ । उष्णे ऽक्षतसक्तूनूपमधिताननुच्छसम्पिब-
 ति' । ३३ । कथं चींस्त्रीन्काशींस्तिराचम्' । ३४ । द्वौद्वौ
 चिराचम्' । ३५ । एकैकं षड्राचम्' । ३६ । द्वादश्याः प्रातः
 क्षीरौदनं भोजयित्वोच्छिष्टानुच्छिष्टं बहुमत्स्ये प्रकिरति' । ३७ ।
 संधावत्सु स्तुतः' । ३८ । लोहितशिरसं कृकलासममूह-
 न्नीति हत्वा सद्यः कार्यो भाङ्गे शयने' । ३९ । लोहिता-
 लंकृतं' कृष्णवसनमनूक्तं^{१०} दहति । ४० । एकपदाभिरन्यो
 ऽनुतिष्ठति^{११} । ४१ । अङ्गशः^{१२} सर्वहुतमन्यम्^{१३} । ४२ । पञ्चा-

^१ So emended; K Bū P Bh D (text) प्राञ्जति, cf. also Dārila to Kāuṣ. 48. 20; Ch E Bi प्रहरति; D (schol.) यस्मान्वा विशेषणम् नास्ति त-
 स्मा अस्मानं गृहीत्वा अपरा न संप्रत्ययात् । एतत् चिरहः प्रकरणात् ।
 बावापृथिवी इति सूत्रेण (ii. 12. 1; cf. sū. 25) दक्षिणतः दक्षिणामुख
 इति (see sū. 6) वचनात्. — ^२ So Ch; Bū अनुच्छसंम्पि; Bi अनु-
 क्सन्; K Bh अनुच्छसं; P अनुक्षसं; E अनुक्षसं; D (text) अनुक्षसं;
 D (schol.) अनुत्थासं पिबति कर्ता. — ^३ K Bh चिस्त्रीन्का; Bū
 चिस्त्रीन्का; D (schol.) चीनेकीकस्मिन्नहनि (Cod. चिने) चीस्त्र-
 हानि. — ^४ D (schol.) अनुच्छसं (Cod. अनुक्षसं) पिबतीत्यादि
 (Cod. *बत्वादि) भक्तस्त्राङ्गतेनेति (see sū. 17) स्मर्तव्यं. — ^५ D (schol.)
 एकैकमुच्छिष्टमहन्वहनि एवं षडहानि प्रत्यहं बावापृथिवी (ii. 12. 1)
 इत्यनुमेषणम्. — ^६ D (schol.) क्षीरौदनं भोजयति द्वेषं . . . ।
 उच्छिष्टं भोजनपाचकं अनुच्छिष्टं कुम्भीयं बहवो यपोदके मत्स्या तत्र प्र-
 कर्षेण क्षिपति. — ^७ So Bi K (prim. man.); Ch Bū E D (text)
 सुतः; K (sec. man.) P Bh श्रुतः; D (schol.) यदि मत्स्याः पङ्क्तिः;
 (Cod. पा) धारयति । तमन्नं ततो मृतः शत्रुरिति श्रेयं; cf. sū. 29 and
 48. 21. — ^८ D (schol.) रक्तवर्णशिरसं चामूहन्तीति मन्त्रेण मार-
 यित्वा सद्यः कार्यमिति वक्तव्यं । अभिचारिकप्रकरणात् . . . भांगिकशयने
 कृकलाशं करोति; cf. Kāuṣ. 8. 18. — ^९ E *कृतो. — ^{१०} Ch E
 *वस्त्रमं; D (schol.) कृष्णवस्त्रपरिहितं. — ^{११} So K Bū P Bi; Ch
 D (text) अन्योन्यवत्तिष्ठति; E अन्योन्यवः; D (schol.) प्रकृतमेवैकावसानाः
 कार्या (!) । अन्योन्यकर्ता (!) अनुष्ठानं । समहन् सद्यः समानकालमेव हननं
 (Cod. *न) अनुतिष्ठति । वचनं देहोपचारार्थं. — ^{१२} Ch मंगलशः; E अं-
 गलशः. — ^{१३} D (schol.) अन्यं लोहितशिरसं कृकलासं चामूहन्तीत्येवं
 हत्वा सद्यः कार्यो (Cod. कार्ये) . . . —

दमेः शरभृष्टीर्निधायोदग्रजत्या^१ स्वेदजननात्^२। ४३। नि-
वृत्य^३ स्वेदालंकृता जुहोति^४। ४४। कोश उरःशिरो^५ ऽवधाय^६
पदात्पांसून^७। ४५। पञ्चादमेर्लेवणमृडीचीस्तिस्रो^८ ऽशी-
तीर्विकर्णीः^९ १० शर्कराणाम्^{११}। ४६। विषं शिरसि^{१२}। ४७।
बाधकेनावागयेण प्रणयन्नन्वाह^{१३}। ४८। पाशे^{१४} स इति^{१५}
कोशे यन्थीनुद्ग्राति^{१६}। ४९। आमूमित्यादत्ते^{१७}। ५०। मर्म-

^१ K P Bh भृष्टीभिः. — ^२ D (schol.) उत्तरतन्त्रे (Cod. ०३) प्रवृत्ते
दीर्घाः शराः स्फाटिताः शरभृष्टाः स्विताः शरभृष्टीः स्थापयित्वा उद-
ग्रमुखो . . . यावत्प्रस्विन्नसावद्वर्जति. — ^३ D (text) निवृत्त्य. —
^४ D (schol.) अभ्यक्ता शरभृष्टोर्जुहोत्यष्टौ प्रत्युचं (ii. 12. 1-8) . . . अ-
भ्यातानति. — ^५ Thus emended; MSS. उरशिरो. — ^६ K
बधाय; Bh बधाय. — ^७ All MSS. except E पांसून; D (schol.)
अवनीतमांसास्त्रिकृक्कासशरीरं (Cod. ०२) कोश उरः (Cod. ०२)
शिरस उरशिरः तदुरसि सं (I for स?) कोशे प्रवेशयति । . . . द्वेष्ट्यस्य
पादात्पांसून्कोशे ऽवधाय. — ^८ E ०मृडीची तिस्रो; Bi ०मृडी ।
वासिस्त्रो (!). — ^९ So emended; Ch E ०शीति वि०; D (text)
०शीति वि०; P Bi ०शीतिर्वि०; K Bū ०शीतिर्वि०. — ^{१०} So (०कर्णीः)
emended; MSS. ०कर्णी. — ^{११} D (schol.) कोशे ऽवधाय । मृडीचीशब्दः
अस्यपर्यायः (Cod. ०पर्यायः) लवणकृक्काः (I for कृक्कः? cf. Pet. Lex.
sub कृक्क, end) कल्प (I for कल्प?) इत्यर्थः । तिस्र इति संख्या अशीति-
रिति च । विकर्णी (!) शर्कराणां चेति सामर्थ्या (I?) विगतकर्णानां (Cod.
०माशानां) च । शर्कराणां तिस्रो ऽशीति (!) कोशे ऽवधाय. — ^{१२} D (schol.)
कोशे शिरसि विषमवदधाति । असमासः लवणशर्कराणामिति । द्वंद्वः
संदेहादिशेषणसंबंधार्थं च. — ^{१३} E Ch (prim. man.) D (text) प्रणयनम०;
D (schol.) व्याधिघातकदंडेन (cf. sū. 12) प्रेरयन्मर्मं प्रतिकोशं अन्वाह ।
प्रकृतेन सूक्तेनावागयेण. — ^{१४} K P Bh पाशं. — ^{१५} D (schol.) पाशे
स बद्ध इत्यर्थेचैनं; ii. 12. 2०. — ^{१६} D (schol.) पाशाकाशान् (I for
पाशकोशान्; I का for को?) कथं तच्च दंडेना (!) दंडं स्थात् । ततः प्रणयन
इत्येवं कर्म प्रथमं प्रणयनं कस्मादुच्यते सूक्ते ऽनुच्यमाने पाशे स इत्यस्य क्रमे
कथमुद्गृहीयाद् (Cod. ०मृष्टाद्) इत्यस्मादित्य (?) न प्रणयनविधानं प्रथमं
गृहीतस्य वनपयनासंभवात् (?) । तद्देश एवादानं । तमनुवचनात्. —
^{१७} So emended; MSS. अमुम्; ii. 12. 4०; D (schol.) वाममादत्त इति ।
अनेन गृह्णाति । दंडेन ततो न यं (!) ब्रूयात् । इह सूचन्यासा उद्धृतियग्रहणं
(Cod. उदयं) यथा स्थात्. —

णि^१ खादिरेण सुवेण गते^२ खनति^३ । ५१ । बाहुमाचमतीव
य^४ इति शरैवज्जालयति^५ । ५२ । अवधाय संचित्य लोष्टं
सुवेण समोष्य^६ । ५३ । अमुमुच्चैषमित्युक्तावलेख-
नीम्^{६ ७} । ५४ । छायां वा^८ । ५५ । उपनिनयते^९ । ५६ ।
अन्वाह^{१०} । ५७ । ॥ १ ॥ ॥ ४७ ॥

भानृष्यक्षयणमित्यरण्ये^{११} सपत्नक्षयणीरादधाति^{१२} । १ ।
याममेत्यावपति^{१३} । २ । पुमान्पुंस^{१४} इति मन्त्रोक्तमभिहु-
तालंकृतं बध्नाति^{१५} । ३ । यावन्तः सपत्नास्तावतः^{१६} पाशा-
निङ्गिडालंकृतान्संपातवतो ऽनूक्तान्सूचांश्चग्वा^{१७} मर्मसि

^१ Ch E D (text and schol.) मर्मसि. — ^२ D (schol.) मर्मसि
मंचोक्तानि । . . खादिरसुवः तेन गते^३ खनति; cf. Kāuṣ. 48. 4. — ^३ ii.
12. 6. — ^४ D (schol.) गते शरैखापयति मंचसिंहात्. — ^५ D (schol.)
गते बौद्धे प्रचिष्य । लोष्टं संचयनीकृत्य (Cod. लोष्टसंचयनी) गते । खा-
ताम्पांशून् गते कृत्वा. — ^६ So (अमुमुच्चैषम्) only Bū; Ch E D
(text) अमुमुच्चैः; K P Bi Bh (समोष्या)मुच्चैषम्. — ^७ Bū E D (text)
लेखनी; D (text and schol.) अमुमुच्चैषमिति अनेन मंचेण (where?) ।
उक्तावलेखनी । अस्मिन् सूक्तस्य प्रतिकृतिमावलेखनीमिति वेधांतकर्म (see
Kāuṣ. 35. 28; 49. 23). — ^८ D (text and schol.) छायां वा द्वेष्य
(Cod. द्वेष्य) । छायां वा दार्भुषेण विधत्ति; see Kāuṣ. 32. 8; 35. 28. —
^९ D (text) उपनीयते; D (schol.) द्वेष्यसमीपेनोदकं मार्जयति. — ^{१०} D
(schol.) भरद्वाजप्रव्रक्षेन (Cod. भार०), ii. 12; see sū. 13. — ^{११} ii.
18. 1. — ^{१२} D (schol.) समिधः संज्ञानिर्देशात् । अश्वत्यवधकताव-
ज्जंगाडखदिरशराणां समिधस्तत्र विकल्पः; cf. Kāuṣ. 16. 14. — ^{१३} D
(schol.) जगत्स्थानमागत्य ब्रीहियवतिसानावपति (Kāuṣ. 7. 5) । तंचवि-
कल्पः । प्रत्युच्चं दक्षिणाप्रवणादिव. — ^{१४} iii. G. 1. — ^{१५} D (schol.)
खादिराज्यातो (!) अश्वत्यमणिं बध्नाति । अभिऊतं कृत्वा अभिह्वनं ।
सुवदंष्ट्रे बध्ना (!) होमः । अलंकरणं घृतेन बंधनमभिचरतः. — ^{१६} So
emended; MSS. तावन्तः. — ^{१७} Bh °स्त्राग्वा; D (text) च (!). —

निखनति^१।४। नावि प्रैणानुदस्व कामेति^२ मन्त्रोक्तं^३ शाखया
प्रणुदति^४।५। ते ऽधराञ्च इति^५ प्रप्रावयति^६।६। बृहत्तेषा-
मित्यायन्तं^७ शयमानमन्वाह^८।७। वैकङ्कतेनेति^९ मन्त्रोक्तम्^{१०}
।८। ददिहीति^{११} सामीनि^{१२}।९। देशकपटु^{१३} प्रक्षिणाति।१०।
ते ऽवदन्ति^{१४} नेतृणां पदं वृश्चति^{१५}।११। अन्वाह^{१६}।१२।
ब्रह्मगवीभ्यामन्वाह^{१७}।१३। चेष्टाम्^{१८}।१४। विचृतति^{१९}।१५।

^१ D (schol.) यावतामभिचारं (Cod. यावताम*) कर्तुमिच्छति तावत्प-
रिमाणान्पाशानिगिडासंकृतान् संपातवत्कुर्यात् ।... प्रकृतेनैव सूक्तेनानु-
क्तान्सह सूत्रेण संबंधं कृत्वा मर्माणि (!) निखनति (cf. Kāuṣ. 47. 51). —
^२ iii. 6. 8; ix. 2. 4. — ^३ D (text) मन्त्रोक्ता. — ^४ D (schol.) पूर्वसूक्तेन
पाशात् सकृत् ... (the MS. has a lacuna). — ^५ iii. 6. 7. — ^६ D
(schol.) ... अस्त्वशाखया (Cod. *यां) प्रेरयति अनया च्चवा नावमु-
द्वेन परयति. — ^७ iv. 16. 1. — ^८ D (schol.) द्वेष्टो यद्वाक्य-
मात्रो अपिमुख आनच्छेत्ततः अन्वाह. — ^९ v. 8. 1. — ^{१०} D (text)
joins the word मन्त्रोक्तम् to the next sūtra; Bi divides explicitly as
above; D (schol.) सूत्रेण होमः. — ^{११} v. 13. 1. — ^{१२} So K E
D (text); Bū P B Bb Ch सामिं नि; D (schol.) कर्मातिदेशः कानि
तानि । अत्रोपाध्यायवत्सशर्मणः पादाः पठन्ति । कुक्काशशरभृष्टिसपत्न-
चयस्यावारमणेः (!) पाशमन्त्रोक्तहोमानां सापित्वात् (cf. Kāuṣ. 47. 39
to 48. 3). — ^{१३} So K Ch P; Bi *कषटु; E *कषटु; Bū the same
or *कषटु; D (text) दशकपटु; D (schol.) यथायतम् (Cod. यथ-
यातम्) अहिहृषकं तथैव विनाशयति सूक्तांतेन; see Bō. Lex. sub
पटु 3. — ^{१४} v. 17. 1. — ^{१५} D (schol.) ब्राह्मण (!) गोनेतृणां
वृश्चति । उक्तेन विधानात् । धष्ट्रे (Cod. धष्ट्रे) ऽभ्यस्यतीत्येवमन्तः; cf.
Kāuṣ. 47. 25-28. — ^{१६} D (schol.) अथवान्वाह नेतृन्. — ^{१७} Here
E inserts the passage यं ब्रह्मगवीभ्यामन्वाह, P Bi the same words
without यं; D (schol.) नेतां ते देवा इति सूक्ते (v. 18. 1; 19. 1)
एका ब्रह्मगवी । (Cod. omits the colon) अमेण तपसेत्यन्वा (xii. 5. 1)
। आभ्यां ब्रह्मगवीभ्यां नेतृन्वाह. — ^{१८} D (schol.) अन्वाहेति विशेषः
(! for वाक्यशेषः?) । चेष्टां हननमारणकिर्तनविशसना- (Cod. *विसना-)
धिअयणपचनभक्षणाया द्वेष्टगवि या चेष्टा ब्रह्मगव्यायां (!for *गवोभ्यां?)
चेष्टासमाख्यानात् । ब्रह्मगवीति (v. 19. 4?) मार्थमाणांमिति (Cod
मार्थः; is this a pratika?) च तथा कल्पांतरे इतगव्यामनुवचनसंयोगः ।
जीवत्यजीवत्याः (Cod. *त्वानीवत्यः) भोगसंयोगात्. — ^{१९} D (schol.)
वधे हविः कृतेत्यर्थः (!) । कः क्रिया अन्वाह. —

ऊबध्ये^१ । १६ । श्मशाने^२ । १७ । चिरमून्हनस्वेत्याह^३ । १८ ।
 द्वितीययाश्मानमूबध्ये^४ गूहयति^५ । १९ । द्वादशरात्रं स-
 र्वव्रत उपश्राम्यति^६ । २० । द्विरुदिते स्तुतः^७ । २१ । अवा-
 गयेण निवर्तयति^८ । २२ । उप प्रागादिति^९ श्रुने पिण्डं^{१०}
 पाण्डुं^{११} प्रयच्छति । २३ । तार्क्ष्यं^{१२} बध्नाति । २४ । जुहोति^{१३} । २५ ।
 आदधाति । २६ । इदं तद्युजे यत्किं चासौ^{१४} मनसेत्याहिता-
 मिं प्रतिनिर्वपति^{१५} । २७ । मध्यमपलाशेन फलीकरणाञ्जु-

^१ D (schol.) द्वेषमगसि कृत्वा सप्तमीनिर्देशात्. — ^२ D (schol.)
 पाकस्थाने ऊबध्यवत्. — ^३ D (schol.) चिरिति क्रियाभावसूची प्रत्ययसूते-
 र्ब्रह्मगवीभ्यां वक्तव्यं (Cod. °व) कल्पवासबंधश्च चिरिति संख्यायाः पूर्वाभि-
 धानादमून्हनस्वेति चिरित्वेव वक्तव्यं । कल्पवद्या संबंध एतानमून्हनस्वेति ।
 आहुरिति (! for आहुरिति?) संबंधः समं हनस्व रामं हनस्वेति प्रदर्शनं. —
^४ Ch श्मशानम् ; D (schol.) श्मशाने (see note 6) ; cf. sū. 17. — ^५ Thus
 (°मूबध्ये) emended ; MSS. °मूबध्य. — ^६ Ch (sec. man.) गूहति ;
 Bū गृहे ; D (text and schol.) corruptly, ऊबध्यग्रहे (!) श्मशाने (!) चो-
 भयंज्ञानुवचनं (!) ; cf. schol. to sū. 22. — ^७ D (schol.) अश्मानं
 प्राञ्ज (lfor प्राञ्ज or प्राञ्जति ; cf. Kāuṣ. 47. 32 and note) सर्वव्रत
 इत्यर्थः । प्राप्तनिवृत्तिशक्त्यापिचा । नातिशक्तिर्विधीयते इति वचनं (cf.
 Kāuṣ. 74, end) । उपश्राम्यतीति वचनत्वात् ; cf. Kāuṣ. 41. 2. — ^८ So
 Bū ; P Bi Bh K (prim. man.) स्त्रितो ; K (sec. man.) स्तुतो ; D (text)
 स्तुते ; Ch सूतो ; E ततो ; D (schol.) द्वादशरात्रादूर्ध्वं द्विः सवितरि उन्नते
 (Cod. उन्नते) नष्टः शत्रुरिति श्रेयं । ततश्चानुवचनं प्रयोजनाभावात् ; cf.
 Kāuṣ. 47. 29 and 38. — ^९ E Ch (sec. man.) निवर्तति ; D (schol.)
 अवागयेण दंष्ट्रेनावपनपत्य-(!)श्मानमूबध्यग्रहाद् (?) Cod. आन° ; cf. schol.
 to sū. 19) द्विरुदितेति. — ^{१०} vi. 37. 1. — ^{११} C P Bi Bh पिण्ड. —
^{१२} P पाण्डु ; D (text) पाण्डं ; D (schol.) उप प्रागादित्युदितार्थं यथांतर-
 वचनात् । पिण्ड (!) भक्तस्य पाण्डः (!) श्वेतलोकः (! for °गोखः ?). — ^{१३} E
 तार्क्षी ; D (schol.) अस्त्रिकमणिं बध्नाति । अभिशस्ते ऽभिचारो मंत्र-
 सिंगात्. — ^{१४} D (schol.) to this and the following sūtra, जुहोति
 अथ चागिरसीरादधाति (Cod. °सिर°!) । न तार्क्ष्यं जुहोति व्यवधा-
 नात्. — ^{१५} vi. 54. 1 ; vii. 70. 1. — ^{१६} D (schol.) प्रतेर्लक्षणादर्थत्वाद्-
 हितामेवत्तरतो दक्षिणामुखत्वा (!) कल्यांतरे द्वेषस्तीत्तरत इति तद्वत्. —

होति^१।२८। निरमुमित्यङ्गुष्ठेन^२ चिरनुप्रस्तृणाति^३।२९। शरं
कच्चिन्दुकोष्ठैरनुनिर्वपति^४।३०। लोहिताश्वत्थपलाशेन^५
विषावध्वस्तं^६ जुहोति^७।३१। त्वं वीरुधामिति^८ मूचपुरीषं वत्स-
शेष्यायां^९ ककुचैरपिधाप्य^{१०} संपिष्य^{११} निखनति^{१२}।३२। शेष्या-
नडे^{१३}।३३। शेष्यायाम^{१४}।३४। यथा सूर्य^{१५} इत्यन्वाह।३५।
उत्तरया यांस्तान्पश्यति^{१६}।३६। इन्द्रोतिभिरमे जातान्यो

^१ K Bū °करणां; Ch D (text) °करणां. — ^२ vi. 75. 1. —
^३ D (schol.) अपिपञ्चात्रिगुणं क्षुणाति. — ^४ Ch (prim. man.) कच्चि-
दिन्दु°; E कच्चिदिन्दु°; D (text) कच्चिदिन्दु°. — ^५ Ch E Bū Bh D (text)
°कोष्ठैर°; D (schol.) शरविन्दुः (I) शरमयं प्रस्तरणं (cf. Kāuṣ. 47. 1)
मुष्टीकेति (I for मुष्टिकेति?) प्रसिद्धाभिधानात् । इन्दु (I for इन्द्रि?)
कोष्ठेककोष्ठं (I for कोष्ठिका°?) धान्यभाजनमेतेषामन्यतमेन निर्वर्तयति
तमुत्तरवेदिस्थापनात् । पूषक् करोति पूर्वेषु च होमस्तरणादुते (? Cod.
°देति) अनुप्रस्तृणां निर्वर्तयितुं मन्त्रे योगार्थं प्रत्यक्षं विधानं. — ^६ E Ch
(prim. man.) °ध्वस्तस्व. — ^७ So emended; Bū विषावध्वस्तं; K Bi
विषावध्वस्तं; P Bh विषावध्वस्तं; Ch विषावध्वस्तं; E विषावध्वस्तं; D
(text) विषावध्वस्तं. — ^८ D (schol.) अनुनिर्वर्तिते ऽपौ निरमुमिति
(vi. 75. 1) प्रत्यक्षं एवमन्तमेकं कर्म लोहिताश्वत्थो लोहिताश्वत्थं. —
^९ vi. 138. 1. — ^{१०} K Bū शेष्यायां; Ch (prim. man.) शेष्यायां;
D (text) शेष्यायां; cf. note 13. — ^{११} E ककुचैर°; D (text
and schol.) ककुचै° (I for ककुच°?). — ^{१२} K Ch E D (text) संपिष्य; so
also D (schol.) to the next sūtra. — ^{१३} D (schol.) वत्सस्व शेषसंवेष्टनं
चर्म वत्सशेष्या (Cod. °शेष्याः) तस्या चतः (I for चतार) मूचपुरीषं कृत्वा
ककुचै° (I) तिमिरपक्षैः । अवालेडिकाभिर्वातस्याभिमुखं पूरयित्वा बा-
धकेन संपिष्य (Cod. संपिष्य!) संपूर्णं द्वेष्यस्य चर्मणि खनति (I for म-
र्मणि निखनति? cf. Kāuṣ. 47. 51; 48. 4) निखनने मन्त्रः. — ^{१४} K Bū
D (text and schol.) शेष्या°. — ^{१५} E °नेडे; D (schol.) मूचपुरीष-
चूर्णं (I for °पूर्य?) शेष्यानेडेति (I) प्रवेक्ष बाधकेन संपिष्य (I) निखनतीति
प्रकृतत्वात्. — ^{१६} D (schol.) नडे च मूचपुरीषचूर्णं (I for °पूर्य)
शेष्यायां प्रवेक्ष बाधकेन संपिष्य (I) निखनति. — ^{१७} vii. 13. 1;
D (schol.) यथा सूर्यो नक्षत्रायामिति अनया द्वेष्यान्वाह. — ^{१८} D
(schol.) यावन्तो मो सपत्न्यामिति (vii. 13. 2) । अनया आगच्छेत्तेषा-
मनुवचनं कृतं तां ह्यनुमपन्नं (I for ह्यनु°?) मन्त्रोक्तेन. —

न स्तायहिप्सति यो नः शपादिति^१ वैद्युज्जतीः^२ । ३७ ।
 सांतपना^३ इत्यूर्ध्वशुषीः^४ । ३८ । ग्रंसमृतं पुरोडाशं ग्रंसवि-
 लीनेन^५ सर्वहुतम् । ३९ । उदस्य^६ श्यावावितीषीकाञ्जि-
 मगडूकं नीललोहिताभ्यां सूचाभ्यां सकक्षं बड्ढोष्णोदके
 ष्यादाय^७ प्रत्याहुति मगडूकमपनुदत्यभिन्युज्जति^८ । ४० । उ-
 पधावन्तमसदग्नाव इति^९ काम्पीलं संनह्य क्षीरोत्सिक्ते^{१०}
 पाययति^{११} लोहितानां चैकशम्^{१२} । ४१ । अशिशिषोः^{१३} क्षी-
 रौदनम्^{१४} । ४२ । आमपाचमभ्यवनेनेक्ति^{१५} । ४३ ॥ २ ॥ ४८ ॥

^१ vii. 31. 1; 34. 1; 108. 1; 59. 1; vi. 37. 3. — ^२ Thus emended; MSS. वैद्यु-
 ज्जतीः; D (schol.) विद्युता हुतो वृषो विद्युज्जतः तस्याद्विद्युज्जतीः (I) चरन्
 आदधाति। ग्राममेत्वावपति (sū. 2)। इत्येवमनुसिंखसामान्यात्। यो नः शपा-
 दितुमयोः समानादित्वात्. — ^३ vii. 77. 1. — ^४ D (schol.) ततो राजा
 ऊर्ध्वशुषीरादधाति। तिसुभिः. — ^५ Ch E D (text and schol.)
 विस्तीक्षेन; D (schol.) उष्णपक्वं पुरोडाशमातपविस्तीक्षेन (I) नवनीतेन
 इंगिरकार्ये ग्रंसविस्तीक्षेन (I) सर्वहुतं नावदानहोमः. — ^६ vii. 95. 1. —
^७ Bū व्याहृत्य. — ^८ D (schol.) मुञ्जेषीकेन रेखा यस्य स इषीकाञ्जिम-
 डूकः तं नीललोहितेन च सूचैश्च सह बड्ढभ्यां बध्वा (I) उष्णोदके चिपति।...
 आहुतोमपी कृत्वानंतरं तथैवर्षा मंडूकं नुदति ततस्तथैवाभिन्युज्ज-
 णोदकेन अदश्यं करोति; cf. Kāuṣ. 32. 17; 40. 4. — ^९ vii. 96. 1. —
^{१०} Ch P Bi E D (text) क्षीरोत्सिक्ते. — ^{११} Bi and D (text) have a
 colon here. — ^{१२} So emended, as vrddhi-derivative from चैकश
 (see Kāuṣ. 21. 14); K P Bh चैकश; Ch Bū Bi चैकशं; E चैकशं;
 D (text) चैक (I); D (schol.) प्रसादयंतं शत्रुं (Cod. °शु) यवानां प्रकृता-
 भिचारशान्तिरियं. — ^{१३} K P अशिशिषोः; D (text) अशिशिषोः. —
^{१४} D (schol.) भोजयित्वोच्छिष्टानुच्छिष्टमित्थं. कर्मकदेशयह्यात्। उदस्य
 श्यावावित्त्वस्य सूक्तस्याभिचारिकप्रकरणात् (sū. 39)। असदग्नाव इति
 चास्य प्रकृताभिचारशान्तिर्यत्वात्। चिप्रकरणत्वमिति. — ^{१५} D (schol.)
 पार्थिवमपचभाजनं। उदस्य श्यावाविति शत्रुमभि चेत्येनेक्ति प्रचालयति।
 अस्य च प्रधानकर्मत्वे आपकमशिशिषोः क्षीरौदनादीनि (Cod. °नादी)
 क्षीणीति (Cod. °यति; cf. Kāuṣ. 49. 20). Here ends the commentary
 of Dārila. —

सपत्नहनमित्यृषभं^१ संपातवन्तमतिसृजति । १ । आश्व-
त्थीरवपक्षाः^२ । २ । स्वयमिन्द्रस्यौज^३ इति प्रक्षालयति । ३ ।
जिष्णवे योगायेत्यपो^४ युनक्ति । ४ । वातस्य रंहितस्यामृ-
तस्य योनिरिति प्रतिगृह्णाति । ५ । उत्तमाः प्रताप्याधराः^५
प्रदायैनमेनानधराचः^६ पराचो ऽवाचस्तपसस्तमुन्नयत^{७, ८}
देवाः पितृभिः संविदानः प्रजापतिः प्रथमो देवतानामि-
त्यतिसृजति । ६ । इदमहं यो मा प्राच्या दिशो ऽघायुर-
भिदासादपवादीदिषूगुहः^{९, १०} तस्येमौ प्राणापानावपक्वा-
मामि ब्रह्मणा । ७ । दक्षिणायाः प्रतीच्या उदीच्या^{११} ध्रुवाया
ष्यध्वाया ऊर्ध्वायाः^{१२} । ८ । इदमहं यो मा दिशामन्तर्देशेभ्य
इत्यपक्वामामीति^{१३} । ९ । एवमभिष्टा^{१४} १० । नापोहननिवेष्टना-
नि सर्वाणि खलु शश्वद्भूतानि । ११ । ब्राह्मणाश्च जमुद्यच्छमा-
नाच्छङ्कन्ते^{१५, १६} मां हनिष्यसि^{१७} मां हनिष्यसीति^{१८} तेभ्यो ऽभयं
वदेच्छममये शं पृथिव्यै शमन्तरिक्षाय शं वायवे शं दिवे

^१ ix. 2. 1. — ^२ So Bū; the rest °वपक्षा before स्वयं. — ^३ x.
5. 1 fg. — ^४ x. 5. 1^b fg. — ^५ E Ch (sec. man.) °धरा. —
^६ So K Bū Bi Bh; Ch E P °मेनाधराचः. — ^७ K °वांचस्त. —
^८ So Bū; K तमून्नयत; Ch E तमून्नयत; Bi तमून्नयत; P Bh तमू-
न्नयत. — ^९ Bb दिशाघायुः. — ^{१०} P Bi Bh Bū as above; E इषुगुहः;
Ch K (prim. man.) इषुगुहः; K (sec. man.) इषुगुहः. Bū has a colon
after this word; is the passage up to this point metrical (eight
syllables)? Cf. v. 10. 1; iv. 40. 1. — ^{११} E उदीच्यां प्रतीच्यां. —
^{१२} Cf. v. 10. 2-6; iv. 40. 2-7; cf. Kāuṣ. 116. 3. — ^{१३} K Bū Ch
°पक्वामी; E °लुक्वामामी; cf. AV. v. 10. 7; iv. 40. 8. — ^{१४} So Ch
P B; K Bū E °भिष्टा; is the word to be emended to एवम-
निष्टा? — ^{१५} So emended; K Bū Ch P Bi उद्यच्छमानाः(श्); E उद्य-
च्छमाना; cf. the reading जगः शं for जगच्छं, Kāuṣ. 3. 14. E alone
has a colon here. — ^{१६} E त. — ^{१७} Ch हनिष्यति. — ^{१८} Ch E
हनिष्यतीति. —

शंसूर्याय शंसन्द्राय शंसक्षत्रेभ्यः शंसगन्धर्वाप्सरोभ्यः शंसर्पे-
 तरजनेभ्यः^१ शिवं मष्टमिति । १२ । यो व आपो ऽपां यं व-
 यमपामस्मै^२ वज्रमित्यवृचमुदवज्जान् । १३ । विष्णोः क्रमो
 ऽसीति^३ विष्णुक्रमान् । १४ । ममासेवर्च इति बृहस्पतिशिरसं
 पृषातकेनोपसिच्याभिमन्त्र्योपनिदधाति । १५ । प्रतिज्ञान-
 चानुष्याहरेत्^४ । १६ । उत्तमेनोपद्रष्टारम् । १७ । उदेहि
 वाजिन्नित्यर्धर्चेन^५ नावं मज्जतीम् । १८ । समिञ्चो ऽपिर्ये
 इमे द्यावापृथिवी^६ अजैष्मेत्यधिपाशानादधाति । १९ ।
 पदेपदे पाशान्वृश्चति^७ । २० । अधिपाशान्बाधकाञ्छङ्क-
 स्तान्संक्षुद्य संनख भष्ट्रे^८ ऽभ्यस्यति^९ । २१ । अशिशिषोः
 क्षीरौदनादीनि चीणि^{१०} । २२ । गर्तेध्मावन्तरेणावलेखनी^{११} ^{१२}
 स्थाणौ निबध्य द्वादशरात्रं संपातानभ्यतिनिनयति । २३ ।
 षष्ठ्योदवज्जान्प्रहरति^{१३} । २४ । सप्तम्याचामति^{१४} ^{१५} । २५ ।
 यश्च गामित्यन्वाह^{१६} । २६ । निर्दुर्मण्य^{१७} इति संधाव्याभि-
 मृशति । २७ । ॥ ३ ॥ ॥ ४९ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे षष्ठो ऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ Bi has a colon here. — ^२ x. 5. 15, 42, 50; cf. Dārila to Kāuṣ. 38. 2; 47. 31. — ^३ x. 5. 25. — ^४ v. 8. 1. — ^५ Ch E Bū P प्रतिज्ञानं ना०. — ^६ xiii. 1. 1a. — ^७ xiii. 1. 28 (et al.); 8. 1 (et al.); xvi. 6. 1. — ^८ Cf. Kāuṣ. 47. 14, 25. — ^९ K Bi भष्ट्रे; E भष्ट्रे वा (भ्यस्यति); Ch भष्ट्रे वा; cf. Kāuṣ. 47. 28 and Dārila to 48. 11. — ^{१०} K Bi (भष्ट्रे)भ्यः स्त्रति. — ^{११} Cf. Kāuṣ. 48. 42 and Dārila to 43. — ^{१२} All MSS. गर्तेध्माव० for गर्त इध्माव० with double sandhi; see the introduction. — ^{१३} For आवलेखनी see Kāuṣ. 35. 28; 47. 54. — ^{१४} x. 5. 6; cf. Kāuṣ. 47. 31. — ^{१५} x. 5. 7. — ^{१६} Ch चामयति. — ^{१७} xiii. 1. 56. — ^{१८} xvi. 2. 1. —

॥ ओं ॥

स्वस्तिदा ये ते पन्थानं^१ इत्यध्वानं दक्षिणेन प्रक्रामति । १ । व्युदस्यत्यसंख्याताः^२ शर्कराः^३ । २ । तृणानि छित्त्वोपतिष्ठते । ३ । आरे ऽमूः पारे पातं नो य एनं परिषीदन्ति^४ यदायुधं दण्डेन व्याख्यातम्^५ । ४ । दिष्ट्या मुखं विमाय संविशति । ५ । चीणि पदानि प्रमायोस्तिष्ठति । ६ । तिस्रो दिष्टीः^६ । ७ । प्रेतं^७ पादावित्यवशस्य^८ । ८ । पाययति । ९ । उपस्थास्त^९ इति चीण्योप्यातिक्रामति । १० । स्वस्ति माच इति^{१०} निश्युपतिष्ठते^{११} । ११ । इन्द्रमहमिति^{१२} पश्यं संपातवदुत्थापयति । १२ । निमृज्य^{१३} दिग्युक्ताभ्यां^{१४} दोषो गायपातं न इति^{१५} पञ्चानहुद्भ्यो यमो मृत्युर्विश्वजि-

^१ i. 21. 1; vii. 55. 1 (xii. 1. 47). — ^२ Bi has a colon here. — ^३ Cf. Kāuṣ. 36. 22. — ^४ i. 26. 1; 27. 1; vi. 3. 1; 76. 1; cf. the स्वस्त्वयनगण, Kāuṣ. 25. 36, note; E Bi have a colon here. — ^५ This division in E; cf. Kāuṣ. 23. 11. — ^६ Ch दिष्ट्या; E दिष्टोः. — ^७ i. 27. 4. — ^८ So emended: 'reciting down upon'? MSS. चव-सस्त्र. — ^९ xii. 1. 62. — ^{१०} i. 31. 4. — ^{११} K Bū Bh °पतिष्ठते- (इमं) with double sandhi. — ^{१२} iii. 15. 1. — ^{१३} Thus emended; MSS. निमृज्यं. — ^{१४} D (schol.) to Kāuṣ. 14. 25: ये ऽस्यां स्त्र प्राच्यां दिशि प्राची दिनिति दिग्युक्ते (iii. 26. 1; 27. 1); cf. the note ibid., and the चन्द्रमस, Ath. Pariṣ. 34. 16. — ^{१५} vi. 1. 1; the hymns vi. 3-7. —

च्छकधूमं भवाशर्वावित्युपदधीत^१ । १३ । उत्तमेन^२ साह-
पवत्सस्य रुद्राय चिर्जुहोति । १४ । उपोत्तमेन^३ सुहृदो
ब्राह्मणस्य शकृत्पिराडान्पर्वस्वाधाय शकधूमं^४ किमद्याह-
रिति पृच्छति । १५ । भद्रं सुमङ्गलमिति प्रतिपद्यते । १६ ।
युक्तयोर्मा नो देवा यस्ते सर्पे^५ इति शयनशालोर्वराः^६ प-
रिलिखति । १७ । तृणानि युगतर्चना संपातवन्ति द्वौ
प्रचृतति । १८ । ऊबध्यं^७ संभिनत्ति । १९ । निखन-
ति । २० । आदधाति । २१ । अपामार्गप्रसूनाङ्कुद्रीचीश-
फान्पराचीनमूलान्^{८,९} । २२ । ॥ १ ॥ ॥ ५० ॥

उदित इति^{१०} खादिरं शङ्कुं^{११} संपातवन्तमुद्गृह्णन्ति-

^१ vi. 59. 1; 93. 1; 107. 1; 128. 1; iv. 28. 1 (xi. 2. 1; 6. 9). The
दिग्युक्ते सूक्ते (cf. p. 145, note 14), three of the pratikas in this sūtra, one
in sū. 18, and two in 51. 7 occur in the रौद्रगण, Ath. Pariç. 34. 17:
रौद्रः । बद्र जसावभेषज ये ऽस्मां प्राची दिगुदितस्त्रयो (two MSS. °स्त्रयो
वा) अक्रमन् भवाशर्वी मन्वे वां ब्रह्म जज्ञानमनाप्ता ये सहस्रधार एव
यीष्मो हेमन्तो ऽनङ्गस्त्र्यं मद्यमापो वैश्वानरो यमो मृत्युर्था ते बद्र
(Bühler's Codex ends here: यां तेति रौद्रगणः!) यो अपौ बद्रो (this
word is wanting in the Chambers Codex) भवाशर्वी मुदतं भवाशर्वा-
विदं ब्रूमो यस्ते सर्पस्त्रयी प्राच्या दिशो अन्तर्देशादिति रौद्रगणः ॥ १७ ॥
The pratikas are: ii. 27. 6; iii. 26. 1; 27. 1; iv. 3. 1; 28. 1; v. 6. 1;
v. 6. 2; v. 6. 3; vi. 55. 2; 59. 1; 61. 1; 62. 1; 93. 1; 90. 1; vii. 87. 1;
xi. 2. 1; 6. 9; xii. 1. 46; xv. 5. 1. — ^२ iv. 28. 1 (xi. 2. 1; 6. 9). —
^३ vi. 128. 1. — ^४ Dārila, fol. 42^b, l. 4 (to Kāuç. 8. 17) शकधूम (!)
ब्राह्मणः; cf. also Ath. Paddh. to Kāuç. 76. 19. — ^५ iv. 28. 1; vi.
128. 1; vi. 56. 1; xii. 1. 46. For the last cf. the रौद्रगण, sū. 13,
note. — ^६ So all MSS.; is the text to be emended to शयनशाला-
मुर्वराः? — ^७ E P Bi ऊबध्यं. — ^८ E alone reads °प्रसूनाङ्कु°; the
rest °प्रसूनाङ्कु°. Is the word to be emended to °प्रसूता°? — ^९ E
(prim. man.) गृहीची; E (sec. man.) गृहीवा? Is the word (कुद्रीची)
to be emended to गुद्रीची? — ^{१०} iv. 3. 1. — ^{११} K शङ्कु; Bū शङ्कु. —

नगा^१ अनुव्रजति । १ । निनयनं समुह्य चारे^२ सारूपव-
त्सस्येन्द्राय चिर्जुहोति । २ । दिश्यान्बलीन्हरति । ३ । प्र-
तिदिशमुपतिष्ठते । ४ । मध्ये पञ्चममनिर्दिष्टम् । ५ ।
शेषं निनयति । ६ । ब्रह्म जज्ञानं भवाशर्वावित्यासन्न-
मरण्ये^३ पर्वतं यजते । ७ । अन्यस्मिन्भवशर्वपशुपत्युपरु-
द्रमहादेवेशानानां पृथगाहुतीः । ८ । गोष्ठे च द्वितीयम-
श्नाति^४ । ९ । दर्भानाधाय धूपयति । १० । भूत्यै वः पुष्ट्यै
व इति प्रथमजयोर्मिथुनयोर्मुखमनक्ति । ११ । तिस्रो
नलदशाखा वत्सान्पाययति । १२ । शाखयोदकधारया
गाः परिक्रामति^५ । १३ । अश्मवर्म^६ म इति^७ षडश्मनः
संपातवतः स्रक्लिषु पर्यधस्तान्निखनति^८ । १४ । अलसा-
लेत्यालभेषजम्^९ । १५ । चीणिं सिलाञ्जालायाण्युर्वरामध्ये^{१०}
निखनति । १६ । हतं^{११} तर्दमित्ययसा सीसं कर्षन्नुर्वरां^{१२} परि-
क्रामति । १७ । अश्मनो^{१३} ऽवकिरति । १८ । तर्दमवशिरसं^{१४}
वदनात्केशेन^{१५} समुह्योर्वरामध्ये निखनति । १९ । उक्तं

^१ K ०न्नगं गा; Bū निखनंगा; E निखन गा; P निखन् गा. —
^२ E चोर. — ^३ iv. 1. 1 (v. 6. 1); iv. 28. 1 (xi. 2. 1; 6. 9); cf. the
रीद्रण, Kāuṣ. 50. 13, note. — ^४ For अश्नाति see Kāuṣ. 7. 1. — ^५ Cf.
Dārila, fol. 80^a l. 7 (to Kāuṣ. 23. 13) ... संपातितया शाखया उदक-
धारां आनयति. — ^६ E ०मर्म. — ^७ K Bū Bh मेति (with double
sandhi); v. 10. 1. — ^८ Bū स्रक्लिषुपर्यध. — ^९ vi. 16. 4. For आल
cf. Dārila fol. 86^a l. 9 (to Kāuṣ. 25. 18), आलं गोधूम- (Cod. ०मो)
व्याधिः. — ^{१०} So (सिलां) emended in accordance with AV. vi. 16. 4;
MSS. of the text शिला. — ^{११} vi. 50. 1. — ^{१२} K कर्षन्नु०; Bū E
कर्षन्नु०; Bi कर्षन्नु०; Ch कर्षन्नुर्वरान्. — ^{१३} K Bū अश्मनो. —
^{१४} K Ch P तर्दम०. — ^{१५} Ch E वदनात्. —

चारे^१ । २० । बलीन्हरत्याशया आशापतये ऽग्निभ्यां क्षे-
पपतये । २१ । यदैतेभ्यः कुर्वीत वाम्यतस्तिष्ठेदास्तम-
यात् । २२ । ॥ २ ॥ ॥ ५१ ॥

ये पन्थान इति^२ परोत्योपदधीत । १ । प्रयच्छति^३ । २ ।
यस्यास्ते यत्ते देवी विषाणा^४ पाशानित्युन्मोचनप्रतिरूपं
संपातवन्तं करोति । ३ । वाचा बद्धाय^५ भूमिपरिले-
खम्^६ । ४ । आयन इति^७ शमनमन्तरा हृदं^८ करोति^९ । ५ ।
शाले च । ६ । अवकया^{१०} शालां परितनोति । ७ । शय्यमानाय
प्रयच्छति । ८ । निदग्धं प्रक्षालयति । ९ । महीमू ष्विति^{११}
तरणान्यालम्भयति । १० । दूरान्नावं^{१२} संपातवतीं नौमणिं
बध्नाति । ११ । प्रपथ इति^{१३} नष्टैषिणां प्रक्षालिताभ्यक्त-
पाणिपादानां दक्षिणान्पाणीन्निमृज्योत्थापयति^{१४} । १२ ।
एवं संपातवतः । १३ । निमृज्यैकविंशति^{१५} शर्कराश्चतुष्पथे
ऽवक्षिप्यावकिरति^{१६} । १४ । नमस्कृत्येति^{१७} मन्त्रोक्तम् । १५ ।
अंहोलिङ्गानामापो^{१८} भोजनहवींश्चभिमर्शनोपस्थानमा-

^१ See sū. 2. — ^२ vi. 55. 1. — ^३ Ch has a colon here. — ^४ vi. 84. 1; 63. 1; 121. 1. — ^५ P *म्वोचन* (!). — ^६ So P Bi Bh K (sec. man.) Ch (sec. man.); Bū E K (prim. man.) Ch (prim. man.) बद्धाय. — ^७ K *लेखम्*. — ^८ vi. 106. 1. — ^९ E Ch (prim. man.) हृदं; P Bh हृदयं. — ^{१०} Bi has a colon here. — ^{११} D (schol.) to Kāuṣ. 40. 5, अवका शेषवासः (for शेषवासः; cf. शेषासि, शेषासिका, शेषास, and Āc. Gr. iv. 4. 8). — ^{१२} vii. 6. 2. — ^{१३} Ch दूरां; Bū दूरान्. — ^{१४} vii. 9. 1. — ^{१५} K Bh दक्षिणात्प. — ^{१६} Ch Bh Bū K पाणी. — ^{१७} K P Bh निर्मृ. — ^{१८} Thus (ऽवक्षिप्या) emended; E बद्धिप; the rest च चिप. — ^{१९} vii. 102. 1. — ^{२०} For the अंहोलिङ्गव see Kāuṣ. 32. 27, note; 58. 22, etc. —

दित्यस्य । १६ । स्वयं हविषां भोजनम् । १७ । विश्वे देवा
इत्यायुष्याणि । १८ । स्थालीपाके घृतपिण्डान्प्रतिनीया-
न्नाति । १९ । अस्मिन्वसु यदाबध्नन्नव प्राणानिति^१ युग्म-
कृष्णलमादिष्टानां^२ स्थालीपाक आधाय बध्नाति । २० ।
आशयति । २१ । ॥ ३ ॥ ॥ ५२ ॥

आयुर्दा इति^३ गोदानं^४ कारयिष्यन्सभारान्संभरति^५ । १ ।
अमघ्निमोजोमानीं^६ दूर्वामकर्णमश्ममण्डलमानुहुशकृ-
त्पिण्डं^७ षड् दर्भप्रान्तानि कंसमहते^८ वसने शुद्धमाज्यं शा-
न्ता ओषधीर्नवमुदकुम्भम्^९ । २ । बाह्यतः शान्तवृक्षस्येध्मं
प्राञ्चमुपसमाधाय । ३ । परिसमुह्य पर्युष्य परिस्तीर्य ब-
र्हिर्हृदपात्रमुपसाद्य परिचरणेनाज्यं परिचर्य^{१०} । ४ । नि-
त्यान्पुरस्ताद्धोमान्हुत्वाज्यभागौ च । ५ । पश्चादग्नेः प्रा-

^१ i. 30. 1; cf. the आयुष्यगण, Kāuṣ. 54. 11, note; also 59. 1. —

^२ i. 9. 1; 35. 1; v. 23. 1; cf. the first वर्षस्नग्ण, Kāuṣ. 13. 1, note. —

^३ Cf. D (schol.) to Kāuṣ. 11. 19. — ^४ ii. 13. 1. — ^५ Ath. Paddh. अघादिके गोदानिकं कर्म; Daç. Kar. अघ संवत्सरे; both texts treat the गोदानं immediately after the अन्नप्राशनं (Kāuṣ. 58. 11). —

^६ Ch करिष्यन्सः. — ^७ So P Bh; Bū Bi and Ath. Paddh. अमंमृमो; K अमंमृमो; Ch अमंमृमो; E अमंमृमो; cf. sū. 15, and 54. 19. —

^८ For अकर्ण cf. Kāuṣ. 7. 25, and D (schol.) ibid. — ^९ Ch E Bū °मानुहुः; cf. Kāuṣ. 7. 23, and D (schol.) ibid. — ^{१०} E कंसः. —

^{११} Ath. Paddh. adds as follows: इध्माबर्हिः । त्रीह्यवी । शमीपचिका (cf. Āçv. Gr. i. 17. 3) एतास्सभारान्समुहुत्वा । अघ्यसस्येत्वादि (AV. xix. 68. 1; MSS. अघ्यसस्ये°) गोदानिकं तन्म. — ^{१२} Ath. Paddh.

ततः यदग्ने तपसा तपो ऽग्ने तपसाप्यामह इति द्वाभ्यां (vii. 61. 1, 2) परिसमहयति (see Kāuṣ. 57. 23) । सं मा सिंचत्विति (vii. 83. 1) चिः पर्युचति (see ibid. sū. 22). The passage contained in this and the next sūtra is repeated at Kāuṣ. 67. 20 fg.; 94. 11 fg.; 185. 4 fg., etc. —

¹ Ch E ०न्वारब्धाये; cf. Kāuṣ. 44. 3. — ² Ath. Paddh. and Daç. Kar. चायुर्दा इति सूक्तेनानुयोजनं. — ³ Daç. Kar. ०यींसं; K P Bh ०यीं. — ⁴ Ch प्रोचति; Daç. Kar. यस्मात्तस्मिन् (etc. xi. 6. 23 in full) सर्वा इमा आप बोधधय इति (Kāuṣ. 9. 9) चिरेवा-
यींसंप्रोचति (!). — ⁵ So K; the rest चिष्य०. — ⁶ Bū चिष्य०. — ⁷ E स्वासी०. — ⁸ K Bh Ch (prim. man.) च्वास्मान्वारब्धाव
(with double sandhi). — ⁹ ii. 13. 1. — ¹⁰ Ath. Paddh.
कुमारस्य मर्त्ति. — ¹¹ Ath. Paddh. पुनस्तेनैव सूक्तेन जुहुयात् अम-
मण्डले । पुनस्तेनैव जुहुयात् उदपात्रे । . . . तस्मिन्स्वास्त्ररूपं कृत्वा उत्त-
रसंपातात्सर्वानानयति. — ¹² So P Bh; Bū Bi अमंमृमो०; K अमं-
स्त्रिमो०; Ch E अमस्त्रिमो०; Daç. Kar. अमंमृमग्लोसहित (?) उदपात्रे;
Ath. Paddh. अमंमृमोजोमानीयसहिते (!) उदपात्रे; cf. sū. 2, and 54. 19. —
¹³ K P Bh वैक्वधाभिः०; cf. Kāuṣ. 54. 19. — ¹⁴ vi. 8. 1; Ath. Paddh.
and Daç. Kar. चायमगन्धविता चुरेयेति तिसुभिः. But Daç. Kar.
in citing the verses in full substitutes viii. 2. 17 for vi. 68. 3; cf. the
following sūtras.

अदितिः शमश्चत्युन्दति^१। १८। यत्क्षुरेणेत्युदकपत्रं^२ क्षुर-
मङ्गि श्योत्य^३ चिः^४ प्रमार्ष्टि^५ । १९। येनावपदिति^६ दक्षि-
णस्य केशपक्षस्य दर्भपिञ्जल्या केशानभिनिधाय^७ प्रच्छिद्य
स्थालरूपे करोति । २०। एवमेव द्वितीयं करोति । २१।
एवं तृतीयम् । २२। एवमेवोत्तरस्य केशपक्षस्य क-
रोति^८ । २३। ॥ ४ ॥ ॥ ५३ ॥

अथ नापितं समादिशत्यक्षखन्वप^९ केशश्मश्रुरोम परि-
वप नखानि च कुर्विति^{१०} । १। पुनः प्राणः पुनर्मेत्विन्द्रि-
यमिति^{११} चिर्निर्मृज्य^{१२} । २। त्वयि महिमानं सादयामीत्य-
न्ततो योजयेत्^{१३} । ३। अथैनमुप्रकेशश्मश्रुं कृत्तनखमाप्ता-
वयति^{१४} । ४। हिरण्यवर्णा^{१५} इत्येतेन सूक्तेन गन्धप्रवादा-
भिरलंकृत्य^{१६} । ५। स्वक्तं म^{१७} इत्यानक्ति^{१८} । ६। अथैनमहतेन

^१ vi. 68. 1; K रमश्चत्यु०. — ^२ viii. 2. 17. — ^३ K Bū Bh Ch (sec. man.) उदकपत्रं; Bi P Ch (prim. man.) उदकपात्रं; E उदकपात्रं. —
^४ So all MSS. except K, which reads °ङ्गिः श्योत्य; Ath. Paddh. क्षुरक्ष्योतनं करोति. — ^५ So K; the rest चिष्म०. — ^६ vi. 68. 3. — ^७ Ath. Paddh. दर्भपिञ्जलीसहितान्केशान्. — ^८ Ath. Paddh. ततो दक्षिणस्य केशपक्षस्य उत्तरस्य केशपक्षस्य उदं पुनः पुनः तृप्तः (I for उप्तः?) । सकृत्सकृत्तं च. — ^९ Ath. Paddh. and Daç. Kar. अथ नापितप्रैषः. — ^{१०} Cf. Pār. Gr. ii. 1. 21; Āçv. Gr. i. 17. 17. — ^{११} vi. 53. 2; vii. 67. 1. — ^{१२} KP Bū Bh निर्मृज्य; Ath. Paddh. and Daç. Kar. अर्धमुच्छिद्ये शिरसि एताभ्यां पुनः क्षुरसंस्कारः. — ^{१३} Ath. Paddh. देवदत्तशर्मणे त्वयि महिमानं (MSS. मयिमानो!) सादयामि. — ^{१४} Thus emended; KBūBhPCh and Daç. Kar. कृतं; E Bi कृतं. — ^{१५} i. 33. 1. — ^{१६} Ath. Paddh. and Daç. Kar. हि-
रण्यवर्णा इति सूक्तेन कलशोदकमभिमंत्र्याप्तावयति यस्मै गन्ध इति तिसृभिः (xii. 1. 23-5) गन्धपुष्पाद्यभिमंत्र्य; cf. Kāuç. 13. 12. —
^{१७} vii. 30. 1. — ^{१८} Ch °त्यनक्ति; these two words are wanting in E; Daç. Kar. and Ath. Paddh. कज्जलमभिमंत्र्य (MSS. काजल०) अचिणी (!) अञ्जनं करोति. —

वसनेन परिधापयति परि धत्तेति द्वाभ्याम्^१ । ७ । एह-
 श्मानमा तिष्ठेति^२ दक्षिणेन पादेनाश्ममण्डलमास्थाप-
 यद्दक्षिणमग्निमनुपरिणीय।८। अथास्य वासो निर्मुष्णति^३
 यस्य ते वास इत्येतया^४ । ९ । अथैनमपरेणाहतेन वसने-
 नाच्छादयत्ययं वस्ते गर्भं पृथिव्या इति पञ्चभिः^५ । १० ।
 यथा द्यौर्मनसे चेतसे धिय इति^६ महाम्रीहीणां स्थाली-
 पाकं श्रपयित्वा शान्त्युदकेनोपसिच्याभिमन्त्र्य प्राशय-
 ति^७ । ११ । प्राणापानावोजो ऽसीत्युपदधीत^८ । १२ । तुभ्यमेव
 जरिमन्निति^९ कुमारं मातापितरौ त्रिः संप्रयच्छेते^{१०} । १३ ।
 घृतपिण्डानाशयतः^{११} । १४ । चूडाकरणं^{१२} च गोदानेन ध्या-

^१ ii. 13. 2, 3. — ^२ ii. 13. 4. — ^३ Bi has a colon here; Daç. Kar. आचार्ये (!) वस्त्रं समर्पयति; Ath. Paddh. उत्तरवास च दत्तं गृह्णा-
 त्पुपाध्यायः. — ^४ ii. 13. 5. — ^५ xiii. 1. 16-20. — ^६ ii. 15. 1;
 vi. 41. 1. For the first of these pratikas and several others, following
 in this and the next four chapters, cf. the आर्युष्यमन्त्र, Ath. Pariç.
 34. 4: यथा बीः प्राणापानावोजो ऽसि तुभ्यमेवाभीष्ठां ते मुचामि स्वीत
 देवा आवतस्त उप प्रियमन्नकाय मूत्रव आ रभस्व प्राणाय नमो (MSS.
 नम) विवासहिमित्वायुष्याणि । ४ । The pratikas are: ii. 15. 1; 17. 1; 28. 1;
 33. 1; iii. 11. 1 (i. 10. 4); iv. 13. 1; v. 30. 1; vii. 32. 1; viii. 1. 1; 2.
 1; xi. 4. 1; xvii. 1-5; cf. Kāuç. 52. 18; 57. 31, etc. — ^७ Daç. Kar.
 माणवकं (Cod. माणकं). — ^८ ii. 16. 1; 17. 1; cf. the preceding
 note. — ^९ ii. 28. 1; cf. note 6. — ^{१०} Daç. Kar. परस्परं प्र-
 यच्छेते (Cod. ष्यच्छति) । प्रथमं पिता मातुः । द्वितीयं माता पितुः तृतीयं
 पिता मातुः; Ath. Paddh. षट्सूक्तावृत्तिः. — ^{११} Daç. Kar. पुनरनेनैव
 सक्तेन चीम्बुतपिण्डाभ्यर्च्येकंप्रत्येकं संपात्याभिमन्त्र्य कुमारं प्राशयति । ततः
 पूर्वोक्तानि चत्वारि परिदानानि ददाति (cf. sū. 17, and the notes to Kāuç.
 58. 16, 17, and 18) । इति गोदानं; Ath. Paddh.... कुमारपिचोः (Cod. कुमारं
 पिचं) प्राप्नोति (!) ... पूर्वोक्तानि च चत्वारि परिदानानि ददाति । इति
 गोदानं समाप्तं. Both paddhatis treat the नामकरणं, of which cere-
 mony the परिदानानि form a part (see Kāuç. 58. 18, note), before
 the गोदानं. — ^{१२} Ch K P B चूडकरणं. —

स्थ्यातम् । १५ । परिधापनाश्ममण्डलवर्जम्^१ । १६ । शिवे
ते स्तामिति^२ परिदानान्तानि^३ । १७ । पार्थिवस्य मा प्र
गामेति^४ चतस्रः सर्वाण्यपियन्ति । १८ । अमस्मिमोजो-
मानी^५ च दूर्वा च केशाश्च शकृत्पिण्डं चैकधाभिसमा-
हृत्य^६ । १९ । शान्तवृक्षस्योपर्यादधाति । २० । अधिकरणं
ब्रह्मणः कंसवसनं गौर्देक्षिणा । २१ । ब्राह्मणान्भक्तनोपेप्स-
न्ति । २२ । ॥ ५ ॥ ॥ ५४ ॥

उपनयनम्^७ । १ । आयमगन्धिति मन्त्रोक्तम्^८ । २ ।
यत्सुरेणेत्युक्तम्^९ । ३ । येनावपदिति^{१०} सकृदपिञ्जलि^{११} । ४ ।

^१ Ath. Paddh. adds: शेषं गोदानवत् । तुभ्यमेवेति (ii. 28. 1) अनुयोजनं
श्राव्यद्वये (cf. Kāuṣ. 53. 6); Daç. Kar. treats the चूडाकरणं in full
(अथ संवत्सरे द्विसंवत्सरे वा चूडाकरणमुच्यते), agreeing with the
Ath. Paddh. in employing ii. 28. 1 in connection with the श्रा-
व्यद्वयं — ^२ viii. 2. 14. — ^३ Cf. Kāuṣ. 58. 18, note; Daç. Kar.
इति चूडाकरणं. — ^४ ii. 29. 1; xiii. 1. 59; cf. for the second pratika
the आयुष्यवय, sū. 11, note. — ^५ So P Bh; K Bi Bū अममो^{१०}; Ch E
अमस्मिमो^{१०}; cf. Kāuṣ. 53. 2, 15. — ^६ Ch E °कधाभिः समाहृत्य; Bi
°कधाभिः; cf. Kāuṣ. 53. 16. — ^७ Daç. Kar. and Ath. Paddh.
गर्भपंचमे गर्भाष्टमे वा गोदानिकं तंच । आय्यभागांते श्राव्यद्वयं करोति ।
आ यातु मिच (iii. 8. 1; cf. sū. 18) इति सूक्तेनानुयोजनं । मातस्वी
(xi. 6. 23) अंते । ततो ऽभ्यातागानि जुहोति । तत्र मातस्वी
आत्मसमीपे प्राङ्मुख उपविशति (!) । आयुर्दा इति सूक्तेन (ii. 13) आय्यं
जुहोति । कुमारस्य मूर्ध्नि दक्षिणे पाणावश्ममण्डले उदपात्रे । उत्त-
रसंपाताग्रास्यरूपे आनयति । त्रिः सूक्तावृत्तिः; cf. Kāuṣ. 53. 6 fg. —
^८ vi. 68. 1; Daç. Kar. and Ath. Paddh. दूर्वा श्राव्यद्वयमुष्णोदकं चैकधा
कृत्वा आयमगन्धिति उदपात्रमनुमंचयते; cf. Kāuṣ. 53. 16, 17. —
^९ viii. 2. 17; Daç. Kar. and Ath. Paddh. सुरमार्जनं उष्णेनेति (vi.
68. 1^b) उदकं गृह्य । आदित्वा इति (vi. 68. 1^{cd}) अदितिः श्मश्रु इत्येकया
(vi. 68. 2) उदकं; cf. Kāuṣ. 53. 17 fg. — ^{१०} vi. 68. 3. — ^{११} Thus Bū
alone; the rest °पिञ्जली; Daç. Kar. and Ath. Paddh. वपनं करोति
(Ath. Paddh. केशवेदनं) सकृत् । दर्भपिञ्जलीवर्जं; cf. Kāuṣ. 53. 20. —

लौकिकं च समानामा परिधानात्^१ । ५ । उपेतपूर्वस
नियतं सवान्दास्यतो^२ ऽग्नीनाधास्यमानः^३ पर्यवेतव्रतदी-
क्षिष्यमाणानाम् । ६ । सोष्णोदकं शान्त्युदकं प्रदक्षिणम-
नुपरिणीय पुरस्तादग्नेः प्रत्यङ्मुखमवस्थाप्य^४ । ७ । आह
ब्रूहि^५ । ८ । ब्रह्मचर्यमागमुप मा नयस्वेति^६ । ९ । को नामासि
किंगोच इत्यसार्विति^७ यथा नामगोचे भवतस्तथा प्रब्रू-
हि^८ । १० । आर्षेयं मा कृत्वा बन्धुमन्तमुपनय^९ । ११ ।
आर्षेयं त्वा कृत्वा बन्धुमन्तमुपनयामीति^{१०} । १२ । ओं
भूर्भुवः स्वर्जनदोमित्यञ्जलावुदकमासिञ्चति^{११} । १३ । उत्तरो
ऽसानि ब्रह्मचारिभ्य इत्युत्तमं पाणिमन्वादधाति^{१२} । १४ । एष
म^{१३} आदित्यपुत्रस्तन्ने गोपायस्वेत्यादित्येन समीक्षते^{१४} । १५ ।
अपक्रामन्पौरुषेयावृणान^{१५} इत्येनं बाहुगृहीतं प्राञ्चमव-

^१ Daç. Kar. and Ath. Paddh. give the लौकिकं in full, as at Kāuç. 54. 1-7: अथ नापितग्निः (Ath. Paddh. अथ नापितं समादिशति) etc. — ^२ E सवा; KBū ChP Bh सवां; cf. Kāuç. 60. 1; 67. 6. — ^३ E Bh Ch (sec. man.) °धास्यमान. Is the passage to be emended to ऽग्नीनाधास्यमानस्य? Or are these words an interpolation from Kāuç. 60. 1 (अग्नीनाधास्यमानः सवान्वा दास्यन्संवत्सरं ब्रह्मादनिमपि दीपयति)? — ^४ Ath. Paddh. उपवेशयति. — ^५ Bh ब्रूहि; Ath. Paddh. and Daç. Kar. तावदाचार्यो ब्रूयात् । आह ब्रूहि. — ^६ Ath. Paddh. and Daç. Kar. ब्रह्मचारी वदति. — ^७ Ath. Paddh. and Daç. Kar. पुनराचार्यो वदति. — ^८ Daç. Kar. पुनः ब्रह्मचारी । अमुकगोच अमुकनाम (!) अमुकशर्मो ऽहं अमुकप्रवरो ऽहं. — ^९ Ch (sec. man.) inserts मा between उप and नय, but this is again erased. — ^{१०} Ch omits इति. — ^{११} Daç. Kar. and Ath. Paddh. ... अञ्जलिं पूरयित्वा । आदित्याय अर्घ्यं ददाति. — ^{१२} Daç. Kar. ब्रह्मचारिणं पाणी गृहीत्वा; Ath. Paddh. दक्षिणं पाणिं गृहीत्वा. — ^{१३} So emended; all MSS. of the text and Ath. Paddh. मा; Daç. Kar. मादित्य°. — ^{१४} So all MSS., except Ch (sec. man.): °दित्यमीक्षते; but this correction is again cancelled, so that °दित्येन समीक्षते is the final reading of the MS.; Daç. Kar. एष मादित्यपुत्रः । उदयं तमसस्वरि (vii. 53. 7) आदित्यं निरोक्षते. — ^{१५} vii. 105. 1. —

स्थाप्य दक्षिणेन पाणिना नाभिदेशे ऽभिसंस्तभ्य जप-
ति^१ । १६ । अस्मिन्वसु वसवो धारयन्तु विश्वे देवा वसव
आ यातु मिचो ऽमुचभूयादन्तकाय मृत्यव आ रभस्व
प्राणाय नमो विषासहिमित्यभिमन्त्रयते^२ । १७ । अथापि
परित्वरमाण^३ आ यातु मिच इत्यपि^४ खल्वेतावतैवोप-
नीतो^५ भवति^६ । १८ । प्रह्वाद्य चीन्प्राणायामाङ्कत्वाव-
ह्वाद्य^७ वत्सतरीमुदपात्रे समवेक्षयेत्^८ । १९ । समिन्द्र नः
सं वर्चसेति^{१०} द्वाभ्यामुत्सृजन्ति^{११} गाम् । २० । ॥ ६ ॥ ॥ ५५ ॥

अह्वाया दुहितेति द्वाभ्यां^{१२} भाटमौर्जीं मेखलां बध्ना-
ति^{१३} । १ । मिचावरुणयोस्त्वा हस्ताभ्यां प्रसूतः प्रशिषा
प्रयह्यामीति पालाशं दण्डं^{१४} प्रयच्छति^{१५} । २ । मिचावरुणयो-

^१ Ath. Paddh. तं ब्रह्मचारिणं बाहुं गृहीत्वा प्राङ्मुख उपविशति
उपाध्यायः । दक्षिणेन पाणिना नाभिदेशे संस्तभ्य जपति । आचार्यः ।
दक्षिणेन हस्तेन ब्रह्मचारिणाभिदेशे (Cod. ब्रह्मचारी०) संस्तुभ्य जपति. —
^२ i. 9. 1; 30. 1; iii. 8. 1; vii. 53. 1; viii. 1. 1; 2. 1; xi. 4. 1; xvii.
1-5; cf. the आयुष्यगण, Kāuṣ. 54. 11, note; Ath. Paddh. पंचपटल-
कायां यथादिष्टान्तथा पठितान्मुक्तान्. — ^३ Ch °चरमाणो. —
^४ iii. 8. 1. — ^५ E °तावतो०; Ch (prim. man.) °तावतो०. — ^६ Ath.
Paddh. and Daç. Kar. यथाचार्यत्वेना भवति (Daç. Kar. अथ च आ-
चार्यः प्रशक्यः) । तदा आ यातु मिच इति सूक्तं गणखाने जपति । आचार्य
उपनयमान इत्येकया (xi. 5. 3) जपति । अहं बद्धेभिरिति सूक्तेन (iv. 30)
पादंपादं वाचयति ब्रह्मचारिणं. — ^७ E °प्राण०. — ^८ K °वत्साद्य;
Daç. Kar. °वसाद्य. — ^९ So only E; the rest वत्सतर्जुदपात्रे; Daç.
Kar. अवसाद्य (!) उदपात्रे वत्सतरीमुखं निरीक्षयेत्; Ath. Paddh. अव-
ह्वाद्य वत्सतरी (!) उदपात्रेण मुखं निरीक्षते (!) ब्रह्मचारी (!). — ^{१०} vii.
97. 2; vi. 53. 3. — ^{११} Ath. Paddh. (both MSS.) उत्सृजन्ति. — ^{१२} vi.
133. 4, 5. — ^{१३} Ath. Paddh. and Daç. Kar. कटिप्रदेशे बध्नाति । पुनर्मैत्रिहि-
यमिति (vii. 67. 1) यज्ञोपवीतं ददाति. — ^{१४} Wanting in K. — ^{१५} Daç.
Kar. treats this and the following two sūtras as follows: मिचावरु-
णयोस्त्वा ... प्रयह्यामि यज्ञोपवीतमसि यज्ञस्य त्वा यज्ञोपवीतेनोपन-

स्त्वा हस्ताभ्यां प्रसूतः प्रशिषा प्रतिगृह्णामि । सुश्रवः^१
 सुश्रवसं मा कुर्ववक्रो ऽविश्रुतो ऽहं भूयासमिति प्रतिगृ-
 ह्णाति । ३ । श्येनो ऽसीति^२ च । ४ । अथैनं व्रतादानीयाः
 समिध आधापर्याति^३ । ५ । अमे व्रतपते व्रतं चरिष्यामि
 तच्छकेयं तत्समापेयं तन्मे राध्यतां तन्मे समृध्यतां तन्मे
 मा व्यनशत्तेन^४ राध्यासं तत्ते प्रब्रवीमि तदुपाकरोमि
 अमये व्रतपतये स्वाहा^५ । ६ । वायो व्रतपते । सूर्य व्रत-
 पते । चन्द्र व्रतपते । आपो व्रतपत्यो । देवा व्रतप-
 तयो । वेदा व्रतपतयो । व्रतानां व्रतपतयो व्रतमचा-
 रिषं^६ तदशकं तत्समाप्तं तन्मे राद्धं तन्मे समृद्धं तन्मे मा^७
 व्यनशत्तेन राद्धो ऽस्मि तद्धः प्रब्रवीमि तदुपाकरोमि
 व्रतेभ्यो व्रतपतिभ्यः स्वाहेति^८ । ७ । अथैनं बद्धमेखलमा-

ह्यामीति माणवकस्य दक्षिणबाहुमुपुत्त वामस्तन्वी धै धारय (!) श्येनो
 ऽसि . . . ब्रह्मचारी (Cod. ब्रह्मचारिणो) ददं प्रतिगृह्णाति सुश्रव . . .
 भूयासम् । तूष्णीं कृष्णाजिनं ददाति; Ath. Paddh. . . ददं प्रतिगृह्णा-
 ति ब्रह्मचारी असितवैलेन (Iboth. MSS.) ददाति । प्रजापते न त्वदे-
 तान्यन्य इति (vii. 80. 3). —

^१ Thus emended; MSS. and Daç. Kar. सुश्रव; cf. Pār. Gr. ii. 4. 2;
 Āçv. Gr. i. 22. 21; Gobh. Gr. ii. 10. 41. — ^२ vi. 48. 1. — ^३ E
 आदापर्याति; Ath. Paddh. and Daç. Kar. पुण्याचितं चंवलं (Daç.
 Kar. पुण्योदकाञ्जलिं) परयित्वा । आज्येनाभिघार्य । ब्रह्मचारिव्रतं द्वाद-
 शवर्षिकं वा षड्वर्षिकं वा त्रिवर्षिकं वा एकवर्षिकं वा अहोरात्रं वा रो-
 मनखधारणं । अचारशीरभोजनं । अधःशयनं । यथाशास्त्रविहितं यथा
 कार्यमाणधर्मकं । यथाशक्त्या चरिष्यामि तदप्यौ निवेदयामि । अमये
 स्वाहा । तच्च मे ऽविघ्नमस्तु तथा अस्तु इति ब्रूयात् । अमये स्वाहा । पुनरञ्जलिं
 परयित्वा उदकेनाभिघार्य । यथाप्राक्पठितं तन्मुरवे निवेदयामि तच्च मे
 ऽविघ्नमस्तु । एवं गुरवे नमः । अमे व्रतपत इत्यादि अष्टौ समिध आद-
 धाति. — ^४ Daç. Kar. (twice) व्यनशत्तेन. Are the words to be emended
 to विनशत्तेन or नीनशत्तेन? cf. sū. 7. — ^५ Cf. VS. i. 5; ii. 28; Māitr. S.
 iv. 9. 24; TS 1. 5. 10. 3; Tāit. Ār. iv. 41. 3-6; Çāṅkh. Çr. iv. 8. 6; 12. 8. —
^६ Bi अचार्य. — ^७ Is the word to be emended to न? cf. sū. 6. — ^८ Ch has

हितसमिक्तं^१ सावित्रीं वाचयति । ८ । पञ्चः प्रथमम् । ९ ।
ततो ऽर्धर्चशः । १० । ततः संहिताम् । ११ । अथैनं
संशास्त्यमेष्टासि ब्रह्मचारिन्मम चापो ऽशन कर्म कुरुध्व-
स्तिष्ठन्मा दिवा स्वाप्सीः^२ समिध आधेहि^३ । १२ । अथैनं^४
भूतेभ्यः परिददात्यग्नये^५ त्वा परिददामि ब्रह्मणे त्वा परि-
ददाम्युदङ्ग्याय^६ त्वा श्रूत्वाणाय^७ परिददामि शत्रुञ्जयाय त्वा
क्षात्राणाय परिददामि मार्तुञ्जयाय^८ त्वा मार्तुवाय^९ परि-
ददाम्यघोराय त्वा परिददामि तक्षकाय त्वा वैशालेयाय
परिददामि हाहाहूह्यां त्वा गन्धर्वाभ्यां^{११} परिददामि यो-

the numbers २, ३ etc. before the colons; Daç. Kar. fills out as follows, in accordance with sūtra 6: वयो व्रतपते (Cod. °पतये) व्रतं चरिष्यामि वायवे (Cod. वायो) व्रतपतये स्वाहा । २ । सूर्य व्रतपते (Cod. °पतये) व्रतं च° सूर्याय व्रतपतये स्वाहा । ३ । etc. इति अष्टौ व्रतानि; Ath. Paddh. ... इत्यष्टौ मंत्राः कल्पजाः. Cf. TS. i. 6. 6. 3. —

^१ E °समिक्तं. — ^२ P Bi स्वाप्सीः. — ^३ Daç. Kar. अवाचाधे आचारं कथयति । स्वस्त्वाने उपविश्य अमेष्टासि ब्रह्मचारिन्मम गौरयो (!) कुर्याः (Cod. °यात्) । ... मा दिवा स्वाप्सीः । नित्यं भोजनकाले अपो ऽशन कर्म कुरु । ऊर्ध्वस्तिष्ठन्मा कूपं निरीक्षयेः (Cod. °येत्) । मा वृषारोहणं कुरु । मा यज्ञाय (!) कुरु । बाढमिति । इत्येवमादि आचारांश्कथयति । करवाणीति ब्रह्मचारी वदति. Cf. Āçv. Gr. i. 22. 2; Çāṅkh. Gr. ii. 4. 5; Gobh. Gr. ii. 10. 34; Pār. ii. 3. 2; Çat. Br. xi. 5. 4. 5. —

^४ Ath. Paddh. अथैनं भूतेभ्यः परिददामीति षोडश परिदानानि ददातीति; Daç. Kar. ततः षोडश परिदानानि ददाति । अथैनं भूतेभ्यः परिददाम्यग्नये etc. as above. — ^५ Thus emended. All MSS. and Daç. Kar. (cf. the preceding note) परिददाम्य°; it is probably an old error, due to the subsequent occurrences of the word in the formula. —

^६ Ch °ये; Bh °यए. — ^७ Daç. Kar. उदङ्ग्याय. — ^८ KBū श्रूत्वाणाय; Daç. Kar. श्रूत्वाणाय. — ^९ So emended; KP Bh Bi मार्तुञ्जयाय; Ch E Bū and Daç. Kar. मार्तुञ्जयि; Pet. Lex. emends to मार्तुञ्जये (dative of मार्तुञ्जयी). — ^{१०} So emended; KP Bh Bi E मार्तुञ्जये; Ch Bū and Daç. Kar. मार्तुञ्जये; this latter reading is emended to मार्तुञ्जये by the Pet. Lex. to match the emended मार्तुञ्जये; see the preceding note. Cf. also viii. 10. 23. — ^{११} Ch here inserts त्वा, above the line. —

गक्षेमाभ्यां त्वा परिददामि भयाय च त्वाभयाय^१ च^२ परि-
ददामि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः परिददामि सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः
परिददामि विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यः परिददामि सर्वेभ्यस्त्वा
भूतेभ्यः परिददामि सप्रजापतिकेभ्यः^३ । १३ । स्वस्ति
चरतादिहेति मयि रमन्तां ब्रह्मचारिण इत्यनुगृह्णीयात्
। १४ । नानुप्रणुदेत् । १५ । प्रणीतीरभ्यावर्तस्वेत्यभ्यात्म-
मावर्तयति^४ । १६ ।

यथापः प्रवता^५ यन्ति यथा मासा अहर्जरम्^६ ।

एवा मा ब्रह्मचारिणो धातरायन्तु^७ सर्वदा ॥

स्वाहेत्याचार्यः समिधमादधाति^८ । १७ । ॥ ७ ॥ ॥ ५६ ॥

आङ्गाया दुहितेति द्वाभ्यां^{१०} भाद्रमौर्द्धीं मेखलां ब्रा-
ह्मणाय बध्नाति । १ । मौर्वीं क्षत्रियाय धनुर्ज्या^{११} वा । २ ।
क्षौमिकीं वैश्याय । ३ । मिचावरुणयोस्त्वा हस्ताभ्यां

^१ E and Daç. Kar. भवाय च त्वाभवाय. — ^२ Wanting in K. —
^३ Daç. Kar. reads the passage beginning here as follows: सर्वेभ्यस्त्वा
भूतेभ्यस्त्वा । सुखाणाय (! for सुखाणाय?) त्वा । सप्रजापतिकेभ्यः परिद-
दामि । ब्रीह्यवशमीमिश्रोदकेन अभिमन्त्र्य मूर्ध्नि दद्यात् । इति परि-
दानं. — ^४ Cf. Çat. Br. xi. 5. 4. 3; Āçv. Gr. i. 20. 8; Çāṅkh.
Gr. iv. 18. 2. — ^५ vii. 105. 1; Daç. Kar. and Ath. Paddh. अर्धर्वेन
आत्मसंमुखं करोति. — ^६ Bū प्रवता; Daç. Kar. पर्वता. — ^७ P
० बुरं. — ^८ Ch धारयन्तु; Daç. Kar. reads the last two pādas as
follows: एवा वा ब्रह्मचारिणो धातरायंषि कल्पतां (!); Ath. Paddh.
यथापः प्रवता यत्वेकया कल्पजया. Cf. Tāitt. Ār. vii. 3. 3; Tāitt. Up.
i. 4. 3. — ^९ Daç. Kar. and Ath. Paddh. add here: ततः अभाता-
नानि बुहोति । वाताज्जात (iv. 10. 1; cf. Kāuç. 58. 9) इति शङ्क-
मणिं संपात्याभिमन्त्र्य यीवायां बध्नाति । ततः संध्यावदनं करोति; Ath.
Paddh. संध्यालोकषट्करोति (! for संध्यां वषट्करोति?); cf. Kāuç. 57. 16,
note. — ^{१०} vi. 133. 4, 5. — ^{११} Ch Bi धनुर्वी. —

प्रसूतः प्रशिषा प्रयच्छामीति पालाशं दण्डं ब्राह्मणाय
 प्रयच्छति । ४ । आश्वत्थं क्षत्रियाय । ५ । न्ययोधावरोहं
 वैश्याय । ६ । यक्षस्य दण्डो भज्येत यच्छृते चिदभिन्निष^१ इत्ये-
 तयालभ्याभिमन्त्रयते । ७ । सर्वच शीर्णे भिक्षे नष्टे ऽन्यं
 कृत्वा पुनर्मैत्रिन्द्रियमित्यादधीत^२ । ८ । अथ वासांसि । ९ ।
 ऐश्वर्यहारिणानि ब्राह्मणस्य । १० । रौरवपार्षतानि^३ क्षत्रि-
 यस्य । ११ । आज्ञाविकानि वैश्यस्य । १२ । सर्वेषां
 क्षौमशाणकचलवस्त्रम्^४ । १३ । काषायाणि । १४ ।
 वस्त्रं चाण्यकाषायम्^५ । १५ । भवति^६ भिक्षां देहीति ब्रा-
 ह्मणश्चरेत्^७ । १६ । भिक्षां भवती ददात्विति क्षत्रियः । १७ ।
 देहि भिक्षां भवतीति वैश्यः । १८ । सप्त कुलानि ब्राह्म-
 णश्चरेत्क्षौणि क्षत्रियो द्वे वैश्यः । १९ । सर्वं ग्रामं चरेद्भैक्षं
 स्तेनपतितवर्जम् । २० । मय्यय इति^८ पञ्चप्रश्नेन जुहो-
 ति । २१ । सं मा सिञ्चन्त्विति^९ चिः^{१०} पर्युक्षति^{११} । २२ ।
 यदग्ने तपसा तपो ऽग्ने तपस्तप्यामह इति द्वाभ्यां^{१२} परि-

^१ xiv. 2. 47. — ^२ vii. 67. 1. — ^३ K E °दहीत. — ^४ K P Bi Bh °पारिषतानि. — ^५ E Ch (sec. man.) °शाणः. — ^६ Ch °वस्त्र. — ^७ K चाण्यका. — ^८ K P Bh °काषायो (for °काषायं क्षौ, the latter belonging to the next sūtra?). — ^९ Ch P have a colon here, perhaps misunderstanding भवति as the verb, and joining it to the previous sūtra? — ^{१०} Ath. Paddh. and Daç. Kar. अथ स्थाने सन्ध्यालोकावदु-
 रोति (cf. Kāuç. 56. 17, note) । भिक्षां च । माता प्रथमं भिक्षां ददाति ।
 क्षौं स्वस्ति गृहीत्वा । भिक्षां ब्रह्मचारी गुरवे निवेद्य । भिक्षां भो इति
 मन्त्रेण । आचार्यः प्रतिगृह्णाति । सुभिक्षां भोरिति (!). — ^{११} vii. 82. 2. —
^{१२} vii. 38. 1. — ^{१३} Bū Ch E Bi चिञ्च. — ^{१४} Ath. Paddh. and Daç.
 Kar. ततो अपि कार्यं करोति । अय्यचसद्येति (Cod. अय्यसद्येति; xix. 68. 1)
 अपति । सं मा etc. as Kāuçika. — ^{१५} vii. 61. 1, 2. —

समूहयति। २३। इदमापः प्रवहतेति^१ पाणी प्रक्षालयते^२। २४।
 सं मा सिञ्चन्विति^३ चिः^४ पर्युक्षति^५। २५। अग्ने समिध-
 माहार्धमित्यादधाति चतस्रः^६। २६। एधो ऽसीत्यूष्मभक्षं
 भक्षयत्या निधनात्^७। २७। त्वं नो मेध^८ इत्युपतिष्ठते^९। २८।
 यदन्नमिति^{१०} तिसृभिर्भैक्षस्य जुहोति। २९। अहरहः
 समिध आहृत्यैवं सायं प्रातरभ्यादध्यात्। ३०। मेधाजनन
 आयुषैर्जुहुयात्^{११}। ३१। यथाकामं द्वादशराचमरसाशी भ-
 वति^{१२}। ३२। ॥ ६ ॥ ॥ ५७ ॥

^१ vii. 98. 3. — ^२ Bi °क्षालयति. — ^३ vii. 33. 1. — ^४ Bū Ch E Bi चिष्य°. — ^५ Ath. Paddh. and Daç. Kar. पुनः चिः पर्युक्षति। अपवे
 त्वा जुष्टं प्रोक्षामि. — ^६ xix. 64. 1; Ath. Paddh. and Daç. Kar.
 चतसृभिः प्रत्विषं समिधमादधाति. Then follow in Daç. Kar. four verses
 corresponding to xix. 64. 1-4 with the following variants: Verse 1^d,
 यक्षति for यक्षतु; 2°, भोजय for वर्धय, and at the end of the verse
 there is added दीर्घमायुः कृणोतु मे; 4^d, चाषार्याय for चा शंसव. —
^७ vii. 89. 4; E निधानात्. — ^८ vi. 108. 1. — ^९ Ath. Paddh. अपिं. —
^{१०} vi. 71. 1-3; Daç. Kar. cites the verses in full, substituting vi. 53. 2^{ad}
 for vi. 71. 3^{cd}: वैश्वानरो(नो) अदव्यस्तनूपा अन्नसिद्धाति दुरितानि वि-
 क्षा. — ^{११} For the आयुष्यगण see Kāuç. 54. 11, note; for the मेधाजनन,
 Kāuç. 10. 1 fg. — ^{१२} The Ath. Paddh. adds a chapter of वेदव्रतानि,
 to wit: चिषवर्णं। अन्नसमिते भोजनं। अधःशयित्वं। मैत्रव्रतं (! for मीन?)
 द्वादशराचं चरेत्। तत्रभावात् द्विजानां नाई इति वचनात् ॥ अषा-
 ष्टिके वेदव्रतं करोति। ... स्तुष्टिसे ऽपिं स्थापयित्वा वपनं करोति।
 पुण्याचिताञ्जलिं पूरयित्वा आग्नेनाभिषार्य। वेदव्रतं सांवत्सरिकं रोम-
 नखानि (!) धारयं यथाशास्त्रविहितं। यथाकार्यमाणधर्मकं। यथाशक्त्या
 चरिष्यामि etc. (as in Kāuç. 56. 5, note) ... तथास्तिवत्पाचार्यो ब्रूयात्।
 अपये व्रतपतय इत्यष्टौ समिध आदधाति। इति वेदव्रतग्रहणं समाप्तं ॥
 अथ वेदव्रतदीक्षणमुच्यते। इदावत्सरायेति चतसृभिः कौशिकोक्तिः (42. 1)
 आश्वं जुहुयात्। समिधो ऽभ्यादध्यात्। एतदन्नमरं सर्वं पूर्ववत्करोति।
 अभ्यातानाशुत्तरतंच। इति वेदव्रतं समाप्तं ॥ अथ कल्पव्रतं वयमासिकं करो-
 ति। ग्रहणमुद्दीचयं वेदव्रतवत्करोति ॥ अथ मृगाव्रतं (both MSS.) उच्यते।
 यद्वाचमध्ये अव्यसस्य (MSS. अव्यसस्य; xix. 68. 1) अपति। स्तुष्टिसे ऽपिं

भद्राय कर्णः क्रोशतु भद्रायास्त्रि वि वेपताम् ।

परा दुःस्वप्न्यं^१ सुव यज्ञदं तन्न आ सुव ॥

अस्त्रिवेपं^२ दुःस्वप्न्यमार्तिं पुरुषरेषिणीम्^३ ।

तदस्मदश्विना युवमप्रिये प्रति मुञ्चतम्^४ ॥

यत्पार्श्वादुरसो मे अङ्गादङ्गादववेपते ।

अश्विना पुष्करस्रजा तस्माच्चः पातमंहसं^५

इति कर्णं क्रोशन्तमनुमन्त्रयते । १ । अस्त्रि वा स्फुरत्^६ । २ ।

वि देवा जरसोत देवा आवतस्त उप प्रियमन्तकाय

मृत्यव आ रभस्व प्राणाय नमो विषासहिमित्यभिम-

न्त्रयते^{७,८} । ३ । ब्राह्मणोक्तमृषिहस्तश्च । ४ । कर्मणे वां वेषाय वां

सुकृताय वामिति^९ पाणी प्रक्षाल्य । ५ । निर्दुरर्मण्य^{१०} इति सं-

धाव्यार्द्ध । शुद्धा न आप इति^{११} निष्ठीव्य जीवाभिराचम्य^{१२,१३} । ७ ।

एहि^{१४} जीवमित्याञ्जनमणिं बध्नाति । ८ । वाताज्जात^{१५} इति

आपयित्वा वपनं करोति । मेखलायश्चोपवीतदस्तादानं यथोक्तं करोति (Kāuṣ. 56. 1 fig.) । पुण्याचिताञ्जलिं पूरयित्वा । मुगाव्रतं अमरुमिति भोजनं । अश्वःश्वित्वं विषवयं अमरुमिति भोजनं । अशीरभोजनं । रोमन-
खानि धारयं (!) । यथाशास्त्रविहितं etc. (like the वेदव्रत above) । इति मुगाव्रतं ॥ विषासहिमतं चिरानं वा चतुराणं ग्रहणं उद्दीपयं । मुगाव्रतवत्करोति ॥ अमरुतं द्वादशरात्रं मुगाव्रतवत्करोति । व्रताते धेनुर्दक्षिणा । ब्रह्मचारी ददाति. —

^१ Ch E P Bi दुष्पन्नं. — ^२ K वेपं. — ^३ K Bh रेषिणीः. — ^४ K मुञ्चतां. — ^५ K B Ch E Bi पातुः. — ^६ Ch स्फुरत्; E स्फुरत्. —

^७ iii. 31. 1; iv. 13. 1; v. 30. 1; vii. 32. 1; viii. 1. 1; 2. 1; xi. 4. 1;

xvii. 1-5; cf. the आयुष्यवय, Kāuṣ. 54. 11, note. — ^८ E has a colon

here. — ^९ VS. i. 6; TS. i. 1. 4. 1; Taitt. Br. iii. 2. 4. 1; Maitr. S. i.

1. 4; cf. Kāuṣ. 1. 36. — ^{१०} xvi. 2. 1. — ^{११} xii. 1. 30. — ^{१२} D

(schol.) to Kāuṣ. 3. 4, जीवा खेति चतसृभिः (xix. 69. 1-4). — ^{१३} MSS.

अच्येहि, with Vedic sandhi (Whitney 127, end). — ^{१४} iv. 9. 1. —

^{१५} iv. 10. 1; cf. the Paddhatī, Kāuṣ. 56. 17, note. —

कृशनम्। ९। नव प्राणानिति^१ मन्त्रोक्तम्। १०। घृतादुल्लसमा
त्वा चृतत्तुभिष्ट्वा मुञ्चामि त्वोत देवा आवतस्त उप प्रि-
यमन्तकाय मृत्यव आ रभस्व प्राणाय नमो विषासहि-
मित्यभिमन्त्रयते^२। ११। निर्दुरर्मण्य^३ इति सर्वसुरभिचूर्णे-
रण्ये ऽप्रतीहारं^४ प्रलिम्पति। १२। अथ नामकरणम्^५। १३।
आ^६ रभस्वेमामित्यविद्धिन्नामुदकधारामालम्भयति^७। १४।
पूतुदारं^८ बध्नाति^९। १५। पाययति^{१०}। १६। यस्ते वास^{११}
इत्यहतेनोत्तरसिचा प्रच्छादयति^{१२}। १७। शिवे ते स्तामिति

^१ v. 28. 1. — ^२ v. 28. 14, 12, 13; iii. 11. 1; iv. 13. 1; vii. 13. 1; v. 30. 1; vii. 32. 1; viii. 1. 1; 2. 1; xi. 4. 1; xvii. 1-5; cf. the चायु-
ष्यगण, Kāuṣ. 54. 11, note. — ^३ Ch °मन्त्रयति. — ^४ xvi. 2. 1. —
^५ Ch E Bū प्रति°; cf. Kāuṣ. 28. 13. Or is प्रतीहारं the right reading
as in Kāuṣ. 29. 22? — ^६ Daç. Kar. and Ath. Paddh. एकादशे ऽहनि
द्वादशे वा त्रयोदशे वा मासे वा प्रथमवदस्व मातृरूपस्ये। तावुनि संपा-
तानानयति दधिमध्वाशयति (Daç. Kar. °शमयति; cf. Kāuṣ. 10. 17, 18)
। शतराचं वा नामकरणमुच्यते। यथाकुलधर्मेण वा. — ^७ viii. 2. 1;
cf. the चायुष्यगण Kāuṣ. 54. 11, note. — ^८ K °वह्निनामु°. — ^९ Ath.
Paddh. and Daç. Kar. आ रभस्वेत्त्वर्धसूक्तेन माणवकस्य दक्षिणहस्ते
°धारां निनयति। Then follow in the Daç. Kar. verses 1-10 of
viii. 2, in full. — ^{१०} K Ch (prim. man.) पूत°; cf. Kāuṣ. 8. 15. —
^{११} Daç. Kar. and Ath. Paddh. देवदारुमणिं (Ath. Paddh. शास्त्रमणिं)
संपात्याभिमन्त्र्य निघृष्य बध्नाति. — ^{१२} Daç. Kar. and Ath. Paddh.
पाययति। ततः पुष्पाहंति नाम करोति। द्यवरं चतुरवरं वा। मन्त्रसंयुक्तं
(! for मनुष्य°?) देवतासंयुक्तं वा। हिरण्यमन्त्रार्थाय पिता माणवकस्य
दक्षिणतस्करौ (! for °तः कर्णे?) नाम कथयति. — ^{१३} viii. 2. 16. —
^{१४} Ath. Paddh. and Daç. Kar. यस्ते वास इत्युवा यंचनिर्मुक्तवस्त्रेण
उदग्दशेन आच्छादयति ततः चत्वारि परिदानानि ददाति। शिवे ते
स्तामिति द्वाभ्यां (viii. 2. 14, 15; but Daç. Kar. cites in full only viii. 2.
14, 15^{ab}, dividing the whole into two verses after ते हृदे, at the end
of the second line of verse 14) पार्थिवस्तेति द्वाभ्यां (ii. 29. 1, 2) मा प्र
गमेति द्वाभ्यां (xiii. 1. 59, 60) त्रीहियवी शमीप्राप्तानि उदकं च।
आवापृथिवीभ्यां त्वा परिददामि (both MSS. of Ath. Paddh. °ददाति;

कुमारं प्रथमं निर्णयति^१ । १८ । शिवौ ते स्तामिति^२ ब्री-
हियवौ प्राशयति^३ । १९ । अहे^४ च त्वेत्यहोरात्राभ्यां परि-
ददाति । २० । शरदे त्वेत्यतुभ्यः^५ । २१ । उदस्य केतवो
मूर्धाहं विषासहिमित्युद्यन्तमुपतिष्ठते^६ । २२ । मध्यंदिने
ऽस्तं यन्तं सकृत्पर्यायाभ्याम् । २३ । अंहोलिङ्गानामापो
भोजनहवींष्युक्तानि^७ । २४ । उत्तमासु यन्मातली रथक्रीत-
मिति^८ सर्वासां द्वितीया । २५ । ॥ ९ ॥ ॥ ५८ ॥

cf. Kāuṣ. 54. 14, note; 54. 17) । कुमारस्य मूर्ध्नि ददाति पुनः । शिवौ
ते स्तामिति द्वाभ्यां (viii. 2. 18, 19) पार्थिवस्तेति द्वाभ्यां मा प्र गामेति
द्वाभ्यां ब्रीहियवाभ्यां त्वा परिददामि । अहे च त्वेत्येकया (viii. 2. 20)
पार्थिवस्तेति द्वे मा प्रगामेति द्वे अहोरात्राभ्यां त्वा परिददामि । शर-
देत्येकया (viii. 2. 22) पार्थिवस्तेति द्वे ब्रीहियवौ शमीपत्रिका उदकं च ।
अतुभ्यस्त्वा परिददामि । माणवकस्य मूर्ध्नि ददाति । अम्नातानाद्युत्त-
रतन्त्रं । . . . इति नामकरणं समाप्तं. —

^१ viii. 2. 14; Ath. Paddh. and Daṣ. Kar. अथ चतुर्थे मासि
निष्क्रमणमुच्यते । शिवे ते स्तामिति द्वाभ्यां कुमारस्य गृहाद्वहिर्निःक्रम-
यति । उदयं तमसस्यरि इत्येकया (vii. 53. 7) आदित्यं निरीचते । एवं
कुमारस्य पूर्वोक्तानि चत्वारि परिदानानि ददाति (cf. sū. 17, note) ।
अम्नातानाद्युत्तरतन्त्रं जुहोति । निर्णयनं समाप्तं. — ^२ viii. 2. 18. —

^३ Daṣ. Kar. and Ath. Paddh. अथ षष्ठे (Ath. Paddh. षष्ठमे) मासि अ-
न्नप्राशनमुच्यते । अव्यसस्य (MSS. अव्यसस्य; xix. 68. 1) इत्याद्यम्ना-
तानां कृत्वा । भूमे मातरित्येकया (xii. 1. 63) कुमारं भूम्यामुपवेश-
यति । शिवौ ते स्ताम् etc. द्वाभ्यां (viii. 2. 18, 19) ब्रीहियवावभिमन्त्र्य
निघृष्य पाययति सर्वास्नायं पूरयति । सुक्लृवं पुस्तकं द्रव्यं ददाति पूर्वो-
क्तानि चत्वारि परिदानानि ददाति (cf. sū. 17, note, and 20) स्वस्ति न
इन्द्रोमिति (!) कुमारमन्नं प्राश । अम्नातानाद्युत्तरतन्त्रं । इत्यन्नप्राशनं
समाप्तं. — ^४ viii. 2. 20. — ^५ viii. 2. 22; for this and the preceding
sūtra cf. sū. 17, note. — ^६ xiii. 2. 1; xvi. 3. 1; xvii. 1-5. —

^७ P. *तिष्ठते. — ^८ Cf. Kāuṣ. 52. 16. For the अंहोलिङ्गण see
Kāuṣ. 32. 27, note; cf. 52. 16. — ^९ xi. 6. 23; cf. the end of the
अंहोलिङ्गण Kāuṣ. 32. 27, note. —

विश्वे देवा^१ इति विश्वानायुष्कामो यजते^२ । १ । उप-
 तिष्ठते । २ । इदं जनास^३ इति द्यावापृथिव्यौ पुष्टिकामः
 । ३ । संपत्कामः । ४ । इन्द्र जुषस्वेतीन्द्र^४ बलकामः । ५ ।
 इन्द्रमहमिति^५ पण्यकामः^६ । ६ । उदेनमुत्तरं नय यो ऽस्मा-
 निन्द्रः सुचामेति^७ यामकामः । ७ । यामसांपदानामण्यः^८ ।
 । ८ । यशसं मेन्द्र इति^९ यशस्कामः । ९ । मय्यमाप इति^{१०}
 व्यचस्कामः । १० । आगच्छत इति^{११} जायाकामः । ११ ।
 वृषेन्द्रस्येति^{१२} वृषकामः । १२ । आ त्वाहार्षं ध्रुवा द्यौरिति^{१३}
 ध्रौव्यकामः । १३ । त्वमू षु चातारमा मन्दैरिति^{१४} स्वस्त्य-
 यनकामः । १४ । सामास्त्वामे ऽभ्यर्चतेत्यग्निं^{१५} संपत्कामः
 । १५ । पृथिव्यामिति^{१६} मन्त्रोक्तम् । १६ । तदिदास धीती^{१७}
 वेतीन्द्रामी^{१८} । १७ । यस्येदमा रजो ऽथर्वाणमदितिद्यौ-
 रितेः पुत्राणां बृहस्पते सवितरित्यभ्युदितं^{१९} ^{२०} ब्रह्मचारिणं
 बोधयति^{२१} । १८ । धाता दधातु प्रजापतिर्जनयत्यन्वद्य नो

^१ i. 30. 1; cf. Kāuṣ. 52. 18. — ^२ Dārila, fol. 5^a l. 5, describing the contents of chapter 59, विश्वे देवा इति विश्वानायुःकाम इति ब्राम्हणि. —

^३ i. 32. 1. — ^४ ii. 5. 1. — ^५ iii. 15. 1. — ^६ Ch (sec. man.) पुष्ट्या; cf. Kāuṣ. 50. 12. — ^७ vi. 5. 1; 6. 1; vii. 91. 1. — ^८ Ch यामसांपदानाम्; E

संपदानाम्. — ^९ Cf. Kāuṣ. 11. 7. — ^{१०} vi. 58. 1; cf. the first वर्षस्वगण, Kāuṣ. 13. 1, note. — ^{११} vi. 61. 1. — ^{१२} vi. 82. 1. —

^{१३} vi. 86. 1. — ^{१४} vi. 87. 1; 88. 1. — ^{१५} vii. 85. 1; 86. 1; 117. 1; cf. the स्वस्त्ययनगण, Kāuṣ. 25. 36, note. — ^{१६} ii. 6. 1; vii. 82. 1. —

^{१७} iv. 39. 1. — ^{१८} v. 2. 1; vii. 1. 1. — ^{१९} E ऋषिं. — ^{२०} vi. 33. 1; vii. 2. 1; 6. 1; 7. 1; 16. 1; for vii. 6. 1, as also for vii. 46. 1 of the

next sūtra cf. the पत्नीवंतगण (!), Ath. Pariṣ. 34. 19: अदितिर्द्यौः सिनीवाणि कुहं देवीमिति (vii. 47. 1) ऋषिं सुक्ताणि पत्नीवंतः । इति पत्नीवंतगणः ॥ १९ ॥ Cf. Vāit. sū. 1. 16. — ^{२१} Bi has a colon here. —

^{२२} E Ch (prim. man.) ऋते. —

यन्न इन्द्रो ययोरोजसा विष्णोर्नु कमपाविष्णू सोमारुद्रा
 सिनीवालि बृहस्पतिर्नो यज्ञे देवा अकृण्वन्पूर्णा पश्चा-
 त्रजापते ऽभ्यर्चत को अस्या न इति^१ प्रजापतिम् । १९ ।
 अय इन्द्रश्चेति^२ मन्त्रोक्तान्सर्वकामः । २० । य ईशे ये भ-
 क्षयन्त^३ इतीन्द्रामी लोककामः । २१ । अन्नं ददाति^४ प्रथमम्
 । २२ । पशूपाकरणमुत्तमम् । २३ । सवपुरस्ताद्धोमा^५
 युज्यन्ते । २४ । दोषो गायेत्यथर्वाणं^६ समावृत्याश्नाति । २५ ।
 अभयं द्यावापृथिवी श्येनो ऽसीति^७ प्रतिदिशं सप्तर्षीनभ-
 यकामः । २६ । उत्तरेण^८ दीक्षितस्य वा ब्रह्मचारिणो वा^९
 दण्डप्रदानम् । २७ । द्यौश्च म इति^{१०} द्यावापृथिव्यौ विरि-
 ष्यति^{११} । २८ । यो अमाविति^{१२} रुद्रान्स्वस्त्ययनकामः^{१३} स्व-
 स्तयनकामः । २९ । ॥ १० ॥ ॥ ५९ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे सप्तमो ऽध्यायः समाप्तः^{१५} ॥

^१ vii. 17. 1; 19. 1; 20. 1; 24. 1; 25. 1; 26. 1; 29. 1; 46. 1; 51. 1; 79. 1; 80. 1; 80. 3; 82. 1; 103. 1; E has a colon here. — ^२ vii. 110. 1. —
^३ vii. 110. 1. — ^४ ii. 34. 1; 35. 1. — ^५ E has a colon here. —
^६ K सर्वे; E सर्वे. — ^७ Ch °होमायुज्यन्ते. — ^८ vi. 1. 1; cf. Daç. Kar. and Ath. Paddh. to Kāuç. 42. 12, note. — ^९ vi. 40. 1; 48. 1; cf. the first अभयगण, Kāuç. 13. 1, note. — ^{१०} vi. 48. 1. — ^{११} Bi has a colon here. — ^{१२} vi. 53. 1. — ^{१३} So Ch Bū E Bi K (prim. man.); P Bh K (sec. man.) वरिष्यन्निति; cf. Kāuç. 72. 30. —
^{१४} vii. 87. 1. — ^{१५} Ch ends here; E inserts चो; cf. Kāuç. 25. 36, note. — ^{१६} K P Bh here divide the text into two halves: इति पूर्वार्धः समाप्तः. —

॥ ओं ॥

अमीनाधास्यमानः सवान्वा^१ दास्यन्संवत्सरं ब्रह्मोद-
निकममिं दीपयति । १ । अहोरात्रौ वा । २ । याथा-
कामी वा । ३ । संवत्सरं तु प्रशस्तम् । ४ । सवापिसे-
नामी तादर्थिकौ निर्मथ्यौ वा भवतः । ५ । औपासनीं^२
चोभी हि विज्ञायेते^३ । ६ । तस्मिन्देवहेडनेनाज्यं^४ जुहुयात्
। ७ । समिधो ऽभ्यादध्यात् । ८ । शकलान्वा । ९ । तस्मि-
न्यथाकामं सवान्ददात्येकं^५ द्वौ सर्वान्वा । १० । अपि वै-
कैकमात्माशिषो दातारं वाचयति । ११ । पराशिषो ऽनु-
मन्त्रणमनिर्दिष्टाशिषश्च^६ । १२ । दातारौ कर्माणि कुरुतः
। १३ । तौ यथालिङ्गमनुमन्त्रयते । १४ । उभयलिङ्गैरुभौ
पुंलिङ्गैर्दातारं^७ स्त्रीलिङ्गैः पत्नीम् । १५ । उदहत्संप्रैषव-
र्जम्^{८ ९} । १६ । अथ^{१०} देवयजनम् । १७ । तद्यत्समं
समूलमविदग्धं^{११} प्रतिष्ठितं प्रागुदकप्रवणमाकृतिलोष्टव-

^१ Dārila, fol. 5^a l. 5: अमीनाधास्यमानः सवानिति सवाः (Cod. सर्वा इति सर्वाः). — ^२ So Ch Bi Bū (prim. man.); K P Bh Bū (sec. man.) उपासनी. — ^३ K विज्ञायते. — ^४ D (schol.) to Kāuṣ. 46. 30, यद्देवा देवहेडनमिति सर्वो ऽनुवाकः (vi. 114. 1 fg.). — ^५ MSS. सर्वा. — ^६ E has a colon here. — ^७ Thus emended; MSS. पुंलिङ्गैः. — ^८ Bh उदरहत्सं. — ^९ Cf. st. 25. — ^{१०} E अथैतद्. — ^{११} Ch has a colon here. —

ल्मीकेनास्तीर्य दर्भेष्व लोमभिः पशूनाम् । १८ । अये
जायस्वेति^१ मन्थन्तावनुमन्त्रयते^२ । १९ । पत्नी मन्त्रं संन-
मयति । २० । यजमानं च^३ । २१ । कृणुत धूममिति^४ धू-
मम् । २२ । अये ऽजनिष्ठा इति^५ जातम् । २३ । समिद्धो
अप इति^६ समिध्यमानम् । २४ । परेहि^७ नारीत्युदहतं^८
संप्रेषत्यनुगुप्तामलंकृताम् । २५ । एमा^९ अगुरित्यायती-
मनुमन्त्रयते । २६ । उत्तिष्ठ नारीति^{१०} पत्नीं संप्रेषति^{११}
। २७ । प्रति कुम्भं गृभायेति^{१२} प्रतिगृह्णाति । २८ । ऊर्जो
भाग इति^{१३} निदधाति । २९ । इयं महीति^{१४} चर्मोस्तृ-
णाति^{१५} प्राग्गीवमुत्तरलोम^{१६} । ३० । पुमान्पुंस इति^{१७} च-
र्मोरोहयति । ३१ । पत्नी ह्वयमानम्^{१८} । ३२ । तृतीयस्थामपत्य-
मन्वाह्वयति^{१९} । ३३ । ऋषिप्रशिष्टेत्युदपाचं^{२०} चर्मणि निद-
धाति । ३४ । तदापस्पृचास इति^{२१} सापत्यावनुनिप-
द्यते^{२२} । ३५ । ॥ १ ॥ ॥ ६० ॥

प्राचींप्राचीमिति^{२३} मन्त्रोक्तम् । १ । चतसृभिरुदपाच-
मनुपरियन्ति^{२४} । २ । प्रतिदिशं ध्रुवेयं^{२५} विराडित्युपति-
ष्ठन्ते । ३ । पितेव पुत्रानित्यवरोह्य^{२६} भूमिं^{२७} तेनोदकार्था-

^१ xi. 1. 1. — ^२ Ch E मन्त्रन्तामनु०. — ^३ च is wanting in K. —
^४ xi. 1. 2. — ^५ xi. 1. 3. — ^६ xi. 1. 4. — ^७ xi. 1. 13. —
^८ E °दहतं; Ch °हितं; Bi has a colon here. — ^९ xi. 1. 14. —
^{१०} xi. 1. 14^b. — ^{११} Ch संप्रेषति; E °प्रेषति. — ^{१२} xi. 1. 14^d. —
^{१३} xi. 1. 15. — ^{१४} xi. 1. 8. — ^{१५} E has a colon here. — ^{१६} MSS.
प्राग्योव०. — ^{१७} xii. 3. 1 (iii. 6. 1). — ^{१८} E ह्वयमानं. —
^{१९} तृतीयस्थां sc. ऋषि; xii. 3. 3? — ^{२०} xi. 1. 15^b. — ^{२१} xii.
3. 4. — ^{२२} So only Bū; K °त्यावनुपद्यते; the rest °नुनिपद्यते. —
^{२३} xii. 3. 7. — ^{२४} xii. 3. 7-10. — ^{२५} xii. 3. 11. — ^{२६} xii.
3. 12. — ^{२७} E has a colon here. —

न्कुर्वन्ति । ४ । पवित्रैः संप्रोक्षन्ते । ५ । दर्भ्याभ्यां च-
र्महविः^१ संप्रोक्षति । ६ । आदिष्टानां सानजानत्थै^२ प्रयच्छ-
ति । ७ । तांस्त्रेधा^३ भाग इति^४ व्रीहिराशिषु निदधाति । ८ ।
तेषां यः पितृणां तं श्राद्धं करोति । ९ । यो मनुष्याणां
तं ब्राह्मणान्भोजयति । १० । यो देवानां^५ तमग्रे सह-
स्वानिति^६ दक्षिणं जान्वाच्यापराजिताभिमुखः प्रहो वा
मुष्टिप्रसृताञ्जलिभिः^{७, ८} कुम्भ्यां निर्वपति । ११ । कुम्भ्या
वा चतुः । १२ । तान्सप्त मेधानिति^९ सापत्यावभिमृ-
शतः । १३ । गृह्णामि हस्तमिति^{१०} मन्त्रोक्तम् । १४ ।
चयो वरा इति^{११} चीन्वरान्वृणीष्वेति । १५ । अनेन
कर्मणा ध्रुवानिति^{१२} प्रथमं वृणीते । १६ । यावपरी
तावेव^{१३} पत्नी । १७ । एतौ यावाणावयं यावेत्युलूखल-
मुसलं^{१४} शूर्पं प्रक्षालितं चर्मण्याधाय । १८ । गृहाण^{१५}
यावाणावित्युभयं गृह्णाति । १९ । साकं सजातैरिति^{१६}
व्रीहीनुलूखल आवपति । २० । वनस्पतिरिति^{१७} मुसल-

^१ E has a colon here. — ^२ So (सा+अनजानत्थै) K P Bh Ch Bā (prim. man.); Bū (sec. man.) आदिष्टानंशान०; B E आदिष्टानां-
शान०. — ^३ K P Bh तंस्त्रे०. — ^४ xi. 1. 5. — ^५ E has a colon
here, after इति, and after मुखः. — ^६ xi. 1. 6. — ^७ E मुष्टिं; Ch
(prim. man.) मुष्टिः. — ^८ K has a colon here; cf. Kāuṣ. 67. 26 —
^९ xii. 3. 16. — ^{१०} xii. 3. 17^c. — ^{११} xi. 1. 10^c. — ^{१२} Thus with
very doubtful emendation: some verb like आमुयाम् or the like must
be supplied, if it be correct; K Bū Ch P कर्मणो ध्रुवानिति; Bi कर्मणा
इवानिति; E कर्मणा ध्रुवानोति. Upon the basis of the last Roth
suggests, on the margin of E, the emendation कर्मणोऽङ्गवानीति, 'may
I get to be uppermost through this rite'. — ^{१३} K Ch E Bb तावेव. —
^{१४} xi. 1. 9; xii. 3. 14. — ^{१५} xi. 1. 10. — ^{१६} xi. 1. 7. — ^{१७} xii. 3. 15. —

मुञ्चयति^१ । २१ । निर्भिन्ध्यंशून्याहिं^२ पाप्मानमित्यवह-
 न्ति । २२ । इयं ते धीतिर्वर्षवृद्धमिति^३ शूर्पं गृह्णाति
 । २३ । ऊर्ध्वं प्रजां विश्वयचा^४ इत्युदूहन्तीम्^५ । २४ । परा
 पुनीहि तुषं पलावानिति^{६, ७} निष्पुनतीम्^८ । २५ । पृथ-
 यूपाणीत्यवक्षिणतीम्^{९, १०} । २६ । त्रयो लोका^{११} इत्यव-
 क्षीणानभिमृशतः । २७ । पुनरा यन्तु^{१२} शूर्पमित्युच्चपति
 । २८ । उपश्वस^{१३} इत्यपवेवेक्ति । २९ । पृथिवीं त्वा पृथि-
 व्यामिति^{१४} कुम्भीमालिम्पति^{१५} । ३० । अग्ने चरुरित्यधि-
 श्रयति^{१६} । ३१ । अग्निः पचन्निति^{१७} पर्यादधाति । ३२ ।
 ऋषिप्रशिष्टेत्युदकमपकर्षति^{१८} । ३३ । शुद्धाः पूताः पूताः
 पविचैरिति^{१९} पविचे अन्तर्धाय । ३४ । उदकमासिञ्चति । ३५ ।
 ब्रह्मणा शुद्धाः संख्याता स्तोका^{२०} इत्यापस्तासु^{२१} नि-
 क्का^{२२} तरुडुलानावपति । ३६ । उरुः प्रथस्वोद्योधन्ती-
 ति^{२३} अपयति । ३७ । प्र यच्छ पर्णुमिति^{२४} दर्भाहाराय दाचं

^१ Ch उत्स्रयति. — ^२ xi. 1. 9^b; xii. 3. 18. — ^३ xi. 1. 11; xii. 3. 19^c. —
^४ xi. 1. 9^d; xii. 3. 19. — ^५ So emended; Bū Bi Ch (sec. man.) °हती;
 Ch (prim. man.) °हनी; K °दूहति; E °दूहती; P Bh °दूहती. —
^६ K Bū Ch Bi पलावानिति. — ^७ xi. 1. 11^c; xii. 3. 19^d. — ^८ K
 विष्पुनती; E °पुनती; Bi Bh पुनती. — ^९ xii. 3. 21. — ^{१०} Ch °वि-
 क्षती; E °वक्षती. — ^{११} xii. 3. 20. — ^{१२} xii. 3. 20^d. — ^{१३} xi. 1. 12;
 Ch उप श्वासय (cf. AV. vi. 126. 1). — ^{१४} xii. 3. 22. — ^{१५} Ch Bū
 (sec. man.) °लिम्पयति. — ^{१६} xi. 1. 16. — ^{१७} xii. 3. 24. — ^{१८} xi.
 1. 15^b. — ^{१९} xi. 1. 17; xii. 3. 25. — ^{२०} xi. 1. 18; xii. 3. 28. —
^{२१} So (इत्यापस्तासु) E only; Ch Bū इत्यायस्तासु; so also D (schol.) to
 Kāṇṣ. 2. 9; K P Bh Bi इत्यायस्तासु. — ^{२२} So emended; K P Bh Bū
 Bi नीक्का; E नीक्का. — ^{२३} xi. 1. 19; xii. 3. 29. — ^{२४} Ch पर-
 णुमिति; xii. 3. 31. Cf. Kāṇṣ. 1. 24; 3. 11. —

प्रयच्छति । ३८ । ओषधीर्दानु पर्वन्तित्युपरि' पर्वणां लु-
नाति । ३९ । नवं बर्हिरिति' बर्हि स्तृणाति । ४० ।
उदेहि वेदिं धर्ता' ध्रियस्वेत्युच्चासयति । ४१ । अभ्यावर्त-
स्वेति' कुम्भीं प्रदक्षिणमावर्तयति' । ४२ । वनस्पते स्ती-
र्णमिति' बर्हिषि पात्री' निदधाति । ४३ । अंसघ्रीमि-
त्युपदधाति' । ४४ । उप' स्तृणीहीत्याज्येनोपस्तृणाति । ४५ ।
उपास्तरीरित्युपस्तीर्णामनुमन्त्रयते^{10.11} । ४६ । ॥ २ ॥ ॥ ६१ ॥

अदितेर्हस्तां सर्वान्समागा इति¹² मन्त्रोक्तम् । १ । तत
उदकमादाय पात्र्यामानयति¹³ । २ । दर्व्या¹⁴ कुम्भ्यां¹⁵ । ३ ।
दर्विकृते¹⁶ तच्चैव प्रत्यानयति¹⁷ । ४ । दर्व्योत्तममपादाय¹⁸ त-
त्सुहृदक्षिणतो ऽमेरुदङ्गुल आसीनो धारयति । ५ । अ-
थोच्चरति । ६ । उच्चृते यदपादाय धारयति तदुत्तरार्धे आ-
दधाति । ७ । अनुत्तराधरताया ओदनस्य यदुत्तरं तदुत्तर-
मोदन एवौदनः¹⁹ । ८ । षष्ठ्यां शरत्स्विति²⁰ पञ्चादमेरुपसाद-

¹ xii. 3. 31^b. — ² xii. 3. 32. — ³ xi. 1. 21; xii. 3. 35. —
⁴ xi. 1. 22. — ⁵ Ch E °वर्तते. — ⁶ xii. 3. 33. — ⁷ K पात्रीणि°. —
⁸ K P Bh Bū (prim. man.) अंसघ्रीमि°; xi. 1. 23°. — ⁹ xii. 3. 37. —
¹⁰ xii. 3. 38. — ¹¹ Ch °स्तीर्णम°. — ¹² xi. 1. 24; xii. 3. 36. —
¹³ Bi has a colon here; for this and the following five sūtras cf.
Kāuṣ. 68. 18-23. — ¹⁴ Thus Ch (sec. man.); Ch (prim. man.) and
the remaining MSS. दर्व्या; cf. Kāuṣ. 68. 19. — ¹⁵ K कुम्भ्यां; cf.
Kāuṣ. 68. 19. — ¹⁶ E दर्वी°; Ch °कृत्ते. — ¹⁷ Ch E have a colon
here. — ¹⁸ P °मुपादाय; Bh °मपा°; E व्वादाय. — ¹⁹ Ch °दनं
(cf. AV. xi. 3. 31); E एवौदन; K P Bh have ॥ here, as at the end
of metrical passages; is the passage beginning with यदुत्तरं a half
ṣloka? — ²⁰ xii. 3. 34. —

यति । ९ । निधिं निधिपा इति^१ चीणि कारुडानि करो-
ति । १० । यद्यज्जायेति^२ मन्त्रोक्तम् । ११ । सा पत्यावन्वा-
रभते । १२ । अन्वारब्धेष्वात ऊर्ध्वं^३ करोति । १३ । अग्नी
रक्ष इति^४ पर्यमि करोति । १४ । बभ्रेरध्वर्यो इदं^५ प्रापमि-
त्युपर्यापानं^६ करोति । १५ । बभ्रेर्ब्रह्मन्निति^७ ब्रूयादनध्वर्युम्
। १६ । घृतेन गाचा सिञ्च सर्पिरेरिति^८ सर्पिषा विष्यन्द-
यति^९ । १७ । वसोर्या धारा आदित्येभ्यो अङ्गिरोभ्य इति^{१०}
रसैरुपसिञ्चति । १८ । प्रियं प्रियाणामित्युत्तरतो^{११} ऽपेर्धे-
न्वादीन्यनुमन्त्रयते । १९ । तामत्यासरत्प्रथमेति यथोक्तं
दोहयित्वोपसिञ्चति^{१२} । २० ।

अत्यासरत्प्रथमा^{१३} धोक्ष्यमाणा^{१४} सर्वान्यज्ञान्विभ्रती
वैश्वदेवी ।^{१५}

उप वत्सं सृजत^{१६} वाश्यते गौर्यसृष्ट^{१७} सुमना हिंकृ-
णोति^{१८, १९} ॥

^१ xii. 3. 42. — ^२ xii. 3. 39. — ^३ K Bū ऊर्ध्वं. — ^४ xii. 3. 43. — ^५ xi. 1. 31; xii. 3. 45. — ^६ So K Bū P Ch (prim. man.); Ch (sec. man.) उपर्यापानं; Bi उपर्यापानं; E उपर्याप्यापनं; cf. Kāuṣ. 66. 7. — ^७ Modification of xi. 1. 31. — ^८ xi. 1. 31^c; xii. 3. 45^c. — ^९ P Bi विष्यन्दयति. — ^{१०} xii. 3. 41, 44. — ^{११} xii. 3. 49. — ^{१२} E P दोहयित्वो. — ^{१३} Bū प्रथमो. — ^{१४} So K; the rest धो-
क्ष्यमाणा. — ^{१५} The colon is wanting in K. — ^{१६} Bū E सृजति;
Ch (prim. man.) सृजति न; Ch (sec. man.) सृज न. — ^{१७} K P Bi Bh
व्यसृष्टः. — ^{१८} P Bh Bū (sec. man.) Ch (prim. man.) सुमनाभिहिं-
कृणोति; this perhaps stands for सुमना अभिहिंकृणोति, a reading
which goes against the metre, but seems rather more suitable to the
sense. Is सुमना हिंकृणोति the product of emendation, arising from
the better metrical feeling of the scribe? — ^{१९} The colon is
wanting in K. —

बधान वात्समभि धेहि भुञ्जती निज्य^१ गोधुगुप^२ सीदं
दुग्धि ।

इरामस्मा ओदनं पिन्वमाना कीलालं घृतं मदम-
न्नभागम् ॥

सा धावतु यमराज्ञः सवत्सा सुदुघां पथा^३ प्रथमेह
दत्ता ।

अतूर्णदत्ता^४ प्रथमेदमागन्वात्सेन गां सं सृज विश्व-
रूपामिति ॥ २१ ॥

इदं मे ज्योतिः समयय इति^५ हिरण्यमधिदधाति । २२ ।
एषा त्वचामित्यमोतं^६ वासो ऽप्यतः^७ सहिरण्यं निदधा-
ति । २३ । ॥ ३ ॥ ॥ ६२ ॥

यदक्षेष्वाति^८ समानवसनौ^९ भवतः । १ । द्वितीयं त-
त्पापचैलं भवति तन्मनुष्याधमाय दद्यादित्येके । २ । शृतं
त्वा हव्यमिति^{१०} चतुर आर्षेयान्भृग्वङ्गिरोविद उपसादयति
। ३ । शुद्धाः पूता इति^{११} मन्त्रोक्तम् । ४ । पक्कं क्षेचाद्वर्षं व-
नुष्वेत्यपकर्षति^{१२} । ५ । अमौ तुषानिति^{१३} तुषानावपति
। ६ । परः कञ्चूकानिति^{१४} सव्येन पादेन फलीकरणानपो-

^१ E निज्ये; Bū नित्य. — ^२ Bū गोमधुगुप. ^३ K सेद. — ^४ E
यथा; Ch (sec. man.) पथा; Ch (prim. et tert. man.) as above; so
also the remaining MSS. — ^५ Bi अकृष्टदत्ता or °दत्ता. — ^६ xi.
1. 28; xii. 3. 50. — ^७ xii. 3. 51. — ^८ K Bh अयतः. — ^९ xii.
3. 52. — ^{१०} K समानवत्सनी. — ^{११} xi. 1. 25. — ^{१२} xi. 1. 27. —
^{१३} xi. 1. 28^b; xii. 3. 53. — ^{१४} xi. 1. 29. — ^{१५} xi. 1. 29^b.

हति^१ । ७ । तन्वं स्वर्गं^२ इत्यन्यानावपति^३ । ८ । अमे प्रे-
 हि समाचिनुष्वेत्याज्यं^४ जुहुयात् । ९ । एष सवानां सं-
 स्कारः । १० । अर्थेलुपानि निवर्तन्ते । ११ । यथासर्वं^५
 मन्त्रं संनमयति । १२ । लिङ्गं^६ परिहितस्य लिङ्गस्यानन्तरं
 कर्मकर्मानुपूर्वेण लिङ्गं परीक्षेत^७ । १३ । लिङ्गेन वा^८ । १४ ।
 कर्मोत्पत्त्यानुपूर्वं^{९, १०} प्रशस्तम्^{११} । १५ । अतथोत्पत्तेर्यथा लि-
 ङ्गम् । १६ । समुच्चयस्तुल्यार्थानां^{१२} विकल्पो वा । १७ ।
 अथैतयोर्विभागः । १८ । सूक्तेन^{१३} पूर्वसंपातवन्तं करोति । १९ ।
 आम्यत^{१४} इतिप्रभृतिभिर्वा सूक्तेनाभिमन्याभिनिगद्य^{१५}
 दद्याद्वाता वाच्यमानः । २० । अनुवाकेनोत्तरं^{१६} संपातवन्तं
 करोति । २१ । प्राच्यै त्वा दिश^{१७} इतिप्रभृतिभिर्वानुवाके-
 नाभिमन्याभिनिगद्य दद्याद्वाता वाच्यमानः । २२ । यथा-
 सवमन्यान्पृथग्वेति^{१८} प्रकृतिः । २३ । सर्वे^{१९} यथोत्पत्त्या-
 चार्याणां^{२०} पञ्चोदनवर्जम् । २४ । प्रयुक्तानां पुनरप्रयो-
 गम्^{२१} । २५ । एके सहिरण्यां^{२२} धेनुं^{२३} दक्षिणां^{२४} । २६ । गो-

^१ K P Bh °इयति. — ^२ xii. 3. 54. — ^३ K इति तन्वानः; Bi Ch (sec. man.) इत्यन्वानः. — ^४ iv. 14. 5; xi. 1. 36. — ^५ K Ch यथासर्व. — ^६ Ch लिङ्ग. — ^७ Bi has a colon here. — ^८ This word is wanting in K. — ^९ K कर्मोत्पत्त्याः; Bi °त्पत्त्याः. — ^{१०} K °पूर्वे; Bh °पूर्वे. — ^{११} Ch (prim. man.) प्रशस्तमम्. — ^{१२} Thus emended; Ch समुच्चयः; the rest समुच्चय. — ^{१३} xi. 1. 1 — xi. i. 37? — ^{१४} xi. 1. 30 fg. — ^{१५} Bū °भिमन्य. — ^{१६} xiii. 3. 1 — xiii. 3. 60? — ^{१७} xii. 3. 55 fg. — ^{१८} K पृथक्वेति; Bh पृथक्वे. — ^{१९} K सर्वे; Bi has a colon here. — ^{२०} MSS. यथोत्पत्त्याः. — ^{२१} Bi पुनः प्रयोगम्. — ^{२२} Bi सहिरण्या. — ^{२३} K Bi धेनुर्द. — ^{२४} K Bi दक्षिणांगो; Bū °द्यांगो. —

दक्षिणा^१ वा कौरूपथिः । २७ । संपातवतो^२ ऽभिमन्या-
भिनिगद्य दद्याद्वाता वाच्यमानः । २८ । एतं भागमेतं
सधस्था उलूखल इति^३ संस्थितहोमाः । २९ । आवपते
। ३० । अनुमन्त्रणं च^४ । ३१ । ॥ ४ ॥ ॥ ६३ ॥

आशानामिति^५ चतुःशरावम् । १ । यद्राजानं^६ इत्य-
वेक्षति^७ । २ । पदज्ञातस्य पृथक्पादेष्वपूपान्निदधति^८
। ३ । नाभ्यां पञ्चमम् । ४ । उन्नस्यन्वसनेन^९ सहिरण्यं^{१०}
संपातवन्तम् । ५ । आ^{११} नयैतमित्यपराजितादजमानी-
यमानमनुमन्त्रयते । ६ । इन्द्राय^{१२} भागमित्यग्निं परिणी-
यमानम् । ७ । ये नो द्विषन्तीति^{१३} संज्ञयमानम् । ८ ।
प्र पद इति^{१४} पदः प्रक्षालयन्तम् । ९ । अनु छच श्या-
मेनेति^{१५} यथापरु^{१६} विशसन्तम्^{१७} । १० । ऋचा^{१८} कुम्भी-
मित्यधिश्रयन्तम् । ११ । आ^{१९} सिञ्चेत्यासिञ्चन्तम् । १२ ।
अव^{२०} धेहीत्यवदधतम् । १३ । पर्याधत्तेति^{२१} पर्यादधतम्
। १४ । ऋतो^{२२} गच्छन्तित्युच्चासयन्तम् । १५ । उक्क्रामात इति^{२३}

^१ K Bh °दक्षिणान्वा. — ^२ Ch Bū °वतो. — ^३ vi. 122. 1; 123. 1; x. 9. 26. — ^४ Ch वा. — ^५ i. 31. 1. — ^६ iii. 29. 1. — ^७ Bū Bi इत्यवेः चति; E इत्यविमीचते; cf. iii. 29. 1 fg., and the Anukramapī to the hymn (अविदेवत्यम् . . . उद्वाचको ऽनेन . . . श्रितियादमविमस्तीत्). — ^८ P Bh पृथक्पादेष्व. — ^९ Bū पञ्चममुन्नस्य; K पञ्चमुन्नस्य; the rest पञ्चममुन्नस्य. — ^{१०} P सहिरण्यसने or °सने. — ^{११} ix. 5. 1. — ^{१२} ix. 5. 2. — ^{१३} ix. 5. 2°. — ^{१४} ix. 5. 3. — ^{१५} ix. 5. 4. — ^{१६} Ch (prim. man.) °परु. — ^{१७} Ch E °शंसन्त. — ^{१८} ix. 5. 5. — ^{१९} ix. 5. 5^b. — ^{२०} Part of ix. 5. 5^b. — ^{२१} Ch पर्याधत्त इति; ix. 5. 5°. — ^{२२} ix. 5. 5^d. — ^{२३} ix. 5. 6. —

पञ्चादमेर्देर्भेषूच्चरन्तम् । १६ । उद्धृतमजमनज्मीत्याज्येना-
नक्ति^१ । १७ । पञ्चौदनमिति^२ मन्त्रोक्तम् । १८ । ओदना-
न्पृथक्पादेषु निदधाति । १९ । मध्ये पञ्चमम् । २० । दक्षिणं
पञ्चार्धं यूषेनोपसिच्य^३ । २१ । शृतमजमित्यनुबद्धशिरः-
पादं^४ त्वेतस्य चर्म । २२ । अजो हीति^५ सूक्तेन संपात-
वन्तं यथोक्तम् । २३ । उत्तरो^६ ऽमोतं तस्यायतः सहि-
रण्यं निदधाति । २४ । पञ्च रुक्मेति^७ मन्त्रोक्तम् । २५ ।
धेन्वादीन्युत्तरतः^८ सोपधानमास्तरणं वासो हिरण्यं च । २६ ।
आ नयैतमिति^९ सूक्तेन संपातवन्तम् । २७ । आञ्जनान्तं^{१०}
शतौदनायाः पञ्चौदनेन व्याख्यातम् । २८ । ॥ ५ ॥ ६४ ॥

अघायतामित्यत्र^{११} मुख्यमपिनक्षमानमनुमन्त्रयते । १ ।
सपत्नेषु वज्रं यावा त्वैष इति^{१२} निपतन्तम् । २ । वेदिष्ट
इति^{१३} मन्त्रोक्तमास्तृणाति । ३ । विंशत्योदनासु अयणीषु^{१४}
शतमवदानानि वध्रीसंनञ्जानि^{१५} पृथगोदनेषूपर्यादधति^{१६}
। ४ । मध्यमायाः प्रथमे रन्ध्रिण्यामिक्षां^{१७} दशमे ऽभितः^{१८}

^१ K °अनय्मी°; iv. 14. 6. — ^२ iv. 14. 7. — ^३ K Ch यूषेणो°;
Bh यूषेणो°. — ^४ Bi has a colon here. — ^५ iv. 14. 9. — ^६ K
Bū Bh °शिरस्यादं; cf. Kāuṣ. 24. 10; 81. 28. — ^७ iv. 14. 1 (ix.
5. 13). — ^८ K inserts उक्तम् between this and the preceding word
Is it a gloss? Cf. Kāuṣ. 62. 23. — ^९ ix. 5. 25 (26). — ^{१०} Cf. Kāuṣ.
62. 19. — ^{११} ix. 5. 1. — ^{१२} Bū (sec. man.) आञ्जनान्तं; the per-
formances ending with sū. 17. — ^{१३} x. 9. 1. — ^{१४} x. 9. 1^b, 2^d. —
^{१५} x. 9. 2. — ^{१६} So K Bi Bh (sec. man.); Ch अपणीषु; Bū (prim.
man.) अणीषु; E P Bh अणीषु. — ^{१७} So emended; Bū Bh वध्री°;
the rest वध्री°. — ^{१८} K पृथगोदने पर्या°. — ^{१९} P °अमिक्षां; Bi
°अमिक्षां; E °अमिक्षां. — ^{२०} K दशभितः. —

सप्तसप्तापूपान्परिचयति । ५ । पञ्चदशे^१ पुरोडाशौ । ६ ।
 अये हिरण्यम् । ७ । अपो देवीरित्ययत^२ उदकुम्भान् । ८ ।
 बालास्त इति^३ सूक्तेन संपातवतीम् । ९ । प्रदक्षिणमपि-
 मनुपरिणीयोपवेशनप्रक्षालनाचमनमुक्तम्^४ । १० । पा-
 णावुदकमानीय । ११ । अथामुषौदनस्यावदानानां^५ च
 मध्यात्पूर्वार्धाच्च द्विरवदायोपरिष्ठादुदकेनाभिघार्थं जुहोति
 सोमेन पूतो जठरे सीद ब्रह्मणामार्षेयेषु नि दध^६ ओदन
 त्वेति^७ । १२ । अथ प्राश्नाति । १३ । अयेष्ट्वास्येन प्राश्ना-
 मि बृहस्पतेर्मुखेन । इन्द्रस्य त्वा जठरे सादयामि वरुण-
 स्योदरे^८ । तद्यथा हुतमिष्टं प्राश्नीयाद्देवात्मा त्वा^९ प्राश्ना-
 म्यात्मास्यात्मन्नात्मानं मे मा हिंसीरिति प्राशितमनु-
 मन्त्रयते । १४ ।

यो ऽग्निर्नृमणा^{१०} नाम ब्राह्मणेषु प्रविष्टः ।

तस्मिन् एष^{११} सुहुतो ऽस्त्वोदनः स मा मा हिंसीत्यरमे
 व्योमन्^{१२} ॥

सो असभ्यमस्तु परमे^{१३} व्योमन्निति दातारं वाचयति
 । १५ । वीक्षणान्तं शतौदनायाः प्रातर्जपेन व्याख्या-
 तम् । १६ । ॥ ६ ॥ ॥ ६५ ॥

^१ Bū °दश; Ch (prim. man.) °दशेषु. — ^२ x. 9. 27 (i. 4. 3). —
^३ x. 9. 3. — ^४ Bū Bh °चमनमुक्तम्. — ^५ MSS. °मुखोदनस्या. —
^६ Ch दधत. — ^७ xi. 1. 25°, 33°. — ^८ Cf. up to this point VS.
 (Kāṇva-çākhā) ii. 3. 5, 7 (p. 58 of Weber's edition); Kāty. Çr. ii.
 2. 20. — ^९ Thus emended; P Bh Bū देवात्मा (without त्वा); K Ch
 E Bi देवा त्वा. — ^{१०} K नृमणा. — ^{११} Ch एतत्सु; Bū एत. — ^{१२} The
 colon here only in Bū. — ^{१३} The passage from परमे in the pre-
 ceding line up to this word is omitted in K. —

वाङ्मय आसन्निति^१ मन्त्रोक्तान्यभिमन्त्रयते^२ । १ । बृ-
हता मनो ह्यौच मे पुनर्मेत्विन्द्रियमिति^३ प्रतिमन्त्रयते^४ । २ ।
प्रतिमन्त्रिते व्यवदायाश्नन्ति । ३ । शतौदनायां द्वादशं
शतं दक्षिणाः^५ । ४ । अधिकं ददतः^६ कामग्रं^७ संपद्यते । ५ ।
ब्रह्मास्येत्योदने^८ हृदान्प्रतिदिशं^९ करोति । ६ । उपर्यापा-
नम्^{१०} । ७ । तदभितश्चतस्रो^{११} दिश्याः कुल्याः । ८ । ता
रसैः^{१२} पूरयति । ९ । पृथिव्यां^{१३} सुरयाङ्गिराण्डीकादिवन्ति^{१४, १५}
मन्त्रोक्तानि प्रतिदिशं निधाय । १० । यमोदनमित्यतिमृ-
त्युम्^{१६, १७} । ११ । अनङ्गानित्यनङ्गाहम्^{१८} । १२ । सूर्यस्य
रश्मोनिति^{१९} कर्की^{२०} सानूबन्ध्यां^{२१} ददाति । १३ । आयं
गौः पृश्निरयं सहस्रमिति^{२२} पृश्निं^{२३} गाम् । १४ । देवा इमं

^१ MSS. आसन्निति (as in the Atharvan-MSS.); xix. 60. 1. —
^२ K मन्त्रोक्त्यभिमन्त्रयते; Bū E Bi अभिमन्त्रयते. — ^३ v. 10. 8; vi. 53. 1
(et al.); vii. 67. 1. — ^४ For this and the next sūtra cf. Kāuṣ.
68. 33, 34. — ^५ So, दक्षिणा (अधिकं), all MSS. except Ch (sec.
man.): दक्षिणाधिकं. — ^६ E ददतः. — ^७ K E कामः प्र; P Bi Bh
कामग्रः; cf. x. 9. 4. — ^८ iv. 34. 1. — ^९ K E P हृदान्. —
^{१०} Cf. Kāuṣ. 62. 14. — ^{११} Ch E तदभितश्च; K तदभितश्च तिस्रो. —
^{१२} P कुल्यासारसी. — ^{१३} E Ch (sec. man.) पृथिव्या. — ^{१४} K Ch
E P Bi सुरया. — ^{१५} *राण्डीकादिवन्ति is a doubtful con-
jecture; K Bū (prim. man.) *राण्डीकादिवत्; Bū (sec. man.) *राण्डी-
(!); Ch (sec. man.) *राण्डीकादिवत्; Ch (prim. man.) *राण्डिकादिवत्;
E *राण्डिकादिवत्; P *राण्डिकादिवत्; Bh *राण्डीकादिवत्; Bi राण्डिका-
दिवत्; or is an emendation to *वत्तां (sc. पृथिव्यां) to be preferred?
Cf. iv. 34. 5. — ^{१६} iv. 35. 1. — ^{१७} P Bh *त्वातिमृत्युम्. — ^{१८} iv. 11. 1. —
^{१९} iv. 38. 5. — ^{२०} E P कर्की; Bi कर्की; Ch कर्की; Bū कर्की. —
^{२१} So K Bh; P Bi सानूबन्ध्यां; Bū सानूबन्ध्यां; Ch E and Pet. Lex.
sub कर्क read सानी बन्ध्यां; cf. also Kāuṣ. 21. 11. — ^{२२} vi. 31. 1; vii.
22. 1. — ^{२३} E Bh Ch (sec. man.) पृश्नि. —

मधुना संयुतं यवमिति^१ पौनःशिलं^२ मधुमन्थं सहिरण्यं
 संपातवन्तम् । १५ । पुनन्तु मा देवजना इति^३ पविषं
 कृशरम्^४ । १६ । कः^५ पृश्निमित्युर्वराम् । १७ । साहस्रं^६
 इत्यृषभम् । १८ । प्रजापतिश्चेत्यनङ्गाहम्^७ । १९ । नमस्ते
 जायमानायै ददामीति^८ वशामुदपाचेण संपातवता संप्रो-
 क्ष्याभिमन्त्र्याभिनिगद्य दद्याद्वाता वाच्यमानः । २० ।
 भूमिष्ट्वेत्येनां^९ प्रतिगृह्णाति । २१ । उपमितामिति^{१०} यच्छा-
 लया सह दास्यन्भवति तदन्तर्भवत्यपिहितम् । २२ । म-
 न्नोक्तं तु^{११} प्रशस्तम् । २३ । इदस्य ते वि चृतामीति^{१२}
 द्वारमवसारयति । २४ । प्रतीचीं त्वा प्रतीचीन^{१३} इत्युद-
 पाचमग्निमादाय प्रपद्यन्ते । २५ । तदन्तरेव सूक्तेन संपा-
 तवन्करोति । २६ । उदपाचेण संपातवता शालां संप्रो-
 क्ष्याभिमन्त्र्याभिनिगद्य दद्याद्वाता वाच्यमानः । २७ । ज्ञ-
 न्तरा द्यां च पृथिवीं चेत्येनां^{१४} प्रतिगृह्णाति । २८ । उपमि-
 तामिति^{१५} मन्त्रोक्तानि प्रचृतति । २९ । मा नः पाशमित्यभि-
 मन्त्र्य^{१६} धारयति । ३० । नास्यास्थीनीति^{१७} यथोक्तम् । ३१ ।
 सर्वमेनं समादायेत्यङ्गिः^{१८} पूर्णे गर्ते प्रविध्य^{१९} संवपति । ३२ ।
 शतीदनां^{२०} च । ३३ । ॥ ७ ॥ ॥ ६६ ॥

^१ vi 30. 1. — ^२ K Bi पौनः. — ^३ vi. 19. 1. — ^४ K Bb Ch (sec. man.) कृशरं; cf. Kāuṣ. 84. 3. — ^५ vii. 104. 1. — ^६ ix. 4. 1. — ^७ ix. 7. 1. — ^८ x. 10. 1; xii. 4. 1. — ^९ iii. 29. 8 (v. 28. 5). — ^{१०} ix. 3. 1. — ^{११} This word is wanting in Ch. — ^{१२} ix. 3. 18. — ^{१३} ix. 3. 22. — ^{१४} ix. 3. 15. — ^{१५} ix. 3. 1. — ^{१६} ix. 3. 24. — ^{१७} ix. 5. 23. — ^{१८} ix. 5. 23°. — ^{१९} Ch (prim. man.) प्रविध्य. — ^{२०} Ch (prim. man.) शतीदनां; E शतीददनी. —

संभृतेषु साविकेषु संभारेषु ब्राह्मणमृत्विजं वृणीत । १ ।
 ऋषिमार्षेयं सुधातुदक्षिणमनैमित्तिकम् । २ । एष ह वा
 ऋषिरार्षेयः सुधातुदक्षिणो यस्य अवरार्धाः^१ पूर्वपुरुषा
 विद्याचरणवृत्तशीलसंपन्नाः । ३ । उदगयन इत्येके । ४ ।
 अथात ओदनसवानामुपाचारकल्पं व्याख्यास्यामः । ५ ।
 सवान्दत्तामीनादधीत^२ । ६ । सार्ववैदिक^३ इत्येके^४ । ७ ।
 सर्वे वेदा द्विकल्पाः^५ । ८ । मासपरार्धा^६ दीक्षा द्वादशरात्रो^७
 वा । ९ । चिराच्च इत्येके । १० । हविष्यभक्षा^८ स्युर्ब्रह्मचा-
 रिणः । ११ । अधः शयीरन् । १२ । कर्तृदातारावा समा-
 पनात्कामं^{१०} न भुञ्जीरन्संतताश्चेत्स्युः^{११} । १३ । अहनि स-
 माप्तमित्येके^{१२} । १४ । याचार्थं दातारौ वा दाता केशश्म-
 श्रुरोमनखानि^{१३} वापयीत । १५ । केशवर्जं पत्नी । १६ ।
 स्नातावहतवसनौ सुरभिणौ व्रतवन्तौ कर्मण्यावुपवसतः^{१४}
 । १७ । श्वो भूते यज्ञोपवीती शान्युदकं कृत्वा यज्ञवास्तु
 च^{१५} संप्रोक्ष्य ब्रह्मौदनिकमग्निं मथित्वा । १८ । यद्देवा

^१ Ch चिवरार्धाः; K अरार्धाः. — ^२ For the variant 'पचार' see Kāuṣ. 140. 1. — ^३ D (schol.) in the introduction fol. 7^a l. 4, अथ सवान्दत्तामीनादधीतेति तस्मां ओदनायामग्नेः संस्कारफलं तदंगत्वात् । ब्रह्मौदनवत् । अन्नं न भूतानां स्वर्गः । अन्ने माचवर्णिकं फलमिच्छति पुष्टियङ्गत्वात्. —
^४ Bi 'वैदिकं'; Bū (sec. man.) सार्ववैदिक. — ^५ Ch brackets the passage beginning with st. 5 and ending here. — ^६ Ch सर्ववैदिक. —
^७ Bh मासमप. — ^८ Thus emended (cf. Pāṇini ii. 4. 29); P Bh 'रश्मि, the rest 'रात्रौ. — ^९ E 'भक्षा. — ^{१०} E Ch (prim. man.) समापना. — ^{११} P संतता. — ^{१२} K Bh Bū (prim. man.) समाप्त इत्येके. — ^{१३} E 'लोम'. — ^{१४} Thus emended; K Ch E 'वसद्य (श्वो); Bū 'वसद्य; the rest 'वसद्यः. Cf. Kāuṣ. 140. 4. —
^{१५} Wanting in K P Bi. —

देवहेडनं यद्विद्वांसो यदविद्वांसो ऽपमित्यमप्रतीक्षमित्येतै-
 स्त्रिभिः^१ सूक्तेरग्वारब्धे दातारि पूर्णहोमं जुहुयात् । १९ ।
 पूर्वाह्णे बाह्यतः शान्तवृक्षस्येध्मं प्राञ्चमुपसमाधाय^२
 । २० । परिसमुद्य पर्युक्ष्य परिस्तीर्य बर्हिर्रुद्रपाचमुपसाद्य
 परिचरणेनाज्यं परिचर्य । २१ । नित्यान्पुरस्ताद्धोमानु-
 त्वाज्यभागी च । २२ । पश्चादग्नेः पल्पूलितविहितमीक्षं
 वानडुहं वा रोहितं चर्म^३ प्राग्यीवमुत्तरलोमं^४ परिस्तीर्य
 । २३ । पवित्रे कुरुते । २४ । दर्भावप्रच्छिन्नप्रान्तौ प्रक्षाल्यानु-
 लोममनुमार्ष्टि^५ । २५ । दक्षिणं जान्वाच्यापराजिताभिमुखः
 प्रहो वा मुष्टिना प्रसृतिनाञ्जलिना यस्यां अपयिष-
 न्यात्तया^६ चतुर्थम्^७ । २६ । शरावेण चतुःशरावं देवस्य
 त्वा सवितुः प्रसव ऋषिभ्यस्त्वार्षेयभ्यस्त्वैकर्षये त्वा जुष्टं
 निर्वपामि । २७ । ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥

वसवस्त्वा गायत्रेण छन्दसा निर्वपन्तु । ऊर्जमक्षित-
 मक्षीयमाणमुपजीव्यासमिति दातारं वाचयति । १ ।
 रुद्रास्त्वा चैष्टुभेन छन्दसा । आदित्यास्त्वा जागतेन छन्द-
 सा । विश्वे त्वा देवा आनुष्टुभेन छन्दसा निर्वपन्तु । ऊ-
 र्जमक्षितमक्षीयमाणमुपजीव्यासमिति^८ दातारं वाचयति
 । २ । निरुप्तं सूक्तेनाभिमृशति । ३ । स्वर्गब्रह्मोदनौ तन्त्रम । ४ ।

^१ vi. 114. 1; 115. 1; 117. 1. — ^२ Ch E Bū insert इध्मं after प्राञ्चम्;
 cf. Kāuṣ. 53. 3. — ^३ E has a colon here. — ^४ Bi has a colon
 here. — ^५ K Bh प्राग्यीव. — ^६ Thus emended; MSS. अप-
 यिष्यं. — ^७ K Bū स्तोत्रमया; Bb स्तोत्रमया; Ch स्तोत्रया. —
^८ Cf. Kāuṣ. 61. 11. — ^९ Cf. Māitr. S. iii. 12. 19; VS. xxiii. 8, also
 VS. i. 27; v. 2. —

संनिपाते^१ ब्रह्मोदनमितमुदकमासेचयेद्विभागम्^{२ ३ ४} । ५ ।
 यावन्तस्तण्डुलाः^५ स्युर्नावसिञ्चेत् प्रतिषिञ्चेत् । ६ ।
 यद्यवसिञ्चेन्मयि वर्चो अथो यश इति^६ ब्रह्मा यजमानं
 वाचयति । ७ । अथ प्रतिषिञ्चेत् । ८ । आ पायस्व
 सं ते पयांसीति द्वाभ्यां^७ प्रतिषिञ्चेत् । ९ ।

आ पायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्यम् ।

भवा वाजस्य संगथे ॥

सं ते पयांसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्यान्त्यभिमा-
 तिषाहः ।

आपायमानो अमृताय सोम दिवि अवांस्युत्तमानि
 धिष्वेति । १० ।

तच्च चेदुपाधिमाचायां नखेन न^८ लवणस्य कुर्यात्तेनैवास्य
 तद्वृथान्नं संपद्यते । ११ । अहतं वासो दक्षिणत उपशेते
 । १२ । तत्सहिरण्यम् । १३ । तच्च द्वे उदपाचे निहिते
 भवतः । १४ । दक्षिणमन्यदन्तरमन्यत्^९ । १५ । अन्तरं यतो
 ऽधिचरिष्यभवति । १६ । बाह्यं जाङ्ग्यायनम्^{१०} । १७ । तत
 उदकमादाय पात्र्यामानयति^{११} । १८ । दर्ब्या^{१२} कुम्भ्याम्^{१३} । १९ ।

^१ Ch संपाते. — ^२ Bū ब्रह्मोदनी०; E Ch ब्रह्मोदनो०. — ^३ Ch ०मित
 उदक०. — ^४ P Bi ०मासिञ्चेद्वि०. — ^५ So Bū E; the rest तण्डुला. —

^६ vi. 69. 3. — ^७ RV. i. 91. 16, 18; TS. iii. 2. 5. 3; iv. 2. 7. 4; TB.
 iii. 5. 12. 1; 7. 13. 4; TĀr. vi. 6. 3; VS. xii. 112, 113; Māitr. S. ii.
 7. 14; Kāth. S. xvi. 14; Kap. S. xxv. 5; Tāṇḍya Br. i. 5. 8. —

^८ Ch E and Pet. Lex. sub उपाधि omit न; Bh त. — ^९ Bi ०दुत्तर-
 मन्यत्. Is this to be taken into the text? cf. the next sūtra. —

^{१०} K जाङ्ग्यायनम्; cf. Kāuṣ. 3. 1. — ^{११} For this and the follo-
 wing four sūtras cf. Kāuṣ. 62. 2-7. — ^{१२} Thus emended; MSS.

दर्ब्या; cf. Kāuṣ. 62. 3. — ^{१३} K कुम्भा, as in Kāuṣ. 62. 3. —

दर्विकृते तच्चैव प्रत्यानयति । २० । दर्थोत्तममपादाय
तत्सुहृदक्षिणतो ऽमेरुदङ्गुल आसीनो धारयति । २१ ।
अथोद्धरति । २२ । उद्धृते यदपादाय धारयति तदुत्तरार्धं
आधाय रसैरुपसिच्य प्रतियहीचे^१ दातोपवहति । २३ ।
तस्मिन्नन्वारब्धं दातारं वाचयति^२ । २४ । तन्त्रं सूक्तं पञ्चः^३
क्षानेन^४ यौ ते पक्षौ यदतिष्ठः । २५ ।

यौ ते पक्षावजरो पतत्रिणौ याभ्यां रक्षांस्यपहं-
स्योदन^५ ।

ताभ्यां पथ्यास्^६ सुकृतस्य लोकं यत्र ऋषयः प्रथ-
मजाः पुराणाः^७ ॥

यदतिष्ठो दिवस्पृष्टे व्योमन्नध्योदन^८ ।

अन्वायन्सत्यधर्माणो^९ १० ब्राह्मणा राधसा सह । २६ ।
क्रमध्वमग्निना नाकं पृष्ठात्पृथिव्या अहमन्तरिक्षमारुहं
स्वर्यन्तो नापेक्षन्त उरुः प्रथस्व महता महिषेदं मे
ज्योतिः सत्याय चेति तिस्रः समयय इति^{११} सार्धमेतया
। २७ । अत ऊर्ध्वं वाचिते हुते संस्थिते ऽमू^{१२} ते ददामी-

^१ So emended; MSS. प्रतिगृहीत्वे दातोः; cf. Pet. Lex. sub प्रति-
गृहीतर् and प्रतिगृहीतर्. — ^२ E has a colon here. — ^३ Bū K E Ch
Bi पञ्च. — ^४ Bi has a colon here. — ^५ So emended; MSS.
०स्योदनः. — ^६ K P Bi Bh पथ्यास्तुः; VS. and TS. पतेम. —
^७ Cf. VS. xviii. 52; TS. iv. 7. 13. 1. — ^८ K P Bh ०धोदनः. —
^९ K P Bh Bū अन्वायन्स. — ^{१०} Ch E ०धर्माणी. — ^{११} iv.
14. 2, 3, 4; xi. 1. 19, 28; xii. 3. 46-48, 50. — ^{१२} E मुं; Ch (sec.
man.) मू. —

ति नामयाहमुपस्पृशेत् । २८ । सदक्षिणं कामस्तदित्यु-
क्तम्^१ । २९ । ये भक्षयन्त^२ इति पुरस्ताद्धोमाः । ३० ।

अग्ने त्वं नो अन्तम उत चाता शिवो भवा वरुध्यः^३ ।

तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुन्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः^४ ॥

गयस्फानो अमीवहा वसुवित्युष्टिवर्धनः ।

सुमित्रः सुमनो भवे^५

त्याज्यभागौ । ३१ । पाणावुदकमानीयेत्युक्तम् । ३२ । प्र-
तिमन्त्रणान्तम^६ । ३३ । प्रतिमन्त्रिते^७ व्यवदायाश्नन्ति

। ३४ । इदावत्सरायेति व्रतविसर्जनमाज्यं जुहुयात्^८ । ३५ ।
समिधो ऽभ्यादध्यात् । ३६ । तच्च श्लोकौ ।

यजुषा मथिते अग्नौ यजुषोपसमाहिते ।

सवान्दत्त्वा^९ सवायेस्तु कथमुत्सर्जनं भवेत् ॥

वाचयित्वा सवान्सर्वान्प्रतिगृह्य^{१०} यथाविधि ।

हुत्वा संनतिभिस्तत्रोत्सर्गं^{११} कौशिको ऽब्रवीत् । ३७ ।

प्राञ्चो^{१२} ऽपराजितां^{१३} वा दिशमवभृथाय व्रजन्ति
। ३८ । अषां सूक्तैराश्रुत्य^{१४} प्रदक्षिणमावृत्याप उप-

^१ xix. 52. 1. — ^२ ii. 35. 1. — ^३ RV. v. 24. 1^{ab}; SV. i. 448; ii. 457; VS. iii. 25^a; xv. 48^a; xxv. 47^a; TS. i. 5. 6. 2; iv. 4. 4. 8; Māitr. S. i. 5. 3, 10; ii. 13. 8; Kāth. S. vii. 1, 8; Kap. S. v. 1. —

^४ RV. v. 24. 2^{cd}; VS. iii. 26^a; xv. 48°; xxv. 47^c; TS. Māitr. S. ibid. — ^५ RV. i. 91. 12; Māitr. S. iv. 10. 4; 12. 4; Kāth. ii. 14; TS. iv. 3. 13. 5, all with the variant सोम नो for सुमनो. —

^६ Cf. Kāuṣ. 66. 2, 3 for this and the following sūtra. — ^७ E प्रतिमन्त्रयते. — ^८ For this and the following sūtra cf. Kāuṣ. 42. 15, 16. —

^९ K Bū Bh Ch (sec. man.) सवां दत्त्वा. — ^{१०} K Bh सवांत्स. — ^{११} K Bh Ch (prim. et tert. man.) insert हि after this word. —

^{१२} Bi प्राञ्चो. — ^{१३} Bi पराजिता. — ^{१४} For the अषां सूक्ताणि see Dārila to Kāuṣ. 7. 14. —

स्पृश्यानवेक्षमाणाः^१ प्रत्युदाव्रजन्ति । ३९ । ब्राह्मणा-
 भक्तेनोपेप्सन्ति । ४० । यथोक्ता दक्षिणा यथोक्ता
 दक्षिणा । ४१ । ॥ ९ ॥ ॥ ६८ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे ऽष्टमो ऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ Ch °वेक्षमाणाः; K °वेक्षमाणाः; cf. Kāuṣ. 7. 14; 140. 18. —

॥ ओं ॥

पिच्यमपिं शमयिष्यज्ज्येष्ठस्य^१ चाविभक्तिनं एका-
मिमाधास्यन्^२ । १ । अमावास्यायां पूर्वस्मिन्नुपशाले गां
द्विहायनीं रोहिणीमेकरूपां बन्धयति^३ । २ । निशि शामू-
लपरिहितो^४ ज्येष्ठो ऽन्वालभते । ३ । पत्न्यहतवसना ज्ये-
ष्ठम् । ४ । पत्नीमन्वञ्च इतरे^५ । ५ । अथैनानभिष्याहारयत्य-
ध्रिगो शमीध्वम् । सुशमि शमीध्वम् । शमीध्वमध्रिगा-
३उ इति^{७,८} चिः^९ । ६ । अयमपिः सत्पतिर्नडमा रोहेत्य-
नुवाकं^{१०} महाशान्तिं च शान्त्युदकं आवपते^{११} । ७ ।
अमे अक्रथादिति^{१२} भट्टादीपं^{१३} धारयति । ८ । भूमेश्चोप-

^१ Thus emended; MSS. शमयिष्यं; Bi has a colon here. —
^२ P Bh वा०. — ^३ Dārila, fol. 5^a l. 6, पिच्यमपिं शमयिष्यन्निति
कृत्वाच्छमनं. — ^४ E P बन्धयति. — ^५ Thus emended; MSS.
सामूख०. — ^६ So Bi; Ch E K Bū अन्वचेतरे; P Bh ०त्वचेतरे;
cf. the introduction. — ^७ K Bi ०ध्रिगा ओ इति; Bū P ०ध्रिगा
ओ (or उ) इति; Bh ०ध्रिगा उ इति; Ch ०ध्रिगाओ इति; Nirukta
5. 11 ०ध्रिगविति; Āit. Br. and Āçv. Çr. as above. — ^८ Bi has a
colon here. — ^९ The formula occurs: Tait. Br. iii. 6. 6. 4; Āit.
Br. ii. 7; Āçv. Çr. ii. 3. 1; Nirukta 5. 11 (commentary p. 62;
introduction p. xxxviii); cf. VS. i. 15; TS. i. 1. 5. 2; Māitr. S.
i. 1. 6. — ^{१०} vii. 62. 1; xii. 2. 1 (the अनुवाक beginning with this
pratika). — ^{११} Cf. Kāuṣ. 39. 7; 43. 5; 46. 7. — ^{१२} xii. 2. 42. —
^{१३} K भट्टादी०; E भट्टादी०; cf. Kāuṣ. 47. 28; 49. 21. —

दग्धं समुत्थाय । ९ । आकृतिलोष्टवल्मीकेनास्तीर्य । १० ।
 शकृत्पिराडेनाभिलिष्य । ११ । सिकताभिः प्रकीर्योभ्युक्ष्य
 । १२ । लक्ष्णं कृत्वा । १३ । पुनरभ्युक्ष्य । १४ । पश्चा-
 ल्लक्ष्णस्याभिमन्थनं निधाय । १५ । गोऽश्वाजावीनां
 पुंसां लोमभिरास्तीर्य घोहियवैश्च शकृत्पिराडमभिविमृज्य
 प्राञ्चौ दर्भौ निदधाति । १६ । वृषणौ स्थ^१ इत्यभिप्राण्या-
 रण्यौ^२ । १७ । तयोरुपर्यधरारणिम् । १८ । दक्षिणतो मू-
 लान् । १९ । पश्चात्प्रजननामुर्वश्यसीत्यायुरसीति^३ । २० ।
 मूलत उत्तरारणिमुपसंधाय^४ । २१ । पृतनाजितमित्याहूय^५
 । २२ । अभिदक्षिणं ज्येष्ठस्त्रिरभिमन्थत्यो^६ भूर्गोयचं छदो
 ऽनुप्रजायस्व चैष्टुभं जागतमानुष्टुभमो^७ भूर्भुवः स्वर्जनदो-
 मिति^८ । २३ । अत ऊर्ध्वं यथाकामम् । २४ । ॥ १ ॥ ॥ ६९ ॥

मन्थामि त्वा जातवेदः मुजातं जातवेदसम् ।

स नो जीवेष्वा भज^९ दीर्घमायुश्च धेहि^{१०} नः ॥

जातो ऽजनिष्ठा^{१०} यशसा सहामे^{११} प्रजां पशूंस्तेजो रयि-
 मस्मासु धेहि^{१२} ।

^१ VS. v. 2^b; TS. i. 3. 7. 1; Kāty. Çr. v. 1. 29; Çat. Br. iii. 4. 1. 21. — ^२ So E Bi; K *प्राञ्चारराञ्चै; Ch P Bū Bh *प्राञ्चार-
 रण्यौ. — ^३ VS. v. 2^{cd}; TS. i. 3. 7. 1; Kāty. Çr. v. 1. 30; Çat. Br. iii. 4. 1. 22. — ^४ Ch E have a colon here; K has a double colon in the middle of the word after उत्तरा^०. — ^५ vii. 63. 1. — ^६ K Bh *दोऽमिति. — ^७ Cf. VS. v. 2^f, etc.; TS. i. 3. 7. 1; Kāph. iii. 4; Lāty. iii. 5. 5; Kāty. Çr. v. 1. 28; Çat. Br. iii. 4. 1. 23. — ^८ K Ch भवहो^०. — ^९ E देहि. — ^{१०} So K Bi Ch (sec. man.); E Ch (prim. man.) अनिष्ठा; P Bh अनिष्ठा; Bū अनिष्ठा. — ^{११} K Bū Ch P *मेः. — ^{१२} Cf. Çāṅkh. Çr. ii. 17. 8. —

आनन्दिनो मोदमानाः सुवीरा^१ अनामयाः सर्वमा-
युर्गमेम ॥

उद्दीप्यस्व जातवेदो ऽव सेदिं^२ तृष्णां^३ क्षुधं जहि ।
अपासत्तम उद्धत्वप ह्रीतमुखो^४ जक्षप दुर्हादिंशो^५
इहैवेधि धनसनिहि त्वा समिधीमहि । [जहि ॥
इहैधि पुष्टिवर्धन इह त्वा समिधीमहीति । १ ।

प्रथमया मन्थति । २ । द्वितीयया जातमनुमन्थयते । ३ ।
तृतीययोद्दीपयति । ४ । चतुर्थ्योपसमादधाति । ५ । यत्त्वा
कुडा^६ इति चो^७ भूर्भुवः स्वर्जनदोमित्यङ्गिरसां त्वा देवा-
नामादित्यानां व्रतेना दधे^८ । द्यौर्महासि^९ भूमिर्भूम्ना^{१०} त-
स्यास्ते देव्यदितिरूपस्थे^{११} ऽन्नादायान्नपत्याया^{१२} दधदिति^{१३}
। ६ । लक्षणे प्रतिष्ठाप्योपोत्थाय । ७ । अथोपतिष्ठते । ८ । अग्रे
गृहपते सुगृहपतिरहं त्वयाग्रे गृहपतिना भूयासम् । सु-
गृहपतिस्त्वं मयाग्रे गृहपतिना भूयाः । अस्थूरिणी गौ गा-

^१ K Ch (prim. man.) °वीराः. — ^२ K P Bb शेदं; B शेदि. —

^३ K B धिष्णां; P धिष्णा; the omission of the word perfects the metre. — ^४ E ह्रीत°. — ^५ So with doubtful emendation; Ch E दुर्हादिंशो; Bū दुर्हादिंशो; E दुर्हादिंशो; P Bh दुर्हादिंशो; K दुर्हादिंशो. — ^६ xii. 2. 5; cf. TS. i. 5. 3. 1; Māitr. S. i. 7. 1. — ^७ So all MSS. —

^८ K Bū Bi ददे; Bi only has the colon. — ^९ So emended; K Bū Ch मन्नासि; EP Bi Bh भूम्नासि; Māitr. S. i. 6. 1 (end), as above. — ^{१०} So emended according to Māitr. S. (ibid.) and TS. i. 5. 3. 1; MSS. भूमेर्भू°. —

^{११} So Ch P Bh; K °दितेष्टप°; E Bi °दितेष्टप°; Bū °दितेष्टप° (so also Māitr. S. ibid.). — ^{१२} So E and Māitr. S.; K Bū Ch Bi न्ना-
पत्या; P न्नपत्यत्वा; Bh न्नपत्यत्वा. — ^{१३} Cf. VS. iii. 5; TS. 1. 5. 3. 1; Māitr. S. i. 6. 1 (end), 2. —

हैपत्यानि दीदिहि शतं समा इति^१ । ९ । व्याकरोमीति^२
 गार्हपत्यक्रव्यादौ समीक्ष्यते । १० । शान्तमाज्यं गा-
 हैपत्यायोपनिदधाति । ११ । माघमन्थं^३ क्रव्यादम् । १२ ।
 उप त्वा नमसेति^४ पुरोऽनुवाक्या । १३ । विश्वाहा तं
 इति पूर्णोहुतिं जुहोति । १४ । यो नो अग्निरिति^५ सह
 कर्त्तु^६ हृदयान्यभिमृशन्ते । १५ । ॥ २ ॥ ७० ॥

अंशो राजा विभजतीमावप्ती^{७,८} विधारयन्^९ ।

क्रव्यादं निर्णुदामसि^{१०} हव्यवाडिह तिष्ठत्विति
 विभागं जपति । १ । सुगार्हपत्य इति^{११} दक्षिणेन गार्हपत्ये^{१२}
 समिधमादधाति । २ । यः क्रव्यात्तमशीशममिति^{१३} सव्येन
 नडमयीं क्रव्यादि^{१४} । ३ । अपावृत्येति^{१५} मन्त्रोक्तं बाह्यतो नि-
 धाय । ४ । नडमा रोह समिन्धत इषीकां जरतीं^{१६} प्रत्यञ्चम-
 र्कमित्युपसमादधाति^{१७} । ५ । यद्यग्निर्यो अग्निरग्निः कृष्ण^{१८}
 मा^{१९} नो रुरोः^{२०} शुचद्विदः^{२१} शिवो^{२२} नो अस्तु भरतो
 रराणः ।

^१ Cf. RV. vi. 15. 19; VS. ii. 27 (and Kāṇva-çākha, p. 59 of Weber's edition); TS. 1. 5. 6. 4; Māitr. S. i. 4. 2 (end); i. 15. 14 (end); Çāṅkh. Çr. iv. 12. 14; Çat. Br. i. 9. 3. 19. — ^२ xii. 2. 32. —
^३ K P Ch (prim. man.) माख०. — ^४ iii. 15. 7. — ^५ Bū न; Bi
 ०हंत; iii. 15. 8. — ^६ xii. 2. 33. — ^७ Ch कर्त्ता; Bū कर्त्ता. —
^८ So emended; MSS. ०तीमाम०. — ^९ Bi ०ग्नि. — ^{१०} E Ch (prim.
 (man.) ०धरयत. — ^{११} K P have a colon here. — ^{१२} xii. 2. 45. — ^{१३} K P BbCh
 prim. man.) गाहपत्यं. — ^{१४} Bh ०सीसमम्; cf. iii. 21. 9. — ^{१५} These words
 are wanting in Ch E. — ^{१६} xii. 2. 34. — ^{१७} P Bi जरतीं; E जरति. — ^{१८} xii.
 2. 1, 11, 54, 55. — ^{१९} xii. 2. 4, 7, 53. — ^{२०} E यो. — ^{२१} So with
 doubtful emendation; E रुरोह; Ch रुरो; Bi रुरो; the rest रुरो;
 the word is then to be regarded as an augmentless subjunctive from
 the reduplicated root र. — ^{२२} K P have a colon here. — ^{२३} E शिवा. —

अतिव्याधी व्याधो^१ अयभीष्ट^२ क्रव्यादो अमीञ्छमया-
 मि^३ सर्वानिति
 शुक्त्वा माषपिष्टानि^४ जुहोति । ६ । सीसं दर्थामवधा-
 योन्नर्थ^५ मन्थं जुह्वञ्छमयेत्^६ । ७ । नडमा रोहेति चतस्रो
 ऽप्ये अक्रव्यादिमं क्रव्याद्यो नो अश्वेष्वन्येभ्यस्त्वा हिरण्य-
 पाणिमिति^७ शमयति । ८ । दक्षिणतो जरत्कोष्ठे^८ शीतं भ-
 स्माभिविहरति^९ । ९ । शान्त्युदकेन मुशान्तं कृत्वावदग्धं
 समुत्खाय^{१०} । १० । परं मृत्यो^{११} इत्युत्थापयति । ११ ।
 क्रव्यादमिति^{१२} तिसृभिर्हृतीयमाणमनुमन्त्रयते^{१३} । १२ । दी-
 पाद्याभिनिगदनात्प्रतिहरणेन व्याख्यातम्^{१४} । १३ । अविः
 कृष्णेति^{१५} निदधाति । १४ । उत्तमवर्जं^{१६} ज्येष्ठस्याञ्जलीं सी-
 सानि । १५ । अस्मिन्वयं यद्रिप्रं सीसे मृद्भूमित्यभ्यवने-
 जयति^{१७, १८} । १६ । कृष्णोर्णया पाणिपादाब्जिमृज्य^{१९} । १७ ।
 इमा जीवा उदीचीनैरिति^{२०} मन्त्रोक्तम् । १८ । विः सप्ते-

^१ E व्याधी. — ^२ Ch अयभीष्ट. — ^३ So emended; K अपी शम०; Bh अपि शम०; the rest अपिं शम०. — ^४ E शमयासि. — ^५ K Bh माख०. — ^६ K Bū Bh Ch मन्थ. — ^७ Bh जुहुन्; the rest जुहुं. For the irregular form जुहुन् cf. Kāuṣ. 109. 5; 110. 4; 111. 5; 126. 9. — ^८ xii. 2. 1-4, 42, 43, 15, 16; iii. 21. 8. — ^९ P Bū मकोष्ठे. — ^{१०} Ch भस्मावि०. — ^{११} So K P Bh Bū (prim. man.); Bi Bū (sec. man.) समुत्खापयति; E समुत्खातयति; Ch समुत्थापयति or समुत्खापयति (?). — ^{१२} xii. 2. 21. — ^{१३} xii. 2. 8-10. — ^{१४} Ch (prim. man.) द्विय०. — ^{१५} For दीपाद्याभिनिगदनात् cf. Kāuṣ. 39. 20-27? — ^{१६} xii. 2. 52. — ^{१७} The सीसानि, barring the कृक्लासशिरः; cf. Kāuṣ. 8. 18. — ^{१८} xii. 2. 13, 40, 19; MSS. मृद्भूमि. — ^{१९} E अभ्यवजयति; the passage beginning here and continued to the end of the kaṇḍikā is repeated with slight modifications at Kāuṣ. 86. 19 fg. — ^{२०} Bū निर्मृज्य. — ^{२१} xii. 2. 22, 29. —

ति^१ कूद्या पदानि योपयित्वा^२ नदीभ्यः । १९ । मृत्योः
पदमिति^३ द्वितीयया नावः । २० । परं मृत्यो इति^४ प्राग्द-
क्षिणं कूदीं प्रविध्य । २१ । सप्त नदीरूपाणि कारयित्वा^५ दकेन
पूरयित्वा । २२ । आ रोहत सवितुर्नावमेतां सुचामासं
महीमू ध्विति^६ सहिरण्यां सयवां नावमारोहयति । २३ ।
अश्मन्वती रीयत उत्तिष्ठता प्र तरता सखायं^७ इत्युदीच-
स्तारयति । २४ । ॥ ३ ॥ ॥ ७१ ॥

उत्तरतो गर्त उदकप्रस्रवणे^८ ऽश्मान निदधात्यन्तश्चि-
न्नम्^९ । १ । तिरो^{१०} मृत्युमित्यश्मानमतिक्रामति । २ । ता
अधरादुदीचीरित्यनुमन्त्रयते^{११} । ३ । निस्सालामिति^{१२} श-
लानिवेशनं संप्रोक्ष्य^{१३} । ४ । ऊर्जं बिभ्रदिति^{१४} प्रपादयति
। ५ । वैश्वदेवीमिति^{१५} वत्सतरीमालम्भयति । ६ । इममि-
न्द्रमिति^{१६} वृषम् । ७ । अनङ्गाहमहोरात्रे इति^{१७} तत्पमा-
लम्भयति । ८ । आ^{१८} रोहतायुरित्यारोहति । ९ । आसीना^{१९}
इत्यासीनामनुमन्त्रयते^{२०} । १० । पिञ्जलीराञ्जनं सर्पि-
षि पर्यस्येमा नारीरिति^{२१} स्त्रीभ्यः प्रयच्छति । ११ । इमे

^१ xii. 2. 29°. — ^२ So emended in accordance with AV. xii. 2. 29°, 30; Bū लोपयित्वा; K Ch E P B लोपयित्वा; cf. Kāuṣ. 86. 22. —
^३ xii. 2. 30. — ^४ xii. 2. 21. — ^५ xii. 2. 48°; vii. 6. 3, 2. — ^६ xii. 2. 26, 27. — ^७ Bū *प्रस्रवणे. — ^८ So Bū; Bi अन्तःक्षिप्तं; Ch अन्तःक्षिप्तं; K P Bh अन्तःक्षिप्तं; E अनुक्षिप्तं. — ^९ xii. 2. 23°. — ^{१०} K P Bh *दीचीर्षिर° (cf. xii. 2. 29). — ^{११} xii. 2. 41. — ^{१२} ii. 14. 1. — ^{१३} Ch E संप्रोक्ष्य(र्ष्य); K संप्रोक्ष्यो(र्ष्य). — ^{१४} vii. 60. 1. — ^{१५} xii. 2. 28. — ^{१६} xii. 2. 47. — ^{१७} xii. 2. 48, 49. — ^{१८} xii. 2. 24. — ^{१९} xii. 2. 30°. — ^{२०} So all MSS. Is the passage to be emended to इत्यासीनाननु? — ^{२१} xii. 2. 31. —

जीवा अविधवाः सुजामय इति^१ पुंभ्य^२ एकैकस्मै तिस्र-
स्तिस्रस्ता^३ अध्यधुदधानं^४ परिचृत्य^५ प्रयच्छति । १२ । परं
मृत्यो व्याकरोम्या रोहतान्तर्धिः प्रत्यञ्चमर्कं ये अमयो
नमो देववधेभ्यो ऽमे^६ ऽभ्यावर्तिन्नमे जातवेदः सह रम्या^७
पुनरुर्जेति^८ । १३ ।

अमे ऽभ्यावर्तिन्नभि न आ ववृत्स्व ।^९

आयुषा वचसा सन्या^{१०} मेधया प्रजया धनेन ॥

अमे जातवेदः^{११} शतं ते सहस्रं त उपावृतः ।

अधा^{१२} पुष्ट्येशानः पुनर्नो रयिमा कृधि ॥

सह रम्या नि वर्तस्वामे पिन्वस्व धारया ।

विश्वप्स्या विश्वतस्परि ॥

पुनरुर्जा ववृत्स्व^{१३} पुनरय^{१४} इषायुषा^{१५} ।

पुनर्नः पात्संहसः^{१६} ॥ १४ ।

^१ Cf. xii. 2. 22, 31^a; the passage seems to be a jagatī-pāda from an unknown source. — ^२ Bū E Ch (prim. man.) पुंभ्य. — ^३ Ch तिस्रस्तिस्रः; स्रस्ता (so also Pet. Lex. sub. चर्त+परि); Bū तिस्रस्तिस्रस्ता; E तिस्रः स्तिस्रस्ता; Bh तिस्रः स्तिस्रः स्ता. — ^४ So only K; the rest अध्यधुदधानं; the Pet. Lex., ibid., अध्यधुदधानं. — ^५ Bū E Ch (sec. man.) परिचृत्य. — ^६ Ch Bh अमे. — ^७ Ch (sec. man.) रम्या; E रम्या. — ^८ xii. 2. 21, 32, 24 (48), 44, 55; iii. 21. 1; vi. 13. 1; TS. iv. 2. 1. 2, 3; VS. xii. 7-10; Māitr. S. i. 7. 1; ii. 7. 8; Kāṭh. S. xvi. 8; xix. 11; xxii. 12; Lāṭy. iii. 5. 11. — ^९ So K B; the rest, as also TS. and VS., omit the colon and the vowels coalesce. — ^{१०} Ch सन्या; Bū संन्या. — ^{११} The reading of TS. VS. and Māitr. S. (अङ्गिरः) perfects the metre. — ^{१२} Ch अधा. — ^{१३} TS. VS. and Māitr. S. read नि वर्तस्व for आ ववृत्स्व. — ^{१४} E पुनरय. — ^{१५} E Bū (prim. man.) इषा (omitting °युषा). — ^{१६} K पात्संहसः. —

शर्करान्स्वयमातृणाञ्छरणरज्जुभ्यां^१ विवध्य धारयति । १५ ।
 समया स्वेन जुहोति^२ । १६ । इमं जीवेभ्य इति^३ द्वारे नि-
 दधाति । १७ । जुहोत्येतयर्चा । आयुर्दावा धनदावा बल-
 दावा पशुदावा पुष्टिदावा प्रजापतये स्वाहेति । १८ ।
 षट्संपातं माता पुत्रानाशयते^४ । १९ । उच्छिष्टं जायाम्
 । २० । संवत्सरमग्निं^५ नोद्वायान्न हरेन्नाहरेयुः । २१ । द्वाद-
 शरात्र इत्येके । २२ । दश दक्षिणा । २३ । पञ्चादमेर्वाग्यतः
 संविशति । २४ । अपरेद्युरग्निं चेन्द्रामी च यजेत^६ । २५ ।
 स्थालीपाकाभ्यामग्निं चामीषोमौ च पौर्णमास्याम् । २६ ।
 सायंप्रातर्ब्रीहीनावपेद्यवान्वासये स्वाहा प्रजापतये स्वा-
 हेति । २७ । सायं सूर्याय स्वाहा प्रजापतये स्वाहेति । २८ ।
 प्रातर्द्वादशरात्रे ऽग्निं पशुना यजेत^७ । २९ । स्थालीपाकेन^८
 वोभयोर्विरिषति^९ । ३० । संवत्सरतम्यां^{१०} शान्युदकं कृत्वा^{११}
 । ३१ । घृताहुतिर्नो^{१२} भवाये^{१३} अक्रव्याहुतिर्घृताहुतिं त्वा व-
 यमक्रव्याहुतिमुपनिषदेम^{१४} जातवेद इति चतुर उदपात्रे
 संपातानानीय । ३२ । तानुल्लप्य । ३३ । पुरस्तादग्नेः प्रत्यङ्गा-
 सीनो जुहोति ।

^१ K Bū Bi E P °तृणां श्रवणं; Bñ °तृणां श्रवणं; Ch °तृणां श्रवणं. —
^२ Cf. Kāuṣ. 15. 4. — ^३ xii. 2. 23. — ^४ E Bi °ति; P पुत्रान्ना-
 शयते. — ^५ P Bi Bh °ग्नि(नो). — ^६ E यजेत्. — ^७ E यजेत्. —
^८ Ch E स्थावोपाकेनोभयो. — ^९ So K P Bh Bi; Bū °विरिषति;
 Ch E °विरिषति; cf. Kāuṣ. 59. 28. — ^{१०} E Bū Ch (sec. man.)
 °तम्यां. — ^{११} K Bū (prim. man.) omit this word. — ^{१२} Ch E Bū
 घृताहुति नो. — ^{१३} E भवायेयः क्रव्या. — ^{१४} Ch E °हुतिमुपनि-
 षदेम. —

हुते रमस्व हुतेभाग एधि मृडासभ्यं मोत हिंसीः प-
शूच इति^१ । ३४ ।

यद्युवायाङ्गस्मनारणिं^२ संस्पृश्य तूष्णीं मथित्वोद्दीप्य । ३५ ।
पूर्णहोमं हुत्वा । ३६ । संनतिभिराज्यं^३ जुहुयाद्वाहतिभिर्वा
। ३७ । संसृष्टे चैवं जुहुयात् । ३८ । अमावनुगते जायमाने^४
। ३९ । आनदुहेन शकृत्पिराडेनाग्न्यायतनानि^५ परिलिप्य । ४० ।
होम्यमुपसाद्य । ४१ । प्राणापानाभ्यां स्वाहा समानथा-
नाभ्यां स्वाहोदानरूपाभ्यां स्वाहेत्यात्मन्येव^६ जुहुयात् । ४२ ।
अथ प्रातरुन्थायायिं निर्मेथ्य यथास्थानं प्रणीय यथा-
पुरममिहोचं जुहुयात् । ४३ । सायमाशप्रातराशौ यज्ञावृ-
त्तिजौ^७ । ४४ । ॥ ४ ॥ ॥ ७२ ॥

पुरोदयादस्तमयाञ्च पावकं प्रबोधयेद्गृहिणीं^८ शुद्ध-
हस्ता ।

समतीते संधिवर्णे ऽथ हावयेत्सुसमिद्धे^९ पावक आ-
हुतीषहिः^{१० ११} । १ ।

^१ Some of the verses cited in full in this chapter, according to Roth, Der Atharva-Veda in Kaschmir, p. 23, are found in the Kashmir-çākhā of the Atharvan. — ^२ E °ज्जायाभक्ष°; Ch (prim. man.) °ज्जायाङ्गक्ष°. — ^३ E For the संनति- verses cf. Kāuṣ. 5. 8. — ^४ K (prim. man.) जायमाने (आनदुहेन); Ch (prim. man.) जयमाना; Ch (sec. man.) जयमान. — ^५ So K E Bh; the rest °यतनं. — ^६ So Bū E; K omits these two words reading °रूपाभ्यां स्वाहेति जुहुयात्; the rest °तन्नेव. Cf. Lāty. iv. 11. 12 for the entire passage. — ^७ Ch °वृत्तिजौ. — ^८ K Ch E P Bh गृहणी. — ^९ E हावयेत सु°. — ^{१०} E आहुति°; Bū °सहि. — ^{११} The passage is metrical, four times twelve syllables. —

अमये च प्रजापतये च राधावादित्यश्च दिवा प्रजा-
पतिश्च^१ ।

उदकं च समिधश्च होमेहोमे पुरो वरम्^२ । २ ।

होम्यैः^४ समिद्भिः पयसा स्थालीपाकेन सर्पिषा ।

सायंप्रातर्होमं एतेषामेकेनापि सिध्यति^६ । ३ ।

अभ्युद्धतो हुतो^७ ऽग्निः प्रमादादुपशाम्यति ।

मथिते व्याहृतीर्जुहुयात्पूर्णहोमौ यश्चक्षुत्विजौ^९ । ४ ।

वनस्पतिभ्यो वानस्पत्येभ्य ओषधिभ्यो वीरुभ्यः सर्वेभ्यो
देवेभ्यो देवजनेभ्यः पुण्यजनेभ्य इति^{१०} प्राचीनं तदुदकं
निनीयते । ५ । स्वधा प्रपितामहेभ्यः स्वधा पितामहेभ्यः
स्वधा पितृभ्य^{११} इति दक्षिणतः । ६ । तार्क्ष्यायारिष्टनेमये
ऽमृतं मद्यमिति पश्चात् । ७ । सोमाय सप्तर्षिभ्य इत्युत्त-
रतः । ८ ।

परिमृष्टे परिलिप्ते च^{१२} पर्वणि व्रातपतं हावयेदन्नमग्नौ ।

भूयो दत्त्वा^{१३} स्वयमल्पं च भुक्त्वा पराह्णे व्रतमुपैति
याज्ञिकम्^{१४} । ९ ।

^१ Metrical: 12 + 11 syllables. — ^२ Bū वरम् (1 without colon). —
^३ Metrical: 8 + 8 syllables. — ^४ E होम्यैः; P होम्यैः; Bū has a colon
after the word. — ^५ E होमि. — ^६ Metrical: four times eight
syllables. — ^७ Bū अभ्युद्धताहुतो. — ^८ So with doubtful emendation;
MSS. here and in verse 13, यवुत्विजौ. So also Dārila to Kāuṣ. 6. 22
(fol. 30^b l. 3 fg.). Or is यावुत्विजौ the correct reading? Compare
furthermore Kāuṣ. 72. 44. — ^९ The first line is metrical: 8 + 8;
the second seems to contain one hypercatalectic and one regular
pāda of the same metre. — ^{१०} Cf. viii. 8. 14; xi. 9. 24. — ^{११} P
here inserts the word स्वधा. — ^{१२} E च. — ^{१३} MSS. दत्त्वा. —
^{१४} Metrical: 12, 11, 11, 12.

अनशनं ब्रह्मचर्यं च भूमौ शुचिरसिमुपशेते^१ सुग-
न्धिः^२ । १० ।

अग्नीषोमाभ्यां दर्शेन इन्द्रामिभ्यामदर्शने ।

आग्नेयं तु पूर्वं नित्यमन्वाहार्यं प्रजापतेः^३ । ११ ।

अर्धाहुतिस्तु^४ सौविष्टकृती सर्वेषां हविषां स्मृता ।

आनुमती^५ वा भवति^६ स्थालीपाकेष्वथर्वणाम्^{७,८} । १२ ।

उभौ च संधिजौ यौ वैश्वदेवौ यथञ्चत्विजौ^९ ।

वर्जयित्वा सबर्हिषः साज्या^{१०} यज्ञाः सदक्षिणाः^{११,१२} । १३ ।

यथाशक्ति^{१३} यथाबलं^{१४} हुतादो ऽन्ये^{१५} अहुतादो ऽन्ये^{१६,१७} ।

वैश्वदेवं हविरुभये संचरन्ति^{१८,१९} । १४ ।

ते सम्यञ्च इह मादयन्तामिषमूर्जे यजमाना यमिच्छन्^{२०} ।

विश्वे देवा इदं हविरादित्यासः सपर्यत ।

^१ K has a double colon after the syllables शुचिर°. — ^२ Metrical: 11, 11. — ^३ Metrical: four times eight syllables. — ^४ E चार्ध-
ऊतिषु; P चार्धऊतिस्तु. — ^५ K अनु°. — ^६ Bi has a colon
here. — ^७ E स्थालीपाके ह्य°. — ^८ Metrical: anuṣṭubh-pādas;
the first is irregular. — ^९ So emended hesitatingly; cf. verse 4. Bi
धत्विजौ; E यवृत्तिजौ; the rest here as also in verse 4, and in
Dārila to Kāuṣ. 6. 22 यवृत्तिजौ. Cf. also Kāuṣ. 72. 44. — ^{१०} So Bi
only; Bū साज्या; K E Ch Bh P, and Dārila to Kāuṣ. 6. 22, साज्या. — ^{११} D
(schol.) to Kāuṣ. 6. 30 (fol. 32^b l. 6) cites the beginning of this verse:
अपिहोचवैश्वदेवयोः नाञ्जेनेति कर्तव्यताविशेषः । उभौ च संधिजाविति
प्रतिवेधात्; cf. also Kāuṣ. 10. 2, note. — ^{१२} Metrical: four
anuṣṭubh-pādas. — ^{१३} So emended; MSS. यथाशक्तिर्य°. —
^{१४} Ch Bi have a colon here. — ^{१५} Ch E ज्ञे. — ^{१६} Ch E ज्ञे. —
^{१७} Cf. TS. v. 4. 5. 1; 5. 10. 5; Māitr. S. i. 4. 6; Āit. Br. 7. 19; Gop.
Br. ii. 1. 6. — ^{१८} E संचरिष्यन्ति. — ^{१९} Metrical: the first line,
8, 8; the second would be a pāda of eleven syllables, if the word
हविर् is omitted. — ^{२०} K यमिच्छन्; Bi यमित्सत. —

अस्मिन्यज्ञे मा व्यथिष्यमृताय^१ हविष्कृतम्^२ । १५ ।
 वैश्वदेवस्य हविषः सायंप्रातर्जुहोति ।
 सायमाशप्रातराशौ^३ यज्ञावेतौ स्मृतावुभौ^४ । १६ ।
 अप्रतिभुक्तौ शुचिकार्यौ^५ च नित्यं वैश्वदेवौ जानता
 यज्ञश्रेष्ठौ^६ ।
 नाश्रोत्रियो नानवनिकृपाणिर्नामन्त्रविज्जुहुयान्नावि-
 पश्चित^७ । १७ ।
 बीभत्सवः शुचिकामा हि देवा नाश्वहधानस्य हवि-
 र्जुषन्ते ।
 ब्राह्मणेन ब्रह्मविदा तु हावयेन्न स्त्रीहुतं शूद्रहुतं च
 देवगम्^{८,९} । १८ ।
 यस्तु विद्यादाज्यभागौ यज्ञान्मन्त्रपरिक्रमान्^{१०} ।
 देवताज्ञानमावृत^{११} आशिषश्च कर्म स्त्रिया अप्रति-
 षिद्धमाहुः^{१२} । १९ । ॥ ५ ॥ ॥ ७३ ॥

तयोर्बलिहरणम् । १ । अमय इन्द्रामिभ्यां वास्तोष-

^१ E व्यथिष्यमृताय; B व्यथिष्यामृताय. — ^२ These three lines contain a mantra-citation: triṣṭubh and jagati-pādas in the first line; anuṣṭubh in the remaining two lines. — ^३ Ch has a colon here. — ^४ Metrical: eight-syllables; the second pāda catalectic. — ^५ So E; the rest शुचिः कार्यौ. — ^६ K यज्ञः. — ^७ Four triṣṭubh-pādas, the first hypercatalectic. — ^८ So emended; MSS. देवगं. — ^९ Metrical: 11, 11, 12, 12. — ^{१०} Bi °क्रमात्; Ch यज्ञान्मन्त्रपरिक्रमात्; E यज्ञान्परिक्रमान्. — ^{११} P °वृत्त. — ^{१२} Metrical; the first line 8, 8; the second line 11, 11, with crasis of °वृत्त and आशि° in the first pāda. —

तये प्रजापतये ऽनुमतय इति हुत्वा । २ । निष्क्रम्य बहिः^१
 प्रचीनं^१ ब्रह्मणे वैश्रवणाय^२ विश्वेभ्यो देवेभ्यः^३ सर्वेभ्यो
 देवेभ्यो विश्वेभ्यो भूतेभ्यः सर्वेभ्यो भूतेभ्य इति^४ बहुशो
 बलिं^५ हरेत् । ३ । द्विः^६ प्रोक्षन्प्रदक्षिणमावृत्यान्तरुपातीत्य
 हरेत् । ४ । द्वाययोर्मृत्यवे धर्माधर्माभ्याम्^७ । ५ । उदधाने
 धन्वन्तरये समुद्रायौषधिवनस्पतिभ्यो द्यावापृथिवीभ्या-
 मिति । ६ । स्थूणावंशयोर्दिग्भ्यो ऽन्तर्देशेभ्य इति । ७ ।
 स्रक्तिषु वासुकये चित्रसेनाय चित्ररथाय तक्षोपतक्षा-
 भ्यामिति । ८ । समन्तमपेराशायै अद्वायै मेधायै श्रियै
 ह्रियै विद्याया इति^९ । ९ । प्राचीनमग्नेः^{१०} गृह्याभ्यो^{११} देव-
 जामिभ्य इति^{१२} । १० । भूयो ऽभ्युद्धृत्य^{१३} ब्राह्मणान्भोज-
 येत् । ११ । तदपि श्लोको वदति^{१४} ।

मात्रास्रणायतःकृतमग्नीयाद्विषवदन्नमन्नकाम्या^{१५ १६} ।

^१ Bi has a colon here. — ^२ Ch वैश्रवणाय. — ^३ E has a colon here. — ^४ Bi has a colon here. — ^५ Cf. for this and the following sūtras: Ānkh. Gr. ii. 14. 4; Pār. Gr. i. 12. 3; ii. 9. 2; Āc. Gr. i. 2. 1; Gobh. Gr. j. 4. 4, 9; Kāth. Gr. xlv. 2 fg.; Viṣṇu 67. 3; Mān. Gr. ii. 12 (cf. Jolly, Das Dharmasūtra des Viṣṇu und das Kāthakagṛhya, pp. 31 and 80). — ^६ Ch बलीन्हुः; E बलीनहुः; Bh बलि. — ^७ So, (हरे)द्विः प्रोः, E only; the rest ०द्विप्रोः. — ^८ Ch ०धर्माभ्यामुदः. — ^९ Bi has a colon here. — ^{१०} Ch has a colon here. — ^{११} Bi गृह्याभ्यो. — ^{१२} Bi has a colon here. — ^{१३} P Bi ०वृत्त. — ^{१४} So Ch E; the rest श्लोकी वदतः. — ^{१५} Thus emended according to Ch, which reads ०यतः; E ०यतमग्नीः; the rest ०यकृतमग्नीः; Ch's reading is accepted as the basis of the reading above, as it makes good metre, after स्रजकाम्या, which is apparently a later gloss, is removed. — ^{१६} E विषवतदन्नमन्नकाम्या; the rest as above; स्रजकाम्या is a gloss, metrically superfluous. —

देवानां देवो ब्राह्मणो भावो नामैष देवतेति । १२ ।
 आययणे शान्त्युदकं कृत्वा यथर्तुं तण्डुलानुपसाद्य । १३ ।
 अप्सु स्थालीपाकं अपयित्वा पयसि वा । १४ । सजूर्च-
 तुभिः सजूर्विधाभिः सजूरपये स्वाहा^१ । सजूरिन्द्राग्निभ्यां
 सजूर्छावापृथिवीभ्यां सजूर्विधेभ्यो देवेभ्यः सजूर्चतुभिः
 सजूर्विधाभिः सजूः सोमाय स्वाहेत्येकहविर्वा^२ स्यान्नाना-
 हवींषि वा । १५ । सौम्यं तन्वच्छयामाकं^३ शरदि । १६ ।
 अथ यजमानः प्राशिचं गृह्णीते^४ । १७ । प्रजापतेष्टुं^५
 यहं गृह्णामि^६ । मह्यं भूत्यै मह्यं पुष्ट्यै मह्यं श्रियै मह्यं
 ह्रियै मह्यं यशसे मह्यमायुषे मह्यमन्नाय मह्यमन्नाद्याय
 मह्यं सहस्रपोषाय मह्यमपरिमितपोषायेति^७ । १८ । अथ
 प्राश्नाति ।

भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट^८ देवारत्नयावसेन^९ समशीमहित्वा ।

स नः पितो^{१०} मधुमा^{११} आ विवेश शिवस्तोकाय तन्वो
 न एहीति^{१२, १३} । १९ ।

^१ The colon is exhibited in KP Ch E. — ^२ Cf. Āçv. Gr. ii. 2. 4. —
^३ So emended; MSS. तन्वच्छामाकं. — ^४ Ch गृहीति; E गृह्णीति. —
^५ Ch (prim. man.) प्रजापते ध. — ^६ The colon appears in KP. — ^७ Cf.
 Çāṅkh. Gr. iii. 8. 2. — ^८ So emended according to TS. etc. (see
 note 13); P Bi Bū समन इष्ट; K समनसा इष्ट; E समन इष्ट; Ch
 समन्न इष्ट. — ^९ Ch E ०वशेन; cf. the critical note to Çāṅkh. Gr.
 iii. 8. 3. — ^{१०} So all MSS. including Ch (prim. man.); Ch (sec.
 man.) सुतो. — ^{११} Ch E मधुमं. — ^{१२} Ch E नयेहीति; cf. Ind.
 Stud IV. 252. — ^{१३} Cf. TS. v. 7. 2. 4; Tāit. Br. ii. 4. 8. 7; Āçv.
 Çr. ii. 9. 10; Çāṅkh. Gr. iii. 8. 3; Pār. Gr. iii. 1. 4; Gobh. Gr.
 iii. 8. 16. —

प्राशितमनुमन्त्रयते ।

अमो ऽसि^१ प्राण तद्वतं ब्रवीम्यमासि^२ ^३ सर्वाङ्गसि
प्रविष्टः ।

स मे जरां रोगमपनुद्य शरीरादनामयैधि^४ मा रिषाम^५
इन्दो^६ इति^७ । २० ।

वत्सः प्रथमजो यीष्मे वासः^८ शरदि दक्षिणा । २१ । श-
क्त्वा वा दक्षिणां दद्यात् । २२ । नातिशक्तिर्विधीयते ना-
तिशक्तिर्विधीयत इति^९ । २३ । ॥ ६ ॥ ॥ ७४ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे नवमो ऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ So Ch (sec. man.) Āçv. Çr. and Çāṅkh. Gr. (see note 7); K E Bi Ch (prim. man.) आङ्गोसि; Bū आङ्गोसि; P आङ्गो, or आ-
जो; Bh आजो. — ^२ E ब्रवीत्य. — ^३ So all MSS. of Kāuṣ. and Āçv. Çr.; Çāṅkh. Gr. ०मोसि. — ^४ So emended on the supposition that अनामयैधि is for अनामय एधि with double sandhi; cf. the introduction. The MSS. unanimously read अनामयैधि, which might be emended in accordance with Āçv. Çr. and Çāṅkh. Gr. to अना मयैधि (for अना म एधि), the latter representing the peculiar sandhi of मे, which is paralleled by the reading of Ch E in sūtra 19 (नयेहि for न एहि); cf. also Kāuṣ. 135. 9 (the reading ०सायिमं for ०सा इमं) and Ind. Stud. IV. 252. — ^५ Ch मार्ष्टाम (?); E मर्षोम. — ^६ B Ch इन्दो. — ^७ Cf. Āçv. Çr. ii. 9. 10; Çāṅkh. Gr. iii. 8. 4. — ^८ Bi यीष्मो वास; both words are wanting in E. — ^९ Ch विधीयते without इति. —

॥ ओं ॥

अथ विवाहः^१ । १ । ऊर्ध्वं कार्त्तिक्या आ वैशाख्याः । २ ।
याथाकामी वा । ३ । चिचापक्षं तु वर्जयेत् । ४ । मघामु
हन्यन्ते गावः फल्गुनीषु व्युह्यत इति^२ विज्ञायते^३ मङ्गलं
च^४ । ५ । सत्येनोत्तमिता पूर्वापरमित्युपदधीत^५ । ६ । पति-
वेदनं च^६ । ७ । युवं भगमिति^७ संभलं सानुचरं प्रहिणो-
ति^{८,९} । ८ । ब्रह्मणस्पत इति^{१०} ब्रह्माणम्^{११} । ९ । तद्विवृ-

^१ Daç. Kar. and Ath. Paddh.: अथ विवाह उच्यते ।; the former continues: तच्च संभारान्संभृत्य । आगमकृशरं । संपुटं । अथशाखा । कलश । सर्वावधि । दधि । ज्येष्ठीमधु (I for यष्टीमधु?) । विष्टरास्त्रयः । अर्घपात्र । मधुपर्कपात्र । धुंसखं (I for धूसरं?) । ओष (I for योक्तं) । एतान्संभारान्संभृत्य । अन्वसयेति (I for अन्वससयेति, xix. 68. 1) बर्हिर्व-
वनादि । अन्वातानांतं कृत्वा . . . — ^२ xiv. 1. 13^{cd}. — ^३ Ch has a colon here. — ^४ Bi has a colon here. — ^५ xiv. 1. 1, 23; Daç. Kar. and Ath. Paddh. सत्येनोत्तमिता इति षोडश (xiv. 1. 1-16) पूर्वापरमिति द्वाभ्यां (xiv. 1. 23, 24) एताभिरष्टादशभिराख्यं जुहुयात् । उपदधीतेति वचनात्. — ^६ Daç. Kar. and Ath. Paddh. आ नो अप इति सूक्तेन आगमकृशरम् (Ath. Paddh. परगृहात् भक्तं तिलमिश्रितमाहृत्य) संपात्वाभिमन्त्र्य कुमारीभक्तं (I for ०रीं भक्तं) प्राशयति; cf. Kāuç. 34. 12 fg. — ^७ xiv. 1. 31^a. — ^८ K प्रहिणोमि. — ^९ Daç. Kar. अर्धर्चेन संपुटमभिमन्त्र्य सानुचरं वरं प्रतिप्रेषयति; Ath. Paddh. अर्धर्चेन शोभनमलंकृतं पुष्पं (? Cod. पुरीषं) संचरहस्तं (?) सानुचरं प्रहिणोति. — ^{१०} xiv. 1. 31^e. — ^{११} Daç. Kar. अर्धर्चेन ब्रह्माणं प्रेषयति कुमारीसमीपे वरस्य गुणान्कथयति; Ath. Paddh. अर्धर्चेन ब्रह्माणं । कुमारीपार्श्वे नत्वा वरस्य गुणान्कथयति. —

हान्छङ्कमानो^१ निशि कुमारीकुलाञ्जलीकान्यादीय^२ । १० ।
 देवा अय इति^३ पञ्चभिः सकृत्पूल्यान्यावापयति^४ । ११ ।
 अनृक्षरा इति^५ कुमारीपालं ग्रहिणीति^६ । १२ । उदा-
 हारस्य प्रतिहितेषुरयतो जघनतो ब्रह्मा^७ । १३ । यो अ-
 निध्म^८ इत्यप्सु लोगं^९ प्रविध्यति^{१०} । १४ । इदमहमित्य-
 पोह्य^{११} । १५ । यो भद्र^{१२} इत्यन्वीपमुदच्य^{१३} । १६ । आस्यै
 ब्राह्मणा^{१४} इति प्रयच्छति^{१५} । १७ । आत्रजतामयतो ब्रह्मा
 जघनतो ऽधिज्यधन्वा^{१६} । १८ । बाह्यतः प्रक्षोदुक्षरस्योत्त-
 रतो ऽग्नेः शाखायामासजति^{१७} । १९ । तेनोदकार्थान्कुर्व-
 न्ति^{१८} । २० । ततश्चान्वासेचनमन्येन^{१९} । २१ । अन्नरूपाती-

^१ P विवृहा^०; Bū has a colon after the syllables विवृहा^०. —
^२ Ch (prim. man.) ०गुलीकान्या^०. — ^३ xiv. 2. 32—36. — ^४ Ath.
 Paddh. कुमारी एकामाजति पूषां जुहोतीति; for Daç. Kar. see
 note 7. — ^५ xiv. 1. 34^a. — ^६ K P Bh ग्रहिणीमीति; Ch
 (prim. man.) ग्रहिणीमिति; Ch (sec. man.) ०णीमीति; Ch (tert.
 man.) as above. — ^७ Daç. Kar. अर्धर्चेन कुमारीरचार्थं प्रेषयति ।
 यदि वा दशवर्षाधिका कन्या तदा देवा अये पञ्चभिः कुमारी एकामा-
 जतीं जावां जुहोति (cf. sū. 11); Ath. Paddh. कुमारीरचार्थं धनुर्धरं पूषं
 ग्रहिणीति. — ^८ Daç. Kar. (अये) धनुर्धरः पृष्ठे आचार्यो मध्ये उदक-
 हारः; Ath. Paddh. उदकहरणार्थं पूषस्य (Āod. पूषो) गच्छतः अये
 धनुर्धरो भवति । पृष्ठत आचार्यो मध्ये उदकहारः; cf. Kāuç. 26. 4;
 82. 5. — ^९ xiv. 1. 37. — ^{१०} Ch E Ku लोष्टं. — ^{११} Ath. Paddh.
 and Daç. Kar. उदकसमीपे गत्वा .. एकया मृत्तिकां प्रक्षिपति. —
^{१२} xiv. 1. 38^a. — ^{१३} xiv. 1. 38^c. — ^{१४} K P Bh ०दध्य; Daç. Kar.
 and Ath. Paddh. अर्धर्चेन घटमुदकेन पूरयति. — ^{१५} xiv. 1. 39^a. —
^{१६} Daç. Kar. and Ath. Paddh. उदकहाराय. — ^{१७} Daç. Kar. and
 Ath. Paddh. .. मध्ये उदकहारः. — ^{१८} Bi ०संजति; Daç. Kar.
 and Ath. Paddh. वेदिबाह्यतः ... अक्षशाखोपरि कक्षं स्थापयति. —
^{१९} Bi उदकार्थान्कुर्वन्; Daç. Kar. and Ath. Paddh. तेनोदकेन सर्वाण्युद-
 ककार्याणि करोति. — ^{२०} Daç. Kar. and Ath. Paddh. यदि स्वस्यो-
 दकं कक्षे भवति तदान्येनोदकेनावसिञ्चति. —

त्यार्यमणमिति^१ जुहोति । २२ । प्र त्वा मुञ्चामीति^२ वेहं
विचृतति^३ । २३ । उशतीरित्येतया^४ चिराधापयति^५ । २४ ।
सप्तभिरुणाः^{७,८} संपातवतीः करोति । २५ । यदासन्धा-
मिति^९ पूर्वयोरुत्तरस्यां सक्त्यां तिष्ठन्तीमाप्तावयति^{१०,११}
। २६ । यच्च वर्चो यथा^{१२} सिन्धुरित्युत्क्रान्तामन्येनावसि-
ञ्चति^{१३} । २७ । ॥ १ ॥ ॥ ७५ ॥

यहुष्कृतमिति^{१४} वाससाङ्गानि प्रमृज्य कुमारीपालाय
प्रयच्छति^{१५} । १ । तुषरदण्डेन^{१६} प्रतिपाद्य^{१७} निर्व्रजेत् । २ ।
तद्धन आसजति^{१८} । ३ । या अकृन्तंस्त्वष्टा वास^{१९} इत्यह-
तेनाद्यादयति^{२०} । ४ । कृचिम इति^{२१} शतदत्तेषीकेण^{२२,२३} कङ्क-

^१ Daç. Kar. and Ath. Paddh. (to अनाद्यातीत्य), वेदां प्रविशति. —
^२ xiv. 1. 17. — ^३ xiv. 1. 19. — ^४ Daç. Kar. कुमारीं केशान्वेष्ट-
यति. — ^५ xiv. 2. 52. — ^६ Ath. Paddh. तिस्रः समिध आधापय-
ति । मन्त्रं कुमारी. — ^७ Daç. Kar. and Ath. Paddh. उशतीरिति
सप्तभिः, xiv. 2. 52-58. — ^८ Ch (sec. man.) उष्णीः; Ch (prim. man.)
and the remaining MSS. as above. — ^९ xiv. 2. 65. — ^{१०} Ch
०न्ते. — ^{११} Ath. Paddh. पूर्वोत्तरकोणे सक्त्यामूर्ध्वसिष्ठकुमारी (Cod.
०री) स्नापयति. — ^{१२} xiv. 1. 35, 43. — ^{१३} Ath. Paddh. तस्य
स्नानादुत्क्रान्तामन्यस्थाने शीतोदकेनावसिञ्चति. — ^{१४} xiv. 2. 66. —
^{१५} Ath. Paddh. यहुष्कृतमिति द्वाभ्यां (!) वस्त्रेण चंगानि प्रमृज्य शिरः-
प्रभृति कुमारी. — ^{१६} So K Ch Daç. Kar. and Çāntikalpa 22. 1;
Bū तुम्बुरः; Ath. Paddh. तुम्बुरः; Bī Ku तुम्बरः; P उदुम्बरः; E ची-
दुम्बरः; cf. Ind. Stud. v. 383, note 1. — ^{१७} Daç. Kar. and. Ath.
Paddh. तद्वस्त्रं तुम्बरदण्डेन कृत्वा कुमारीपालाय प्रयच्छति. — ^{१८} Daç.
Kar. कुमारी वनं गत्वा तं प्रयच्छति. — ^{१९} xiv. 1. 45, 53. — ^{२०} Ath.
Paddh. अन्यवस्त्रमभिमन्त्र्य यज्ञोपवीतवद्वाजं वध्नाति. — ^{२१} xiv. 2. 68. —
^{२२} So emended; K Bū Bī शतदत्त इषीः; P Bh शतदत्त इषीः; Ch Ku
शतदत्तेषीः; E शतदत्तेषीः. — ^{२३} So emended; MSS. ०वीकेण. —

तेन सकृत्प्रलिख्य^१ । ५ । कृतयाममित्यवसृजति^२ । ६ ।
 आशसाना सं त्वा^३ नह्यामीत्युभयतः पाशेन योक्त्रेण संन-
 ह्यति^४ । ७ । इयं वीरुदति^५ “मदुघमणिं” लाक्षारक्तेन सूत्रेण
 वियथ्यानामिकायां^६ बध्नाति^७ । ८ । अन्ततो ह मणिर्भ-
 वति बाह्यो यन्त्रिः^८ । ९ । भगस्त्वेत इति^९ हस्तेगृह्य^{१०} नि-
 र्णयति^{११} । १० । शाखायां युगमाधाय दक्षिणतो ऽन्यो
 धारयति^{१२} । ११ । दक्षिणस्यां युगधुर्युत्तरस्मिन्युगतर्द्धनि
 दर्भेण वियथ्य^{१३} शं त इति^{१४} ललाटे हिरण्यं संस्तभ्य जप-
 ति । १२ । तर्द्धं समयावसिञ्चति^{१५} । १३ । उपगृह्योत्तर-
 तो^{१६} ऽमेरङ्गादङ्गादिति^{१७} निनयति । १४ । स्योनमिति^{१८}
 शकृत्पिरादे ऽश्मानं निदधाति । १५ । तमा^{१९} तिष्ठेत्यास्था-

^१ Ath. Paddh. शतदंतमयं कंकतं कृत्वा सकृत्किशान्प्रलिख्य; Daç. Kar. .. इषीकमयं कंकतं कृत्वा. — ^२ Daç. Kar. प्रचिपति. — ^३ xiv. 1. 42; 2. 70. — ^४ Daç. Kar. कटिप्रदेशे बध्नाति. — ^५ i. 34. 1 (vii. 56. 2). — ^६ Ch मधुच०. — ^७ So emended; Daç. Kar. विगृह्य; MSS. विगृह्य. — ^८ Daç. Kar. पुष्पाहंते बध्नाति. — ^९ Daç. Kar. and Ath. Paddh. here interrupt the account of the विवाह with the चर्च (Kāuç. 90—93); cf. Jolly, Das Dharmasūtra des Viṣṇu und das Kāthakagrhyasūtra p. 76. — ^{१०} xiv. 1. 20. So also Ath. Paddh., but Daç. Kar. भगवो हस्तमग्रहीत etc. (xiv. 1. 51). — ^{११} So Ku Bū; the rest गृह्यं. — ^{१२} Daç. Kar. and Ath. Paddh. आचार्यः कुमारीं दक्षिणे हस्ते गृहीत्वा बौतुकगृहादहः निःक्रामयति. — ^{१३} Bi धार-
 याति. — ^{१४} So only Bū; the remaining MSS. of the text विगृह्य (cf. sū. 8). Daç. Kar. उत्तरखां युगद्विरेण हिरण्यदर्भेण विगृह्य (!); Ath. Paddh. वरखान्त वेद्यामुपरि उत्तरखां युगद्विरेण हिरण्यदर्भेण विगृह्य (the second MS. विगृह्य)। युगद्विरेण मध्ये नीत्वा. — ^{१५} xiv. 1. 40; Ath. Paddh. शं ते हिरण्यमिति द्वाभ्यां (xiv. 1. 40, 41). — ^{१६} K Bū Bi Bh P ग्रमया०. — ^{१७} Daç. Kar. and Ath. Paddh. तमुदकं गृहीत्वा. — ^{१८} xiv. 2. 69. — ^{१९} xiv. 1. 47^a. — ^{२०} xiv. 1. 47^a.

य^१ । १६ । इयं नारीति^२ ध्रुवां तिष्ठन्तीं^३ पूल्यान्यावाप-
यति^४ । १७ । चिरविच्छिन्दतीं^५ चतुर्थीं^६ कामाय^७ । १८ ।
येनामिरिति^८ पाणिं ग्राहयति^९ । १९ । अर्यम्ण^{१०} इत्यपि
चिः^{११} परिणयति^{१२} । २० । सप्त मर्यादा^{१३} इत्युत्तरतो ऽप्येः
सप्त लेखा लिखति प्राच्यः^{१४} । २१ । तासु पदान्युत्क्रामय-
ति । २२ । इषे त्वा सुमङ्गलि प्रजावति सुसीम^{१५} इति प्रथ-
मम्^{१६} । २३ । ऊर्जे त्वा रायस्योषाय त्वा सौभाग्याय त्वा
साम्राज्याय त्वा संपदे त्वा जीवातवे त्वा सुमङ्गलि प्रजा-
वति सुसीम^{१७} इति सप्तमं^{१८} सखा सप्तपदी भवेति । २४ ।
आ रोह तल्पं भगस्ततश्चेति^{१९} तल्प उपवेशयति^{२०} । २५ ।

^१ Daç. Kar. and Ath. Paddh. कुमारीं स्थापयति. — ^२ xiv. 2. 63. — ^३ Daç. Kar. ऊर्ध्वस्त्रितां जावानावपयति; Ath. Paddh. ऊर्ध्वस्त्रिष्ठन् (!) पूल्यान्यावपयति चिः. — ^४ So emended; E चिर-
च्छिन्ती; P चिरवच्छिन्ती; Ath. Paddh. चिरवच्छिन्ती; the rest वि-
च्छिन्ती. — ^५ Bi चतुर्थी. — ^६ Daç. Kar. चिरविच्छिन्नधारां
चिर्मन्वावृत्तिः कामाय स्वाहा चतुर्थी. — ^७ xiv. 1. 48. — ^८ Daç.
Kar. सुवयहणं (? Cod. सुव०) करोति । अथ स्त्राने सूर्यापाठं (? Cod.
सूर्य०) पठति; Ath. Paddh. येनामिरिति पंचभिर्हृदिभिः (!) उपास्त्रि-
हणं करोति । अथ स्त्राने चत्वारः शकधमाः (cf. Kāuç. 8. 17; 50. 15)
सूर्यापाठं (? MSS. सूर्य०) कुर्वन्ति. — ^९ xiv. 1. 39^०; Daç. Kar. adds
श ते हिरण्यं etc., xiv. 1. 40. — ^{१०} So Ch Ku; the rest चिष्ण०. —
^{११} Daç. Kar. and Ath. Paddh. वरो मन्त्रं ब्रूयात्. — ^{१२} v. 1. 6. —
^{१३} So all MSS. and the Paddhatis; Haas, Ind. Stud. v. 384, suggests
प्राचीः or प्राच्याः; see however Lanman, Noun-inflection p. 396,
top. — ^{१४} So emended; MSS. of the text and the Paddhatis सुशो-
ममिति. Cf. the next sūtra, and Kāuç. 24. 13; 39. 9. — ^{१५} Ath.
Paddh. अनेन मन्त्रेण प्रथमलेखायोपरि (!) दक्षिणं पादं ददाति. — ^{१६} So
emended; MSS. of the text and the Paddhatis सुशीममिति. Cf. the
preceding sūtra. — ^{१७} Daç. Kar. inserts the numbers ३-७, be-
ginning after ऊर्जे त्वा and ending after सप्तमं. — ^{१८} xiv. 2. 31; 1. 60
(KChEPBh ततश्च इति). — ^{१९} Ath. Paddh. and Daç. Kar. तत्त्वमुप०. —

उपविष्टायाः सुहृत्पादौ प्रक्षालयति । २६ । प्रक्षाल्यमा-
नावनुमन्त्रयते ।

इमौ पादौ सुभगौ सुशेवौ सौभाग्याय कृणुतां नो^१
अघाय ।

प्रक्षाल्यमानौ^२ सुभगौ सुपत्न्याः^३ प्रजां पशून्दीर्घ-
मायुश्च धत्तामिति ॥ २७ ।

अहं वि श्यामि प्र त्वा मुञ्चामीति^४ योक्तुं विचृतति^५ । २८ ।
अपरस्मिन्भृत्याः^६ संरभन्ते । २९ । ये जयन्ति^७ ते बलीयांस^८
एव मन्यन्ते । ३० । बृहस्पतिनेति^९ सर्वसुरभिचूर्णान्यच-
र्चा^{१०} काम्पिलपलाशेन मूर्धन्यावपति^{११, १२} । ३१ । उद्यच्छ्वं
भगस्ततश्चाभ्रातृघ्नोमित्येकैकयोत्थापयति^{१३} । ३२ । प्रति
तिष्ठेति^{१४} प्रतिष्ठापयति^{१५} । ३३ । ॥ २ ॥ ॥ ७६ ॥

सुकिंशुकं रुक्मप्रस्तरणमिति^{१६} यानमारोहयति । १ ।

^१ Bū Bi जी; the rest and the Paddhatis, as above. — ^२ Daç. Kar. °चाक्षमाशी. — ^३ E सुपत्नाः; ChBiKu सुपत्न्या. Haas, Ind. Stud. v. p. 384, would emend to सुपत्न्यां or संपत्न्या. — ^४ xiv. 1. 57-58. — ^५ Daç. Kar. विसृजति; Ath. Paddh. विचृतत्युपाध्यायः. — ^६ Bū अपर-
स्मिन् भृत्याः; Ch (sec. man.) अपरस्मिन्भृ०; Ch (prim. man.), the remaining MSS., and Daç. Kar. as above. — ^७ E जयन्ते. — ^८ Ch बलीयान्स; Ath. Paddh. यो योक्तुं गृह्णाति ते बलीन् (!). — ^९ xiv. 2. 53. — ^{१०} Ku Ch (prim. man.) चूर्णान्वर्चा; E °चां; Bi चूर्णा-
न्वर्चा. — ^{११} Ch E मूर्ध्ना. — ^{१२} Ath. Paddh. ... काम्पिलपत्नेण मूर्ध्नि आवपति प्रत्युचं वधूः. — ^{१३} xiv. 1. 59, 60, 62. — ^{१४} xiv. 2. 15. — ^{१५} Ath. Paddh. (to this and the preceding sūtra) उद्यच्छ्वमित्येकया उत्थापयति । प्र तिष्ठेति प्रतिष्ठापयति । तु पुनः भगस्ततश्च इत्येकया उत्था० । प्र तिष्ठेति प्रतिष्ठा० । अपरं चाभ्रातृघ्नोमित्येकयोत्था० । प्र तिष्ठेति प्रतिष्ठा० । अन्धातानादि उत्तरतंच । स्वस्तिवाचकाय आचार्याय गौर्देचिया । इति विवाहः समाप्तः । अथ चतुर्थिकाकर्म उच्यते (Kāuṣ. 79. 1 fg.). — ^{१६} xiv. 1. 61; 2. 30. —

एमं पन्थां ब्रह्मापरमित्ययतो^१ ब्रह्मा प्रपद्यते । २ । मा
 विदन्ननृक्षरा अध्वानमित्युक्तम्^२ । ३ । येदं पूर्व्वेति^३ तेनान्य-
 स्यामूढायां^४ वाधूयस्य दशां चतुष्पथे दक्षिणैरभितिष्ठ-
 ति^५ । ४ । स चेदुभयोः शुभकामो भवति सूर्यायै देवेभ्य^६
 इत्येतामृचं^७ जपति^८ । ५ । समृद्धत^९ स्वपथो^{१०} ऽनवयन्तः^{११}
 सुसीमकामावुभे^{१२} विराजावुभे^{१३} सुप्रजसावित्यतिक्रमयतो^{१४}
 ऽन्तरा^{१५} ब्रह्माणम् । ६ । य ऋते चिदभिश्चिष इति^{१६} यानं
 संप्रोक्ष्य विनिष्कारयति । ७ । सा मन्दसानेति^{१७} तीर्थे
 लोगं^{१८} प्रविध्यति । ८ । इदं सु म इति^{१९} महावृक्षेषु जप-
 ति । ९ । सुमङ्गलीरिति^{२०} वध्वीक्षीः^{२१} प्रति जपति । १० ।
 या ओषधय^{२२} इति मन्त्रोक्तेषु । ११ । ये पितर^{२३} इति श्म-
 शानेषु । १२ । प्र बुध्यस्वेति^{२४} सुप्तां प्रबोधयेत्^{२५} । १३ ।
 सं काशयामीति^{२६} गृहसंकाशे जपति । १४ । उह ऊर्मि-
 रिति^{२७} यानं संप्रोक्ष्य विमोचयति । १५ । उत्तिष्ठेत्^{२८} इति

^१ xiv. 2. 8; 1. 64. — ^२ xiv. 2. 11; 1. 34; so (without इति after the pratikas) Bū Ku; the rest नृक्षराध्वानमित्युक्तम्. It seems that इति is omitted because the second इति follows immediately upon it (a sort of haplographia). The phrase अध्वानमित्युक्तम् seems to refer to Kāuṣ. 50. 1 fg. — ^३ xiv. 2. 74. — ^४ P मूढाया; Bū मूढायाः. — ^५ Bū दक्षिणैरभितिष्ठति. — ^६ xiv. 2. 46. — ^७ K तांमृचं. — ^८ K अपे(कमृद्धत); Ku अपेत्समु. — ^९ See the preceding note. — ^{१०} Ch (sec. man.) स्वपथो; E स्वपथो. — ^{११} So (but without avagraha) all MSS.; Haas, Ind. Stud. v. 391, reads the passage: समृद्धतः(ः) स्वपथो जावयातः; the last by conjecture. — ^{१२} So emended; MSS. सुशीमः. Cf. Kāuṣ. 76. 23. — ^{१३} Ch E Ku भिराजाः. — ^{१४} P Bh सुप्रजाविः. — ^{१५} K P Bh क्रमयतोन्तरा; Bi क्रमयतांतरा. — ^{१६} xiv. 2. 47. — ^{१७} xiv. 2. 6. — ^{१८} Ku Ch E खोटं; P Bh खोक्. — ^{१९} xiv. 2. 9. — ^{२०} xiv. 2. 28. — ^{२१} Ch (sec. man.) वध्वीक्षी; Ch (prim. man.) वध्वीक्षी. — ^{२२} xiv. 2. 7. — ^{२३} xiv. 2. 78. — ^{२४} xiv. 2. 75. — ^{२५} E प्रति. — ^{२६} xiv. 2. 12. — ^{२७} xiv. 2. 16. — ^{२८} xiv. 2. 19. —

पानी शालां^१ संप्रोक्षति । १६ । स्योनमिति^२ दक्षिणतो
वलीकानां शकृत्पिराडे ऽश्मानं निदधाति । १७ । तस्यो-
परि मध्यमपलाशे^३ सर्पिषि चत्वारि दूर्वायाणि । १८ ।
तमा^४ तिष्ठेत्यास्थाप्य । १९ । मुमङ्गली प्रतरणीह^५ प्रियं
मा हिंसिष्टं ब्रह्मापरमिति^६ प्रत्यृचं^७ प्रपादयति । २० । सु-
हृत्पूर्णकंसेन^८ प्रतिपादयति । २१ । अघोरचक्षुरित्यग्निं^९
चिः^{१०} परिणयति । २२ । यदा गार्हपत्यं सूर्यायै देवेभ्य^{११} इति
मन्त्रोक्तेभ्यो नमस्कुर्वतीमनुमन्त्रयते । २३ । ॥ ३ ॥ ॥ ७७ ॥

शर्म वर्मेति^{१२} रोहितचर्माहरन्तम् । १ । चर्म^{१३} चोप-
स्तृणीयनेत्युपस्तृणन्तम् । २ । यं बल्बजमिति^{१४} बल्बजं
न्यस्यन्तम् । ३ । उप^{१५} स्तृणीहीत्युपस्तृणन्तम् । ४ । तदा^{१६}
रोहवित्यारोहयति । ५ । तचोपविश्येत्युपवेशयति^{१७} । ६ ।
दक्षिणोत्तरमुपस्थं कुरुते । ७ । सुज्यैष्ठ्य^{१८} इति कल्याणना-
मानं ब्राह्मणायनमुपस्थ उपवेशयति । ८ । वि तिष्ठन्ता-
मिति^{१९} प्रमदनं प्रमायोत्थापयति । ९ । तेन भूतेन तुभ्य-
मग्रे शुभनी^{२०} अग्निर्जनविन्मह्यं जायामिमामदात्सोमो
वसुविन्मह्यं जायामिमामदात्पूषा जातिविन्मह्यं जाया-

^१ So E Bi; the rest शाकं. — ^२ xiv. 1. 47. — ^३ K P Bh °पलाशेन. —
^४ xiv. 1. 47°. — ^५ Ch प्रतरणीरिह. — ^६ xiv. 2. 26; 1. 21, 63,
64. — ^७ So emended; all MSS. except Bū read ब्रह्मापरमित्यृचं;
Bū °मित्यृचं. — ^८ Bi Bh °कंसेन. — ^९ xiv. 2. 17. — ^{१०} MSS. चिष्य°. —
^{११} xiv. 2. 20, 46. — ^{१२} xiv. 2. 21. — ^{१३} xiv. 2. 22^b. — ^{१४} xiv. 2.
22. — ^{१५} xiv. 2. 23. — ^{१६} xiv. 2. 22^c. — ^{१७} xiv. 2. 23°. —
^{१८} xiv. 2. 24^d. — ^{१९} xiv. 2. 25. — ^{२०} vi. 78. 1; xiv. 2. 1, 45;
K Bū have a colon here. —

मिमामदादिन्द्रः सहीयान्मह्यं जायामिमामदादप्रये जन-
विदे स्वाहा सोमाय वसुविदे स्वाहा पूष्णे जातिविदे
स्वाहेन्द्राय सहीयसे स्वाहेत्यागच्छतः । १० । सविता प्रस-
वानामिति^१ मूर्धोः^२ संपातानानयति । ११ । उदपाच^३ उ-
त्तरान^४ । १२ । शुम्भन्याञ्जल्योर्निनयति^५ । १३ । तेन भूते-
नेति^६ समशनम् । १४ । रसानाशयति^७ स्थालीपाकं च । १५ ।
यवानामाज्यमिश्राणां पूर्णाञ्जलिं जुहोति । १६ । ॥ ४ ॥
॥ ७८ ॥

सप्त मर्यादा^८ इति तिसृणां प्रातरावपते^९ । १ । अक्ष्यौ^{१०}
नाविति^{११} समाञ्जाते^{१२} । २ । महीमू ष्विति^{१३} तल्पमालम्भ-
यति । ३ । आ रोह^{१४} तल्पमित्यारोहयति । ४ । तत्रोपवि-
श्येत्युपवेशयति^{१५, १६} । ५ । देवा अय इति^{१७} संवेशयति । ६ ।

^१ v. 24. 1. — ^२ So emended; MSS. मूर्धोः. — ^३ Haas, Ind. Stud. v. p. 397, reads उदपाचत; MSS. उदपाच. — ^४ Ch (sec. man.) : उत्तरा(कु°); the rest उत्तरां(कु°). — ^५ Ch Bū (उत्तरां) कुम्भन्वा°; the rest °कुम्भन्वा°; Haas and Weber, Ind. Stud. v. 397, note 2, unnecessarily emend to शुम्भनीत्वञ्जलो°; शुम्भन्वा means with the çumbhanī-verse (xiv. 2. 45); cf. Kāuṣ. 79. 25, as also शं-नो-देवाः, Kāuṣ. 140. 5, and जीवाभिर्, Kāuṣ. 3. 4. — ^६ vi. 78. 1. — ^७ So P Bb; Ch Ku E Bi Bū °शयतः; K °शयत; cf. Ind. Stud. v. 397, note 3. — ^८ v. 1. 6. — ^९ Daç. Kar. and Ath. Paddh. अय चतुर्थीकर्म (Ath. Paddh. चतुर्थीकर्म) उच्यते (cf. Kāuṣ. 76. 33, note) । तिसृणां रात्रीणां वृत्ती-
तायां (!) अभ्यातानांतं कृत्वा . . . वर एकामाहुतिं जुहोति. — ^{१०} Ch (°वपते) अक्षौ; the rest (°वपते) अक्षौ. — ^{११} vii. 36. 1. — ^{१२} So all MSS.; Haas, Ind. Stud. v. p. 399, note 3, emends to समञ्जाते. Daç. Kar. वरवधू परस्परं कञ्जलमभिमन्त्र्य अक्षिणी चक्षे (!). — ^{१३} vii. 6. 2. — ^{१४} xiv. 2. 31. — ^{१५} xiv. 2. 23°. — ^{१६} Ath. Paddh. उपवेशयति ती. — ^{१७} xiv. 2. 32. —

अभि त्वेत्यभिच्छादयति^१ । ७ । सं पितराविति^२ समावेश-
यति^३ । ८ । इहेमाविति^४ चिः संनुदति^५ । ९ । मदुघम-
णिमौक्षे ऽपनीयेयं^६ वीरुदमो ऽहमिति^७ संस्पृशतः^८ । १० ।
ब्रह्म^९ जज्ञानमित्यङ्गुष्ठेन व्यचस्करोति^{१०} । ११ । स्योनाद्यो-
नेरित्युत्थापयति^{११ १२} । १२ । परिधापनीयाभ्यामहतेनाद्या-
दयति^{१३} । १३ । बृहस्पतिरिति^{१४} शष्येणाभिघार्य^{१५} व्रीहि-
यवाभ्यामभिनिधाय दर्भपिञ्जल्या सीमन्तं विचृतति^{१६}
। १४ । शणशकलेन परिवेष्ट्य तिस्रो रात्रीः प्रति सुप्तास्ते^{१७}
। १५ । अनुवाकाभ्यामन्वारब्धाभ्यामुपदधीत^{१८} । १६ ।

^१ vii. 37. 1; Daç. Kar. and Ath. Paddh. अभि त्वा मनुजातेन etc. वस्त्रेणाद्यादयति ती. — ^२ xiv. 2. 37; Daç. Kar. cites here the three verses 37, 38, and 39; Ath. Paddh. सं पितराविति चतसृभिः (!). — ^३ Daç. Kar. and Ath. Paddh. संमुखं करोति. — ^४ xiv. 2. 64. — ^५ Ath. Paddh. एकया परस्परं कंठग्रहणं करोति । चीन्नेसायां तच्चाह पैठीनसिः । चीन्नेसायां । आवपेतुरभिगन्धान् चीरसर्पिष्यधोदकं (!) । एतदेवमित्वाङ्गुरैचं (for 'रीचं') तु मधुना सह; Daç. Kar. has a metrical passage too corrupt to report, corresponding to the last part of this extract; this also seems to be ascribed to Pāṭhīnāsī. — ^६ Bū Bi पिनीये; E मीचपनीये. — ^७ i. 34. 1; xiv. 2. 71. — ^८ Daç. Kar. and Ath. Paddh. तं मदुघमणिं पिष्ट्वा सुगन्धमध्वे (Ath. Paddh. अयुतमध्वे) प्रक्षिप्य उद्धर्तयेत् इयं वीरुदिति सूक्तेन । अमो ऽहमिति द्वाभ्यां अचतमभिर्मन्त्रं परस्परं कंठग्रहणं करोति. — ^९ iv. 1. 1 (v. 6. 1). — ^{१०} Daç. Kar. and Ath. Paddh. अङ्गुष्ठेन नाभिदेशे (MSS. अङ्गुष्ठेनाभिदेशे) व्यचस्करोति वरः. — ^{११} xiv. 2. 43. — ^{१२} E *उत्पस्थापयति; Daç. Kar. उत्थापयति वरवधु (!). — ^{१३} Daç. Kar. and Ath. Paddh. या अकृतत्वष्टा वासो (xiv. 1. 45, 53) द्वाभ्यां. — ^{१४} xiv. 1. 55; Ath. Paddh. बृहस्पतिरिति द्वाभ्यां (xiv. 1. 55, 56). — ^{१५} Ch (prim. man.) शष्येणा; Bh शःष्येणा. — ^{१६} Daç. Kar. कंचकं (for कंचु?) मूर्ध्नि दधाति । व्रीहियवी शिरः (!) दर्भपिञ्जलीसहितै; Ath. Paddh. कंदकं (!) मूर्ध्नि दधाति. — ^{१७} E सुप्तोस्ते; P Bh सुप्तोस्ते. — ^{१८} Ath. Paddh. to this and the preceding sūtra, शष्येन परिवेष्ट्य । सत्वेनोत्त-

इहेदसाथेत्येतया^१ शुल्कमपाकृत्य^२ । १७ । द्वाभ्यां नि-
वर्तयतीह मम राध्यतामच तवेति^३ । १८ । यथा वा
मन्यन्ते । १९ । परा देहीति^४ बाधूयं ददतमनुमन्त्रयते^५
। २० । देवैर्देवमिति^६ प्रतिगृह्णाति । २१ । अपासस्तम
इति^७ स्थाणावासजति^८ । २२ । यावतीः कृत्या इति^९
व्रजेत्^{१०} । २३ । या मे प्रियतमेति^{११} वृक्षं प्रतिच्छादयति^{१२}
। २४ । शुभन्यामुत्^{१३} । २५ । ये अन्ता^{१४} इत्याच्छादयति^{१५}
। २६ । नवं वसान^{१६} इत्याव्रजति^{१७} । २७ । पूर्वापरं^{१८} य
नाधिगच्छेन्नस्मापरमिति^{१९, २०} कुर्यात्^{२१} । २८ । गौर्दक्षिणा

भित्ति (xiv. 1. 1) सर्वेषु काण्डेषु आज्ञं जुहोति तं च आज्ञं वा समिधो
वा पुरोडाशं वा ग्रीह्ययतिश्चादि वा जुहोति विवक्ष्यः । सत्वेनोत्तमि-
तेति द्वा० अनुवा० (xiv. 1. 1-2. 75) आज्ञाद्वयस्त्रयोदश हवींषि मघे
एकमावर्षति । तिस्रो रात्रीर्मघे यदाप्रसक्ता भवन्ति तदा इदं प्रायश्चित्तं
करोति. —

^१ xiv. 1. 32; Daç. Kar. and Ath. Paddh. द्वाभ्यामुग्ध्वां (xiv. 1. 32-33). — ^२ E Bū Ku शुल्क०. — ^३ Bū Bi *मुपकृत्य; Daç. Kar. and Ath. Paddh. शुल्कं द्विधा करोति. — ^४ Ath. Paddh. वरवध्वी ददाति (!). — ^५ xiv. 1. 25; Ath. Paddh. द्वाभ्यां. — ^६ Ath. Paddh. and Daç. Kar. . . तृतीयं वस्त्रमभिमन्त्र्य (cf. Kāuç. 76. 1, 4) चरो ददाति. — ^७ xiv. 2. 41; Daç. Kar. and Ath. Paddh. add verse 42 also. — ^८ xiv. 2. 48. — ^९ Ath. Paddh. स्थाणी (both MSS. छाणा!) परि वस्त्रं प्रक्षिपति. — ^{१०} xiv. 2. 49. — ^{११} E Bi व्रजेत; Daç. Kar. and Ath. Paddh. वस्त्रं गृहीत्वा आव्रजति. — ^{१२} xiv. 2. 50. — ^{१३} Bū *च्छादयते. — ^{१४} xiv. 2. 45; Bū Ch (prim. man.) शुभं न्या; Ch (sec. man.) शुभनी इत्या०; Ath. Paddh. शुभनीत्वेकया तं वस्त्रमु-
दक्तेन संप्रोषति; cf. Kāuç. 78. 13. — ^{१५} xiv. 2. 51. — ^{१६} Ath. Paddh. and Daç. Kar. आत्मानं आचार्यः. — ^{१७} xiv. 2. 44. — ^{१८} Daç. Kar. आचार्यः. — ^{१९} xiv. 1. 23; cf. Kāuç. 75. 6. — ^{२०} E P Bi Ch (sec. man.) नाभिः. — ^{२१} xiv. 1. 64. — ^{२२} Ath. Paddh. पूर्वापरं आचार्यो न जानाति । तदा ब्रह्मापरमित्यनया चक्षुः करोति । अभ्यातानाद्युत्तरतंच । सर्वत्र हस्तहोमान् । मन्त्रविक्रयः । यदि

प्रतीवाहः । २९ । जीवं रुदन्ति यदीमे केशिन^१ इति जु-
होति । ३० । एष सौर्यो^२ विवाहः । ३१ । ब्रह्मापरमिति^३
ब्राह्म्यः^४ । ३२ । आवृतः प्राजापत्याः प्राजापत्याः^५ । ३३ ।
॥ ५ ॥ ॥ ७९ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे दशमोऽध्यायः समाप्तः ॥

पर्वखंडिषे ऽपि करोति तदा उत्तरतं च करोति । कामसदय इति का-
मेसूत्रं (xix. 52) अपेत् । इति चतुर्थिकाकर्म समाप्तः(1). Here follows in
the Ath. Paddh. the ceremony called मनुष्यमणिप्रायश्चित्तं; see Ath.
Pariç. 39. 9 (समुच्चयप्रायश्चित्तानि); cf. Ind. Stud. v. 404.

^१ xiv. 1. 46; 2. 59. — ^२ Ch E सूर्यो. — ^३ xiv. 1. 64. —
^४ Bū Ku ब्राह्म. — ^५ So emended with Haas-Weber, Ind. Stud. v. 400
(cf. also 402 and 410); MSS. आवृताः प्रजापत्याः प्रजापत्याः; E P Bi
fail to repeat the word प्रजापत्याः. —

॥ ओं ॥

अथ पितृमेधं व्याख्यास्यामः । १ । दहननिधानदेशे^१
परिवृक्षाणि निधानकाल इति ब्राह्मणोक्तम्^२ । २ । दुर्ब-
लीभवन्तं^३ शालातृणेषु दर्भानास्तीर्य स्योनास्मै^४ भवे-
त्यवरोहयति । ३ । मन्त्रोक्तावनुमन्त्रयते । ४ । यत्ने कृष्णं^५
इत्यवदीपयति । ५ । आहिताग्नौ^६ प्रेते संभारान्संभरति^७
। ६ । आज्यं च पृषदाज्यं चाजं^८ च गां च । ७ । वसनं
पञ्चमम् । ८ । हिरण्यं षष्ठम्^९ । ९ । शरीरं नान्वाल्भते^{१०} । १० ।
अन्यं चेष्टन्तमनुमन्त्रयते । ११ । शान्त्युदकं करोत्यसकलं^{११}
चातनानां चान्वावपते^{१२ १३} । १२ । शान्त्युदकोदकेन^{१४} के-

^१ E °निधानोः । — ^२ Bū Ch (prim. man.) °देशः । — ^३ Ath. Paddh. दहननिधानदेशे परिवृक्षाणि इति कौशिकसूत्रमाह । दहनस्थाने वृषवर्जिते देशे निधानकाल इति ब्राह्मणोक्तम् । — ^४ Ath. Paddh. दुर्बलीशब्देन मृत्युः । — ^५ xviii. 2. 19. — ^६ xviii. 3. 55. — ^७ Bi °मा; Bh °मि । — ^८ Antyeṣṭi. तत्र उपहारः । मुञ्चो ऽपि । दर्भः । तिस्राः । घृतं । हिरण्यशकलाः ७ । चन्दनकाष्ठं । गोपीचन्दनं । तुलसी । पिष्टं । ताम्रपात्र २ । गोमयं । खनिचं । अहतवस्त्रं । सूत्रं । इत्यादिदुग्धं । पक्षाश्चशाखाः । — ^९ K Bi वा० । — ^{१०} K P Ch (prim. man.) पृष्ठं; Bh पृष्ठं । — ^{११} So Bū only; K P Bh शरीरमन्वाल्भते; Ch Ku शरीरं गोन्वा०; E शरीरमन्वाल्भते । — ^{१२} So Ch (sec. man.); Ch (prim. man.) °सकलो; E Ku °सकल; P Bh °सकले; Bū Bi °शकलं; K °शकले । — ^{१३} K Ku वा० । — ^{१४} K Bh °न्वापयते । — ^{१५} Bū शान्त्युदकेन । —

शश्मश्चुरोमनखानि संहारयन्ति। १३। आम्नावयन्ति। १४।
 अनुलिम्पन्ति। १५। स्रजो ऽभिहरन्ति^१। १६। एवंस्त्रा-
 तमलंकृतमहतेनावाग्दशेन^२ वसनेन प्रह्लादयत्येतत्ते देव
 एतत्त्वा वासः प्रथमं न्वागन्निति^३। १७। अपेममित्य-
 मिषु^४ जुहोति। १८। उखाः^५ कुर्वन्ति। १९। ताः शकृ-
 दाभ्यन्तरं^६ लिम्पन्ति^७ शुष्केण वा पूरयन्ति^८। २०। ताः
 पृथगग्निभिः संतापयन्त्या शकृदादीपनात्^९। २१। तेषां
 हरणानुपूर्वमाहवनीयं प्रथमं ततो दक्षिणामिं ततो गा-
 र्हपत्यम्। २२। अथ विदेशे^{१०} प्रेतस्या रोहत जनिर्ची
 जातवेदस^{११} इति पृथगरणीष्वग्नीन्समारोपयन्ति। २३।
 तेषु यथोक्तं करोति। २४। अपि वान्यवात्साया^{१२} वा सं-
 धिनीक्षीरेणैकशलाकेन^{१३ १४} वा मन्थेनाग्निहोत्रं जुहोत्या^{१५}
 दहनात्। २५। दर्शपूर्णमासयोः कृष्णकतराडुलानां^{१६} तस्या
 आज्येन नानां न बहिः^{१७}। २६। पलालानि बहिः^{१८}। २७।
 तिल्पिञ्ज्या^{१९} इध्माः। २८। यहानाज्यभागौ पुरस्ताद्धो-

^१ E स्रजोभिर्हहरन्ति; K Bū स्रजोभिर्हहरन्ति; P Bi Bh स्रजोभिर्ह-
 रति; Ch (prim. man.) स्रजोभिरहरति; Ch (sec. man.) as above. —

^२ K Bh Ch (prim. man.) ऽग्देशेन. — ^३ xviii. 4. 31; 2. 57^a. —

^४ xviii. 2. 27. — ^५ K Bū E Bi Bh Ch (prim. man.) उखाः. —

^६ Ch Bh सकृदा^०; P ताः त्सकृदा^०. — ^७ K P B Bh Ch (prim. man.)
 लिखति. — ^८ K पूरयति. — ^९ Ku Bū Ch P Bi Bh सकृदा^०. —

^{१०} Ch (गार्हपत्य)मन्थविदेशे; Bh (गार्हपत्य)मन्थ विदेशे; Bū वेदेशे. —

^{११} xviii. 4. 1. — ^{१२} Cf. Kāuṣ. 82. 22. — ^{१३} Ch (prim. man.)
 सन्निधीनि^०; Ch (sec. man.) शरीनि^०. — ^{१४} Bū ऽक्षीरेण वैक^०. —

^{१५} Bū जुहुत्वा. — ^{१६} K P E कृष्णतण्डु^०; Bh कृष्टतण्डु^०. — ^{१७} K
 बहिष्य^०. — ^{१८} K P Bi Bh तिलपिञ्ज्या; Ch (prim. man.) तिलपिञ्ज्या;
 E तिलपिञ्ज्या; Bū Ch (sec. man.) as above; cf. xii. 2. 54. —

मसंस्थितहोमानुद्धृत्य । २९ । प्राणापानावरुद्धे^१ निधना-
भिर्जुहुयात् । ३० । अथोभयोरुत्तिष्ठेत्युत्थापयति^२ । ३१ ।
प्र च्यवस्वेति^३ चिः सहापयति^४ यावत्कृत्वश्चोत्थापयति^५
। ३२ । एवमेव कूदीं जघने^६ निबध्य । ३३ । इमौ युन-
ज्मीति^७ गावौ युनक्ति पुरुषौ वा । ३४ । उत्तिष्ठ प्रेहि प्र
च्यवस्वोदन्वतीत एते ऽपीषोमेदं पूर्वमिति^८ हरिणीभि-
र्हेरेयुरिति^९ ^{१०} द्रवेत्यष्टभिः^{११} । ३५ । इदं त^{१२} इत्यग्निमयतः
। ३६ । प्रजानत्यग्न्य^{१३} इति जघन्यं गामेधमग्निं^{१४} परिणीय
। ३७ । स्योनास्मै^{१५} भवेत्युत्तरतो ऽग्नेः शरीरं निदधाति । ३८ ।
अध्वर्यव इष्टिं निर्वपन्ति । ३९ । तस्यां यथादेवतं^{१६}
पुरस्ताद्धोमसंस्थितहोमानुद्धृत्य । ४० । प्राणापानाव-
रुद्धे^{१७} निधनाभिर्जुहुयात् । ४१ । अथोभयोरपेत ददामीति^{१८}

^१ Thus with doubtful emendation; E °वरुद्धा°; the remaining MSS. प्राणापानावरुद्धोर्नि°. Cf. sū. 41. — ^२ xviii. 3. 8. — ^३ xviii. 3. 9. —
^४ Bū inserts here the word यापयति. — ^५ K Bū Bi Bh चावत्कृ-
त्वश्चो°. — ^६ K जने. — ^७ xviii. 2. 56; the Antyeṣṭi. employs this
verse differently: इमी युनज्मि etc. वस्त्रं कटे बध्नाति । श्वं ततः ।
प्रवाहनं । अहतवस्त्रपरिधापनं; cf. sū. 33. Similarly Ath. Paddh.:
इमी युनज्मीत्येकया कटे बध्ना श्वं । ततो दहनस्थाने गत्वा भूमौ संस्कार
उच्यते. — ^८ xviii. 3. 8, 9; 2. 48; 1. 61; 2. 53; 4. 44; K here inserts
the syllables: गान्धस्वामूढायां वाधुयस्व (contamination from Kāuṣ.
77. 4). — ^९ Ch °हेरेयुरित्त्व(तिद्रवे°). — ^{१०} xviii. 2. 11-18. —
^{११} In the Antyeṣṭi. the verses of this sūtra are employed as follows:
उत्तिष्ठ... इदं पूर्वं etc. । अग्नेन मन्वेण कसश्मुत्वाय । अति द्रवेत्यष्टैव
अस्त्रीन्वभिर्मन्त्र्य (here follow the eight verses in full) । एताभिर्ह-
रिभिः । हरिणीभिः (!). Cf. Kāuṣ. 82. 31; 83. 20; 84. 13. — ^{१२} xviii. 3. 7. —
^{१३} xviii. 3. 4; Ch Ku E °घ्न. — ^{१४} Ch गोमेधम°; P गमैधम°;
cf. Kāuṣ. 81. 20. — ^{१५} xviii. 2. 19. — ^{१६} K Bi Bh °देवतं. —
^{१७} Thus emended; MSS. प्राणापानावरुद्धोर्नि°. Cf. sū. 30. — ^{१८} xviii.
1. 55; 2. 37. —

शान्त्युदकं कृत्वा संप्रोक्षणीभ्यां काम्पीलशाखया^१ दहनं
संप्रोक्ष्य^२ । ४२ । उदीरतामित्युद्धृत्याभ्युक्ष्य^३ लक्षणं कृत्वा
पुनरभ्युक्ष्य प्राग्दक्षिणमेधश्चिन्वन्ति^४ । ४३ । इयं नारीति^५
पत्नीमुपसंवेशयति^६ । ४४ । उदीर्ष्वेत्युत्थापयति^७ । ४५ ।
यच्चिरण्यं विभर्ति तद्दक्षिणे पाणावादायाज्येनाभिघार्य
ज्येष्ठेन^८ पुत्रेणादापयतीदं हिरण्यमिति^९ । ४६ । स्वर्गं
यत इति^{१०} दक्षिणं हस्तं निर्मार्जयति । ४७ । दण्डं हस्ता-
दिति^{११} मन्त्रोक्तं ब्राह्मणस्यादापयति । ४८ । धनुर्हस्ता-
दिति^{१२} क्षत्रियस्य । ४९ । अष्टामिति^{१३} वैश्यस्य । ५० ।
इदं पितृभ्य इति^{१४} दर्भानेधान्स्तृणाति । ५१ । तत्रैनमु-
त्तानमादधीतेजानश्चित्तमारुक्षदमिति^{१५} । ५२ । प्राच्यां
त्वा दिशीति^{१६} प्रतिदिशम् । ५३ । नेत्युपरिबन्धवः । ५४ ।

^१ Ch and Ath. Paddh. °शाखाया. — ^२ K Ch E °प्रोक्ष;
Antyeṣṭi. and Ath. Paddh. दहनस्थानं मार्जयति. — ^३ xviii. 1. 44. —
^४ E P Bb °दक्षिणमेधश्चि°. — ^५ E Ch (sec. man.) चिन्वती(चं);
Ath. Paddh. and Antyeṣṭi. पूर्वदक्षिणाभिमुखकाष्ठानि विचिन्वन्ति. —
^६ xviii. 3. 1. — ^७ Antyeṣṭi. and Ath. Paddh. पत्नीं प्रेतेन सह
संवेशयति । मरणार्थं (!) । ततः पुराशोक्तेन विधिना करोति. —
^८ xviii. 3. 2; Antyeṣṭi. and Ath. Paddh. अथ यद्युत्तिष्ठति तदा उदी-
र्ष्वेति, etc. — ^९ Ch ज्येष्ठेन. — ^{१०} xviii. 4. 56; Antyeṣṭi. and Ath.
Paddh. add ये च जीवा इति (xviii. 4. 57) सर्पिषा संस्पृशति. —
^{११} xviii. 4. 56°. — ^{१२} xviii. 2. 59. — ^{१३} xviii. 2. 60. — ^{१४} This
pratika seems to be a modification of one of the two verses immedia-
tely preceding. — ^{१५} xviii. 1. 46 (4. 51). — ^{१६} xviii. 4. 14°. —
^{१७} Antyeṣṭi. and Ath. Paddh. चित्तोपरि उत्तानं शबमादधाति ।
अहतवस्त्रपरिधापनं प्रेतं । एतन्ने देवः सविता etc. । एतत्त्वा वासः etc. ।
द्वाभ्यां (xviii. 4. 31; 2. 57; cf. sū. 17) प्रेतस्नाहतवस्त्रं परिधापयति. —
^{१८} xviii. 8. 30. —

अनुमन्त्रयते । ५५ । अथास्य सप्तसु प्राणेषु सप्त हिरण्यश-
कलान्यवास्यत्यमृतमस्यमृतत्वायामृतमस्मिन्हेहीति^१ । ५६ ।
॥ १ ॥ ॥ ८० ॥

अथाहिताग्नेर्देर्भेषु कृष्णाजिनमन्तर्लोमास्तीर्य^२ । १ ।
तत्रैनमुत्तानमाधाय^३ । २ । अथास्य यज्ञपाचाणि पृषदा-
ज्येन पूरयित्वानुरूपं^४ निदधति^५ । ३ । दक्षिणे^६ हस्ते जुहूम
। ४ । सव्य उपभृतम्^७ । ५ । कण्ठे ध्रुवां मुखे ऽग्निहोत्रह-
वणीं नासिकयोः^८ सुवम् । ६ । तान्यनुमन्त्रयते जुहूर्दा-
धार द्वां ध्रुव आ रोहेति^९ । ७ । ललाटे प्राश्निचहरणम् । ८ ।
इममग्ने चमसमिति^{१०} शिरसीडाचमसम् । ९ । देवा यज्ञ-
मित्युरसि^{११} पुरोडाशम् । १० । दक्षिणे^{१२} पार्श्वे रूप्यं सव्य
उपवेषम् । ११ । उदरे पाचीम् । १२ । अष्टीवतोरुलूख-
लमुसलम् । १३ । ओणयोः^{१३} शकटम् । १४ । अन्तरेणोरु
अन्यानि यज्ञपाचाणि । १५ । पादयोः शूर्पम् । १६ ।
अपो^{१४} मृन्मयान्युपहरन्ति^{१५} । १७ । अयस्मयानि निदध-

^१ K omits the syllables °मृतत्वाया°; Antyeṣṭi. and Ath. Paddh. ... जा-
दधाति मुखादिसप्तश्रीचान्. — ^२ K P Bh °मार्धानमास्तीर्य; Ch

(prim. man.) °मार्धानमास्तीर्य; Ku E P Bū Ch (sec. man.) as above. —

^३ Bū °धाप्य. — ^४ So emended; K P Bh पूरयित्वा ध्रुपं; Bū रूपं; Bi रूप;

E तप; Ku Ch (sec. man.) °नपं; Ch (prim. man.) रूपं. — ^५ Ch

E Bī °दधाति. — ^६ K P Bh दक्षिण°. — ^७ So E and Ch (prim.

man.), cf. Āçv. Gr. iv. 3. 3; the rest, including Ch (sec. man.),

उपभृत्. — ^८ Ch Ku E नासिकयो. — ^९ xviii. 4. 5, 6. —

^{१०} xviii. 3. 53. — ^{११} xviii. 4. 2. — ^{१२} Bū दक्षिण°. — ^{१३} Ch

Ku E ओणयोः. — ^{१४} Ch (sec. man.) आपो; Ch (prim. et tert. man.)

as above. — ^{१५} Ch E मृन्मया°.

ति^१ । १८ । अमा पुचा च दृषत्^२ । १९ । अथोभयोरपश्यं
युवतिं प्रजानत्यघ्न^३ इति^४ जघन्यां^५ गां प्रसव्यं परिणीयमा-
नामनुमन्त्रयते^६ । २० । तां नैर्ऋतेन जघनतामन्न^७ उप-
वेशयन्ति^८ । २१ । तस्याः पृष्ठतो वृक्षावुद्धार्यं पाण्योर-
स्यादधत्यति^{१०} द्रव आनाविति^{११} । २२ । दक्षिणे दक्षिणं
सव्ये सव्यम् । २३ । हृदये हृदयम् । २४ । अयेर्वर्मेति^{१२}
वपया सप्तछिद्रया मुखं प्रच्छादयन्ति^{१३} । २५ । यथागात्रं
गात्राणि । २६ । दक्षिणैर्दक्षिणानि सव्यैः सव्यानि । २७ ।
अनुबद्धशिरःपादेन^{१४} गोशालां चर्मणावच्छाद्य^{१५} । २८ ।
अजो भाग उक्त्वा वहन्विति^{१६} दक्षिणतो ऽजं बध्नाति
। २९ । अस्माच्चै^{१७} त्वमजायथा अयं त्वदधि^{१८} जायतामसौ^{१९}
स्वाहेत्युरसि^{२०, २१} गृह्ये^{२२} जुहोति । ३० । तथामिषु^{२३} जुहोत्य-
मये स्वाहा कामाय स्वाहा लोकाय स्वाहेति^{२४} । ३१ ।

^१ Ch निदधाति; Bi °दधति. — ^२ So Bū only; the rest दृषत्. The text of this sūtra is doubtful; cf. दृषत्पुच, and Āçv. Gr. iv. 3. 18. —
^३ Ch KuE °घ्न. — ^४ xviii. 3. 3, 4. — ^५ K Bū जघन्यं; cf. Kāuṣ. 80. 37. —
^६ K P °शीयमानम°; cf. Kāuṣ. 80. 37. — ^७ So (with double sandhi) all MSS., except Bū which resolves to जघनत आघ्नत; see the introduction. — ^८ So Bū; the rest °यति. — ^९ P Bi वृषावु°. — ^{१०} So Bū; the rest °दधात्यति. — ^{११} xviii. 2. 11. — ^{१२} xviii. 2. 58. — ^{१३} E Ch (prim. man.) °यति. — ^{१४} K Bū E P Bi °शिरसादेन; cf. Kāuṣ. 24. 10; 64. 22. — ^{१५} K E P Bi Bh Ch (prim. man.) °वत्साद्य. — ^{१६} xviii. 2. 8, 22; the second pratika is wanting in K, and P Bi Bh have instead of it: एतत्त्वा वास (xviii. 2. 57). — ^{१७} K (बध्नाति)यसादे; Bū (बध्नाति)यादे; P (बध्नात्)यादे. — ^{१८} So Ku and Āçv. Gr. iv. 3. 27; K अयत्तदधि; Bū अयत्तदधि; the rest अयं तदधि. — ^{१९} K P Bh जायथा इत्यसी. — ^{२०} Cf. Tāit. Ār. vi. 2. 1; 4. 2; Āçv. Gr. iv. 3. 27. — ^{२१} P Bh °लुत्तरसि. — ^{२२} So Bū Ku Ch E; K P Bi Bh गृहे; is the passage to be emended to उरसिगृह्य (gerund)? Cf. Kāuṣ. 76. 10. — ^{२३} K Bh Bi यथा°. — ^{२४} Cf. Āçv. Gr. iv. 3. 26. —

दक्षिणायामवित्येके।३२। मैनमये वि दहः^१ शं तप आ रभस्व
 प्रजानन्त इति^२ कनिष्ठ आदीपयति^३ । ३३ । आदीप्ते सु-
 वेण यामान्होमाञ्जुहोति^४ ^५ परेयिवांसं प्रवतो महीरिति^६
 । ३४ । यमो नो गातुं प्रथमो विवेदेति^७ द्वे प्रथमे^८ । ३५ ।
 अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा इति^९ संहिताः सप्त । ३६ ।
 यो ममार प्रथमो मर्त्यानां ये नः पितुः पितरो ये पिता-
 महा इत्येकादश^{१०} । ३७ । अथ सारस्वताः । ३८ । सरस्वतीं
 देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीं पितरो हवन्ते सरस्वति या
 सरथं ययाथ सरस्वति व्रतेषु त इदं ते हव्यं घृतवत्सरस्व-
 तीन्द्रो^{११} मा मरुत्वानिति^{१२} । ३९ । दक्षिणतो ऽन्यस्मिन्ननु-
 ष्ठाता जुहोति । ४० । सर्वैरुपतिष्ठन्ति चीणि प्रभृति-
 भिरवा^{१३} । ४१ । अपि वानुष्ठानीभिः । ४२ । एता अनु-

^१ The words वि दहः are wanting in K; Ch Ku E P Bi Bh दह. —
^२ xviii. 2. 4, 36; 3. 71 (et al.); ii. 34. 5. — ^३ Antyeṣṭi. ततः अपि-
 स्थापनं । कृत्वादर्मापि etc. (xii. 2. 8-10; cf. Kāuṣ. 71. 12) । मैनमये etc.
 (xviii. 2. 4-7) । शं तप etc. । आ रभस्व जातवेदः etc. । प्रजानन्त इत्ये
 (xviii. 3. 4); एतैर्मर्त्यैः पुत्राः । गोचिणो वा । अन्यो ब्राह्मणो वा । अपि
 दीपयति । अस्मात्त्वमभिजातो ऽसि त्वदयं जायतां पुनः (cf. sū. 30) अ-
 मुकसगोचः । अमुकप्रेतः । स्वर्गाय लोकाय स्वाहा (cf. sū. 31) । स्त्री चेत ।
 गोचा । प्रेता (i. e. अमुकसगोचा, etc.) । इति दहनविधिः समाप्तः; Ath.
 Paddh. deals with this sūtra essentially as the Kāuṣika, but like
 the Antyeṣṭi. employs मैनमय इति चतसृभिः (xviii. 2. 4-7) and प्रजा-
 नन्वेका (xviii. 3. 4.). — ^४ Ch Ku E याम्यान्हो. — ^५ K होमां;
 Bū Bh Ku Ch (prim. man.) होमां. — ^६ xviii. 1. 49. — ^७ xviii. 1.
 50; the word द्वे is wanting in B. — ^८ This word is wanting in K Bh. —
^९ xviii. 1. 58. — ^{१०} xviii. 3. 13; 2. 49. — ^{११} K घृतवज्जुहोतीन्द्रो. —
^{१२} xviii. 1. 41, 42, 43; vii. 68. 1, 2; xviii. 3. 25. — ^{१३} K Bh वा
 (अपि); the rest वा(पि). —

हान्यः । ४३ । मैनममे वि दह इतिप्रभृत्यव सृजेति वर्ज-
यित्वा सहस्रनीषा इत्यातः^१ । ४४ । आ रोहत जनिचीं
जातवेदस इति पञ्चदशभिराहितामिम्^२ । ४५ । मिचा-
वरुणा परि मामधातामिति^३ पाणी प्रक्षालयते । ४६ ।
वर्चसा^४ मामित्याचामिति । ४७ । विवस्वान्^५ इत्युत्तरतो
ऽन्यस्मिन्ननुष्टाता जुहोति । ४८ । ॥ २ ॥ ॥ ८१ ॥

यवीयःप्रथमानि कर्माणि प्राङ्मुखानां यज्ञोपवीतिनां
दक्षिणावृताम् । १ । अथैषां सप्तसप्त शर्कराः पाणि-
ष्वावपते^६ । २ । तासामेकैकां सथेनावाचीनहस्तेनाव-
किरन्तो ऽनवेक्षमाणा^७ व्रजन्ति^८ । ३ । अपाघेनानुमन्त-
यते^९ । ४ । सर्वे ऽयतो^{१०} ब्रह्मणो^{११} व्रजन्ति । ५ । मा प्र गा-
मेति^{१२} जपन्त^{१३} उदकान्ते व्यपाद्ये^{१४} जपन्ति^{१५} । ६ । पञ्चा-
दवसिञ्चति । ७ । उदुत्तममिति^{१६} ज्येष्ठः । ८ । पयस्वती-
रिति^{१७} ब्रह्मोक्ताः^{१८} पिञ्जलीरावपति^{१९} । ९ । शान्युदकेना-

^१ xviii. 2. 4-18, omitting verse 10; cf. Kāuṣ. 85. 26; 86. 17; 87. 30; E reads हृत्यत. — ^२ xviii. 4. 1-15. — ^३ xviii. 3. 12. — ^४ xviii. 3. 10 (11). — ^५ xviii. 3. 61. — ^६ Bū °वपति. — ^७ K °वेक्षमाणा; Bū °देक्षमाणा. — ^८ Ch E Bū Ku व्रजयेत्(पाषेणा°). — ^९ K अपापाघेना°; Bi अपापाषोणा°; cf. D (schol.) to Kāuṣ. 42. 22, अप नः शोमुचदधमित्वापाघप्रतीक... (iv. 33.1). Perhaps अपाघ is to be read both here and at 42. 22: the MSS. confuse घ and ष hopelessly. — ^{१०} Ku Ch E यतो. — ^{११} Ku Ch E Bū ब्रह्मणो; the rest ब्राह्मणा; cf. Kāuṣ. 26. 4; 75. 13. — ^{१२} xiii. 1. 59. — ^{१३} K P जपन्तु. — ^{१४} So K Bh and Ch (sec. man.); Ku Ch (prim. man.) व्यपापाद्ये; E व्यापापाद्ये; P व्यापाद्ये; Bū व्यापाद्ये; cf. sū. 19. Is the word to be emended to अपाद्ये (or अपाद्ये, sc. सूत्रे): the two hymns iv. 33-34? cf. अपाद्येन (अपाद्येन?), sū. 4. — ^{१५} Ku Ch E Bū जपति. — ^{१६} xviii. 4. 69. — ^{१७} xviii. 3. 56 (et al.). — ^{१८} E ब्राह्मणोक्ताः; Bū ब्रह्मोक्तः. — ^{१९} Ch Ku पिञ्जलोभि°; E पिञ्जुलिभि°.

चम्याभ्युह्याश्चावतीमिति^१ नदीं तारयते^२ । १० । नक्षत्रं
दृष्ट्वोपतिष्ठते नक्षत्राणां मा संकाशश्च प्रतीकाशश्चावता-
मिति^३ । ११ । शाम्याकीः^४ समिध आधायामतो^५ ब्रह्मा
जपति । १२ ।

यस्य चया गतमनुप्रयन्ति^६ देवा मनुष्याः पशवश्च सर्वे^७ ।
तं नो^८ देवं मनो अधि ब्रवीतु^९ सुनीतिर्नो^{१०} नयतु^{११}
द्विषते^{१२} मा रधामेति^{१३}

शान्युदकेनाचम्याभ्युह्य^{१४} । १३ । निस्सालामिति^{१५} शा-
लानिवेशनं संप्रोह्य । १४ । ऊर्जं बिभ्रदिति^{१६} प्रपादय-
ति^{१७} । १५ । नदीमालम्भयति^{१८} गामपिमश्मानं च । १६ ।
यवो ऽसि यवयास्मद्देवो^{१९} यवयारातिमिति^{२०, २१} यवान् । १७ ।
खल्वकास्येति^{२२} खल्वान्खलकुलांश्च^{२३} । १८ । व्यपाद्याभ्यां^{२४}
शाम्याकीराधापयति । १९ । तासां धूमं भक्षयन्ति^{२५} । २० ।

^१ xviii. 2. 31. — ^२ P Bh तारयति; cf. Kāuṣ. 86. 27. — ^३ Cf. Vāit. Sū. 11. 13. — ^४ K Ch (prim. man.) °काः; Bh Ch (sec. man.) °का. — ^५ Bū E आदाया. — ^६ Ch °यन्ते. — ^७ The colon in Bi only. — ^८ So emended; MSS. तन्नो. — ^९ So Bū; E ब्रवीति; K P Bh Bi Ch ब्रवीत्सु. — ^{१०} So emended; K Bū E Ch सुनीतिर्नो; P Bh सुनोतुनो; Bi सुनानुतिर्नो; Ku सुनोर्नो. — ^{११} So Ch; Bū E न एतु; K P Bh Bi न एति; cf. Kāuṣ. 74. 19; 135. 9. — ^{१२} K द्विषतो. — ^{१३} Not found in any known Saṃhitā. — ^{१४} Ch E °भ्युह्य. — ^{१५} ii. 14. 1. — ^{१६} vii. 60. 1. — ^{१७} K पादयति; Bi प्रतिपा. — ^{१८} Bū नांदीमा. — ^{१९} K Bū Bi E Ku °यवयो; P °यवयो. — ^{२०} K यवया अरातीरिति; cf. the versions of the verse cited in the next note. — ^{२१} Cf. VS. v. 26; Gobhila's Āraddhakalpa ii. 9; Yājñav. i. 280. — ^{२२} Bū खल्वकास्येति; is it to be emended to खल्वकासीति? Cf. the mantra in the preceding sūtra. — ^{२३} K °कुलंश्च. — ^{२४} So K P Bh Bi; Ch E Bū व्यपाद्याभ्यां; Ku व्यपाद्याभ्यां. For व्य read perhaps च; cf. sūtras 4 and 6. — ^{२५} K भक्षयति. —

यद्यत्क्रथ्याद्गृह्येद्यदि^१ क्रथ्यादा^२ नान्ते^३ ऽपरेद्युः^४ ।

दिवो^५ नभः शुक्रं पयो^६ दुहाना इषमूर्जं पिन्वमानाः ॥

अपां योनिमपाध्वं स्वधा याश्चकृषे जीवंस्तास्ते^७ सन्तु
मधुश्चुतः^८ इत्यग्नौ स्थालीपाकं निपृणाति । २१ । आदहने
चापि^९ वान्यवत्सां^{१०} दोहयित्वा तस्याः पृष्ठे जुहोति वैश्वान-
रे हविरिदं जुहोमीति^{११} । २२ । तस्याः पर्यासि । २३ । स्था-
लीपाक इत्येके । २४ । ये अग्नय इति^{१२} पालाश्या दर्ष्या
मन्थमुपमथ्य काम्पीलीभ्यामुपमन्थनीभ्यां तृतीयस्याम-
स्थीन्यभिजुहोति । २५ । उप द्यां^{१३} शं ते नीहार इति^{१४}
मन्त्रोक्तान्यवदाय^{१५} । २६ । क्षीरोत्तिक्तेन^{१६} ब्राह्मणस्याव-

^१ So K P Bh Bi; Ku °दुह्येद्यदि; E °गृह्येद्यदि; Bū °गृह्ये यदि; Ch °गृह्येद्यदि. — ^२ Bū Ku Ch E क्रथ्या. — ^३ MSS. नांते (for नाङ्के?). — ^४ MSS. without avagraha. The entire line seems hopelessly corrupt. — ^५ Bū दिवो. — ^६ Wanting in Ch Ku E P Bh. — ^७ So Ch (prim. man.); Bū जीवन्ता°; Ku जीवन्तास्ते; K E P Bi Bh Ch (sec. man.) जीवन्ता°. — ^८ K °च्युत; Bū °चुत. — ^९ The passage from स्वधा occurs in xviii. 2. 20°, but note the सवसपाठ. — ^{१०} E Bū वापि; Bi चोपि. — ^{११} Bū °वत्सां; E °वत्सां; P Bh °वत्सां गां; cf. Kāuṣ. 80. 25. — ^{१२} xviii. 4. 35. — ^{१३} iii. 21. 1. — ^{१४} Ch adds उप वेतसं (the words following the pratika). — ^{१५} xviii. 3. 5, 60. — ^{१६} Antyeṣṭi. and Ath. Paddh. to this and the following sūtra, अथ तृतीये ऽहनि चतुर्थे वा अस्त्रिसंघयनं कुर्यात् । उप यामिति द्वाभ्यां च (xviii. 3. 5, 6) हिरण्यपाणिमिति तिसृभिः (iii. 21. 8-10; cf. Kāuṣ. 71. 8) । शं ते नीहार इत्येकया मन्त्रोक्तानामोषधीनां उदकं क्षीरं चैकच कृत्वा ब्राह्मणस्यास्त्रीणि सिंघति । मधुत्सिक्तेन चचियस्त्रोदकेन वैश्वस्य । मन्त्रोक्ता ओषधीरुच्यते (!) । शमीशाखा । दुग्ध । शतपत्र । पलाशपत्र । वेतसस्य । कर्णस्य । नदीफेनं च (Ath. Paddh. सीसं च; cf. Kāuṣ. 8. 18) । अवका च । अगुह । हेरका च । गृहपूर्वा च आकाशफेनं च । मन्त्रोक्तपयो च । मुक्तिका च (Ath. Paddh. सूक्तिकं च) । एता मन्त्रोक्ता ओषधयः. — ^{१७} Ch Bi क्षीरोत्ति°.

सिञ्चति^१ मधूत्सिक्तेन क्षणियस्योदकेन वैश्यस्य । २७ ।
 अथ सृजेत्यनुमन्त्रयते^२ । २८ । मा ते मनो यत्ते अङ्ग-
 मिति^३ संचिनोति^४ पच्छः^५ । २९ । प्रथमं शीर्षकपालानि
 । ३० । पश्चात्कलशे समोष्य सर्वसुरभिचूर्णैरवकीर्योत्थाप-
 नीभिरुत्थाप्य हरिणीभिर्हरेयुः^६ । ३१ । मा त्वा वृक्ष इति^७
 वृक्षमूले निदधाति^८ । ३२ । स्योनास्मै भवेति^९ भूमौ पि-
 राचमरसाग्निः कर्माणि कुर्वते^{१०, ११} । ३३ । दशरात्र इत्येके
 । ३४ । यथाकुलधर्मे वा^{१२} । ३५ । ऊर्ध्वं तृतीयस्या^{१३} वैव-
 स्वतं स्थालीपाकं अपयित्वा विवस्वान्न इति^{१४} जुहो-
 ति । ३६ । युक्ताभ्यां^{१५} तृतीयाम् । ३७ । आनुमतीं
 चतुर्थीम् । ३८ । शेषं शान्त्युदकेनोपसिञ्चाभिमन्त्र्य प्रा-

^१ Ch E Bū and Ath. Paddh. ब्राह्मणस्य सिञ्चति. — ^२ xviii. 2. 10; K Ch Ku P Bh read अथसिञ्चत्यनु०; Antyeṣṭi. ततः अस्तीत्यभिमन्त्रयेत् । अथ सृज्य etc. — ^३ xviii. 2. 24, 26 (et al.). — ^४ Antyeṣṭi. अस्तीत्यभिमन्त्र्य कलशे निदधाति । पश्चात्पक्षेः. — ^५ K P Bh Ch (prim. man.) पत्तः; Ch (sec. man.) पत्तः; Bū पत्तः; E पत्तुः; Antyeṣṭi. पत्तः पादतः. — ^६ Antyeṣṭi. पश्चात्सर्वचूर्णानि कलशे निदधाति कलशमुत्थाप्य । उत्तिष्ठ etc. (xviii. 3. 8) । प्र अथस्व etc. (xviii. 3. 9) । उद-
 ज्यती etc. (xviii. 2. 48) । इत एत etc. (xviii. 1. 61) । अपीषोमा etc. (xviii. 2. 58) । इदं पूर्वं etc. (xviii. 4. 44) । अग्निं मन्त्रेण कलशमुत्थाप्य । अति द्रव्य etc. (xviii. 2. 11—18) । एताभिर्हृग्भिः । हरयोभी (!) । अभि-
 मन्त्र्य. Cf. Kāuṣ. 80. 35; 83. 20; 84. 13. The gaṇamālā (Ath. Pariç. 34. 25) also contains an उत्थापनगण, which exhibits however a very different set of pratikas; see Kāuṣ. 41. 8. — ^७ xviii. 2. 25. — ^८ Antyeṣṭi. कलशं मन्त्रे निखनयति. — ^९ xviii. 2. 19. — ^{१०} E Ku Ch (sec. man.) कुर्वन्ति; Ch (prim. et tert. man.) and the rest, as above. — ^{११} Antyeṣṭi. स्योना etc. । इति मन्त्रेण मुन्ययकुशं खातमग्निं नि-
 चिष्य । तस्मिन्परि मुक्तिकां पूरयेत् । तस्मिन्परि पिष्टदानं कर्तव्यं. — ^{१२} Ch E चो(र्ध्व). — ^{१३} So Kū Bū; K E P Bi Bh तृतीयस्या(द्विवस्व); Ch तृतीयास्या(द्विवस्व). — ^{१४} xviii. 3. 61. — ^{१५} xviii. 3. 61, 62. —

क्षयति । ३९ । आ प्र च्यवेधामिति^१ गावावुपयच्छति^२
 । ४० । एयमगच्छति^३ दशगवावरार्ध्या दक्षिणा । ४१ ।
 द्वादशरात्रं कर्ता यमघ्नतं चरेत् । ४२ । एकचैलस्त्रिचैलो
 वा । ४३ । हविष्यभक्षः । ४४ । सायंप्रातरुपस्पृशेत् । ४५ ।
 ब्रह्मचारी व्रत्यधः शयीत^४ । ४६ । स्वस्त्ययनानि प्रमु-
 क्षीत^५ । ४७ । ॥ ३ ॥ ॥ ८२ ॥

पितृन्निधास्यन्संभारान्संभरति^६ । १ । एकादश चरुञ्च-
 क्रकृतान्कारयति^{७ ८} । २ । शतातृषसहस्रातृषो^{९ १०} च पा-
 शीमूषं^{११ १२} सिकताः शङ्खं^{१३} शालूकं सर्वसुरभिश्मिचूर्णकृतं
 शान्तवृक्षस्य नावं चिपादकम् । ३ । द्वे निःशीयमाने
 नीललोहिते^{१४} सूत्रे सथ्यरज्जुं शान्तवृक्षस्य चतुरः शङ्खश्चतुरः
 परिधीन्वारणं शमीलमौदुम्बरं पालाशं वृक्षस्य^{१५} शा-
 न्तीषधीः^{१६} । ४ । माघे^{१७} निदध्यान्माघं^{१८} भूदिति । ५ ।

^१ xviii. 4. 49. — ^२ So Ku Bū; E गावा उप०; K P Bh Bi Ch (sec. man.) गावोनुपयच्छत्य(एयमगच्छति); Ch (prim. man.) गावावुपय०. —
^३ xviii. 4. 50. — ^४ Bi शयान. — ^५ Cf. Kāuṣ. 25. 36, and note. —
^६ Ch E Bū ०धास्यं. — ^७ P Bh here insert the words न भवत्वे(का-
 दश). — ^८ So emended hesitatingly; K चरुञ्चक्रकृतान्कारयति, with the
 syllable कृ cancelled; Bū चरुञ्चक्रकृता०; Ch चरुञ्चक्रकृता०; E चरुञ्च-
 क्रकृता०; P Bh चरुञ्चक्रकृता०; Ku चरुञ्चक्रकृतान्; Bi चरुञ्चक्र-
 कृतीन्. Cf. Yājñav. iii. 146. — ^९ So emended; K Ch Ku E P Bh Bi शता-
 तृष०; Bū शतातृष०. — ^{१०} So emended; K P Bh Bi सहस्रातृषो; Ch ०सह-
 स्रातृषो; Ku Bū सहस्रा०; E ०सहस्रातृषो. — ^{११} KB पाशा०; P Bh पासी०;
 E पाशी०; cf. Kāuṣ. 35. 19. — ^{१२} K P Bh ०मूष; Ku Ch (sec. man.) ०मूषकं. —
^{१३} K Bh शङ्ख. — ^{१४} K ०लोहित०. — ^{१५} Bū दयास; Bi वृषदाया. —
^{१६} So emended; Ch Ku शान्तीषधीः, perhaps for शान्ता षोषधीः
 (with double sandhi), cf. the introduction; the rest शान्तो. Cf.
 Kāuṣ. 8. 15, 16. — ^{१७} K Ch (prim. man.) माघो; Bh Ch (sec. man.)
 मापो. — ^{१८} K Bh Ch (sec. man.) ०माघं. —

शरदि निदध्याच्छाम्यत्वधमिति । ६ । निदाधे निदध्या-
 न्निदस्यतामधमिति । ७ । अमावास्यायां निदध्यादमा हि
 पितरो भवन्ति^१ । ८ । अथावसानम् । ९ । तद्यत्समं
 समूलमविदग्धं^२ प्रतिष्ठितं प्रागुदकप्रवणम् । १० । यत्रा-
 कष्टका वृक्षाश्चौषधयश्च । ११ । उन्नतं^३ स्वर्गकामश्च^४ । १२ ।
 ओऽमावास्येति गां^५ कारयते^६ । १३ । तस्याः सव्यं चा-
 पघनं^७ प्रपाकं च निधाय^८ । १४ । भिक्षां^९ कारयति^{१०}
 । १५ । यामे यामसारस्वतान्होमान्दुत्वा^{११} । १६ । संप्रोक्ष-
 णीभ्यां काम्पीलशाखया निवेशनमनुचर्य । १७ । प्राग्द-
 क्षिणं^{१२} शाखां प्रविध्य सीरेण कर्षयित्वा शाखाभिः परि-
 वार्य^{१३} । १८ । पुनर्देहीति^{१४} वृक्षमूलादादत्ते । १९ । यत्ते कृष्ण
 इति^{१५} भूमेर्वसने समोष्य^{१६} सर्वसुरभिचूर्णैरवकीर्योत्थाप-
 नीभिरुत्थाप्य हरिणीभिर्हरेयुः^{१७} । २० । अविदन्तो देश-
 त्यांसून^{१८} । २१ । अपि वोदकान्ते वसनमास्तीर्यासाविति
 ह्येत्^{१९} । २२ । तत्र यो जन्तुर्निपतेत्तमुत्थापनीभिरुत्थाप्य^{२०}

^१ Ch भवति. — ^२ Bi सप्तमस्य. — ^३ P Bh (०षधय)चौन्नतं. —
^४ Bū Ku Ch स्वर्गकामश्च. — ^५ K P Bh क्षिणां. — ^६ K कारयति. —
^७ Ch चापघनं; E वापघनं. — ^८ So Bū E; Ku निधानाय; the re-
 maining MSS. निधनाय. The latter reading may be a corruption
 due to the subject matter: निधान 'death'. — ^९ So Bū; K P Bh
 भिक्षा न; Ku भिक्षां न; the rest भिक्षांका. — ^{१०} P Bh चंति. —
^{११} Ch here inserts कृत्वा. — ^{१२} P Bh ०णां. — ^{१३} Ch परिचर्षं;
 wanting in Bi. — ^{१४} xviii. 3. 70. — ^{१५} xviii. 3. 55. — ^{१६} K
 समाप्य. — ^{१७} For the उत्थापनी and हरिणी verses see st. 23 and
 Kāuṣ. 80. 35; 82. 81; 84. 13. — ^{१८} K P Bh विदन्तो देशाभांसून. —
^{१९} E Bi ऊयेत्. — ^{२०} Ch योर्जंतु तिपः; K E P Ku Bi Bh योर्जंतु
 तिपः; only Bū as above. —

हरिणीभिर्हेरुः^१ । २३ । अपि वा चीणि षष्टिशतानि पला-
शत्सहस्रानाम्^२ । २४ । ग्रामे दक्षिणोद्वारं विमितं^३ दर्भै-
रास्तारयति । २५ । उत्तरं जीवसंचरो दक्षिणं पितृसंचरः
। २६ । अनस्तमित आ^४ यातेत्यायापयति । २७ ।
आच्या^५ जान्वित्युपवेशयति । २८ । सं विशन्विति^६ संवे-
शयति^७ । २९ । एतच्चः पितरः पाचमिति^८ चीण्युदकंसा-
न्निनयति । ३० । चीन्नातानुलिप्तान्ब्राह्मणान्मधुमन्थं पा-
ययति । ३१ । ब्रह्मणे मधुपर्कमाहारयति^९ । ३२ । गां वेद-
यन्ते^{१०} । ३३ । कुरुतेत्याह । ३४ । तस्या^{११} दक्षिणमर्धं^{१२} ब्रा-
ह्मणाभोजयति सव्यं पितृन् । ३५ । ॥ ४ ॥ ॥ ८३ ॥

वह वपां जातवेदः पितृभ्यो यच्चैतान्वेत्य निहि-
तान्पराके ।

मेदसः कुल्या उप तान्स्रवन्तु^{१३} सत्या एषामाशिषः
सन्तु कामाः^{१४}

स्वाहा स्वधेति वपायास्त्रिर्जुहोति । १ । इमं यमेति^{१५}

^१ For the उत्पापनी and हरिणी verses see sū. 20. — ^२ Cf. for this sūtra Kāty. Çr. xxv. 8. 15; Çāṅkh. Çr. iv. 15. 9. — ^३ Bū विमितिं. — ^४ xviii. 4. 62. — ^५ xviii. 1. 52. — ^६ xviii. 2. 29. — ^७ Ch Bū संवेशयत्येति. — ^८ Cf. VS. ii. 32^h; Viṣṇusmṛti 73. 12. — ^९ Bū माहारयिष्यन्; cf. Kāuṣ. 90. 1. — ^{१०} Bū वेद-यन्ते. — ^{११} Ch तस्याः; Bū तस्य. — ^{१२} P Bi दक्षिणाम्. — ^{१३} So Bū and VS. xxxv. 20; K P B Bh ताः; E Ku Ch (sec. man.) ताः; Ch (prim. man.) तै. — ^{१४} See Kāuṣ. 45. 14, and cf. VS. xxxv. 20; Āçv. Gr. ii. 4. 13; Çāṅkh. Gr. iii. 13. 3; Pār. Gr. iii. 3. 9; Gobh. iv. 4. 22; Mantrabr. ii. 3. 16. — ^{१५} xviii. 1. 60. —

यमाय चतुर्थीम् । २ । एकविंशत्या यवैः कृशरं^१ रन्धयति
युतमन्यत्रपाकं च । ३ । सयवस्य^२ जीवाः प्राप्नन्ति । ४ । अथे-
तरस्य पिण्डं निपृणति । ५ । यं ते मन्थमिति^३ मन्त्रोक्तं
विमिते^४ निपृणति । ६ । तदुद्गतोष्महर्तारो^५ दासा भुञ्जते^६
। ७ । वीणा वदन्वित्याह^७ । ८ । महयतं^८ पितृनिति रिक्त-
कुम्भं^९ विमितमध्ये^{१०} निधाय तं^{११} जरदुपानहाम्नि^{१२} । ९ ।
कस्ये मृजाना इति^{१३} चिः^{१४} प्रसव्यं प्रकीर्णकेश्यः^{१५} परिय-
न्ति दक्षिणानूरुनाघ्नानाः । १० । एवं मध्यरात्रे उपरारात्रे च
। ११ । पुरा विवाहात्समांसः^{१६} पिण्डपितृयज्ञः । १२ । उत्था-
पनीभिरुत्थाप्य हरिणीभिर्हरेयुः^{१७} । १३ । अथावसायेति प-
श्चात्पूर्वकृतेभ्यः पूर्वाणि पूर्वभ्यो उपराणि^{१८} यवीयसाम्
। १४ । प्राग्दक्षिणां^{१९} दिशमभ्युत्तरामपरां दिशमभितिष्ठन्ति^{२०}
। १५ । यथा चितिं^{२१} तथा श्मशानं दक्षिणापरां दिशमभि-
प्रवणम् । १६ । ॥ ५ ॥ ॥ ८४ ॥

^१ Bū कृशरं; the rest कृशरं; cf. Kāuṣ. 66. 16. — ^२ So Ch E Ku; the rest यवस्य. — ^३ xviii. 4. 42. — ^४ So Bū (cf. sū. 9, and 83. 25); the rest विमितं. — ^५ E °द्गतोहर्तारो; Ku Ch (prim. man.) °द्गतोमहर्तारो; Bi °द्गताष्महर्तारो. — ^६ K P Bi Bh भुञ्जन्ति. — ^७ K P Bh वाद°. — ^८ Ch महयन्त. — ^९ So Bū; K P Bi Bh चक्र°; Ch Ku E रक्त°. — ^{१०} K P Bh विमितं. — ^{११} E Ch (prim. man.) निधारयत; Ch (sec. man.) निधापय°. — ^{१२} Ch °पानहवे-
नेति; E °पानहवेभि. — ^{१३} xviii. 3. 17. — ^{१४} Bū चिष्°. — ^{१५} K प्रकीर्ण. — ^{१६} Bū विवाहात्स°; Ch विवाहात्स°; P विवाहां स°; E विवाहसान्. — ^{१७} For the उत्थापनी and हरिणी verses see Kāuṣ. 80. 35; 82. 31; 83. 20, 23. — ^{१८} K पराणी. — ^{१९} E प्राग्द-
क्षिणां; Bi प्राग्दक्षिणां; P प्रदक्षिणापरां; Bh प्रदक्षिणां. — ^{२०} Bū °भिर्निक्षिपन्ति; K Bh °भिर्निक्षिपन्ति. — ^{२१} Bū चितिं; Ku चितं; Ch चितं; E चितिं. —

अथ मानानि । १ । दिष्टिकुदिष्टिवितस्तिनिमुष्ट्यरन्नि-
 पदप्रक्रमाः^{१ २ ३} । २ । प्रादेशेन धनुषा चेमां^४ माचां मिमी-
 मह इति^५ । ३ । सप्त दक्षिणतो मिमीते सप्तोत्तरतः पञ्च^६
 पुरस्ताच्चीणि पश्चात् । ४ । नव दक्षिणतो मिमीते नवो-
 त्तरतः सप्त पुरस्तात्पञ्च पश्चात् । ५ । एकादश दक्षिणतो
 मिमीत एकादशोत्तरतो नव पुरस्तात्सप्त पश्चात् । ६ ।
 एकादशभिर्देवदर्शनाम्^७ । ७ । अयुग्ममानानि परिम-
 ण्डलानि चतुरस्राणि वा शौनकिनाम् । ८ । तथा हि
 दृश्यन्ते । ९ । यावान्पुरुष^८ ऊर्ध्वबाहुस्तावानमिष्वितः^{९ १०}
 । १० । सव्यानि दक्षिणाद्वाराण्ययुग्मशिलान्ययुग्मेष्टिका-
 नि^{११} च^{१२} । ११ । इमां माचां मिमीमह इति^{१३} दक्षिणतः
 सव्यरज्जुं मीत्वा । १२ । वारयतामघमिति वारणं परिधिं^{१४}
 परिदधाति^{१५} शङ्कुं च निचृतति^{१६} । १३ । पुरस्तान्मीत्वा श-
 मेभ्यो ऽस्त्वघमिति^{१७} शमीलं परिधिं परिदधाति^{१८} शङ्कुं

^१ K वितस्ती; Bū वितस्ति. — ^२ Bū निमुष्टिरन्नि; Ch (prim. man.) निर्मुष्ट्यरन्नि; Ch (sec. man.) निमुष्ट्यरन्नि; E निमुष्ट्यरन्नि. —
^३ Bū पदक्रमाः. — ^४ Bū चेमां. — ^५ xviii. 2. ३८. — ^६ K omits the passage beginning here and ending with the word पञ्च in the next sūtra. — ^७ K P देवदर्शनाम्. — ^८ Ch Ku यावत्पुः; Bb यावा. — ^९ So (०स्तावान्) emended; K P Bi Bh ०स्तावान्; Bū Ch E Ku ०स्तावद्. — ^{१०} Thus emended; Bū ०मिष्वित; P Bi ०मिष्वितः; the rest ०मिष्वितः. — ^{११} K E ०ग्रीष्मिण्यः; Ch P ०ग्रीष्मिण्यः. —
^{१२} Bū चे(मां). — ^{१३} xviii. 2. ३८. — ^{१४} This word is wanting in K. — ^{१५} E परिदधाति; K P परिहंति; Ku परिदति; Bi परिति. —
^{१६} Bū Ku निचृतति. — ^{१७} So Ch E Ku Bū; K P Bh Bi स्वघमि-
 ति. — ^{१८} Ch Ku E परिदधाति: so also in the next sūtras. —

च निचृतति^१ । १४ । उत्तरतो मीत्वा शाम्यत्वघमित्यौदुषां^२
 परिधिं परिदधाति शङ्कुं च निचृतति । १५ । पश्चान्मीत्वा
 शान्तमघमिति^३ पालाशं परिधिं परिदधाति शङ्कुं च
 निचृतति^४ । १६ । अमासीत्यनुमन्त्रयते^५ । १७ । अक्षण्या
 लोहितसूत्रेण निबध्य । १८ । स्तुहि श्रुतमिति^६ मध्ये गर्तं
 खात्वा पाशिसिकतोषोदुक्षरशङ्कुशालूकसर्वसुरभिश्मीचू-
 र्णानि^{७ ९ १० ११} निवपति । १९ । निःशीयतामघमिति निः-
 शीयमानमास्तृणाति । २० । असंप्रत्यघम्^{१२} । २१ । वि लु-
 म्पतामघमिति परि चैलं^{१३} दूर्शं विलुम्पति । २२ । उक्तो
 होमो दक्षिणत^{१४} स्तरणं च । २३ । एतदा रोह ददामीति^{१५}
 कनिष्ठो निवपति । २४ । एदं बर्हिर्हरिति^{१६} स्थितसूनुर्यथा-
 पर^{१७ १८} संचिनोति^{१९} । २५ । मा ते मनो यत्ते अङ्गमिन्द्रो
 मोदपूरित्वातो^{२० २१ २२} ऽनुमन्त्रयते । २६ । धानाः सलिङ्गाभि-
 रावपति^{२३ २४} । २७ । ॥ ६ ॥ ॥ ८५ ॥

^१ Bū Ku निचृततिः so also in the next sūtras. — ^२ E शाम्यत्व. —
^३ P शाम्यमघमिति; Bī शाम्यत्वघमिति. — ^४ This sūtra is wanting in
 K. — ^५ xviii. 2. 45. — ^६ Bū चक्षया. — ^७ xviii. 1. 40. — ^८ So
 (पाशिशो) all MSS.; cf. Kāuṣ. 83. 3. — ^९ E Ch (prim. man.) (पाशिशो)
 शिकतो; Ch (sec. man.) शितो. — ^{१०} All MSS. except Bū Ku omit
 the syllable शो; cf. the word कष in Kāuṣ. 83. 3. — ^{११} K श्रावुषं;
 P Bh श्रावुषं. — ^{१२} So emended hesitatingly: P Bī Bh Ku श्रवणं;
 K Ch E Bū श्रवणं. — ^{१३} Ch परिचैलं; Ku परिचैलं. — ^{१४} Bū तः —
^{१५} xviii. 3. 73; 2. 37. — ^{१६} xviii 4. 52 (et al.). — ^{१७} Ch E स्थितसूनो; cf.
 the word तन्वं in xviii. 4. 52. — ^{१८} So emended; K चक्षपद; the rest
 चक्षपद; cf. Kāuṣ. 64. 10. — ^{१९} Cf. Kāuṣ. 82. 29. — ^{२०} So (चक्षमिन्द्रो
 मोदपूरित्वातो) only Bū; E श्रो मा मादत्वोदपूरित्वातो (cf. xviii. 3. 25);
 K Ch Ku P Bī श्रस्त्वोदपूरित्वातो. — ^{२१} xviii. 2. 24, 26; 3. 25-37. —
^{२२} For इत्वातो cf. Kāuṣ. 81. 44; 86. 17. — ^{२३} K सलिङ्गागिरा. Cf. xviii.
 3. 69; 4. 26, 43; 4. 32 fg. — ^{२४} Ch E अवपते; K Bī Bh अवपति. —

इदं कसाच्चिति^१ सजातानवेक्षयति । १ । ये च जी-
वा ये ते पूर्वे परागता इति^२ सर्पिर्मधुभ्यां चरुं^३ पूरयित्वा
शीर्षदेशे निदधाति । २ । अपूपवानिति^४ मन्त्रोक्तं दिष्ट-
ष्टमदेशेषु निदधाति । ३ । मध्ये पचन्तम्^५ । ४ । सहस्र-
धारं शतधारमित्यङ्गिरभिविच्यन्ध^{६ ७} । ५ । पणो राजेति^८
मध्यमपलाशैरभिनिदधाति^९ । ६ । ऊर्जो भाग^{१०} इत्यश्मभिः
। ७ । उक्ते स्तभ्रामीति^{११} लोगान्यथापरु^{१२ १३} । ८ । निः-
शीयतामघमिति निःशीयमानेनावच्छाद्य दभैरवस्तीर्य^{१४} । ९ ।
इदमिहा उ नोप सर्पासौ हा इति^{१५} चिन्वन्ति । १० ।
यथा यमायेति^{१६} सञ्चित्य^{१७} । ११ । शृणात्वघमित्युपरिशिर^{१८}
स्तन्ममादधाति । १२ । प्रतिषिद्धमेकेषाम् । १३ । अकल्मा-
षाणां^{१९} काण्डानामष्टाङ्गुली^{२० २१} तेजनीमन्तर्हितमघमि-
ति^{२२} यामदेशादुच्छ्रयति^{२३} । १४ । प्रसव्यं परिषिच्य कुम्भा-

^१ xviii. 4. 37. — ^२ xviii. 4. 57; 3. 72. — ^३ Bū Ch E चरु; K च
चरु — ^४ xviii. 4. 16. — ^५ So K P Bh; Ku पंचतं; Ch Bū पचन्तं;
E वपन्तं; Bi एवं तं. — ^६ xviii. 4. 36 (P omits the word शतधारं). —
^७ Ch E P Bi Bh ०च्यन्ध. — ^८ xviii. 4. 58. — ^९ For मध्यमपलाश cf.
Kāuṣ. 21. 2. — ^{१०} xviii. 4. 54. — ^{११} xviii. 3. 52. — ^{१२} So Bū; Ch Ku Bh
लोकांन्व; KEPBi लोकांन्व. — ^{१३} Thus emended; E ०परं; the rest ०पदं. —
^{१४} xviii. 2. 50; 3. 49; 4. 66; P Bi सर्प मातारमिति (continuing the second
pratīka, and omitting the third). — ^{१५} xviii. 4. 55. — ^{१६} So Ku;
Bi सञ्चेत्; E Ch (sec. man.) सञ्चत्; Ch (prim. man.) सञ्चत्; K P Bh
सञ्चेत्; Bū सञ्चत्. — ^{१७} P Bh ०शिर. — ^{१८} So Bū Ku; K (०क्षेपांम)
कल्माषाणां; Ch (०क्षेपां) कल्माषाणां; the rest (०क्षेपां) कल्माषाणां. —
^{१९} E काण्डानाम्. — ^{२०} Thus emended; K Ch E P Bi Ku ०ष्टाङ्गुली;
Bū Bh ०ष्टाङ्गुली. — ^{२१} K Ch ०हिताम्. — ^{२२} So Ch Ku E (cf.
Kāty. Ār. xxi. 3. 27); K P Bi Bh ०देशा उच्छ्रयति; Bū ०देशावुच्छ्रय-
ति. —

भिन्दन्ति^१ । १५ । समेत्यपरस्यां^२ श्मशानस्रक्त्यां ध्रुव-
नान्युपयच्छन्ते^३ । १६ । पश्चादुत्तरतो ऽमेर्वर्चसा^४ मां वि-
वस्वानिन्द्र क्रतुमित्यातः^५ । १७ । समिन्धत^६ इति पश्चा-
त्संकसुकमुहोपयति । १८ । अस्मिन्वयं यद्रिप्रं सीसे मृद्भू-
मित्यभ्यवनेजयति^७ । १९ । कृष्णोर्णया पाणिपादाक्षि-
मृज्य^८ । २० । इमे जीवा उदीचीनैरिति^९ मन्त्रोक्तम् । २१ ।
चिः सप्तेति^{१०} कूद्या पदानि योपयित्वा^{११} श्मशानात्^{१२} । २२ ।
मृत्योः पदमिति^{१३} द्वितीयया नावः । २३ । परं मृत्यो
इति^{१४} प्राग्दक्षिणं कूदीं प्रविध्य । २४ । सप्त नदीरूपाणि
कारयित्वोदकेन पूरयित्वा । २५ । आ रोहत सवितुर्नाव-
मेतां सुचामाणं महीमू ष्विति^{१५} सहिरण्यां सयवां ना-
वमारोहयति । २६ । अश्मन्वती रीयत उत्तिष्ठता प्र

^१ So Bū only; Ch (sec. man.) कुम्भा; K E P Ku Bi Bh Ch (prim. man.) कां (for कुम्भिका?). — ^२ K P Bh भिन्दति; Ch भिन्दति. — ^३ Thus emended so as to yield the pratika of vii. 21. 1; Ch Bū Ku श्मेतेत्यं; E श्मयम इत्यं; K P Bi Bh श्मोत्यं. — ^४ K P Ch Bh ध्रुवा. — ^५ So Bū Ku; Ch °नान्युपयच्छन्ते; K P Bh °नान्युपयच्छन्ते; Bi °नान्युपयच्छन्ते; E °नान्युपयच्छन्ते. — ^६ Bū पश्चादुत्तरतो ऽमेर्वर्चसा. — ^७ xviii. 3. 10; 61-67; cf. Kāuṣ. 81. 44; 85. 26. — ^८ xviii. 4. 41 (et al.). — ^९ xii. 2. 13, 40, 19; MSS. मृद्भूम्. — ^{१०} The passage beginning here, and continued to sū. 27, occurs also with slight modifications in Kāuṣ. 71. 16-24. — ^{११} Bū Bi निर्मृज्य. — ^{१२} xii. 2. 22, 29. — ^{१३} xii. 2. 29°. — ^{१४} So emended in accordance with xii. 2. 29°, 30; Ch E Bū सोपयित्वा; Ku सापयित्वा; K P Bi Bh सोपयित्वा; cf. Kāuṣ. 71. 19. — ^{१५} K श्मशानां; Bū श्मशानं; Ch (prim. man.) श्मशानांमृ०; Ch (sec. man.) श्मशानांमृ०; E श्मशानांमृ०; Ku श्मशानां । नदीभ्यो (cf. the last word in Kāuṣ. 71. 19). — ^{१६} xii. 2. 30. — ^{१७} xii. 2. 21. — ^{१८} xii. 2. 48°; vii. 6. 8, 2. —

तरता सखाय^१ इत्युदीचस्तारयति । २७ । शर्कराद्या समि-
दाधानात्^२ । २८ । वैवस्वतादि समानम्^३ । २९ । प्राप्य
गृहान्समानः^४ पिण्डपितृयज्ञः । ३० । ॥ ७ ॥ ८६ ॥

अथ पिण्डपितृयज्ञः । १ । अमावास्यायां सायं न्यहे
ऽहनि^५ विज्ञायते^६ । २ । मिचावरुणा परि मामधातामिति^७
पाणी प्रक्षालयते । ३ । वर्चसा^८ मामित्याचामति^९ । ४ ।
पुनः सव्येनाचमनादपसव्यं^{१०} कृत्वा प्रैषकृतं^{११} समादिशति
। ५ । उलूखलमुसलं शूर्पं चरुं कंसं^{१२} प्रक्षालय^{१३} बर्हिर्-
दकुम्भमा हरेति । ६ । यज्ञोपवीती^{१४} दक्षिणपूर्वमन्तर्देशम-
भिमुखः शूर्पं एकपवित्रान्तर्हितान्हविष्यान्निर्वपति । ७ ।
इदमग्नये कव्यवाहनाय^{१५} स्वधा पितृभ्यः पृथिविषव्य^{१६}
इतीदं^{१७} सोमाय पितृमते स्वधा पितृभ्यः सोमवज्रः पि-
तृभ्यो वान्तरिक्षसव्य^{१८} इतीदं यमाय पितृमते स्वधा पि-
तृभ्यश्च दिविषव्य इति^{१९} चीनवाचीनकाशीन्निर्वपति^{२०, २१} । ८ ।

^१ xii. 2. 26, 27. — ^२ See Kāuṣ. 82. 2-19. — ^३ Cf. Kāuṣ. 82. 36. — ^४ So Ku Bū Bi; E रहान्; Ch (prim. man.) मृहान्; K P Bh Ch (sec. man.) महान्. — ^५ So Bū P Bh; K सायं तद्वहे हनि; Bi सोय तद्वहे हनि; E सायाभ्यपराद्वहे हनि; Ku सायां म्हापराद्वहे हनि; Ch (prim. man.) सायं त्वन्व हनि; Ch (sec. man.) सायं त्वहनि; Ch (tert. man.) सायं म्हापराद्वहे हनि (cf. the reading of Ku E). — ^६ Ch Ku °ति. — ^७ xviii. 3. 12. — ^८ xviii. 3. 10 (11). — ^९ Ch °चमति. — ^{१०} Bū E Bh Ch (sec. man.) °चमनापसव्यं; Ch (prim. man.) °चमनामपसव्यं; Ku. °चमनपसव्यं. Is the passage to be emended to सव्येनाचमनपसव्यं? — ^{११} Ch °कृते. — ^{१२} K P Bi Bh कंसं. — ^{१३} E प्रक्षाल. — ^{१४} Ku Ch E यज्ञोपवीति. — ^{१५} Ch कव्यवाहनायेति; xviii. 4. 71. — ^{१६} Ku E पृथिवी° (cf. Gobh. iv. 3. 10); xviii. 4. 78. — ^{१७} So only Ch Ku E; the rest पृथिविषव्य इदं. — ^{१८} xviii. 4. 72, 73, 79. — ^{१९} xviii. 4. 74, 80. — ^{२०} Ch °वाची; E °वाचीन्. — ^{२१} Bū E Ch Ku °काशी; K °काशी; Bi °काशीन्. —

उलूखल ओष्य चिरवहन्तीदं वः पितरो हविरिति । १।
 यथा हविस्तथा परिचरति । १०। हविर्होव^१ पितृयज्ञः । ११।
 प्रैषकृतं समादिशति चरुं प्रक्षालयाधिश्चयाप^२ ओष्य त-
 गुडुलानावपस्व नेक्षणेन योधयन्नास्व^३ मा शिरो यहीः^४
 । १२। शिरोयहं परिचक्षते^५ । १३। बाह्येनोपनिष्क्रम्य^६
 यज्ञोपवीती दक्षिणपूर्वमन्तर्देशमभिमुख उदीरतामिति^७
 कर्षू खनति प्रादेशमाचो^८ तिर्यगङ्गुरिम्^९ । १४। अवाग-
 ङ्गुरिं पर्वमाचीमित्येके^{१०} । १५। अपहता^{११} असुरा रक्षांसि
 ये पितृषद इति^{१२} प्राग्दक्षिणं पांसूनुदूहति^{१३} । १६। कर्षू
 च पाणी^{१४} च प्रक्षाल्यैतद्दः पितरः पाचमिति कर्षूमुदकेन
 पूरयित्वा । १७। अन्तरूपातीत्य मस्तुना नवनीतेन वा
 प्रतिनीय दक्षिणाञ्चमुद्धास्य^{१५} । १८। द्वे काष्ठे गृहीत्वोशन^{१६}
 इत्यादीपयति । १९। आदीपयोरेकं प्रतिनिदधाति । २०।
 इहैवैधि धनसन्निरित्येकं^{१७} हत्वा^{१८} । २१। पांसुष्वाधायोपस-
 मादधाति^{१९} ये निखाताः समिन्यते ये तातृषुर्ये सत्यास

^१ E हविस्तर्होव. — ^२ So K Bū E P Bb Ch (prim. man.); Ch (sec. man.) अपया; Bi अपयो. — ^३ So Bi; Bū Ku Ch योधयन्नास्व; E योधयन्नास्व; K योधयन्नास्व; P योधयन्नास्व. — ^४ K P have a colon here. — ^५ K P प्रतिचक्षते; Bi प्रचक्षते. — ^६ E परिष्क्रम्य. — ^७ xviii. 1. 44. — ^८ P B ङ्गुरिम्; E ङ्गुरि. — ^९ Ch पर्वमाचमि. — ^{१०} E अपहता. — ^{११} Cf. VS. ii. 29^०; Kāty. Çr. iv. 1. 8; Āçv. Çr. ii. 6. 9; Çāṅkh. Çr. iv. 4. 2; Āp. Çr. i. 7. 13; Gobh. iv. 3. 2. — ^{१२} K Ch पांसू. — ^{१३} K Bū Bi पाणी. — ^{१४} E दक्षिणाञ्चमु. — ^{१५} xviii. 1. 56. — ^{१६} xviii. 4. 38. — ^{१७} Bū Ch हत्वा; Ku हत्वा. — ^{१८} K पांसुष्वा. —

इति^१ । २२ । संभारानुपसादयति^२ । २३ । पर्युक्षणीं बर्हि-
रुदकुम्भं कंसं^३ दर्विमाज्यमायवनं चरुं वासांस्याञ्जनम-
भ्यञ्जनमिति । २४ । यदचोपसमाहार्यं भवति तदुपसमा-
हत्य । २५ । अतो यज्ञोपवीती^४ पित्र्युपवीती बर्हिर्गृहीत्वा^५
विचृत्य संनहनं दक्षिणापरमष्टमदेशमभ्यवास्येत् । २६ ।
बर्हिरुदकेन संप्रोक्ष्य^६ बर्हिषदः पितर उपहूता नः पि-
तरो ऽग्निष्वात्ताः पितरो ये नः पितुः पितरो ये ऽस्माक-
मिति^७ प्रस्तृणाति । २७ । आयापनादीनि चीणिं^८ । २८ ।
उदीरतामिति^९ तिसृभिरुदपाचाण्यन्वृचं निनयेत् । २९ ।
अतः^{१०} पित्र्युपवीती^{११} यज्ञोपवीती ये दस्यव^{१२} इत्युभयत
आदीप्तमुल्मुकं चिः^{१३} प्रसथ्यं परिहृत्य निरस्यति । ३० ।
पर्युक्ष्य । ३१ । ॥ ८ ॥ ॥ ८७ ॥

ये रूपाणि प्रतिमुञ्चमाना असुराः सन्तः स्वधया
चरन्ति ।

त्वं तानये अप सेध दूरान्सत्या^{१४} नः पितृणां स-
न्वाशिषः^{१५}

^१ xviii. 2. 34; 4. 41 (et al.); 3. 47, 48. — ^२ Ch °नपसादयति. —
^३ K P कांसं. — ^४ Bū °वीति. — ^५ Bū बर्हि; Ku बर्हिर्गृ. —
^६ The passage up to this word is wanting in K. — ^७ xviii. 1. 51;
3. 45, 44, 46; 4. 68. — ^८ See Kāuṣ. 83. 27-29. — ^९ xviii. 1.
44-46. — ^{१०} So Ch; K Ku Bū E P Bi (निनयेद)तः; cf. Kāuṣ. 88. 29.
आतः seems to be a reading contaminated by 81. 44; 85. 26; 86. 17. —
^{११} Bū Ku Ch °वीति. — ^{१२} xviii. 2. 28. — ^{१३} Bū Ch Ku चिष्ण°. —
^{१४} K दूरान्स°; Bū दुरं; the rest दूरां. — ^{१५} Cf. VS. ii. 30; Kāty. Çr.
iv. 1. 9; Āṣv. Çr. ii. 6. 2; Çāṅkh. Çr. iv. 4. 5; Āp. Çr. i. 8. 7; Gobh.
iv. 4. 3. —

स्वाहा स्वधेति हुत्वा कुम्भीपाकमभिधारयति । १ । अग्रे
 कथ्यवाहनायेति^१ जुहोति । २ । यथानिरुप्तं^२ द्वितीयाम् । ३ ।
 यमाय पितृमते स्वधा पितृभ्य इति^३ तृतीयाम् । ४ । यद्वा
 अग्निरिति^४ सायवनांस्तगडुलान्^५ । ५ । सं बहिर्हरिति^६ सद्-
 भोस्तगडुलान्पर्युक्ष्य । ६ । अतो यज्ञोपवीती^७ पित्र्युपवीती
 दर्थोद्धरति । ७ । द्यौर्दर्विरक्षितापरिमितानुपदस्ता सा
 यथा^८ द्यौर्दर्विरक्षितापरिमितानुपदस्तैवा^९ प्रततामहस्येयं
 दर्विरक्षितापरिमितानुपदस्ता । ८ । अन्तरिक्षं दर्विरक्षि-
 तापरिमितानुपदस्ता सा यथान्तरिक्षं दर्विरक्षितापरिमि-
 तानुपदस्तैवा^{१०} ततामहस्येयं दर्विरक्षितापरिमितानुपद-
 स्ता । ९ । पृथिवी दर्विरक्षितापरिमितानुपदस्ता सा यथा
 पृथिवी दर्विरक्षितापरिमितानुपदस्तैवा^{११} ततस्येयं दर्विर-
 क्षितापरिमितानुपदस्तेति । १० । उद्धृत्याज्येन संनीय ची-
 न्पिण्डान्संहतान्निदधात्येतत्ते प्रततामहेति^{१२} । ११ । दक्षि-
 णतः पत्नीभ्य इदं वः पत्न्य^{१३} इति । १२ । इदमाशंसूना-
 मिदमाशंसमानानां^{१४} स्त्रीणां पुंसां प्रकीर्णावशीर्णानां^{१५}

^१ xviii. 4. 71. — ^२ K inserts here on the margin सोमाय पितृ-
 मतेति (I xviii. 4. 72: this is probably a gloss based upon Kāuṣ. 87.8). —
^३ xviii. 4. 74, 78. — ^४ xviii. 4. 64. — ^५ K Bū E P B सायवगंस्त०. — ^६ vii.
 98. 1. — ^७ E ०वीति. — ^८ K omits the passage beginning here with
 the word द्यौर् and ending with यथा० in the next sūtra. — ^९ E ०वः;
 Bi ०व. — ^{१०} P ०व. — ^{११} K Ku Ch ०व. — ^{१२} xviii. 4. 75. — ^{१३} So
 emended; MSS. पत्न्या. — ^{१४} K ०शंसूनामि०. — ^{१५} E ०वकी-
 र्णानां. —

येषां वयं दातारो ये चास्माकमुपजीवन्ति । तेभ्यः सर्वेभ्यः
 सपत्नीकेभ्यः स्वधावदक्षम्यमस्त्विति^१ चिः^२ प्रसव्यं तण्डुलैः
 परिकिरति । १३ । पिञ्जलीराज्जनं^३ सर्पिषि पर्यस्याङ्गं^४ पितर
 इति न्यस्यति । १४ । वङ्गं^५ पितरो मा वो ऽतो^६ ऽन्यत्पि-
 तरो योयुवतेति^{७,८} सूचाणि । १५ । अज्जते व्यज्जतं^९ इत्यभ्य-
 ज्जनम् । १६ । आज्येनाविद्धिन्नं पिण्डानभिधारयति ये च
 जीवा ये ते पूर्वे परागता इति^{१०} । १७ । अथ पितरो मा-
 दयध्वं यथाभागं यथालोकमावृषायध्वमिति^{११} । १८ । अथ
 पत्न्यो मादयध्वं यथाभागं यथालोकमावृषायध्वमिति । १९ ।
 यो ऽसावन्तरमिर्भवति तं प्रदक्षिणमवेक्ष्य तिस्रस्तामी-
 स्ताम्यति । २० । प्रतिपर्यावृत्यामीमदन्त पितरो^{१२} यथाभागं
 यथालोकमावृषायिषतेति^{१३,१४} । २१ । अमीमदन्त पत्न्यो
 यथाभागं यथालोकमावृषायिषतेति^{१५} । २२ । आपो^{१६} अग्नि-
 मित्यङ्गिरमिमवसिच्य । २३ । पुचं^{१७} पौषमभितर्पयन्तीरि-

^१ K स्वधावदक्षम्यमस्त्वित्यिति. — ^२ Bū चिः. — ^३ Ch •ज्जन. —
^४ K Ch P Bi Ku •स्याध्वं; Bū •स्याध्व; E •स्याङ्ग. — ^५ MSS. वङ्गं. —
^६ So emended in accordance with Āçv. Çr. ii. 7. 6; MSS. वोचो. —
^७ Bū योयुवतेति; P E योयुवति. — ^८ Cf. VS. ii. 32^b; Kāty. Çr. iv.
 1. 16; Āçv. Çr. ii. 7. 6; Çāṅkh. Çr. iv. 5. 2; Donner, Piṇḍapitr-
 yajña, p. 26. — ^९ xviii. 3. 18. — ^{१०} xviii. 4. 57; 3. 72. — ^{११} Cf. TS.
 i. 8. 5. 1; VS. ii. 31^a; Māitr. S. i. 10. 3, 19; Kāty. Çr. iv. 1. 13; Āçv. Çr. ii.
 7. 1; Lāty. Çr. ii. 10. 4; Çāṅkh. Çr. iv. 4. 11; viii. 2. 13; Gobh. iv.
 3. 11. — ^{१२} Bū E Ch (prim. man.) here insert मादयध्वं. — ^{१३} K Bū
 •वृषायिषतेति. — ^{१४} Cf. TS. i. 8. 5. 2; VS. ii. 31^b; Māitr. S. i. 10. 3,
 19; Kāth. S. ix. 6; Kap. S. viii. 9; Kāty. Çr. iv. 1. 14; Āçv. Çr. ii.
 7. 2; Lāty. Çr. ii. 10. 5; Çāṅkh. Çr. iv. 4. 14; Gobh. iv. 3. 12. — ^{१५} K Bū
 •वृषायिषतेति. — ^{१६} xviii. 4. 40. — ^{१७} xviii. 4. 39. —

त्याचामत मम प्रततामहास्ततामहास्तताः सपत्नीकास्तृ-
 प्यन्वाचामन्विति^१ प्रसथं परिषिथ्य । २४ । वीरान्मे प्रत-
 तामहा दत्त वीरान्मे ततामहा दत्त वीरान्मे पितरो दत्त
 पितृन्वीरान्याचति^२ । २५ । नमो वः पितरं^३ इत्युपतिष्ठते
 । २६ । अस्तन्नित्युत्तरसिचमवधूय^४ । २७ । परा यातेति^५
 परायापयति । २८ । अतः^६ पित्र्युपवीती^७ यज्ञोपवीती
 यन्न इदं पितृभिः सह मनो ऽभूत्तदुपाह्वयामीति मन
 उपाह्वयति^८ । २९ । ॥ ९ ॥ ॥ ८८ ॥

मनो न्वा ह्यामहे^९ नारशंसेन स्तोमेन ।
 पितृणां च मन्मभिः^{१०} ॥
 आ न एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे ।
 ज्योक्च सूर्ये^{११} हशे ॥
 पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यः^{१२} जनः ।
 जीवं घ्रातं^{१३} सचेमहि ॥
 वयं सोम व्रते तव मनस्तनूषु^{१४} विभ्रतः ।
 प्रजावन्तः सचेमहि ॥

^१ Cf. Āçv. Çr. ii. 6. 14. — ^२ Ku *रान्वाचयति; Ch *रान्वाचति;
 Bi *रान्वाचते. — ^३ xviii. 4. 81, etc. — ^४ xviii. 4. 61. — ^५ xviii. 4. 63. —
^६ So emended; MSS. (परायापयत्)तः; cf. Kāuç. 87. 30; also 81. 44; 85.
 26; 86. 17. — ^७ Ku पित्र्युपवीती; Bū पित्र्युपवीति. — ^८ So we emend
 the passage beginning with भूत्तः; K P Bi भूत्तमुपाह्वयामीति मन
 उपाह्वयति; Ch Ku भूरिति तदुपाह्वयामि मन उपाह्वयति; E भूरिति
 तदुपाह्वयामि (!) मनु उपाह्वयति; Bū भूरिति मन उपाह्वयति; cf. Vāt. Sū.
 38. 4. — ^९ K Bū P *महि. — ^{१०} Ch E Bū P मन्मभिः. — ^{११} KP Bi Bū
 सूर्याय. — ^{१२} K दैव्यं. — ^{१३} Bū घ्रातं. — ^{१४} Ch Bū तनुषु. —

ये सजाताः सुमनसो^१ जीवा जीवेषु मामकाः^२ ।

तेषां श्रीर्मयि कल्पतामस्मिन्गोष्ठे शतं समा इति^३ । १ ।

यच्चरुस्थाल्यामोदनावशिष्टं भवति तस्योष्मभक्षं^४ भक्षयि-
त्वा ब्राह्मणाय दद्यात् । २ । यदि ब्राह्मणो न लभ्येताप्स्व-
भ्यवहरेत्^५ । ३ । निजाय दासायेत्येके^६ । ४ । मध्यमपिण्डं^७ पत्न्यै
पुत्रकामायै प्रयच्छति । ५ ।

आ धत्त पितरो गर्भं कुमारं पुष्करस्रजम्^८ ।

यथेह पुरुषो ऽसत्^९ ॥

आ त्वारुक्षवृषभः^{१०} पृश्निरयियो^{११} मेधाविनं^{१२} पितरो

आ त्वायं पुरुषो गमेत्पुरुषः पुरुषादधि । [गर्भमा दधुः ।

स ते श्रैष्ठ्याय जायतां स सोमे साम गायत्विति । ६ ।

यद्यन्या^{१३} द्वितीया भवत्यपरं^{१४} तस्यै । ७ । प्रायतमं श्रोचि-

याय । ८ । अथ यस्य भार्या दासी वा प्रद्राविणी भवति

येऽमी^{१५} तण्डुलाः प्रसव्यं परिकीर्णा भवन्ति तांस्तस्यै^{१६} प्रय-

च्छति । ९ ।

^१ K समनसो; cf. VS. and Çāṅkh. Gr. (see note 3). — ^२ E कामकाः. — ^३ Cf. RV. x. 57. 3-6; VS. iii. 53-56; xix. 46; TS. i. 8. 5. 2; Tāit. Br. ii. 6. 3. 5; Māitr. i. 10. 3; Kāṭh. ix. 6; Kap. S. viii. 9; Vāit. Sū. 20. 9; Lāty. Çr. v. 2. 11; iii. 2. 10; Āçv. Çr. ii. 7. 8; Çāṅkh. Gr. v. 9. 4. — ^४ Ch तस्योष्मं. — ^५ So emended; Ku °प्सु चभवहरे°; the remaining MSS. °प्सुभवहरे°. — ^६ Bū दासावेभ्येत्येके; Ch दासावेत्येके. — ^७ Bi मध्यमं. — ^८ K पुष्करं. — ^९ Cf. VS. ii. 38; Kāty. Çr. iv. 1. 32; Çāṅkh. Çr. iv. 5. 8; Āçv. Çr. ii. 7. 13; Gobh. iv. 3. 27. — ^{१०} Ch E °रुक्षत्. — ^{११} K Ku Bū °पिण्डो. — ^{१२} Ch मेधाविनो. — ^{१३} K यद्यन्या. — ^{१४} K Bū भवत्यं. — ^{१५} Bū Ch Ku E मी; the rest वै. — ^{१६} Ch तां तस्यै; Bū तास्यस्यै; Bi तस्यस्यै. —

अर्वाच्युपसंक्रमे^१ मा पराच्युप वस्तथा^२ ।

अन्नं प्राणस्य बन्धनं तेन बध्नामि त्वा मयीति । १० ।
पर्युक्षणीं समिधश्चादाय मा प्र गामेत्याव्रज्योर्जी बिभ्रदि-
ति^३ गृहानुपतिष्ठते । ११ ।

रमध्वं मा बिभीतनास्मिन्गोष्ठे करीषिणः ।

ऊर्जं दुहानाः^४ शुचयः शुचिघ्नता^५ गृहा जीवन्त उप
ऊर्जं मे देवा अददुरुर्जं मनुष्या उत । [वः सदेम^६ ॥

ऊर्जं पितृभ्य आहार्षमूर्जस्वन्तो गृहा मम ॥

पयो मे देवा अददुः पयो मनुष्या उत ।

पयः पितृभ्य आहार्षं पयस्वन्तो गृहा मम ॥

वीर्यं मे देवा अददुर्वीर्यं मनुष्या उत ।

वीर्यं पितृभ्य आहार्षं वीरवन्तो गृहा ममेति । १२ ।

अन्तरुपातीत्य समिधो ऽभ्यादधाति ।

अयं नो अग्निरध्यक्षो ऽयं नो^७ वसुवित्तमः ।

अस्योपसद्ये मा रिषामायं^८ रक्षतु नः^{१०} प्रजाम्^{११} ॥

अस्मिन्सहस्रं पुण्यास्मैधमानाः^{१२} स्वे गृहे ।

इमं समिन्धिषीमह्यायुष्मन्तः^{१३} सुवर्चसः^{१४} ॥

^१ Ku Ch E Bū °क्राम (= क्रमे?). — ^२ Bū वस्तथा. — ^३ xiii. 1. 59; vii. 60. 1. — ^४ P दुहाना. — ^५ Bi °घ्नता. — ^६ E सदेम. — ^७ Cf. VS. iii. 41; Çāṅkh. Çr. ii. 12. 1; Çāṅkh. Gr. iii. 7. 2; Lāṭy. Çr. iii. 3. 1; Āçv. Çr. ii. 5. 17. — ^८ K Bi °ध्यक्षतो; P °ध्यक्षयंतो; E °ध्यक्षयतो. — ^९ K °यां. — ^{१०} Ch सप्त नः; E रक्षतनुः; B रक्ष पुनः. — ^{११} Cf. Çāṅkh. Gr. iii. 7. 3. — ^{१२} So emended; K Ku Bū Ch E पुण्यास्मैधमाना; P तुष्या°; Bi पुष्याम सधमाना. — ^{१३} Ch P समिधि°. — ^{१४} Cf. Çat. Br. xiv. 9. 4. 23. —

त्वमय ईडित आ त्वाम इधीमहीति^१ । १३ । अभूत इत्य-
भिं प्रत्यानयति । १४ । यदि सर्वः^२ प्रणीतः^३ स्यादक्षिणा-
मौ त्वेताहितामेः^४ । १५ । गृह्येष्वनाहितामेः^५ । १६ ।

इदं चिन्मे कृतमस्तीदं^६ चिच्छक्रवानि^७ ।

पितरश्चिन्मा वेदन्निति । १७ ।

यो ह यजते तं देवा विदुर्यो ददाति तं मनुष्या यः आ-
न्नानि कुरुते तं पितरस्तं पितरः । १८ । ॥ १० ॥ ॥ ८९ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्र एकादशो ऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ xviii. 8. 42; 4. 88. — ^२ xviii. 4. 65. — ^३ Ch Ku सर्व. — ^४ K
Ch E P Bi प्रणीत. — ^५ K त्वेताद. — ^६ K P गृह्येष्व; Bū गृह्येष्व;
Bi गृह्येष्व. — ^७ So E; the rest कृतमस्तीदं. — ^८ K P चिच्छक्रवा-
निति; Bi Bū Ku Ch चिच्छक्रवानि. —

॥ ओं ॥

मधुपर्कमाहारयिष्यन्दर्भानाहारयति^१ । १ । अथ विष्टर-
न्कारयति । २ । स खल्वेकशाखमेव प्रथमं पाद्यं द्विशख-
मासनं त्रिशखं मधुपर्काय । ३ । स यावतो मन्येत तावत्
उपादाय विविच्य^२ संपर्याप्य मूलानि च प्रान्तानि च
यथाविस्तीर्णं इव स्यादित्युपोक्तृष्य^३ मध्यदेशे ऽभिसंनह्य-
ति^४ । ४ । ऋतेन त्वा सत्येन त्वा तपसा त्वा कर्मणा त्वेति
संनह्यति^५ । ५ । अथ ह मृजत्यतिसृष्टो द्वेष्टा यो^६ ऽस्मान्ने-
ष्टि यं च वयं द्विष्मः^७ । ६ । अस्य च दातुरिति दातारमी-

^१ Daç. Kar. and Ath. Paddh. place the description of the चर्च ceremony into the middle of the चिवाह (Kāuç. 76. 9); cf. Jolly, Das Dharmasūtra des Viṣṇu und das Kāthakagrhya. Both paddhatis introduce it with the words अथ खाने मधुपर्कं चर्चते. Then Daç. Kar. आचार्यो गृहगतं कर्म करोति । पुनः आचार्यं (!) वेदिकामध्ये खलि-
वाचनं करोति (cf. Kāuç. 137. 4, note); Ath. Paddh. आचार्यो गृहगते इदं कर्म कुर्वीत । वर आगत्य । ब्राह्मणान् खलि वाचयित्वा । वराय मधुपर्कं ददाति । मधुपर्कमाहारयिष्यन् । दर्भानाहारयति । पुनर्दाता वदति । आचार्यो वदति. — ^२ Bū उपादायाधिविविधं (!). — ^३ Ch स्वादपोक्तृष्य. — ^४ K P Bi पिसंनह्यति. — ^५ Ath. Paddh. ऋतेन त्वा etc. । इति मध्यादभिसंनह्यति । मध्ये यंधीन्करोति; Daç. Kar. वि-
ष्टरचयं कृत्वा । साधु भवानास्मामर्चयिष्यामो भवन्तमिति दाता वदति । विष्टरा भोः प्रतिगृह्यतां (!) । प्रतिगृह्णामि । ऋतेन त्वा etc. इति मध्ये देशे ऽभिसंनह्यति. — ^६ Bi द्वेष्ट्यां; cf. sū. 15. — ^७ Ath. Paddh. ऋति-
सृष्टो द्वेष्टेति मन्त्रेण विष्टरां करोति; Daç. Kar. वरो वदति । ऋति-
सृष्टो etc. —

क्षते । ७ । अथोदकमाहारयति पादं भो^१ इति^२ । ८ । हिर-
ण्यवर्णाभिः प्रतिमन्त्र्य^३ दक्षिणं पादं प्रथमं प्रकर्षति ।
मयि ब्रह्म च तपश्च धारयाणीति । ९ । दक्षिणे प्रक्षालिते^४
सथं प्रकर्षति । मयि क्षत्रं च विशश्च धारयाणीति । १० ।
प्रक्षालितावनुमन्त्रयते ।

इमौ पादाववनिक्तौ ब्राह्मणं यशसावताम् ।

आपः पादावनेजनीर्द्विषन्तं^५ निर्देहन्तु मे^६ ॥ ११ ॥

अस्य च दातुरिति दातारमीक्षते । १२ । अथासनमाहार-
यति । सविष्टरमासनं भो^७ इति^८ । १३ । तस्मिन्प्रत्यङ्मुख
उपविशति । १४ । विमृग्वरीं पृथिवीमित्येतया^९ विष्टरे
पादौ प्रतिष्ठाप्याधिष्ठितो द्वेष्टा यो^{१०} ऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं
द्विष्मः^{११} । १५ । अस्य च दातुरिति दातारमीक्षते । १६ ।
अथोदकमाहारयत्यर्घ्यं भो^{१२} इति^{१३} । १७ । तत्प्रतिमन्त्रयते ।
अन्नानां मुखमसि मुखमहं श्रेष्ठः समानानां भूयासम् ।
आपो ऽमृतं स्थामृतं मा कृणुत^{१४} दासास्माकं^{१५} बहवो

^१ K P भो३. — ^२ Daç. Kar. पादं भो इति दाता वदति प्रतिगु-
ह्यतां प्रतिगुह्यामि वरो वदति. — ^३ Ath. Paddh. and Daç.

Kar. हिरण्यवर्णा इत्यप्सुक्तेन (i. ३३) उदकं वरस्य प्रति अभिमन्त्रयते. —

^४ Ath. Paddh. वरस्य पादौ यजमानः (Cod. °नं) प्रक्षालयति. — ^५ Bū
Ch °नेजनेर्द्वि°. — ^६ Daç. Kar. द्विषितं. — ^७ Daç. Kar. निर्दितं तु

मे. — ^८ Cf. Āit. Br. ८. २७. — ^९ K P भो३. — ^{१०} Ath. Paddh.

दाता वदति. — ^{११} xii. १. २९. — ^{१२} Bi द्वेष्ट्यां; cf. sū. ६. — ^{१३} Ath.

Paddh. विमृग्वरीमिति द्विषाखं विष्टरमासनं निदधाति । एकशाखं पादौ

निदधाति । अधिष्ठितो etc. — ^{१४} K P भो३. — ^{१५} Ath. Paddh.

दाता प्रैवं ददाति. — ^{१६} KChE P Ku and Daç. Kar. कृणुष्व. — ^{१७} So

(with double sandhi) all MSS. and Daç. Kar.; cf. the introduction. —

भवन्त्वन्नावज्ञोमन्मयस्तु^१ पुष्टमो^२ भूर्भुवः स्वर्जनदोमि-
ति^३ । १८ । तूष्णीमध्यात्मं^४ निनयति^५ । १९ । तेजो ऽस्यमृ-
तमसीति ललाटमालभते^६ । २० । अथोदकमाहारयत्या-
चमनीयं भो^७ इति^८ । २१ । जीवाभिराचम्य^{१०} । २२ । अथासौ म-
धुपर्कं वेदयन्ते ह्यनुचरो मधुपर्को भो^{११} इति^{१२} । २३ । द्वाभ्यां
शाखाभ्यामधस्तादेकयोपरिष्ठात्सापिधानम्^{१३} । २४ । मधु
वाता ऋतायत इत्येताभिरेवाभिमन्त्रणम्^{१४} । २५ । तथा
प्रतिमन्त्रणम् । २६ । ॥ १ ॥ ॥ ९० ॥

मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः ।

माध्वीर्गावो भवन्तु नः^{१५} ॥

मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः ।

माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥

^१ K Ku Bi भवन्त्वः. — ^२ So emended; MSS. पुष्टो. — ^३ P ओदो-
मिति. — ^४ Ath. Paddh. दाता अर्घ्यमभिमन्त्रयति वरख प्रति. —
^५ Ku Bū P ०ध्यात्मनिः; E ०ध्यात्मनिः; Ku भ्यात्मं. — ^६ Ath. Paddh.
वरखांजलिं दाता तूष्णीं निनयति (!). — ^७ Daç. Kar. मुखं विमार्ष्टि. —
^८ K P भोऽ. — ^९ Ath. Paddh. दाता वदति प्रेषं कर्तारं (Cod. कर्ता) प्रति. —
^{१०} Ath. Paddh. and Daç. Kar. जीवा खेति सूत्रेण (xix. 69. 1 fg.; cf.
Dārila to Kāuç. 3. 4; Vāit. Sū. 1. 19) चिराचमनं करोति वरः. —
^{११} K P भोऽ. — ^{१२} Ath. Paddh. दाता वदति. — ^{१३} Ath. Paddh. and
Daç. Kar. चिशाखं मधुपर्काय (cf. sū. 3) द्वाभ्यां etc. as in Kāuç. —
^{१४} Ath. Paddh. मधु etc. इति चिभिरेताभिरेव वराभिमन्त्रणं. Cf. RV.
i. 90. 6-8; Māitr. S. ii. 7. 16 (Vol. ii. p. 99); VS. xiii. 27; Çat. Br.
xiv. 9. 3. 11-13; Kāuç. 118. 1. These mantras occur also in the
Kashmir-çākhā (cf. Roth, Der Atharvaveda in Kaschmir, p. 23). The
verses are given in full at the beginning of the next kaṇḍikā. —
^{१५} E interchanges this pāda with the third pāda of the next verse
like RV.; VS. and Māitr. S. arrange the pādas still differently. —

मधुमाचो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः ।

मधु द्यौरस्तु नः पिता ॥ १ ।

तत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रतीक्ष' इति' प्रतीक्षते' । २ ।
अयुतो ऽहं देवस्य त्वा सवितुरिति' प्रतिगृह्य पुरोमुखं
प्राग्दण्डं निदधाति । ३ । पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादयाम्य-
दित्या उपस्थ इति' भूमौ प्रतिष्ठाप्य । ४ । द्वाभ्यामङ्गु-
लिभ्यां प्रदक्षिणमाचाल्यानामिकयाङ्गुल्याङ्गुष्ठेन च
संगृह्य प्राप्नाति' । ५ । ओं भूस्तत्सवितुर्वरेण्यं' भूः स्वा-
हेति प्रथमम् । ६ । भर्गो देवस्य धीमहि' भुवः स्वाहेति
द्वितीयम् । ७ । धियो यो नः प्रचोदयात्स्वः' स्वाहेति
तृतीयम् । ८ । वयं देवस्य धीमहि जनस्वाहेति चतुर्थम्
। ९ । तुरं देवस्य भोजनं वृधत्स्वाहेति पञ्चमम् । १० ।
कर्त्स्वाहेति षष्ठम् । ११ । रुहत्स्वाहेति सप्तमम् । १२ ।
महत्स्वाहेत्यष्टमम् । १३ । तत्स्वाहेति नवमम् । १४ ।
शं स्वाहेति दशमम् । १५ । ओमित्येकादशम् । १६ ।
तूष्णीं द्वादशम् । १७ । तस्य भूयोमाचमिव भुक्त्वा द्वा-

¹ K and Daç. Kar. प्रतीक्षत. — ² Cf. VS. (Kāpvaçākā ii, p. 58 of Weber's edition); Kāty. Çr. ii. 2. 15; Lāty. Çr. iv. 11. 10; Vait. Sū. 3. 8; Gop. Br. ii. 1. 2. — ³ Ath. Paddh. मधुपर्कमीक्षते. —
⁴ xix. 51. 1, 2; Ath. Paddh. अयुतो ऽहमिति सूक्तेन देवस्य त्वेति अक्ष. —
⁵ Cf. VS. (Kāpvaçākā ii, p. 58 of Weber's edition); Kāty. Çr. ii. 2. 17; Çāñkh. Çr. iv. 7. 6; Lāty. Çr. iv. 11. 12; Gop. Br. ii. 1. 2; Vait. Sū. 3. 10; cf. Ind. Stud. ii. 307. — ⁶ Ath. Paddh. भोजनवत्. —
⁷ RV. iii. 62. 10^a, and in other Samhitās. — ⁸ RV. iii. 62. 10^b, etc. —
⁹ RV. iii. 62. 10^c, etc. —

स्त्रणाय ओचियाय प्रयच्छेत् । १८ । ओचियालाभे^१ वृष-
लाय प्रयच्छेत् । १९ । अथाप्ययं^२ निगमो भवति ।

सोममेतत्पिबत^३ यत्किं चास्त्रीत ब्राह्मणाः ।

माब्राह्मणायोच्छिष्टं दात मा सोमं पात्वसोमप इति^४
। २० । ॥ २ ॥ ॥ ९१ ॥

दधि च मधु च ब्राह्मो^५ मधुपर्कः । १ । पायस ऐन्द्रो
मधुपर्कः । २ । मधु चाज्यं च सौम्यो मधुपर्कः । ३ । मन्ध-
श्चाज्यं च पौष्णो^६ मधुपर्कः । ४ । क्षीरं चाज्यं च सारस्वतो
मधुपर्कः । ५ । सुरा चाज्यं च मौसलो मधुपर्कः । ६ ।
स खल्वेष^७ द्वये भवति सौचामण्यां^८ च राजसूये च । ७ ।
उदकं चाज्यं च वारुणो मधुपर्कः । ८ । तैलं चाज्यं च
आवणो मधुपर्कः । ९ । तैलश्च पिण्डश्च पारिव्राजको^९
मधुपर्कः । १० । इति^{११} खल्वेष नवविधो मधुपर्को भवति
। ११ । अथास्मै गां वेदयन्ते गौर्भो^{१२} इति^{१३} । १२ । तान्प्र-
तिमन्त्रयते^{१४} ।

भूतमसि भवदस्यन्नं प्राणो बहुर्भव ।

ज्येष्ठं यन्नाम नामत

^१ E ओचियस्त्रावाभे. — ^२ Bū अथाप्यनिमित्तमो; K P अथाप्यं
निगमो; Ku अथाप्यपि निगमो; Ch अथाप्यपिगमो; Bi अथाप्यं पि-
गमो. — ^३ K P Ch पिबति; Bi °ते. — ^४ K P Bi °सोमप-
मिति; Ch °सोममिति. — ^५ Cf. Lāṭy. Çr. ii. 12. 17; Ind. Stud.
x. 61-63. — ^६ K E Bi and Ath. Paddh. ब्राह्म्यो; Bū Ku Ch P
as above. — ^७ E पौष्णो. — ^८ So E; Bū खल्वेष; K Ku Ch
P Bi खल्वेष. — ^९ P स्त्रीचामण्यां. — ^{१०} E P परि. —
^{११} Here P inserts स. — ^{१२} K P भोः. — ^{१३} Daç. Kar. दाता
ब्रूयात्. — ^{१४} Daç. Kar. आचार्यो गां (Cod. जीः) प्रतिमन्त्रयेत्;
Ath. Paddh. मन्त्रं (Cod. मन्त्रे) वरः. —

ओं भूर्भुवः स्वर्जनदोमिति^१ । १३ । अतिसृजति^२ ।

मातादित्यानां दुहिता वसूनां स्वसा रुद्राणाममृतस्य
नाभिः ।

प्र णो^३ वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागामदितिं
वधिष्ट^४ ॥

ओं^५ तृणानि गौरस्त्रित्याह^६ । १४ । सूयवसादिति^७ प्रति-
ष्ठमानामनुमन्त्रयते । १५ । नालोहितो मधुपर्को भवति^८
। १६ । नानुज्ञानमधीमह^९ इति कुरुतेत्येव^{१०} ब्रूयात् । १७ ।
स्वधिते मैत्रं हिंसीरिति शस्त्रं प्रयच्छति^{११} । १८ । पाप्मानं
मे ऽप जहीति कर्तारमनुमन्त्रयते । १९ । आमेयीं वपां कुर्युः
। २० । अपि वा^{१२} ब्राह्मण एव प्राप्नीयात्तद्देवतं^{१३} हि तद्धविर्भ-
वति । २१ । अथास्मै स्नानमनुलेपनं मालाभ्यञ्जनमिति^{१४}
। २२ । यदचोपसमाहार्यं भवति तदुपसमाहृत्य । २३ । अथो-
पासकाः प्रायोपासकाः स्मो^{१५} भो^{१६} इति वेदयन्ते^{१७} । २४ ।

^१ KP °दोऽमिति. — ^२ Ath. Paddh. मां विसर्जयति आचार्यो ब्रूते. —
^३ So all MSS. (except Ku) and Daç. Kar.; Ku णु. — ^४ RV. viii. 101. 15;
Āçv. Gr. i. 24. 32; Pār. Gr. i. 3. 27; Gobh. Gr. iv. 10. 9; Lāty. Çr.
i. 2. 13. — ^५ KBū Ch वधिष्टो; E P B Ku वधिष्टो; Daç. Kar. वसिष्ठः (!). —
^६ Ath. Paddh. गौरस्त्रित्याह (!) ददाति. — ^७ vii. 73. 11. — ^८ This
word is wanting in K Bū Bi P. — ^९ Ch नानुज्ञानम्; E नानु-
ज्ञातम्. — ^{१०} Cf. Çāṅkh. Gr. ii. 15. 3; Āçv. Gr. i. 24. 31; Pār.
Gr. i. 3. 30; Gobh. Gr. iv. 10. 22; Lāty. Çr. i. 2. 12. — ^{११} Cf.
Kāuṣ. 44. 30. — ^{१२} E °पीव. — ^{१३} KE °दिवतं. — ^{१४} E Ku मास्त्राः;
Ch मास्त्राभ्याः. — ^{१५} P Bi Bū स्म. — ^{१६} K भोऽ. — ^{१७} Ath.
Paddh. वस्त्रास्त्राकारादि सर्वं समाहृत्य ददाति । प्रायोपासकाः स्मो भो
इति दाता वदति. —

तान्प्रतिमन्त्रयते^१ । भूयांसो^२ भूयास्व ये च नो भूयसः^३ का-
 ष्ठापि^४ च नो ऽन्ये^५ भूयांसो जायन्ताम् । २५ । अस्य च दातु-
 रिति दातारमीक्षते^६ । २६ । अथान्नाहाराः प्राप्यान्नाहाराः
 स्मो^७ भो^८ इति वेदयन्ते । २७ । तान्प्रतिमन्त्रयते^९ । अन्नादा
 भूयास्व ये च नो ऽन्नादान्काष्ठापि^{१०, ११} च नो ऽन्ये^{१२} ऽन्नादा
 भूयांसो जायन्ताम् । २८ । अस्य च दातुरिति दातारमीक्षते
 । २९ । आहते^{१३} ऽन्ने जुहोति यत्काम कामयमाना इत्ये-
 तया^{१४} । ३० ।

यत्काम कामयमाना इदं कृणुमसि ते हविः ।

तन्नः सर्वे समृध्यतामथैतस्य हविषो वीहि स्वाहेति । ३१ ।
 एष आचार्यकल्प एष ऋत्विक्कल्प एष संयुक्तकल्प एष
 विवाहकल्प एषो ऽतिथिकल्प एषो ऽतिथिकल्पः । ३२ ।

॥ ३ ॥ ॥ ९२ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे द्वादशोऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ Ath. Paddh. and Daç. Kar. आचार्यः. — ^२ So emended; MSS. of the text and Paddhatis भूयसो; cf. sū. 28. — ^३ Daç. Kar. has a colon here. — ^४ E Bi काष्ठापि; Daç. Kar. काष्ठापि. Is the passage to be read: ये च नो भूयांसः काष्ठापि etc.? — ^५ K Bi न्ने. — ^६ Daç. Kar. आचार्यः. — ^७ K Bū P and Ath. Paddh. स्म. — ^८ K P भोः. — ^९ K तान्प्रतिमन्त्रयते; Ath. Paddh. आचार्यो मन्त्रयते; Daç. Kar. दाता वदति. — ^{१०} So emended; MSS. of the text and Daç. Kar. अन्नादा का; cf. the accusative भूमसो in sū. 25. — ^{११} E काष्ठापि; Daç. Kar. काष्ठापि. Is the passage to read: ये च नो ऽन्नादाः काष्ठापि etc.? — ^{१२} K न्ने. — ^{१३} E and Daç. Kar. आहते; B आहते. — ^{१४} xix. 52. 5; but note the सक्त्वापाठ in the next sūtra; Ath. Paddh. यत्काम इत्येकवा विवाहे वस्त्रापी चन्वच हस्तहोमः । ... अन्नागते आचार्यो (!) विवाहे वराय मधुपर्को देवः । अन्नेभ्यस्तुर्व-
 ऋक्विभ्यो ब्रह्मन्नेभ्यस्तुरायमोर्विभ्यश्च जुहानते मधुपर्कः देवः । मधुपर्कः समाप्तः. —

॥ ओं ॥

अथाङ्गुतानि । १ । वर्षे । २ । यक्षेषु । ३ । गोमायु-
वदने । ४ । कुले कलहिनि । ५ । भूमिचले । ६ । आदि-
त्योपप्लवे । ७ । चन्द्रमसश्च^१ । ८ । औषस्यामनुद्यत्याम्^२
। ९ । समायां दारुणायाम् । १० । उपतारकशङ्कायाम्
। ११ । ब्राह्मणेष्वायुधिषु । १२ । दैवतेषु^३ नृत्यत्सु च्योतत्सु
हसत्सु गायत्सु । १३ । लाङ्गलयोः संसर्गे । १४ । रज्जो-
स्तन्वोश्च । १५ । अग्निसंसर्गे । १६ । यमवात्सायां गवि
। १७ । वडवागर्दभ्योर्मानुषां च । १८ । यच्च धेनवो
लोहितं दुहते । १९ । अनडुहि^४ धेनुं धयति । २० ।
धेनौ^५ धेनुं धयन्त्याम्^६ । २१ । आकाशफेने । २२ । पिपी-
लिकानाचारे । २३ । नीलमक्षानाचारे । २४ । मधुमक्षा-
नाचारे । २५ । अनाज्ञाते^७ । २६ । अवदीर्णे^८ । २७ । अनु-
दक उदकोन्मीले । २८ । तिलेषु समतैलेषु^९ । २९ । हविः-

^१ So (चन्द्रमसश्चैव) K Ku Bū Bi P E; Ch चन्द्रमसाद्योव०. — ^२ So emended; K P Ch (prim. man.) ०नूदत्वां; E Bi ०नूदत्वां; Ku Ch (sec. man.) ०नुदित्वां; Bū ०नुदत्वां. — ^३ So emended; MSS. दैवतेषु; cf. Kāuṣ. 6. 34; 105. 1. — ^४ E अनडुहे; Ku Bi अनडुहि. — ^५ So emended; MSS. धेनुर्धे०. — ^६ So emended; MSS. धयत्वां; Ch on the margin धेनुर्धेनुं धयति. — ^७ K (०चारे)नान्याते. — ^८ E विदीर्णे. — ^९ Ch (prim. man.) ०ओषेषु सतिषेषु. —

ध्वभिमृष्टेषु । ३० । प्रसव्येष्ववर्तेषु । ३१ । यूपे^१ विरोह-
ति । ३२ । उल्कायाम् । ३३ । धूमकेतौ^२ सप्रधीनुपधू-
पयति । ३४ । नक्षत्रेषु पतापतेषु । ३५ । मांसमुखे^३ नि-
पतति । ३६ । अनपाववभासे^४ । ३७ । अयौ^५ अक्षति^६
। ३८ । सर्पिषि तैले मधुनि च विष्यन्ते^७ । ३९ । याम्ये ऽयौ^८
शालां^९ दहति । ४० । आगन्तौ च । ४१ । वंशे^{१०} स्फोटति
। ४२ । कुम्भोदधाने^{११} विकसत्युखायां सक्तुधान्यां च । ४३ ।
॥ १ ॥ ॥ ९३ ॥

अथ यच्चैतानि वर्षाणि वर्षन्ति घृतं^{१२} मांसं मधु च
यद्विरण्यं^{१३} यानि चाप्यन्यानि^{१४} घोराणि वर्षाणि वर्षन्ति^{१५}
तत्पराभवति कुलं वा यामो वा जनपदो वा । १ । तच्च
राजा भूमिपतिर्विद्वांसं ब्रह्माणमिच्छेत्^{१६} । २ । एष ह वै
विद्वान्यङ्गवज्जिरोवित् । ३ । एते ह वा अस्य सर्वस्य
शमयितारः^{१७} पालयितारो यङ्गवज्जिरसः^{१८} । ४ । स आ-

^१ So emended; MSS. यूपो. — ^२ K P E Bi धूमकेतुः. — ^३ So emended; MSS. मुखो. — ^४ So emended; MSS. अनपावभासे. Cf. Kāuṣ. 130. 1. — ^५ Ch E । अयौ. — ^६ K अक्षति; E अक्षति. —

^७ So Ku P; Bi विष्यन्ते; Bū Ch E विष्यन्ते; K विष्यन्ते; cf. Kāuṣ. 132. 1. —

^८ So emended; K Ku P Bi Bū E Ch (sec. man.) याम्यो ऽयिः; Ch (prim. man.) याम्ये ऽयिः. — ^९ Ch शाला. — ^{१०} K P वंश. — ^{११} Thus with double sandhi (for कुम्भ उदधाने) all MSS.: see the introduction. —

^{१२} K पक्वः; cf. the first stanza of the mantra, sū. 14. — ^{१३} Ch (prim. man.) यद्विरण्यं; Ch (sec. man.) यद्विरण्यं; cf. the first stanza of the mantra,

sū. 14; P Bū have a colon here, as in sū. 14. — ^{१४} K यान्यन्यानि. —

^{१५} The passage beginning with the word घृतं and ending here is wanting in Bi; the first part of it is metrical as in the mantra,

sū. 14. — ^{१६} Ch (prim. man.) ब्रह्माणमिच्छेत्. — ^{१७} Bū. शमयितारः. —

^{१८} The passage beginning with एते and ending here is wanting in

होपकल्पयध्वमिति । ५ । तदुपकल्पयन्ते कंसमहते वसने
 शुद्धमाज्यं शान्ता ओषधीर्नवमुदकुम्भम् । ६ । चीणि^१
 पर्वणि कर्मणः^२ पौर्णमास्यमावास्ये पुण्यं नक्षत्रम् । ७ ।
 अपि चेदेव यदा कदा चिदार्ताय कुर्यात् । ८ । स्नातो
 ऽहतवसनः सुरभिर्व्रतवान्कर्मण्य^३ उपवसत्येकरात्रं चिरात्रं
 षड्रात्रं द्वादशरात्रं वा । ९ । द्वादश्याः^४ प्रातर्यज्ञैवादः पतितं
 भवति तत उत्तरमग्निमुपसमाधाय । १० । परिसमुह्य
 पर्युह्य परिस्तीर्य बर्हिर्दपात्रमुपसाद्य परिचरणेनाज्यं
 परिचर्य । ११ । नित्यान्पुरस्ताद्धोमान्हुत्वाज्यभागौ च । १२ ।
 अथ जुहोति । १३ ।

घृतस्य धारा इह^५ या वर्षन्ति पक्वं मांसं मधु च यद्धि-
 रायम्^६ ।

द्विषन्तमेता अनु यन्तु वृष्टयो ऽपां वृष्टयो बहुलाः^७
 सन्तु मस्यम् ॥

लोहितवर्षं मधुपांसुवर्षं यद्वा वर्षं घोरमनिष्टमन्यत् ।

द्विषन्तमेते अनु यन्तु सर्वे पराज्यो यन्तु निवर्तमानाः ॥

अग्नये स्वाहेति हुत्वा । १४ । दिव्यो गन्धर्व इति^८ मातृनाम-

K P: it is probably a gloss. The same passage is interpolated in Bi before उपवसति below, sū. 9. —

^१ K omits the passage beginning here, and continuing through the next three sūtras, but reads instead: बाह्यतः शास्त्रवृक्षेध्वं प्राक्षमु-
 पसमाधाय परिस्तीर्य etc., as in sū. 11. — ^२ Bū मर्मणः. — ^३ P कर्म-
 ण्यपुण्य; E कर्मण्यपु. — ^४ Bū द्वादश्याः. — ^५ Bū अग्नि. — ^६ Ch
 (prim. man.) यद्धिरिक्कम्; Ch (sec. man.) यद्धिरिक्कम्; cf. sū. 1. —

^७ So all MSS.; Weber, Omina und Portenta, p. 349, reads बहुलं. —

^८ ii. 2. 1. For the मातृनामानि (सूक्तानि) and the मातृगण of the
 gaṇamālā, Ath. Pariç. 34. 4, see Kāuç. 8. 24, and note. —

भिर्जुहुयात् । १५ । वरमनद्वाहं ब्राह्मणः कर्चं दद्यात् । १६ ।
सीरं वैश्यो ऽश्वं प्रादेशिको ग्रामवरं राजा । १७ । सा
तत्र प्रायश्चित्तिः । १८ । ॥ २ ॥ ॥ ९४ ॥

अथ यच्चैतानि यक्षाणि दृश्यन्ते तद्यच्चैतन्मर्कटः श्वा-
पदो^१ वायसः पुरुषरूपमिति तदेवमाशङ्क्यमेव भवति । १ ।
तत्र जुहुयात् । २ ।

यन्मर्कटः^२ श्वापदो वायसो यदीदं^३ राष्ट्रं^४ जातवेदः प-
पुरुषरक्षसमिषिरं यत्पताति^५ । [ताति
द्विषन्तमेते अनु यन्तु सर्वे पराञ्चो यन्तु निवर्तमानाः॥
अग्नये स्वाहेति हुत्वा । ३ । दिव्यो गन्धर्व इति मातृनाम-
भिर्जुहुयात्^७ । ४ । सा तत्र प्रायश्चित्तिः । ५ । ॥ ३ ॥ ॥ ९५ ॥

अथ ह गोमायू नाम मण्डूकौ यत्र वदतस्तद्वान्मन्यन्ते^८
मां प्रति वदतो मां प्रति वदत इति तदेवमाशङ्क्यमेव
भवति । १ । तत्र जुहुयात् । २ ।

यज्ञोमायू वदतो जातवेदो ऽन्यया^९ वाचाभि^{१०} जज्ञ-
भातः^{११} ।

^१ Bū E °चरं. — ^२ E °पदो. — ^३ K मर्क. — ^४ Ch (prim. man.)
वदीदं; the rest, as above; Weber, ibid. p. 354, emends to चदीदं. —
^५ K राष्ट्रं. — ^६ So emended; MSS. यः पताति; the pāda disturbs the
metre of the stanza, which is without it good triṣṭubh. — ^७ ii. 2. 1. For
the मातृनामानि (सूक्तानि) and the मातृगण of the gaṇamālā, Ath. Pariç.
34. 4, see Kāuç. 8. 24, and note. — ^८ So emended with Weber, ibid.
p. 356; MSS. वदतस्तद्वान्मन्यन्ते. — ^९ Bi न्यया or न्यधा. — ^{१०} Thus
emended; MSS. वाचामभि. The words are to be read metrically
वाचा अभि. — ^{११} So emended with Weber, as third person dual
subjunctive of the intensive; MSS. जज्ञभातः. Cf. Kāuç. 114. 2. —

रथंतरं बृहच्च सामैतद्विषन्तमेतावभि^१ नानदैताम्^२ ॥

रथंतरेण त्वा बृहच्छमयामि बृहता^३ त्वा रथंतरं शम-
यामि ।

इन्द्रायी त्वा ब्रह्मणा वावृधानावायुष्मन्तावुत्तमं^४ त्वा
कराचः ॥

इन्द्रामिभ्यां स्वाहेति हुत्वा । ३ । दिव्यो गन्धर्व इति
मातृनामभिर्जुहुयात्^५ । ४ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ५ ।
॥ ४ ॥ ॥ ९६ ॥

अथ यचेतत्कुलं कलहि भवति तन्निर्घृतिगृहीतमि-
त्याचक्षते । १ । तच्च जुहुयात् । २ । आरादरातिमिति^६
वे^७ । ३ ।

अयाच्यामे ऽस्यनभिश्चिच्छ सत्यमित्त्वमया^८ असि ।
अयासा मनसा कृतो ऽयास्यं^९ हव्यमूहिषे^{१०} ।

^१ E °वमो. — ^२ Thus emended with Weber, Omina und Portenta, p. 356, as subjunctive third dual middle with secondary ending of the intensive; K Bū वावृदैताम्; Ch P Bi Ku वावृदैवताम्; E वावृदैवतम्. — ^३ K P Bū बृहदा; E बृहतां. — ^४ E °ता उत्तमं, as at Kāuṣ. 97.6. — ^५ ii. 2. 1. For the मातृनामानि (सूक्तानि) and the मातृगण of the gaṇamālā, Ath. Pariṣ. 34. 4, see Kāuṣ. 8. 24, and note. — ^६ E B °मिति. — ^७ viii. 2. 12, 13. — ^८ Thus emended; MSS. °त्वमया. Cf. Kāuṣ. 5. 13. — ^९ Thus emended; Ch E Bi Bū Bh वासा° (so also in Kāuṣ. 5. 13); K वासा° (so also in Kāuṣ. 5. 13); P reads वासा° here, but वासा° in kaṇḍikā 5; Ku वासान्; Antyeṣṭi. वासा; Māitr. S. ऽयाः सन्; Çāṅkh. Çr. वासं; Weber, Omina und Portenta, p. 357, conjectures ऽयास्त्वं. — ^{१०} MSS. of the text °मूहिष (वा); Antyeṣṭi. °मूहिषः; Ath. Paddh. °मूहिषः; cf. Kāuṣ. 5. 13. —

अया नो धेहि^१ भेषजं^२ ॥

स्वाहेत्यग्नौ हुत्वा । ४ । तच्चैवैताग्नीमाञ्जुहुयात्^३ । ५ ।

आरादमिं क्रथ्यादं निरूहञ्जीवातवे^४ ते परिधिं द-
धामि^५ ।

इन्द्राग्नी त्वा ब्रह्मणा^६ वायुधानावायुष्मन्तावुत्तमं^७ त्वा
करायः ॥

इन्द्राग्निभ्यां स्वाहेति हुत्वा । ६ । अपेत एतु निर्वृतिरि-
त्येतेन सूक्तेन जुहुयात् । ७ ।

अपेत एतु निर्वृतिर्नेहास्या^८ अपि^९ किं चन ।

अपास्याः^{१०} सत्वनः^{११} पाशान्मृत्यूनेकशतं नुदे^{१२} ॥

ये ते पाशा एकशतं मृत्यो मर्त्याय हन्तवे ।

तांस्ते यज्ञस्य मायया सर्वा^{१३} अप^{१४} यजामसि ॥

^१ Thus emended; Antyeṣṭi. अया धेहि; MSS. of the text and Ath. Paddh. अया नो धेहि; Māitr. S., Kāty. Cr. and Çāṅkh. Cr. अया नो धेहि; cf. Kāuṣ. 5. 13. — ^२ The verse occurs in Kāuṣ. 5. 13 and with more or less variation at Māitr. S. i. 4. 3; Kāth. S. v. 4; Kāty. Cr. xxv. 1. 11; and Çāṅkh. Cr. iii. 19. 3. — ^३ Ch E P Bi Ku होमान्; the rest होमां. — ^४ K Bū P Ku निरूहं; Ch E Bi निरूहं; cf. viii. 2. 9°. — ^५ Ch (prim. man.) परि दधामि; E P B ददामि; the two pādas ending here are identical with viii. 2. 9^{cd}. — ^६ K ब्रह्मणां. — ^७ E ता उत्तमं, as at Kāuṣ. 96. 3; Ch (prim. man.) वा-
नायुवाष्मन्तावुत्तमं. — ^८ K अस्या; P अस्यां. — ^९ Thus emended
with Weber, Omina und Portenta, p. 358; MSS. अप. Possibly the
entire pada originally stood as follows: नेहास्यां आप किं चन.
Cf. note 8. — ^{१०} K अपस्यात्स०; Bū अपास्यात्स०; E आपास्याः;
P अपस्या. — ^{११} E सत्वनः. — ^{१२} The pratika of this stanza
occurs at Vāit. Sū. 38. 1. — ^{१३} Weber, ibid. reads सर्वाण्य. —

निरितो यन्तु नैर्ऋत्या^१ मृत्यव एकशतं परः^२ ।

सेधामैषां^३ यत्तमः^४ प्राणं ज्योतिश्च दध्महे^५ ॥

ये^६ ते शतं वरुण ये सहस्रं यज्ञियाः पाशा वितता
महान्तः ।

तेभ्यो अस्मान्वरुणः सोम इन्द्रो^७ विश्वे मुञ्चन्तु मरुतः
स्वर्काः^८ ॥

ब्रह्म भाजदुदगादनरिक्खं दिवं च^९ ब्रह्मावाधूष्टामृतेन^{१०}
मृत्युम्^{११} ।

ब्रह्मोपद्रष्टा सुकृतस्य साक्षाब्रह्मास्पदप^{१२} हन्तु शमलं
तमश्च^{१३} ॥ ८ ।

वरमनङ्गाहमिति समानम्^{१४} । ९ । ॥ ५ ॥ ॥ ९७ ॥

अथ यच्चैतद्भूमिचलो भवति तच्च जुहुयात् । १ ।

अच्युता^{१५} द्यौरच्युतमन्तरिक्षमच्युताभूमिर्दिशो अच्युता
इमाः ।

^१ K E P Bi नैर्ऋत्या; Bū नैर्ऋता. — ^२ This division is according to Ch K Bū E Ku; Weber, ibid. joins this word to the next pada; cf. note 4. — ^३ Thus emended; MSS. सेधामैषां. — ^४ Weber, ibid., having placed the word परः at the head of this pada, emends यत्तमः to तमः, metri causa; cf. note 2. E reads य उत्तमः; Ku यतमः. — ^५ K Bi दध्महे; P दध्महे. — ^६ E ये. — ^७ Bū इन्द्रो. — ^८ Cf. for this stanza Kāty. Çr. xxv. 1. 11. — ^९ The words दिवं च, which disturb the metre, appear in all MSS. — ^{१०} Thus emended; K Ch ब्रह्मावाधूष्टा; Ku •धूष्टा; Bū •धोष्ठा; Bi •धीष्टा; E •धूष्टवा; P ब्रह्मावाष्टा. — ^{११} K P B सत्तमं; Bū सत्तुं. — ^{१२} K •सतप; by cancelling the syllable सद् and reading ब्रह्माप good triṣṭubh metre may be constructed. — ^{१३} Ch तपश्च. — ^{१४} Cf. Kāuṣ. 94. 16 fg. — ^{१५} The pratika of this hymn seems to be employed in Kāuṣ. 35. 12, a fact not noted there. —

अच्युतो ऽयं रोधावरोधाध्रुवो^१ राष्ट्रे प्रति तिष्ठति
जिष्णुः ॥

यथा सूर्यो दिवि रोचते यथान्तरिक्षं मातरिष्वाभि-
वस्ते^२ ।

यथाग्निः पृथिवीमा विवेशैवायं^३ ध्रुवो अच्युतो अस्तु
जिष्णुः ॥

यथा देवो दिवि स्तनयन्वि राजति यथा वर्ष वर्ष-
कामाय वर्षति ।

यथापः पृथिवीमा विविष्णुरेवायं^४ ध्रुवो अच्युतो^५
अस्तु^६ जिष्णुः^७ ॥

यथा पुरीषं^८ नद्यः समुद्रमहोराचे अप्रमादं क्षरन्ति ।

एवा विशः संमनसो हवं मे ऽप्रमादमिहोपा यन्तु^९
सर्वाः ॥

^१ Thus Ch (sec. man.); P Bi रोधावरोधाध्रुवो; Bū राधाधारा-
धाध्रुवा; Ch (prim. man.) रोधाध्रुवो; Ku रोधाध्रुवो; K E रोधा-
वरोधाध्रुवो; Weber, Omina und Portenta p. 359, note 1, suggests
hesitatingly रोधादवरोधाध्रुवो in order to fill out the triṣṭubh pāda.
Cf. also the Pet. Lex. sub voce 1. रोध. — ^२ Ch वास्त; Ku वास्ता. —
^३ Thus emended; Ch Bū E •वेशेवायं; K P Bi •वेशेवायं; Ku •वेशे-
वायं. — ^४ So Bū; Ch Bi •वेशुरेवायं; Ku •वेशुरेवायं; K P •वे-
शुरेवायं; E पृथिवीमाविशेक्षरेवायं. — ^५ This word is wanting in K. —
^६ E अस्ति. — ^७ Bū जिष्णुः. — ^८ Thus emended; K Ku Ch P Bi
पुरीषां; E परीषां; Bū पुरीषा. The sense would be: 'As the rivers
pour their sediment into the sea (or Indus) etc.; cf. Roth in Kuhn's
Zeitschrift, xxvi, p. 62 fg. Weber, ibid. emends to the adjective पुरीषा,
which may be supported by RV. v. 53. 9, मा वः परि छात्सरयुः पुरी-
षिणी. — ^९ So all MSS.: Weber, ibid. reads •होपयान्तु. —

हंतां देवीं सह देवताभिर्ध्रुवा दृढाच्युता^१ मे अस्तु
भूमिः ।

सर्वपाप्मानमपनुद्यास्सदमिचान्मे^२ द्विषतो ऽनु^३ वि-
ध्यतु^४ ॥

पृथिव्यै स्वाहेति हुत्वा । २ । आ त्वार्हर्ष ध्रुवा द्यौः
सत्यं बृहदित्येतेनानुवाकेन^५ जुहुयात् । ३ । सा तच्च
प्रायश्चित्तिः । ४ । ॥ ६ ॥ ॥ ९८ ॥

अथ यच्चैतदादित्यं तमो गृह्णाति तच्च जुहुयात् । १ ।
दिव्यं चिचमृतूया^७ कल्पयन्तमृतूनामुयं भ्रमयन्नुदेति^८ ।
तदादित्यः प्रतरन्नेतु सर्वत^९ आप इमां^{१०} लोकाननुसं-
चरन्ति ॥

ओषधीभिः संविदानाविन्द्रायी त्वाभि रक्षताम्^{११} ।

ऋतेन^{१२} सत्यवाकेन तेन सर्वं तमो जहि ॥

आदित्याय स्वाहेति हुत्वा । २ । विषासहिं सहमानमि-

^१ So Ku; the rest देवीं. — ^{१८} Thus emended: MSS. दृढा च्युता, contrary to sandhi and the demands of the metre. — ^२ K P Bū सर्वं. — ^३ Thus Ch (sec. man.); E Ch (prim. man.) °पनुद्या अस्मद°; K P Bū Bi °पनुद्यास्मद°; Ku सर्वपाप्मानमपनुद्यानुद्या अस्मद°. — ^४ Thus emended with Weber, Omina und Portenta p. 359; MSS. द्विषते न. — ^५ Thus emended; Ch E P Bi Ku विध्यतीति; K Bū विध्यति. — ^६ vi. 87. 1; 88. 1; the anuvāka beginning at xii. 1. 1. — ^७ So K and Bū, the latter of which has the word twice: दिव्यं चिचमृतूया कल्पयन्तमृतूया कल्पयन्तमु° (!); Ch E P Bi and Bū once °मृतूया; Ku °मृया; Weber, Omina und Portenta, p. 361, note 1, emends to °मृतूया. — ^८ K भ्रमयन्नुदेति; Weber, ibid. note 2, points out the fact that भ्रमयन्नुदेति is to be expected in accordance with the rules of grammar. — ^९ Ch सर्वत. — ^{१०} Read आपेमां. — ^{११} Thus all MSS.; Weber, ibid. reads रक्षतात्. — ^{१२} Ch कृतेन. —

त्येतेन सूक्तेन^१ जुहुयात् । ३ । रोहितैरुपतिष्ठते^२ । ४ । सा
तच्च प्रायश्चित्तिः । ५ । ॥ ७ ॥ ॥ ९९ ॥

अथ यच्चैतच्चन्द्रमसमुपस्रवति^३ तच्च जुहुयात् । १ ।
राहू राजानं त्सरति स्वरन्तमैनमिह^४ हन्ति पूर्वः ।
सहस्रमस्य तन्व इह नाश्याः^५ शतं तन्वो वि नश्यन्तु^६ ॥
चन्द्राय स्वाहेति हुत्वा । २ । शकधूमं नक्षत्राणीत्येतेन^७
सूक्तेन^८ जुहुयात्^९ । ३ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ४ । ॥ ८ ॥ ॥ १०० ॥

अथ यच्चैतदौषसी^{१०} नोदेति तच्च जुहुयात् । १ ।
उदेतु श्रीरुषसः कल्पयन्ती^{११} पूल्यान्कृत्वा पलित एतु
चारः ।
ऋतून्विभती बहुधा विरूपान्मह्यं भयं विदुषी क-
ल्पयाति ॥

औषस्यै^{१२} स्वाहेति हुत्वा । २ । दिव्यो गन्धर्व इति मा-

^१ xvii. 1. — ^२ The रोहित hymns (cf. AV. xix. 23. 23) are the hymns of the thirteenth book of the AV. (xiii. 1-4). — ^३ Bū °प्रवति. — ^४ Bū त्सरन्तमे°. — ^५ Thus according to a suggestion of Böhtlingk. The reading इह नाश्या has also been thought of: Ch K Bū P B इहानाश्या; E इहनाश्या; Ku इहानाश्या. Weber, Omina und Portenta, p. 362, emends to इहानाश्या and suggests, ibid. note 2, इहानागस्य as another possibility. The last emendation would however render the pāda hypercatalectic. — ^६ Thus emended; MSS. नश्यन्तु. — ^७ vi. 128. 1. — ^८ E सूत्रेष. — ^९ Ku Bū E here insert the words रोहितैरुपतिष्ठते; Ch has them on the margin, apparently erased by a second hand; they seem to be borrowed from the preceding kaṇḍikā, sūtra 4. — ^{१०} So Ku; Ch E °दोषसि; K Bū Bi P °दोषसी; cf. Kāuṣ. 93. 9. — ^{११} K P B कल्पयन्ति. — ^{१२} So Ku; the rest औषसी. —

तृनामभिर्जुहुयात्^१ । ३ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ४ ।
॥ ९ ॥ ॥ १०१ ॥

अथ यच्चैतत्समा दारुणा भवति^२ तच्च जुहुयात् । १ ।
या समा रुशत्येति प्राजापत्यान्वि धूनुते^३ ।
तृप्तिं यां देवता^४ विदुस्तां त्वा सं कल्पयामसि ॥
व्याधकस्य मातरं हिरण्यकुक्षीं^५ हरिणीम् ।
तां त्वा सं कल्पयामसि ॥

यत्ते घोरं यत्ते विषं तद्विषत्सु नि दध्मस्यमुष्मिन्निति^६
ब्रूयात् । २ । शिवेनास्माकं समे^७ शान्त्या सहायुषा^८
समायै स्वाहेति हुत्वा । ३ । समास्त्वाम्^९ इत्येतेन सूक्तेन
जुहुयात् । ४ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ५ । ॥ १० ॥ ॥ १०२ ॥

अथ यच्चैतदुपतारकाः शङ्कन्ते तच्च जुहुयात् । १ ।
रेवतीः शुभा इषिरा मदन्तीस्त्वचो धूममन् ताः सं
विशन्तु ।
परेणापः पृथिवीं सं विशन्त्वाप^{१०} इमां लोकाननु-
संचरन्तु^{११} ॥

अद्भ्यः स्वाहेति हुत्वा । २ । समुत्पतन्तु प्र नभस्वेति^{१२} व-
र्षीर्जुहुयात्^{१३} । ३ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ४ । ॥ ११ ॥ ॥ १०३ ॥

^१ ii. 2. 1. For the मातृनामानि (सूक्तानि) and the मातृगण of the gāṇa-
mālā see Kāuṣ. 8. 24, and note. — ^२ KP Bi भवति. — ^३ So emended; Ku
प्राजापत्यं; the rest °पत्या. — ^४ Ku Bū देवता. — ^५ Thus the MSS.; Weber,
Omina und Portenta, p. 365, reads °कुक्षि. — ^६ Ch K Bū दधास्व. —
^७ E शमे; Weber, ibid., emends to सा मे. — ^८ KP समायुषा. —
^९ ii. 6. 1. — ^{१०} K विशत्वाप. — ^{११} So K P; the rest °चरन्त्व(जः). —
^{१२} iv. 15. 1; vii. 18. 1. — ^{१३} So K Bi P Bū; E वर्षी; Ku वर्षी; Ch
वर्षी. —

अथ यच्चैतद्वाह्यणा आयुधिनो भवन्ति तच्च जुहु-
यात् । १ ।

य^१ आसुरा^२ मनुष्या^३ आत्तधन्वः^४ पुरुषमुखाश्चरानिह^५ ।
देवा वयं मनुष्यास्ते देवाः प्र विशामसि^६ ॥

इन्द्रो नो अस्तु पुरोगवः स नो रक्षतु सर्वत ।
इन्द्राय स्वाहेति हुत्वा । २ । मा नो विदत्तमो देववधेभ्य^७
इयेताभ्यां सूक्ताभ्यां जुहुयात् । ३ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः
। ४ । ॥ १२ ॥ ॥ १०४ ॥

अथ यच्चैतद्देवतानि^८ नृत्यन्ति च्योतन्ति हसन्ति गायन्ति
वाच्यानि^९ वा^{१०} रूपाणि कुर्वन्ति^{११} य आसुरा^{१२} मनुष्या मा

^१ So Ku Bū E Ch (sec. man.); K P Bi Ch (prim. man.) चा. —
^२ P Bi असुरा; cf. Kāuṣ. 105. 1, note 12. — ^३ Ch मनुषा. — ^४ So
with K P Bi Bū as Vedic nominative plural masculine; Ch E Ku
धन्वः; which is feminine. The entire pāda may perhaps originally
have referred to female demons: चा आसुरा मनुष्या आत्तधन्वः; cf.
note 1. Weber, Omina und Portenta, p. 367, reads: य आसुरा मनुष्या
आत्तधन्वः. — ^५ So emended; MSS. चराणिह. Weber ibid., note 3,
suggests that पुरुष be read as a dissyllable for the sake of the
metre. — ^६ E श्विशीमहि; Ch (prim. man.) श्विशामहि. —
^७ i. 19. 1; vi. 18. 1. These pratikas, along with the pratika of the
mantra employed in this kaṇḍikā in सकलपाठ, constitute the second
अभयगण of the gaṇamālā (Ath. Pariç. 34. 29): चा असुरा (two MSS.,
in accordance with the variants in notes 1 and 2; two other MSS.
सासुरा) मनुष्या मा नो विदत्तमो देववधेभ्य इत्यभयगणः ॥ २९ ॥. For
the first अभयगण see Kāuṣ. 16. 8, note. Cf. also Kāuṣ. 105. 1. —
^८ So emended; MSS. देवतानि; cf. Kāuṣ. 6. 34; 93. 13. — ^९ So
KuBūE; KPगायन्त्यन्तानि; Ch गायन्ति वाच्यानि; Bi गायन्ति वाच्या-
नि. — ^{१०} This word is wanting in Ch Bi. — ^{११} Cf. the corresponding
passages in the उग्रसामुतानि and the महामुतानि, Ath. Pariç. 73.
12; 74. 4. — ^{१२} K P Bi य असुरा; cf. Kāuṣ. 104. 2, notes 1
and 2. —

नो विदन्नमो देववधेभ्य^१ इत्यभयेर्जुहुयात् । १ । सा तच्च
प्रायश्चित्तिः । २ ॥ ॥ १३ ॥ ॥ १०५ ॥

अथ यच्चैतल्लाङ्गले संसृजतः पुरोडाशं अपयित्वा । १ ।
अरण्यस्यार्धमभिब्रज्य^२ । २ । प्राचीं सीतां स्थापयित्वा
। ३ । सीताया मध्ये प्राञ्चमिध्ममुपसमाधाय । ४ । परि-
समुह्य पर्युस्य परिस्तीर्य बर्हिः शम्याः परिधीन्कृत्वा । ५ ।
अथ जुहोति । विक्षिरसि पुष्टिरसि श्रीरसि^३ प्राजापत्या-
नां तां त्वाहं मयि पुष्टिकामो जुहोमि स्वाहा । ६ ।

कुमुदती पुष्करिणी सीता सर्वाङ्गशोभनी ।

कृषिः^५ सहस्रप्रकारा^४ प्रत्यष्टा^७ श्रीरियं^८ मयि^९ ॥

उर्वी^{१०} त्वाहुर्मेनुथाः श्रियं त्वा मनसो^{११} विदुः ।

आशये ऽन्नस्य नो धेह्यनमीवस्य शुष्मिणः^{१२} ॥

^१ The first pratika refers to the mantra, which is employed in सकलपाठ in Kāuṣ. 104. 2; the others are of i. 19. 1 and vi. 13. 1; the entire group makes up the second अभयगण, Ath. Pariç. 34. 29; cf. Kāuṣ. 104. 3, note. — ^२ E °स्नाधर्मनिबन्ध; cf. Kāuṣ. 126. 3. — ^३ So all MSS.; Weber, Omina und Portenta p. 368, omits these two words. — ^४ Thus with doubtful emendation; the MSS. divide themselves into two classes one reading what seems intended for प्राजापत्यानां (so Bū; K P प्राजापत्यानां; Bi प्राजापत्यानां); the other what is intended to be प्राजापत्यानां (so Ch E; Ku प्राजापत्यानां). The reading accepted above is a syncretism of the two. Weber ibid. reads प्राजापत्यानां alone. — ^५ K Ku Ch (sec. man.) कृषिः; cf. p. 260, note 11. — ^६ So Bū alone; the rest °प्रकाराः; cf. p. 260, note 12. — ^७ Bū प्रत्यष्टः; K प्रत्यष्टाः; P प्रत्यष्टा; cf. p. 260, note 13. — ^८ Ku and Ch on the margin श्रीरियं; K श्रीरियं; cf. p. 260, note 14. — ^९ Ch E Ku मयि; cf. p. 260, note 15. — ^{१०} Ch E Bū Bi उर्वी; Ku उर्वी. — ^{११} So all MSS.; Weber, ibid. emends to मनसो. — ^{१२} For this stanza cf. Āçv. Gr. i. 16. 5; Çāṅkh. Gr. i. 27. 7. —

पर्यन्तपति^१ हरिण्यभिजितास्यभि^२ नो वद ।

कालनेचे^३ हविषो नो जुषस्व तृप्तिं^४ नो धेहि द्विपदे
चतुष्पदे ॥

याभिर्देवा असुरानकल्पयन्त्यातून्मनून्गन्धर्वान्राक्षसांश्च^५।
ताभिर्नो अद्य सुमना उपा गहि सहस्रापोर्षं^६ सुभो
रराणां^७ ॥

हिरण्यस्रकपुष्करिणीं^८ श्यामा^९ सर्वाङ्गशोभनी ।

कृषिर्हिरण्यप्रकारा^{११} प्रत्यष्टा^{१३} श्रीरियं^{१४} मयि^{१५} ॥

अश्विभ्यां देवि सह संविदाना^{१६} इन्द्रेण^{१७} राधेन सह
पुष्ट्या न आ गहि^{१८} ।

विशस्त्वा रासन्तां^{१९} प्रदिशो ऽनु सर्वा^{२०} अहोराचार्धमा-
समासा^{२१} आर्तवा चतुभिः सह^{२२} ॥

^१ K पर्यन्तपति; Ku पर्यन्तपति; Ch (prim. man.) पर्यन्तपति; Ch (sec. man.) पर्यन्तपति. — ^२ Ch (prim. man.) अभिजितास्यभि. — ^३ K कालनेचे. — ^४ Ch (sec. man.) तृप्तिं. — ^५ Ch omits the word मनून्; E reads मनू; Ku कल्पयन्त्यातून्मनून्गन्धर्वान् etc. — ^६ Bū सहस्रं. — ^७ E पोषं; B पोषे. — ^८ The last two pādas of this verse are identical with vii. 48. 2^{cd}. — ^९ K Bū श्यामा; Ch (sec. man.) श्यामा. — ^{१०} So E Bū; Ch K P Bi Ku श्यामा; cf. Kāuṣ. 8. 20, note 15; 11. 4, note 3; also AV. i. 24. 4 (श्यामा for श्यामा). — ^{११} K Ch (sec. man.) कृषि; cf. p. 259, note 5. — ^{१२} Ch K E Ku प्रकारा; cf. p. 259, note 6. — ^{१३} K P प्रत्यष्टा; E प्रत्यष्टा; cf. p. 259, note 7. — ^{१४} Ch श्रीरियं; cf. p. 259, note 8. — ^{१५} Ch E Ku मयि; cf. p. 259, note 9. — ^{१६} So Ku; the rest विदान. — ^{१७} Weber, ibid. p. 369, suggests the insertion of the word सह at this point: the result would be one triṣṭubh and two anuṣṭubh pādas. — ^{१८} Ch E नागहि; Ku नगहि. — ^{१९} Thus emended; MSS. रासन्तां. — ^{२०} Ch E Ku सर्वाहो. — ^{२१} Bū राचार्धं. — ^{२२} K मासमास; P मास (with haplographia); E Bi मासा (with haplographia). — ^{२३} This line may be considered as consisting of one hypercatalectic triṣṭubh pāda, ending at सर्वा, and two anuṣṭubh pādas, the first of which is also hypercatalectic. —

भर्षीं देवानामुत मर्त्यानां भर्षीं प्रजानामुत मानु-
हस्तिभिरितरासैः^१ क्षेपसारथिभिः सह । [षाणाम् ।
हिरण्यैरश्वैरा^२ गोभिः प्रत्यष्टा^३ श्रीरियं^४ मयि^५ ॥ ७ ।
अथ शुनासीराण्यनुयोजयेत्^६ । ८ । वरमनङ्गाहमिति स-
मानम्^७ । ९ । ॥ १४ ॥ ॥ १०६ ॥

अथ यच्चैतत्सृजन्योर्वा कृन्तन्योर्वा^८ नाना तन्नू^९ संसृ-
जतो मनायै तन्नं प्रथममित्येतेन सूक्तेन जुहुयात् । १ ।
मनायै तन्नं प्रथमं पश्येदन्त्या^{१०} अतन्वत ।
तन्नारीः प्र ब्रवीमि वः साध्वीर्वः^{११} सन्नूर्वरीः^{१२} ॥
साधुर्वस्तन्नुर्भवतु साधुरेतु^{१३} रथो वृतः^{१४} ।
अथो होर्वरीर्यूयं^{१५} प्रातर्वोढवे धावत^{१६} ॥

^१ So all MSS.; Weber, Omina und Portenta, p. 369, emends to **तरारवैः**, and translates 'mit bunt rufenden Feldwagenlenkern im Verein'. Does it mean 'with elephants having variegated seats'? And is the text perhaps to be emended to **तरासैः**, which would fill out the metre? — ^२ K Ch E **श्वैरा**; Bū Bi **श्रीरा**. — ^३ K P **प्रत्यष्टा**; Bū **प्रत्यष्टा**; cf. p. 259, note 7, and p. 260, note 13. — ^४ E Ku **श्रीरियं**; K **श्रीरयं**; cf. p. 259, note 8, and p. 260, note 14. — ^५ Ch E Ku **महि**; cf. p. 259, note 9, and p. 260, note 15. — ^६ Cf. Kāuṣ. 20. 1 fg. — ^७ Cf. Kāuṣ. 94. 16 fg. — ^८ So emended; Ch E Bū K P Bi **कृन्तन्योर्वा**; Ku **कृन्तन्योर्वा**. — ^९ So emended; Ch E P Bū **तन्नं**; K **तन्तं**; Bi **तन्तं**; Ku **तन्तु**. Cf. Kāuṣ. 93. 15. — ^{१०} Ch (prim. man.) **पश्येदन्त्या**. The Pet. Lex. sub **मना** emends to **नश्येदन्त्या**. — ^{११} P Bū Bi **साध्वीर्वः**; Ku Ch **साध्वीर्व**. — ^{१२} E **श्वैरा**. The entire stanza is wanting in K. — ^{१३} K P Bū **रौतु**. Is this to be emended to **रौतुं** (infinitive from **वा** 'to weave') and to be taken into the text? — ^{१४} Thus emended; Ch E Ku **वृता**; K Bū P Bi **वृता**. — ^{१५} Thus K P Bi Bū; Ch E Ku **अथो होर्वरी यूयं**; Weber, Omina und Portenta, p. 373. emends to **अथाहोर्वरीर्यूयं**. — ^{१६} Ch (prim. man.) **धावतो**. —

खर्गला इव पत्नरीरपामुपमिवायनम्^१ ।
 पतन्तु^२ पत्नरीरिवोर्वरीः साधुना पथा^३ ॥
 अवाच्यौ^४ ते तोतुद्यते^५ तोदेनाश्वतराविव^६ ।
 प्र स्तोममुर्वरीणां शशयानामस्ताविषम्^७ ॥
 नारी^८ पञ्चमयूखं^९ सूचवत्कृणुते^{१०} वसु^{११} ।
 अरिष्टो अस्य वस्ता^{१२} प्रेन्द्र^{१३} वास उत्तोदिर^{१४ १५} ॥ २ ।
 वासः कर्चे दद्यात् । ३ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ४ ।
 ॥ १५ ॥ ॥ १०७ ॥

अथ यच्चैतदग्निनामिः संसृज्यते^{१६} भवतं नः समनसौ
 समोकसावित्येतेन सूक्तेन जुहुयात् । १ ।

^१ So K Bū P Bi; E Ku Ch (sec. man.) *रपामुपमपायने; Ch (prim. man.) *रपामुयामपायने; Weber, Omina und Portenta p. 374, emends to पत्नरीरपञ्चमपायने 'beim wegziehen gegen morgenroth', comparing उपपञ्चमम् in Pancav. Br. xxi. 3 (cf. Kāty. Cr. xxi. 3. 13). —
^२ Ch पेतंतु; Ku चे नु. — ^३ Ch (sec. man.) पाथ; Ku यथा. —
^४ K P Ch (sec. man.) अवाच्यौ. — ^५ So following the emendation of the Pet. Lex.; Weber, ibid., reads ते अग्न्योति and translates: 'die beiden einschläg' folgsam sind'. E तेनुद्यते; the rest तोनुद्यते. —
^६ K *देनाः स्तराविव. — ^७ So E Bū Bi Ku; K Ch P शशयानाम्, which is accepted by Weber, ibid., and translated by 'eilig, prustend'. — ^८ Thus all MSS.; Weber, ibid. reads नारीयं, which fills out the metre (anuṣṭubh). — ^९ So Bū only; E P Bi पञ्चमयूखं; K Ch Ku पञ्चमयूखं. — ^{१०} Thus emended; Ku सूचवत्कृणुते; the rest सूचवत्कृणुते. — ^{११} Ch (prim. man.) वसु (correct reading?); P Bi वसु. Is the whole passage perhaps to be reconstructed in the dual: नारी पञ्चमयूखं सूचवत्कृणुते वसु (वसू)? Cf. the duals सुवसूयोः and कनसूयोः in sūtra 1. — ^{१२} K वस्ता. — ^{१३} Ch (prim. man.) प्रेन्द्रा; K P प्रेन्द्र. — ^{१४} Thus is the unintelligible reading of Ch E; Ku उत्तोदिरा; P Bi उत्तोदिर; Bū उत्तोदे; K उत्तोदि. — ^{१५} According to Roth, Der Atharva-Veda in Kaschmir, p. 23, this group of mantras occurs in the Kashmirian çākhā of the Atharva-Veda. —
^{१६} Ch E *सृजते. —

भवतं नः समनसौ समोकसावरेपसौ ।
 मा हिंसिष्टं^१ यज्ञपतिं मा यज्ञं जातवेदसौ^२
 शिवौ भवतमद्य नः^{३,४} ॥
 अग्निनामिः संसृज्यते^५ कविर्बृहस्पतिर्युवा^६ ।
 हव्यवाङ्^७ जुहास्यः^{८,९} ॥
 त्वं ह्यग्ने^{१०} अग्निना^{११} विप्रो विप्रेण सन्सता ।
 सखा सख्या समिध्यसे^{१२} ॥
 पाहि नो अग्न एकया पाहि न उत^{१३} द्वितीयया ।
 पाहि गीर्भिस्त्रिसृभिर्हजो^{१४} पते पाहि चतसृभिर्वसो^{१५} ॥
 समीची माहनो पातामायुष्मत्या^{१६} ऋचो मा सत्ति^{१७} ।

^१ So Ku; the rest insert the word मा at this point. — ^२ Thus emended; MSS. जातवेदसः; cf. VS. v. 3. — ^३ K P Bi जो without the colon; Ch Ku also omit the colon. — ^४ This stanza occurs with several variants at VS. v. 3; xii. 60; TS. i. 3. 7. 1-2; iv. 2. 5. 1; vi. 3. 5. 4; Māitr. S. i. 8. 8; ii. 7. 11; iii. 2. 3; iii. 9. 5; Kāth. S. iii. 4; xvi. 11; xxvi. 7; Kap. S. ii. 11; xxv. 2; xLi. 5. — ^५ K has a colon here. — ^६ So Ch E Ku; K Bi P Bū °गृहपतिः, in accordance with the parallel texts cited in note 9. — ^७ Ku सव्यवाङ्. — ^८ Bū Bi जुहास्यः. — ^९ Cf. RV. i. 12. 6; SV. ii. 194; TS. i. 4. 46. 3; iii. 5. 11. 5; v. 5. 6. 1; Tait. Br. ii. 7. 12. 3; Māitr. S. iv. 10. 2 (3); Kāth. S. xv. 12; xx. 14; xxxiv. 19; Kap. S. vii. 6; xLviii. 1. — ^{१०} Bū ह्यग्निः. — ^{११} K P Bū Bi अग्निरग्निना. — ^{१२} Cf. RV. viii. 43. 14; TS. i. 4. 46. 3; iii. 5. 11. 5; Māitr. S. iv. 10. 2 (3); Kāth. S. xv. 12. — ^{१३} Thus all MSS.; Weber, Omina und Portenta, p. 376 reads पाहि उत for the sake of the metre, and in accordance with the parallel texts cited in note 15. The metre is satisfied by reading नोत with double sandhi. — ^{१४} So all MSS.; Weber, ibid. suggests for the sake of the metre गीर्भिर्नस्त्रिसृभिः; cf. however the parallel passages cited in the next note. — ^{१५} Cf. RV. viii. 60. 9; SV. i. 36; ii. 894; VS. xxvii. 43. — ^{१६} Bū °युष्मत्या. — ^{१७} So P Bi Ch (sec. man.); K माप सत्ति; E मा शित्त (नृपाः); Bū मा सत्ति; Ch (prim. man.) मा सित्ति; Ku मा हित्ति; K Bū P only have the colon here. —

तनूपात्साक्षो^१ वसुविदं लोकमनुसंचराणि^२ ॥ २ ।
रुक्मं कर्त्तुं दद्यात् । ३ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ४ । ॥ १६ ॥ ॥ १०८ ॥

अथ यच्चैतदयमसूर्यमौ^३ जनयति तां शान्त्युदकेनाभ्युक्ष्य
दोहयित्वा । १ । तस्या एव गोदुग्धे^४ स्थालीपाकं अपयि-
त्वा । २ । प्राञ्चमिधममुपसमाधाय । ३ । परिसमुक्ष्य पर्युक्ष्य
परिस्तीर्य बर्हिर्दपाचमुपसाद्य । ४ । एकैक्यैषा सृष्ट्या^५
सं बभूवेत्येतेन^६ सूक्तेनाज्यं जुह्वन्^७ । ५ । उदपाचे संपाताना-
नयति । ६ । उत्तमं संपातमोदने प्रत्यानयति । ७ । ततो
गां च प्राशयति वत्सौ चोदपाचादेनानाचामयति^{८, १०} च
संप्रोक्षति च । ८ । तां तस्यैव दद्यात् । ९ । सा तच्च प्राय-
श्चित्तिः । १० । ॥ ११ ॥ ॥ १०९ ॥

अथ चेद्बडवा वा^{११} गर्दभी^{१२} वा स्यादेवमेव प्राञ्चमिध-
मुपसमाधाय । १ । एवं परिस्तीर्य । २ । एवमुपसाद्य । ३ ।
एतेनैव सूक्तेनाज्यं^{१३} जुह्वन्^{१४} । ४ । उदपाचे^{१५} संपातानान-

^१ Thus KP Bi; Ch E Ku तनूपाःसाक्षो; Bū तनूपाः साक्षो; cf. the parallel passage from the TS. cited in note 3. Weber, Omina und Portenta p. 376 reads तनूपाः. — ^२ Bū वाकमनुचराणि (!). —

^३ Cf. TS. iii. 2. 7. 1; Çāṅkh. Çr. vi. 8. 6; Vait. Sū. 17. 4; Āçv. Çr. v. 2. 14. — ^४ K Ch E Ku °सूर्यमौ. — ^५ E गोदुग्धेः. — ^६ K संसृष्ट्या. —

^७ iii. 28. 1. — ^८ So (बुद्धमुदपाचे for बुद्धदु?) all MSS.; the same form is repeated in Kāuṣ. 71. 7; 110. 4; 111. 5; 126. 9. — ^९ Ch prim. man.) वोदपा°. — ^{१०} B °देना वाचा°. —

^{११} So K Bū; the rest omit the word वा (by haplographia). — ^{१२} E दर्भगर्दभी (!). — ^{१३} iii. 28. 1. — ^{१४} So (बुद्धमुदपाचे for बुद्धदु?) all MSS.; the same form is repeated in Kāuṣ. 71. 7; 109. 5; 111. 5; 126. 9. —

^{१५} K here inserts संपाचे. —

यति । ५ । उदपाचादेनानाचामयति^१ च संप्रोक्षति^२ च । ६ । तां तस्यैव दद्यात् । ७ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ८ ।
॥ १८ ॥ ॥ ११० ॥

अथ चेन्मानुषी स्यादेवमेव प्राञ्चमिध्ममुपसमाधाय । १ । एवं परिस्तीर्य । २ । एवमुपसाद्य । ३ । उपस्थे जा-
तकावाधाय । ४ । एतेनैव सूक्तेनाज्यं^३ जुह्वन्^४ । ५ । अ-
मीषां मूर्ध्नि स मातुः पुत्रयोरित्यनुपूर्वं^५ संपातानानय-
ति । ६ । उदपाच^६ उत्तरान्संपातान् । ७ । उदपाचादे-
नानाचामयति च संप्रोक्षति^७ च । ८ । तां^८ तस्यैव दद्यात् ।
९ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । १० । तस्या निष्क्रयो^९ यथार्हं
यथासंपद्धा^{१०} । ११ । ॥ १९ ॥ ॥ १११ ॥

अथ यच्चैतद्धेनवो लोहितं दुहते यः पौरुषेयेण क्रवि-
षा समङ्ग^{११} इत्येताभिश्चतसृभिर्जुह्यात्^{१२} । १ । वरां धेनुं
कर्त्रे दद्यात् । २ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ३ । ॥ २० ॥
॥ ११२ ॥

^१ E °देना चाच०. — ^२ K reads संप्रोक्षति and omits the च following; cf. Kāuṣ. 111. 8, note. — ^३ iii. 28. 1. — ^४ So (बुद्ध-
नमीषां) all MSS.; the same grammatical peculiarity is repeated at
Kāuṣ. 71. 7; 109. 5; 110. 4; 126. 9. — ^५ Weber, Omina und Portenta,
p. 378, fittingly regards the words मातुः पुत्रयोरित्यनुपूर्वं as a gloss,
incorporated into the text. — ^६ E °पाचन. — ^७ K संप्रोक्षति;
cf. Kāuṣ. 110. 6, note. — ^८ Ch तं. — ^९ Bi निःक्रयो. —
^{१०} With the contents of this and the preceding two chapters cf. Āit.
Br. vii. 9; Çāṅkh. Çr. iii. 4. 14; 10. 4; Kāty. Çr. xxv. 4. 35; Āçv. Çr.
iii. 13. — ^{११} K Bū समङ्गत. — ^{१२} viii. 3. 15-18. —

अथ यच्चैतदनङ्गान्धेनुं^१ धयति तच्च जुहुयात् । १ ।
 अनङ्गान्धेनुमधयदिन्द्रो^२ गो रूपमाविशत्^३ ।
 स मे भूतिं च पुष्टिं च दीर्घमायुश्च धेहि नः ॥
 इन्द्राय^४ स्वाहेति हुत्वा । २ । मा नो विदन्नमो देववधेभ्य^५
 इत्येताभ्यां सूक्ताभ्यां जुहुयात् । ३ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः
 । ४ । ॥ २१ ॥ ॥ ११३ ॥

अथ यच्चैतद्वेनुर्धेनुं धयति तच्च जुहुयात् । १ ।
 योगक्षेमं धेनुं वाजपत्नीमिन्द्रामिभ्यां^६ प्रेषिते^७ जज्ञ-
 भाने^८ ।
 तस्मान्नामये परि पाहि घोरात्त्र नो^९ जायन्तां^{१०}
 मिथुनानि रूपशः^{११} ॥
 इन्द्रामिभ्यां स्वाहेति हुत्वा । २ । दिव्यो गन्धर्व^{१२} इति
 मातृनामभिर्जुहुयात् । ३ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ४ ।
 ॥ २२ ॥ ॥ ११४ ॥

^१ Thus emended; MSS. ०नङ्गां. — ^२ Bū धेनुर्धेनुं. — ^३ Ch E Bū K P Bi अनङ्गां. — ^४ E ०धयदिन्द्रो; Ku ०धुयदिन्द्रो. — ^५ Thus emended; Ku Ch (prim. man.) वोहपमा; the rest वोहपमा. Weber, Omina und Portenta, p. 379, adopts the reading वोहपमा and translates: 'den breit trinkenden' i. e. 'ihn der gierig schlürft'. — ^६ Bū E Bi Ch (prim. man.) विशन्. — ^७ P Bū इन्द्रामिभ्यां; cf. Kāuṣ. 114. 2. — ^८ i. 19. 1; vi. 13. 1; cf. Kāuṣ. 104. 3, note. — ^९ Bi राज्ञः; Bū ०पत्नीरि. — ^{१०} K पूषेति; Ku प्रेषिते; Ch प्रेषिते; P प्रेषिते. — ^{११} Ku जन्तमाने; Weber, Omina und Portenta p. 379 emends to जज्ञभाने; cf. the corresponding emendation in the mantra at Kāuṣ. 96. 3. — ^{१२} K घोरात्त्र; Ku Ch (prim. man.) ०त्रहो. — ^{१३} Thus emended; MSS. जयतां; cf. Kāuṣ. 128. 2. — ^{१४} K रूपः. This line occurs also in the mantra at Kāuṣ. 128. 2. — ^{१५} ii. 2. 1. For the मातृनामानि (सूक्तानि) and the मातृगण of the gaṇamālā, Ath. Pariç. 34. 4, see Kāuṣ. 8. 24, and note. —

अथ यच्चैतन्नीर्वाण्यो वाय्वतरो^१ वा पुरुषो वाकाशफे-
नमवगन्धयति^२ तच्च जुहुयात् । १ ।

पयो देवेषु पय ओषधीषु पय आशासु पयोऽन्तरिक्षे^३ ।
तन्मे धाता च सविता च धत्तां विश्वे तद्देवा अभि-
संगृणन्तु ॥

पयो यदप्सु पय उस्त्रियासु^४ पय उत्सेषूत^५ पर्वतेषु^६ ।
तन्मे धाता च सविता च धत्तां विश्वे तद्देवा अभिसं-
गृणन्तु^७ ॥

यन्मृगेषु पय आविष्टमस्ति यदेजति पतति यत्पत-
तचिषु^{८,९}

तन्मे धाता च सविता च धत्तां विश्वे तद्देवा अभि-
संगृणन्तु^{१०} ॥

यानि पर्यासि दिव्यार्पितानि^{११} यान्यन्तरिक्षे^{१२} बहुधा
बहूनि ।

^१ K (श्री) चतरो. — ^२ This doubtful reading is based upon the authority of Ku, and is in part supported by E, which reads वाकाशमवगन्धयति; K Bū Ch P Bi read वाकाशमवफेनगन्धयति, which is emended by Weber, Omina und Portenta p. 380, to वाकाशमवफेनगन्धयति. Weber translates 'Wenn ein Rind etc. Schaum in der Luft schnopert' (? 'die Luft als eine Schaum herabsendende riecht'). Cf. Kāuṣ. 93. 22. — ^३ K अन्तरिक्षे. Cf. VS. xviii. 36; TS. iv. 7. 12. 2; Māitr. S. ii. 12. 1; Kāph. S. xviii. 13. — ^४ K उस्त्रियासु; Ku उत्त्रियासु. — ^५ Thus emended upon the supposition that the reading उत्से is Prākritic for उत्से; Bi उत्सेषुत; P Ch (sec. man.) उत्सेषुत; K उत्सेषुत; E Ch (prim. man.) उत्सेषुच; Ku उत्सेषुच; Weber, ibid., reads उत्सेषु न. — ^६ So P Bi Bū; Ku Ch पूर्वेषु (Weber's reading); E पूर्वेषु; K पूर्वेषु. — ^७ This line is omitted in K. — ^८ E तत्प. — ^९ K E Ch पततुषु. — ^{१०} The two lines ending here are omitted in Bū. — ^{११} Bi दिव्यार्पितानि. — ^{१२} K यान्यन्तरिक्षे. —

तेषामीशानं^१ वशिनीं^२ नो अद्य प्रदत्तां^३ द्यावापृथिवी
अहणीयमानां^४
इत्येतेन सूक्तेन जुहुयात् । २ । सा तत्र प्रायश्चित्तिः । ३ ।
॥ २३ ॥ ॥ ११५ ॥

अथ यच्चैतत्पिपीलिका अनाचाररूपां^५ दृश्यन्ते तत्र
जुहुयात् । १ । भुवाय स्वाहा भुवनाय स्वाहा भुवनपतये
स्वाहा भुवां पतये स्वाहावोषाय^६ स्वाहा विनताय स्वाहा^७
शतारूणाय^८ स्वाहा । २ ।

यः प्राच्यां दिशि श्वेतपिपीलिकानां राजा तस्मै
स्वाहा ।

यो दक्षिणायां^{१०} दिशि कृष्णपिपीलिकानां राजा तस्मै
स्वाहा ।

^१ E °शानो. — ^२ K वशिनी. — ^३ P प्रमत्ता; Ku प्रदत्ता. —
^४ Thus Ku Ch; K °माना; Bū °मान; E अहणीयमाना; Bi आहुव-
माना; P आहुयमान. — ^५ I have taken into the text the best
supported readings of the MSS., without however meaning to imply
that the text does not stand in need of emendation. Weber, *ibid.*
restores as follows: तेषामोशति वशिनी नो अद्य द्यावापृथिवी अह-
णीयमाने, which involves the omission of प्रदत्ता, in accordance with
the demands of the metre. He then translates: 'Ueber die all
herrschen heut als Gebieter bereitwillig Himmel und Erde für uns'.
In a note, *ibid.*, he also suggests the following reading and trans-
lation: तेषामीशानं (or °शानान्) वशिनी नो अद्य प्रदत्तां द्यावापृ-
थिवी अहणीयमाने, 'als deren Herr mögen uns heut gebietend,
bereitwillig Himmel und Erde setzen'. According to Roth, *Der*
Atharva-Veda in Kaschmir, p. 23, the entire hymn occurs in the
Kashmirian çākhā of the Atharvan. — ^६ K अनाचार(दृश्यन्ते). —
^७ K omits the passage beginning with भुवनाय and ending here. —
^८ K शतारूणाय. — ^{१०} K दक्षिणायां. —

यः प्रतीच्यां दिशि रजतपिपीलिकानां राजा तस्मै
स्वाहा ।

य उदीच्यां दिशि रोहितपिपीलिकानां राजा तस्मै
स्वाहा ।

यो ध्रुवायां दिशि बभ्रुपिपीलिकानां राजा तस्मै
स्वाहा ।

यो व्यध्वायां दिशि हरितपिपीलिकानां राजा तस्मै
स्वाहा ।

य ऊर्ध्वायां दिश्यरूपिपीलिकानां राजा तस्मै
स्वाहा । ३ ।

ताश्चेदेतावता^१ न शाम्येयुस्तत उत्तरमग्निमुपसमाधाय
। ४ । शरमयं^२ बर्हिर्भयतः परिच्छिन्नं प्रसथं परिस्तीर्य
। ५ । विषावध्वस्तमिङ्गिडमाज्यं^३ शाकपलाशेनोत्पूतं बा-
धकेन सुवेण जुहोति । ६ ।

उत्तिष्ठत निर्देवत^४ न ब इहास्त्वित्यञ्चनम्^५ ।

इन्द्रो बः सर्वासां साकं गर्भानाण्डानि^६ भेत्स्यति^७ ।

^१ K ताश्चेदेवता; Ch ताश्चेदेव तावता; Ku ताश्चेदेव तातान. —
^२ Bū शरमयं. — ^३ K E विषावध्वस्त°; P विषावध्वस्त°; Bi विषां-
वध्वस्त°. — ^४ So Ku; the rest उत्तिष्ठतं निर्देवतं. — ^५ Bi न वद्धा-
स्तिव्यञ्चनं; Ku नैव इहास्त्वित्यञ्चनं. Probably the pāda is to be restored
as follows: न व इहास्त्वित्यञ्चनं. — ^६ So Bū alone; Bi P Ch E Ku गर्भा-
नाङ्गानि; K गर्भानाङ्गानि; Weber, Omina und Portenta, p. 381, reads
गर्भानाङ्गानि, on the basis of the reading of the Chambers MS. (गर्भा-
नाङ्गानि). — ^७ Thus Ku; K Ch (sec. man.) भेर्हति; Ch (prim.
man.) भिर्हति; P Bi भेत्स्यति; E भेहति; Bū भिर्हति. —

फट्टताः^१ पिपीलिका इति^२ ॥ ७ ।

इन्द्रो वो यमो वो वरुणो वो ऽग्निर्वो^३ वायुर्वः सूर्यो व-
श्चन्द्रो^४ वः प्रजापतिर्व ईशानो^५ व इति^६ । ८ । ॥ २४ ॥
॥ ११६ ॥

अथ यच्चैतन्नीलमक्षा अनाचाररूपा दृश्यन्ते^७ तच्च जुहु-
यात् । १ ।

या मत्विः^८ सरथं^९ यान्ति^{१०} घोरा^{११} मृत्योर्दृत्यः^{१२} क्रविशः^{१३}
सं^{१४} बभूवुः^{१५} ।

शिवं चक्षुरुत घोषः^{१७} शिवानां शं नो अस्तु द्विपदे शं
चतुष्पदे ॥

^१ P Bi Ku Ch Bū फट्टताः (i. e. two ६, one being written under the other); K E फट्टताः. — ^२ MSS. इतीन्द्रो. — ^३ Thus Ku Bū; the rest वो अग्निर्वो. — ^४ K P E वः चन्द्रो. — ^५ K ईशानो. — ^६ The usual ending, सा तच्च प्रायश्चित्तिः, is wanting in all MSS.: so also in kaṇḍikās 119, 122, and 127. — ^७ K दृश्यन्ते. — ^८ P मत्विः; E मित्विः; the rest मत्विः. Is the word to be emended to मत्विः? — ^९ E सरथ. — ^{१०} So K; the rest याति. — ^{११} Thus emended; E चोरन(!); the rest घोराण्. — ^{१२} Thus emended; E मृत्योर्दृत्यः; the rest मृत्योर्दृत्यः. — ^{१३} So KBūPBi; E क्रविशः; Ch Ku क्रविशं. Is the word to be emended to क्रमशः? — ^{१४} Wanting in Ch Ku. — ^{१५} K बभूवुः. — ^{१६} I have taken into the text the best supported readings of the MSS., emending only where the correction seemed obvious: the word क्रविशः and perhaps also मत्विः are thus left open to correction. Weber, Omina und Portenta, p. 383, restores upon the basis of Ch alone (या मत्विः सरथं याति घोरा मृत्योर्दृत्यः क्रविशं बभूवुः) as follows: या मत्विः सरथं याति घोरा मृत्योर्दृत्यः क्रविभिः शं बभूवुः. 'Die mit dem Wind ein Zug hinziehen, die grausen Tod's Botinnen zähmten sich durch die Weisen'. In the note, ibid., he observes that मत्विः and सं बभूवुः would be simpler emendations, which however yield no good sense. — ^{१७} K घोष. —

शान्तं^१ चक्षुरुत वायसीनां या चासां^२ घोरां^३ मनसो
 विसृष्टिः ।
 मनसस्पते तन्वा^४ मा पाहि घोरान्मा वि रिष्टि^५
 तन्वा मा प्रजया
 मा^६ पशुभिर्वायवे^७ स्वाहेति हुत्वा । २ । वात आ वातु
 भेषजमित्येतेन सूक्तेन जुहुयात् । ३ ।
 वात आ वातु भेषजं शंभु मयोभु नो इदे^८ ।
 प्र ण आयूंषि तार्षत्^९ ॥
 उत वात पितासि न उत भ्रातोत नः सखा ।
 स नो जीवातवे कृधि ॥
 यददो वात ते गृहे निहितं भेषजं गुहा ।
 तस्य नो धेहि जीवस
 इत्येतेन सूक्तेन^{१०} जुहुयात् । ४ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ५ ।
 ॥ २५ ॥ ॥ ११७ ॥

^१ Weber, Omina und Portenta, p. 383, plausibly supplies for the sake of the metre the word च after this word (haplographia); the MSS. do not exhibit it. — ^२ P Ku चासां. — ^३ K घोरां. —

^४ Ku तन्वा; the rest as above. Weber, ibid. emends to तन्वां. — ^५ Thus emended, as first person singular middle of the s-aorist of the root रिष्; Ch Ku रोचि; K राच; E रिष्ट; P Bi Bu रोष्. Weber, ibid., emends to रचि, as first person singular middle of the s-aorist of root रञ्, also translating: 'Nicht möge Schaden leiden ich'. —

^६ K Ku omit this word. — ^७ The words मा पशुभिर् may perhaps be regarded as a later addition, as the preceding line makes fairly good metre without them (the first pāda hypercatalectic). — ^८ Ch इदे. — ^९ So all MSS. The reading of RV. x. 186. 1; SV. i. 184; ii. 1190; TB. ii. 4. 1. 9; etc. is तारिषत्, which suits the metre more directly. — ^{१०} Cf. RV. x. 186. 1-3; SV. ii. 1190-2; TB. ii. 4

1. 8-9; TA. iv. 42. 2; Nirukta x. 35; Vāit. sū. 38. 1. —

अथ यच्चैतन्मधुमक्षिका^१ अनाचाररूपा दृश्यन्ते मधु
वात ऋतायत इत्येतेन सूक्तेन^२ जुहुयात् । १ । सा तत्र
प्रायश्चित्तिः । २ । ॥ २६ ॥ ॥ ११८ ॥

अथ यच्चैतदनाज्ञातमङ्गुतं दृश्यते^३ तत्र जुहुयात् । १ ।
यदज्ञातमनाज्ञातमर्थस्य^४ कर्मणो^५ मिथः ।
अमे त्वं नस्तस्मात्पाहि स हि वेत्थ यथायथम् ॥
अग्ने स्वाहा । २ । वायो^६ सूर्यं चन्द्रेति^७ च । ३ ।
पुरुषसंमितो ऽर्थः^८ कर्मार्थः^९ पुरुषसंमितः^{१०} ।
वायुर्मा तस्मात्पातु स हि वेत्थ यथायथम्^{११} ॥
वायवे स्वाहा । ४ । अग्निर्मा सूर्यो मा चन्द्रो मेति च^{१२}
। ५ । ॥ २७ ॥ ॥ ११९ ॥

अथ यच्चैतद्गामे वावसाने वामिशरणे वा समज्यायां^{१३}

^१ Ku ०मक्षाः; Bū ०मक्षा. — ^२ The hymn, whose pratīka is cited here, is not written out in full in the text, as it has been previously given in सकलपाठ at Kāuṣ. 90. 24; 91. 1. Cf. also RV. i. 90. 6-8; Māitr. S. ii. 7. 16 (Vol. 2, p. 99); Kāth. S. xxxix. 3; TS. iv. 2. 9. 3; v. 2. 8. 6; VS. xiii. 17; Çat. Br. xiv. 9. 3. 11-13. It occurs also in the Kashmir-çākhā according to Roth, Der Atharva-Veda in Kaschmir, p. 23. — ^३ KBū दृश्यन्ते. — ^४ Thus emended with Weber, Omina und Portenta, p. 385; Ch यदाज्ञातः; Ku यदावातः; the rest यदाज्ञातः. — ^५ Bū कर्मणो. — ^६ KP वायोः. — ^७ K Bū चन्द्रेति. — ^८ Bū अर्थः, in accordance with the metre. — ^९ K कामार्थः; Bū inserts here the word कर्म; Bi inserts कर्म. — ^{१०} E Bi Bū ०संमितं; cf. the word कर्म, inserted by Bū Bi after कर्मार्थः; see the preceding note. — ^{११} K यथायथम्. — ^{१२} The ending usual in this adhyāya, सा तत्र प्रायश्चित्तिः, is wanting in all MSS.; so also in kaṇḍikās 116, 122, and 127. — ^{१३} K P Bi समज्यायां. —

वावदीर्येत^१ चतस्रो धेनव उपकृप्ता^२ भवन्ति श्वेता कृष्णा
 रोहिणी सुरूपा^३ चतुर्थी । १ । तासामेतद्वाद्दशरात्रं संदुग्धं
 नवनीतं निदधाति^४ । २ । द्वादश्याः प्रातर्येचैवादो ऽवदीर्णं
 भवति तत उत्तरमग्निमुपसमाधाय । ३ । परिसमुह्य
 पर्युक्ष्य परिस्तीर्य बर्हिः^५ श्वेताया आज्येन संनीय
 । ४ । अग्निर्भूम्यामिति^६ तिसृभिरभिमन्त्र्यालभ्य । ५ । अथ
 जुहुयात् । ६ । तथा दक्षिणार्धे^७ । ७ । तथा पश्चार्धे
 । ८ । उत्तरार्धे संस्थाप्य वास्तोष्पत्यैर्जुहुयात्^{८,९} । ९ ।
 अवदीर्णे संपातानानीय संस्थाप्य होमान् । १० । अव-
 दीर्णे^{१०} शान्युदकेन संप्रोक्ष्य । ११ । ता एव ब्राह्मणो दद्यात्
 । १२ । सीरं वैश्यो ऽश्वं प्रादेशिको यामवरं राजा । १३ ।
 सा तत्र प्रायश्चित्तिः । १४ । ॥ २८ ॥ ॥ १२० ॥

अथ यच्चैतदनुदक उदकोन्मीलो भवति हिरण्यवर्णा^{११}
 इत्यपां सूक्तैर्जुहुयात्^{१२} । १ । सा तत्र प्रायश्चित्तिः । २ ।
 ॥ २९ ॥ ॥ १२१ ॥

^१ Bū °दीर्येत; Bi °दीर्येत. — ^२ E उपकृप्ता. — ^३ So all MSS.; Weber, Omina und Portenta, p. 386, emends to सुरूपा; cf. also Kāuṣ. 126. 5. — ^४ K P Bi भवति. — ^५ Ch बर्हि; Ku बर्हि. — ^६ xii. 1. 19-21. — ^७ K °णार्धे; Ch °णार्धे. — ^८ K has a colon here. — ^९ For the वास्तोष्पतीयानि sc. सूक्तानि, and the वास्तुगण see Kāuṣ. 8. 23, and note. Cf. also Kāuṣ. 43. 4, where the term is also वास्तोष्पतीयैः instead of वास्तोष्पतैः, as at Kāuṣ. 8. 23. — ^{१०} K Ch E Ku °दीर्णे. — ^{११} i. 33. 1. — ^{१२} For the अपां सूक्तानि see Kāuṣ. 7. 14, and Dārila ibid. In the list there given the two pratikas i. 4. 1; 5. 1 precede i. 33. 1. —

अथ यच्चैतत्तिलाः समतैला भवन्ति तच्च जुहुयात्।१।
 अनूनाय^१ स्वाहा । अक्षिताय स्वाहा । अपरिमिताय
 स्वाहा । परिपूर्णाय स्वाहा । २ । स यं^२ द्विषात्तस्याशायां
 लोहितं ते प्र सिञ्चामीति दक्षिणामुखः^३ प्रसिञ्चेत्^४ । ३ ।
 ॥ ३० ॥ ॥ १२२ ॥

अथ यच्चैतद्वपां वा हवींषि वा वयांसि^५ द्विपदच-
 तुष्पदं^६ वाभिमृश्यावगच्छेयुर्ये^७ अमयो नमो देववधेभ्यं
 इत्येताभ्यां सूक्ताभ्यां जुहुयात् । १ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः
 । २ । ॥ ३१ ॥ ॥ १२३ ॥

अथ यच्चैतत्कुमारस्य कुमार्या वा द्वावावर्तो^८ मूर्धन्यौ
 भवतः सव्यावृदेको देशावर्तस्तच्च^९ जुहुयात् । १ ।

तष्टा रूपाणि बहुधा विकुर्वञ्जनयन्प्रजा बहुधा वि-
 श्वरूपाः ।

स मे करोत्वविपरीतमस्माननुपूर्व^{१०} कल्पयतामिहैव ॥
 तष्ट्रे स्वाहा । २ ।

^१ Thus K only; E अनुयाय; the rest अनुनाय. — ^२ Thus emended; Ch E Bū Bi K P स्वायं; Ku यं. — ^३ E दक्षिणाभिमुखः —
^४ The ending usual in this adhyāya, सा तच्च प्रायश्चित्तिः, is wanting in all MSS.: so also at the end of kaṇḍikās 116, 119, and 127. —
^५ Ch वपांसि; Ku वयाति. — ^६ E द्विपदचतुष्पदं; Bi द्विपदं चतुष्पदं. —
^७ E चाभि. — ^८ iii. 21. 1; vi. 13. 1; cf. the second अभयगव at Kāuṣ. 104. 3. — ^९ Thus, with double sandhi for देश आवर्तः, all MSS.; cf. Kāuṣ. 6. 17 (p. 19, note 5); 6. 34 (p. 21, note 6) etc. See also the introduction, and Weber, Omina und Portenta, p. 390, note 3. Weber, ibid. p. 391, note 4, characterizes the words सव्यावृदेको देश आवर्तः as originally a marginal gloss. — ^{१०} Ch उपरितमं —

अन्तर्गर्भेषु बहुधा सं तनोति^१ जनयन्प्रजा बहुधा वि-
श्वरूपाः ।

स मे करोत्वविपरीतमस्नाननुपूर्वं कल्पयतामिहैव ॥
त्वष्ट्रे स्वाहा । ३ ।

यद्युन्मृष्टं^२ यदि वाभिमृष्टं^३ तिरस्त्रीनर्थं उत मर्मजन्ते^४ ।
शिवं तद्देवः सविता कृणोतु प्रजापतिः प्रजाभिः^५ सं-
त्वष्ट्रे स्वाहा । ४ । [विदानः ॥

संस्थावृत्तान्युत या विश्वरूपा^६ प्रत्यग्वृत्तान्युत या ते
परुःषु^७ ।

तान्यस्य^८ देव^९ बहुधा बहूनि स्योनानि शग्मानि शि-
वानि सन्तु ॥

त्वष्ट्रे स्वाहेति हुत्वा । ५ । त्वष्टा मे दैव्यं वच^{१०} इत्येतेन सूक्तेन
जुहुयात् । ६ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । ७ । ॥ ३२ ॥ ॥ १२४ ॥

^१ E असनोति; Bi Ku सनोति; P संनोति. — ^२ Ch ०मृष्टं; E Ku ०मृष्ट. — ^३ So Ku alone; K P Bi Bū धमृष्टं; Ch E धमिष्टं. —

^४ The reading of this pāda as taken into the text represents merely the best supported MS. authority without emendation (barring the last word), of which it evidently stands much in need; Bū Bi read तिरस्त्रीनर्थं उत ममृजन्ते; K तिरस्त्रीनर्थं उत ममृजन्ते; P तिरस्त्रीनर्थं उत मुमृजन्ते; Ku तिरस्त्रीनर्थं उत ममृजन्ते; E Ch (sec. man.) तिरस्त्रीनर्थं उत ममृजन्ते; Ch (prim. man.) तिरस्त्रीनर्थं उत ममृजन्ते. Weber, ibid., emends to तिरस्त्रीनं यदुत मर्मजं ते, translating: 'was seitwärtsgeh'nd dir und was oft zu streichen'. — ^५ Bū प्रजाया. — ^६ Bū Ch (prim. man.) ०रूपा. —

^७ So Ku; K P Bi पुरुषु; E Ch पुरुषु; Bū पुरुष; Ch (prim. man.) पुरुषु; Ch (sec. man.) पुरुषु; Weber, ibid. p. 391, emends to पुरुषि. — ^८ Ch Ku ०रूपा. — ^९ Thus emended; MSS. देवी. — ^{१०} vi. 4. 1. —

अथ यच्चैतद्दूपो विरोहति तच्च जुहुयात् । १ ।

यूपो विरोहञ्छतशाखो^१ अध्वरः समावृतो^२ मोहयि-
ष्यत्यजमानस्य^३ लोकान् ।

वेदाभिगुप्तो ब्रह्मणा^४ परिवृतो ऽथर्वभिः शान्तः सुकृ-
तामेतुं^५ लोकम् ।

यूपो ह्यरुक्षद्विषतां वधाय न मे यज्ञो यजमानश्च रि-
ष्यात्^६ ।

सप्तर्षीणां^७ सुकृतां यच्च लोकस्तत्रेभं यज्ञं यजमानं च
धेहि^८ ॥

वनस्पतये स्वाहेति हुत्वा । २ । वनस्पतिः सह देवैर्न
आगच्छति^९ जुहुयात्^{१०} । ३ । सा तच्च^{११} प्रायश्चित्तिः । ४ ।

॥ ३३ ॥ ॥ १२५ ॥

अथ यच्चैतद्विवोल्का पतति तदयोगक्षेमाशङ्कं भवत्य-
वृष्ट्याशङ्कं वा । १ । तच्च राजा भूमिपतिर्विद्वांसं ब्रह्मणं
वृणीयात् । २ । स वृतो ऽरण्यस्यार्धमभिव्रज्य तच्च द्वाद-
शराचमनुशुष्येत्^{१२} । ३ । स खलु पूर्वं नवराचमारण्यशा-

^१ Ch Ku E °रोहं श०. — ^२ K P Bi Bū समावृतो. Possibly this or the preceding word represents a later gloss: good metre is obtained by the removal of either. — ^३ Ch (sec. man.) मोहयिष्य. —

^४ K E ब्रह्मणः. — ^५ K °मेतुं. — ^६ Bū रिष्यात्. — ^७ K सप्तर्षीणां. — ^८ The same ardharca occurs in Kāty. Çr. ii. 2. 8. —

^९ xii. 3. 15. — ^{१०} The customary word जुहुयात् is supplied by emendation: it is wanting in all MSS.; cf. Kāuṣ. 130.3; 131.3, and the next note. — ^{११} The words सा तच्च are wanting in K Bū, as in Kāuṣ. 130.3; 131.3: cf. the preceding note. — ^{१२} P °शुष्येत्. —

कमूलफलभक्ष्याद्योत्तरं^१ चिराचं नान्यदुदकात् । ४ । श्वो
भूते सप्त धेनव उपकृप्ता^२ भवन्ति श्वेता कृष्णा रोहिणी
नीली पाटला सुरूपा^३ बहुरूपा सप्तमी । ५ । तासामेत-
द्वादशराचं संदुग्धं नवनीतं निदधाति^४ । ६ । द्वादश्याः
प्रातर्यज्ञैवासी पतिता^५ भवति तत उत्तरमग्निमुपसमा-
धाय । ७ । परिसमुद्य पर्युक्ष्य परिस्तीर्य बर्हिः । ८ ।
अथामुं नवनीतं^६ सौवर्णे पाचे विलाप्य^७ सौवर्णेन
सुवेण रक्षोभिश्च^८ सूक्तैर्यामाहुस्तारकैषा विकेशीत्येतेन^९ सू-
क्तेनाज्यं जुह्वन्^{१०} । ९ । अवपतिते^{११} संपातानानीय सं-
स्थाप्य होमान्^{१२} । १० । अवपतितं शान्युदकेन संप्रोक्ष्य
। ११ । ता एव ब्राह्मणो दद्यात् । १२ । सीरं वैश्यो ऽश्वं
प्रादेशिको यामवरं राजा । १३ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः । १४ ।
॥ ३४ ॥ ॥ १२६ ॥

^१ K °मारुतः श्वकमूलफलभक्ष्याः; P °भक्ष्याः. — ^२ Ch °कृप्ता. —
^३ Weber, Omina und Portenta, p. 394, emends this to सुरूपा: MSS. as
above. Cf. Kāuṣ. 120. 1, where Weber emends in the same way. —
^४ K P भवति. — ^५ K P पतितं. — ^६ K °थामुन्नवनीतं;
Bū °थामुन्नवनीतं; the rest as above: अमुं with a neuter noun,
for अहो. Or is the passage to be emended to अद्यासां or अथामुषां
(sc. धेनूनां) नवनीतं? — ^७ Thus Ku alone; K P Ch (sec. man.)
विलाप्यमानं; Ch (sec. man.) विलाप्य; E विलाप्य; Bū विलाप्य; Bi
विलाप्य. Perhaps विलाप्यमानं is to be taken into the text upon
the basis of K P Ch (sec. man.). — ^८ No gaṇa of hymns corresponding
to this is to be found in the gaṇamālā (Ath. Pariç. 34), or the AV.
Anukramaṇī. — ^९ v. 17. 4. — ^{१०} So (जुह्वन्नवप) all MSS.; the
same grammatical peculiarity is repeated at Kāuṣ. 71. 7; 109. 5;
110. 4; 111. 5. — ^{११} K P Bi °पतितं. — ^{१२} E होमानं. —

अथ यच्चैतद्धूमकेतुः सप्तर्षीनुपधूपयति तदयोगक्षेमा-
शङ्कमित्युक्तम्^१ । १ । पञ्च पशवस्तायन्ते^२ वारुणः^३ कृष्णो
गौर्वाजो वाविर्वा^४ हरिर्वायव्यो^५ बहुरूपो दिश्यो मा-
रुती मेघामेयः प्राजापत्यश्च^६ क्षीरौदनो^७ ऽपां नप्न उद्रः^८
। २ । उतेयं भूमिरिति^९ चिर्वरुणमभिष्टय^{१०} । ३ । अप्सु
ते राजन्निति^{११} चतसृभिर्वारुणस्य जुहुयात् । ४ ।

वायवा^{१२} रुन्धि^{१३} नो मृगानस्मभ्यं मृगयद्वा^{१४} ।

स नो नेदिष्टमा^{१५} कृधि वातो हि रशनाकृत^{१६}
इति वायव्यस्य । ५ । आशानामिति^{१७} दिश्यस्य^{१८} । ६ ।

प्रति त्वं चारुमध्वरं गोपीथाय प्र हूयसे ।

मरुद्भिरप आ गहीति^{१९}

मारुतस्य^{२०} । ७ । अपामयिरित्यामेयस्य^{२१} । ८ । प्रजापतिः

^१ K Bū Bi P °शङ्क°. — ^२ Bū °यते. — ^३ K पशवस्तायन्ते. —
^४ K P कृष्णा. — ^५ K वादिर्वा. — ^६ Thus the not altogether
trustworthy reading of E Ku; the remaining MSS. read हविर्वायव्यो.
Weber, Omina und Portenta, p. 396, simply drops the word हविर्
from the text, as reported by the Chambers codex, and it does indeed
seem possible that it represents another alternative added by a later
scribe. — ^७ KP प्राजापत्यश्च; E प्रजापत्यश्च. — ^८ K P °नी; Ku °नी. —
^९ Thus emended; Ch P Bi नमृरद्र (उतेयं); K नमृरद्र; Ku नमृरद्र; E
नमृरद्र; Bū नमृरद्र. — ^{१०} iv. 16. 3. — ^{११} So Bi Bū; K भिष्ट-
तायाप्सु; Ch Ku भिष्टयाप्सु; E भिष्टयाप्सु; P भिष्टताप्सु. The reading
of P seems to represent भिष्टताप्सु, and Weber, ibid., also emends
the reading of the Chambers MS. to भिष्टताप्सु. — ^{१२} vii.
83. 1-4. — ^{१३} Ku वायवी. — ^{१४} MSS. रुन्धि. — ^{१५} Thus
emended; MSS. मृगयद्वा. — ^{१६} K Ku Bū नेदिष्टमा. — ^{१७} K
कृतमिति. — ^{१८} Ch Ku °आशानामिति; i. 31. 1. — ^{१९} Ch E
दिश्यस्य; KP दिश्यस्य. — ^{२०} Cf. RV. i. 19. 1. — ^{२१} Bū मा-
रुतस्य. — ^{२२} iv. 15. 10. —

सलिलादिति^१ प्राजापत्यस्य । ९ । अपां^२ सूक्तैर्हिरण्य-
शकलेन सहोद्रमप्सु^३ प्रवेशयेत् । १० । प्र हैव वर्षति । ११ ।
सर्वस्वं तच्च दक्षिणा । १२ । तस्य निष्क्रयो^४ यथार्हं यथा-
संपन्ना । १३ । ॥ ३५ ॥ ॥ १२७ ॥

अथ यच्चैतन्नक्षत्राणि पतापतानीव भवन्ति तच्च जुहु-
यात् । १ ।

यन्नक्षत्रं पतति जातवेदः सोमेन राज्ञेभिरं^५ पुरस्तात्^६ ।
तस्मान्माममे^७ परि पाहि घोरात्प्र णो जायन्तां^८ मि-
थुनानि रूपशः ॥

इन्द्राग्निभ्यां स्वाहेति हुत्वा । २ । सोमो राजा सविता च
राजेत्येतेन सूक्तेन जुहुयात् । ३ ।

सोमो राजा सविता च राजा भुवो राजा भुवनं च
राजा ।

शर्वो राजा शर्म च राजा त उ नः शर्म यच्छन्तु देवाः^९ ॥
आदित्यैर्नो बृहस्पतिर्भगः सोमेन नः सह ।

^१ iv. 15. 11. — ^२ For the अपां सूक्तानि see Kauç. 7. 14, and Dārila ibid. Cf. also note 11 at Kāuç. 121. 1. — ^३ Ch E P सहो-
द्रमप्सु; Bi सहोद्रम°. — ^४ Ch E Ku निःक्रयो. — ^५ Thus emended;
K E P Bi Ch (sec. man.) राज्ञा इषिरं, in accordance with the de-
mands of the metre; Bū Ch (prim. man.) राज्ञ इषिरं; Ku राजा
इषिरं. Weber, Omina und Portenta, p. 399, upon the basis of Ch
(sec. man.) has taken राज्ञा इषिरं into the text, without noting the
absence of the sandhi. — ^६ So K Bū Bi P E (prim. man.); Ch Ku E
(sec. man.) and Weber, ibid., परस्तात्. — ^७ K तस्मान्माम°; Ku तस्मान्माम°. —
^८ So emended; Ku जयन्ता; the rest जयतां. — ^९ The metre of these
two lines is in the style of the ekapadā virāj; the syllable after the
caesura is wanting in each pāda, considered from the point of view
of a triṣṭubh.. —

विश्वे देवा उर्वन्नरिषं त उ नः^१ शर्म यद्धन्तु देवाः^२ ।
 उताविद्वान्निष्कृदयाथोसग्री यथायथम्^३ ।
 मा नो^४ विश्वे देवा मरुतो हेतिमिद्धत^५ ॥ ४ ।
 रुक्मं^७ कर्णे दद्यात् । ५ । सा तत्र प्रायश्चित्तिः । ६ । ॥ ३६ ॥
 ॥ १२८ ॥

अथ यच्चैतन्मांसमुखो निपतति तत्र जुहुयात् । १ ।
 घोरो वज्रो देवसृष्टो न आगन्तव्यः गृहान्घोरमुता
 जगाम^८ ।
 तन्निर्जगाम^९ हविषा घृतेन शं नो अस्तु द्विपदे शं
 चतुष्पदे ।
 रुद्राय स्वाहेति हुत्वा । २ । भवाशर्वो मृदतं माभि यात-
 मित्येतेन^{१०} सूक्तेन जुहुयात् । ३ । सा तत्र प्रायश्चित्तिः । ४ ।
 ॥ ३७ ॥ ॥ १२९ ॥

^१ P Bi त उत नः. — ^२ The metre of this ardharca is in the style of ekapadā virāj; cf. note 9 on the preceding page. — ^३ I am unable to restore this very corrupt line: the text above represents merely the best supported readings of the MSS. taken collectively. K reads: उताविद्वान्निष्कृतादयाथोसग्री यथायथं; Bū उताविद्वान्निष्कृदयाथोसग्री etc.; Bi उताविद्वान्निष्कृदयाथोसग्री etc.; E उताविद्वान्निष्कृदयाथोसग्रीया etc.; P उताविद्वान्निष्कृतादयाथोसग्री etc.; Ku उताविद्वान्निष्कृदयाथोसग्री etc.; Ch (prim. man.) उताविद्वान्निष्कृदयाथोसग्रीया; Ch (sec. man.) उताविद्वान्निष्कृदयाथोसग्रीया etc. — ^४ So K P Bi Bū; the rest मनो. — ^५ So (हेतिम्) KBū EP Bi Ch (prim. man.); Ku Ch (sec. man.) हितिः. — ^६ Ch Ku E *मर्द्धतः. — ^७ Ku रुक्मं. — ^८ Thus emended; MSS. *रमुत चाजगाम. This pāda and the following ardharca recur at Kāuṣ. 135. 9. — ^९ Bū तं चिर्थासो; K तं निर्जगाम; Ku तं निर्जगतो. — ^{१०} xi. 2. 1. —

अथ यच्चैतदनमावभासो^१ भवति तच्च जुहुयात् । १ ।
या ते ऽवदीप्तिरवरूपा^{२ ३} जातवेदो ऽपेतो^४ रक्षासां भाग
एषः ।

रक्षांसि तया दह^५ जातवेदो या नः प्रजां मनुष्यां^६ सं
सृजन्ते ॥

अमये स्वाहेति हुत्वा । २ । अग्नी रक्षांसि सेधतीति^७ प्रा-
यश्चित्तिः^८ । ३ । ॥ ३८ ॥ ॥ १३० ॥

अथ यच्चैतदग्निः^९ अ्सतीव^{१०} तच्च जुहुयात् । १ ।
श्वेता^{११} कृष्णा रोहिणी^{१२} जातवेदो यास्ते तनूस्तिरक्षी-
ना^{१३ १४} निर्देहन्तीः^{१५} अ्सन्तीः^{१६} ।

रक्षांसि ताभिर्देह जातवेदो या नः प्रजां मनुष्यां^{१७} सं
सृजन्ते ॥

अमये स्वाहेति हुत्वा । २ । अग्नी रक्षांसि सेधतीति^{१८} प्रा-
यश्चित्तिः^{१९} । ३ । ॥ ३९ ॥ ॥ १३१ ॥

^१ Thus emended, assuming haplographia; E यच्चैतदपावभासो; the remaining MSS. ०पावभासो. Cf. Kāuṣ. 93. 37. — ^२ Ch ते च दीप्ति०. — ^३ K ०रूपो; E दीप्तिरवरूपा. — ^४ E चतो. — ^५ K ह. — ^६ So K Bū; the rest प्रजां मनुष्यांसं; cf. Kāuṣ. 131. 2. — ^७ viii. 3. 26. — ^८ This unusual ending of the kapdikā is exhibited by all MSS.; cf. Kāuṣ. 131. 3, as also the reading of K Bū in Kāuṣ. 125. 4. — ^९ Ch E ०पि. — ^{१०} K here inserts the word भवति. — ^{११} Bū श्वेताः. — ^{१२} Ch Ku हरिणी. — ^{१३} Ch Ku तनू; E तनू. Is तनूस् to be emended to तनूस्? — ^{१४} K ०श्वोनां. — ^{१५} Ch Ku E P K ०हन्ती. — ^{१६} So K Bū Ch E P B; K ०तो (रक्षांसि). Weber, Omina und Portenta, p. 402, reads निर्देहन्तो अ्सन्ती. — ^{१७} Thus emended; K प्रजां मनुष्यांसं; Bū प्रजां मनुष्यांसं; the rest प्रजां मनुष्यांसं; cf. Kāuṣ. 130. 2. — ^{१८} viii. 3. 26. — ^{१९} This

अथ यच्चैतत्सर्पिर्वा^१ तैलं वा मधु वा विष्यदति^२
यद्यामं चक्रुर्निखनन्^३ इत्येतेन सूक्तेन जुहुयात् । १ । सा
तच्च प्रायश्चित्तिः । २ । ॥ ४० ॥ ॥ १३२ ॥

अथ यच्चैतद्गाम्यो ऽग्निः शालां दहत्यपमित्यमप्रतीक्ष-
मित्येतैस्त्रिभिः^४ सूक्तेमैश्रधान्यस्य^५ पूर्णाञ्जलिं हुत्वा । १ ।
ममोभा मिचावरुणा मममापो मधुमदेरयन्तामित्येता-
भ्यां^६ सूक्ताभ्यां जुहुयात् । २ ।

ममोभा मिचावरुणा ममोभेन्द्रावृहस्पती^७ ।

मम त्वष्टा च पूषा च ममैव सविता वशे ॥

मम विष्णुश्च^८ सोमश्च ममैव मरुतो भवन्^९ ।

सरस्वांश्च^{१०} भगश्च^{११} विश्वे देवा वशे मम ॥

ममोभा^{१२} द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं स्वर्मम ।

ममेमाः सर्वा ओषधीरापः सर्वा वशे मम^{१३} ॥

मम गावो ममाश्वा ममाजाश्चावयश्च^{१४, १५} ममैव पुरुषा
भवन्^{१६} ।

unusual ending of the *kaṇḍikā* is sustained by all MSS.; cf. Kāuṣ. 130. 3, as also the reading of K Bū in Kāuṣ. 125. 4. —

^१ K सर्पि वा. — ^२ So Bū; K E विष्यदति; K विष्यदयते; Bi विष्यदते; Ch (prim. man.) विष्यदति; P Ch (sec. man.) विष्यदयते. —

^३ vi. 116. 1. — ^४ K °प्रतीक्षमित्येतिः. — ^५ vi. 117-119. — ^६ vi. 61. 1. — ^७ So Ku; the rest ममोभेन्द्रो°. — ^८ K विष्णु. —

^९ E मरुत्; Weber, *Omina und Portenta*, p. 403, 16 emends to भवान्; cf. also note 16. — ^{१०} Bū Bi सरस्वांश्च. — ^{११} E बृहत्. — ^{१२} Ch E Ku insert हि at this point. —

^{१३} The stanza ending here is wanting in Bū, and is also omitted by Weber, *ibid.* — ^{१४} K ममोभा°. —

^{१५} K has a colon here. — ^{१६} Ku पुरुषो भवत्; Weber, *ibid.*, emends to भवान्; cf. also note 9. —

ममेदं सर्वमात्मन्वदेजप्राणवृक्षे ममेति । ३ ।

अरणी प्रताप्य स्थण्डिलं परिमृज्य । ४ । अथामिं
जनयेत् । ५ ।

इत^१ एव प्रथमं^२ जज्ञे^३ अग्निराभ्यो योनिभ्यो अधि
जातवेदाः^४ ।

स गायत्र्या चिष्टुभा जगत्यानुष्टुभा देवो देवेभ्यो हव्यं
बहुतु प्रजानन्निति जनयित्वा । ६ । भवतं नः^५ समनसौ
समोकसावित्येतेन^६ सूक्तेन जुहुयात् । ७ । सा तच्च प्राय-
श्चित्तिः । ८ । ॥ ४१ ॥ ॥ १३३ ॥

अथ चेदागन्तुर्देह्येवमेव कुर्यात् । १ । सा तच्च प्राय-
श्चित्तिः । २ । ॥ ४२ ॥ ॥ १३४ ॥

अथ यच्चैतद्वंश^७ स्फोटति^८ कपाले ऽङ्गारा भवन्त्युदपाचं
बर्हिंराज्यं तदादाय । १ । शालायाः पृष्ठमुपसर्पति^९ । २ ।
तच्चाङ्गारान्वा कपालं^{१०} वोपनिदधात्या संतपनात् । ३ ।
प्राञ्चमिध्ममुपसमाधाय । ४ । परिसमुह्य पर्युह्य परि-
स्तीर्य बर्हिर्हृदपाचमुपसाद्य । ५ । परिचरणेनाज्यं परिचर्य

^१ So KBūP Bi; Ku इतः, Ch जनयेदिति । ता; E जनयेदिति ता. —
^२ K प्रथम. — ^३ K Bū यज्ञे. — ^४ K वेदः. — ^५ E भवतस्तः —
^६ The group of mantras given previously in सकलपाठ at Kāuṣ. 108. 2. —
^७ Bū वंशः. — ^८ Ku स्फोटयति. — ^९ P उपसर्पति; K उपसर्पतं. —
^{१०} Thus with doubtful emendation; K (सर्पतं) चैगं वा कपालानि; P
Bi Bū तर्चैगं वा कपालानि; Ku तर्चैगं वा कपालं; Ch तर्चगं । वां क-
पालं; E तर्चैगं वा कपालं; Weber, Omina und Portenta, p. 405, emends
to तच्चाङ्गारान्कपालं. —

। ६ । नित्यान्पुरस्ताद्धोमान्हुत्वाज्यभागौ च । ७ । अथ जु-
होति । ८ ।

असौ वै नाम ते मातासौ वै नाम ते पिता ।

असौ वै नाम ते दूतः स्ववंशमधि तिष्ठति^१ ॥

उत्तमराची^२ णाम मृत्यो ते माता तस्य ते अन्तकः
समंदधानस्ते दूतः^३ स्ववंशमधि तिष्ठति^४ ॥ [पिता ।

बहवो ऽस्य पाशा वितताः पृथिव्यामसंख्येया^५ अप-
र्यन्ता^६ अनन्ताः^७ ।

याभिर्वैशानभिनिदधाति^८ प्राणिनां यान्कांश्चेमान्प्राण-
भूतां^{९, १०, ११} जिघांसन्^{१२} ।

स इमं दूतं नुदतु^{१३} वंशपृष्ठात्स^{१४} मे गच्छतु द्विषतो नि-
वेशं मृत्यवे स्वाहा ॥

बृहस्पतिराङ्गिरसो ब्रह्मणः पुत्रो विश्वे^{१५} देवाः प्रददु-
र्विश्वमेजत् ।

स इमं दूतं नुदतु वंशपृष्ठात्स^{१६} मे गच्छतु द्विषतो निवेशं
बृहस्पतय आङ्गिरसाय स्वाहा ॥

^१ Weber, ibid., emends to स्वं वंशमधितिष्ठतु; cf. the end of the next stanza. — ^२ So K Bū P Bi Ku; E उत्तरराची; Ch उत्तमराची, upon the basis of which Weber, ibid., emends to उत्तमस्त्री. —

^३ K दूत. — ^४ Weber, ibid., emends to स्वं वंशमधितिष्ठतु; cf. the preceding stanza. — ^५ K संख्येया. — ^६ Ch अपर्यन्ता. — ^७ Ch (sec. man.) अनन्ता. — ^८ Ku E Ch ताभिः. — ^९ K Ku Bū Ch यां (कांश्चे). — ^{१०} K संख्येया. — ^{११} Bū भूतं. — ^{१२} Ch जिघांसं. —

^{१३} K नुद. — ^{१४} So E Ku; K P Bi वंशस्युष्ठात्स; Ch वंशस्युष्ठात्स; Bū वंशपृष्ठात्स. — ^{१५} K विश्वे. — ^{१६} So E Ku; Bū वंशपृष्ठात्स; K P Bi वंशस्युष्ठात्स; Ch वंशस्युष्ठात्स. —

यस्य ते ऽन्नं न^१ क्षीयते भूय एवोपजायते ।
 यस्यै भूतं च भयं च सर्वमेतत्प्रतिष्ठितम् ।
 स इमं दूतं नुदतु वंशपृष्ठात्स^२ मे गच्छतु द्विषतो निवेश-
 मिन्द्राय स्वाहा ॥
 मुखं देवानामिह यो बभूव यो जानाति वयुनानां^३
 समीपे^४ ।
 यस्यै हुतं देवता भक्षयन्ति वायुनेचः सुप्रणीतिः सु-
 नीतिः ।
 स इमं दूतं नुदतु वंशपृष्ठात्स^५ मे गच्छतु द्विषतो निवे-
 शमयये स्वाहा ॥
 यः^६ पृथिव्यां^७ व्यावयन्नेति^८ वृक्षान्प्रभञ्जनेन^९ रथेन सह
 संविदानः ।
 रसान्गन्धान्भावयन्नेति^{१०} देवो मातरिश्वा भूतभयस्य^{११}
 कर्ता ।
 स इमं दूतं नुदतु वंशपृष्ठात्स^{१२} मे गच्छतु द्विषतो नि-
 वेशं वायवे स्वाहा ॥

^१ Thus emended, by assuming haplographia; K Ch (prim. man.) यन्न तेन्नं; Bū Ch (sec. man.) तेन्न; Ku तेन; P ते चन्नं; Bi तोन्न; E ते उत्त; cf. Pār. Gr. iii. 15. 22 in support of the emendation. —
^२ So Ku; E Bū वंशपृष्ठात्स; Bi K P वंशस्युष्ठात्स; Ch वंशस्युष्ठात्स. —
^३ So Bū; the rest वयुनानां. — ^४ K समीपे; Ku समीपो. — ^५ So E Ku; K P Bi वंशस्युष्ठात्स; Bū वंशपृष्ठात्स; Ch वंशस्युष्ठात्स. — ^६ E चं. — ^७ Ku Bi पृथिव्या. — ^८ K E Bū व्यावयन्नेति. — ^९ Bū भुञ्जनेन. — ^{१०} K व्यावयन्नेति. — ^{११} Ku भूतस्य भवस्य. — ^{१२} So E Ku; K P Bi वंशस्युष्ठात्स; Bū वंशपृष्ठाः सा; Ch वंशस्युष्ठात्स. —

ब्रह्मचारी चरति ब्रह्मचर्यमृचं^१ गाथां ब्रह्म परं जि-
 गांसन्^२ ।
 तं विघ्ना अनुपरियन्ति^३ सर्वे ये अन्तरिक्षे ये च दिवि
 श्रितासः^४ ।
 तं^५ विशो अनुपर्यन्ति^६ सर्वाः कर्माणि लोके परिमो-
 हयन्ति^{७, ८} ।
 स इमं दूतं नुदतु वंशपृष्ठात्स^९ मे गच्छतु द्विषतो निवे-
 शमादित्याय स्वाहा ॥
 यो नक्षत्रैः सरथं^{१०} याति देवः^{११} संसिद्धेन^{१२} रथेन सह
 रूपंरूपं कृत्स्नानश्चिबभानुः सुभानुः । [संविदानः ।
 स इमं दूतं नुदतु^{१३} वंशपृष्ठात्स^{१४} मे गच्छतु द्विषतो नि-
 वेशं चन्द्राय स्वाहा ॥
 ओषधयः सोमराज्ञीर्यंशस्विनीः ।
 ता इमं^{१५} दूतं नुदन्तु^{१६} वंशपृष्ठात्स^{१७} मे गच्छतु

^१ Ku ब्रह्मचारीर्यमृचं; E ब्रह्मचर्यमृतं. — ^२ Thus emended; Ch जिघांसं; the rest जिघांसन्; cf. in support of the emendation Çat. Br. i. 4. 1. 21, in which Weber, *ibid.*, p. 406, note 4, also proposes to emend जिघांसन्ति to जिघांसन्ति. — ^३ So P Bi Bū; the rest अपर्यन्ति; cf. the next ardharcā. — ^४ So Bi P; Bū श्रितासः; Ch E Ku श्रुतासः. The passage is wanting in K. — ^५ P Bi तां; E त. — ^६ So P Bi Bū; the rest अपर्यन्ति; cf. the preceding ardharcā. — ^७ P ओहयन्ती. — ^८ K omits the two ardharcas ending here. — ^९ So E Ku; K P Bi वंशस्युष्ठात्स; Ch वंशस्युष्ठात्स; Bū वंशपृष्ठात्स. — ^{१०} Bū सरथे. — ^{११} Ch K देवान्. — ^{१२} E सिद्धिना. — ^{१३} K नुद. — ^{१४} So E Ku; K P Bi वंशस्युष्ठात्स; Ch वंशस्युष्ठात्स; Bū वंशपृष्ठात्स. — ^{१५} K स्विनीः ॥ ता इमं; Ch (prim. man.) स्विनीसयिमं for which compare Kāuṣ. 74. 19, note; 20, note; the rest स्विनीसा. — ^{१६} So Bū; the rest नुदतु; cf. p. 287, note 2. — ^{१७} So E Ku; Bū वंशपृष्ठात्स; K P Bi वंशस्युष्ठात्स; Ch वंशस्युष्ठात्स. —

द्विषतो निवेशमोषधीभ्यः सोमराज्ञीभ्यः स्वाहा ॥

ओषधयो वरुणराज्ञीर्येशस्विनीः ।

ता^१ इमं दूतं नुदन्तु^२ वंशपृष्ठात्स^३ मे गच्छतु

द्विषतो निवेशमोषधीभ्यो वरुणराज्ञीभ्यः स्वाहा ॥

अष्टस्थूणो दशपक्षो^४ यदृक्तजो^५ वनस्पते ।

पुचांश्चैव^६ पशूंश्चाभि रक्ष वनस्पते ॥

यो वनस्पतीनामुपतापो बभूव यद्वा गृहान्धोरमुता

जगाम^{७, ८}

तन्निर्जगाम^९ हविषा घृतेन शं नो अस्तु द्विपदे शं च-

तुष्पदे ॥

यो वनस्पतीनामुपतापो न आगच्छद्वा यज्ञं नो ऽद्भुतमा

जगाम ।

सर्वं तदमे हुतमस्तु भागशः शिवान्वयमुत्तरेमाभि

वाजान्^{१०} ॥

त्वष्ट्रे स्वाहेति हुत्वा । ९ । त्वष्टा मे दैव्यं वच^{११} इत्यचोदपाचं

^१ K °स्विनीः ॥ ता; the rest °स्विनीन्ना. — ^२ So Ku; the rest नुदन्तु; cf. p. 286, note 16. — ^३ So E Ku; Bū वंशपृष्ठात्स; K P Bi वंशस्युष्ठात्स; Ch वंशस्युष्ठात्स. — ^४ E °पक्षो. — ^५ Thus emended; Ch यदृक्तजो; K यदिक्तजो; P Bi यदिक्तजो; Bū यदृक्तजो; Ku सदृक्तजो; E नादिक्तजो. Weber, Omina und Portenta, p. 409, note 6, suggests the emendation यदृक्तज (vocative). — ^६ Bū पुचांश्चैव. — ^७ So K Bi Bū; P गृहं; Ch E Ku गृहं. — ^८ So E; K P Bi Bū °त आ-जगाम; Ch °तमाजगाम; K °तं जगाम. This pāda and the following ardharca recur at Kāṇ. 129. 2. — ^९ K P Bi तन्निर्जगामो; Ku तं निर्जगामे; Ch तं निर्जगामो; Bū तं निर्यजामो; cf. Kāṇ. 129. 2. —

^{१०} For this line K substitutes the second line of the preceding stanza. —

^{११} vi. 4. 1. —

निनयति । १० । कपाले^१ ऽग्निं चादायोपसर्पति । ११ । सा
तच्च प्रायश्चित्तिः । १२ । ॥ ४३ । ॥ १३५ ॥

अथ यच्चैतत्कुम्भोदधानः^२ सक्तुधानी वोखा^३ वानिङ्गि-
ता विकसति तच्च जुहुयात् । १ ।

भूमिर्भूमिमवागन्माता^४ मातरमप्यगात् ।

अध्यास पुचैः^५ पशुभिर्यो नो वेष्टि स भिद्यतामिति । १ ।
सदसि सन्ने भूयादिति^६ सक्तूनावपेत् । ३ । अथ चेदोदन-
स्यान्नमस्यन्नं मे देह्यन्नं^७ मा मा हिंसीरिति त्रिः प्राश्य^८ । ४ ।
अथ यथाकामं प्राश्नीयात् । ५ । अथ चेदुदधानः^९ स्यात्समुद्रं
वः प्र हिणोमीत्येताभ्यामभिमन्य^{१०} । ६ । अन्यं^{११} कृत्वा ध्रु-
वाभ्यां^{१२} दंहयित्वा । ७ । तच्च हिरण्यवर्णा^{१३} इत्युदकमासेचयेत्^{१४}
। ८ । स खल्वेतेषु कर्मसु सर्वत्र शान्त्युदकं कृत्वा सर्वत्र
चातनान्यनुयोजयेन्मातृनामानि^{१५ १६} च । ९ । सर्वत्र वरां
धेनुं कर्त्तुं दद्यात् । १० । सर्वत्र कंसवसनं^{१७} गौर्दक्षिणा^{१८}

^१ K कपाले. — ^२ Thus with double sandhi (for कुम्भ उदधानः) all MSS.; cf. Kāuç. 93. 43, and the introduction. — ^३ Ku वोखा; Ch K E Bi वोषा. — ^४ Thus emended in accordance with the corresponding passage in Kāty. Çr. xxv. 5. 29; MSS. भूमिर्भूमिमवागन्माता. — ^५ K Bū अध्यासपुचैः. — ^६ Thus emended; Ch भूयांनिति; Ku भूयाति; the rest भूयानिति. — ^७ K Bi Bū देह्यन्नं. — ^८ E प्राश्य. — ^९ उदधान. — ^{१०} x. 5. 23, 24. — ^{११} K अन्यं. — ^{१२} The ध्रुवे (sc. चक्षुः) according to Ath. Paddh. to Kāuç. 43. 11 are iii. 12. 1, 2. — ^{१३} i. 33. 1. — ^{१४} K P संसेचयेत्. — ^{१५} K चातनान्यनु; E चातनान्यनु. — ^{१६} For the चातनवत् see Kāuç. 8. 25 and note; for the मातृनाम् 8. 24, and note. — ^{१७} Bi वसनां. — ^{१८} Ku Bi गौर्दक्षिणा. —

। ११ । ब्राह्मणान्भक्तनोपेप्सन्ति^१ । १२ । यथोद्दिष्टं चा-
दिष्टास्त्विति^२ प्रायश्चित्तिः प्रायश्चित्तिः^३ । १३ । ॥ ४४ ॥
॥ १३६ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे चतुर्दशोऽध्यायः समाप्तः ॥

^१ K °पेप्सन्ति. — ^२ So E Ku; Ch °स्त्विति; K °चित्ति; Bi °चित्ति;
P °चित्ति; Bū चारिष्टाचित्ति. — ^३ Bū has this word but once
(प्रायश्चित्ति!). —

॥ ओं ॥

यथावितानं यज्ञवास्त्वध्यवसेत् । १ । वेदिर्यज्ञस्यामेरुस्त-
रवेदिः^१ । २ । उभे प्रागायते^२ किञ्चित्प्रथीयस्यौ^३ पश्चादुद्य-
ततरे । ३ । अपृथुसंमितां^४ वेदिं विदध्यात्^५ । ४ । षट्शमीं
प्रागायतां^६ चतुःशमीं श्रोण्याम् । ५ । चीन्मध्ये अर्धच-
तुर्थानयतः । ६ । चयाणां पुरस्तादुत्तरवेदिं विदध्यात् । ७ ।
द्विःशमीं प्रागायतामृज्जीमध्यर्धशमीं^७ श्रोण्याम्^८ । ८ ।

^१ Cf. Dārila to Kāuṣ. 2. 18. — ^२ So emended; MSS. प्रा-
कायते. — ^३ Ch पृथोयस्त्री; E पृथि°. — ^४ E पृथु°; Bh Ch (prim.
man.) अपृथु°; Ch (sec. man.) अपृथु° (?); Bū अपृथु°; K अपृथु°. —
^५ The Daç. Kar. treats the subject of this kaṇḍikā essentially in the
same manner as the Kāuṣika, but with a different introduction:
अथाव्यतं चमारभते । तत्र पदार्थानुक्रमो यथा । पूर्वं स्वस्तिवाचनं । त्वम्
षु वाजिनं etc. (vii. 85. 1) । चातारमिन्द्रम् etc. (vii. 86. 1) । आ मंद्ने-
रिन्द्र etc. (vii. 117. 1) मर्माणि ते वर्मणा etc. (vii. 118. 1) । अव्यसस्य
(Cod. अव्यसस्य) व्यसस्य etc. (xix. 68. 1) । इति स्वस्तिवाचनं । (cf. Kāuṣ.
25. 36, and the स्वस्त्वयनगण, ibid.) । प्र यज्ञं पर्शुं etc. सार्धपादेन (xii.
3. 31^a) दाचं गृह्णाति । ओषधीर्दानुं etc. (xii. 3. 31^b) । अधस्ताच्छेदयति ।
योष्मस्ते etc. (xii. 1. 36) । वेदिस्थाने व्रीहियवशमीमिश्रोदकेन उपस्थानं
करोति । वि मिमीष्व etc. (xiii. 1. 27) । मिमानः समिधं अनुमन्त्रणं
(cf. Kāuṣ. 1. 24 fg., and sūtras 9 and 10 of this kaṇḍikā) । ततो
वेदिं करोति; cf. Antyeṣṭi. fol. 14, l. 7. — ^६ So emended; MSS.
of the text and Ath. Paddh. प्राकायतां — ^७ So emended; cf. the
preceding note. — ^८ Cf. p. 291, note 9. —

योष्मस्ते भूम^१ इत्युपस्थाय^२ । ९ । वि मिमीष्व पयस्वती-
मिति^३ मिमानमनुमन्वयते^४ । १० ।

बृहस्पते परि गृहाण वेदिं सुगा वो देवाः सदनानि
सन्तु ।

अस्यां बहिः प्रथतां साध्वन्तरहिंसा^५ णः पृथिवी^६
देव्यस्त्विति^७

परिगृह्णाति^{८, ९} । ११ । यत्ते भूम इति^{१०} विखनति^{११} । १२ ।
यत्त ऊनमिति^{१२} संवपति^{१३} । १३ । त्वमस्यावपनी जना-
नामिति ततः पांसून्यतोदाहार्य^{१४, १५, १६} । १४ । बृहस्पते

^१ xii. 1. 36. — ^२ K Ch (prim. man.) इत्युपस्थापय; cf. p. 290, note 5, end (उपस्थानं करोति). — ^३ xiii. 1. 27. — ^४ Cf. p. 290, note 5, end (समिधं अनुमन्वय). — ^५ K साध्वन्तरहिंसा; Bh Antyeṣṭi. and Daç. Kar. °न्तरहिंसा; Mahādeva to Kāty. Çr. ii. 2. 12 also reports हिंसा as a variant of °न्तरहिंसा. — ^६ K Bh Bū and Daç. Kar., as also Kāty. Çr. ii. 2. 12, here insert the word देवी. — ^७ The mantra occurs with some variants in Kāty. Çr. ii. 2. 12; its pratika in Vāit. Sū. 2. 5. — ^८ K P Ch Ku प्रतिगृह्णाति; cf. sū. 15. — ^९ Daç. Kar. continues after sū. 6: ईशानकोणादारभ्य रेखां (Cod. रेखा) कुर्यात् । सर्वत्र तू-
ष्णीं । बृहस्पते परि गृहाण etc. । कल्पयन्वा (? Cod. कल्पयन्) परिमार्ष्टि ।
अक्ष्णीं (Cod. रक्ष्णीं) अर्धर्धशमीं ओष्णां (cf. sū. 8) । चयाणां पुरस्ता-
दुत्तरवेदिं विदध्यात् (cf. sū. 7) । द्विशमी (!) प्राक् एवं चतुरस्रं (cf. sū. 8)
पुनः बृहस्पते परि गृहाण इति पुनः संमार्ष्टि; Ath. Paddh. and Antyeṣṭi.
ईशानकोणादारभ्य तूष्णीं बालुकया रेखां (Cod. रेखा) कुर्यात्सर्वत्र ।
बृहस्पते etc. कल्पयन्वातेमन्त्रेण चीन्वरान् वेदिरेखां परितो ऽनुमन्वयं. —
^{१०} xii. 1. 35. — ^{११} Antyeṣṭi. वेदिमध्ये विखननं करोति. — ^{१२} xii.
1. 61°. — ^{१३} Antyeṣṭi. अर्धर्धेन खनितं समं करोति; Daç. Kar. and
Ath. Paddh. अर्धर्धेन पूरयति. — ^{१४} MSS. पांसून°. — ^{१५} So (°न्वती-
दाहार्य, with double sandhi; cf. the introduction) Ch P; K Bū Bh
°न्वतीदाहार्य; Ku °न्वतीवहार्य; E Bi °न्वतीवाहार्य. — ^{१६} Daç. Kar.
त्वमस्यावपनी etc. अर्धर्धेन समं करोति (cf. Antyeṣṭi. to the preceding
sūtra); Ath. Paddh. पांसूपूरयति. —

परि गृहाण^१ वेदिमित्युत्तरवेदिमोष्यमानां^२ परिगृह्णाति^३
 । १५ । असंबाधं बध्यतो मानवानामिति^४ प्रथयति^५ । १६ ।
 यस्याश्चतस्रः प्रदिशः पृथिव्या इति^६ चतुरस्रां करोति^७ । १७ ।
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ता-
 भ्यामा दद इति^८ लेखनमादाय यचायिं निधास्यन्भवति
 तच्च लक्षणं करोति । १८ । इन्द्रः सीतां नि गृह्णाति^९
 दक्षिणत आरभ्योत्तरत आलिखति । १९ । प्राचीमावृत्य^{१०}
 दक्षिणतः प्राचीम् । २० । अपरास्तिस्त्रो मध्ये । २१ । तस्यां^{११}
 व्रीहियवावोष्य । २२ । वर्षेण भूमिः पृथिवी वृतावृतेत्यङ्गिः^{१२}
 संप्रोह्य । २३ । यस्यामन्नं व्रीहियवाविति^{१३} भूमिं नम-
 स्कृत्य^{१४} । २४ । अथायिं प्रणयेत् ।

त्वामग्ने भृगवो नयन्तामङ्गिरसः^{१५} सदनं^{१६} श्रेयं^{१७} एहि ।

विश्वकर्मा पुर एतु प्रजानन्धिधायं पन्थामनु ते दिश-

मेति^{१८} । २५ ।

^१ Cf. sū. 11. —

^२ K °लुत्तरं. —

^३ Bū °माष्यमानां. —

^४ Antyeṣṭi. परितः परिगृह्णाति; Ath. Paddh. adds: वासुकां उत्तरवे-
 दिमध्ये निदधाति. — ^५ xii. 1. 2. — ^६ Daç. Kar. पूर्वे ज्ञवे(?) प्रथ-
 यति; Ath. Paddh. वासुकां प्रथयति. — ^७ xii. 1. 4. — ^८ Ath. Paddh.
 शांतिकपुष्टिके चतुरस्रं परिशिष्टे कुण्डलचक्रे उक्तं (cf. Ath. Pariç. 24. 1);
 see also Ath. Pariç. 22. 3 (sambhāralakṣaṇam). — ^९ Cf. xix. 51. 2;
 TS. i. 1. 4. 2; VS. i. 10 etc.; Māitr. S. i. 1. 9, etc. — ^{१०} iii. 17. 4. —

^{११} Bū प्राच्यामावृत्य; Ch Daç. Kar. and Antyeṣṭi. have a colon here. —

^{१२} Antyeṣṭi. तासु रेखासु. — ^{१३} xii. 1. 52°. — ^{१४} xii. 1. 42. —

^{१५} Daç. Kar. and Antyeṣṭi. व्रीहियवशमीमिन्द्रोदकेन उपस्त्राणं नम-
 स्कारय (!) करोति. — ^{१६} Thus emended; MSS. °माङ्गिरसः. —

^{१७} K and Daç. Kar. सदानां. — ^{१८} Daç. Kar. श्रेय. — ^{१९} Ch
 दिशमे इति. The mantra is not found in any known Saṃhitā; cf.
 however Māitr. S. ii. 13. 7. —

भद्रश्रेयःस्वस्त्या^{१ २ ३ ४} वा । २६ । अग्ने प्रेहीति^५ वा । २७ ।
 विश्वभरा वसुधानी प्रतिष्ठेति^६ लक्षणे प्रतिष्ठाप्य^७ । २८ ।
 अथेध्ममुपसमादधाति । २९ । अग्निर्भूम्यामोषधीष्वग्नि-
 दिव आ तपत्यग्निवासाः पृथिव्यसितजूरेतमिध्मं समा-
 हितं जुषाणो ऽस्यै क्षत्राणि धारयन्तमस इति^८ पञ्चभि^९
 स्तरणम्^{१०} । ३० । अत ऊर्ध्वं बर्हिषः । ३१ । त्वं भूमिमत्ये-
 थोजसेति^{११} दर्भान्संप्रोक्ष्य । ३२ । ऋषीणां प्रस्तरो ऽसीति^{१२}
 दक्षिणतो ऽप्येर्ब्रह्मासनं निदधाति^{१३} । ३३ । पुरस्तादप्येरुद-
 कसंस्तृणाति । ३४ । तथा प्रत्यक् । ३५ । प्रदक्षिणं बर्हिषां

^१ P Bū Bh and Ath. Paddh. भद्रः. — ^२ Ch Ku अग्ने. — ^३ Ku स्वस्त्या. — ^४ Daç. Kar. treats the passage contained in the two sūtras ending here as follows: It coincides with the Kāuṣika as regards the first three pādas of the mantra, then continues: धिष्णं पन्वामनु ते दिशामः । भद्रं पन्वामनु ते दिशामः । अयं (!) पंचामनु ते दिशामः । स्वस्त्वं पन्वामनु ते दिशामः । भद्रो भव अयो भव स्वस्वो भव ग्रीहिय-वावपी प्रविष्य; Ath. Paddh. त्वामग्ने भुगवो नयन्तामिति अग्निप्रणयनं । भद्रः अयः स्वस्त्वा वा । चकारो (! for वा०) निश्चयार्थः । भद्रो भवेति चिभिः । सर्वच. — ^५ iv. 14. 5; Ath. Paddh. अग्ने प्रेहीति वा विक्-ल्यादाज्यतंचे । न पाकतंच इति पञ्चतिकारः. — ^६ xii. 1. 6. — ^७ Daç. Kar. अग्निं स्थापयति; Ath. Paddh. अग्निप्रतिष्ठापनं. — ^८ xii. 1. 19, 20, 21; x. 6. 35; vii. 78. 2. — ^९ Bū E P Bi पंचभिः. — ^{१०} Daç. Kar. अमुककर्मप्रारंभनिमित्तं पंचेध्मं सकृज्जुहोति; Ath. Paddh. अग्निर्भूम्यामिति तिसुभिर्मुपसमादधाति असी चचाक्षेतमिध्ममिति वा । वाश-ब्दात् । आज्यतंचे । एतमिध्ममसी चचाणि धारयन्तमिति भवति । पंच-भिरिध्मं जुहोति. — ^{११} The mantra of which the pratika is here given occurs in सकलपाठ in Kāuṣ. 2. 1. It occurs also at xix. 33. 3, but the सकलपाठ and the scholiast's designation (Kāuṣ. 2. 1) as कल्यजा show that it is regarded as not belonging to the AV. — ^{१२} xvi. 2. 6. — ^{१३} The same passage occurs at Kāuṣ. 2. 18. —

मूलानि छादयन्तोत्तरस्या^१ वेदिश्रोणेः^२ पूर्वोत्तरतः सं-
स्थाप्य । ३६ । अहे दैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद
यो ऽस्मत्पाकतर^३ इति ब्रह्मासनमन्वीक्षते^४ । ३७ । निरस्तः
पराग्वसुः सह पाप्मना निरस्तः सो ऽस्तु यो ऽस्मान्वेष्टि
यं च वयं द्विष्य^५ इति दक्षिणा तृणं निरस्यति । ३८ ।
तदन्वालभ्य जपतोदमहमर्वाग्वसोः सदने सीदाम्यृतस्य
सदने सीदामि सत्यस्य सदने सीदामीष्टस्य सदने सीदामि
पूर्तस्य सदने सीदामि मामृषदेव बर्हिः^६ स्वासस्थं ता-
ध्यासदेयमूर्णमदमनभिशोकम्^{७.८} । ३९ । विमृग्वरीमित्यु-
पविश्यासनीयं^{९.१०} ब्रह्मजपं जपति बृहस्पतिर्ब्रह्मा^{११} ब्रह्म-
सदन आसिष्यते^{१२} बृहस्पते यज्ञं गोपाय यदुद्वत^{१३} उचि-

^१ So with double sandhi (? for छादयन्ता उत्तरस्या) E only; KP Bh छादयन्तोत्तरस्त; Ch छादयन्तो; P छादयन्तो; Ku छादयन्तोत्तरस्त; Bū illegible. — ^२ So Ku E Ch (sec. man.); K P Ch (prim man.) वेदिश्रोणेः; Bū वेदिः श्रोणेः; Bi वेदिः श्रोणेः. — ^३ Cf. TS. iii. 2. 4. 4; Kāty. Çr. ii. 1. 22; Vait. Sū. 1. 20; Kāuṣ. 3. 5. — ^४ Ch मन्वीक्षते, as in Kāty. Çr. The passage beginning with this sūtra and ending with sū. 40 is identical with Kāuṣ. 3. 5-8; see the notes there. — ^५ Cf. Kāty. Çr. ii. 1. 21; Çat. Br. i. 5. 1. 23; Çāṅkh. Çr. i. 6. 6; Lāty. Çr. ii. 4. 5; iv. 9. 16; Gobh. Gr. i. 6. 14; Kāuṣ. 3. 6 (Çat. Br., Lāty., and Gobh. with the variant परावसुः). — ^६ K बर्हिः. — ^७ Bi and Daç. Kar. मूर्णमदमन; Bh Ku मूर्णमदमन. — ^८ Cf. Āçv. Çr. i. 4. 7; Çāṅkh. Çr. i. 6. 9; Lāty. Çr. ii. 4. 5; Kāuṣ. 3. 7. — ^९ xii. 1. 29. — ^{१०} So (मन्वीक्षते) E Bū, and Ath. Paddh.; Ku मन्वीक्षते; the rest मन्वीक्षते. — ^{११} The word ब्रह्मा is wanting in K. — ^{१२} Thus emended; MSS. here, as in Kāuṣ. 3. 8, आसिष्यते. — ^{१३} So emended, assuming haplographia in the reading यदुद्वत (Ch Ku); E reads यदुद्वत; Daç. Kar. य उद्वत; the rest य उद्वत; cf. also Kāuṣ. 3. 8, note 9. —

वतः^१ शक्येयम्^२ । ४० । पातं मा द्यावापृथिवी अघान्नं
इति द्यावापृथिव्यौ समीक्षते । ४१ । सविता प्रसवाना-
मिति^३ कर्मणिकर्मण्यभितो ऽभ्यातानैराज्यं जुहुयात्^४
। ४२ । व्याख्यातं सर्वपाकयज्ञियं^५ तन्त्रम् । ४३ । ॥ १ ॥
॥ १३७ ॥

अष्टकायामष्टकाहोमाञ्जुहुयात् । १ । तस्या हवीं षि
धानाः करम्भः शष्कुल्यः^६ पुरोडाश उदौदनः^७ क्षीरौदन-
स्तिलौदनो यथोपपादिपशूः^८ । २ । सर्वेषां हविषां समु-
द्धृत्य । ३ । दर्थ्या जुहुयात्प्रथमा ह व्युवास सेति पञ्चभिः^९
। ४ । आयमागन्संवत्सर इति चतसृभिर्विज्ञायते^{१०} । ५ ।
चतुर्भ्यस्त्वेति^{११} वियाहमष्टौ । ६ । इन्द्रपुत्र^{१२} इत्यष्टादशीम्
। ७ । अहोरात्राभ्यामित्यूनविंशीम्^{१३} । ८ । पशावुपपद्यमाने

^१ Thus emended; Ch Ku K P E उन्नमतः; Bū Bi and Daç. Kar. उन्नमतः; cf. for the treatment of this passage the note on p. 9 (Kāuç. 3. 8). — ^२ The word इति is wanting in all MSS., perhaps because the text continues with a mantra? — ^३ Cf. TS. iii. 2. 4. 4; Kāuç. 3. 8. — ^४ So emended; Bū अघान्न (?); P Bh द्यां न; Ch द्यान्न; K Ku द्यान्न; Bi द्य न; E द्यान्न; Daç. Kar. द्यां न. Or is द्यां न to be taken into the text as a separate pratika? — ^५ v. 24. 1. — ^६ Daç. Kar. अभ्यातानानि जुहोति । सविता प्रसवानां etc. । इत्यभ्यातानमिति समाप्तः (!); Ath. Paddh. सविता प्रसवानामिति । अभ्यातानांतं प्राक्तं च । इति वृहत्कुशंडिका समाप्ताः (!) । अभ्यातानावुत्तरतंच । अथ उत्तरतंच-मुच्यते etc., see Kāuç. 5. 5, note. — ^७ K Bū Bh सवः; cf. for this varia lectio Kāuç. 59. 24; 60. 1. — ^८ P Bi Bh शःकुल्यः; K E शःकुल्यः. — ^९ E has a colon here. — ^{१०} E Ch (sec. man.) यथोपपादि पशूः. — ^{११} iii. 10. 1-5. — ^{१२} iii. 10. 8-11. — ^{१३} iii. 10. 10. K reads चतुर्भ्यदेति. — ^{१४} iii. 10. 13. — ^{१५} vi. 128. 3. —

दक्षिणं बाहुं निर्लोमं सचर्मं^१ सखुरं प्रक्षाल्य^२ । ९ । इडा-
यास्पदमिति द्वाभ्यां^३ विंशीम् । १० । अनुपपद्यमानं
आज्यं जुहुयात् । ११ । हविषां दर्विं पूरयित्वा पूर्णां दर्वं
इति^४ सदर्वीं मेकविंशीम् । १२ । एकविंशतिसंस्थो यज्ञो
विज्ञायते । १३ । सर्वा एव यज्ञतनूरवरुद्धे^५ सर्वा एवास्व
यज्ञतनूः^६ पितरमुपजीवन्ति य एवमष्टकामुपैति । १४ ।
न दर्विहोमे न हस्तहोमे न पूर्णहोमे तन्त्रं क्रियेतेत्येके
। १५ । अष्टकायां क्रियेतेतीषुफालिमाठरौ । १६ । ॥ २ ॥
॥ १३८ ॥

अभिजिति शिष्यानुपनीय ओ भूते संभारान्संभरति
। १ । दधिसक्तूपालाशं दण्डमहते वसने शुद्धमाज्यं शा-
न्ता ओषधीर्नवमुदकुम्भम् । २ । बाह्यतः शान्तवृक्षस्येधं
प्राञ्चमुपसमाधाय । ३ । परिसमुह्य पर्युह्य परिस्तीर्य ब-
र्हिर्दपाचमूपसाद्य परिचरणेनाज्यं परिचर्ये । ४ । नि-
त्यान्पुरस्ताद्धोमान्हुत्वाज्यभागौ च^७ । ५ । पश्चादमेर्दधिस-
क्तूञ्जुहोत्यमये ब्रह्मप्रजापतिभ्यां भृग्वङ्गिरोभ्य उशनसे
काथ्याय । ६ । ततो ऽभयैरपराजितैर्गणकर्मभिर्विश्वकर्म-

^१ E सचर्म; P Bi सचर्मो; Ku सर्वेर्म. — ^२ All MSS. neglect the sandhi between this and the next word, writing प्रक्षाल्य इडा°. — ^३ iii. 10. 6-7. — ^४ P Ku E Ch (sec. man.) पश्चावनुपपद्यमान; cf. sū. 9. — ^५ iii. 10. 7°. — ^६ MSS. °वृद्धे. — ^७ So all MSS.; is the word to be emended to °तन्त्रः? — ^८ For the passage beginning with sū. 3 and ending here cf. Kāuṣ. 135. 4-7. —

भिरायुधैः^१ स्वस्त्ययनैराज्यं जुहुयात् । ७ । मा नो देवा
अहिर्वधीदरसस्य शर्कोटस्येन्द्रस्य प्रथमो रथो यस्ते सर्पो
वृश्चिकस्तृष्टदंशमा नमस्ते अस्तु विद्युत आरे ऽसावस्स-
दस्तु यस्ते पृथु स्तनयित्नुरिति^२ संस्थाप्य होमान् । ८ ।
प्रतिष्ठाप्य सुवं दधिसक्लून्प्राश्याचम्योदकमुपसमारभन्ते^३
। ९ । अथ्यचसश्चेति^४ जपित्वा सावित्रीं^५ ब्रह्म जज्ञानमित्ये-
कां^६ त्रिषप्तीयं^७ च पच्छो वाचयेत् । १० । शेषमनुवाकस्य^८
जपन्ति । ११ । योयो^९ भोगः कर्तव्यो भवति तंतं कुर्वते
। १२ । स खल्वेतं^{१०} पक्षमपक्षीयमाणः पक्षमनधीयान उप-
श्चाम्येता दर्शात्^{११} । १३ । दृष्टे चन्द्रमसि फल्गुनीषु व्रया-
नुसानुपसादयति । १४ । विश्वे देवा अहं रुद्रेभिः सिंहे
व्याघ्रे यशो हविर्यशसं मेन्द्रो गिरावरागराटेषु यथा सोमः
प्रातःसवने यच्च वर्चो अक्षेषु येन महानघ्या जघनं स्वा-
हेत्यग्नौ^{१२} हुत्वा । १५ । रसेषु संपातानानीय संस्थाप्य हो-

^१ E P Bi Bh °युधि. — ^२ For the gāṇas of hymns mentioned here cf. the following places: the first अभयगण at Kāuṣ. 16. 8, and note; the second अभयगण at 104. 3, and note; the अपराजित-गण at 14. 7, and note; the गणकर्मगण at 26. 33, and note; the विश्वकर्मगण at 7. 8, and note; the आयुष्यगण at 54. 11, and note; the स्वस्वयनगण at 25. 36, and note. — ^३ vi. 56. 1; vii. 56. 5; x. 4. 1; xii. 1. 46; i. 13. 1; 26. 1; vii. 11. 1. — ^४ Bi °रभते. — ^५ xix. 63. 1 (all MSS. in agreement with the MSS. of the AV. अथ्यचसश्चेति). — ^६ RV. iii. 62. 10; also VS. TS. SV. etc. — ^७ iv. 1. 1. — ^८ Ch E P Bi Bh त्रिषप्ती, i. 1; cf. Kāuṣ. 7. 8. — ^९ iv. 1. 2 — iv. 5. 7. — ^{१०} E has an avagraha here. — ^{११} Bū खल्वेतं. — ^{१२} Thus emended; Ch Ku E Bi Bū उपश्चाम्येतादर्शादृष्टे; K P Bh °द्रष्टे. — ^{१३} i. 30. 1; iv. 30. 1; vi. 38. 1; 39. 1; 58. 1; 69. 1; ix. 1. 11; xiv. 1. 35, 36; cf. the two वर्चस्वगण, Kāuṣ. 12. 10, note, and 13. 1, note. —

मान् । १६ । तत एतान्प्राशयति^१ रसान्मधुघृताञ्छि-
 ष्यान्^२ । १७ । योयो भोगः कर्तव्यो भवति तंतं कुर्वते
 । १८ । नान्यत आगताञ्छिष्यान्परिगृह्णीयात्परसंदीक्षि-
 तत्वात्^३ । १९ । चिराचोनांश्चतुरो मासाञ्छिष्येभ्यः^४ प्रब्रू-
 यादर्धपञ्चमान्वा । २० । पादं पूर्वरात्रे ऽधीयानः पादम-
 पररात्रे मध्यरात्रे स्वपन् । २१ । अभुक्त्वा पूर्वरात्रे ऽधीयानं
 इत्येके । २२ । यथाशक्त्यपररात्रे दुष्परिमाणो^५ ह पादः
 । २३ । पौषस्यापरपक्षे चिराचं नाधीयीत । २४ ।
 तृतीयस्याः प्रातः समासं संदिश्य यस्मात्कोशादि-
 त्यन्तः^६ । २५ ।

यस्मात्कोशादुदभराम वेदं तस्मिन्नन्तरव दध्म एनम् ।

अधीतमिष्टं^७ ब्रह्मणो^८ वीर्येण तेन मा देवास्तपसाव-
 तेहेति । २६ ।

योयो भोगः कर्तव्यो भवति तंतं कुर्वते । २७ । ये परि-
 मोक्षं कामयन्ते ते परिमुच्यन्ते । २८ । ॥ ३ ॥ ॥ १३९ ॥

अथ राज्ञामिन्द्रमहस्योपाचारकल्पं^{१०, ११} व्याख्यास्यामः

^१ E P B एना°. — ^२ K °ताभिच्छिष्यान्; the rest °तां छि°. —
^३ K °गताभिच्छिष्या°; the rest °गतां छि°. — ^४ K मासाभि°; the
 rest मासां छि°. — ^५ Thus E; P °धीयंत; Bi °धीयातः; Ku °धी-
 यीत; the rest धीयत. — ^६ Ch दुष्परिमाणो. — ^७ Cf. xix. 72. 1. —
^८ So all MSS.; the vulgate version, xix. 72. 1°, reads कृतमिष्टं. —
^९ E ब्राह्मणो. — ^{१०} Ath. Pariç. 19, which also treats the इन्द्रमहोत्सव,
 largely coincides with this kândikā; 19. 1 reads राज्ञामिन्द्रमहोत्स-
 वस्तोपचारकल्पं. — ^{११} E P Bi and Ath. Pariç. 19. 1, °पचार°; cf.
 Kāuç. 67. 5. —

। १ । प्रोष्ठपदे^१ शुक्लपक्षे ऽश्वयुजे वाष्टम्यां प्रवेशः । २ ।
 अवरणेनोत्थापनम् । ३ । संभृतेषु^२ संभारेषु ब्रह्मा राजा
 चोभी स्नातावहतवसनौ सुरभिणीं व्रतवन्तौ कर्मण्यावु-
 पवसतः^३ । ४ । श्रो भूते शं नो देव्याः^४ पादैर्धर्चाभ्यामृचा
 षड्रुत्वोदकमाचामतः^५ । ५ । अर्वाञ्चमिन्द्रं चातारमिन्द्रः
 सुचामेत्याज्यं^६ हुत्वा । ६ । अथेन्द्रमुत्थापयन्ति । ७ । आ
 त्वाहार्षं ध्रुवा द्यौर्विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्विति^७ सर्वतो
 ऽग्रमत्ता धारयेन् । ८ । अञ्जुतं हि विमानोत्थितमुपति-
 ष्णते^८ । ९ । अभिभूर्यज्ञ इत्येतैस्त्रिभिः सूक्तैरन्वारब्धे^९ राज-
 नि पूर्णहोमं जुहुयात् । १० । अथ पशूनामुपाचारम्^{१०} । ११ ।
 इन्द्रदेवताः स्युः । १२ । ये राज्ञो भूत्वाः^{११} स्युः सर्वे

^१ Ch and Ath. Pariç. प्रोष्ठ°; P Bh प्रोष्ठ°. — ^२ Bi here inserts
 साविकेषु. — ^३ So Bū Ku; Ch E P Bi and Ath. Pariç. 19. 1,
 °पवसतः; K Bh °पवसत (चो). Cf. Kāuç. 67. 17. — ^४ i. 6. 1. —
^५ Thus (षड्रुत्वो) with double sandhi (षड्रुत्वस् च°) all MSS. of the
 text, and Ath. Pariç. 19. 1; cf. the introduction. — ^६ Bi °चामंतो
 (ऽर्वाञ्च); Ath. Pariç. 19. 1 . . . षड्रुत्वोदकं परि वाचमाचांती (one MS.
 परिवामाचांतो) बर्हिषपकस्यचित्वा राजानमन्वाकभ्य जुहुयात्. — ^७ v.
 3. 11; vii. 86. 1; vii. 91. 1; Ath. Pariç. 19. 1, अर्वाञ्चमिन्द्रं चातारमिन्द्रः
 सुचामेममिन्द्रं वर्धय चचिचं मे हुंताय वृषेद्रुत्वेद्रो जयातीति च । राष्ट्रसं-
 सर्गेचाचेद्रुत्वापयन्ति. The pratikas in addition to those of the Kāu-
 çika are: iv. 22. 1; (? हुंताय?); vi. 86. 1; 98. 1. — ^८ vi. 87. 1; 87. 1°;
 88. 1. — ^९ Bū E Ch (prim. man.) विनामो°; Ath. Pariç. 19. 1,
 अञ्जुतं हि सवनानयेत्समुत्थितं (lfor सवान°?) भवति यदि प्राच्याम-
 पिभयं । यदि दक्षिणस्यां यमभयं । यदि प्रतीच्यां वरुणभयं । यबुदीच्यां
 यज्ञयं (? one MS. बुज्जयं?) । यदंतर्देशेभ्यो भयतो विद्यादपिमा पालपिं
 ते वसुमंतमृष्टंत्विति (MSS. °मिष्टंत्विति; xix. 17. 1; 18. 1) . . . — ^{१०} vi.
 97-99. — ^{११} Ch E पाशु°. — ^{१२} Thus K Bū Bh Ch (prim. man.)
 and Ath. Pariç. 19, 3; the rest °पचारम्. — ^{१३} Bū भूत्वा. —

दीक्षिता ब्रह्मचारिणः^१ स्युः । १३ । इन्द्रं चोपसद्य यजेरं-
स्त्रिराचं पञ्चराचं^२ वा । १४ । चिरयनमहामुपतिष्ठन्ते^३
हविषा^४ च यजन्ते । १५ । आवृतं^५ इन्द्रमहमिति^६ । १६ ।
इन्द्र क्षत्रमिति^७ हविषो हुत्वा ब्राह्मणान्परिचरेयुः^८ । १७ ।
न संस्थितहोमाञ्जुहुयादित्याहुराचार्याः । १८ । इन्द्र-
स्यावभृथादिन्द्रमवभृथाय व्रजन्ति^९ । १९ । अपां सूक्तैरा-
भुत्य^{१०} प्रदक्षिणमावृत्याप उपस्पृश्यानवेक्षमाणाः^{११} प्रत्यु-
दाव्रजन्ति । २० । ब्राह्मणान्भक्तेनोपेप्सन्ति^{१२} । २१ । अ-
श्वो ऽस्य राष्ट्रं ज्यायो भवत्येको ऽस्यां पृथिव्यां राजा भव-
ति न पुरा जरत्सः प्रमीयते य एवं वेद यश्चैवं विद्वानि-
न्द्रमहेण चरति । २२ । ॥ ४ ॥ ॥ १४० ॥

अथ वेदस्याध्ययनविधिं वक्ष्यामः । १ । आवण्यां
प्रोष्ठपद्यां^{१३} वोपाकृत्यार्धपञ्चमान्मासानधीयीरन् । २ ।
एवं छन्दांसि । ३ । लोक्षां^{१४} चानिवर्तनम्^{१५} । ४ ।

^१ K Bū Ch °चारिण. — ^२ Ath. Pariç. 19. 3, सप्तराचं. — ^३ So with very doubtful emendation; all MSS. of the text and Ath. Pariç. 19. 3, चिरयनमहम°. — ^४ Ch (prim. man.) हविषां. — ^५ MSS. of Ath. Pariç. 19. 3 यजन्ते ॥ आवृत (इन्द्र°). — ^६ iii. 15. 1. — ^७ vii. 84. 2. — ^८ Ath. Pariç. 19. 3, ब्राह्मणांस्वस्तिवाच्य (!). — ^९ Ath. Pariç. 19. 3 has for this sūtra simply the words इन्द्रमवभृथाय व्रजन्ति. — ^{१०} For the अपां सूक्तानि see Kāuç. 7. 14, and Dārila, ibid. — ^{११} Thus emended; Ch Ku °पेक्षमाणाः; the rest °वेक्षमाणाः; MSS. of Ath. Pariç. 19. 3, °पेक्षमाणाः; cf. Kāuç. 7. 14, note. — ^{१२} Ath. Pariç. 19. 3, ब्राह्मणान् भक्त्या यदीप्सितं वरप्रदानिः परितोषयेत्. — ^{१३} Bū प्रोष्ठ°. — ^{१४} Ku लोक्षा. — ^{१५} So Ku; Ch चानिवर्तवत्त°; the rest स्नानिवर्तनं (as though स्नानिवर्तनं?). —

अर्धमासं चोपाकृत्य क्षपेरंस्त्वहमुत्सृज्य ।

आरम्भः आवणायामुक्तः पौष्णामुत्सर्ग उच्यते^१ ॥ ५ ।

अथानध्यायान्वक्ष्यामः । ६ । ब्रह्मज्येषु^२ निवर्तते^३ । ७
आह्वे । ८ । सूतकोत्थानछर्दनेषु^४ क्षिपु चरणम्^५ । ९ । आ-
चार्यास्तमिते^६ वा येषां च मानुषी योनिः^७ । १० ।
यथाश्चाहं तथैव तेषु । ११ । सर्वं च आह्निकं द्रव्यमद-
साहव्यपेतं^८ प्रतिगृह्णानध्यायः । १२ । प्राणि चाप्राणि च
। १३ । दन्तधावने । १४ । क्षुरसंस्पर्शे । १५ । प्रादुष्कृते-
ष्वग्निषु । १६ । विद्युतार्धरात्रे स्तनिते । १७ । सप्तकृत्वो
वर्षेण विरत^९ आप्रातराशम् । १८ । वृष्टे^{१०} । १९ । निर्घाते^{११}
। २० । भूमिचलने । २१ । ज्योतिषोपसर्जन^{१२, १३} च्युताव-
ष्याकालम्^{१४, १५} । २२ विषमे न प्रवृत्तिः^{१६} । २३ ।

अथ प्रमाणं वक्ष्यामः समानं विद्युदुल्कयोः^{१७} ।

^१ K Ku Bū Ch E have a colon here. — ^२ Ku E Bi Bh ब्रह्मज्येषु. —
^३ Bū निवर्तते. The passage beginning with अथ and ending here
seems to be an ardharcā; Ku Ch have a colon here. — ^४ KPBh
०त्थानः; Bū, the same with a colon after the word; Ku ०त्थाने; E
सूतकोत्थाने (!). — ^५ Is the passage, beginning with आह्वे, and
ending here, an ardharcā? — ^६ Thus with double sandhi (for
आचार्यस्तमिते) all MSS.; cf. the introduction. — ^७ The passage
beginning with आचार्य and ending here seems to be an ardharcā. —
^८ So all MSS. except Ku, which reads द्रव्यमदसाहव्यपेतं. Is the
passage to be emended to द्रव्यमदसाहव्यपेतं, or द्रव्यं मदोत्साहव्यपेतं? —
^९ E विरत; P Bh विरता. — ^{१०} Ku वृष्टी. — ^{११} Ku निर्घाते. —
^{१२} So ज्योतिषोप for ज्योतिष उप (or ज्योतिषामुप?), with double
sandhi, all MSS.; cf. the introduction. — ^{१३} E Bh ०सर्जने (च्युता);
Ku ०सर्जने. — ^{१४} Ch Bi कृता; Ku जाता. — ^{१५} Ku Ch (prim. man.)
०वष्याकालं. — ^{१६} K प्रवृत्तिः ॥ अथ; the rest प्रवृत्तिरथ. — ^{१७} The
colon is written only in K Bū; the rest read ०स्त्वयोर्माणं. —

मार्गशीर्षपौषमाघापरपक्षेषु तिस्रो ऽष्टकाः^१ ॥ २४ ।
 अमावास्यायां च । २५ । जीणि चानध्यानि^२ । २६ ।
 जनने मरणे चैव दशरात्रो^३ विधीयते^४ ।
 आचार्ये दशरात्रं^५ स्यात्सर्वेषु च स्वयोनिषु^६ ॥ २७ ।
 सूतके त्वेको नाधीयीत चिराचमुपाध्यायं वर्जयेत्^७ । २८ ।
 आचार्यपुत्रभार्याश्च^{८,९} । २९ । अथ शिष्यं सहाध्यायिनम-
 प्रधानगुरुं चोपसन्नमहोरात्रं वर्जयेत्^{१०} । ३० । तथा सत्र-
 सचारिणं^{११} राजानं च । ३१ । अपर्तुदैवमाकालम् । ३२ ।
 अविशेषर्तुकालेन^{१२} सर्वे निर्घातादयः स्मृताः^{१३} ।
 यच्चान्यदैवमद्भुतं सर्वं निर्घातवद्भवेत्^{१४} ॥ ३३ ।
 अतः प्रातः कालं^{१५} आपर्तुकः स्मृतः ।
 अतः पूर्वाह्णं^{१६} प्रातराशाद्यस्तु कश्चिदनध्यायः ।
 संध्यां प्राप्नोति पश्चिमाम्^{१७} ॥ ३४ ।

^१ The colon is written only in KCh; the rest read ऽष्टका चमा. —
^२ E वा०; Bū च०. — ^३ Thus (जीणि) all MSS. Is the word to
 be emended to चानध्यायानि (supposing that haplographia has taken
 place)? — ^४ Ku दशरात्रो. — ^५ The colon is written in K Ku Bū
 Ch E. — ^६ Thus all MSS.; cf. दशरात्रो in the preceding line. —
^७ The colon is written in K Ku Bū Ch E. — ^८ K P B have a colon here;
 the rest वर्जयेदाचार्यं. Is the passage to be regarded as metrical? —
^९ Thus emended: Ku E भार्या च; the rest भार्या च. Cf. the Vāsiṣṭha-
 dharmācāstra xiii. 40. — ^{१०} E वा(च). — ^{११} K B h Bi have a colon here;
 the rest वर्जयेत्तथा. — ^{१२} Ch Ku च ब्रह्मचारिणं. — ^{१३} So emended; Ch
 Ku अविशेषार्तुं; E अविशेषार्तुं; Bi अविशेषार्तुं; B h अविशेषार्तुं; P अवि-
 शेषार्तुं; Bū अविशेषार्तुं. — ^{१४} All MSS. have a colon here. — ^{१५} K
 Ch Ku E have a colon here. — ^{१६} Thus K P B h; Ku E Bi Ch (prim. man.)
 कालं; Ch (sec. man.) कल्प; Bū काल्या. — ^{१७} Thus emended; Ku
 अतः पूर्वाह्णं; Bū अतः पूर्वाह्णं, Ch (prim. man.) अतः पूर्वाह्णं; Bi अतः पूर्वाह्णं;
 the rest अतः पूर्वाह्णं. — ^{१८} Bū E have a colon here. —

सर्वेण प्रदोषो लुप्यते^१ । ३५ । निशि निगदायां^२ च वि-
द्युति शिष्टं नाधीयीत । ३६ ।

अस्तमिते^३ द्विसत्तायां^४ चिसत्तायां^५ च पाटवः^६ ।

अथ तावत्कालं भुक्त्वा पदोष^७ उभे संध्ये^८ ॥ ३७ ।

अप्सु श्मशाने शय्यायामभिशस्ते स्त्रिलेषु च^{१०} ।

अन्तःश्वे^{११} रथ्यायां^{१२} यामे चाण्डालसंयुते^{१३. १४} ॥ ३८ ।

दुर्गन्धे शूद्रसंश्रावे पैङ्गे^{१५} शब्दे भये रुते^{१६. १७} ।

वैधृत्ये^{१८} नगरेषु च^{१९} ॥ ३९ ।

अनित्तेन च वाससा^{२०} चरितं येन मैथुनम्^{२१} ।

शयानः^{२२} प्रौढपादो^{२३} चायतोपस्थान्तिके^{२४} गुरोः^{२५} ॥ ४० ।

विरम्य मारुते शीघ्रे प्रत्यारम्भो विभाषितः^{२६} ।

^१ K क्षिप्यते. — ^२ So all MSS. Does the word represent the locative fem. sing. of an adjective निगद् 'sounding in', or is it to be emended to the loc. sing. fem. of the participle perfect निगतायां having gone into (the earth)? Or निःशब्दायां? — ^३ So (नाधीयीत)-स्तमिते Ku; Bū Bi नाधीयीत स्तमिते; the rest नाधीयीत स्तमिते. — ^४ Ku द्विसत्तायां. — ^५ Bū तृ०; Ku सत्तायां. — ^६ Bū पाटवो(ष); the rest पाटवो(ष). None of the MSS. exhibit a colon. — ^७ Wanting in K; Bū reads (पाटवो) ष. — ^८ Bū प्रदोषो. — ^९ Bū संधेष्व(सु); Bi संधे. The colon is written in Bi only. — ^{१०} K Bi have a colon here; the rest च(त्वाः). — ^{११} K P E श्वे; Bi शब्दे. — ^{१२} Ch E have a colon here. — ^{१३} K Bū चण्डाल०. — ^{१४} K Ku P Bū have a colon here. — ^{१५} Ch Ku K E पैङ्गे; Bū पैङ्गे. — ^{१६} Ku च्छते; Ch क्षते. — ^{१७} K Ku Bū Ch have a colon here. — ^{१८} KB वैधृत्ये. — ^{१९} E च । अनित्तेन; the rest चानित्तेन. — ^{२०} Ku seems to have a colon here. — ^{२१} The colon is written only in E. — ^{२२} Bi has a colon here. — ^{२३} Thus emended (cf. Manu iv. 112). Bū प्रौढपादी; the rest प्रौढपादी. — ^{२४} Thus with double sandhi (for अयत उप०) all MSS.; cf. the introduction. — ^{२५} The colon is written in Bū. — ^{२६} The colon is written in K Ku Ch E. —

सर्वेणापररात्रेण विरम्य प्रत्यारम्भो न विद्यते^१ ॥ ४१ ।
 पौषी^२ प्रमाणमभ्रेष्वापत्तुं चेदधीयानाम्^३ । ४२ । वर्षे^४
 विद्युत्स्तनयित्नुर्वा विपद्यते^५ । ४३ । चिराच्च स्थानासनं
 ब्रह्मचर्यमरसाशं^६ चोपेयुः^७ । ४४ । सा तच्च प्रायश्चित्तिः सा
 तच्च प्रायश्चित्तिः । ४५ । ॥ ५ ॥ ॥ १४१ ॥

॥ इत्यथर्ववेदे कौशिकसूत्रे चतुर्देशे ऽध्यायः समाप्तः ॥

॥ इति कौशिकसूत्रं समाप्तम् ॥

^१ The colon is written in K Ku Ch E Bū. — ^२ Bū पौषी. —

^३ Ku चेद°. Is this passage an ardha-çloka, and is the last word to be emended to चेदधीयानां (with haplographia)? — ^४ Bū वर्ष. —

^५ Bū विपद्यते; E has a colon here. — ^६ K Bh Bū ०रसाशं; Ku ०रसाशं. — ^७ E has a colon here. —

APPENDIX.

Extracts from the Paddhati of Keçava.

Keçava has the following introduction with which that of the Atharva-paddhati is identical: अथर्ववेदस्य संहिताविधेर्विवरणं क्रियते। तच्च अथर्ववेदस्य नव भेदा भवन्ति । तच्च चतसृषु शाखासु श्रौतकादिषु कौशिको ऽयं संहिताविधिः स च गोपचब्राह्मणादर्धवादादि परित्यज्य विधिमात्रं कल्पयित्वा विधेः कृतसूचयद्योपयोगं (!) टीका क्रियते। संहिता-विधेः. Cf. the author in the Journal of the American Oriental Society, vol. xi, pp. 375-7.

Kaṇḍikā 1.

sū. 1. अथशब्दं ज्ञानन्तर्यार्थः (Cod. ज्ञानन्तर्यार्थः) संहिताध्ययनानन्तरं विधेरधिकारः संहिताविधिं वक्ष्यामः। शान्तिकपौष्टिकाभिचारिकान्नुतादीनि कर्माणि संहिताविधी उक्तानि। त्रिविधानि कर्माणि विधिकर्माणि अविधिकर्माणि उद्भूयकर्माणि त्रिःप्रमाणको विधिः प्रत्यक्षं अनुमानं शब्दं चेति. — sū. 2-8. Keçava's comment is essentially the same as that of the Ath. Paddh. The following passage occurs in both texts in connection with sū. 8: उपवर्षाचार्येणोक्तं। मीमांसायां स्मृतिपादे कल्पसूत्राधिकरणे नचचकल्पो वितानकल्पस्तृतीयः संहिताकल्पस्तुर्थां चांगिरसां (Ath. Paddh. चांगिरसः) कल्पः शान्तिकल्पस्तु पञ्चमः। एते कल्पा वेदतुल्या हि इति भगवानुपवर्षाचार्येण (!) प्रतिपादितं। चन्वे कल्पाः स्मृतिमुक्ताः. Cf. J. A. O. S. vol. xi. p. 377. — sū. 9-14.

Keçava's comment is again essentially the same as that of the Ath. Paddh. — sū. 15-16. प्रागुद्व्या कर्मसमाप्तिर्देवकर्मसु दक्षिणा प्रत्यव्या समाप्तिः पितृकर्मसु केचित्प्रागुद्व्यन्तराणि समाप्तिः. — sū. 16. Keç. is

identical with Ath. Paddh. — sū. 17. Keç. illustrates: यथा परि
स्वाप्ते पुरं वयमिति चिः पर्यप्तिं करोति. See Kāuç. 2. 10. — sū. 26.
अपि पृष्ठतो नावसेत. — sū. 29-30. शांखायनीये (Cod. सांखायनीये:
cf. Lindner, Das Kauṣītaki Brāhmaṇa, p. ix) ब्राह्मणे उक्तं द्वे पौर्ण-
मासी द्वे अमावास्या इति पौर्णमास्याः प्रतिपदिति अमावास्यायाः प्रति-
पदिति पूर्वा उपोष्या उत्तरा याज्या . . . Cf. Kāuç. Br. 3. 1. — sū. 31.
तिथिभेदे मुख्यपौर्णमासीभेदे वा पूर्वा सा उपोष्या । उपवासं करोति. —

Kaṇḍikā 2.

Introductory: सायंप्रातर्होमवैश्वदेवपिण्डपितृयज्ञादि (!) उच्यते ऽपो
कार्याणि. — sū. 17 (note 10). Keç. also reads ऊर्ध्वं सद्. — sū. 18
(note 15). भूपत इति ब्रह्मवरणं । तथा च गोभिसब्राह्मणः (!) प्रत्नं वा
दर्भमथं वा आसनं वा उदकमण्डलं वा ब्रह्मस्त्रापणे वा कुर्यात्. —

Kaṇḍikā 3.

sū. 1 (note 9). Keç. like Dārila places the matter of this sūtra
at the end of the preceding kaṇḍikā: युनक्ति स्त्रिभिः पञ्चभि-
रधमुपसमादधाति । द्वितीया कण्डिका. — sū. 2 (note 11) . . . आग्ना-
यनमुदपात्रं कांस्यपात्रमुपसाद्य. — sū. 4 (note 9). जीवा स्त्रेति सूत्रेन
चिराचामति सत्त्वं बृहदिति नवभिः श्रुतिवेत्युक्ता उदायुषेति द्वाभ्यां
उत्तिष्ठति (cf. Kāuç. 24. 31). —

Kaṇḍikā 4.

sū. 9 (note 9). उदेनमुत्तरं नयेति त्रिभिर्हविः (!) प्रजापते न त्वदिति
(vii. 80. 3) च चतस्रश्चाहुतोर्जुहोति (cf. Kāuç. 5. 9) । त्वामप इत्युक्ता
(xix. 59. 1) चतस्र आहुताहुतोर्जुहोति. —

Kaṇḍikā 5.

sū. 13. स्वाहेष्टेभ्य इत्येवमादिभिरैकादशभिः सर्वप्रायश्चित्तीवाहु-
होति यन्ने स्तुतं पुनर्मैत्रिद्वयमिति च द्वाभ्यामुग्ध्यां. Cf. also the be-
ginning of the next kaṇḍikā. —

Kaṇḍikā 6.

sū. 10 (note 1). Keç. reads *नसितः. — sū. 16 (note 13).
अग्न्य स्वरिति पर्यायद्वयेन; cf. Ath. Paddh. ibid. — sū. 17 (note 5).

Keç. as the text, पात्वांजली. — sū. 22. तस्मान्नादक्षिणं हविःशब्दे-
नाज्यतन्त्रं पाकतन्त्रं चोच्यते कर्ममात्रमभिमन्त्रणादक्षिणं न कुर्यात् पा-
कतन्त्रे पूर्णपात्रं मासकं सेतिकाप्रसूद्रोणाडकादि । पूर्णपात्रं यजमान-
शक्त्यपेक्षं शक्त्या वा दक्षिणां दद्यान्नातिशक्तिर्विधीयते इत्युक्तं नवमे ।
आज्यतन्त्रे धेनुः. — sū. 26 fg. Keç. introduces the passage with तथा च
ब्राह्मणं. — sū. 30. आज्यतन्त्रे पाकतन्त्रे दर्शपूर्णमासधर्मा भवन्ति पूर्वतन्त्रं
च उत्तरतन्त्रं च सर्वेषु पाकतन्त्रेषु सर्वमाथर्वणं कर्म पाकयज्ञशब्देनो-
च्यते. — sū. 34 (note 2). अद्यापि गोपचब्राह्मणपठितो श्लोकी भवतः. —
sū. 34 (note 6). Keç. also reads देवतेति. — sū. 37. त्वमग्ने व्रतपा
असि तृचं सूक्तं कामसदय इति पंचर्चं सूक्तं एते चारणवैद्यानां पथन्ते
तस्मिन्नेव तन्त्रे आज्यं जुहोति शान्तसमिधो वा आदधाति सूक्तयोर्विकल्पः ।
दर्शपूर्णमासव्यतिक्रमे प्रायश्चित्तं । सर्वत्र क्रमव्यतिक्रमे . . . सर्वप्रायश्चित्ती-
यान्होमाजुहोति तस्मिन्नेव तन्त्रे अन्यस्मिन्नन्त्रे (!) वा तन्त्रमध्ये सर्वे होमा
इति भद्रमतम्. — The sixth kaṇḍikā winds up with the following
additional statement: अथ सर्वार्थाः परिभाषा विधिकर्मार्था अविधि-
कर्मार्था उच्छ्रयकर्मार्था उच्यन्ते । मेधाजनादि पिण्डपितृयज्ञानां याव-
द्विधिकर्माणि । मधुपर्कादि इन्द्रमहानां यावद्विधिकर्माणि । पाकयज्ञवि-
धिकर्म सूक्तेन विनियोगं कृत्वा पश्चादृषां विनियोगस्तान्युच्छ्रयकर्मणि ।
त्रिविधानि कर्माणि । उपदधातीत्यनादेशे आज्यं समित् पुरोडाशः
पयः उदीदनः पायसः पशुः ग्रीहिः यवः तिलः धानाः करस्यः शकुलः
एतानि चोदश हवींषि जानीयात् । सर्वत्र इयं पैठीनसिपरिभाषा सर्वत्र
हविषां विकल्पः । यत्र गणस्तत्र सर्वत्र सूक्तानां विकल्पः यत्रौषधिगणस्त-
त्रौषधीनां विकल्पः । हविषां त्वा जुष्टं प्रोचामीति सर्वद्रव्येषु प्रोचणं ।
सर्वत्र उत्पवनं हविषामिति युवा कीदृशक आचार्यो मन्यते । अवशिष्टानां
परिभाषाः पुनरुच्यन्ते सर्वकर्मार्थाः । आज्यतन्त्रादिवैदिकेषु कर्मसु सर्वत्र
वृद्धिआहम् (cf. J. A. O. S. vol. xi. p. 376, line 11) । यत्र उदक्तेन
प्रयोजनं तत्र सर्वत्र शान्नुदकं कुर्यात् चतुर्भिर्गणैरेकेन वा गणेन । सूक्ता-
दियहणे सूक्तं जानीयात् । सर्वत्र सुवहोमे नित्यं तन्त्रं हस्तहोमे विकल्पेन
तन्त्रं । आज्यतन्त्रे सर्वत्र धेनुर्दक्षिणा हविःश्च्छिष्टं च अधिकरणं च. —
Then follows an index to the ājyatantram, as follows: आज्यतन्त्र-
मुच्यते अव्ययसस्य (Cod. अव्यसस्य; xix. 68. 1) बर्हिर्लवनं वेदिः उत्तरवेदिः
अभिप्रणयनं अभिप्रतिष्ठापनं व्रतयहणं पवित्रकरणं पवित्रेणेधप्रोचणं
इधोपसमाधानं बर्हिःप्रोचणं ब्रह्मासनं ब्रह्मस्थापनं स्तरणं स्तीर्णप्रोचणं
आत्मासनं उदपाचस्थापनं आज्यसंस्कारः सुवयहणं यहयहणं पुरस्ताद्धोमाः

आज्यभागी चक्ष्मातावानां पूर्वतन्त्रं । अथ उत्तरतन्त्रमुच्यते चक्ष्मातावादि-
पार्वणहोमः समृद्धिहोमाः स्विष्टकृद्धोमः सर्वप्रायश्चित्तीचहोमाः स्कन्धहोमः
पुनर्मेत्विन्द्रियहोमः स्कन्धावृत्तिहोमी संस्क्रितहोमाः चतुर्गृहोतहोमः बर्हि-
होमः संज्ञावहोमः विष्णुक्रमाः व्रतविसर्जनं दक्षिणादानं ब्रह्मोत्पापं
यक्षात्कीशादिस्त्रितद् (xix. 72. 1) उत्तरतन्त्रं । उत्तरतन्त्रं समाप्तं. —

Kaṇḍikā 7.

Introductory: परिभाषाव्याख्यानं क्रियते. — sū. 9. यथा
पिङ्गलोभिराज्ञावयति । घटं वा कांक्षपाचं वा. — sū. 11. दूरादे-
शादुचसंभारा आहर्तव्याः. — sū. 13. नित्यनैमित्तिककाम्यानां कर्मणां
प्रयोगः । अरुणं शान्तिकल्पे उत्तमं । यत्र यामशब्दो न श्रूयते तच्चारुणं(?) —
sū. 14 (note 1). Keç. also reads 'पेषमाणा. — sū. 14. .. सर्वहो-
मकर्म समाप्यते ततो ऽवभृथं कुर्यात् । सर्वत्र पुंसवनादिषु संस्कारेषु नृते
प्रयोगः नावभृथ इति बद्धभाष्यमतं. — sū. 15. आश्नादिषु सर्वत्र संपा-
ताभिमंशं भवति. — sū. 16. .. सर्वे पदार्था अभिमंशं कर्तव्याः. —
sū. 18. तं पुरुषं अग्रे कृत्वा गृहे प्रवेश्य ततो मन्वीदनी प्रयच्छति (Kāuṣ. 7. 7)।
यथा उतामृतासुः शिवास्त इत्यभ्याख्याताय प्रयच्छति (Kāuṣ. 46. 1) मंचेह. —
sū. 19. यत्र वासितं बध्नाति तत्र सर्वत्र चयोदश्नादि भवति । यथा युरम-
कृष्णं वासितं बध्नाति (Kāuṣ. 11. 19; 52. 20). — sū. 20. मणिं बध्ना
तद्धिमधु आश्रयति. — sū. 21. अन्वारब्धे यजमाने च कर्तव्याः ।
अभिमंशं । यजमान उत्तरतो भूत्वा दर्भैरन्वारभते. — sū. 24. समर्च-
वृषभधर्मः. — sū. 26. यत्र आस्रवनं अवसेचनं च तत्र आचमनं च
भवति. — sū. 28. समित्पुरोडाशश्चक्षुर्वीहियवतिलादीन्यभ्याधेयादीनि(?)
यजमानं धूमं भक्षयति. — sū. 29. कर्मसमाप्ती शुचिना कर्मप्रयोगः
नित्यनैमित्तिककाम्यानि कर्मणि स्नानं कृत्वा प्रयुज्यते. —

Kaṇḍikā 8.

sū. 1. सर्वकर्माणां परिभाषा । अथ निशाकर्मपरिभाषा उच्यते ।
... येषु निशाकर्मसु तत्रं तेषु अथ धर्मः । केचित्स्नातो ऽहतवसनः प्रयुक्ते
इति सर्वार्था परिभाषा मन्यते. — sū. 2. अथ स्वस्त्वयनपरिभाषा
उच्यते । स्वस्त्वयनेषु चेष्यानां दिक्षाम्बुलोन्मूरति प्रतिदिशमुपतिष्ठते । ये
ऽस्यां स्वेति सूक्तेन (iii. 26) प्रतिदिशं प्रत्यृचं बलिहरणं करोति । प्राची
दिगिति (iii. 27) प्रतिदिशमुपतिष्ठते । यथा उक्तमेव सारूपवत्सस्त्र बद्धाव

चिह्नोति (Kāuṣ. 50. 14) तच्च हविर्दक्षिष्टेन बलिहरणं कुर्यात् । समाप्ता
 स्वस्त्वचनपरिभाषा. — sū. 5. पुनः सर्वार्था परिभाषा उच्यते । सर्ववाधि-
 करणं कर्तुर्दक्षिणा । हविर्दक्षिष्टं आन्वधानी उदपाचं चर्म मण्डपदर्भसमि-
 धः शान्त्युदकभाजनं सुक्लुवादीनि देयानि । ...नित्येषु नाधिकरणमस्ति
 परद्रव्येषु नाधिकरणमस्ति यथा नापितस्व चुरं (cf. Kāuṣ. 54. 1fg.). —
 sū. 6. प्रोक्षणाचमनपर्युषणादि चिः कर्तव्यं. — sū. 8. सर्वत्र शान्ति-
 केषु शान्तं संभारं दर्भसमिदादि । अभिचारे रीद्रं चाङ्गिरसं संभारं; cf.
 Kāuṣ. 47. 2. — sū. 9. सुक्लुवसमिधः काष्ठादि मणिद्रव्यकाष्ठाः कर्त-
 व्यानि(!) । प्रतीकं च द्रव्यं च । यथा कथं मह इति मादानकमृतं क्षीरीद-
 नमग्राति । ... चमसे सख्यवत्साया दुग्धे (Kāuṣ. 12. 1 and 2) चमसो
 ऽपि मादानक एव । कथं मह इति उत्तरमपि अनेन सूक्तेन कर्म कुर्यात्. —
 sū. 10. विषये (!) यथान्तरं । मन्त्रद्रव्यसंशये संनिधानं गृहीतव्यं (!) यथा
 क्षीमानि हस्तिरोमाणि यथा विद्या शरस्वेति प्रमेहसं वध्नाति (Kāuṣ. 25.
 10). — sū. 12. उत्सूखलमुसलकाष्ठं । अन्यार्थं ह्दधनार्थं काष्ठतत्त्वं करोति. —
 sū. 15. अथ शान्तवृक्षा उच्यते । ...सगमासवके प्रसिद्धः वंचः कन्धकुम्भे
 प्रसिद्धः शिरोधो भोजपुरे वाटिकायां प्रसिद्धः सत्तयस्त्रिलोकः प्रसिद्धः
 ... वरणो वक्षसक इति आनन्दपुरे प्रसिद्धः... चङ्गिडो वाराणस्यां प्रसिद्धः
 कुडक (!) मासवके ... गङ्गां हिमवति ... गङ्गावत्सलवैव प्रसिद्धः ...
 खन्दन (!) हिमवति नर्मदायां प्रसिद्धः अरण्या नर्मदातटे प्रसिद्धः
 अरमयोक्त अरमन्तको भृगुकच्छे प्रसिद्धः तुन्नुक्षीन्दुकी (Cod. तुन्नु तै०)
 पुनुदास्देवदारवैवके प्रसिद्धः । समाप्ताः शान्तवृक्षाः... — sū. 16.
 अथ शान्तवीषधयः (!) उच्यते । चित्तिः (!) प्रसिद्धा प्रायश्चित्तिः पर्वणिपर्वणि
 तस्याः चोष्णि पचांश्च भवन्ति ... श्रमका नन्दपुरे विद्यामिचो (!for वै?)
 वाण्याः समीपे ऽस्ति (Cod. चाण्याः समीपे स्ति) सवन्शा घर्मोत्तिका सा-
 म्यवाका (!) काकजंघासदृशा तलाशा वेतसो ... वात्सक (!) आटडूषकः
 (cf. Kāuṣ. 39. 6, note) सीसपाच (!for शिशपा?) प्रसिद्धा शाखलिः प्रसिद्धः
 सिपुनांकरी (!for सिपुन अङ्कुरी?) ... आकृतिक्षोष्टः चेचमृत्तिका वल्ली-
 कमृत्तिका ... एताः सर्वाः शान्ता औषधयः शान्त्युदकादौ प्रयोक्तव्याः
 एतासां समुच्चयः । एतासामन्त्राभे यवप्रतिनिधिः कार्यः इति पैठीनसिः ।
 शान्तौषधिक्यः (!) समाप्तः. — sū. 17. प्रमंदोशीरशसख्युप-
 धानं (!) शकधूमा चरंतः (cf. text, note 9) ... उपधानं विद्यागन्धुकं (!)
 शकधूमः ब्राह्मणः । एता जरन्तः जीर्णा ग्राह्याः. — sū. 18. यच्च
 सीसनि तच्च एतानि सर्वाणि प्रथितव्यानि । ... नदीसीसं नदीफेनं... —
 sū. 19. रसकर्मणि एते रसाः प्रथितव्याः समुच्चयेन. — sū. 20. Keç.

also reads 'पवाकश्चि', and glosses it by इच्छयः ।... प्रियङ्गुः बां-
 शिका (cf. Pet. Lex. sub कङ्कु and कङ्कुनी)... — sū. 21. यद्वयं प्रतीक-
 यद्वयं यद्वयमनुयद्वयं तावदनुवर्तते यावत्प्रतीकयद्वयं द्वितीयं. — sū. 22.
 अनुवर्तः (Cod. 'संभे') यद्यर्थे सर्वत्र कर्तव्यः । यथा विद्या शरस्व पितरं
 पर्यन्तं शतवृष्णमिति (i. 3. 1; cf. Kāuṣ. 25. 10) वैदिकं । लौकिकमिति
 भवति कृतधामं कंकतमवसृजामीति (! Kāuṣ. 76. 5, 6) । अनुवर्तः पुन-
 र्क्तमित्यर्थः. — sū. 24 fg. Keç. introduces with अथ चतुर्गणेश-
 शास्त्रा मयाः पद्यान्ते... — sū. 25. ... अरायचयमिति तिस्रः
 (ii. 18. 3-5) ... —

Kaṇḍikā 9.

sū. 1. ... ये अपय इति सप्त ब्रह्म ज्ञानमित्येका (!) अपेक्षं
 (iv. 23. 1) इति सप्त मृगारसूक्तानि ग्रहीतव्यानि; cf. text p. 28, note 3. —
 sū. 2. Keç. presents the matter of this sūtra as follows: प्रथमे दे
 उत्तमं वर्जयित्वा शं च नो मयश्च न इत्येका पुनर्मैत्रिन्द्रियमित्येका
 शिवा न इत्येका शं नो वातो वातु इत्येका शेषाणि सूक्तानि । अनेन शा-
 न्तिगणेन शान्नुदकं कुर्यात्. — sū. 3. यत्र शान्नुदकं क्रियते तत्र पृथिवी
 ओचायेति त्रिभिर्हविर्भिः शान्नुदकं शान्नुदकमध्ये प्रक्षिपेत् । अनेनैव कार-
 यिता प्रोक्षणाचमनादीनि प्रत्युचं करोति. — sū. 4. एष श्रंतातीयो
 गणः । यत्र श्रंतातीयेन प्रयोजनं तत्रायं सर्वत्र प्रयोक्तव्य इति । यथा
 श्रंतातीयेन तिस्राञ्जुहोति. — sū. 6. शान्तियुक्तानि । इह शान्नुदके
 सर्वेषां सूक्तानां समुच्चयः अन्यत्र सर्वत्र यद्योक्तेन न्यायेन विकल्पः न
 सूक्तविकल्पः. — sū. 7. उभयतः शान्तिगणस्य प्रारम्भे समाप्ते च... —
 sū. 8 fg. Keç. introduces with अथ शान्नुदकविधानमुच्यते. —
 sū. 9 (note 6). अवकरं विसर्जयति. — sū. 9 (note 3, page 30)
 अनुज्ञातः शान्नुदकं करोति शं नो देवीत्युवा सावित्री च अन्वयो यन्ति
 गणेन च शान्नुदकं करोति सधुगणेन बृहन्नगेन वा चतुर्गणैर्वा (cf. p. 28,
 note 7) सावित्री शं नो देवी । ततः पृथिवी ओचायेति चिः प्रत्यासिंचति
 शान्नुदके शान्नुदकं प्रक्षिपति. — sū. 10. एते चतुर्गणेन बृहन्नगेनैकेन
 वा शान्नुदकं कुर्वन्ति. — Keç. finishes the adhyāya as follows:
 शान्नुदककर्मपरिभाषा समाप्ता । नवमो कण्डिका । तत्र भद्रं लोकाः ।

प्रमाणं पार्वणे चैव प्रकृतित्वात्परोक्षेति ।

परिभाषा च सर्वार्था प्रथमे ऽध्याये संहिताविधौ ॥

इति प्रथमो ऽध्यायः. —

Adhyāya ii.

Kaṇḍikā 10.

sū. 2 (note 2). ... सारिकाजिह्वां बध्नाति ... सारिका कंठारिका प्रसिद्धा. — sū. 2 (note 3). कृशो भारद्वाजः. — sū. 4. ... कर्कश (1) बृहस्पदी ... — sū. 6. ये चिषप्ता (i. 1. 1) इति सूक्तेन क्षीरोदनं संपात्वाभिर्मन्त्रं भक्षयति ... पुरोडाशं भक्षयति ... रसान्भक्षयति । रसप्राशनं सर्वत्र त्वे क्रतुमित्थुषा (v. 2. 3) कर्तव्यं. Cf. Kāuṣ. 21. 21. — sū. 7. ये चिषप्ता इति (i. 1. 1) सूक्तेन उपनयनानन्तरं द्वादशरात्रम् ... बज्रमे-
च्छमेकत्र कृत्वाभिर्मन्त्रं उपाध्यायाय ददाति. — sū. 8. सुप्तस्त्रोपाध्या-
यस्य कर्षमनुमन्यते ब्रह्मचारी. — sū. 9. यदायदा उपाध्यायगृहं
याति तदातदा जपति ब्रह्मचारी. — sū. 15. ..उपाध्यायाय. — sū. 16.
शुक्लपुष्पहरितपुष्पे इति शंसपुष्पिका चन्धपुष्पिका प्रसिद्धे. — sū. 17.
सम्यक् वर्षस्त्रामो मेधाक्वामश्च प्रथमप्रवदस्व ... — sū. 19. अहं बह्वे-
भिरिति शुक्लपुष्पेत्वादि पञ्च कर्माणि आयुष्कामोऽपि करोति वार्षशक्तिकं
कर्मेति वचनात्. — sū. 23. ... आदित्यमुपतिष्ठते मेधाक्वामः. —
sū. 24. ... निद्रां त्यक्त्वा ... मुखप्रक्षालनं वर्षस्त्रामोऽपि करोति।...
मेधाकर्माणि समाप्ताणि. —

Kaṇḍikā 11.

sū. 1. पीर्यमास्यां निर्घृत्तिकर्म (Kāuṣ. 18. 1 fg.) कृत्वा सकृच्छ्रो भूते
सांपदं कुरुते. — sū. 3. ब्रह्मचारिगृहात् ... तृणान्वादधाति. —
sū. 4. (note 2). आरक्षपिपीलिकाक्षिद्रे. — sū. 5. संगृह्य स्नात्वा
कृत्वा ग्रामे आगत्य ... स्नात्वाः सकृच्छ्रुहोति. — sū. 6 (end). ... समा-
प्तानि ब्रह्मचारिसांपदानि ... शिष्यसंपत्तिर्भवति. — sū. 7. पूर्वेषु-
निर्घृत्तिकर्म कृत्वा (Kāuṣ. 18. 1 fg.) ग्रामसांपदानामधिकारः. — sū. 10
(end). समाप्तानि ग्रामसांपदानि ... ग्रामकामो यदा भवति तदा ग्राम-
सांपदं कुरुते. — sū. 15. 16. ये चिषप्ता इति सूक्तेन पृश्निमन्त्रो वि-
ह्वाया उत्साद्यमद्यो (!) परित्करणमस्त्रिहं (!) हृदयं दूरिश (!) उपनह्य etc. —
sū. 18. पृश्निमन्त्रं मीश्रधान्यं च दधिमधुमिश्रं कृत्वा ... चध्नाति।... समाप्तः
पृश्निमन्त्रः. — sū. 19. युग्मकृष्णसं सुवर्णमणिं. — sū. 20. साह-
पवत्से ओदने (Cod. तुंदने) पुष्पाकृतिमाक्षिष्य ... —

Kaṇḍikā 12.

sū. 1 (note 9). मादानककाष्ठमुत्तम्. — sū. 4. Keç. gives the मन्वानाणि (sc. कर्माणि) in full, repeating the proceedings described in Kāuṣ. 10. 4-6; 11. 12-18. — sū. 5. ..सामनस्त्राधिकार आ वर्चस्त्रेभः कर्मभ्यो यावत्...जातपुत्रस्य सामनस्यं क्रियते। यावज्जीवं संवातानां सनो-चायां सामनस्यं भवति. — sū. 6. उदकुशं संपातवन्तं कृत्वा ग्रामपात्रे भ्रामयित्वा... — sū. 8. Keç. also reads मुत्थानि several times, and glosses: आस्त्रेण रस्त्रेण सिक्ताणि मांसाणि. — sū. 9. सहृदयमिति etc. (see sū. 5) भक्तं संपात्याभिमन्त्र्याश्रयति ... सुरां प्रचर्हति पुत्रेभ्यः चैवर्हिक्त्रेभ्यः ... प्रपोदकं प्रचर्हति ... । सामनस्त्रानि समाप्तानि. — sū. 10. अथ वर्चस्त्राविधिं वक्ष्यामः । ये चिषप्ता इति सूक्तेन श्रीदुम्बरस-मिध आदधाति। सर्वत्र वर्चस्त्रामो ऽनुवर्तते आ राजकर्मभ्यो यावत् (Kāuṣ. 14. 1). — sū. 12. अथ कुमारीवर्चस्त्रमुच्यते ... । कुमारी रूपवती वर्चस्त्रिणी भर्तृगृहे प्रधाना भवति. — sū. 16 (note 16). वैश्वामूद्रानु-लोमजाः. —

Kaṇḍikā 13.

sūs. 1. 2. हस्तिवर्चसमिति हस्तिदन्तं वृद्धा उपतिष्ठते । ... हस्तिद-न्तमणिं बध्नाति. — sū. 3. हस्तिस्त्रोमानि साक्षाहिरस्त्रेण वेष्टित्वा... बध्नाति. — sū. 4 (note 6). The emendation of the word कृष्ण in the text to वृष्णि, as suggested in the note, is rendered certain by Keçava's gloss: ... सूक्ताभ्यां मेघनाभिरोममणिं ... साक्षाहिरस्त्रेण वेष्ट-चित्वा बध्नाति. — sū. 6. ... स्नातकादिसप्तमर्माणि स्नातोपावेन दत्त्वा ... — sū. 7. ... इदं कर्म चित्रियादीनां न ब्राह्मणस्य ... — sū. 11. चन्द्रनादिगन्धानासाय तस्मिन्मध्ये आकाशोदकं प्रविष्य चतुरङ्ग-स्त्रेण दर्भतृक्षेणालोड्य. — sū. 12. ... यस्त्रे गन्ध इति चिभिः...राज्ञां समासभते. —

Kaṇḍikā 14.

Keç. has the following introduction: अथ राजकर्मस्थुष्यम् । वां-ग्रामिकायां कर्मणां तन्त्रं वक्ष्यामः । अथत्यस्य वधकस्य वा अरस्त्रोरपीं (!) मन्त्रति इन्द्रो मन्त्रस्त्रितृचा (viii. 8. 1) मध्यमानमनुमन्त्रयते । पुतिरज्ज-रित्वर्धर्चेनापिपतनस्त्राणे (viii. 8. 2^a) रज्जुं निदधाति। धूमं परादृशेत्यर्धर्चेन (viii. 8. 2^a in a modified form) धूममनुमन्त्रयते । अपिं परादृशेत्यर्धर्चेन

(viii. 8. 2^a in a modified form) जातमपिमनुमंचयते । एष सेनापिः ।
 अथचसस्य (Cod. अथचसस्य; xix. 63. 1) बहिर्बैवनादि समानं सेनापिप्र-
 खयनं ग्रहणं पंचगुहीतमाज्यं । अभ्यातानानां कृत्वा लोहिताश्वत्थस्य शाखां
 रोपयति उत्तरतः । ततः प्रधानकर्म कुर्यात् । तत उत्तरतंचे विशेषः ।
 संगतिहोमांतं कृत्वा इमे अयंतु स्वाहेभ्य (cf. Kāuṣ. 16. 18) इत्येतेन मंचे-
 याज्यं जुहोति । ततो वधककाष्ठप्रज्वालिते ऽग्नी वामेन हस्तेन इक्ष्वां जुहोति
 (cf. Kāuṣ. 47. 3) पराभिजयन्तां (!) दुराहामोभ्यः (cf. Kāuṣ. 16. 19) औ
 स्वाहेति । ततः शाखायां दक्षिणतः प्रक्षिपति नीललोहितेनामूचि मंचेण
 स्विष्टकृदाशुत्तरतन्त्रं । एतत्सांयामिकं तन्त्रं । सांयामिकेषु सर्वेषु उद्धर्म-
 न्नायां प्रयोगः तन्त्रमध्ये ये प्रधानमन्त्रास्ते उद्धर्मवन्ति. — sū. 1. शची-
 हस्तिचासनानां कर्मणां विधिं वक्ष्यामः. — sū. 2. तं हस्ति(नं) संप्रति
 प्रतिमुखं रचमावर्तयति. — sū. 6. ये चिषप्ता इति सूक्तेन वेनुकाम-
 भिमन्त्र्य यत्र हस्तिनस्तचामिमुखो याति । समाप्तानि हस्तिचासनानि. —
 sū. 7. ... अयकर्मस्त्वनुवर्तन्ते आ राष्ट्रप्रवेशकर्मभ्यो यावत्. — sū. 8.
 इध्मसमाधानस्थाने धनुरिध्म(!) आदधाति... धनुःसमिध आदधाति. —
 sū. 9. श्वरेधोपसमाधानं ... श्वरसमिधः प्रादेशमाचीरादधाति. —
 sū. 11. ... विजयकर्मणि सांयामिकाणि समाप्तानि ... संयामे अयुध-
 मावे अयो भवति । एभिः कर्मभिः दृष्टमाचतः श्रवः पलायन्ते. —
 sū. 12. इयुनिवारणानि कर्मास्तुच्यन्ते ... अनेन कर्मणा पुष्पशरीरे
 इषवो न पतन्ति पार्श्वतो गच्छन्ति. — sū. 14. सर्वशस्त्रनिवारणानां
 कर्मणां विधिं वक्ष्यामः. — sū. 15. ... जुहोति सेनाप्री. — sū. 16.
 आरे ऽसाविति सूक्तेन शत्रुं दृष्ट्वा अपति. — sū. 17. अथ मोहनकर्मणां
 विधिं वक्ष्यामः... परसेनामोहनानि. — sū. 18. ओदनेन फलीकरणं
 पिण्डोकृत्य ... — sū. 19. ओदनेन सह कणिकां पिण्डोकृत्य ... —
 sū. 20. ... शर्कराः सूर्ये कृत्वा निष्पुनाति. — sū. 21. अप्वादेवताच-
 रतंच (Cod. अप्वा°, here, and everywhere else throughout this passage)
 आथ्यभागान् कृत्वाभिर्नः शत्रून्पिर्नो दूत इति सूक्ताभ्यां (cf. sū. 17) अहं
 जुह्यात् । निर्वपे प्रोचणे बहिर्होमे विशेषः । अप्वाथे (त्वा) जुष्टं निर्वपा-
 मि । अप्वाथे त्वा जुष्टं प्रोचामि अप्वां गच्छतु हविः. — sū. 22. 23.
 उद्देगकरकर्म उच्यते ... अवां सितपदां (!) शत्रुसेनां प्रति विसर्जयति ।
 चैतेन पादेन अवा वा अविवी एणी वा ... । इत्युद्देगकरं समाप्तं ...
 समाप्तानि परस्परौद्देगकरणानि मोहनसंज्ञनमित्यर्थः. — sū. 24. पुन-
 र्ययकर्मोच्यते. — sū. 25. स्वसेनारक्षणार्थं कर्मोच्यते ... स्वसेनां प्रति-
 दिशमुपतिष्ठते. — sū. 26. अथ स्वसेनाया उत्साहकरणं वक्ष्यामः. —

sū. 27. सेनयोर्मध्ये क्षितौ अपति निरीक्षमाद्यः. — sū. 28. परसेनायां प्रक्षिपति... उच्छ्वसन्... क्रुद्धः. — sū. 30. अथ जयपराजयविज्ञानमुच्यते।... शरतुष्यानि... आक्षिरसेनादीपयति... आक्षिरसो ऽपि चाण्डालापिः सूतिकापिः. — sū. 31. सेनयोर्मध्ये कृत्वा यान् धूमो ऽवतनोति ते जयन्ति यच्च धूमो गच्छति तच्च न जयः. —

Kaṇḍikā 15.

sū. 1. अथ सांयामिकं विधिं वक्ष्यामः जयकर्मास्तुच्यन्ते।... मूक्ताभामाश्रय्यां पात्र्यां त्रिवृति गोमयपरिचये ऽपि प्रज्वाला इक्षिपृष्ठे शुभमभिमुखो गच्छन्नायं जुहोति... पुष्पशिरसि... तत्पात्रं प्रक्षिपति भूम्यां. — sū. 4. युद्धे मृतस्य पुष्पस्त्रेधममुपसमाधाय उपरि चक्रं धारयित्वा दोर्घदण्डेन सुवेष्ट... — sū. 5. ... युद्धं योजयेत्. — sū. 7. वैज्जाय सांयामिकं वक्ष्यामः. — sū. 8. ... सेनापतिजयकर्म... दृष्टानाजकजयकर्म. — sū. 9. स्वसेनाजयपराजयपुष्पवधशङ्कायां... विज्ञानमुच्यते।... उदपात्रमभिमन्त्र्य ततो द्वौद्वौ योद्धारी अवेष्टयेद्वाजा. — sū. 10. यं न पश्येत्तं न युध्येत योधयेत्. — sū. 11. अथ नवरसे घटिते संस्कार उच्यते... — sū. 12. अचारोग्यविधानमुच्यते ब्रह्म जज्ञानमनाप्तेति (v. 6)... — sū. 15. अथ सांयामिकविधानमुच्यते... एका आत्मसेना रज्जुर्वितीया मध्ये मृत्युः तृतीया रज्जुः परसेना। एवं संकल्पः। तत आक्षरिषु निधाय इष्यते यस्य उपरि मृत्युर्गच्छति तस्य सेनाया जयो भवति. — sū. 18. ... आरोग्यविज्ञानकर्म जयविजयपराजयविज्ञानकर्म। एकरज्जुमुखमध्यमाधरविज्ञानकर्म। एतानि चोचि कर्माणि भवन्ति।... इषोका शरमया वा वीरिणमया वा कर्तव्या. —

Kaṇḍikā 16.

sū. 1. अथ चासनं परसेनाविद्वेषणमुच्यते... — sū. 3. सोमाङ्कुरमणिं... बभ्राति. — sū. 4. राजा चिः कटकं धामयति. — sū. 6. ... जयकाम इदं कर्म कुर्यात्। जयकर्माणि अनुवर्तन्ते अस्मिन्वस्ति राट्प्रावगमनं यावत् (sū. 27). — sū. 7 fg. अभयकर्म उच्यते... — sū. 8. अभयं व्यावापृथिवो इति सूक्तेन (vi. 40) सप्तश्वीन्यजते प्रतिदिशं सेनायाः... प्रतिदिशं सेनाया उपतिष्ठते वा। ज्ञेयो ऽसि नायवेति सूक्तेन (vi. 48) सप्तश्वीन्यजते उपतिष्ठते वा सेनायाः प्रतिदिशं... — sū. 9 fg. उक्तमभिमन्यनमादौ इन्द्रो मन्यत्वादि... अपि मन्यति. — sū. 14. अथ सपत्न्ययणिकर्म उच्यते। अरस्त्रे... न ग्राममध्ये कुर्यात्।...

(बधकः) कृमिमासकः... (आहः) तिर्थिसमिधः. — sū. 16 (note 15).
 ... भांगानि ज्वालानि (!) ... सेनाक्रमेषु वपति. — sū. 17. ... सेना-
 क्रमेषु वपति. — sū. 18 (note 2) स्वाहिभ्य इत्यभिषेभ्यः... — sū. 21.
 आवत्सानि (!) वयकर्मास्तुच्यन्ते । ये बाहव इत्यनुवाकं मुद्रकास्ते वपति
 कर्ता. — sū. 23. ... सर्वत्र पाशेषु आश्रयेषु कूटेषु भाङ्गेषु जालेषु बा-
 धकदण्डेषु वज्ररूपेषु पात्रेषु चेङ्किङालङ्कारणेषु कुक्षानुमंचणं कुर्यात्... —
 sū. 24. चिवन्धीनि लोहमयानि ... वज्ररूपाणि लोहमयानि अर्बुदिह-
 पाणि पृषदाज्येन संपात्वाभिमंत्र्य निवपति. — sū. 25. ये बाहव
 (ix. 9. 1) इत्यनुवाकेन श्रितिपदीं आज्यं पृषदाज्येन संपात्वाभिमंत्र्य राज्ञो
 (Cod. राज्ञा or राज्ञा?) दण्डे वध्नाति. — sū. 26. द्वितीयां श्रिति-
 पदीं... शत्रुसेनां प्रचिपति... । श्रितिपद्योर्दयोररस्त्रे कर्म. — sū. 27.
 अथावशं राष्ट्रप्रवेशकर्मविधिं वक्ष्यामः । स्वराष्ट्रे (!) यो निष्क्रान्तः
 शत्रुणा पुनः प्रवेशमिच्छति तस्मैदं कर्म. — sū. 28. ... आनुमुष्का (!)
 कृणा ग्रीहयः पुनश्च्युताः क्षिप्तानि कायानि (! for सस्त्रानि?) पुनश्च्यु-
 तानि... सर्वस्त्रामर्दितायां भूमौ पादानिष्क्रान्तो (!) राजा तदा हृदं करो-
 ति. — sū. 30. ... सेनाकारं (!) पुरोडाशं... — sū. 31. ततो लोष्टेन
 पूरयेत्... क्षीरीदनं स्नातोपाकं राजानमाश्रयति. —

Kaṇḍikā 17.

sū. 1. अथ लघु अभिषेककर्मोच्यते (cf. the term महाभिषेक below,
 in connection with sūtras 11 fg.) ... माण्डलिकस्य सामन्तस्य युवराजस्य
 सेनापतेरन्यस्य कस्य चिदभिषेकः... । शास्त्रमुदकं करोति महानद्या उदकेन
 च पुष्कराशामुदकं देववृक्षमुदकं दिव्यमुदकं च । उदकानां विकल्पः समु-
 च्यो वा. — sū. 2 (note 5). ... दक्षिणतो वेद्याः... — sū. 3
 (note 7). खट्वायां आर्षभं चर्म आसीर्य तत्र राजानमारोहयति. —
 sū. 4. उदपाचमुभावप्यासिंचति (!). — sū. 6 (note 11). ... राजा
 ब्रूते. — sū. 7 (note 13). ब्रह्मा ब्रूयात्... — sū. 10. Keç. adds
 the following statement: अभिषेकादनन्तरं घृतावेक्षणमाराचिकं (cf.
 Ath. Pariç. 6 and 7) राजकर्मणि पिष्टरात्रादीनि कर्माणि (cf. Ath.
 Pariç. 5) प्रत्यहं कर्तव्यानि... — sū. 11. महाभिषेकविधिं
 वक्ष्यामः स सार्वभौमस्य भवति. — sū. 16. राजकीयो महासूद्रः
 प्रचालनं ददाति. — sū. 17. राजा ब्रूतकीडां करोति. — sū. 18.
 ... वैश्वः राजानमुपतिष्ठते उत्सुजायुष्मन्निति मंचेत्. — sū. 19. ततो

राजा व्रते ... — sū. 21. राजानमाश्रयति. — sū. 25. ...राजा-
माश्रयति. — sū. 26. स्त्रीणां गृहे याति. — sū. 27. तत्र मधुपर्कं
देयः । महाभिषेकः समाप्तः । अतो भूप्रभृतिराजकर्माधिकारः । घृताभि-
षेकं (Ath. Pariç. 6) पुरोहितकर्म (Ath. Pariç. 3) आराधिकं (Ath.
Pariç. 7) नक्षत्रपूर्वा सहपूर्वादिकं कर्तव्यं. — sū. 30. ... गृहेषु
आहूता समिध आदधाति. — sū. 34. अथ वाचयेदिति विद्वत्
मन्त्रो वाचार्थाः. — Keç. adds here: समाप्तानि राजकर्माणि । तत्र
श्लोकः । मेधासांपदकर्माणि सांमनस्यं च वर्षसांपदं क्रमाच्च राजकर्माणि
द्वितीये ऽध्याये महर्विधा. —

Adhyāya iii.

Kaṇḍikā 18.

sū. 1. अथ निर्वृत्तिकर्मणां विधिं वक्ष्यामः । आ पुष्टिकर्मण्यो वायव्य
(sū. 19) ... — sū. 11. प्रदक्षिणं भूत्वा निर्वृत्तिदिग्भ्रमभिमुखो भूत्वा
ये चिषप्ता इति सूक्तिनाम्यं सकृज्जुहोति. — sū. 12. अथो ह्युपोषणहो
जुहोति. — sū. 14. ... धानाः शर्करामित्रांसकृज्जुहोति (1). — sū. 15.
सह पिटकेन तृतीयामाहुतिं जुहोति. — sū. 16. काकवह्नाणां सो-
हकंटकं बद्धा कंटके पुरोडाशं बध्नाति तथा निर्वृत्तभिमुखो भूत्वा प्र-
पतेत इत्युवा काकं विसर्जयति. — sū. 17. नीलं वस्त्रमधः परिधत्ते
रक्तवर्णमुपरि आच्छाद्य मुक्लवस्त्रीणीयं कृत्वा या मा लक्ष्मीरित्युवा
सोहखल्लेन (Cod. ०बंछेन) सह उष्णीवमुदके प्रक्षिपति. — sū. 18.
एकग्रतं बध्ना (1) इत्युवा रक्तवस्त्रं सोहखल्लेन सहाप्यु चिपति । एता एवा
इत्युवा नीलं वासो सोहखल्लेन सहाप्यु चिपति... गृहे आवच्छति । ततः
कर्माणि कुर्यात्पौष्टिकानि सांपदानि च । समाप्तानि निर्वृत्तिकर्माणि. —
sū. 19. पूर्वस्य चिवाकर्मादीनि पौष्टिकानि तानुच्यन्त आ भेषज्येभ्यः कर्मण्यो
वायव्य (Kāuç. 25. 1 fg.) । ... एतत्कर्म चैत्र्यां पौर्णमास्यां कुर्यात् । अथवा
चिवागवचे कुर्यात् । नित्यं चैत्रीकर्म. — sū. 22. ... परमुषण्युषेनाह्नाति न
हस्तेन. — sū. 26. Keç. describes the मन्वाक्तानि कर्माणि by the rites
detailed at 11. 11 fg. — sū. 27. अध्वानं गच्छता पुष्टिकर्माण्युच्यन्ते. —
sū. 28. 29. यदा गच्छति तदा एतत्कर्म । यदा ग्रामं गच्छति तदा एतत्कर्म
कुर्यात् । समाप्तं प्रक्षानकर्म. — sū. 30. 31. यद्यार्थं वाचते तदा द्रव्यकाम
एतत्कर्म कुर्यात् । अथवा निष्कामो ऽपि करोति. — sū. 32-34. अथ
समुद्रकर्म सर्वफलकर्म व्याख्यास्यामः । अभ्यातानां कृत्वा ततश्चत्वारः
पूजकाः पञ्चाशसमिन्धनं चत्वारो दर्भपूजका व्यतिषङ्गेन जुहोति । एवं

अभिज्ञारकं द्वितीयं तस्योपरि दर्भमारकं । पुनरपि तत्रैव च अष्टौ उपर्यु-
परि कृत्वा ततो ब्रह्मवज्जानेन सहस्रधारेणाज्यं जुहोति. — sūs. 37. 38.
सात्त्विकस्याग्नेः प्रक्षयनं । अथवा सत्त्वस्थाने (Cod. शत्रु^०) एतत्कर्म करोति
धनधान्यपुष्पसखीयशोभेधाधर्मकामः । आयुर्वैद्यप्रजासंपन्नमकृपादि ...
संपद्यते समुद्रं हत्वापद्यते कर्मेति वचनात्. —

Kaṇḍikā 19.

sūs. 1. 2. अथ गवां रोमेषु गवां पुष्टिप्रजननेषु शान्तिव्रज्यते । ...
बज्रदुग्धा गावो भवन्ति ज्वरनष्टमासादिरोमे एतत्कर्म गर्भग्रहक्षार्धमे-
तत्कर्म भवति. — sū. 3. तडानमववृष्य ततो नाः पाययति । समा-
प्तानि गवां पुष्टिकर्माणि. — sū. 4. सर्वार्थानि पुष्टिकर्मास्तुच्यन्ते । द्वाभ्यां
महानदीभ्यामुदकमाहृत्य सर्वत उपसिध्य. — sū. 7. अथ सखीकर्म
व्याख्यास्यामः । ... वृक्षं गृहे सखी नास्ति तस्य गृहात् ... — sū. 8.
श्रीमतो गृहाद्गोमयमाहार्यं ... — sū. 9. अथ समुद्रे इदं कर्म क्रियते
पुष्टिकर्म । सखीविनाशकर्मस्तुच्यन्ते । शपेटमालिष्यासु निविध्य
तत्रापिं प्रक्षीय । शेरभवेति सूक्तेन भक्तं संपात्वाभिमंत्र्यान्नाति...पुष्टार्थी.—
sū. 10 (note 14). कंडितयवानां ... — sū. 14. मोष्ठकर्मणां विधिं
वक्ष्यामः. — sū. 18. गोवाटे पांसुकूटं कृत्वा अर्धं दक्षिणेन निक्षिपति. —
sū. 20. चतुर्थे उत्थाय ... अन्नाति. — sūs. 22. 23. अथ सर्वकामम-
न्विशान्तिव्रज्यते (Cod. सर्वकामा^०) ... पासाशमखिं पिवासितं कृत्वा
संपात्वाभिमंत्र्य वज्राति अथोदज्ञादयस्त्रिंशो दधिमधुनि वासवित्वा
वज्राति परिभाषावचनात् (Kāuṣ. 7. 19) । पसाशादिचतुर्षु मणिषु संद-
ध्यते पुष्टिकामः । ... तिस्रकमखिं ... वरकमखिं ... खदिरपसाशमखिं ...
वज्राति. — sū. 26. ... तसाशमखिं वज्राति. — sū. 27. ...समाप्ता
मन्विचन्वज्रशान्तिः. — sū. 28. अथ अष्टकाकर्म...पुष्टिकामो वा नित्यं
वा ... कुर्यात् । माघाष्टकायां पूर्वाह्णे यज्ञोपवीती शालानिवेशनं समू-
हयति । उपवत्सग्नस्तमश्चित्वा स्नातो ऽहतवसनः प्रयुक्ते रात्रौ वज्रातन्त्रं
पाकयज्ञविधानं धानादीनां अपणं कृत्वा । तत आज्यभागानां कृत्वा ततः
पुरस्तादग्नेः प्रतीचीं गां धारयन्ति । पश्चादग्नेः प्राक्मुख उपविश्य अन्वा-
रव्याय शास्वदकं करोति । पथमा ह व्युवास सेति सर्वेषां सूक्तेन घृतं
जुहोति । विः सूक्तावृत्तिः । ततो मांसहोमे प्रथमा ह व्युवास सेति सर्वेषां
तिस्रः पश्चादाहुतीर्जुहोति. — sū. 29. ततः प्रथमा ह व्युवास सेति
सूक्तेन सर्वेषां स्नातोपाकं जुहोति. Then follows a passage corre-
sponding to Kāuṣ. 188. 1 fg. —

Kaṇḍikā 20.

sū. 1. कृषिनिष्पत्तिकर्म वक्ष्यामः । चेचे गत्वा... — sū. 4. हासिको
अन्वांसगुरो वृषभान्युनक्ति वरुद्रं हसमिति वचनात्. — sū. 5. ...सो-
हफासमभिमन्त्र्य हसे प्रतिकर्षति. — sū. 7. ...अपूपानभिमन्त्र्य हसे
फासमुखे ददाति । ततः ... कर्ता हसेन कृषति. — sū. 8 (note 9).
हासिकाय. — sū. 9. तिस्रः सोताः प्राचोर्हासिकः कृषति. — sū. 14
15. ...उदपाचे निदधाति । तेनोदकेन हसं सर्वमनक्ति. — sū. 16-19.
यच सीता संपातिता तंस्यान्वासात् मृत्तिकां पत्नी गृह्णाति हसेन । अतो
ऽन्यो मनुष्यः पृच्छति किमाहारीः । ततः पत्नी ब्रूते वित्तिं भूतिमिति. —
sū. 20. मृत्तिकां निदधाति पत्नी. — sū. 21. ततो सोहफासं घृते-
नाभ्यज्य तचैव चेचे निदधाति. — sū. 22. सीताशिरःसूत्रेषु... —
sū. 23. एकैकस्याः सीताया दक्षिणे चमसे रसान्प्रक्षिप्य मध्यमेषु विरुद्धं
निदधाति पुरोडाशमुत्तरेषु निदधाति. — sū. 24. चमसोपरि दर्भा-
यान्निदधाति ततस्त्रयसान्पांसुना प्रच्छादयति मृत्तिकां ददाति तच । ततः
प्रभाते अवस्रं तस्मिन् चेचे द्वितीये ऽह्नि कर्षितव्यं । एतत्सर्वं एकं कर्म ।
कृषिभ्यः निष्पत्तिकर्म समाप्तं. — sū. 24. अथ वृषभसामकर्म उच्यते... —
sū. 25. ...आनडुहसांपदं कर्म समाप्तं. —

Kaṇḍikā 21.

sū. 1. अथ स्नातिकरणकर्म उच्यते. — sū. 5. 6. यदायदा भक्तं
राध्यते तदातदा अभिमन्त्रयते । यदा दीयते कण्डेन... निष्पवने रंधने
परीक्षणे (? Cod. °षणे) दाने च सर्वचाभिमन्त्रणं. — sū. 7. स्त्रिरधान्यमचयं
भवति । समाप्तानि स्नातिकरणानि पुष्टिकर्मास्तैव वर्तन्ते. — sū. 8.
संध्याकाक्षे. — sū. 9. यदा प्रथमं होममिच्छति तदा इदं कर्म
करोति. — sū. 11. सूर्यस्त रश्मीनन्विति तिसृभिर्द्वादशगान्धां (!)
बध्नाति । इह वत्सां नि बध्नीस इति पादेन वत्सां बध्नाति । अयं
घास इति पादेन घासं ददाति गोभ्यो वा वत्सेभ्यश्च (!)... । समाप्ता गो-
शान्तिः. — sū. 12. वस्त्रसांपदानि (Cod. वत्स°) कर्मास्तुच्यन्ते. —
sū. 13. ... सूत्रेण परिवेष्ट्य घृतेनाक्ता आदधाति. — sū. 14. ... इषीकाः
तिस्रो मधुना चिकसेन (!) प्रक्षिप्ता आदधाति. — sū. 15. 16. ज्येष्ठेन
पुत्रेण सह भागविधिं वक्ष्यामः । उत पुत्र इत्युक्ता गृहकाष्ठकाया अभिमन्त्र्य
ततो गृहं कारयेत्पुष्टिकामः पुत्रो वा सांपदं करोति पिता वा करोति. —
sū. 17. ... आर्द्रपाणि (!) भूत्वा शान्तशासया अक्षं जपित्वा पुत्रं पिता
पुत्रभागं प्रयच्छति. — sū. 18. 19. प्राग्भागमपाकृत्य पुत्रस्त गृहे गोधनं

वन्नाति । अपिसंमुखं कुरुते । पुत्रस्य भागं क्रियते. — sū. 20. आग्नेया
अमावास्या भविष्यति तस्यां... पुत्रस्य धातारो ऽपि अग्नेविधानेन भागं
कुर्वन्ति । समाप्तं विभागकर्म. — sū. 21—23 ...त्वे क्रतुमितृचा सर्वत्र रस-
प्राशनं परिभाषा सर्वस्मिन्नथर्ववेदे रसकर्मसु पाकयज्ञविधानेन प्रजापतये
चर्चं अर्पयित्वा । सुष्व वर्षमिति अथा जुहोति... पुष्टिकामः । अमावा-
स्यायामस्त्रमिते रात्रौ वस्तीके दर्भानास्तीर्थं तत्र दीपं ददाति. —

Kaṇḍikā 22.

sū. 1. पुनः ... पुष्टिकर्मास्तुच्यन्ते ... — sū. 1 (note 5). Keç.
also reads भृष्टपिष्टं(संज्ञं). — sū. 6. चैत्रकामस्य कर्म उच्यते । यत्र चैत्रं
कामयते तस्मिन्चैत्रे इदं कर्म कुर्यात्. — sū. 7 ... सप्तयामसाभकर्म. —
sū. 10. अथ समुद्रकर्म उच्यते. — sū. 10 (note 7). उदक्कां. — sū. 14.
अथ समुद्रकर्म उच्यते । शत्रुदेशे गत्वा गार्हपत्यदक्षिणाग्न्याहवनीयेषु
कर्म कुर्यात् । ततो गार्हपत्ये अम्भानागतं कृत्वा ममाग्ने वर्ष इति साकृप-
वत्सं गार्हपत्यमृतं गार्हपत्ये प्रथमं संपात्य ततो दक्षिणापितन्त्रं (Cod. °पिं°)
कृत्वा पूतोक्ते स्तरणं । ततः अम्भानागतं कृत्वा तमेव साकृपवत्सं संपात्य
ततः आहवनीयभागस्तरणं । ततस्तमेव साकृपवत्सं संपात्यनेनैव सूतेन
ततः पश्चात्सकृदभिमन्त्रणं कृत्वा ततो ऽग्न्याति । गार्हपत्यप्रभृति उत्तरतन्त्रं
कुर्यात् । आशनं गार्हपत्यदेशे करोति । उत्तरतन्त्रं । व्रतग्रहणादि करोति ।
दक्षिणाग्न्याहवनीयगार्हपत्येषु यथाक्रमं व्रतग्रहणादि ... । गार्हपत्यस्य
दर्भैः स्तरणं । दक्षिणाग्नेः पूतोक्तेः । आहवनीयस्य भाङ्गाभिः ... । समाप्तं
समुद्रकर्म. —

Kaṇḍikā 23.

sū. 1. अथ नवे गृहे अग्निशालायां गोशालायां वा ग्रामे वा पुरे वा
अन्यत्राभितेतेषु वा कर्माणि ... पाषाणमये वा काष्ठमये वा तृणमये वा
इष्टकामये वा सर्वत्र नवे वासिते इदं कर्म... — sū. 6. तूष्णीमादौ
वाग्यमनं कृतमिहैव स्तेति वाग्विसर्गः. — sū. 7 ... अपौ रविकां (!)
औदुम्बरं दत्त्वा आश्वं जुहोति । धूमं नियच्छति । क्षेपं प्राप्नीयात्. —
sū. 9. दायादिषु विभागकर्म वक्ष्यामः. — sū. 12. अथ चित्राकर्म चित्रानक्षत्रे
उच्यते... संभारान्संपातयति । वृक्षशाखा । उदकं । करम्बकं । औदुम्ब-
रशकलं । ताम्रकुरिका. — sū. 14. ... वत्सकर्णं छिनत्ति. — sū. 15.
... कर्णलोहितं (emend कर्माभ्यां in Dārila's comment to कर्णाभ्यां)
रसमिश्रितं... अन्नापयति (!) पुष्टिकामः. — sū. 17. अथ कृषिकर्म
उच्यते. —

Kaṇḍikā 24.

sū. 1. 2. बीजवापनं कर्म करोति... केदारे वा चेचे निवपति।
 बीजगुष्टीभोजस्य । ततः पांसुभिराक्षादयति. — sū. 3-6. उच्चस्त्राणे
 गत्वा ततो अम्भातानानां कृत्वाभि त्वमिति चतुर्ध्वेन सूक्तेनोदपात्रं
 संपात्र तदुदपात्रं सोमरसमित्रं सारूपवत्सं ओदनं संपात्राभिमं-
 त्र्याम्राति । तत उत्तरतन्त्रं । प्राग्द्वारप्रत्यग्द्वारे मण्डपे एतत्कर्म । पश्चा-
 त्मण्डपमग्निना दहति. — sū. 7. ... एकवारप्रसूता गीर्गुष्टिः । गो-
 दाममणिं ... वध्नाति पुष्ट्यर्थी. — sū. 8. ... अम्राति पुष्ट्यर्थी. —
 sū. 9. ... इत्युषा वपया वृषभस्त्रेण यजते वशाविधानेन (Kāuṣ.
 44. 1 fg). — sū. 16. अथ प्रवत्सत एकाग्रिकस्य इदं कर्म कथ्यते । इहैव
 स्त्रेति गृहं मानुष्यांश्चावेचते. — sū. 18. अथ प्रवेशो याजमानं (!) यदा
 आगच्छति तदा इदं कर्मोच्यते । मीनं कृत्वा समिधमादाय गृहं दृष्ट्वा
 ऊर्ध्वं विधदिति षडर्थं सूक्तं जपति । वामेन हस्तेन समिधः कृत्वा दक्षिणेन
 शाखावलीकं संस्तभ्य जपति ऊर्ध्वं विधदिति । तत ... समिध आदधाति
 अग्नी । सुमङ्गलीति (!) कल्पजेन स्त्रूणे गृह्णात्युपतिष्ठते । यददामीत्युषा वा-
 मिसर्गं करोति । गृहपत्यासाद् उपविश्योदपात्रं निनयति तूष्णीं... दूर्वा-
 याणि अञ्जुलिकायां (!) कृत्वा पूर्वापरमिति (the words दूर्वापरिमिति
 in Dārila are a corruption of this pratika) षडर्थं सूक्तं (vii. 81) जपति । अमा-
 वास्यायां केचिच्चन्द्रमसं दृष्ट्वा जपं कुर्वन्ति पुष्टिकामाः. — sū. 19. अथ वृषो-
 त्सर्गविधिं वक्ष्यामः । ... अथभं संपात्र विवाहवदपिपरिचयनं कृत्वा सह
 वत्सतरीभिः विसर्जयति. — sū. 22. अत... एकादशाहे वृषभं करोति
 तदा शान्त्युदकं कृत्वा ततो वृषोत्सर्गं करोति । वृषोत्सर्गः समाप्तः । वृष-
 भपुच्छं गृहीत्वा देवपितृभिभ्यो ऽहं ददे अथभमुच्चारयति. — sū. 24. 25.
 अथायहायणीकर्म उच्यते । रात्रौ अम्भातानानां कृत्वा चयस्वरवः अपवि-
 तव्याः । सत्त्वं बृहदित्यनुवाकेन पश्चादपेर्दभेषु खदायां भूमौ एकं चरं
 सकृत्सर्वज्जतं जुहोति. — sū. 31. सत्त्वं बृहदिति नवभिः शक्तिवेति
 दशम्या (xii. 1. 1-9 and 59)... — sū. 36. सत्त्वं बृहदित्यनुवाकेन कृषि-
 कर्म आयोजनं कर्म भवति. — sū. 37. यस्यां सदोहविधाने इति
 तिसृभिराज्यं जुहोति । तत उत्तरतन्त्रं । वरो म आगमिष्यतीति वरस्य
 प्रार्थितोऽभिलाषः उत्कृष्टपुचधनादि वा सर्वफलकामः. — sū. 38.
 ... उपतिष्ठते पृथिवीं पुष्टिकामः... — sū. 39. निधिं विधतीति द्वाभ्या-
 मुपतिष्ठते पृथिवीं मणिहिरण्यद्रव्यनिधिरत्नकामः. — sū. 41. वृष्टि-
 काले यस्यां कृष्णमिति नवोदकमभिमंत्र्याचमनं करोति पुष्टिकामः ।
 यस्यां कृष्णमित्युषा नवोदकमभिमंत्र्य स्नानं करोति पुष्टिकामः । नवो-

दक्षस्य कर्म समाप्तं. — sū. 45. सर्वे मन्त्राः पृष्टिकर्मसु पठिताः तृतीये
ऽध्याये तेषामुपधानमुपस्थानं भवति ... । एते मन्त्राः पौष्टिकाः... पौष्टि-
कानां सर्वेषां मन्त्राणां हविष्यपधानमुपस्थानं वा करोति विकल्पेन... —
sū. 46. At the end of the adhyāya Keç. has the following: ततः
श्लोकः ।

पूर्वं निश्चितिकर्माणि सर्वपापापनुत्तये ।

पौष्टिकानि ततः पश्चात्तृतीये संहिताविधी ॥

सप्तमी कण्डिका । इति कौशिकपद्धतौ तृतीयोऽध्यायः. —

Adhyāya iv.

Kaṇḍikā 25.

sū. 1—8. ... भेषजशान्तिर्भेषज्यशब्देनोच्यते । तच्च द्विविधा व्याधयः ।
आहारनिमित्ता अन्यजननपापनिमित्ताश्च । तथाहारनिमित्तेषु चरकबा-
ह्वसुश्रुतेषु ... व्याध्युपशमनं भवति । अशुभनिमित्तेषु अथर्ववेदविहितेषु
शान्तिकेषु व्याध्युपशमनं भवति । तथा चाये वक्ष्यति । अनुक्तान्वप्रति-
षिद्धानि (!) भेषज्यानामंहोसिद्धाभिः (cf. Kāuṣ. 32. 26, 27) सर्वाणि कर्त-
व्यानि । उक्तान्वनूक्तानि (!) च कर्तव्यानि । बन्धनपायनादीनि च कार्याणि. —
sū. 5. ... मुखवस्त्रोर्विमाष्टिं अङ्गुवजोच्च ... तद्वणस्य यदि वक्ष्यसदा
एतत्कर्म. — sū. 6. अथ ज्वरातिसारभेषज्यानुच्यन्ते । ... मुञ्जपु-
ष्पमयं मुञ्जरज्ज्वा ... बध्नाति. — sū. 7. अतिसारे चातिमूत्रे च
भेषज्यं ... — sū. 8 ... अपानं स्रवति. — sū. 9 ... अपानं शिथलं वा
नाडीं वा व्रणमुखं धमति अतिसारे । समाप्तानि ज्वरातिसारे अतिमूत्रे
अङ्गनाडीप्रवाहे च भेषज्यानि. — sū. 10. अतिदुःखमूत्रे दुःखपुरी-
षकरणे च शमनभेषज्यानुच्यन्ते । ... विज्ञा शरस्त्रेति द्वितीयेन हरी-
तकीं कर्पूरं वा संपात्वाभिमन्त्र्य बध्नाति. — sū. 12 ... विषितं ते वस्त्रविष-
मिति द्वाभ्यामृग्भ्यां मूषिकमृत्तिकोपरि उपविश्व अपति । ... तृणोपरि
उपविश्व अभिमन्त्रयते । ... वस्त्रविषममुखमभिमन्त्रयते । ... दाह्यतश्च शक-
लान्धिमधितोपरि उपविश्व ततो ऽभिमन्त्रयते । ... ज्वरप्रमन्दोपरि
उपविश्व अभिमन्त्रयते । ... दाह्यतश्च शकलानामुपरि उपविश्व व्याधितं
ततो ऽभिमन्त्रयते मूत्रादिप्रतिबन्धे मूत्रं मुच्यतामिति (i. 3. 6—9) लिङ्गात्. —
sū. 13. ... व्याधितमारोहयति. — sū. 14. ... व्याधितः शरं प्रविशति. —
sū. 15. ... शरशिथिलमभिमन्त्र्य निष्फोटति (!) शिथलं चर्मयो निःसारय-
तीत्यर्थः. — sū. 16. ... लोहशलाकामभिमन्त्र्य शिथले प्रवेशयति । मूत्र-
प्रवाहं विदारयति. — sū. 17. विज्ञा शरस्त्रेति द्वितीयेन द्रुग्भीं व्या-

धनुषं (! for आ०?) अघने शिञ्जदेने उर्ध्वं कृत्वा मोदोहन्वामुदकं कृत्वा
 यवानेकविंशतीन् (!) प्रचिष्य तेन उदकेन धनुषमुपरिफलं सिञ्चति सूतं
 अपित्वा । यथा उदकं शिञ्जे पतति तथा कार्यं. — sū. 18. ... यवो-
 धूमवल्लीपद्ममूलं पाविका एतानि क्वाचयित्वाभिमन्त्र्य व्याधितं पाययति।
 समानानि मूत्रप्रतिबन्धे दुःखमूत्रकरणे दुःखपुरीषकरणे . . . उदरपू-
 र्णनिरोधकरणे च एतानि भेषज्यानि कार्याखारोग्यकामः (!). — sū. 20.
 अथ सर्वरोगभेषज्यानुच्यते। अभातागानां कृत्वा अम्ययो यन्तीति...वायोः
 पूत इति . . . सूक्तेनाज्यं जुहोति । पलाशोदुम्बराद्याः समिध आदधाति
 सर्वव्याधिभेषज्यकामः. — sū. 21. अथ सोमभक्षणे भेषज्यमुच्यते।...
 सोमपवने सोमरसाद्यने सोमपाने सोमाभिवधे च सोमविषये व्याधि (!)
 उत्पन्ने भेषज्यं समानं. — sū. 22. अथ भूततन्त्रकर्माख्युच्यते। भूतपि-
 शाचशङ्कायां शान्तिश्च्यते।...कुक्कुसाज्जुहोति । ...तुषाज्जुहोति । ...बुधं
 जुहोति । . . . काष्ठशकलानि जुहोति (cf. Kāuṣ. 14. 15) । . . . अभा-
 धेयानां धूमं नियच्छति । पिशाचगृहीतं पुष्टं धूमं पाययति । गृहे ग्रामे
 वा पत्तने चेत्ये वा देवगृहे वा यत्र क्वचित्पिशाचशङ्कास्ति तत्र होमं
 कृत्वा धूमं नियतं कुर्यादित्यर्थः । . . . पिशाचगृहीतं पुष्टमन्वाह . . .
 आक्रोशं ददाति. — sū. 23. कर्कटिकासमिध आदधाति । . . .
 मुसलकाष्ठशकलानि जुहोति । . . . खदिरसमिध आदधाति । . . . सर्व-
 पसमिध आदधाति. — sū. 24. . . . खदिरवितस्त्रिमाचशङ्कुन्सप्त वा
 नव वा अभिमन्त्र्य पश्चादपेर्निखनति । भूमिं समां करोति । अक्षी नि
 विध्य इत्युषा निखननमन्त्रः पिशाचोपद्रवे. — sū. 26. . . . शर्करान-
 भिमन्त्र्य (!) शयनं वा अंतराणि वा गृहं वा . . . परिकिरेत् रक्षो-
 भये. — sū. 27—29. अमावास्यायामभातागानां कृत्वा शरमयं बहिः
 स्तृण्वति सर्वपेध्मानामुपसमाधानं । . . . सकृद्गृहीतान्यवसक्तजुहोति । . . .
 एतस्मिन्नन्ते (!) यवराशिमध्यात् मुष्टमेकां गृहीत्वा उलूखलेन . . . अग्रद-
 क्षिणं पिष्यते ततो व्याधितं संपात्य शणसूत्रेण जिह्वामार्जनेन करोति । ततो
 ग्रहणमुक्तो (! for *मुक्तं?) न करोति शयेन (Cod. शये) जिह्वामार्जने ततो न
 गतो ग्रह इति विजानीयात्. — sū. 30. अथ ग्रहाभिचार उच्यते इदं कर्म
 अवज्ञमस्य ग्रहस्य वशीकरणमुच्यते. — sū. 30 (note 1, p. 70). . . . पला-
 शपुटेन जुहोति. — sū. 31—33. अथास्मिन्गृहे पिशाचो ऽस्ति वा न
 वास्ति संशये इदं कर्म उच्यते । . . . सर्वपेध्मं शरमयं बहिर्भिमन्त्र्य शा-
 लाया उपरि निदधाति । . . . ततः प्रभाते निरीक्ष्य । विकृते पिशाच-
 शङ्का । तदा उक्तो होमः वीरिणतूलमित्यादि (sū. 30). — sū. 34
 (note 7) . . . पिशाचगृहीतं पुष्टं. — sū. 35—36. रात्रिकर्माख्य-

अन्ते । रघौ . . . उख्ये अभिमन्त्र्य परस्परं संघृष्यति (!) । ततः प्रभाते स्वस्निदा इति सूक्तेन (i. 21) प्रक्रामति पदानि ददाति । रघोर्भेषज्यं . . . समाप्तानि रात्रिकर्माणि. — sū. 37. अथ जलोदरभेषज्यमुच्यते । . . . घटे दर्भपिञ्जलीः प्रक्षिप्यैकविंशतिं गृहतृणानि च प्रक्षिप्य तं घटमभिमन्त्र्य ततो व्याधितं सिञ्चति । ततो मार्जनं च । दर्भचयमेकच वक्षं पिञ्जलीत्युच्यते । समाप्तं जलोदरभेषज्यं । अभ्यासेन कर्मसिद्धिः दिनेदिने कुर्यात् । जलोदरनाशनार्थं. —

Kaṇḍikā 26.

sū. 1. अथ वातपित्तश्लेष्माणि (!) भेषज्यानुच्यन्ते । . . . मांसमेदोऽभिमन्त्र्य पाययति वातविकारे । . . . मधु अभिमन्त्र्य पाययति श्लेष्मविकारे । . . . घृतमभिमन्त्र्य पाययति वातपित्तसहविकारे । . . . तैलमभिमन्त्र्य पाययति वातश्लेष्मविकारे. — sū. 2—6. अतिकासे शीर्ष-
क्तिशिरवेदनायां च कर्माण्युच्यन्ते । व्याधितं शिरो मीज्जवेष्टितं कृत्वा वामेन हस्तेन वपनं जालसहितं (Cod. जाला०) गृहीत्वा जरायुज इति सूक्तेन जाजाम्प्रकिरन्प्रजति व्याधिदेशं यावत् । तथैव मुञ्जप्रस्रं जाला (!) च वपनानां प्रक्षेपः । वामेन हस्तेन वपनं मीज्जहृदुकं (!) च गृहीत्वा दक्षिणेन हस्तेन ज्यां कुक्षीं गृहीत्वा . . . व्याधितमध्ये कृत्वा यत्र व्याधिदृश्यते तत्र स्थाने गत्वा जरायुज इति जपित्वा मीज्जप्रस्रं वपनं क्षिपति व्याधुत्पत्तिस्थाने । ज्यां तूष्णीं प्रक्षिपति । वातज्वरे कटिभङ्गे शिरोरोगे च वातगुल्मे वातविकारे च सर्वरोगे च भेषज्यं । धनुर्वति अङ्गकम्पने वति शरीरभङ्गे (Cod. शरीरे०) सर्ववातविकारे भेषज्यं. — sū. 8. . . घृतमभिमन्त्र्य नासिका (!) नखं ददात्. — sū. 9. जरायुज इति सूक्तेन पञ्चपर्ववेकुदण्डं सलाटे संस्थभ्य जपति । शिरोरोगकटिभङ्गे वा वातगुल्मे विकारे च । लिङ्गुपतापः समाप्तः. — sū. 10. अथ लोहितं वहति शरीरमध्ये बहिष् . . . कर्माण्युच्यन्ते । पञ्चपर्ववेकुदण्डं बधिरवहनस्थाने दत्त्वा अमूर्धा इति सूक्तं जपति । . . . रथ्यायाः पांशूगृहीत्वाभिमन्त्र्य बधिरप्रवाहे विकिरति . . . — sū. 11. . . अर्मकपालिकां . . . बध्नाति । . . . वेदारमुत्तिका इति. — sū. 12. . . अर्मकपालिकामभिमन्त्र्य पाययति । अर्मकपालिका मुष्कं (!) पङ्कमुत्तिका । स्त्रीरजसोऽतिप्रवर्तने भेषज्यं बधिरप्रवाहे च. — sū. 14. अथ हृद्रोगे कामले चेत्यादिभेषज्यानुच्यन्ते . . . — sū. 16. 17. अनु सूर्यमिति सूक्तेन गो रक्तचर्म-
छिद्रमणिं गोदुग्धे (Cod. ०ग्ध) तं दत्त्वा संपात्वाभिमन्त्र्य बध्नाति दुग्धं च पाययति । अभ्यासानावुत्तरतन्त्रं । कामले हृद्रोगे चेत्यादिलिङ्गुपतापः. —

sū. 18. हरिद्रौदनं व्याधितस्य भोजनं दत्त्वा तस्मोल्लिष्टं चानुल्लिष्टं चैव
 कृत्वा तेन च उद्धर्तनं कृत्वा शिरःप्रभृत्यारम्भं यावत्पादौ उद्धर्त्त ततो
 व्याधितं च खट्वायामुपवेष्ट. खट्वाधस्तात् शुक्लां काष्ठमुसुकं (!) च गोपीति-
 लकां च एते त्रयः पक्षिणः सन्ध्यायां हरितसूत्रेण बद्धा खट्वाधस्ताद्-
 भ्राति . . . अपक्षारे भेषज्यं . . . उदकमभिमन्त्र्य व्याधितं स्थापयति. —
 sū. 19. . . . मन्त्रमभिमन्त्र्य प्रपाद्य प्रयच्छति भक्षार्थं. सर्वत्र गृहद्वारे च
 व्याधितं कृत्वा तमये प्रवेष्ट स्वयं प्रविष्ट ततो भक्तमभिमन्त्र्य व्याधिताय
 प्रयच्छति । सर्वत्र यत्रयत्र प्रयच्छतिशब्दः तत्रतत्रैवं बोद्धव्यं; cf. Kāuṣ.
 7. 18. — sū. 20. अग्नौ सूर्यमिति सूक्तेन शुक्लं चन्दनमभिमन्त्रयेत् ।
 काष्ठमुष्कचन्दनमभिमन्त्रयेत् (!) . . . गोपीतिलकां . . . यस्मिन्कस्मिन्च दृष्ट्वा
 वदन्तीं तत्राभिमन्त्रयते व्याधितः. — sū. 21. . . . वृषभहृदयलोमभिः
 सुवर्णवेष्टितं मणिं कृत्वा संपात्वाभिमन्त्र्य व्याधिताय बध्नाति. . . . समाप्ताणि
 अपक्षारविषयहृद्गोकामलकरोहिणकानि (!) भेषज्यानि. — sū. 22.
 अथ श्वेतकुष्ठभेषज्यानुच्यते । श्वेतकुष्ठं गोमयेन प्रघृष्य यावत्सोहितं दृष्ट्वा . . .
 भृङ्गराजहरिद्राभ्यां इन्द्रवाक्णी नीलिका पुष्पा एताः पञ्च पिष्ट्वाभिमन्त्र्य
 कुष्ठं प्रक्षिप्यति. — sū. 23. पक्षितानि लिप्त्वा घृष्ट्वा अवलिम्पति. — sū. 24.
 अथ मादृतानुच्यते । Then follow the rites described at Kāuṣ. 41.
 1—7, but with the substitution of the pratikas i. 23. 1; 24. 1, instead
 of iv. 15. 1; vii. 18. 1. The entire performance winds up with the
 following: समाप्ताणि कुष्ठभेषज्यानि श्वेतपक्षितनाशनं दुर्भिक्षनाशनं च. —
 sū. 25. अथ ज्वरभेषज्यमुच्यते । नित्यज्वरे वेलाज्वरे सततज्वरे एकाक-
 रितज्वरे चातुर्थिकज्वरे च क्षतज्वरे च . . . — sū. 26. अथोद्वेगवि-
 नाशभेषज्यानुच्यते . . . — sū. 28. उप प्राणादिति सूक्तेन उष्णकद-
 यमभिमन्त्र्य घृष्येत (!) । रात्रौ उषाकाले एतत्कर्म । ततः प्रभाते स्वस्तिदा
 इति सूक्तेन दक्षिणेन पादेन प्रक्रामतीति (Kāuṣ. 50. 1) स्वस्त्वयनं । वृद्ध-
 बालयुवस्त्रीपुरुषाणामकस्मादुद्वेगः प्रलापो वा भवेत्तदा एतत्कर्म कु-
 र्यात्. — sū. 29. गन्धर्वराक्षसे आप्सरसे भूतयहादिषु भेषज्यानुच्यते . . . —
 sū. 30. चतुष्पथे व्याधितं कृत्वा तस्य शिरसि दर्भहृदुकं (!) कृत्वा तस्मोपरि
 कपालमभिपूर्णं प्रज्वालितं कृत्वा ततः प्रज्वालिताग्नी . . . घृताक्ताः सर्वा-
 षधीर्जुहोति. — sū. 31. व्याधितस्य वल्लणिकां (!) सर्वाषधिसहितां हस्तेन
 कृत्वा नदीमुखसंमुखां प्रविष्ट (!) . . . नदीमध्ये वल्लणिकायां सर्वाषधिं
 घृताक्तां कृत्वा . . . ततः प्रक्रामति । उदकमध्ये सर्वाषधीर्जुहोति
 घृताक्ताः . . . पश्चात्स्थितो व्याधितं सिञ्चति. — sū. 32. ततो मृक्षये
 आमपात्रे होमशेषाः (!) सर्वाषधीः कृत्वा पक्षिणो यस्मिन्वृषे वसन्ति तत्र

चिपादे कृत्वा बध्नाति. — sū. 33—40. अथ लीकिके शपे वैदिके शपे च स्त्रीयामाक्रोशे च पुच्छाणां च भेषज्यमुच्यते। सर्वस्निन्संहिताविधिकर्मणि प्रधानकर्ममध्ये नवं घटं यत्प्रथममाख्यापितमुत्तरतस्तेनोदकेन हिरण्यवर्णा इति सूक्तेन (i. 33) अभिमन्त्रितेन कारयिताभिषेचयेत्। सर्वं च मेधाजननादिकर्मसु। ततः पञ्चान्यायबन्धनादिकर्म कुर्यात्। भेषज्येष्वभिषेकं न कुर्यात्। अभ्यातानानां कृत्वा अघद्विष्टा इति सूक्तेन यवमणिं संपात्याभिमन्त्र्य पुनः सूक्तं अपित्वा बध्नाति। . . . लीकिके आक्रोशे वैदिके च ब्राह्मणस्य शपे चाक्रोशे च क्रूरचक्षुर्दृष्टिनिपाते च पिशाचरक्षादिषु भेषज्यं समाप्तं। अथ रक्षोयहे भेषज्यमुच्यते। आज्यतन्त्रं कृत्वा शं नो देवीति सूक्तेन पृथ्निपर्णीमोषधिं पिष्ट्वा संपात्याभिमन्त्र्य पुनः सूक्तं अपित्वा शरीरे प्रलिम्पति। अभ्यातानाद्युत्तरतन्त्रं। पापगृहीते च स्त्रीगर्भस्त्रावे च मृतापत्यायां च क्रव्यादगृहीते च पिशाचगृहीते च रक्षोभयभेषज्यं समाप्तं। अथ राजयक्षादिभेषज्यमुच्यते। तन्त्रं कृत्वा वरणो वारयाता इति तृचेन वरखवृषमणिं . . . बध्नाति। . . . राजयक्षादिपूगव्याधिषु श्वेतोदुम्बरकुष्ठाद्यष्टादशजातिषु ज्वरादिसर्वरोगेषु भेषज्यं समाप्तं। अथ वातविकारे भेषज्यमुच्यते। . . . पिप्पली चिप्लभेषजीमिति सूक्तेन पिप्पलद्रव्यं . . . आश्रयति। . . . वातविकारे धनुर्वातमुख्ये वातशूले चिप्लवातप्रदोषे कर्मकृते वाते उत्पन्ने सर्वव्याधिविकारे भेषज्यं समाप्तं। जलोदरे भेषज्यमुच्यते। . . . विद्रधस्य बलासस्येति तृचेन सूक्तेन व्याधितस्य मूर्ध्नि संपातानानयति। . . . सर्वव्याधिविसर्पणे प्रकोपे च बलासे च अन्तर्विसर्पणे च अश्विविसर्पणे च . . . विद्रविसर्पणे (!) च हृदयामये च अज्ञातराजयक्षणि च एतेषां भेषज्यं समाप्तं। . . . या बध्व इति सूक्तेन दशवृषकलानि लाक्षाहिरण्येन वेष्टितं मणिं कृत्वा . . . बध्नाति। सर्वव्याधिभेषज्यं समाप्तं. — sū. 41. अथ चेचियव्याधिभेषज्यमुच्यते . . . चेचियो व्याधिर्लिङ्गो पितृपृथ्यागतः चेचियरोगः कुष्ठचयरोगः ग्रहणीदोषः सर्वशरीरविस्फोटकारः . . . — sū. 43. बभोरर्जुन काण्डस्तेतृचा अर्जुनकाष्ठं यवबुसं तिलपिञ्जिकां च एकच चीणि बज्जा . . . बध्नाति। . . . आकृतिलोष्टं जीवकोषस्यां बज्जा . . . बध्नाति। . . . वल्लीकमृत्तिकां . . . जीवकोषस्यां बज्जा . . . बध्नाति। . . . जीवतः पशोश्चर्म जीवकोषणोलुच्यते. —

Kaṇḍikā 27.

sū. 3. 4. शाखातृणानि गते प्रक्षिप्य तस्मिन्गते व्याधितमुपवेश्य तत आचामयति . . . अवसिञ्चति। . . . समाप्तं चेचियस्य भेषज्यं — sū. 5. अथ ब्रह्मयहे भेषज्यमुच्यते। . . . दशवृषेति सूक्तेन वृषविकल्पेन पला-

ग्रादिदशवृषश्चकानि गृहीत्वा साक्षाद्विरक्षवेष्टितं मणिं कृत्वा ...
 बध्नाति. — sū. 6. दश ब्राह्मणा अथर्वाङ्गिरसः सुहृदो दशवृषेति
 सूक्तं जपन्तो व्याधितं शरीरमभिमृशन्ति. — sū. 7. पुनः चेच्चर्मैष-
 ज्यान्युच्यन्ते ... — sū. 9. उदकतृषाकान्तमेषज्यमुच्यते ... — sū. 13.
 सवासिनाविति सूक्तेन मन्वघटमभिमन्त्र्य पाययति व्याधिताव्याधितौ
 एकवस्त्रपरिहितौ सन्तौ. — sū. 14-17. अथोउदरगण्डुलक-
 भेषज्यानुच्यन्ते । इन्द्रस्य या महीति सूक्तेन कृष्णवस्त्राङ्घृतमिश्राज्जुहोति।
 ... गोवाक्षचिचितं शरसंध्यं परिवेष्ट्य (cf. sū. 26) पाषाणेन चूर्णयति। ...
 अपी प्रतपति । ततः सूक्तान्ते ऽपी आदधाति. — sū. 18. सखे ह्ये
 पांसून् (Cod. पाशं) कृत्वा दक्षिणेन विमृज्य दक्षिणामुखः स्मितः सूक्तं
 जपित्वा व्याधितस्त्रोपरि किरति । अथोउदरगण्डुलकानां भेषज्यं. — sū. 19.
 पांसून् (Cod. पाशं) मर्दयति हस्ताभ्यां व्याधितः. — sū. 20. ... पञ्चा-
 शोदुम्बराद्याः समिध आदधाति । समाप्ता उदरकुमयः उदरगण्डुलकाश्च
 दृष्टकुमयश्च तेषां सर्वेषां भेषज्यं. — sū. 21. अथ गोकृमिभेषज्यानु-
 च्यन्ते ... — sū. 26. उद्यन्नादित्य इति सूक्तेन घृतमिश्राङ्घ्र्यव-
 काज्जुहोति । ... उद्यन्नादित्य इति सूक्तेन शरं गोवाक्षवेष्टितं धारयति
 पाषाणेन etc., essentially as in the comment upon sū. 14-20. —
 sū. 27-28. सर्वव्याधिभेषज्यमुच्यते । आज्यतन्त्रं कृत्वा व्याधितं पर्वसु
 बध्ना । अथोभ्यां त इति सूक्तेनोदपाचं संपात्य ततः पुनः सूक्तं जपित्वाव-
 सिध्य व्याधितस्त्र पर्वसन्धिर्विमृज्यते । तत उत्तरतन्त्रं । समाप्तमश्चिरोगना-
 सिकाकर्णशरीरोज्झायावाराज्यस्त्रादिसर्वभेषज्यं. — sū. 29. हरिष-
 स्त्रेति सूक्तेन हरिणमृक्कमणिं ... बध्नाति । ... हरिणमृक्केन सहोदकं
 ... आचमयति । अथोषाकाले एतत्कर्म । हरिषचर्मशङ्कुधानं प्रज्वा-
 ल्योदकेन प्रक्षिप्य ततो ... व्याधितमवसिध्यति. — sū. 32. बाह्वरो-
 गगृहोते च मेषुनदोषभेषज्यानुच्यन्ते । ... पूतिगन्धमत्स्यसहितमोदनं ...
 व्याधिताय प्रयच्छति भक्षणार्थं. — sū. 33. अरस्त्रतिलैः प्रज्वालित-
 मुदपाचमभिमन्त्र्य प्रक्षिपति उषाकाले । अवसिध्यति व्याधितं । मेषुनरा-
 ज्यस्त्राणि भेषज्यं । ... अरस्त्रशृण्णेन ... अरस्त्रगोमयेनावज्वालितमु-
 दकमभिमन्त्र्यावसिध्यति उषाकाले । मार्जनाचमनं । ... चित्वादिभिः
 (Cod. चित्वाद्याः; cf. Kāuṣ. 8. 16) प्रज्वालितमुदकमभिमन्त्र्य व्याधित-
 मवसिध्यति । मार्जनमाचमनं च । केचित्तिलशृणादिचतुर्षु कर्मसु अरस्त्रे
 अवसेकमिच्छन्ति केचिन्नृहे अवसेकमिच्छन्ति ... — sū. 34. अथ
 सर्वभेषज्यानुच्यन्ते । ... आ गाव इति दशभिः सूक्तेः (iv. 21-30) ... मुख
 शीर्षेत्या इत्युचा...घटमुदकपूर्णं संपात्याभिमन्त्र्य व्याधितमवसिध्यति...—

Kaṇḍikā 28.

sū. 1. स्कन्धविषभये भेषज्यानुच्यते । तच्चकदेवतायै नमस्कारं कृत्वा ततो ब्राह्मणो जज्ञे वारिदमिति सूक्ताभ्यां (iv. 6; iv. 7) उदकमभिमन्त्र्य आचामयति . . . संप्रोक्षति विषदुष्टं. — sū. 2. . . . कृमिकवृक्षकलं सहोदकमभिमन्त्र्य तत आचामयति . . . अभुषयति . . . दूर्शवज्जालितमुदकमभिमन्त्र्य व्याधितमवसिञ्चति । . . . जीर्णहरिणचर्मावज्जालितमुदके प्रविष्य तमभिमन्त्र्य ततो ऽवसिञ्चति । . . . मार्जनिष्ठावकरतृणैरवज्जालितमुदकमभिमन्त्र्यावसिञ्चति. — sū. 3. . . . उदपाचं संपात्य तत आस्नाययति विषदुष्टं । . . . विषलिप्ताभ्यां सक्तमन्यमुपमध्य ततो ऽभिमन्त्र्य पाययति । . . . मदनफलाणि प्रवृष्यमभिमन्त्र्य प्रवृष्यं भक्षयति यथा च हर्दयति तथा च कर्तव्यं... — sū. 5. अथ शस्त्राभ्यभिघाते रुधिरप्रवाहे भेषज्यानुच्यते । रोहस्यसीति सूक्तेन लाघोदकं कथितमभिमन्त्र्य व्याधिदेशमवासिञ्चति । उषाकाले कर्म । अस्त्रिभङ्गे रुधिरप्रवाहे शस्त्राभ्यघातादौ भेषज्यं. — sū. 7. रक्षोभेषज्यमुच्यते । . . . सदंपुष्पा संध्या प्रसिद्धा... — sū. 8. अथ सर्वव्याधिभेषज्यमुच्यते । भवाश्वर्षी मन्वे वामिति सूक्तेन (iv. 28)... — sū. 9. सर्वभूतयहभेषज्यमुच्यते । . . . शमीपर्णचूर्णं शमीफले कृत्वाभिमन्त्र्य सक्तमध्ये ददाति भक्षार्थं रक्षोयहभेषज्यं. — sū. 10. . . . शमीचूर्णं शमीफले कृत्वाभिमन्त्र्यालंकारे ददाति. — sū. 11. . . . शमीचूर्णं शमीफले कृत्वाभिमन्त्र्य . . . व्याधितस्य शालां चूर्णैः परिकरति. — sū. 12. अमतिगृहीते पुद्गे भेषज्यमुच्यते । . . . प्रज्ञानष्टे अज्ञानगृहीते अधर्मगृहीते चित्रं च विनष्टे शूतक्रीडावतिप्रवृत्ते कुमुदिभेषज्यं. — sū. 13. राजयक्षाणि शिरोरोगे कुष्ठमये सर्वगात्रवेदनायां भेषज्यमुच्यते । यो गिरिष्वजायत इति सूक्तेन (v. 4) अश्वत्यो देवसदन इति द्वे (v. 4. 3, 4) गर्भो असीति तृचेन च (v. 25. 7-9) कुष्ठपिष्टं नवनीतमिश्रमभिमन्त्र्य अप्रतिहारं व्याधितशरीरं प्रलिम्पति. — sū. 14. अथ शस्त्राभ्यघाते भेषज्यमुच्यते । राची मातेति सूक्तेन (v. 5) दुग्धलाक्षां क्वाथयित्वाभिमन्त्र्य पाययति । शस्त्राभ्यघाते काष्ठाभ्यघाते पाषाणपतनाभ्यघाते अग्निदाघे सर्वशरीराभ्यघाते भेषज्यं समाप्तं. — sū. 15. सूतिका स्त्री अरिष्टकस्य भेषज्यानुच्यते । ब्रह्म ज्ञानमनाप्ता ये सहस्रधार एव ते इति सूक्तेन (v. 6) भक्तमभिमन्त्र्य ददाति भक्षार्थं... — sū. 16. समाप्तं स्त्रीप्रसवदोषे सूतिकारोगे च भेषज्यं । अद्भुतदर्शने दोषनाशनभेषज्यं समाप्तं । सर्वाद्भुतेषु भक्तकर्म वा मन्यकर्म वा आचमनकर्म वा कुर्यात् । यानि चरकादिवैद्यकेषु अद्भुतानि पठ्यन्ते . . . तेषां सर्वेषामियं शान्तिभेषज्यं भवति . . . — sū. 17. अथ

सर्वव्याधिभैषज्यानुच्यते . . . — sū. 19. . . द्वौ संपाती भूमी दत्ता
ततः संपातितौ भूमिमृत्तिकां गृह्य (1) तत उदपाचे प्रक्षिप्य . . . व्याधित-
मास्त्रावयति. —

Kāṇḍikā 29.

sū. 1. सर्वविषभैषज्यमुच्यते . . . — sū. 2—4. यत्ते अपोदकमि-
त्युचा (v. 13. 2) अप्रदक्षिणं परिक्रामति व्याधितं (1) । विषस्तम्भभैषजं ।
. . . शिरसि शिखां बध्नाति । . . श्वेतवस्त्रेण यन्त्रिं बध्नाति । . . श्व-
साम्ने यन्त्रिं बध्नाति । विषं न विसर्पति देशस्थितं भवति शरीरे न सर्पति
विषस्तम्भनं भवति. — sū. 5. वृषा मे रव इत्युचा (v. 13. 3) यस्मिन्स्त्रावे
दृष्टं (1) तं स्त्राणं न पोडयति । अन्नं अपित्वा दंशाद्विषमन्त्रं च गच्छति । विष-
शासने भैषज्यं. — sū. 6. चक्षुषा ते चक्षुरित्युचा (v. 13. 4) आचार्य-
स्ततः प्रदक्षिणं परिक्रामति । अपेक्षारिरसीत्युचं (vii. 88. 1) अपित्वा
तृणानि प्रज्वालय ततो अह्यभिमुखं प्रक्षिपति. — sū. 7. अपेक्षारिरसीत्युचं
(vii. 88. 1) अपित्वा यतो दृष्टस्ततो (1) ज्वलिततृणानि क्षिपति दर्शनेन. —
sū. 8. कौरात पुत्र इत्युचा (v. 13. 5) उदकं गृह्यतृणावज्जालितमभिमन्त्र्य
व्याधितं पाययति प्रोक्षति च. — sū. 9. असितस्य तैमातस्त्रेति (v. 13. 6)
अन्ना आर्त्तौ ज्योपाशं संपात्याभिमन्त्र्य बध्नाति. — sū. 10. आसिनी
च विलिगी च उदगूलाया इति च द्वाभ्यां (v. 13. 7, 8) मधुमक्षिकां
मधुवृषमृत्तिकामभिमन्त्र्य पाययति. — sū. 14. . . असावुवृत्तं संपा-
त्याभिमन्त्र्य बध्नाति. — sū. 15. अथ दुष्टवृक्षाणां मुखस्तम्भमुच्यते । एका
च मे यथेकवृषो ऽसीति सूक्ताभ्यां (v. 15; v. 16) कलापपच्छूवां (1) मधूदकं
च . . . एकच कृत्वा . . . व्याधितं पाययति । दुष्टवृक्षामुखस्तम्भभैषज्यं (1) ।
दुष्टपुष्पबन्धनं । परोक्षेण वदति. — sū. 16. यथेकवृष इति सूक्तेन (v. 16)
भोजनमभिमन्त्र्य भक्षयति । शापभैषज्यं . . . — sū. 17. यथेकवृष इति
सूक्तेन (v. 16) गृह्यारमभिमन्त्र्य ददाति अपिदधातीत्यर्थः. — sū. 18.
अथ ज्वरभैषज्यमुच्यते . . . — sū. 19. अपिस्तक्वानमिति सूक्तेन (v. 22. 1)
ताम्रस्रुवेण मूर्ध्नि संपातानायति । तत उत्तरतन्त्रं । एकस्मिन्नन्त्रे दावा-
पिप्रणयनं. — sū. 20. अथ कृमिभैषज्यमुच्यते . . . करीरमुखं संपा-
त्याभिमन्त्र्य बध्नाति । . . गोवासीः करीरकाष्ठं वेष्टयित्वा सूक्तं अपित्वा
पाषाणेन चूर्णयति । ततः सूक्तेनापी प्रतपति । ततः सूक्तेनादधाति. —
sū. 24. . . एकविंशत्युशीराणां मूलान्यभिमन्त्र्य ततः पाषाणेन कुदयति (1)
ततः सूक्तं अपित्वा उशीराण्यभिना दहति. — sū. 26. . . एकविंश-
त्युशीरपिङ्गुलीसहितं संपात्याभिमन्त्र्य ततो व्याधितमास्त्रावयति. — sū. 27.

अथ राक्षसभेषज्यमुच्यते । . . . वयोनिवेशनकाष्ठशृतं . . . — sū. 28.
 अथ सर्पविषभेषज्यमुच्यते . . . सर्पविषलिङ्गपतापः. — sū. 30. स्नेह-
 भेषज्यमुच्यते । उदकेन इदं क्रियते । अष्टिदं कृत्वा तत्राग्निं प्रज्वालय ।
 अस्त्रिसंभ्रमिति सूक्तेन काष्ठशकलं संपात्य ततः शकलेन संपातवताव-
 सिञ्चति व्याधितं . . . —

Kaṇḍikā 30.

sū. 1. 2. अथाचिरोने भेषज्यमुच्यते । . . . सर्वपक्षाष्टमणिं संपात्वा-
 भिमन्त्र्य बध्नाति सर्वपतैलेन संपातवत्नं करोति । . . . आग्नेन प्रधानं ।
 अङ्गानि सर्वपतैलेनाभ्यक्ष्य मणिं वा ततो बध्नाति . . . — sū. 3.
 . . . सर्वपक्षाकं सर्वपतैलेनाभ्यक्ष्य भिमन्त्र्य व्याधिताय प्रयच्छति . . . —
 sū. 5. . . मूलशीरं मुखेन प्राश्य ततो ऽभिमन्त्र्य अङ्गे अक्षिणी व्याधितस्त ।
 मूलशीरं चीरपाटिकालपं तदुच्यते . . . — sū. 6. . . मूलशीरं . . .
 भक्षयति. — sū. 7. पित्तज्वरभेषज्यमुच्यते । ताम्रसुवेण मूर्ध्नि संपाता-
 नानयति । . . . अस्त्रिलान्ते (!) दावाग्निप्रणयनं कुर्यात्. — sū. 8. अथ
 केशवृद्धिकरणे केशपतने भेषज्यमुच्यते । . . . वृषभूमिजातीषधीभिरव-
 ज्वालितमुदकमभिमन्त्र्यावनश्चे ऽवसिञ्चति. — sū. 9. . . मधु . . . क्वाथ-
 यित्वा . . . विभीतकां क्वाथयित्वाभिमन्त्र्य व्याधितमवसिञ्चति. —
 sū. 10. . . दाहहरिद्राहरिद्रे (!) च द्वाभ्यां क्वाथयित्वाभिमन्त्र्याव-
 सिञ्चति. — sū. 11. अथ उदरतुण्डभेषज्यमुच्यते । कृष्णं निद्यानं ससु-
 षीरिति सूक्ताभ्यां (vi. 22; vi. 23) चित्वाद्योषध्या सहितमुदकमभि-
 मन्त्र्य ततो व्याधितमवसिञ्चति. — sū. 12. कृष्णं निद्यानं ससुषो-
 रिति सूक्ताभ्यां (vi. 22; vi. 23) मद्धतो यजते पाकयज्ञविधानेन यथा
 वदणं (cf. Kāuṣ. 41. 3) । मादृतं चीरीदनं मादृतशृतं etc. as in Kāuṣ.
 40. 7 p. Then follow the practices described at Kāuṣ. 41. 4–7, along
 with which are employed the pratikas mentioned at the beginning
 of this rite. — sū. 13. अथ हृदयदाघे जलोदरे कामले च भेषज्या-
 न्मुच्यते । . . . गण्डकमगुल्लोममाहार्यं तत्र वल्लीकतृणानि प्रक्षिप्य . . .
 व्याधितमवसिञ्चति. . . — sū. 14. अथ गण्डमालाभेषज्यमुच्यते । पक्ष च या
 इति सूक्तेन गोपाशूलिकां पञ्चाशत्वं (!) चाधिका अपी प्रज्वालय अधस्ताद-
 यःसमिध आदधाति. — At this point there is a lacuna in the MS.,
 involving the omission of the comment upon the remaining sūtras
 of this kaṇḍikā, as well as of the first three sūtras of the next one.
 Sūtra 16 is commented upon by Keçava at length in connection

with Kāuṣ. 31. 16. The comment upon sū. 14 of this kaṇḍikā is followed directly by the treatment of 31. 4. —

Kaṇḍikā 31.

sū. 4. ...पुरोडाशं... पथो etc. ...बुहोति । ब्रोहीन् etc. ...आव-
पति । शान्तवृक्षसमिध आदधाति . . । रघोयहभेषज्यं. — sū. 5.
अथ सर्वभेषज्यमुच्यते । वैश्वानरो न ऊतये च्यतावानं वैश्वानरमिति
सूक्ताभ्यां (vi. 35; vi. 36) उदपाचमभिमन्त्र्य पाययति । . . . सक्तुमन्
पाययति । . . . हरिद्रां सर्पिषि . . . पाययति । . . . अप्सु घृतमुदकम-
भिमन्त्र्य पाययति. — sū. 6. अपवादे भेषज्यमुच्यते बद्धभाष्यमधर्मे
च प्रवर्तने तस्मापवादः (!) । अभातानामं कृत्वा अस्माद् बीरिति पूर्वेषु
(vi. 44. 1) स्वयंपतिते गोमृक्के उदके कृत्वाभिमन्त्र्याचमयति अभुवति
च. — sū. 7. अथ उदरे वा हृदये वाङ्गे वा सर्वाङ्गे वा मूले उत्पन्ने
भेषज्यमुच्यते । यां ते बद्ध इति सूक्तेन मूलमणिं संपात्वाभिमन्त्र्य बध्नाति ।
मूलं लोहमणिः पाषाणो वा दारिलबद्धमतं । यां ते बद्ध इति व्याधित-
मभिमन्त्रयते बद्धभाष्यमतं । मूलभेषज्यं समाप्तं. — sū. 8. रघोयहे भेष-
ज्यमुच्यते । उत्सूर्य इति चित्वाद्योषधीभिः सहोदकघटमभिमन्त्र्य व्याधि-
तमवसिञ्चति । . . . शम्युदकेन सह . . . अवसिञ्चति । . . . शमीविज्य-
मुदकसहितं . . . अवसिञ्चति । . . . शीर्षपर्णीमुदके (!) दत्त्वा . . . अव-
सिञ्चति. — sū. 9. दुष्टगण्डविरिष्टभेषज्यमुच्यते । . . . तैलमभिमन्त्र्य
व्याधितं गण्डं संमार्ष्टि . . . — sū. 10. स्त्रूणायां निर्वर्षति घृणति
व्रणं । रुधिरकृते दुष्टव्रणे दुष्टगण्डव्याधिभेषज्यं समाप्तं. — sū. 11.
अचित- (!) व्रणभेषज्यमुच्यते । . . . गोमूत्रमभिमन्त्र्य तेन व्रणमर्दयति ।
यस्य व्रणस्य मुखं नास्ति । अचतदुष्टव्रणे भेषज्यं. — sū. 15. . . . तृणरवस्य
फेनमभिमन्त्र्य व्रणं प्रलिम्पति । यस्य गण्डदुष्टस्य रुधिरं न च वहति तस्य ।
समाप्तमचतव्रणभेषज्यं. — sū. 16. गण्डमासाभेषज्यमुच्यते. . . . शङ्खं घृष्टाभि-
मन्त्र्य गण्डमासां प्रलिम्पति । . . . श्वानसालां कुर्कुटसालां (!for कुर्कुर?)...
प्रलिम्पति । . . . जलीकामभिमन्त्र्य गण्डमासायां संसर्जयति रुधिरप्रवा-
हनाथं । . . . गृहगोधिकामभिमन्त्र्य गण्डमासायां संसर्जयति. — sū. 17.
. . . . सैन्धवलवणं चूर्णयित्वाभिमन्त्र्य गण्डमासाया उपरि प्रकिरति । तत-
स्तस्योपरि निष्ठोवति मुखसालां प्रक्षिपति. — sū. 18. अथ पक्षिणो
ऽभिघाते भेषज्यमुच्यते । . . . श्वानपदस्नानमृत्तिकामभिमन्त्र्य (Cod. °वा-
भि°) पचाहृतं (!) देशं प्रलिम्पति । पचहृतभेषज्यं. — sū. 19. . . . शुनो
मक्षिकामभिमन्त्र्यापीं प्रक्षिप्य ततो धूपयति व्याधिप्रदेशं । काकगृध्रकपो-

तस्मिन्नादोनि पचिन्नाभिघाते (!) भेषज्यं समाप्तं. — sū. 20. अथ गण्ड-
भेषज्यमुच्यते । ग्नीरितः प्र पतिष्यतीति (vi. 83. 3°) अर्धर्चेन गोमूत्रम-
भिमन्त्र्य गण्डमर्दयति । . . . प्रक्षालयति । . . . दन्तमलं . . . प्रक्षिप्यति । . . .
तृणरजफेनं . . . प्रक्षिप्यति । समाप्तं गण्डभेषज्यं गण्डस्तोत्रिकां (!) इत्यर्थः —
sū. 21. गर्दभाद्युदङ्गण्डभेषज्यमुच्यते (!) । . . . शाक्युदकमभिमन्त्र्य चतं प्रो-
चति । . . . आज्यं जुहोति । ततो मनसा संकल्पयति संपातान्ददाति ।
समाप्तं गर्दभदशजातिपिकादिचतगण्डभेषज्यं. — sū. 22. पापगृहीते
जलोदरे च भेषज्यमुच्यते . . . — sū. 26. विषे उपविषे स्थावरजङ्गमे च
भेषज्यमुच्यते । मषिकायां च भेषज्यं . . . — sū. 27. अथ कासे स्नेष-
पतने च भेषज्यमुच्यते । . . . भोजनमभिमन्त्र्य ददाति । . . . सक्तमन्धम-
भिमन्त्र्य भक्षयति । . . . उपस्नानमादित्वस्य । उदकमभिमन्त्र्याभक्षयति . . . —
sū. 28. केशवृद्धिकरणे भेषज्यमुच्यते । . . . काधोमाधोफलमणिं . . . बध्ना-
ति । जीवन्तीफलं बध्नाति । . . . भृङ्गराजं . . . बध्नाति । . . . केशवृद्धिकरणे
केशजनने वृक्षकेशेषु वृद्धकरणभेषज्यं । . . . माषतिसादिकृष्णममं भक्ष-
यित्वा । . . . काधोमाधोफलं भृङ्गराजाभ्यां सहोदकमभिमन्त्र्य राक्षी
ग्राह्ये मुहूर्ते ऽवसिञ्चति . . . —

Kaṇḍikā 32.

sū. 1. अश्वगृहीते भेषज्यमुच्यते । . . . स्नानमभिमन्त्र्य बालकाय प्रयत्न-
ति पानार्थं पतिः करोति कर्ता करोति । . . . दुःखनाशने भेषज्यं. —
sū. 2. . . पाययति बालकं पिता वा माता वा पाययति तत्रोपरि दुह्यते
अश्वदुग्धाः. — sū. 3. सर्वव्याधिभेषज्यमुच्यते . . . — sū. 5. वृश्चिकभेष-
ज्यमुच्यते । तिरश्चिराजेरित्वष्टर्चेन (vii. 56. 1-8) ज्येष्ठीमधु (1 for यष्टि°) पि-
द्वाभिमन्त्र्य पाययति. — sū. 6. चैत्रमृत्तिकां जीवकोषणीचर्मवेष्टितां मणिं
कृत्वा संपात्याभिमन्त्र्य बध्नाति । . . . वृश्चिकमश्वकभेषज्यं । जीवतः पशुचर्म
जीवकोषणीत्वुच्यते. — sū. 7. . . यानियानि पायनान्युक्तानि तानि
तिरश्चिराजेरित्वस्य सूक्तस्य भवन्ति । समाप्तं वृश्चिकपिपीलिकामश्वकदं-
शशार्कोटवल्कलाभेषज्यं (!). — sū. 8. अथ गण्डमालाभेषज्यमुच्यते । अप-
चित्तां लोहिनीनामिति द्वाभ्यां (vii. 74. 1—2) आ सुस्त्रस इत्येका (vii.
76. 1) एताभिसुभिर्वेशधनुषं कृष्णोर्णमयीं ज्यां कृत्वा चिचितेन श्रेण
गण्डमालां विध्यति प्रवृत्तं । चयः शरा (Cod. शिरा) भवन्ति. —
sū. 9. या शैव्या अपचित इति चतुर्थ्या अथवा चतुर्थेन श्रेण गण्डमाला-
मभिनिधाय विध्यति. — sū. 10. . . . कृष्णोर्णज्यावज्जालितोदकम-
भिमन्त्र्य उषाकाले . . . अवसिञ्चति व्याधितं. — sū. 11. अथ राजय-

अभिव्यज्यमुच्यते । . . . तृचेन वीणातन्त्रीखण्डं संपात्वाभिमन्त्र्य वध्ना-
ति. — sū. 12. वाणवीणा तस्यां गस्वरं विष्णोवायवीणाकण्ठं (!) वि-
खण्डं वीणातन्त्रीं बद्ध्वा संपात्वाभिमन्त्र्य वध्नाति(?). — sū. 13. . . खं-
पतितवीरिणखण्डत्रयमेकत्र बद्ध्वा संपात्वाभिमन्त्र्य वध्नाति. — sū. 14.
जलोदरे वक्ष्यगृहीते भिव्यज्यमुच्यते . . . — sū. 17. अथ ज्वरभिव्यज्यमु-
च्यते । नमो हरायेति सूक्तद्वयेन (vii. 116; vii. 117) खट्वायां व्याधितं
कृत्वा . . . बद्ध्वा तत आधः खट्वायां व्याधितमुपवेश्य तत उदकमभिमन्त्र्य
व्याधितमवसिञ्चति । व्याधितं सिञ्चमाणं यथा मण्डूकमभि सिञ्चते तथा
कुर्यात् . . . — sū. 18. अथ सर्वभिव्यज्यमुच्यते । . . . अथ सूक्तेन व्याधितं...
अभिमृशति. — sū. 20. सर्वविषभिव्यज्यमुच्यते . . . — sū. 21. इन्द्रस्य
प्रथम इत्थर्वसूक्तेन पितृं कीटकं तालिणोति लोकप्रसिद्धा तं (Cod. ते) पि-
ह्वाभिमन्त्र्य गन्धं ददाति . . . दक्षिणासिकापुटे. — sū. 22. अथ सर्पभवे
भिव्यज्यमुच्यते । . . . पितृं श्वेतवस्त्रवेष्टितमभिमन्त्र्य यत्र सर्पभयं तत्र निखन-
ति । पितृं हिरण्यवर्णसदृशः कीटश्चित्तो वासपेद् इत्युच्यते . . . —
sū. 24. आरे अभूदित्युच्यते (I x. 4. 26) उल्लुक्कं प्रताप्याभिमन्त्र्य ततो
विषत्रयं बद्ध्वा तत्संमुखं क्षिपति. — sū. 25. सर्पादर्शने यतो दृष्टस्ततः (! for
दृष्टस्ततो) प्रक्षिपत्युल्लुक्कं. — sū. 26. 27. अचानुक्तेषु कीशकीयेषु सर्वव्याधि-
भिव्यज्येषु उक्तेषु चानुक्तेषु वापठितेषु तत्र सर्वभिव्यज्यमुच्यते । सर्वव्याधिभिव्यज्येषु
मन्त्र औषधिवनस्पतीनामनुक्तान्यप्रतिषिद्धानि भिव्यज्यानां चंहोलिक्रमाभि-
व्यज्यते चंहोलिक्रमेण गणेरानि कर्तव्यानि । आशानामाशापासेभ्य इत्यादि
etc. . . Here follows the list of pratikas given as the चंहोलिक्रम
by the gaṇamālā, Ath. Pariç. 34. 31, and quoted above, p. 89, note 2;
then the text continues as follows: यानि च वै प्रतीकान्युच्यन्ते तान्व-
भिमन्त्र्येण सर्वव्याधिभिव्यज्यानि भवन्ति तान्वुच्यन्ते । अचिन्मां ते (ii. 33. 1)
मुञ्चामि त्वा (i. 10. 4) उत देवाः (iv. 13. 1) आवतस्त (v. 30. 1) शीर्षंति
(ix. 8. 1) चंहोलिक्रमणः । एतैः पञ्चप्रतीकैः . . . अन्यतमेनैकेनाभिमन्त्र्यं
कुर्यादित्यर्थः । Then follows a list of many of the commoner practices
described in the preceding kaṇḍikās of this adhyāya, all of which,
if performed while reciting the चंहोलिक्रमण, are accounted effi-
cacious against all diseases (सर्वव्याधिषु भिव्यज्यानि), as though they
were performed with their own proper mantras (अथवा तैः सूक्तेः
कर्तव्यानि । अथवा चंहोलिक्रमेण कर्तव्यानि). Then follows a catalogue
of the diseases, many of which are treated in the preceding kaṇḍikās;
the others are known in the later medical śāstras: उक्तव्याधीनां परि-

मन्थनं क्रियते . . . — sū. 28. अथ स्त्रीकर्मणो विधिं वक्ष्यामः । पुत्र-
कामाथै स्त्रीकामाथै स्त्रियै मृतापत्न्याथै रजोनाशे च शान्तिश्च्यते... —

Kaṇḍikā 33.

sū. 1. अथ प्रसवकाले इदं कर्म क्रियते यथा सुखेनैव प्रसवो भव-
तीत्यर्थः । अथ प्रसूतिकरणमुच्यते . . . — sū. 3. ह्रियमानासु मुञ्जि-
वीकासु गर्भसंस्मरणं भवेत् । एकं कर्म. — sū. 5. शालाग्रव्यूनि-
च्युतति । द्वितीयं कर्म. — sū. 6. . . कटिप्रदेशे बध्नाति . . . तृतीयं
कर्म । केचिद्वषट् ते पूषन्निति सूक्तेन तैलमभिमन्त्र्य प्रसवकाले अभ्यञ्जनं
कुर्वन्ति. — sū. 8. अन्या वो अन्यामवेति (!) ओषधस्ता एव एकच
बध्नाति. — sū. 9. सर्वबीषधिखननमेतेन विधानेन कर्तव्यं । यच कृचि-
दोषधिखननं तच सर्वचनेन विधानेन कर्तव्यं. — sū. 18. यदि तान्ये-
कच भवन्ति तदा पुत्रो जायते । विज्ञानकर्मेदं. — sū. 20. यदि पुंजा-
मधेयं स्युशन्ति तदा कुमारो जायते. —

Kaṇḍikā 34.

sū. 1. अथ बन्ध्याप्रजननकरणमुच्यते . . . — sū. 2. ततो गृहे . . .
पुरोडाशं प्रमन्दं कटुपा असंकारान्संपात्य प्रयच्छति. — sū. 3. अथ
मृतापत्न्यायाः स्त्रियस्तस्याः शान्तिश्च्यते । गर्भस्त्रावे जातमात्रे मृते वा
स्त्रियां वा पुत्रे वा बाले वा युवाने (!) वा मृते इदं कर्म । षोडश-
पाणि प्राग्द्वाराणि कृत्वा एकस्त्रिंशद्वारेण अभ्यातानानां कृत्वा . . . —
sū. 4. पात्ताशपत्रे . . . — sū. 5. सीसेषूपरि स्त्रीमधिष्ठाप्य तेनोदपा-
चेन्नास्त्रावयति. — sū. 10. प्राक्पश्चिमद्वारेषीकं (!) द्वार्योषपरि बध्ना ततो
निःसास्त्रामिति (ii. 14) सूक्तेनीदुम्बरीः समिध मृतापत्न्याथै आदधाति. —
sū. 12. पतिलाभकर्मास्तुच्यन्ते. — sū. 13. . . आश्रयति कुमारी. —
sū. 14. मृगाखरमृत्तिकाया वेदिं कृत्वा . . . हिरस्त्रासंकारान्गुगुलमीषं
च यद्योक्तान्संपात्य बन्धनं धूपनं प्रलेपनं कुर्यात् । . . पूर्वस्य संहिताविधि-
स्तोत्रः (cf. Ath. Paddh. and Keçava at Kāuç. 79. 9) ।

आवपेत्सुरभिगन्धान् चीरे सर्पिस्तथोदके ।

एतदायनमिवाङ्गरीचं तु मधुना सह ॥ —

sū. 15. . . दक्षिणामुखी कुमारी प्रक्रामति. — sū. 16. . . नावं
संपात्य . . . भगस्य नावमितृषा उत्तारयति. — sū. 17. सप्तदानतंत्र्या
वत्साम्बन्धयित्वा संपात्याभिमन्त्र्य कुमारीं मोचयति । स्वयं न कर्ता । . .
यदि प्रदक्षिणं मोचयति तदा पतिलाभः. — sū. 18. . . वृषभं . . .

विसर्जयति. — sū. 21. . . . आगमकुशरं . . . आश्रयति आश्रयते
भगिनीकं (!) — sū. 23. तत आर्यस्य हत्वर्ध्वेन गृहाभ्यन्तरे कोवे
बलिहरणं करोति. — sū. 24. यत आगच्छति काकस्तत आगच्छति
वरः । समाप्तानि पतिताभकर्माणि. —

Kaṇḍikā 35.

sū. 1. पुंसवनानुच्यते. — sū. 2. . . . नचचकले उक्तानि पुंसव-
नाणि. — sū. 3. . . . बाणं विवृहति । . . . श्रमणिं संपात्वाभिमन्त्र
वध्नाति. — sū. 4. . . . अध्याख्ये वृहतिपात्ताश्रयिदार्यो (!) वा एकच पि-
द्वाभिमन्त्र्य दक्षिणेनाकुष्ठेन दक्षिणस्यां नासिकायां नखं ददाति । पुनार्धं
कर्म पुंसवनमित्युच्यते. — sū. 5. 6. Keçava's explanation is essentially
the same as that of Ath. Paddh. and Daç. Kar. — sū. 7. के (!) सुनांश्च
पक्षाश्रयत्सर्वगर्भते (!) निघृष्य . . . शिमे आधाय ततो मेधुनं करोति ।
समाप्तं गर्भाधानं. — sū. 8. 9. पुनः पुंसवनमुच्यते । . . . मधुमन्त्रे
ऽपि निचिष्याभिमन्त्र्य पाययति स्त्री. — sū. 10. . . . शमीगर्भाश्रयस्त्राणि
कृष्णोर्णया वेष्टयित्वा संपात्वाभिमन्त्र्य वध्नाति आश्रयतन्त्रे । समाप्तं पुनः
पुंसवनं. — sū. 11. अथ गर्भाधानमुच्यते । . . . हस्तावर्तकं कर्षादिकं (? Cod.
कणा°) संपात्वाभिमन्त्र्य वध्नाति आश्रयतन्त्रे । समाप्तं गर्भाधानं. — sū. 12.
अथ गर्भदृष्ट्यमुच्यते । . . . अच्युता वीरिति (see Kāuç. 98 2, where the
hymn is given in सकलपाठ) . . . — sū. 16. धाता दधात्विति चतसृभिर्भ-
र्भ्या (vii. 17. 1-4) उदरमभिमन्त्रयते । . . . वीरकर्म समाप्तं. — sū. 17.
अथ प्रजननकर्म । प्रजापतिर्जनयतीति सक्तेन (vii. 19) . . . — sū. 19.
. . . उदकुक्षिजं संपातयन्तं कृत्वा गर्भयो परिहृत्य मध्ये निनयति । सुरा-
कुक्षिजं etc. . . . भक्तं (!) सुरां प्रपां संपात्वाभिमन्त्र्य प्रजाकामाये प्रव-
हति । . . . समाप्तं प्रजागर्भकर्म बन्धायाः. — sū. 20. अथ सीमन्त-
कर्म उच्यते । . . . श्वेतपीतसर्वपातसंपात्वाभिमन्त्र्य पुष्पाहान्ते वध्नाति. —
sū. 21. अथ स्त्रीवशीकरणमुच्यते । वृषत्वक् । तगरं । शरखण्डं (Cod.
सराखण्डं) । अज्जनं । कुष्ठं । ज्येष्ठीमधु । वातसंभ्रमतृणानि । एतानि द्रव्याणि
आज्येनालोढ्य अङ्गं समालभेत् इत्यर्थः. — sū. 22. . . . अकुल्या तुदति
भार्यामुदरे पृष्टी इत्यर्थः. — sū. 23. . . . एकविंशतिवदरीकष्टकानाद-
धाति. — sū. 24. एकविंशतिवदरीप्रान्तानि सूत्रेण वेष्टयित्वा . . . —
sū. 26. खट्वां अधोमुखपट्टिकां गृहीत्वा . . . स्वपिति । विराचं कर्म. —
sū. 27 (note 4). . . . अर्दयं क्ते. — sū. 28. . . . समाप्तानि संवनानि
वशीकरणानि कामविषये स्त्रियामुत्साहो भवति . . . —

Kaṇḍikā 36.

sū. 1. 2. स्वापनविघ्नशमनं (Cod. स्वापनं) । स्त्रीस्वापनकर्म उच्यते ।
 ... अभ्यन्तरद्वारे शेषमुदकं नुष्जति. — sū. 4. ... स्त्रियाः खट्वाया
 दर्शयन्पादमभिमन्त्रयते । ... खट्वाया रज्जुमभिमन्त्रयते । ... स्त्री-
 स्वापनं पुष्पस्य विषये काम उत्पद्यते कामविषये स्त्रीस्वापनं समाप्तं ।
 लज्जाप्रक्षादनं लज्जा भवतीत्यर्थः । स्वापनं सर्वेषां मानुषाणां निद्राका-
 मानां । मेषुनमाचरतो विघ्नं न भवति... — sū. 5. 6. अथ पत्न्या-
 यिन्याः स्त्रियाः बन्धनकर्म तन्त्रक्रमेण क्रियते । रज्जु(!) कल्पते तद्रज्जुवेष्टन-
 मुच्यते । अस्माद् बीरस्त्रादिति द्वितीयेन सूक्तेन (vi. 77) रज्जुवेष्टनमभि-
 मन्त्र्य वंशाये बद्धा मध्यमखुरणे (Cod. खूरणे) बध्नाति. — sū. 7. ... शय-
 नपादमभिमन्त्र्य उत्पले बध्नाति. — sū. 9. ... अङ्गुशेन तिलाङ्गुहो-
 ति. — sū. 10. जायापत्न्योरक्रोधकरणमुच्यते... — sū. 12. सी-
 भाग्यकरणमुच्यते । ... शङ्खपुष्पोमूलमोषधिवत्खात्वा... बध्नाति । ...
 सीवर्चलपुष्पमभिमन्त्र्य यस्तु सीभाग्यमिच्छति तस्तु पुष्पमभिमन्त्र्य तस्तु
 शिरसि बद्धा... सीवर्चलं सूर्यवेलेति प्रसिद्धा. — sū. 13. 14. दुष्ट-
 स्त्रीवशीकरणमुच्यते । रथजितामिति सूक्तेस्त्रिभिर्भाषाणामभिमन्त्र्य स्त्रियाः
 क्रमेषु वपति । ... वणकान्... वपति । खट्वाखाने वा गृहे शयनदेशे
 वा... शरभृष्टीरादीनां अभिमन्त्र्य प्रतिदिशमभ्यस्यति । एषु पतिप्रति-
 कृतिं कृत्वा... हृदये विधत्ति दाम्भूषेण भाङ्गुज्येन । ... समाप्तानि पति-
 द्वेषिण्यकर्मणि । पुद्गलो वा स्त्रीणां द्वेषं करोति । अनेन कर्मणा शान्ति-
 भवति. — sū. 15. अथ स्त्रियो वा पुद्गलस्य वा दीर्भाग्यकरणमुच्यते ।
 ... दहनघातिता गीः अनुसरणोत्पद्यते । ईशानहता ज्वरहतेषुच्यते । ...
 तत उलूखलदरणे त्रिशूले निखनति तत उलूखले ददाति । उपरि यस्तु
 दीर्भाग्यं क्रियते तस्तु एतानि गृह्णीयात्. — sū. 16. स्त्रीपुष्पमाणां...
 पिद्धा अन्वाह. — sū. 17. ... कृष्णसूत्रेण वेष्टयित्वाभिमन्त्र्य... व्यत्वासं
 अङ्गमानं (Cod. आङ्गनं) शास्त्राया उपरि ददाति । व्यत्वासेन निखनति
 दीर्भाग्यकामः. — sū. 18. अथ तस्याः सीभाग्यकरणमुच्यते । यं ते भगं
 निचखुरिति... शिला उत्खनति उत्पादयति । भगमस्या इत्यनेन सूक्तेन
 यत्कृतं तदनया विनश्यति । समाप्तं यस्या दीर्भाग्यं कृतं तस्याः सीभाग्य-
 करणं. — sū. 19. अथ सपत्नीजयकर्ममुच्यते... । सपत्नीविद्वेषणं...
 बाणपर्णी मासिका लोके प्रसिद्धा... — sū. 22. अथ स्त्रीविषये काम
 उत्पन्ने कामविनाशकान्युच्यते । ... यस्मिन्देशे काम उत्पन्नस्तत्स्थानं
 यावत् स्त्री वा पुद्गलो वा... व्रजति. — sū. 25. स्त्रीविषये ईर्ष्या-
 विनाशकान्युच्यते । ... ईर्ष्यां दृष्ट्वा जपति । ... सक्तमन्त्रमभिमन्त्र्य ईर्ष्या-

नुकाय ददाति... भवार्थं... — sū. 26. ... ईर्ष्यालुकस्य कटिप्रदेशे
... स्वस्वामभिमन्त्र्य (!) धमति. — sū. 28. अथ मन्वुविनाशकान्यु-
च्यन्ते स्त्रीविषये पुण्यस्य । ... मन्वुमन्तं पुण्यं हृद्धारमानमभिमन्त्र्य ह्येन
गृह्णाति. — sū. 29. ... अरमाणं भूमौ निदधाति. — sū. 31.
... मन्वुमतः पुण्यस्य ह्यायायां धनुरभिमन्त्र्य सत्त्वं करोति... —
sū. 32. अथ सर्वविषये मन्वुविनाशकान्युच्यन्ते । . . . दर्भमूलमो-
षधिवत्खात्वा संपात्वाभिमन्त्र्य बध्नाति मन्वुके. — sū. 33. अवीर-
जनमुच्यते । अपुचजननमित्यर्थः । अपे जातानित्युक्ता अश्वतरीमूषेह
पाषाणं निघृष्ट्य ततो ऽभिमन्त्र्य भस्तेन सह ददाति । ... अस्कारं समाह-
भते । विद्वेषणं परस्य... । अथ बन्धाकरणमुच्यते । प्रान्थानिति तृप्तेन अश्व-
तरीमूषेण etc. — sū. 34. ... समाप्तानि विद्वेषणानि परस्त्रीबन्धा-
करणानि. — sū. 35. वारोच्चाटनमुच्यते... — sū. 37. ... पाषा-
णमभिमन्त्र्य वारमैशुनस्थाने प्रक्षिपति उच्चाटनार्थं. — sū. 38. पुण्यस्य
स्त्रिया सह परस्परं विद्वेषणकरणान्युच्यन्ते । ... बाणापक्षीं लोहिताबावा
द्रुप्तेन संगीयाभिमन्त्र्य शयनमुपरि किरति (cf. sū. 19) । ... स्त्रीपुण्यस्य
उभयवचिविनाशकरणं. — sū. 39. अथ दीर्भाभ्यकरणमुच्यते । ...
हृदयं मुखं वाभिमन्त्रयते परस्त्रियै. — Keçava ends the adhyāya as
follows: समाप्तानि स्त्रीकर्मकरणानि । तत्र भद्रलोकाः ।

भेषज्यकर्माणि प्रोक्तानि सर्वव्याधुपशान्तये ।

स्त्रीकर्माणि ततः पश्चाच्चतुर्थः संहिताविधी ॥ —

Adhyāya v.

Kaṇḍikā 37.

Introduction. अथ विज्ञानकर्मणां विधिं वक्ष्यामः । आभासाभवच-
पराजयमुखदुःखोत्कर्षापकर्षमुभिचदुर्मिचचेमाचेमभयाभयरोमारोगाः ।
चसो ऽस्तीति न वेति । धनाधनधर्माधर्मं . . . मरणाभयं । धानं
भविष्यति न वेति । चेचं भविष्यति न वेति । गृहे वासो भविष्यति न
वेति । धान्यपुत्रपुत्रहिरण्यस्रम्बस्त्राणि च । विद्याशास्त्रादिसामो भवि-
ष्यति न वेति । जीवितमरणे गमनागमने बलाबले । सदसखीनाद्याधितस्य
जीवितमरणाभ्यां । प्रसवे पुत्रयोगात् पुत्रे जाते धर्माधर्मसंयोगात् मि-
त्रामित्रसंयोगात् । यामो ऽस्ति वा न वेति । पुण्यस्य विवाहो ऽस्ति वा
न वेति । संवत्सरे मासे वा भविष्यति सुभगा वा दुर्भगा वा । गृहं ग्रामादि
भविष्यति न वा । आधानं भवेन्न वेति । इत्यादि मनसा वाचा वा सं-
चिन्त्य तत्कर्म कुर्यात्. — sū. 1. ... राक्षमाणं वीरीद्वनमभिमन्त्र्य तत

आसिञ्चेत् । मनसा चिन्तयेत् । वाचा चिन्तयेत् । ओदनं शृतं भवेदशृतं वा भवेत् । यदि यथाचिन्तितं भवति तदा तस्य कर्मसिद्धिर्भवति । ... । ... इधमपसमाधायाभिमन्त्र्य आयाचेत् उत्कुचनेनार्थः । ... दर्भस्तम्बमभिमन्त्र्य आयाचेत् यच्च समं विषमं नानार्थसिद्धिः । ... पूर्वेषुः पाठामभिमन्त्र्य आयाचेत् । पचाणां पचाणां संकोचनेनार्थसिद्धिः. — sū. 2. अश्वयो यन्तीति सूक्तेन संयामे पूर्वेषुर्वेदि कृत्वा अभिमन्त्र्य द्वितीये ऽहनि समविषमेण भावेन सिद्धिः. ... — sū. 3. ... पञ्चयन्त्रिवेद्युदण्डमभिमन्त्र्य आयाच्यं समे धारयति । अभीष्टदिशि पतनेनार्थसिद्धिः । ... इधुं संधायाभिमन्त्र्यायाचेत् चिन्तितं (Cod. चितित) प्रक्षेपणेनार्थः । ... कुक्षे उदकपूर्णं दुग्धं प्रक्षिप्यायाचेत् अनाधिकेनार्थसिद्धिः यथा चिन्तितं तथा सिद्धिः । कमण्डलुमुदकपूर्णं दुग्धमाक्षिप्याभिमन्त्र्यायाचेत् अनाधिकेनार्थसिद्धिः । ... दर्भस्तम्बमभिमन्त्र्यायाचेत् । ... काम्यीलशाखां मूर्ध्नि धारयित्वाभिमन्त्र्यायाचेत् इष्टदिक्पतनेनार्थः । ... युग्ममभिमन्त्र्यायाचेत् । ... धान्वमभिमन्त्र्यायाचेदप्यी प्रक्षिपेत् प्रदक्षिणत्वनेनार्थः । ... हस्तयोरङ्गुलिद्वयमभिमन्त्र्यायाचेत् । अज्ञातस्य वेगस्तदिति सूक्तेन एकविंशत्या (!) शर्करा अभिमन्त्र्यायाचेत् धनेनार्थः समविषमभावेन यथावतार्थः (!). — sū. 4. अथ नष्टद्रव्यपरीक्षणे क्रियमाणे इदं कर्म । ... वेगस्तदिति सूक्तेन ... — sū. 6. वेगस्तदिति सूक्तेनाहतेन वस्त्रेण वेष्टितं इत्थं संपात्वाभिमन्त्र्य येन हरेतां ततो नष्टः । ... अथा (!) कुक्षवत्कृत्वा संपात्वा ... येन हरेतां ततो नष्टः । समाप्तं नष्टद्रव्यपरीक्षणे विज्ञानं. — sū. 7. अथ कुमारीविज्ञानमुच्यते । ... वेगस्तदिति सूक्तेन ... — sū. 11. वेगस्तदिति सूक्तेन कुमारीमुदकाज्जलिं पूरयित्वाभिमन्त्र्य ... — sū. 12. ... समाप्तं कुमारी (!) विवाहकाले विज्ञानं. —

Kāṇḍikā 38.

Introduction. अथ नैमित्तिकान्युच्यन्ते. — sū. 1. दुर्दिनविनाशकर्मणां विधिं वक्ष्यामः । ... दुर्दिनमभिमुखमुपतिष्ठते सर्वत्र दुर्दिनविनाशकानि. — sū. 2. ... प्रलुचमुदकं प्रक्षिपति. — sū. 3. ... खड्गं गृहीत्वोपतिष्ठते अभिमुखः । ... उल्लुक् गृहीत्वोपतिष्ठते सूर्यस्त्राभिमुखः । ... खकुटं गृहीत्वोपतिष्ठते. — sū. 4. ... उन्मृजानो अर्कमुखो भूत्वोपतिष्ठते. — sū. 6. पटेरकसमिध (!) अर्कसमिध आदधाति स्थाण्डिले. — sū. 7. ... खदां सात्वा खदां त्रिः परिक्रम्यार्कनिर्जुक्षितं कृत्वा खदायां प्रक्षिपति सूक्तान्ते । ततः पांसुना खदां पूरयति । ... वृष्टिनिवारणं समाप्तं. —

sū. 8. अशनिनिवारणं कर्म वक्ष्यामः । ... अशन्वभिमुखमुपतिष्ठते —

sū. 9. ... एतत्कर्म चेत्ते । अशनिनिवारणं ।

अतिवृष्टिरनावृष्टिः शसभा मूषकाः मुकाः ।

स्वचक्रं परचक्रं वा सप्तिता रेतयः स्मृताः ॥ —

sū. 11. अवदीर्यमाणे ग्रामे वावसाने वापिश्ररणे वा सभायां (Cod. समन्थां) वा गृहे वा प्राकारे वा...वातरक्षार्थं कर्म वक्ष्यामः. — sū. 12. पत्तने रक्षार्थानुच्यते. — sū. 13-16. The rites described in these sūtras are valid for the कुह्यानि as well as the दृतिकर्माणि. Is दृतिकर्माणि at Kāṇ. 38. 12 to be emended to दृढिकर्माणि? In describing the latter Keçava ends as follows: समाप्तानि दृढिकर्माणि...गृहपत्तने ग्रामपत्तने कार्यदृढकरणे अवहरणरक्षार्थं. — sū. 17. विवादे जयकर्मणां विधिं व्याख्यास्यामः । ... ज्येष्ठोमधुमभिर्मन्त्र्य (!) भक्षयति । ततः सभां प्रविशति अपराजितादेशात् । पर्वज्ययकर्म सभाजयकर्म समाप्तं. — sū. 18. विवादे जयकर्मास्तुच्यते । ... पाटामूलं मुखे प्रक्षिप्य तदनन्तरमपराजितादेशादागच्छति. — sū. 19. पाटामूलं मुखे प्रक्षिप्यान्वाह. — sū. 20. ...पाटामूलं वध्नाति. — sū. 21. पाटापुष्पमाक्षामभिर्मन्त्र्य शिरसि धारयति । ... पाटापालाश्रीः सप्तपलाश्री (!) सप्तपर्णी (!) माक्षामभिर्मन्त्र्य धारयति. — sū. 22. वृष्टिनिवारणं भक्षभोजने कर्म उच्यते । ... भक्तमभिर्मन्त्र्य भक्तं शाकादि (Cod. भक्तं) ततो भुञ्जीत । वृष्टिनिवारणं समाप्तं. — sū. 23. ब्रह्म ज्ञानमिति सूक्तेन प्रथमेन काण्डादिना सूक्तेन वेदं वा अनुवाकं वा सूक्तं वा कथ्यं वा ब्राह्मणं वाध्ययनं कर्तुमिच्छति तदा तदा सूक्तं अपित्वा ततः अध्ययनं कुर्यात् । कलहशमनं समाप्तं. — sū. 24. ब्रह्म ज्ञानमिति सूक्तं अपति विवादे जयार्थं. — sū. 25. ब्रह्म ज्ञानमिति सूक्तं अपित्वा मीमांसवाकरणादिशास्त्रवादं करोति तदा अपित्वा करोति प्रतिवादिनं जयति. — sū. 26. विवादकर्म उच्यते । ... चाक्रिकस्य रज्जुमभिर्मन्त्र्य धारयति हस्तेन ... इति विवादकर्म कर्तुर्वदने कलहो न भवति. — sū. 27. सभाजयकर्मास्तुच्यते । सभासम्पन्नं कर्म जयकर्म तदा सभासदधर्माधिकरणादि जायते... चीरीदनं etc. भक्षयति. — sū. 29. यद्वदामोति अचं अपित्वा सभां वदेत् । ... निरीक्षते । ... अन्वाह । यद्वदति तत्र तथैव वदति यच्चक्षुषा पश्यति तद्वदन् विघातो न भवति. —

Kaṇḍikā 39.

sū. 1. ... तिलकमणिं संपात्वाभिर्मन्त्र्य पुष्पाहाने वध्नाति । चाक्र-
रक्षार्थमणिः । ... सर्वत्र प्रत्यभिचरणार्थं मणिं वध्नाति ... —

sū. 5—12. ततः शान्त्युदकं करोति महाशान्तिधानं मातलीवर्षं कृत्वा दूष्या दूषिरसीति कृत्वा प्रतिहरणो गणः । ततो वासोप्यत्नमातृनामघा-
तनशान्तिगणे (!) एते पञ्च गणाः (cf. Kāuṣ. 8. 23—9. 6) शान्त्युदकेन
आवाप्यन्ते । ततो मातलीं कृत्वा शान्त्युदकभाजने चित्वाद्या (cf. Kāuṣ.
8. 16) आदधाति । मन्त्रीक्तायां दर्भापामार्गसहदेवीचाटरूपककाम्योत्त-
श्रितोवारसदंपुष्पा एता मन्त्रीक्ता भाजने एता ओषधीः शान्त्युदके
अवधाय ततः शान्त्युदकं करोति (Kāuṣ. 9. 8) । तेन शान्त्युदकेन प्रोच-
यन्नजति... अतो रात्री इदं कर्म प्रमाणकं करोति । उपानहौ परिधाय
उष्णोषं कृत्वा अये भूत्वा कर्ता शान्त्युदकेन प्रोचति कृत्वास्नानं यावत्
वालागमपात्रेषु कृत्वादिषु च सर्वेष्विदं कर्म भवति । अमिचचषु (!)
यदि कृत्वा दुष्टा भवति ततो वक्ष्यमाणं कर्म करोति अथ न भवति तदा
कुर्यात् । एवं वालागमपात्रेषु कृत्वादिषु सर्वेष्विदं कर्म भवति । अमिचचषुषा
इत्यनेन मन्त्रेण कृत्वा (Cod. कृत्वा) निरीचते । स च निरीचते । कृतव्यधनि
इत्युक्त्वा कृत्वास्नानं अवेचते । कृतव्यधनि इत्युक्त्वा कर्ता काण्डेन विध्यति आ-
ङ्गिरसकल्पविधानधनुषा । अथवा दर्भेषु (!)... काण्डेन विध्यति. —
sū. 15. मांसानि शकले निधाय कर्ता संदंशं गृहीत्वा चर्मणि बद्धा प्रेषकृत्य-
रिक्तम्य बन्धाभ्युक्षति. — sū. 18. ... नवनीतेनाभ्यज्याचिखी वा अङ्गि. —
sū. 20. ... अरखे गच्छन्ति. — sū. 27. ... वासोप्यत्नादयस्त्वारो
गणा (! cf. under sū. 5—12) उच्चैः पठन्ति. — sū. 28. कर्ता अभिचा-
रकृतपुष्यस्य शान्त्युदकेन मर्माणि (Cod. क०) संप्रोचते । गार्हपत्यसभा-
आमपाचकूपकुट्टरत्वादीनि (! cf. v. 31. 1—4) मर्माणि (Cod. क०)
संप्रोचति. — sū. 29. कृत्वास्नानं कृष्णवृषभहस्तेन कर्षति. —

Kāṇḍikā 40.

sū. 1. अथ नदीप्रवाहविधिं वक्ष्यामः । नदीप्रवाहं खात्वा... प्रसिद्ध-
यन्नजति... — sū. 2. ... काशमभिमन्त्र्य तच्च खाते रोपयति । ... दिविसे-
वाजपथीमभिमन्त्र्य (! for *शेवाज०?) रोपयति नदीप्रवाहे । ... वेधूकपाटरकं
(! for *पटरकं?) अभिमन्त्र्य नदीमार्गे निखनति । ... वेतसशाखामभिमन्त्र्य
नदीप्रवाहे (!) निखनति. — sū. 6. ... उदकं... मण्डूकस्योपरि निनयति. —
sū. 7. पूर्वप्रवाहो न भवति अथ नवधा प्रवाहे इदं कर्म कुर्यात् । वरुणदे-
वतापाकयज्ञविधानेन आज्यभागानां कृत्वा यददः संप्रयतीरिति सूक्तेन
त्रिविभज्य जुहोति । तत उत्तरतन्त्रं । कृष्णग्रीहिं कृष्णाया गोः पयः घृतं
च वेतसकाष्ठासु च इन्धनं । वेतसपत्रैः स्तरणं पटरकेण वा अस्मिन्मन्त्रे (!)
सर्वं मासतं कर्तव्यं । उदकप्रवाहे उदकप्रवाहभये नदीभये ग्रामे नगरे

वा । यच्च उद्दकनदीभयं भवति तच्च सर्वत्र चाक्ष्णो होमः कर्तव्यः —
 sū. 9. ... वसिं हरेत् ततः क्षति धन्वानोति द्वाभ्यां न भवति मनोद्वं
 नदीप्रवाहे प्रसिद्धमवति । समाप्तं नदीदूरगमनकर्म. — sū. 10. यदि
 न वहति नदी तदा वक्ष्यमाणमिदं कर्म । यद्ददः संप्रयतीरिति नदीं हति ।
 ... वेतसग्राखामभिमन्त्र्य नदीमवसिद्धति । ... यदि दूरं गता पुनः निवर्तते
 तदा इदं कर्म एके आचार्याः । यद्ददः संप्रयतीरित्वादि सर्वमेकं कर्म
 मन्वते । अन्वे भिन्नानि कर्माणि मन्वते । अन्वे प्रसिद्धनकर्म हिरण्यमङ्क-
 कर्म योगकर्म मन्वनकर्म पाण्डिकर्म एतेषां विवक्ष्यं मन्वते । समुच्चयो
 वा इति द्वारिकमतं समुच्चयः । समाप्तं अन्वप्रवाहे नदीकर्म. — sū. 11. 12.
 अथ अरक्षिसमारोपणकर्म । ... अरक्षिद्वयं प्रतापयति पाक्षी वा प्रता-
 पयति । उत्थाय वा मृच्छति । ततो ऽनेन विधानेन पथि गच्छतां दोषो
 न भवति. — sū. 13. अथावरीहणमुच्यते... — sū. 14. 15. पुष्पस्य
 वीर्यकरणे विधिं वक्ष्यामः । कपिकच्छुमूलमोषधिवत्खात्वा... सुरवाक-
 कर्मोषधिवत्खात्वा... दुग्धे अपथित्वा उपविष्टं धनुस्तस्मै कृत्वा...
 दुग्धमभिमन्त्र्य पाययति. — sū. 16. Keçava divides this sūtra in
 his treatment, so as to join the words मयूखे मुसले वासीनो to the
 preceding practice, to wit: यां लेखृषा सुरवाककं दुग्धे क्वाचयति
 पीत्वा कोसले उपविश... पियति... कपिकच्छुं... मुसले उपविश...
 पियति । ... सूकरवाककं... मुसले उपविश... पियति. Then a
 new practice is introduced with the words: शिन्नस्य स्तूलकरणमुच्यते,
 as follows: यथासित इति सूत्रेण एकग्राखार्कमणिं संपात्वाभिमन्त्र्य चर्क-
 सूत्रेण बध्नाति... — sū. 17. 18. यावदङ्गीनमित्युषा कृष्णमृग-
 ममणिं... बध्नाति । ... या वृषायस्वेति सूत्रेण हरिणस्तन्धचर्ममणिं
 कृत्वा कृष्णवालेन बध्नाति । ... वीर्यकरणं उत्थापनं स्तूलकरणं च भवति
 रेतोनाशे च. —

Kaṇḍikā 41.

sū. 1. अथ वृष्टिकर्मविधिं वक्ष्यामः... — sū. 2. 3. चयोदशे
 ऽहनि पाकयज्ञिकं तन्त्रं प्रतोपायनान्नं कृत्वा ततो देवस्य त्वा सवितुरि-
 त्वादि मरुद्भ्यो जुष्टं निर्वपामि मरुद्भ्यस्त्वा जुष्टं प्रोक्षामीति अनेन यजुषा
 तावत्समानं यावदाज्यभागी ततः चोरीदनं जुहोति । समुत्पत्तांस्त्विति
 सूत्रेण पञ्चभिर्हविर्भरेकामाहुतिं ततः पञ्चभिर्हविर्भर्त्वितीयां षड्भिस्तृती-
 यामाहुतिं जुहोति। ततः पार्वणायुत्तरतन्त्रं । पाकयज्ञिकं तन्त्रमाज्यभागान्नं
 कृत्वा ततः प्र नभस्वेति चोरीदनं एकामाहुतिं जुहोति । न घ्नंस्तथापेत्पुषा

(vii. 18. 2) द्वितीयामाहुतिं । युक्ताभ्यां तृतीयामाहुतिं । पार्वत्याद्युत्तरतन्त्रं
 बर्हिर्होमि मरुतो गच्छतु इविः स्वाहेति । सर्वेषु वृष्टिकर्मसु कृष्णाया गोराज्यं
 कृष्णाया गोः पथः कृष्णा ग्रीहिशाखयः वेतसस्रुवः वेतसी समिदिन्धनं च. —
 sū. 3. 4. ... काशदिविधुवकवेतसामेकच (!) कृत्वा ... तत उदकमध्ये पात्रं
 अधोमुखं निनयति । .. उदके विज्ञावयति. — sū. 6. ... कुङ्कुरशिरमभिमन्त्र्य
 उदके विज्ञावयति । मेघशिरमभिमन्त्र्य उदके प्रक्षिपति । ... मानुषकेशवर-
 दुपानह्री (!) वंशाये प्रबध्य योधयति जपन्. — sū. 8. अर्घ्योत्थापने विघ्नशम-
 नविधिं वक्ष्यामः । ... अर्घकामोक्षमं यदा करोति तदा इदं करोति । ...
 द्रव्यहस्त्यश्वरत्नहिरस्वधनधान्यादि एवंकामो यदोक्षमं वणिजादि करोति
 तदा इदं कर्म करोति । यस्मिन्नारम्भा गृहादि न सिध्यन्ति तदा इदं
 कर्म ... — sū. 10. अथ भूतजयकर्म उच्यते ... — sū. 11. उत्त-
 राषाढनक्षत्रे संमिगोति (Cod. संभि^०) पूरयति. — sū. 13. ... चयो-
 दश्यादयस्त्रिंशो दधिमधुनि वासयित्वा (Kāuṣ. 7. 19) ... अचात्वा कप-
 र्दकात्वा ... भूतं क्रीडां कुर्यात्. — sū. 14. अर्घ्योत्थापनोक्षमकर-
 विघ्नशमनकर्म उच्यते । ... मरुतो यजते पाकयज्ञविधानेन यथा वक्ष्यं
 मासतं चोरीदं मासतमृतमित्वादि भवति (cf. sū. 3 fg. These per-
 formances as well as those following now are performed with each of
 the pratikas mentioned in sū. 14) । एवमाद्या ओषधीः संपात्र अभिनु-
 ज्जनं । विज्ञावयति । अशिर एवकाशिरः केशवरदुपानह्री युद्धउदपानकर्म
 (cf. sū. 6) एतानि अभिवर्षणानि कर्माणि भवन्ति एकैकस्य सूक्तस्य । एके
 आचार्या मासतस्थाने मनोक्तदेवतायां कुर्यात् यथा वक्ष्यं । अक्षौष-
 धिहोमसमानं वर्षकर्मणाम्. ... । उदकधटं संपात्राभिमन्त्र्य तत आज्ञाव-
 यति । ... अवसिध्यति (both performances are again prescribed with
 all the pratikas of sū. 14) ... विघ्नशमनकामः । समाप्तानि अभिवर्ष-
 णावसेचनानि कर्माणि. — sū. 15. वैश्वानरो रश्मिभिरिति सूक्तेन
 उद्देहि वाजिन्निति विश्रुत्वा अग्निमस्र (xiii. 1. 1—20) उच्यन्तमादित्यं
 ज्ञानं कृत्वोपतिष्ठते अर्घमुत्थापनकामः. — sū. 17. ... वस्त्रं ... ददा-
 ति । विद्रावणादिविषये शमनकामः । समाप्तानि विघ्नशमनकर्माणि. —
 sū. 18. अथ गोवत्सद्वेषोविरोधसामनस्यमुच्यते. — sū. 19. ... ततो
 वत्सं त्रिः परिभ्रामयित्वा ... पानार्थं मुञ्चति. — sū. 20. ... गवां
 वत्सेन सह विरोधि वत्सगोविरोधिसामनस्यकर्म (!) । समाप्तं गोवत्सस्य
 विरोधे सीमनस्यं । अकरणे गौः पूर्वा विनश्नति अथ गोवत्सः ... तदा
 राजा प्रजाः ... — sū. 21. अश्वशान्तिविधिं वक्ष्यामः । ... अश्वः
 शान्तास्तेवस्विनो निरुपद्रवा वेगवन्त आरोग्या भवन्ति. —

Kaṇḍikā 42.

sū. 1. अथ प्रवासनद्रव्योत्थापनमुच्यते । ... प्रवासे गत्वा चौरभवं
उदकभयं गमनविघ्नं न भवति । ... हविषामुपधानं कुर्यात्. — sū. 3.
... यदि यानेन याति तदा इदं कर्म. — sū. 4. वाणिजद्रव्यं वस्त्रा-
द्यादि सर्वद्रव्यं ... विक्रयार्थं नयति । यदा द्रव्यं गृह्णाति तदा इदं
कर्म... — sū. 6. अथाभागतपुरुषाणां सांमनस्यं क्रियते । यदा वि-
शिष्टो गृहे आगच्छति तदा इदं मिचीकर्म क्रियते । मिचं तेषां दशने
आगताणां । यदा गृहे आगच्छति तदा इदं कुर्यात्... — sū. 7. ...
हस्तादियानं संपात्वाभिमन्त्र्य तस्मिन्वाने यस्त्व सांमनस्यं क्रियते... उपरि
उपविशति । सर्वे यानस्योपरि चटन्ति ततः पश्चिमदिशि ... गत्वा
पुनर्गृहे आगच्छति । ततः ... ओदनमभिमन्त्र्य सह भुञ्जति मन्त्रं वा ।
समाप्तं सांमनस्यं । एकस्मिन्नुद्ये क्रियमाणे सहागतस्य कर्म इदं कर्म अन्वस्य
च साधारणमित्यर्थः । यो युद्धे साहाय्यत्वं करोति तस्मिन् कर्म । प्रथमं
पादौ प्रस्थाप्य ततः कर्म चेति । अचिययोरिदं कर्म मन्त्रेण केचित्. —
sū. 8. अथ गृहे विद्युद्धे सति सांमनस्यमुच्यते । कर्तारस्ये गत्वा समिधो
गृहीत्वा तूष्णीं गृहमागत्य ... गृहमनुष्ठानां सांमनस्यं भवति कलहनिवा-
रणं... — sū. 9. अथ मन्त्रब्राह्मणयोर्द्रव्यमिच्छति तस्मिन् कर्म प्रति-
गृहादि उच्यते... वेदपाठेन शास्त्रपाठेन अर्घ्योत्थापनमिच्छन्निदं करोति ।
समाप्तं वेदेन अर्घ्योत्थापने विघ्नशमनं. — sū. 12—17. अथ परिमोच-
विधिं वक्ष्यामः । गोदानिकतन्त्रमाज्यभागानं कृत्वा ततः शान्त्युदकं कृत्वा-
भिमन्त्रयते । अपो दिव्या इति चतसृभिः । ततो ऽभ्यातानादि परिदानानं
कृत्वा । केचित्परिदानान्ने ततो ऽभ्यातानं ऊत्वा । तत इदावत्सरायेति कस्य-
चैश्चतसृभिर्हविर्भराज्यं जुहुयात् । ... समिध आदधाति । ... वेदव्रतं
कल्पव्रतं मृगारव्रतं विषासहिर्व्रतं यमव्रतं शिरोव्रतं अङ्गिरोव्रतं इत्येव-
मादिषु (cf. Kāuṣ. 57. 32, note) ... इदावत्सरायेति व्रतविसर्जनं व्रत-
श्रावणं च करोति । ... यच्च कृषिद्वयं वैदिकं लौकिकं च तच्च सर्वं
व्रतादानं व्रतविसर्जनं च भवति विधानेन । शिरोव्रतादीनि नित्यानि
... कृच्छ्रचान्द्रायणादीनि काम्यानि स्मृतिपुराणशास्त्रवेदविहितानि ...
तानि सर्वाण्येतेन विधानेन कर्तव्यानि. — sū. 18. परिमोचानन्तरं
चिराच्च स्नानव्रतं चरेत्... — sū. 19. अथ पापलक्षणा स्त्री तस्याः
शान्तिश्च्यते । ... स्त्रीमुखं प्रत्यक्षं प्रक्षालयति तस्या मुखं हस्तयोर्मध्यक्ष-
युक्शिरकी (!) अस्नानतिलकं द्रव्यकेशादिपापलक्षणं सामुद्रिके स्त्रीलक्षणं
व्याख्यातं । ... स्त्रियं पापलक्षणमभिषिञ्चति दक्षिणात्केशादारभ्य याव-
दुत्तरपार्श्वं ततः पापलक्षणं विनश्यति. — sū. 22. अथ पापदर्शने शा-

मिदृश्यते... दर्शनदोषो न भवति।... पुरुषस्य भाग्यकाले हरिणा यान्ति
प्रदक्षिणाः। अग्रदक्षिणेषु हरिणेषु अयं जपः पश्चिषु च।... ज्ञानवदिते
काकवदिते काकमैथुनेषु पुरुषस्य मैथुनेषु ज्ञेनमैथुनदर्शने नगनस्त्रीदर्शने
नगनपुरुषस्य नपुंसकस्य दर्शने... यच्च क्वचिदपशुकुणाः पतिताः तच्च
सर्वथायं जपः। श्रुत्वा स्मृत्वा पतिताः अद्रष्टव्यास्तेषां सर्वेषां दर्शने अङ्गु-
तानां दर्शनेष्वयं जपः कर्तव्यः। लोके यद्विदुषं चन्द्रीष्यं... अयं जपः।
अपशुकुनजपः समाप्तः— sū. 23. अथ पुरुषहवे अकार्यकरणेन विघ्नश-
मनकर्म उच्यते... —

Kaṇḍikā 43.

sū. 1. पुनर्विघ्नशमनमुच्यते।... पिशङ्गवर्णसूत्रे बज्जा... अरक्ष-
मणिं संपात्वाभिमन्त्र्य बध्नाति।... विस्मन्विघ्नशमनो मणिः। सार्ध-
मानस्य सार्धा विनश्वतीत्यर्थः।... वेणुदण्डादीन्संपात्य ततः सूक्तेन
विमृज्य धारयति...। चिचदण्डे ध्वजदण्डे चिह्नदण्डे... लकुटा-
दिदण्डं सर्वं संपात्य... धारयति तस्य सर्पमृद्धिदंष्ट्रादिविघ्नं न भवति।
...। आयुधं संपात्वाभिमन्त्र्य विमृज्य सूक्तेन धारयति।... सर्वशस्त्र-
संपातिते मायादिकं मायाजाकयुद्धे निवारणं संयामे इन्द्रजालनिवारणं
युद्धे विघ्नं न भवति शत्रुहवं निवारयति। शत्रवो गच्छन्ति। सार्धमानं शत्रुं
जयति हवं विनाशयति— sū. 2. ... विघ्नगृहीतं पुरुषं धूपयति...
यस्य आरम्भा न सिध्यन्ति— sū. 3. अथ भूमिमुद्धिं गृहं करिष्यमा-
यास्त्येदं करोति। Then Keçava exhibits essentially the same text
as the Ath. Paddh., ending with the following: अथवा नवे गृहे ज्ञेन-
यानः कर्तव्यः विकल्प इति भाष्यकारः। प्रथमतो वा ज्ञेनयानो नवे वा
गृहे— sū. 4. अथ गृहप्रवेश उच्यते। वास्तुसंस्कार उच्यते... —
sū. 5. ततः शान्मुदकं करोति। मातङ्गीं पूर्वं कृत्वा वास्तोष्पत्वादीनि च-
तुर्गुणीं महाशान्तिं शान्मुदके आवपते। ततो मातङ्गीं कृत्वा ततः शान्मुदकं
समाप्यते (cf. Kāuṣ. 8. 23 fg.). तेन भूमिं प्रोषयेत्— sū. 7. ... अन्येषु स्थूणा-
गतेषु पार्श्वे स्थितेषु प्रक्षिपति— sū. 8. ... नीयमानां (!) शालामनुमं-
चयते— sū. 11. ... वृद्धां कारयति शालाभूमिं— sū. 13. ... द्वाभ्यां
चक्रं जुहोति। केचिदस्मिन्नन्ते (!) यजुषि यज्ञ इति etc., as at Kāuṣ.
23. 1 fg.— sū. 15. वृद्धस्त्रियो गीतमङ्गल्यादि कुर्वन्ति ब्राह्मणाः पुण्या-
हानि पठन्ति आञ्चं च केचित्पश्चात्कुर्वन्ति।... यच्च गृहं मण्डपं वा कुटीं
वा चित्रशालां वा मठस्थानं वा... देवगृहं वा अन्यं वा तृणमयं वा काष्ठ-
मयं वा इष्टकामयं वा पाषाणमयं वा गृहादिकं करोति तत्रानेन विधा-
नेन वास्तुयानः कर्तव्यः— sū. 16. अथ क्रव्यादोपहतगृहे श्वेचे वान्ये च गोष्ठे वा

यच कृत्वा तत्र शान्तिरुच्यते... कृत्वादा प्रविष्टे गृहे कुमारः प्रियने वत्सान्
(!) वा किशोरान् (!) वा ... धननाशो यच भवति तद्गृहं यामं नगरं वा
कृत्वादोपहतं जानीयात् ... — sū. 18. ... पाप्माश्चसमिध आदधा-
ति. — sū. 19. ... कुमारवत्सगोमरणादि धनधान्यविनाशादि वि-
नितोद्देगादि कृत्वादधिहानि। कृत्वादोपहतशान्तिः समाप्ता. — sū. 20.
अथ कृत्वाऽऽमनविधानमुच्यते । ... लौकिके वापी गृहे वावसथे वा
शान्तिकपीष्टिकार्थं मन्त्रेण वा यच वा कृत्वादोपहतिर्दृश्यते तच सर्वच
कुर्यात्. — sū. 21. अथ वशाश्मनविधानमुच्यते । ये अपय इति
दशर्चेन सूक्तेन वशामभिमन्त्र्य ततो ब्राह्मणाय ददाति । यस्मिन् गृहे वशा
भवति जायते तद्गृहं देवहतं विजानीयात्. —

Kaṇḍikā 44.

sū. 1. अथ वशाश्मनविधानमुच्यते... — sū. 3. ... शान्त्युदकं करोति
अन्वारब्धायै वशाये काष्ठेन तृणैश्च वा. — sū. 5. मातस्त्वनेन (xi. 6. 23) शा-
न्त्युदकेनाचामयति च संप्रोचति च. — sū. 6. वशां कर्ता ऊर्ध्वस्थितः वासो-
प्यत्वादिचतुर्गुणो महाशान्तिं (cf. Kāuṣ. 8. 23. fg.) उद्धीक्षुतीयसवने अपति
वशामभिमुखः स्थितः. — sū. 14. समस्येति (!) मन्त्रेण भूमौ कृत्वा तत उपरि
वशां पातयति. — sū. 15. ... निहृष्टासं करोति मारयतीति. — sū. 17.
यद्वशेषुचा कल्पजया आश्वं जुहोति. — sū. 19. ... इति कर्ता ब्रूयात्. —
sū. 28. शेषमुदकं पार्श्वदेशे निक्षिप्य ततो ऽभ्यनरे प्रविशन्... — sū. 36.
छेदनस्थानमभिधाय. —

Kaṇḍikā 45.

sū. 3. अवदानानि पशोरेकादश गृह्णाति. — sū. 4. ततः स्विष्ट-
कृदवदानानि गृह्णाति तानि चोषि दक्षिणे बाहुः वामबाहुश्च अन्न-
विभागं । एतानि चोषि भागानि. — sū. 6. ततो यद्देवत्वः पशुसहै-
वत्वचरः अपयितव्यः. — sū. 12. ... वपाश्रपस्त्रौ द्वे सह जुहोति. —
sū. 13. अथ पित्र्येषु कान्येषु विशेषः... — sū. 16. सप्ताह्नि मन्त्रे-
णाश्वं जुहोति । सर्ववीरायेत्यादि चतस्र आहुतीर्जुहोति । ... समाप्तं
वशाश्मनविधानं । देवहतं तस्मिन् गृहे यस्मिन् गृहे वशा जायते तस्मिन् धना-
दिनाशा भवति तस्माच्छान्तिः कर्तव्या. — sū. 17. अथ दुष्टे प्रतिग्रहे
सौम्ये वा कृते याजने वा दक्षिणाप्रतिग्रहयोः येन कर्मणा पापं विनश्यति
तदुच्यते । ... प्रतिग्रहं ... प्रतिगृह्णाति । प्रतिग्रहदोषो न भवति... —
sū. 18. सर्वाणि कर्माणि कृत्वा पुनर्मेत्विन्द्रियमित्युक्त्वा कर्म समाप्य तत
आत्मानमनुमन्त्रयते । सर्वकर्मसु भवति । इत्यात्मशान्तिः । संध्यावन्दने

आज्यतन्त्रे पाकतन्त्रे अस्मिन्कर्मणि नित्यनैमित्तिककाम्येषु पुनर्नैस्त्रिद्वि-
मित्युक्ता आत्महृदयमनुमन्वयते. — sū. 19. एतेन विधानेन पशवो
व्याख्याताः...नित्यनैमित्तिककाम्याः...पैठीनसिना काम्याः पठिताः. —

Kaṇḍikā 46.

sū. 1. अथ ऋक्ते पापे लोके पापवचनमुत्पद्यते तत्र शान्तिरुच्यते ।
... सक्तमन्त्रं ... भक्तमभिमन्त्र्य ददाति । प्रथममग्रे कृत्वा अभ्याख्यातं
गृहे प्रवेक्ष्य कर्ता पश्चात्प्रविशति. — sū. 2. ... द्रुघणमणिं संपात्वा-
भिमन्त्र्य बध्नाति. — sū. 3. ... पालाशकाष्ठमणिं द्रुघणप्रतिरूपं कृत्वा
... अभिशस्ते बध्नाति । कृष्णलोहमणिं ... ताम्रमयद्रुघणप्रतिरूपमणिं
... हिरण्यमणिं द्रुघणप्रतिरूपं ... बध्नाति । ... सर्वत्र कौशिके कर्मणां
चिकित्साः । एकस्मिन्विषये यत्र बहूनि कर्माणि पठितानि तत्रैवं कुर्यात्स-
र्वाणि वा तन्मविकल्पः. — sū. 4. अथ यागे क्रियमाये येन कर्मणा
विघ्नशमनं भवति तदुच्यते । ... ऋत्विजो यजमानस्याश्रयन्ति(!) अविघ्नेन
यज्ञसिद्धिर्भवति. — sū. 5. यागसमाप्तौ विघ्नशमनमुच्यते । सोमदेवत्वं
यद् ... बुहोति. — sū. 6. अथ धनधान्यादिप्रतियहादिघातना-
भिच्छिदं कृत्वा याचितविघातो न भवति । ... याचितं न प्रतिषेध-
यति । ... सारूपवत्सं पाद्यसं संपात्वाभिमन्त्र्यान्नाति. — sū. 7. अथ कपोते
उन्मूके वा गृहं प्रविष्टे अन्यथाभीष्टदेशेऽपि तत्र शान्तिरुच्यते । ... शान्त्युदके
आवपते ततो मातङ्गो (xi. 6. 23) कृत्वा शान्त्युदकं समाप्यते रात्रौ तेन शा-
न्त्युदकेन तत्स्नानं प्रोचति यताथै इत्येतैर्मन्त्रैः (cf. Kāuṣ. 39. 9) कपोतोन्मूक-
स्नानं यावत्... — sū. 8. ... पिः श्राव्यां परिणयति कपोतस्नानं वा परिधा-
मयेत् ... । आरक्षके पक्षिणि प्रविष्टे इदं कर्म कुर्यात् । कपोतोन्मूके वा
प्रविष्टे द्विपदचतुष्पदविनाशो वेदे श्रूयते तस्य दोषशमनं... — sū. 9.
अथ स्वप्नाध्यायपठिते उग्रे स्वप्नदर्शने शान्तिरुच्यते । स्वप्नाध्यायपठितदुः-
खप्र्यं दृढभाष्यकारमतेन गृहीतव्यं(!) । पञ्चमासेऽप्रेतदर्शने परिष्वङ्गमर्कटे(!)
दृष्ट्वा तैलाभ्यङ्गे नमपुष्पदर्शने नमस्त्रीदर्शने कान्तसूत्रेणादि(!) स्वप्नाध्याय-
पठिता अनेकशः । इति दुःस्वप्नदर्शने शान्तिरुच्यते । ... स्वप्नं कुत्सितं
दृष्ट्वा मुखं प्रक्षालयति. — sū. 13. अथ पुनर्घोरदुःस्वप्ननाशनकर्म
उच्यते । विद्या ते स्वप्नेत्येकेन पर्यायेण दुःस्वप्नं दृष्ट्वा मुखं विमार्ष्टि । ...
पार्श्वेन द्वितीयेन भूयते । ... अन्नं स्वप्ने दृष्ट्वा निरीक्षते । ... मैश्रधान्यं
पुरोडाशं बुहोति. — sū. 14. अथ आचार्ये मृते ब्रह्मचारी इदं करोति
त्रेयस्कामः आचार्यदहनं । अपिर्भूम्यामित्यादि (xii. 1. 19) पञ्च सामिधे-
नीर्जत्वा ततो दहनं चिर्धामचित्वा तत नहि ते अपि तन्व इति सूक्तानो

पुरोडाशं जुहोति तस्मिन्नुद्गृहे. — sū. 16. कौशिकसूचि शयनं न मन्त्रे
 च प्रेतादिभयात् तद्विघातशमनं. — sū. 17. अपो दिव्या इति षतसृ-
 भिर्हविर्भिः स्नानं कृत्वा चिरात्तं गृहे आगत्य ततः शयति इति कौशि-
 कमतं । मृते आचार्ये इदं कर्म प्रायश्चित्तं कृत्वा ततः समावर्तनं कुर्यादि-
 त्त्वर्थः । अन्वं गृहमुपासीत. — sū. 19. अथ ब्रह्मचारी स्त्रिया मैत्रुण-
 संयोगे इदं करोति । स अवकोर्णीत्युच्यते (Cod. साव०) तस्य प्रायश्चित्तमि-
 दमुच्यते । ब्रह्मचारिणं दर्भरज्वा कष्टे बद्धा . . . — sū. 22. अथ
 स्वयंप्रज्वाहिते ऽपी प्रायश्चित्तमुच्यते . . . — sū. 23. अथ अपिशब्द-
 करणे शान्तिरुच्यते । . . . अपिमुपतिष्ठते. — sū. 24. अथ संदेशे वि-
 स्मृते . . . अपिमुपतिष्ठते । यदि यामे वा गृहे वा संदेशं न कथयति तदा
 इदं प्रायश्चित्तं. — sū. 25. अथ पापनषचे जाते स्त्री वा पुद्गलो वा
 यो जातस्तस्य शान्तिरुच्यते । . . . तस्य मुञ्जरज्वा कष्टे पादे . . . बद्धा
 ततः प्रत्नो हीति सूक्तेन उदकघटं संपात्वाभिमन्त्र्य दर्भपिञ्जलीर्घटे प्रक्षिप्य
 ततो ऽभिषिञ्चति । . . . योवापाशं नदीफेनेषु निदधाति । नदीनां फेना-
 नित्त्वर्ध्वेन (vi. 113. 2°) कटिपाशं उदकमध्ये प्रक्षिपति । मानुषपितृधातुषु दोषः
 अवणात् । तस्मात्पापनषचेण शान्तिः कर्तव्या । . . . मूखनषचे इदं कर्म
 क्रियते । यो नषचकल्योक्तं कर्म कुर्यात् तदुच्यते । . . . प्रत्नो हीति सूक्तेन
 . . . चीरौदनं संपात्वाभिमन्त्र्यान्नाति । . . . एतस्मिन्नन्त्रे (!) समूखं बहि
 स्तृणोति समूखेध्मानुपसमाधाय एष विशेषः । नषचकल्योक्तं । एषा नष-
 चकल्योक्ता शान्तिः । आश्लवनावसेचने च चीरौदनप्राशने च एतानि
 बीणि । अथवा प्रत्नो हीति सूक्तेन उदकमभिमन्त्र्य पापनषचजातमवशि-
 ष्ठति शिरसि । एतानि बीणि कर्माणि भवन्ति. — sū. 26. अथ ज्येष्ठे
 भ्रातरि जीवति विवाह आधानदीक्षां च करोति तस्य शान्तिरुच्यते. . . —
 sū. 28. उत्तरपाशं नदीनां फेनानित्त्वर्ध्वेन नदीफेने निदधाति । अधर-
 पाशं . . . नदीमध्ये प्रक्षिपति । ततो बन्धनं कृत्वा ततो ऽवशिञ्चति. — sū. 29.
 . . . अपां सूक्तेर्घटं संपात्वाभिमन्त्र्य तत आश्लावयति । . . . अवशिञ्चति ।
 परिवित्तिपरिवेत्तुप्रायश्चित्तं. — sū. 30. अथ मृते आचार्ये इदं कर्म . . . —
 sū. 33. अथ देवपितृवर्जितखदाशयनिहितस्य अन्नस्य याज्ञाकेन (for या-
 जकेन) येन कर्मणा भवति तदुच्यते । . . . अनुवाकेन खदाशयादन्नादुच्यते
 सेतिकामेकां जुहोति. — sū. 34. . . प्रायश्चित्तं. — sū. 35. . . खदा-
 शयान्नसंस्कारशान्तिः समाप्ता. — sū. 36. अथ मृते धनिके अणकस्य
 अणदानशान्तिरुच्यते । अपमित्यमप्रतीक्षमिति त्रिभिः सूक्तेर्द्रव्यमभिमन्त्र्य
 (vi. 117-119) पुत्राय ददाति । अनृणो भवति. — sū. 41. आकाशो-
 दकेन शरीराश्लवने दोषो भवति तस्य शान्तिरुच्यते . . . — sū. 42.

दिवो नु मां बृहत् इति सूक्तेन एकैतत् सर्वोषधिगन्धं हिरण्यं वा एतान्य-
 भिमन्त्र्य शरीरमुद्वर्तयेत् । . . . आकाशविन्दुदोषोपशान्तिः समाप्ता. —
 sū. 43. अथ कुमारस्य कुमारी वा यस्मिन्मदन्तो पूर्वी जाती तत्र मा-
 तापिबोर्मरणशङ्का भवति तत्र शान्तिरुच्यते . . . — sū. 44. . . ब्री-
 हियवतिसमाधानिकीकृत्वाभिमन्त्र्य उत्तमजातदन्ताभ्यां दंशयति. — sū. 47.
 अथ शिरसि अङ्गे वा काकोपविष्टदोषः श्रूयते तस्य शान्तिरुच्यते. —
 sū. 48. . . . उल्लुकमभिमन्त्र्य काकमुखेन अपमृष्टं पुच्छं पर्याप्ति करोति ।
 उपरि भ्रामयित्वा दूरे निक्षिपति. — sū. 49. अथ संसर्गदोषशान्ति-
 रुच्यते । . . . सर्वेषु रोगेषु शावदन्तादि कुण्डलिना वण्डेन ज्वरेणापामार्गी-
 दिरोगेषु संसर्गेषु सर्वदोषान्मुच्यते . . . — sū. 50. अनृतमुक्त्वा आचमनं
 करोति । वणिजि अनृतं कृत्वा . . . दोषो न भवति. — sū. 51. यत्र
 क्लृप्तिरुच्यते तत्र सर्वत्र यत्ने भूम इति . . . खननदोषो न भवति. —
 sū. 53. अथ शकुनशान्तिरुच्यते । . . . अपशब्दं श्रुत्वा . . . कपिञ्जलवा-
 शितं श्रुत्वा यामि अरस्ते पक्षिवाशितं श्रुत्वा वा स्वयं वा क्रुद्धभाषणं कृत्वा
 अन्यस्य वचनं श्रुत्वा . . . उल्लुकवाशने कपोतवाशने पूर्वतो वा उत्तरतो
 वा लोके निवृत्तः । यत्किञ्चिल्लोके विरुद्धं दृष्ट्वा श्रुत्वा सर्वत्र अपने स्वस्व-
 यन् भवति. — sū. 55. आकाशे यदि स्वपिति अरस्ते वा मूत्रे गृहे
 वा पर्वते वा तदातदा यो अभ्य बभूणा (!) इत्युचं अपित्वा स्वपिति. —
 Keç. has the following at the end of the adhyāya: समाप्तानि नैमि-
 त्तिकानि सर्वज्ञानप्रबोधार्थं . . . दुष्टदोषविनाशनैमित्तिकानि । . . .
 नैमित्तिकान्यवज्ञं कर्तव्यानि । अकरणे धनधान्यपञ्चादिविनाशः
 जरायुज इति दुर्दिनमायन्नित्यादीनि (Kāuṣ. 38. 1. fg.) । अथाहुतानि
 वर्षे यच्चेष्वादिनैमित्तिकानि (Kāuṣ. 93. 1 fg.) तान्यवज्ञं कार्याणि. —

Adhyāya vi.

Kāṇḍikā 47.

Introduction. अथ क्रमप्राप्तो अथर्ववेदविहितो ऽभिचार उच्यते ।
 मीमांसायामभिचारो निषिद्धः . . . मनुस्मृती च विहितो ऽभिचारः . . . —
 sū. 2. आङ्गिरसकथ्योक्ताः संभाराः प्रथितव्याः । दक्षिणस्यां दिशि मण्डपं
 कारयेत्तत्र यथोक्तविधिना गुहः । पताकातोरणैर्युक्तं द्वारं . . . स्मृतं. —
 sū. 9. तथा तदप इत्यादि स्मर्तव्यं सर्वत्र । अभ्यातानान्ते दूष्या दूषिर-
 सीति सूक्तेन तिलकमणिं संपात्याभिमन्त्र्य बध्नाति कारयिता कर्ता
 सदस्यश्च (cf. Kāuṣ. 39. 1 fg.) . . . आत्मरक्षार्थं. — sū. 12. अधुना
 दोषा उच्यन्ते मुक्तपक्षे चयोदक्षां पूर्वाहुते अभ्यातानान्ते कृत्वा यावापु-

यिवो उर्वन्नारिचमिति सूक्तं कर्ता वनकरचतेति सूक्तं(?) द्वाभ्यां सूक्ताभ्यां
 वेसुदण्डं क्षिणन्ति. — sūs. 14-16. य इसां देवो मेखलामिति पदं
 चेति सूक्तेन (vi. 133; vi. 25) मेखलां संपात्य । अयं वक्ष इति सूक्तेन दण्डं
 संपात्य । य इमामितृचेन मेखलां वध्नाति । वक्षो ऽसीति तृचेन सूक्तेन
 दण्डं गृह्णाति । नमो नमस्कृष्य इति सप्तर्षिभ्य उपस्थानं करोति शाखाया
 बहिः । ततः शाखां प्रविशन्न व्रतादानीयाः समिध आदधाति ज्ञानाः ।
 व्रतत्रावणं तस्मिन्करोति । अभ्यातानाद्युत्तरतम्यं । दीक्षितस्त्रिराचमन-
 शनं । चिराचे निवृत्ते कृष्णपक्षे प्रतिपदि कर्म भविष्यति. — sū. 17.
 आङ्गिरसदण्डवृक्षेनसूक्तं प्रतिपादनं उक्तं गृहीत्वा मेखलाया यन्विमा-
 निमिति आङ्गतास्त्रभिङ्गता इत्युक्ता (vi. 133. 2). — sūs. 18-20. अयं
 वक्ष इति तिसृभिर्हविर्भयदस्मामि यन्निरामि इति द्वाभ्यामृग्भ्यां भोजनं
 करोति यत्पिबामीत्युक्ता उदकं पिबति । समुष्यस्थाने शुशुनामयद्वयं. —
 sū. 21. . . . फडुतो मज्जमद इत्येतेन मन्त्रेण भोजनपात्रं भिनन्ति. —
 sū. 22. इदमहं मज्जमदस्य तुष्यस्य मृत्तिकर्षोपचस्य प्राजापानावपच-
 क्षामीत्यनेन मन्त्रेण मेखलां यन्विष्य वध्नाति नाडं करोति. — sūs. 25-27.
 खावापृथिवी उर्विति सूक्तेन पर्णवृक्षपात्रं च गृहीत्वा शबोर्दक्षिणा धावतः
 पदं अङ्गुं क्षिणन्ति । तिरस्त्रीनचिकोषे एकैकं एवमष्टावरान् सूक्तावृ-
 त्तिः. — su. 28. तस्माद्धेदात्यां सुं च गृहीत्वा वधपक्षे (Ifor वधपक्षः?) वज्रा
 . . . धष्ट्रे न्वस्यति. — sū. 30. अथवा एतत् . . . अभिचारतन्त्रमुच्यते ।
 पश्चादग्नेः करिष्यां (!) कूबुपखीर्षायां etc. . . — sū. 31. . . . उदकं
 इत्ये कृत्वा दक्षिणामुखः प्रक्षिपति. — sū. 32. Keç. has nothing
 corresponding to this sūtra, but seems to connect directly with sū.33.
 Later, however, after sū. 38, a passage corresponding to this sūtra
 appears, which contains nothing additional to the statement of Kāuṇḍika.
 sū. 33. इदं च उष्णोदकं मध्ये अक्षितसक्तून् (!) प्रक्षिप्य यिजेत् अनालो-
 दितानेकोष्ठासेन (अनालोदितः, as though °नुपमधिता° stood in
 the text). — sūs. 34-36. त्रींस्त्रीशुष्टींस्त्रिराचं वीक्षी चिरा-
 चमेकैकं वज्राचे भुक्ति आङ्गतास्त्रभिङ्गतेत्येवमादि (vi. 133. 2) कर्तव्यं (cf.
 sū. 17). — sū. 37. . . . ब्राह्मणाम्परिचारकांश्च . . . भोजयित्वा
 पात्रस्थमुच्छिष्टमेकधा कृत्वा . . . वज्रमस्ये गते प्रक्षिपेत्. — sū. 38.
 यदि ते धावन्तो वृक्षान्ते ततो देव्यो मृतो जानीयात्. — sūs. 39-42. खावा-
 पृथिवी इति सूक्तेन लोहितशिरसं शकशमाश्रित्वा (Ifor शशकः?) प्रेतव-
 त्कृत्वाभिमन्त्र्य दहति (? Cod. ददाति) । ततः क्षपे यत्ते तप इति पञ्चभिः
 (ii. 19-23) सूक्तेरपतिष्ठते (cf. sū. 8) । अन्यः कर्ता अभ्यातानानां कृत्वा...

कृकसासमष्टधा कृत्वा प्रवृत्तं जुहोति. — sū. 44 निवृत्त वेद्यामुपवेष्ट
... स्वेदात्ताः श्रभृष्टोः प्रवृत्तं जुहोति. — sū. 45. ... श्रुपदात्पासुं
गृहीत्वा पश्चादपेर्मिधाय उदग्गजत्वा स्वेदजननात् । निवृत्त स्वेदासंकृता-
भ्यांसून् ... जुहोति. — sū. 46—52. कृकसासशरीरे शर्करानवधाय
विषमवधाय ... बध्नाति पाशे स इति पादेन । आमुमित्वादत्ते ।
मर्मणि खादिरेष सुवेष्ट नर्तं खनति चतोव य इति तच्च निदधाति. —
sū. 53. संचित् मृत्तिकोपरि निदधाति खावापृषिवी इति सूक्तेन जुहो-
ति. — sū. 54. खावापृषिवी इति सूक्तेन आवसेखनीं हृदये विधत्ति. —
sū. 57. ... श्रुमारणकामः.

Kaṇḍikā 48.

sū. 1. अश्वत्थ ... कृकसास ... एरण्ड ... सेष्मानक ... खदिर...
श्रसमिध आदधाति. — sū. 3. ... सुवाये दण्डं बध्नाति ... —
sū. 4. ... श्रुमर्मणि निखनति. — sū. 5. ती अश्वत्थशाखायां...
प्रकुदति. — sū. 6. .. यावन्तः सपत्नास्त्रावन्तः (!) पाशान् ... उदके
स्त्रावयति. — sū. 7. ... श्रुं क्रोशन्तमन्याह । मरणं भवति. —
sū. 8. .. उपसमाधानं । ... सुवयहसं । ... जुहोति. — sū. 9. ... कृक-
सासकर्म श्रभृष्टिकर्म सपत्नचयस्त्रोयकर्मणि षट् याममेव च कर्मणि
षट् मणिकर्म पाशकर्मणि चोषि विकट्कृतसुवकर्म एकोनविंशति तन्वा-
शि भवन्ति. — sū. 10. ... सर्पकृचं चूर्णयति. — sū. 11. .. मोहरणे
ऽभिचारः. — sū. 12... चीरानन्याह (Cod. चीरम्बाह). — sū. 13—22. नैतां
तेति सूक्ताभ्यां अमेष्ट तपसेत्वनुवाकः सदा मोहरणमारणेषु... क्रियमाणेषु
ब्रह्मचारी अपति । इमंशाने अपति । ऊवधे इमंशानमवधाव (!) ततो परि-
स्थितः अमेष्ट तपसेत्वनुवाकं अपति । द्वादशरात्रं यावत् चहरहः ततः
... मृतो देष्ट इति आनीयात् ... — sū. 23. .. चेतमृत्तिकामभि-
मन्त्र्य मुने प्रयच्छति. — sū. 24. .. पञ्चाशमणिं संपात्वाभिमन्त्र्य बध्नाति. —
sū. 25. ... इङ्किडं जुहोति. — sū. 27. इदं तसुख इति चित्ताग्न्यभि-
चारः. — sū. 28. इदं तसुख इति सूक्तेन मध्यमपरिभवपण्येन (!) फली-
करणाज्जुहोति । यत्किं चासाविति सूक्तेन पञ्चर्चेन (vii. 70) मध्यमप-
णाशेन फलीकरणाज्जुहोति. — sū. 29—31. बहिर्लवनादिप्रतिष्ठाप-
नान् कृत्वा तमपि स्फोटयति श्रु अन्वमपि प्रययति । निरमुमिति
सूक्तेन शरणं कृत्वा पुनर्मन्त्रेण क्षुणाति । निरमुमिति सूक्तेनाभ्यातानान्
कृत्वा इङ्किडं जुहोति. — sū. 32. ... वत्सखलायां कृत्वा तस्य वृषधिर-
पिधाप्य बाधकेन काष्ठेन हन्वात् ... — sū. 35. ... श्रुं वृद्धा अपति. —
sū. 37. ... विषुवतवृषस्य समिध आदधाति. — sū. 38. ... ऊर्ध्वमु-

पञ्चवृषसमिध आदधाति. — sū. 41—43. असदन्नाव इति चारुतो-
शास्त्रिणकुनी (!) श्रीरीदनं पक्काभिमन्त्र्य द्वेष्टाय प्रयच्छति भषार्थं । ...
आमपाचस्योपरि हस्तप्रक्षालनं करोति... —

Kaṇḍikā 49.

sū. 1. द्वेष्टाभिमुखं विसृजति वृषोत्सर्गवत् (cf. Kāuṣ. 24. 19 fg.). —
sū. 2. ... आश्वत्थीः स्वयंपतिताः समिध आदधाति. — sū. 3—27.
The treatment of the remaining sūtras of this kaṇḍikā by Keçava
differs so much from Kāuṣika's, especially in the arrangement of
the sūtras, as to render it impossible to present extracts sūtra by
sūtra. The entire passage, barring irrelevant matter, is here given:
उदक्काणां विधानमुच्यते । इन्द्रस्त्रीष्व इति दूर्वाभविर्घटं प्रक्षालयति ।
विष्णवे योगायेत्युत्तराभवेः षडुदकांसघटानुदकसमीपे निदधाति ।
इदमहं यो मा प्राच्या दिश इति अष्टर्षेण कल्पजेन सूक्तेन उदकमध्ये
निदधाति घटं । इदमहमिति घटेनोदके इदमहमिति सूक्तेन घटमध्ये
मुखं करोति । इदमहं यो मा प्राच्या दिश इति सूक्तेन घटमुदकपूर्वं
कृत्वा अपक्वामति । इदमहमिति सूक्तेन उदकपूर्वं घटं मण्डपे स्थापयति
एतदभिचारे उदकाहरणम् । येन विधानेन वज्रप्रहरणं क्रियते तदुच्यते ।
इन्द्रस्त्रीष्व इत्यादि सर्वं कृत्वा । इदमहमिति स्थापनान्नं कृत्वा अपेर्भाग
इत्याद्यष्टभिर्हविर्भिर्दिधाकरणं (v. 5. 7 fg.) । अर्धं (Cod. अर्धं) घटे कृत्वा
अर्धं भावने करोति भावनमपी तापयति । घटमन्त्र्यै पुत्राय प्रदाय
अपेर्भाग इत्यष्टभिस्त्रिपणे मन्त्रः । बहिर्दक्षिणामुख उपविश्य भावनमये
कृत्वा वातस्य रंहितस्य इति मन्त्रेण उदकं गृह्णा । समपय इति सूक्तेन
कल्पजेन सर्वेभ्यो भूतेभ्यो अभयवदनं (cf. sū. 12) । यो व आपो ऽपामिति
etc. ... वज्रप्रक्षेपः । एतामनाधराच (!) पराच इति कल्पजया च्छाया (cf.
sū. 6) भावनमुदकं भूमौ निनयति । यं वयमिति सूक्तेनैव अपामस्यै वज्र-
मितिकया एवमेव । इन्द्रस्त्रीष्व इत्यादि कर्तव्यं । तत्र बद्धकृताः श्लोकाः ।
प्रक्षालनं तथा योगो अप्सुपात् (!) निधापनं ।

अपोहनमनेनैव तन्निवेद्य पाचपूरणं ॥ १ ॥

Here two more ślokas are given, which are however too cor-
rupt for reproduction. Then the text continues as follows:
विष्णोः क्रमो ऽस्योति द्वादशभिः प्रवृत्तं विष्णुक्रमाश्रमते (cf. sū. 14)
शचीरभिमुखं । सवविधानेन (cf. Kāuṣ. 60. 1 fg.) बृहस्पतिशिर-
ओदनं द्वेष्टाय ददाति । ममापे वर्ष इति (cf. sū. 15) सूक्तेन तं पृषातके-

नोपसिध्य तस्मीदृगस्तेष्वर्थसूक्तेनाभिमन्त्र्य (xi. 3. 1) ददाति । सूक्तेनाभिमृते सति सूक्तेन संपातवन्तं करोति . . . । उदेहि etc. . . नावं . . . देवत्सु (1) अन्वाह (cf. sū. 18) । समिद्धो etc. . . (cf. sū. 19) शङ्कुसंहिताम्पाशाभिमन्त्र्य अरस्ते निदधाति । . . . द्वेष्टस्व पदं वृश्चति (cf. sū. 20) । पाशान् . . . भङ्गे ऽभ्यस्वति (cf. sū. 21) । . . . आमपाचस्त्रोपरि द्वेष्टस्व हस्तप्रचालनं करोति (cf. Kāuṣ. 48. 43) । . . . वृषभं संपात्य उत्सृजति शत्रुगृहानभिसृजति (cf. sū. 1) । रक्तशालिणीरीदनं संपात्याभिमन्त्र्य द्वेष्टाय ददाति (cf. sū. 22) । शत्रुप्रकृतिं च मृभयां कृत्वा वेदिमध्ये ऊर्ध्वं स्थायी निबध्य . . . मूर्ध्नि संपातानागयति (cf. sū. 23) घृतेन पाचयति . . . । यस्मिन् षडुर्वीः पक्ष इति उदवसान्प्रहरति उक्तेन विधानेन (sū. 24) । यो ऽन्नादो ऽन्नपतिरित्युवा द्वेष्टं मनसा . . . आचामति स्वयं द्वेष्टस्व मरणं भवति (sū. 25) । यश्च गां पदा स्फुरति अग्न्याधिकारः तृचेन द्वेष्टं बृह्ना अन्वाह (sū. 26) । . . . अवभृथे स्नात्वा निर्दुर्मस इति सर्वौषधिभिरात्मानमभिमृशति । अभिचारं कृत्वा इमां कर्ता शान्तिं करोति. —

The following is an extract from a longer statement of Keçava at the end of this adhyāya: समाप्त अभिचारपद्धतिः । मरणं बन्धनं वा प्रणिपातो वा उन्मत्तभावो वा भवति। . . . भद्रमतेन भाष्यकारदारिकमतेन च एभिः विभिर्भाष्यकारैः (!) कौशिको विचारितः तस्य तस्य एते पदार्था भवन्ति । . . . ततः श्लोकाः । मरणं बन्धनं चैव बन्धनं च विशेषतः । प्रणिपातोक्तं वा दैवोपहृतिरेव च । . . . उपाध्यायकवीश्वरेण नाम्नातो ऽभिचारः कृतः । तुष्टकमङ्गमदस्त्रोपरि (Cod. इष्टक०) कारितः । पृथिव्यां दुष्ट उत्पन्नः सर्वदा च विनाशयेत् । अधर्मसंभवो दुष्टः प्रजाहिंसनतत्परः । तुष्टकनाम्ना (Cod. इष्टक०) पापिष्ठा देवब्राह्मणहिंसकाः । पृथिव्यां श्रीभोजदेवधर्मसंरक्षणाय च।देशे तु मालवके उत्पन्नः श्रीराजगृहेषु च।. . .—

Adhyāya vii.

Kaṇḍikā 50.

sū. 1. स्वस्वयनकर्मणां विधिं वक्ष्यामः । यदा ग्रामे गच्छति तदा आचमनं कृत्वा . . . प्रथमं दक्षिणेन पादेन प्रक्षामति अध्वानं. — sū. 2. . . गृहे वा चेत्ते वान्धव वा प्रक्षिपति । . . . यश्च क्षिपति तच्चाविनाशो भवति द्विपदचतुष्पदादीनां स्वस्वयनं भवति. — sū. 3. . . दर्भादीनि तृणानि गृहे वा चेत्ते प्रक्षिपति । . . . इन्द्रमुपतिष्ठते . . . — sū. 4. . . खड्गादिशस्त्रं संपात्य हस्तेन विमुञ्च्याभिमन्त्र्य धारयति । . . . राक्षे

प्रयच्छति । सुखं भवतीत्यर्थः. — sū. 5. दिष्ट्या मुखं मीत्वा स्वपिति राची स्वस्वयनकामः । मध्यमाङ्गुल्याङ्गुल्याभ्यां प्रदेशव्यङ्गुल्याभ्यां । प्रादेशी दिष्टीरित्युच्यते (! for दिष्टिरि° ?). — sū. 6... प्रभाति निद्रां त्वत्का... यदा उत्तिष्ठति तदा सूतं अपित्वा चीणि पदानि प्रकम्य तदा... प्रयोजनार्थं गच्छति ।... गच्छतां स्वस्तिर्भवति. — sū. 7. सुप्तोत्थाय... भूमी तिस्रो दिष्टीर्मीत्वा ततो गच्छति प्रयोजनार्थं स्वस्वयनकामः ।... दिष्टोः प्रादेशमाचीः. — sū. 8—9. अक्षाध्वाने (!) गच्छतां कर्म उच्यते । पथि गच्छतां संबलं (! for शम्बलं ?) सत्कादि प्रेतं पादावित्युच्चाभिमन्त्र्य ब्राह्मणाय ददाति स्वस्वयनकामः. — sū. 10. उपस्थास्य इत्युच्चा चोदन-सक्तून् वटकादीनि चीणि द्रव्याख्यभिमन्त्र्य भूमी निक्षिपति । चीणिचीणि प्रसृतिर्वा (!) अज्जलीर्वा मुष्टीर्वा । पथि ततो गच्छति । स्वस्तिर्भवति सर्वस्य अनेन विधानेन । एतदध्वानकर्म (!) समाप्तं. — sū. 11. अथ सर्वार्थ-स्वस्वयनकर्म उच्यते ।... गृहे वा अथवा अरस्ते वा भये... समुप-स्थिते स्वस्वयनं नित्यं... कुर्वीत. — sū. 12. वणिक्कर्म चाभार्थमु-च्यते ।... उत्थापयति विक्रययोग्यत्वात् ।... क्षाभो भवति स्वस्ति-र्भवति. — sū. 13. ये ऽस्यां प्राची दिगिति सूत्राभ्यां etc. ... आध्यादि चयोद्गश्च द्रव्याणि भवन्ति (cf. the extract from Keçava at the end of the sixth kaṇḍikā) पाक्षाशादयो द्वाविंशतिं वृक्षाणां समिध आदधाति (cf. Kāuṣ. 8. 15) ।... यच्च समिध आदधाति तच्च सर्वच्च एते समुक्षिता वा विकक्षिता वा भवन्ति. — sū. 14. भवाश्वीं मृडतमिति सूत्रेण (xi. 2) .. चच्च जुहोति।... इन्द्रभूतप्रेतराचसकोकपाक्षगृहदेवमहादेवगणासुपहता-भिघाते (Cod. °देवगृह°) स्वस्वयनं समाप्तं महादेवाभिघाते स्वस्वयनं. — sū. 15. अथ शीघ्रिण पुष्पमङ्गलकर्मकरणे स्वस्वयनमुच्यते ।... ब्राह्मणस्य शकृत्पिण्डाम्पर्वस्वाधाय अथ भूत्वाभिमन्त्र्य ततः प्रयच्छति... किमद्या-हरिति पृच्छति. — sū. 16. स च शोभनमद्याहः मङ्गलमद्याहरिति ब्राह्मणो वदति ।... यदा शीघ्रि प्रयोजने कार्यं कर्तुमिच्छति तदा इदं कर्म कृत्वा ततः शान्तिकर्म करोति... — sū. 17. अथ सर्पादिस्व-स्वयनमुच्यते । सर्पवृश्चिकदिदंशकमशकधमरभूमिकीटकूमयः । एतेषां भयं न भवति । ये ऽस्यां स्तेति सूत्रेण... प्राची दिगिति सूत्रेण (iii. 26; iii. 27: Keçava evidently construes the word युक्तयोः as दिग्मुक्तयोः, contrary to the reading of all MSS.; cf. Kāuṣ. 14. 25; 50. 13) मा नो देवा इति सूत्रेण etc. ... सिकतामभिमन्त्र्य शाखां परितः किरति ।... शर्करामभिमन्त्र्य शयने वा शाखायां वा उर्वरायां वा गृहे वा वने वा ग्रामे वा तच्च परिकिरति (the emendation suggested in note 6, p. 146,

is thus rendered unnecessary, as Keçava's version of the passage seems a plausible one). — sū. 18. ये ऽस्मां स्तेति etc. (cf. Keç. at sū. 17) . . . तृणमासां युगच्छिद्रेण संपात्वाभिमन्त्र्य द्वारे बध्नाति . . . स्वस्वयनकामः । महानवम्यां दीपोत्सवे च शिष्टाचारः । . . . गजमार्गे बध्नाति . . . महानवम्यामिदं अयकर्म । . . . तृणमासां युगच्छिद्रेण संपात्वा पक्षि वा पत्तनद्वारे वा गृहद्वारे वा बध्नाति । . . . अहिभये वृश्चिकभये मशकभये भ्रमरसंचे कृमिभये . . . — sū. 19. ये ऽस्मां स्तेति etc. (cf. Keç. to sū. 17) . . . गुष्कगोमयमभिमन्त्र्य गृहे विसृजति . . . क्षुणाति. — sū. 20. . . . गोमयमभिमन्त्र्य पत्तनद्वारे गृहद्वारे . . . चेचे वा निखनति. — sū. 21. . . . गोमयं . . . अपी. — sū. 22. ये ऽस्मां स्तेति etc. (cf. Keç. to sū. 17) . . . अपामार्गमज्जरीमभिमन्त्र्य संभिजति . . . गृहे क्षुणाति । . . . अपामार्गप्रसूनमभिमन्त्र्य द्वारे निखनति । . . . अपामार्गमज्जरीं निखनति याममध्ये । . . . गुडूचीमभिमन्त्र्य नाना करोति . . . गृहे क्षुणाति । गुडूचीपादानभिमन्त्र्य निखनति । . . . गुडूचीपादानपी जुहोति . . . (no mention is made of anything corresponding to the पराचीनमूल्यान् of the sūtra) । . . . समाप्तानि मशकादीनां स्वस्वयनानि. —

Kaṇḍikā 51.

sū. 1. अथ व्याघ्रचीरवृक्षचरकसिंहारक्षकादीनां भये स्वस्वयनान्बुध्यन्ते । . . . गां पृष्ठतो गच्छति । कीटकं निखनमुद्धाटयन् गृहादरसं गच्छति व्याघ्रादिस्वस्वयनकामः. — sū. 2. . . उदकघटमभिमन्त्र्य गोमचारे (!) निजयति । ततः पांसुकुटं तन्नं कृत्वा अर्धं दक्षिणेन हस्तेन विचिपति । इन्द्राय पाकयज्ञविधानेन . . . — sū. 4. ये ऽस्मामिति सूक्तेन (iii. 26) प्रत्युचमुपतिष्ठते. — sū. 5. मध्ये पक्ष (!) बलिहरयं — sū. 7. पर्वतदेवतायै अरखे पाकयज्ञविधानेनाज्यभागानां कृत्वा ब्रह्म अज्ज्ञानमनाप्ता ये सहस्रधारेति सूक्तेन (v. 6. 3) जुहोति । हिमवते त्वा जुष्टं निर्वपामि हिमवते त्वा जुष्टं प्रोचामि हिमवतं गच्छतु हविः स्वाहेति निवृत्तं पर्वतं यजते । भवाश्रवीं मृडतमित्यर्थसूक्तेन च जुहोति . . . भवाय जुष्टं निर्वपामीत्यादि. — sū. 8. . . . भवाश्रवीं देवताभ्यो निर्वपं कृत्वा गृहप्राङ्मुखे अरण्यं । . . . एते सप्त पर्वतदेवताः । व्याघ्रचीरवृक्षकहस्तारक्षकगवितादिभये स्वस्वयनं. — sū. 9. गोष्ठकर्म व्याख्यास्यामः । गोशान्तेः पाकयज्ञं तन्नं कृत्वा इन्द्रदेवतायै ब्रह्म अज्ज्ञानमनाप्ता ये सहस्रधार इति सूक्तेन . . . भवाश्रवीं मृडतमिति सूक्तेन च जुहो-

ति । . . . इन्द्रदेवस्य चरोः हविश्चिक्षिष्टं यजमानो ऽग्राति. — sū. 11. प्रथमप्रसवे मवां शान्तिरुच्यते । ब्रह्म जज्ञानं etc. . . . वत्सस्य वा वत्सिकाया वा मुखं स्रजति स्वस्वयनकामः. — sū. 13. . . . शाखामुदकमभिमन्त्र्य गोभ्यो बहिर्दक्षधारां निनयति . . . — sū. 14. अथ पत्तनयामस्य गृहस्य शान्तिरुच्यते । . . . गृहकोशेषु निखनति चतुरः एकं मध्ये एकं गृहोपरि निदधाति. — sū. 15. अथाथ स्वस्वयनमुच्यते. — sū. 16. . . . चीणिं सख्यवह्नी (!) अभिमन्त्र्य चेषमध्ये निखनति । समाप्तमन्त्रवाधिरचास्वस्वयनं. — sū. 17. अथ मूषकपतङ्गश्लभहरिणश्चरश्चक्षादीनि (Cod. °रोह°) सख्यविनाशकानि तेषां शान्तिरुच्यते । . . . अभिक्रामति मूषकादिस्थाने. — sū. 19. मूषकादिमुखं क्षेत्रेण बन्धयित्वा . . . चेषमध्ये निखनति. — sū. 22. तस्मिन्नह्नि मीनं कुर्यादस्वमयनं यावत् . . . समाप्तं मूषकश्लभपतङ्गटिड्ढिभकीटककोटिकाहरिणश्चरश्चक्षकमोसेधानोकृत्यादिस्वस्वयनं (Cod. °रोह°). —

Kaṇḍikā 52.

sū. 1. . . आश्वं जुहोति । . . . समिध आदधाति । पुरोडाशादि घोषं सर्वत्र. — sū. 2. . . मन्त्रमभिमन्त्र्य पथिकाय प्रयच्छति स्वस्वयनकामः । . . . भक्तमभिमन्त्र्य भजयति . . . । समाप्ता ग्रामदूरगमनस्य शान्तिः । कलहदोषो न भवति. — sū. 3. पुरुषबन्धने मोचनशान्तिरुच्यते । . . . यस्यास्य इति चतुर्ध्वेन सूक्तेन येन बद्धः तत्सदृशं संपातवन्तं कृत्वा सूक्तसदृशं (for मुक्त°?) द्वितीयं च संपातवन्तं करोति । यत्ते देवीति तुषेन सूक्तेन निगडयुगलद्वयं च संपातवन्तं करोति . . . । . . . विषाखा पाशानिति चतुर्ध्वेन निगडयुगलद्वयं संपात्य एकमुक्तं (!) निगडं चर्ममयं वा खोहमयं वा येन बद्धस्तन्मयं कृत्वा अभ्यातानाशुत्तरतन्त्रं । समाप्तं बन्धनमोचनं. — sū. 4. वाचा बन्धनस्य मोचनमुच्यते । . . . भूमिषेखां संपात्य तत उत्तरतन्त्रं । समाप्तं बन्धनस्वस्वयनं बद्धो अनेन कर्मणा कृतेन मुच्यते बन्धनात्. — sū. 5. अपिदावरचार्यमुच्यते । . . . उदकमभिमन्त्र्य गते प्रक्षिपति . . . उदकपूरणं करोति. — sū. 6. . . . शाखामध्ये द्वयो (!) उदकमभिमन्त्र्य गते प्रक्षिपति । अपिरचा भवति. — sū. 7. . . . अग्न्युपसर्गे एतत्कर्म. — sū. 8. आयन इति सूक्तेन दिव्यमभिमन्त्र्य गृह्णाति दिव्ये शुध्यति तप्तमाषके (for मोषके?) दिव्ये. — sū. 9. . . . अङ्गदग्धं उदकमभिमन्त्र्य प्रक्षालयति । अङ्गमारोग्यं भवति अङ्गे अपिरचा । समाप्तानि अपिदाहरचाणि — sū. 10. नावा (!) पेटकपट्टिकादि स्वस्वयनार्थो-

दक्षतरवार्षरचा उच्यते । . . . नावादि अभिमन्त्र्य ततश्चटन्ति उपविश-
न्ति । न कदा चित्कञ्चति क्वचित् । उदकरचार्ये दूरदेशगमने. — sū. 11.
Keçava's treatment of the following passage renders it probable that
it contains two sūtras, the division being after संपातवर्ती, as follows:
... तृचेन नावं संपात् । तत उत्तरतन्त्रं । समाप्तं दूरदेशगमने एतत्कर्म । ...
तृचेन नीमखिं संपात्वाभिमन्त्र्य . . . नाविकेभ्यो बध्नाति । ये नावं चटन्ति
तेषां बन्धनं. — sū. 12. अथ गृहे द्रव्ये लाभकर्म उच्यते । . . . उत्थापयति
नष्टनिरीचणार्थं. — sū. 14. . . . समाप्तं नष्टलाभकर्म. — sū. 15.
नमस्कृत्य बावापृथिवीभ्यामित्येकां अपित्वार्थसूक्तं कुर्वीत स्वस्वयनकामः ।
केचित्स्वस्वयनकामोपस्थानं. — sū. 16. . . . सप्तप्रतीको अंहोसिद्धि-
गणः । एकैकस्य प्रतीकस्य होमः । त्रयोदशहविर्भिः प्रतीकविकल्पः । . . . भो-
जनमभिमन्त्र्य पाययति स्वस्वयनकामः । . . . भक्षं भक्षयति । . . . हवि-
राज्यसमिधादि कुहोति । . . . आश्रयनावसेचनाचमनादीनि यथासंभवं
कर्तव्यानि । पापसंसर्गे व्याधिसंसर्गे वर्षसंसर्गे अन्यस्मिन्पि स्वस्वयनं ।
... अंहोसिद्धेन विकल्पेन . . . हृदयमात्मन्येव यपं कृत्वा उपस्थानमादि-
त्यस्य कुर्यात् । तेनैव सूक्तेन . . . अभिमर्शनं पुरुषस्य अन्यस्य वा . . .
पृथग्गृहस्त्रीपुरुषादीनां स्वस्वयनं क्रियते । . . . अभिमर्शनं कृत्वा उपस्था-
नमादित्यस्य कुर्यात्. — sū. 17. . . . हविरभिमन्त्र्य भक्षयति । . . .
स्वयमभिमन्त्र्यं करोति स्वयं हविषां भोजनमिति वचनात् । . . . यच्च
क्वचित्क्षान्तिः क्रियते तच्च सर्वत्र स्वस्वयनहोमं कुर्यात् । गृहे नगरे वा
बहिर्वा पत्तने वा ग्रामे पुरे वा सर्वत्र . . . समाप्तानि स्वस्वयनानि. —
sū. 18. आयुष्यकर्मणां विधिं वक्ष्यामः. — sū. 19. . . . स्नालीपाकेन
घृतपिण्डत्रयं कृत्वा संपात्वाभिमन्त्र्य घृतमग्न्याति स्नालीपाकमग्न्याति... —
sū. 20. 21. . . हिरण्यमणिं युग्मकृष्णं . . . त्रिगुणं कृत्वा संपात्वाभि-
मन्त्र्य बध्नाति । . . . स्नालीपाके स्नापयित्वा स्नालीपाकमग्न्याति । . . . केचि-
त्स्नालीपाके संपातं न कुर्वन्त । अथ क्रमेण यथा वीरित्वादि गोदानमध्ये
पठितं प्रथमं व्याख्यायते । Here follows an extended description of the
performances indicated at Kāuṣ. 54. 11—12. —

Kāṇḍikā 53.

sū. 1. अथ गोदानं संवत्सरे . . . यथा कुलधर्मेण वा कुर्यात्. —
sū. 8. मातृजन्तेन शान्दुदकेन चिरेवापि etc. . . . — sū. 9. मातृ-
वक्त्रं . . . — sū. 13. . . . उत्तरसंपातान्दक्षिणतः सुहृदो हस्ते शकृत्पिण्डे
आनयति. — sū. 15. 16. उदपाचे पोथिकां (for पोथिकां) गुडूर्ध्वं च

प्रचिप्य ततः संपातः । शकृत्पण्डे दूर्वा कृत्वा ततः संपातः । शान्दुदकमुष्णोदकं चैकधाराभिः (!) समासिच्य. — sū. 18. अदितिः रमन्नु इति ऋदन् (in this form the word occurs several times in the expanded treatment of the following sūtras).

Kaṇḍikā 54.

Introductory. अथ ब्राह्मणवाचनं वृद्धस्त्रीभिर्गीतं च कारापयेत् (!). — sū. 1. अथ नापिताय प्रिवं ददाति ... — sū. 3. ... चुरं मार्जयित्वा नापिताय प्रयच्छति पुनर्वपणार्थं. — sū. 8. ... वेषुपरि प्रदक्षिणमग्निमनुपरिणीय. — sū. 9. ... उपरिततं वस्त्रं गृह्णाति कर्ता. — sū. 10. ... परिधानवस्त्रेण उपरि आच्छादयति भाणवकं. — sū. 11. यथा etc. ... इत्यादि प्रथमतो व्याख्यानं कृत्वा (cf. Keç. at Kāuç. 52, 20, 21, where the subject matter of this sūtra is treated expansively) ततो गोदानं प्रारब्धं । आयुष्यमन्त्रा आयुष्यकर्ममध्ये पठिताः (cf. Keç. at Kāuç. 52.18 fg.) — sū. 12. ... आश्वं जुहोति । ... समिध आदधाति ... पाशाशदयः । ... पुरोडाशं ... पयः ... ऋदन् ... पायसं ... पशुं जुहोति । ... आवपति ... — sū. 13. ... पितुर्मन्त्रः न मातुः — sū. 14. Keç. has at the end of this sūtra the परिदानानि, described in the same words as the Ath. Paddh. at Kāuç. 58.17, note. Then: गोदानं समाप्तं । सप्तमे पक्षमी कष्टिका (!). — sū. 15. अथ घूडाकरणमुच्यते । संवत्सरे द्विसंवत्सरे वा गोदाने कृते पञ्चाशूडाकरणं कार्यं पूर्वतन्त्रं । शान्दुदके तुभ्यमेवेति सूक्तमनुयोजयेत् । यच्च वपनं पठ्यते तच्च सर्वच्च गोदानविधानेन वपनं कुर्यादिति दारिद्र्यमतं ... —

Kaṇḍikā 55.

sū. 1. ... गर्भपञ्चमे गर्भाष्टमे । वर्षे कुर्यादिति पैठीनसिः । वसन्ते ब्राह्मणमुपनयोतेति च मोमांसायां । ... शान्दुदके आ यातु मिच इति सूक्तमनुयोजयेत् । ततो ऽश्वातानानि । ततः आ यातु मिच इति (iii. 18) आयुर्दा इति (ii. 13) केचित् सूक्तेन मूर्ध्नि संपातानानयन्ति । दक्षिणे पाशो अरममण्डलवर्गे शान्दुदकमुष्णोदकं कृत्वा तस्मिन्नुदपात्रे संपातानानयति । उत्तरसंपातान् स्वात्मरूपे आनयति. — sū. 4. वपनं करोति सकृद्दक्षिणे पिङ्गुलीवर्गे । एवमुत्तरे शिरःपार्श्वे. — sū. 8. ब्रह्मचारी (!) ब्रवीति । आह ब्रूहि. — sū. 10. तत आचार्यो ब्रवीति को

नामासि किङ्गोचमिति (!) । पुनर्ब्रह्मचारी ब्रवीति सोमदेवदत्तशर्मनामाहं
अमुकसगोचो ऽहं यथासंस्मप्रवरो ऽहं. — sū. 11. पुनर्ब्रह्मचारी ब्रवी-
ति... — sū. 12. पुनराचार्य आह... — sū. 13. .. उदकाञ्जसिमा-
दिवाय ददाति ब्रह्मचारी. — sū. 14. .. दक्षिणं पाणिं गृह्णाति
आचार्यः. — sū. 14. .. आदित्यं निरीक्षते. — sū. 16. .. पूर्वाभिमुखं
ब्रह्मचारिणमुपवेश्य ... नाभिदेशं संस्पृश्य संसृज्य. — sū. 17. ... गणं
वपति आचार्यः. —

Kaṇḍikā 56.

sū. 1. मेखलां प्रवरां चतुःप्रवरां वा . . . वध्नाति. — sū. 2.
मिषावह्णयोस्त्वेति स्नेहो ऽसीति च सूक्तेन ... ब्रह्मचारिणे प्रयच्छति. —
sū. 3. ... ब्रह्मचारी दण्डं गृह्णाति । पुनर्मेखलिन्द्रियमिति (vii. 67. 1)
यज्ञोपवीतमभिमन्त्र्य परिधत्ते मन्वादिविहितं । अहं बद्धेभिरिति सूक्तं
(iv. 30) प्रवृत्तं ब्रह्मचारिणं वाचयति. — sū. 5-7. अथ व्रतग्रहणं
करोति । ब्रह्मचारिव्रतं द्वादशवर्षिकं etc. (as in the other paddhatis)
... यथास्मर्यमाणधर्मकं इत्याहुक्तं आङ्गिरसकले व्रतश्रावणं । अपत्ये
गुरवे च ब्रह्मचारिव्रतं निवेदयेत् । अये व्रतपते इति प्रवृत्तं ब्रह्मचारी
अष्टौ समिध आदधाति. — sū. 12. अथाचार्य आचारं कथयति ।
The treatment of this sūtra is identical with that of the Daṣ. Kar.,
ending... मा यज्ञायं कुष इत्येवमादि आचारांश्चयति. — sū. 13.
अचैनं भूतेभ्य इत्यादिभिर्ग्रीहियवशमीमभिमन्त्र्य मूर्ध्नि दद्यात्. — sū. 16.
.. ब्रह्मचारिणमात्मसंमुखं करोत्याचार्यः. — sū. 17. समिध आद-
धाति ... । अभ्यातानानि ऊत्वा वाताज्जात इति सूक्तेन (iv. 10) शुक्लम-
णिं संपात्वाभिमन्त्र्य वध्नाति । ... उपनयनं समाप्तं. —

Kaṇḍikā 57.

sū. 21. मज्जय इति पञ्चभिः पञ्च समिध आदधाति । उपनयनाग्नी
नष्टे इदं प्रायश्चित्तं । अग्नेने विधिना पुनाराधानं ब्रह्मचारी करोति । इति
ब्रह्मचारी (!) अभिपरिग्रहः । द्वादशरात्रं ... सावित्रीव्रतस्य न ग्रहणं
नो दीक्ष्यं भवति द्वादशरात्रं पयाशी (!) भवति । त्रयोदशे ऽहनि वेदव्रतं
ददाति व्रतग्रहणं व्रतादानीयाः भवन्ति. — sū. 22. सायंप्रातरग्नि-
कार्यमुच्यते etc. as in Daṣ. Kar. — sū. 31. अथ ब्रह्मचार्युपनयनानन्तरं
मेधावननमन्तैरायुषमन्तैश्चाज्यं जुहुयात् । ये त्रिषप्ता अहं बद्धेभिस्त्वं नो
मेधे क्षौद्र म इति (cf. Kāu. 10. 1, 16, 20) । ... मेधा संपद्यते ... —

Kaṇḍikā 58.

sū. 1. 2. .. कर्णे क्रोशन्मनुमन्त्रयते। अचि स्फुरन्मनुमन्त्रयते (!)। दुः-
 स्वप्नदर्शने स्वस्ति अग्निष्टदर्शने च अद्भुतदर्शने च... — sū. 3. पुद्बशरीर-
 मनुमन्त्रयते आयुष्कामः. — sū. 4. ब्राह्मणोक्तमुच्यते। सप्त ब्राह्मणानभीष्टा-
 न्नभोजनं कारार्पयित्वा (!) एकः प्राङ्मुख एको दक्षिणामुखः चत्वार उद-
 ङ्मुखाः सर्वे उत देवा इति सूक्तेनाभिमृशन्ति पुद्बस्य शरीरं। समाप्तं
 ब्राह्मणोक्तमायुष्कामस्य। अचिहस्त उच्यते। अन्नकाय मृत्वव इति सूक्तेन
 नाभेरूर्ध्वमधस्तादभिमन्त्रयते। द्विः सूक्तावृत्तिः। आ रभस्वेति हृदयमभि-
 मन्त्रयते। आवतस्ते ब्राह्मणाय नम इति सूक्ताभ्यां दक्षिणकर्णमनुमन्त्रयते।
 समाप्तं अचिहस्तः. For the mantras cf. sūtra 3. — sū. 5. आयुष्कामस्य
 कर्मणे वामिति हस्तौ प्रचाञ्च वि देवा इति etc. (cf. sū. 3) अभिमन्त्रयते. —
 sū. 6. 7. .. आत्मानमनुमन्त्रयते ... आयुष्कामः. — sū. 8. .. आयु-
 ष्कामः। रचार्चं युजे। नाशनं नैनं प्राप्नोति न शपथो न कृत्वा नाभिश्चो-
 धनं. — sū. 9. .. आयुष्कामः रचार्चं उपनयने निवृत्तं बन्धनं. —
 sū. 10. .. सूक्तेन सुवर्णरत्नतप्तोऽहं चोषि शकसान्नेकव कृत्वा नवशास्त्रां
 मणिं चिवृतं कृत्वा संपात्वाभिमन्त्र्य बध्नाति. — sū. 11. .. आयुष्कामः
 ... आरोग्यकामः ... रचार्चकामः ... बाह्यशरीरमनुमन्त्रयते. — sū. 12.
 ... अनुसोमं प्रक्षिप्यति (the reading ऽप्रतीहारं in the text of the sūtra
 is therefore correct) | ... यो विकलेन्द्रियस्तस्मैदं कर्म. — sū. 13.
 The introduction is in essential agreement with that of the Ath.
 Paddh. and Daṣ. Kar. — sū. 16. ... पाययति। ततः पिता नाम
 करोति। अथ आचार्यो वा दक्षिणे कर्णे आवयति। ... नक्षत्रकव्योक्तं
 नाम द्वाचरं चतुरचरमित्यादि. — sū. 17. ... प्रष्टादयति। शिवे ते
 स्त्रामित्यादि परिदानानि सिंहावलीकनन्यायेन गोदानमध्ये उक्तानि।
 अन्धातानाद्युत्तरतन्त्रं। ततः आञ्जं। नामकरणं समाप्तं. — sū. 18.
 ... चतुर्थे मासि ... पुष्पाहान्ते निष्कामयति। ... ततः पूर्वोक्तानि परि-
 दानानि ददाति ... आञ्जं च. — sū. 19. अक्षान्नप्राशनं। षष्ठे मासि
 प्राशनं कुर्यादिति पैठीनसिः सर्वस्त्रां स्मृतौ। पञ्चमे कुमार्या इति. Then
 essentially in the same strain as the other paddhatis. — sū. 20. 21.
 ... गोदानवत्परिदानानि ददाति। नामकरणे निष्क्रमणे अन्नप्राशने
 च गोदानिकानि परिदानानि भवन्ति। इत्यन्नप्राशनं समाप्तं। ऊनो
 वातिरिक्तो वा यः स्वशाखोदितो विधिः तेनैव सर्वं परिपूर्णं न कुर्या-
 त्पारतन्त्रिकं पञ्चाच्छाञ्जं सर्वेषु संस्कारेषु कुर्यादिति दारिद्र्यभाष्यकार-
 स्त्राभिप्रायेण व्याख्यायत इति। आञ्जं कृत्वा पञ्चात्कर्मेति बृहद्भट्टी... —

sū. 22. पुनरायुष्यकर्म उच्यते... — sū. 23. विवासहिमित्वनुवाक्येना-
दित्वमुपतिष्ठते चिष्कासमायुष्कामः. — sū. 25. ... अग्निं ब्रूम इति
सूक्तस्य यन्मातली रयस्वीतमिति सर्वासां द्वितीया अतिवक्त्रेण यन्मातली
कर्तव्या (!) ... —

Kaṇḍikā 59.

Introduction. अथ कान्यानां कर्मणां विधिं वक्ष्यामः । संभारसचये
(Ath. Pariç. 21) मण्डपविधानमुक्तं । गृहे वा कुर्यात् ... — sū. 1.
... चरं जुहोति । ... शतवर्षपरिमितमायुर्भवति. — sū. 2. ... उप-
तिष्ठते विश्वान्देवान्. — sū. 3. ... पुष्टिकामो द्रव्यवृद्धिकामः. — sū. 4.
... संपञ्चद उदयश्च उच्यते. — sū. 5. ... पुष्पादिवसकामो राजा
नित्यं कुर्यात्. — sū. 7. ... जुहोति इन्द्राय यामकामः।... इन्द्रमुपतिष्ठते. —
sū. 8. ... पासाशसमिध etc. आदधाति । ... सभानामुपसारणानि जुहो-
ति. Cf. Kāuç. 11. 8. — sū. 9. ... चरं जुहुयात् । ... भृशमिन्द्रमुप-
तिष्ठते. — sū. 10. ... इन्द्रं यजते ... कूपतडागवापीपुष्करिण्योऽदक-
मर्षी (!) सेतुबन्धादि उदकार्थं एवंकामः । अथवा ... उपतिष्ठते. —
sū. 11. ... इन्द्रं यजते । ... उपतिष्ठते. — sū. 12. ... इन्द्रं यजते ।
... उपतिष्ठते । ... एको ऽस्मां पृथिव्यां राजा भवति एकाधिपत्य-
कामः. — sū. 13. ... इन्द्रं यजते । ... उपतिष्ठते । ... निखिलं राज्यं
भवतोत्सर्गः. — sū. 14. ... इन्द्रं यजते । ... उपतिष्ठते । ... द्विपद-
तुण्यदानामविनाशमित्यर्थः. — sū. 15. ... अग्निं यजते । ... उप-
तिष्ठते ... — sū. 16. ... पृथिवीमग्निमन्तरिक्षं वायुं बौः आदित्यः
दिशः चन्द्रमाः... । एता अष्टौ देवताः । अष्टौ चरवः... । उपतिष्ठते
सर्वकामः. — sū. 17. ... यजते वा उपतिष्ठते वा सर्वकामः. —
sū. 18. ... इन्द्रं ... अथर्वाणं ... अदितिं ... देवान् ... बृहस्पतिं यजते
वा उपतिष्ठते वा सर्वकामः । बृहस्पते सवितरित्वेकया सुप्तं ब्रह्मचारिण-
मुत्पापयति । आदित्य उदिते सति प्रायश्चित्तमेतत्. — sū. 19. Keç.
recounts the various divinities, mentioned in the hymns of which the
pratikas are here given: ... मन्त्रोक्ता देवताः ... यजते उपतिष्ठते च
सर्वकामः. — sū. 21. ... सर्वलोकाधिपत्यकामः. — sū. 22. अभीष्ट-
मग्नमभिमन्त्र्य ... भिक्षुकेभ्यः करोति. — sū. 25. ... अथर्वाणं यजते उप-
तिष्ठते वा सर्वलोकाधिपत्यकामः । परिमोचः । गोदानिकं तन्त्रं परिधाप-
नानां कृत्वा ततो ... इदावत्सरायेति (cf. Kāuç. 42. 15 fg.) ततो ऽभ्याताना-
नि। अथ सामेति (cf. Kāuç. 42. 9) । ततो ऽभ्यातानानां ऊत्वा दोषो नायेति

सूक्तेन (vi. 1) भक्तं संपात्वाभिमंत्र्यान्नाति. — sū. 26. व्रतं समाप्य व्रतविसर्जनं कृत्वा अभयं बावापृचिवी इति etc. . . । यस्तु ग्रामस्तु नगरस्तु वा अभयमिच्छति तस्तु प्रतिदिशं... — sū. 27. ..ज्योतिष्टोमे दीक्षिताय दक्ष-प्रदानं करोति ब्रह्मा. — sū. 28. ..बावापृचिवी यजते उपतिष्ठते वा विरिष्यति यदि विनाशोपस्थितं तदा इदं कर्म कुर्यात्. —

Adhyāya viii.

Kaṇḍikā 60.

Keçava's treatment of this adhyāya deviates materially in arrangement and subject matter from that of Kāuṣika: kaṇḍikās 60—63 are closely interwoven with 67—68, so that a passage of one division alternates with a passage of the other. For the introduction, given in this kaṇḍikā (sūs. 1—7) it substitutes that of kaṇḍikā 67 (sūs. 1—18), as follows: अथ सवयज्जानां विधानं व्याख्यास्यामः । संभूतेषु सावित्रेषु संभारेषु देवयजनमुक्तं । उदगयने । अविमर्षेयं मुषयुक्तानृत्विजो वृणीति । एष अत्विक्कल्पः । उक्तो मधुपर्कः । एकादक्षां वरणं कृत्वा गोदानिकेन विधानेन केशरमशुरोमनखानि वापयित्वा । केशवर्चं पत्नीं नखानि कारयेत् । स्नातावहतवाससी भवतः । सुरभिणी भूत्वा दाता उपनयनवह-ण्डमेखलायश्चोपवीती । चिराचं दीपाग्रहणं सह पत्न्या । अपये ब्रह्मवे गुरवे व्रतश्रावणं कृत्वा ततो व्रतादानीया अष्टौ समिध आदधाति । ततः कर्ता अभ्यातानाशुत्तरतन्त्रं करोति । हविष्यभक्षणादि कर्ता कारयिता पत्नी च करोति । अथ चतुर्दक्षां प्रातर्यश्चोपवीतो शास्त्रुदकं कृत्वा देव-यजनं संप्रोक्ष्याकृतिलोष्टवल्लीकेनासीर्य . . . दर्भेन गोधन्वावाविशोम-भिः . . . । पलाशमयोश्चरणीद्वयेनापि (!) मन्त्रयेद्यजमानः । अये वाच-स्वेति etc. (sū. 19). — sūs. 20. 21. . . पत्नीनामयजमाननामग्रहणं प्रथमे अर्धर्चे. — sū. 23. अये ऽजनिष्ठा इति त्रिभिः पादेर्वीतं । अस्ते रयिमिति पादेन पत्नीमनुमन्त्रयते. — sū. 24. उत्तमं नाकमिति (xi. 1. 4^d) दातारं पादेन वाचयति । Here, in Keçava's treatment, the account given in kaṇḍikā 67 is resumed: एवं ब्रह्मोदनिकमपि मयित्वा स्त्र्यण्डिले ऽपि कृत्वा यद्देवा (etc. 67. 19) . . . पूर्णहोमं जुहुयात् । पूर्णहोमस्तु विधानं शान्तिकल्पे उक्तं । यद्देवा देवहेडनमित्यनुवाक्येनाजं जुहुयात्समिधो ऽभ्यादध्यात् । शकलान्वा दध्यात् । एवं ब्रह्मोदनिकमपि संवत्सरं दीपयत्यहोरात्रौ वा यथाकामी वा । संवत्सरं तु प्रशस्तं (60.

1—4). — sū. 25. अचामावास्त्रायां प्रातश्चर्याहरणं करोति । ब्राह्म-
णीमलंकृतां साधुवादिनीं... उदकघटं हस्ते गृहीतां (!)... प्रेषयति. —
sū. 28. .. गृहद्वारे. — sū. 31. 32. ततः पुमाभ्युस इति पादेन यजमान
आरोहयति । तत्र ह्यस्तेति पादेन (xii. 3. 1^b) पत्नीं आह्वयति. —
sū. 33. यावन्नावये प्रथममिति पादेन (xii. 3. 1^c) अपत्नानि अन्वाह्वयति. —
sū. 35. .. उदकघटमनुनिपद्यते. —

Kaṇḍikā 61.

sū. 1. .. प्रतिदिशमुपतिष्ठते मन्त्रोक्तं. — sū. 4. .. भूमौ स्ना-
पयति । सर्वाणि कर्माणि तेनोदकेन कुर्यात्. — sū. 5. पुनस्तु मा
वायोः पूतो वैश्वानरो रश्मिभिरिति पवित्रगणः (vi. 19. 1; 57. 1; 62. 1:
cf. Kāu. 9. 2) एतेन दाता पत्नीमपत्नानि च... पवित्रेण प्रोचयेत्. —
sū. 6. अथ निर्वापकरणं... — sū. 7. 6. ततो ऽननुहि प्रोहिं चीणि
विभागानि करोति । ततो देवपितृमनुष्यचयं पत्नीं अगवानस्त्रि प्रयच्छति ।
कर्ता प्रेषं ददाति । ब्रह्मिन्विभागेषु निधाय कर्ता चेधा भागो निहित
इति त्रिभिः पादैः... अनुमन्त्रयते. — sū. 9. यः पितृभागस्तेनावभृष्टान्ते
(Cod. ०भृतांते) वृद्धिश्चाहं करोति. — sū. 13. निष्प्राण... अभिमृशतः. —
sū. 15—17. चीन्वरान्वृणीष्वेति दातृप्रेषं दत्त्वा एवं पत्न्यै ददाति । तौ
वृणन्तौ चयो वरा इत्यर्धर्चेन प्रतिपत्न्यनुमन्त्रयते (!) । दाता सर्वकर्मणां
समृद्धिभिः प्रथमं वृणीते. — sū. 21. ऊर्ध्वो नक्षत्रेत्यर्धर्चेन (xi. 1. 7^c)
मुखमुच्छ्रयन्तीमनुमन्त्रयते. — sū. 24 (note 5). Keç. reads उदूहन्ती. —
sū. 26. अस्त्रे रयिमिति पादेन (xi. 1. 11^d) अवचिन्तनीं (!). —

Kaṇḍikā 62.

sū. 1. .. पत्न्या दर्विं ग्राहयति. — sū. 3. Keç. reads दर्श्या
कुंभ्यां, in accordance with the reading accepted in the text. —
sū. 4. तस्मिन्निर्वृते शेषम्... — sū. 15. .. ओदनस्योपरि गर्तं
करोति. — sū. 20. 21. अत्वासरत्... इत्यर्धर्चेनाभिसरन्तीं गामनु-
मन्त्रयते । उप वत्सं... इति पादेन वत्सं सर्जयति । वाञ्छते गौरिति
वाञ्छमानागमनुमन्त्रयते । वसृष्ट सुमना हिंकृणोतीति हिंकुर्वन्तीं (!)... ।
बधान... इति वत्सं बन्धयति । भुञ्जती निज्येति नियोजयति । गोधुगुप
सीदेति ब्राह्मणं दोहायोपसादयति । दुग्धीत्वादपदसहितेनार्धर्चेन दो-
हयति । सा धावस्त्रित्वर्धर्चेन विमुच्यमानां गामनुमन्त्रयते । अतूर्णदत्ते-
त्यर्धर्चेन पुनः वत्सेन संसर्जयति. — sū. 22. एवं दोहयित्वा दुग्धेनी-
दनमवसिध्य । इदं मे ज्योतिरिति पादं दातारं वाचयति हिरण्यमधि-

दधाति । दाता सूक्तेन सर्वं संपातयन् करोति । आम्बत इतिप्रभृति-
भिर्वा दातृपत्न्यपत्न्यानि चत्वारस्य करोति (cf. Kāuṣ. 63. 20) । Then
the description passes over to 68. 23 fg., as follows: रसेक्षपसिञ्च
प्रतिगृहीति (!) दातोपवहति etc. . . , essentially as in sūs. 24—34. —

Kaṇḍikā 63.

sū. 3. अथाथर्ववेदे ब्राह्मणानामाहुः । दाता सोम राजन्निति
(xi. 1. 26) अथा चतुर आर्वेयाम्भुगवङ्गिरोविद् आहुय । मृतं त्वा etc.,
essentially as in sūs. 3—9. Then the description turns again to
Kāuṣ. 68. 35 fg.: अथ दाता व्रतं निवेद्य साविकव्रतं चिराचं यथाशा-
स्त्रविहितमित्वादिब्रतश्रावणं । इदावत्सरायेति etc. . . , essentially as
the rest of the kaṇḍikā. Then follows: इति ब्रह्मोदनप्रकृतिसर्वसव-
विधानं समाप्तं । ... अथर्ववेदविहिता यागा एते । आवासध्याधाने सव-
यज्ञां कृत्वा (Cod. सर्वं) ततो ऽग्न्याधानं कुर्यात् । ब्रह्मोदनं वा कुर्यात् ।
... आधाने निवृत्तं सवदानं . . . —

Kaṇḍikā 64—66.

Keç. disposes of the matter treated in these kaṇḍikās as follows:
द्वाविंशतिः सवाः । . . . सवयज्ञानां परिगणनं क्रियते । अये आयस्वेत-
र्चसूक्तेन ब्रह्मोदनं ददाति (cf. 60. 19 fg.) । १ । पुमान्पुंस इत्यनुवाकेन
स्वर्गोदनं ददाति (cf. 60. 31 fg.) । २ । आशानामिति चतुःश्रावसवं
(cf. 64. 1) । ३ । यद्वाजान इति...सूक्तेन... अविसवं (cf. 64. 2) । ४ । अजो
ह्यपेरजनिष्टेति (Cod. दवापे०) सूक्तेन (iv. 14) अजोदनसवं । ५ । आ नयेता-
मित्यर्थसूक्तेन पक्षोदनसवं (cf. 64. 6) । ६ । अघायतामित्यर्थसूक्तेन शतीदनं
सवं (cf. 65. 1) । ७ । ब्रह्मास्त्र शीर्षमिति सूक्तेन ब्रह्मास्त्रोदनं सवं (cf.
66. 6) । ८ । यमोदनमिति सूक्तेनातिमृत्युं सवं (cf. 66. 11) । ९ । अन-
ङ्गान्धधारेति सूक्तेनाङ्गङ्गाहं सवं (cf. 66. 12) । १० । सूर्यस्य रश्मीनिति
तिसृभिर्ऋग्भिः कर्कं (Cod. कर्कं) सवं (cf. 66. 13) । ११ । आयं गीरिति
तिसृभिर्ऋग्भिः पृथ्विसवं (cf. 66. 14) । १२ । अयं सहस्रमिति द्वाभ्यामृ-
ग्भ्यां पृथ्व्यां सवं (cf. ibid.) । १३ । देवा इममित्युवा पीनःशिशं सवं
(cf. 66. 15) । १४ । पुनन्तु मेति सूक्तेन पविचं सवं (cf. 66. 16) । १५ । कः
पृथ्विमित्युवा उर्वरां सवं (cf. 66. 17) । १६ । साहस्र स्वेव इति सूक्तेन
अष्टमं सवं (cf. 66. 18) । १७ । प्रजापतिश्चेति सूक्तेनाङ्गङ्गाहं सवं (cf. 66.
19) । १८ । नमस्ते आयमानायै इत्यर्थसूक्तेन वशासवं (cf. 66. 20) । १९ ।

इदामीत्वनुवाकेन वशासवं (cf. *ibid.*) । २० । उपमितामित्वर्थसूक्तेन शा-
खासवं (cf. 66. 22) । २१ । तस्मैद्गन्तव्येत्त्वर्थसूक्तेन (xi. 3. 1) बृहस्पतिसवं
। २२ । अभिचारकामस्य । २३ । द्वाविंशतिः सवयव्याः संहितायां पद्याने
स्वर्गैर्द्गन्तव्येण सर्वे कर्तव्याः ब्रह्मैद्गन्तव्येण वा स्वर्गब्रह्मैद्गनी तन्त्रमिति
वचनात् (cf. 68. 4)... — The remaining two kaṇḍikās (67, 68) are
treated along with the first four kaṇḍikās (60-63) of this adhyāya:
see the introduction to 60. —

Adhyāya ix.

Kaṇḍikā 69.

sū. 1. अथ क्रव्यादग्रमनेन सह आवसध्याधानं व्याख्यास्यामः ।
...दक्षिणतः पत्नी अधरारणिं गृह्णाति । उत्तरतो यजमान उत्तरारणिं ।
अरणिष्वक्षये (Cod. ०क्षयः; see *Ath. Pariç.* 22) अरणिदत्ता । ... यो
ऽश्नत्य इति द्वाभ्यां यजमानं वाचयति । अर्चयित्वा । देहासूयं चन्द्रेण
समाजभते । उभयोर्वाग्यतस्मावत्पूर्णाहुतिविसर्जनं. — sūs. 17 fg. ... अर-
णिष्वक्षये (*Ath. Pariç.* 22) उक्तं मन्त्रविधानं. — sū. 20. 21. उर्वस्यसीति
मन्त्रेणोत्तरारणिमूलमधरारणिना संयोज्यं । पत्नी पश्चाच्छुषी मन्त्रं धा-
रयति पूर्वाभिमुखो यजमानो मन्त्रयति. — sū. 22... वैश्वानरमाहुयति. —

Kaṇḍikā 70.

sūs. 8. 9. सत्त्वं बृहदिति नवभिः (xii. 1. 1—9) शक्तिवेति दशम्या
(xii. 1. 59) उदायुवेति द्वाभ्यां (iii. 31. 10, 11; cf. *Kāuç.* 24. 31) । अग्ने गृहपत
इति धैतानाग्निमुपतिष्ठते. —

Kaṇḍikā 71.

sū. 1. ... क्रव्यादं विभजति. — sū. 3. ... नद्यो नद्यः. — sū. 4.
अपावृत्तेति षड्भिर्भर्चग्भिः क्रव्यादं गृहीत्वा एकापिं प्रदक्षिणं कृत्वा दक्षि-
णस्यां दिशि निष्क्रम्य ततो गृहद्वारे भूमौ निदधाति. — sū. 8.
... अन्वेभ्यस्त्वा पुष्येभ्य इति तिस्रः... हिरण्यपाणिमिति तिसृभिः... यथा
ग्रमयति तथा होतव्यं । भस्मनि होमः. — sūs. 9—11. जीर्णपिटके
क्रव्यादं भस्मकृत्वा (!) शान्त्युदकेन सुशान्तं कृत्वा भूमिस्थानं कृत्वा दग्धं
खात्वा पिटके प्रक्षिप्य ततः परं मृत्वी हृत्पृचा पिटकं यजमानशिरसि
ददाति. — sū. 13 (note 15). The surmise that the sūtra refers
to *Kāuç.* 39. 20—27 is correct: Keçava quotes the passage in full. —
sū. 15. सीसं नदीकेन सोहमुत्तिका एतानि चीशि द्रव्याणि यजमान-

हस्ताञ्जलीं दत्त्वा . — sū. 16. अस्मिन्वयमिति द्वे . . . सीसे मृद्वमि-
ति द्वे . . . उदकसहितेन सीसेन हस्तप्रचासनं करोति. — sū. 18.
. . . प्राङ्मुखा आगच्छन्ति. — sū. 19. . . क्षोपयति. — sū. 20.
. . . द्वितीयया कूपा पदानि क्षोपयति सप्तगद्दी आ नावः (!). — sū. 21.
. . . प्राग्दक्षिणस्यां दिशि कूदीं प्रक्षिपति. —

Kaṇḍikā 72.

sū. 1. . . तस्मिन् (sc. गते) अर्क्यमनुमानमुदकमध्ये निदधाति. —
sū. 5. . . सर्वे शाखां प्रविशन्ति । केचिद्बहुद्वारे महाशान्तिं चतुर्नेत्रोमुक्षर-
भिनिगदन्ति (cf. Kāuṣ. 39. 27 etc.). — sū. 7. . . वृषभमनुमन्त्रयते अनङ्गाहं
वा (Keç. does not therefore regard the word अनङ्गाहं in sūtra 8 as
the pratika of xii. 2. 48, but joins it to sūtra 7: I nevertheless adhere
to the division of the sūtras as given in the text). — sū. 10. . . ह्यने
उपविशानुमन्त्रयते. — sū. 11. . . क्षोषि दर्भपवित्राणि एकत्र बद्धा
पिञ्जलीषुच्यते । केचिदेकं . . . — sū. 12. इमे जीवा अविधवा सुखमव
आज्जनेन सर्पिषेति (the quotation in the sūtra therefore refers to xii.
2. 31, the persons and epithets being changed from feminine to mas-
culine: correct accordingly note 1 on page 191) . . . पिञ्जलीं उदक-
घटोपरि धामयित्वा यजमानादिपुरुषेभ्यः प्रयच्छति । एकैकस्य पुरुषाव
तिस्राश्चः (!) . . . — sū. 13. 14. . . एतैर्मन्त्रैराज्यं कुर्वीति. —
sū. 16. शर्कराम्बुयंक्षिद्रितान् . . . बद्धा अपेक्ष्यनिदधाति. —
sū. 20. यजमनो ऽशित्वा . . . दद्यात् । इति आवसथाधानं समाप्तं. —
After a description of the दक्षिणा Keç. passes over to adhyāya x:
no mention being made of the matter treated in the remainder of
adhyāya ix. —

Adhyāya x.

Kaṇḍikā 75.

sū. 14. . . अर्धर्चेनापगाह्य. — sū. 25. उग्रतीरिति सप्तभिर्धर्मि-
बन्धोदकपात्रं संपात्य. —

Kaṇḍikā 76.

sū. 2. 3. तद्वासस्तुम्बरदण्डेन गृहीत्वा गोवाटे प्रक्षिपति. — sū. 5
(notes 22. 23). . . शतदन्तोषीकेन . . . — sū. 6. Cf. Keç. at Kāuṣ.
8. 22. — sū. 10. उपाध्यायः कौतुकगृहे प्रविशन् कुमारिं हस्ते गृहीत्वा

निर्णयति... — sū. 18. चिरविच्छिन्नती (!)... — sū. 19 (note 8).
 ...वृषाकपिप्राज्ञयाः सूर्यं पठन्ति. The emendation of सूर्यपाठं in
 Daç. Kar. and Ath. Paddh. to सूर्या° is to be cancelled. — sū. 21
 (note 13). Keç. also read प्राच्यः. — sū. 22. ...लेखासूपरि कुमारी
 पदानि ददाति. — sū. 28. ...कुमारीकटिवेष्टितं योजनं. — sū. 29
 (note 6). Keç. reads अचक्षिम्भुः. Haas, Ind. Stud. v. 384, plausibly
 emends to अचाक्षिम्भुः. — sū. 33. ...इति विवाहः समाप्तः. —

Kaṇḍikā 77.

Introduction. उद्वाह उच्यते. — sū. 2. ...पक्षि गच्छतीर्वरव-
 धोरये कर्ता प्रवति. — sū. 3. मा विदमनृचरा इति दाभ्यामभ्यान्
 दक्षिणेन प्रक्रामति; cf. Kāuç. 50.1. — sū. 4. तदा इदं प्रायश्चित्तं... —
 sū. 6. Keç. reads समुच्छत शपथो (!) नवयन्त सुशोमं... — sū. 8. ...लोष्टं
 प्रक्षिप्य तत उत्तरन्ति. — sū. 11. ...व्रीहियवादिषेचं वृद्धा वने वृषान्
 नवादिषु च. — sū. 13. ...यदि पक्षि स्वपिति. — sū. 19. ...वध-
 मास्त्रापयति. — sū. 20. ...गृहे प्रवेशयति. — sū. 23. ...गृहदे-
 वतानमस्कारं कुर्वतीं... —

Kaṇḍikā 78.

sū. 5. ...बलवजस्तृते चर्मणि वधूमारोहयति. — sū. 9. ...कुमा-
 राय फलमोदकादि दत्त्वा तत उत्थापयति. — sū. 10. 11. ...अष्टर्षं
 कल्प्यं सूक्तं। आ गच्छत इति तृचं सूक्तं (vi. 82: therefore a very different
 construction from that implied in the text, as divided above by the
 editor and by Haas-Weber, Ind. Stud. v. 397. 399) सविता प्रसवाना-
 मिति सूक्तं। एतैः सूक्तीराज्यं जुह्वद्वरवध्वोः क्रमेण संपातानामयति. —

Kaṇḍikā 79.

sū. 10. ...मदुघमणिं पिष्ट्वा श्रीषे प्रक्षिप्य अभिमन्त्र्य परस्परं वरवधू
 समाकभेते। आह पेठीनसिद्धोक्तः (cf. Keç. at Kāuç. 34. 14)।
 आवपेतुरभिनम्बान् श्रीरे सर्पिष्यथोदके।
 एतदेवममित्राङ्गः (!) श्रीचं तु मधुना सह॥ —
 sū. 11. ...वरः... प्रजननदेशं स्पृशति. — sū. 12. ...खट्वाद्यां उत्था-
 पयति. — sū. 16. ...यदि चतुर्थिकाकर्ममध्ये रजस्वला वधूर्भवति
 तदेदं प्रायश्चित्तं. — sū. 21. ...कर्ता. — sū. 25. ...ज्ञानं सर्वं

कुर्वन्ति. — sū. 30. पितृगृहे यदि रोदनं भवति तदा इदं प्रायश्चित्तं... —
sū. 33. आवृताः (!) प्राजापत्य इति मूढस्य विवाहे तुष्णीं सर्वं कार्यं. —

Adhyāya xi.

Kaṇḍikā 80.

sū. 1. अथान्वेष्टिपितृमेधं व्याख्यास्यामः. — sū. 2. वृषवर्षिते
देशे दहनं कर्तव्यमिति ब्राह्मणोक्तं । आहिताग्रेरेकाग्रैश्चायं संस्कारः. —
sū. 3. . . मुमूर्षन्तमपिहोचशाखायां आवसथ्यशाखायां वा शाखातृषानि
आसीर्य तेषूपरि दर्भतृणानि . . . — sū. 5. अथ यदि काकपिपोलिका-
सर्पव्याघ्रमृक्त्रिषापदादिषु दंष्ट्रादंशदोषान्निवृत्तये तदा इदं प्रायश्चित्तमु-
च्यते । यत्ते कृष्णः शकुनीतृषा तस्य दष्टव्रणमग्निना दहति. — sū. 10.
सप्तगोचिणः सार्धं न कुर्वन्ति. — sū. 12. अथ शान्तुदकं करोतीति
कर्ता न सकसप्रतीकचयेण ओषधीचयेण च मातृनामप्रतीकचयं शा-
न्तुदके आवपति; cf. Kāuṣ. 8. 24, 25. — sū. 16. Keç. reads स्रजो-
पिहरन्ति. — sū. 19. एकाग्रौ च उवाः (!) कुर्वन्ति. — sū. 23.
अथ देशान्तरमृते आहिताग्रेषु कर्म उच्यते... — sū. 26. दर्शपूर्णमास-
योर्विधानमुच्यते... — sū. 28. तिलपिण्डानां इध्मा यद्वयं. — sū. 30.
... देशान्तरमृतस्य दर्भाज्यापिहोचं वा समारोपणं समाप्तं. — sū. 31.
अथ प्रकृतमुच्यते उत्थापनं. — sū. 34. . . वृषभौ अभिमन्त्र्य शकटे
युनक्ति अन्वः शयने पुरुषान्वा. — sū. 35. . . अति द्रवेत्यष्टौ अक्षौ
हरिणीतृष्यते । दहनदेशे नीयमानं हरिणीभिरभिमन्त्रयते. — sū. 36.
... कर्ता . . . अथयः (!) प्रेतस्त्राये कृत्वाभिमन्त्रयते. — sū. 44. 45. Keç.
as the other paddhatis. — sū. 48. . . वेदयष्टिं प्रेतहस्तावृक्षाति
पुचः. — sū. 49. धनुर्हस्तादिति अचियहस्तात्. — sū. 50. अङ्गां
हस्तादिति मन्त्रविकारं कृत्वा . . . — sū. 53. . . केचित्प्रतिदिशं शिरः
कुर्वन्ति. — sū. 55. आचार्यो ऽनुमन्त्रयते. —

Kaṇḍikā 81.

sū. 21. गां निर्ध्वतिदेशे जघनप्रदेशे सकुटेन घातयित्वा... हन्वमानां
गामुपवेक्ष्य . . . — sū. 45. . . उपतिष्ठते. — sū. 48. . . समाप्तं दह-
नकर्म. —

Kaṇḍikā 82.

Introductory. अथ प्रथमे दिवसे पुचगोचिणां शान्तिरुच्यते. —
sū. 5. सर्वे वाग्ववाः . . . — sū. 9. . . एकाविंशतिं दर्भपिण्डजीर्णवां इदे

वा आवपति. — sū. 17. . . यवानासभते. — sū. 19. अप नः शो-
मुचदिति सूक्ताभ्यां (iv. 33; iv. 84) शान्धाकीः समिध आदधाति. — sū. 20.
... बान्धवाः. — sū. 21. अथ द्वितीये ऽहनि कर्मोच्यते । दिवो नभ इत्यु-
चासिं प्रज्वालय स्नातोपाकं सकृत्सर्वज्जतं करोति. — sū. 24. . . समाप्तं
ब्रह्मकर्म. — sū. 25. तृतीये नासि कर्म । चतुर्थे ऽहनि कर्मोच्यते. . . —
sū. 26 (note 16). Keç. reads अक्तिकं, as the last of the list of
plants: perhaps for मुक्तिकं. — sū. 29. ततः संचयनं करोति. . . —
sū. 33. . . समाप्तं संचयनं चतुर्थे ऽहनि केचिद्वीथः प्रचमानि कर्माणि
(cf. sū. 1 fg.). . . कुर्वन्ति । तथा च माह्विकः (essentially the same state-
ment) . . . —

Kaṇḍikā 83.

Introductory. अथ पितृमेध उच्यते । . . संवत्सरे कुर्यादिति श्रुतिः ।
अथवा संवत्सरमध्ये . . . — sū. 3. . . शतच्छिद्रं सहस्रच्छिद्रं द्वितीयं
मृगये द्वे कुर्यात् . . . — sū. 4. . . द्वे . . . अर्यवाससो नोऽस्त्रोहितसूचे
प्रसिद्धे प्रसन्नं रज्जुं . . . । इति पितृनिधानसंभाराः. — sū. 5. अथ
पितृनिधानकाल उच्यते . . . — sū. 9. अथावसानमस्त्रिगुह्यमुच्यते (!)
तत्स्थानमुच्यते . . . — sū. 13. अथ चतुर्दशामिदं कर्म . . . — sū. 17.
For the संप्रोक्षणी (sc. अक्षौ) see Kāuṣ. 40. 9, note 16. — sū. 21.
अस्त्रिणाशे प्रायश्चित्तकर्मोच्यते । अस्त्रिणाशे तद्देशात्पांसून्मृहीत्वावसानं
समोष्य तत उत्थापयति. — sū. 34. अथवा चोणि शतानि षष्टिश्च (!)
पक्षाशत्सहस्रानिः पुष्टं कल्पयित्वा तत उत्थापनीभिस्तथाप्य हरिणोभि-
र्हरेयुः । शरीरनाशे दग्धे वैतत्प्रायश्चित्तं भवति. — sū. 25. मण्डपः
. . . तस्त्रोत्तरद्वारं दक्षिणद्वारं कुर्यात् . . . — sū. 27. . . अस्त्रीनि
मण्डपे प्रवेशयति. —

Kaṇḍikā 84.

sū. 6. सयवस्त्र चरोः सर्वे स्वगोचरा भोजनं कुर्वन्ति. — sū. 8. अथ
प्रीधं ददाति गोपिणां । वोणां वादयेत् । वाद्यानि वादयेत्. — sū. 13. 14.
अथामावास्त्रायाः प्रभाते कर्मोच्यते । तान्यस्त्रीनि मण्डपादुत्थाप्य हरि-
णोभिर्हरेयुः । ततः पादे निधाय । अथ विधानमुच्यते । पक्षात्पूर्वकृतेभ्यः
पितृभ्यः etc. . . — sū. 15. प्राग्दक्षिणां दिशमभिमुखान्वारम्भाणि
उत्तरस्यां दिशि समाप्यते. —

Kaṇḍikā 85.

sū. 1. अथ प्रमाणमुच्यते . . . — sū. 4. . . एवंविधं मण्डपं निमीते. —

sū. 8. चतुरमासि कुर्यात् । परिमण्डलानि वर्तुणानि । चतुरसादि वा
 इमंशानानि कार्याणि विकल्पेन ग्रीनक्षिणां. — sū. 20. . . क्षीरवस्त्र-
 माशृणाति. — sū. 22. . . क्षीरवस्त्रं शृणाति ततो द्वितीयं परिषे-
 लवस्त्रं. — sū. 23. तथैव बहिर्धारयित्वा अनेकैर्म भविष्यति ।
 तेन वस्त्रेण उत्तो होमः सारवं च. — sū. 24. . . सर्वास्त्रस्त्रीनि तस्मि-
 न्मते निवर्पति. — sū. 25. . . कुले ज्येष्ठो ज्येष्ठीनि ज्ञायापद्... —
 sū. 27. . . चास्ते धाना इति द्वे (cf. xviii. 3. 69; 4. 26, 43) धाना धेनु-
 रित्वेका (xviii. 4. 32) एतास्ते जसी धेनव इत्येका (xviii. 4. 33) चास्ते
 धान्य अस्त्वित्येका (?) एताभिस्त्रिभिर्मन्त्रधानाः . . . अस्त्रिभूपरि च-
 दधाति. —

Kaṇḍikā 86.

sū. 1. तान्त्रस्त्रीनि मर्तस्त्रितानि. — sū. 2 (note 3). . . द्वी चरु-
 . . . अष्टी चरवः प्रतिदिशं दधाति. — sū. 4. एवं मध्ये निधाय ततो
 अभिमन्त्रयते प्रतिमन्त्रं श्रीरादिपूर्णा मन्त्रोक्ता अपूपपापिधानाः सर्वे कर्तव्याः
 प्रसव्या दातव्याः. — sū. 5. . . ज्येष्ठीनि. — sū. 6. . . मध्यमपक्षा-
 शपत्तैः (Cod. °पात्रे) शतच्छिद्रसहस्रच्छिद्रादिचरवश्च (!) सर्वे आह्वादव-
 न्ति. — sū. 10. . . शिखाभिर्विषमाभिरिटकाभिर्वा प्रसवं चिन्वन्ति
 इमंशानं. — sū. 14. शरसम्बन्ध जन्तार्हृतमचमिति मन्त्रेण कटिकाम-
 भिमन्त्र्य यामश्मशानमन्त्रध्यानं करोति. — sū. 15. अष्टाङ्गुलां कटिकां
 प्रसवं कुशेन चिः परिविष्य धामयित्वा सिद्धति पश्चिमायां दिशि स्थाप-
 यन्ति. — sū. 16. समेत विश्व इत्यनया ऋचा (vii. 21. 1) सर्वे बान्धवाः
 परिविष्यन्ति ध्रुवनानुपयजन्ते (!) । चिः प्रसवं परिक्षीर्यकेयः परिविष्य
 दक्षिणानूङ्गनाम्नावा (cf. Kāuṣ. 84. 10) इति ध्रुवनानि (!)... — sū. 17.
 . . . इन्द्रं क्रतुमित्वन्तं । एतैः पश्चात्स्त्रिता उपतिष्ठन्ते कर्ता गोचिषश्च. —
 sū. 18. . . समाप्तं इमंशाने चित्तस्त्र कर्म. — sū. 19. शुभकर्म । . .
 सीसे मृदङ्गमित्वादि क्रव्याच्छमनेन (71. 16 fg.) व्याख्यातं. — sū. 22 (note 14).
 . . पदानि क्षोपयति. — sū. 23. . . सप्त शर्कराः पाणिष्वावपते
 इत्यादि . . . तासां धूमं भक्षयन्ति इत्येवमन्तं सर्वं (Kāuṣ. 82. 2-20)
 कुर्वन्ति गोचिषः. — sū. 29. वैवस्वतं स्त्राक्षीपाकं अपयित्वा इत्यादि
 . . . यमव्रतान्तं सर्वं भवति (Kāuṣ. 82. 36-42).

Kaṇḍikā 87.

sū. 8. . . श्रीनधोमुष्टीनिर्वपति. — sū. 14. . . तिर्यगङ्गुलिं. —
 sū. 15. अश्वामङ्गुलिं . . . — sū. 27. . . एताभिर्वर्हिं शृणाति बर्हिं चि

आयवनें करोति. — sū. 28. आ चात पितर इत्युवा आच आन्वि-
त्युवा सं विश्रित्वत्युवा एतैस्त्वित्वान्वितीर्थे (cf. Kāuṣ. 83. 27-29). —

Kaṇḍikā 88.

sū. 1. .. चक्षमभिचारयति. — sū. 6. सं बर्हिरक्तमिति सदमोक्षस्यु-
वाह्युहोति। ततः पर्युचक्षं (Keç. therefore divides, no doubt correctly, a
sūtra after तच्छुवाण). — sū. 14. पिबूषीर्धृताक्ताः पिबेयु निदधाति... —
sū. 18. अच पितर इति प्रतिपिण्डं अपति. — sū. 20. .. चीरिणी-
प्रासाद्यामान्कुर्यात्. — sū. 21. .. पिबेयुपतिष्ठते. — sū. 29. यन्न
इदमिति मनो न्वा ह्यामहेति (!) सूक्तं इदये अन्वाचम्य अपेत्. —

Kaṇḍikā 89.

sū. 16. गृह्येयनाहितापेहोमः. Cf. note 6. — sū. 17. इदं मे (!)
कृतमस्तीति मन्त्रेणाभिमुपतिष्ठते यस्मात्कोशादिति (xix. 72. 1)। इति पि-
बेयुपितुयन्नः समाप्तः. —

Adhyāya xli.

Kaṇḍikā 90.

sū. 1. अच मधुपर्क उच्यते। आचार्ये गृहमागते इदं कर्म करोति... —
sū. 9. .. सूक्तं अपित्वा पुनराचार्य उदकमभिमन्त्रयते. —

Kaṇḍikā 92.

sū. 14. .. आचार्यो ब्रूते तृषाणि नीरस्त्विति। तृषाणि इदमिति
नवे. — sū. 25. .. भूयसो (!) भूयसेति मन्त्रेण ... —

Adhyāya xlii.

Kaṇḍikā 93.

Introductory. अमुतकर्मपरिभाषा उच्यते। ... सोऽविवक्षं कुरुते
यत्तदमुतमित्युच्यते। ... अमुतशान्तिर्यच न क्रियते तच्च दोषो भवति।
... अमुतं यच भवति तत्पराभवति विनश्यति। विनाशार्थं अमुतं देवः
सृजति. — sū. 9. °स्त्रीषस्त्रामनुदित्वां... उषामनुदित्वां. — sū. 10.
दाक्षसंवत्सरे दुर्भिक्षे मरके वा. — sū. 13. देवतेषु (!) ... — sū. 21.
धेनुर्धेनुं धयत्वां. — sū. 22. .. आकाशफेनं पिबति. — sū. 26.
अनाघ्रातममुतं कुरुते। यदमुते न पठितं तदनाघ्रातममुतमचवा जी-
विकं अनुष्मितं वा अहृष्टं वा. — sū. 32. यूपो ... — sū. 34. धूम-

केतुः सप्तच्छबीन्... — sū. 36. मांसमुखो (!)... — sū. 37. चन-
पावभासे (!). — sū. 38. ...चसति (!). — sū. 40. याखो ऽपि: ... —
sū. 43. कुम्भोद्धाने ... —

Kaṇḍikā 94—120.

100. 3. शकधूममिति सूक्तेनाज्यं जुहुयात् । विवासहिमित्तनुवा-
जेन । रोहितैरपतिष्ठते (cf. note 9, p. 256, and Kāuṣ. 99. 3, 4). —
103. अवर्यणे ग्रहणचपायां समापेचे ... शान्तिः. — 104. 2. या असुरा
इति द्वाभ्यां... — 105. 1 (note 12). या असुरा. — 106. ..सीतामचे
साङ्गसंसर्गे पुच्छसंसर्गे च. — 115. 1. ... पुच्छो वाकाशफेनं भक्ष-
ति ... — 116. 3, 4. ... पिपीलिकायां शान्तिः समाप्ता । अथ पिपीलि-
काभिचार उच्यते. — 118. अथ मधुवाक्ये नृहे खमे शान्तिरुच्यते. —
119. अथ सर्वाङ्गुतेषु शान्तिरुच्यते। Here follows a long list of omens
and portents, similar to that contained in the last pariṣiṣṭas of the
Atharva-Veda, the भार्गव्याणि । नार्म्याणि । बार्हस्पत्याङ्गुतानि । महाङ्गु-
तानि ओशनसाङ्गुतानि; cf. the following statement: अङ्गुष्ठे न पद्यते
तत्सर्वमनाद्यातमित्युच्यते यदपि परिशिष्टेषु पद्यते. The chapter contains
also the following: इतिहासपुराणज्योतिःशास्त्रे अश्ववैद्यके नरवैद्यकेषु
पठितेषु अङ्गुतेषु सर्वाङ्गुतेषु एषा शान्तिः । अथवा महाशान्तिरमुता घृत-
कम्बसर्कोटिहोमसर्वाङ्गुतेषु (cf. Ath. Pariṣiṣ. 33 and 35) कौशिके अपठितेषु
एषा शान्तिः । महाशान्तिर्वा विकल्पात् इति भाष्यकारः. — The MS.
ends abruptly, after a passage corresponding to kaṇḍikā 120, with the
short colophon mentioned in the introduction, p. xvi. —

INDEXES.

A.

Proper Names and Kindred Subjects.*

1. Names of divinities and personifications.

अश्व 71. 1.	अक्षिरतः (?) 22. 9. Cf.	10; 73. 7, 15; 90. 18,
अक्षित 122. 2.	आक्षिरस, भुम्भक्षिरसः	20; 92. 14; 97. 8.
अग्नि 2. 1, 2, 15, 37; 4. 1 ² ;	अक्षर्यन् 59. 25; 73. 12;	अराति 3. 9 ² .
5. 1, 12 ² , 13; 6. 11 ² ; 10.	125. 2.	अरिष्टनेमि 73. 7.
23; 12. 14; 22. 9; 42. 17;	अदिति 70. 6; 91. 4;	अर्यमन् 34. 22.
44. 17; 45. 11; 49. 12;	92. 14. Cf. आदित्य.	अर्वागवसु 3. 7; 137. 39.
56. 6 ² ; 12, 13; 65. 14,	अधर्म 74. 5. Cf. धर्म.	अवोष 116. 2.
15; 68. 31; 70. 1, 9 ⁴ ;	अनिष्ट 5. 13. Cf. इष्ट.	अश्विन् 2. 1; 20. 5, 11;
71. 1, 6; 72. 14 ⁴ ; 72.	अनुमति 1. 29; 45. 16 ² ;	51. 21; 58. 1 ² ; 106. 7;
25, 26, 27, 29, 32; 73.	74. 2. Cf. आनुमत.	137. 18.
2, 4; 74. 2, 15; 78.	अनुज 122. 2.	असु 47. 16.
10 ² ; 81. 31; 88. 1; 89.	अन्तक 135. 9.	असुर 87. 16; 88. 1. 106. 7;
13; 94. 14; 95. 8; 97.	अन्तरिक्ष 6. 5, 10; 49.	Cf. आसुर.
4, 6; 98. 2; 108. 2 ⁵ ;	12; 88. 9 ² ; 97. 8; 98.	अहन् 58. 20.
114. 2; 116. 8; 119.	2 ² ; 115. 2 ² ; 128. 4;	अहोरात्रे 42. 17; 58. 20.
2 ² , 5; 128. 2; 130. 2;	133. 3.	आकृति 5. 7 ² .
131. 2; 133. 6; 135.	अपरिमित 122. 2.	आमेय 2. 4, 6; 4. 1; 73.
9 ² ; 137. 2, 25; 139. 6.	अपरिमितपोष 3. 14;	11; 92. 20; 127. 2, 8.
Cf. आमेय.	74. 18. *पोषा 24. 20.	आक्षिरस 14. 30; 47.
अपोषोमौ 2. 2; 5. 1 ³ ;	अपान 3. 15; 72. 42.	2, 12; 135. 9 ² . Cf.
72. 26; 73. 11.	अपां नपात् 127. 2.	अक्षिरस.
अपोषोमोय 4. 19.	अप्सरस 49. 12.	आदित्य 6. 16; 10. 21;
अघोर 56. 13.	अभय 56. 13. Cf. भय.	24. 42; 28. 16; 32. 19;
अक्षिरस 70. 6; 137. 25.	अमृत 2. 38; 49. 5; 68.	42. 17; 55. 15; 68. 2;

* This index includes the entire text of the Kāuṇḍika, with the exception of the mantras quoted by pratika from the Atharva-saṃhitā. The numbers above the line indicate the number of occurrences of a word in a given sūtra or passage.

70. 6; 73. 2, 15; 92. 14; 93. 7; 99. 1, 2 ² ; 128. 4; 135. 9. Cf. अदिति.	उत्तमराशो 135. 9.	विचरच 74. 8.
आनुमत 23. 4; 42. 11; 45. 10; 73. 12; 82. 38. Cf. अनुमति.	उदङ्ग 56. 13.	विचसेन 74. 8.
आपः (देवोः) 3 3 ² ; 56. 7; 99. 2; 103. 2 ³ ; 107. 2; 133. 3.	उदान 3. 15; 72. 42.	जामि 34. 15. Cf. देव-जामि.
आर्तव 106. 7. Cf. अतु.	उपतच 74. 8.	जातवेदस् 3. 1, 4; 6. 1, 11; 40. 13; 45. 11, 14; 70. 1 ³ ; 72. 14; 84. 1; 95. 3; 96. 3; 108. 2; 128. 2; 130. 2 ³ ; 131. 2 ² ; 133. 6.
आर्षेय 55. 11, 12; 63. 3; 67. 2, 3, 27. Cf. अषि.	उर्वशी 69. 20.	तच 74. 8.
आशा 51. 21; 74. 9; 115. 2.	उशनः काव्य 139. 6.	तचक 28. 1; 29. 1; 32. 20; 56. 13.
आशापति 51. 21.	उषस् 101. 2. Cf. औषसो.	तत 88. 10, 24.
आशापात्नीय 38. 1.	अत 3. 4, 7; 6. 20; 90. 5; 99. 2; 137. 39.	ततामह 88. 9, 24, 25.
आसुर 104. 2; 105. 1. Cf. असुर.	अतु 74. 15 ² ; 99. 2; 101. 2; 106. 7. Cf. आर्तव.	तपस् 90. 5, 9.
इन्दु 74. 20.	अषि 2. 1; 58. 4; 67. 2, 3, 27; 68. 26. Cf. आर्षेय, एकर्षि.	तार्क्ष्य 73. 7.
इन्द्र 3. 3 ² ; 6. 17; 20. 10; 21. 9; 24. 9, 22; 47. 16; 51. 2; 58. 5; 65. 14; 78. 10 ² ; 97. 8; 104. 2 ³ ; 106. 7; 107. 2; 113. 2 ³ ; 115. 7, 8; 135. 9; 140. 7, 14, 19 ² . Cf. ऐन्द्र.	एकर्षि 67. 27. Cf. अषि.	त्वष्टर् 124. 2 ² , 3, 4, 5; 133. 3; 135. 9.
इन्द्रापी 2. 3; 5. 2 ⁴ ; 59. 17, 21; 72. 25; 73. 11; 74. 2, 15; 96. 3 ² ; 97. 6 ² ; 99. 2; 114. 2 ² ; 128. 2. Cf. ऐन्द्राप.	ऐन्द्र 2. 40; 92. 2. Cf. इन्द्र.	दुरिष्टि 5. 13.
इन्द्रावृहस्पतो 133. 3.	ऐन्द्राप 5. 3; 6. 36. Cf. इन्द्रापी.	देव 1. 9, 11, 13, 15, 17, 19, 20, 23; 3. 10; 5. 12; 6. 9, 11, 26 ² ; 40. 13; 47. 11; 49. 6 ² ; 56. 7; 61. 11; 70. 6; 73. 18 ² ; 74. 12 ² , 19; 82. 13; 89. 12 ³ , 18; 104. 2 ² ; 106. 7 ² ; 115. 2; 124. 4, 5; 128. 4 ² ; 129. 2; 133. 6 ² ; 135. 9 ³ ; 137. 11; 139. 26. Cf. the following words.
इष्ट 3. 7; 5. 13; 137. 39. Cf. अनिष्ट.	औषधि 73. 5; 74. 6; 133. 3.	देवी 22. 9; 33. 9.
ईशान 36. 15; 51. 8; 115. 2; 116. 8.	औषसो 93. 9; 101. 1, 2; 135. 9 ⁴ . Cf. उषस्.	देवजन 73. 5.
उय 51. 8.	कवि 108. 2.	देवजामि 74. 10. Cf. जामि.
	काम 5. 7 ² ; 45. 16 ² ; 76. 18; 81. 31.	देवकोक 4. 13. Cf. कोक.
	कुङ्क 1. 30.	दिधिषव्य 3. 5; 137. 37.
	कृत्वाद् 22. 9; 43. 16; 70. 10, 12; 71. 1, 3, 6; 82. 21 ² , 97. 6.	देव 141. 32, 33.
	साचाण 56. 13.	
	चेचपति 51. 21.	
	गन्धर्व 40. 14; 49. 12; 56. 13; 106. 7.	
	गृह्या 74. 10.	
	चन्द्र 49. 12; 100. 2; 116. 8; 119. 3; 135. 9.	
	चन्द्रमस् 42. 17; 56. 7; 93. 8; 100. 1.	

देवीभस्मनूयः 5. 13.	पितृदेवता (sc. चाङ्ग- ति) 4. 12.	137. 11, 15, 40. Cf. इन्द्राबुहस्यतो.
देव्य 3. 1; 89. 1.	पितृमेध 80. 1.	बृहस्पतिशिरस् (sc. सो- दन) 49. 15.
बाबापृथिवी 44. 34; 59.	पित्र 69. 1.	ब्रह्मण्यसति 3. 2.
2, 28; 74. 6, 15; 115.	पित्र्युपवीतिन् 87. 26, 30; 89. 7, 29.	ब्रह्मण् m. 6. 17; 56. 13; 74. 3; 135. 9; 139. 26.
2; 133. 3; 137. 41 ² .	पिशाच 25. 32.	ब्रह्मण् n. 3. 1; 6. 11; 46. 55; 49. 7; 90. 9; 96. 3; 97. 6, 8 ⁴ ; 125. 2; 135. 9.
बो 3. 3 ² ; 6. 5, 10; 24. 42; 49. 12; 70. 6; 88. 8 ² ; 91. 1; 97. 8; 98. 2 ³ ; 115. 2.	पुस्तक 73. 5.	ब्रह्मप्रजापती 139. 6.
धन्वन्तरि 74. 6.	पुस्तक 95. 3.	ब्रह्मवर्चसिन् 4. 18.
धर्म 74. 5. Cf. चधर्म.	पुष्टि 3. 12 ² ; 51. 11; 74. 18; 106. 6, 7.	ब्राह्म 92. 1.
धातर् 56. 17; 115. 2 ³ .	पूर्वक 20. 3.	ब्राह्म्य 79. 32.
नक्षत्र 49. 12; 82. 11 ² ; 93. 35; 94. 7; 128. 1, 2; 135. 9.	पुर्त 3. 7; 137. 39.	भग 128. 4; 133. 3.
नारयण 89. 1.	पुषन् 2. 1; 3. 10; 45. 16; 78. 10 ³ ; 133. 3; 137. 18. Cf. पीण्य.	भद्रा 39. 9.
निर्धति 18. 1; 47. 16 ² ; 97. 1, 7, 8. Cf. निर्धति, निर्धत्य.	पृथिवी 2. 16; 6. 5, 10; 49. 12; 88. 10 ² ; 91. 4; 98. 2 ³ ; 103. 2; 137. 11.	भय 56. 13. Cf. अभय.
नृमयस् 65. 15.	पिद 32. 21; 35. 4, 8.	भरत 71. 6.
निर्धति 81. 21. Cf. नि- र्धति.	पीण्य 92. 4. Cf. पुषन्.	भव 51. 8.
निर्धत्य 97. 8. Cf. नि- र्धति.	प्रजा 106. 7; 124. 2, 3, 4.	भरद्वाज 47. 12.
परावसु 3. 6; 137. 33.	प्रजापति 33. 9; 49. 6; 59. 19; 72. 18, 27, 28, 32; 73. 2 ³ ; 73. 11; 74. 2, 18; 116. 8; 124. 4. Cf. प्राजापत्य, ब्रह्मप्र- जापतो.	भाव 74. 12.
परिपथ 122. 2.	प्रततामह 88. 8, 24, 25.	भुव 116. 2; 128. 4.
पर्यन्तपत्नी 106. 7.	प्रपितामह 73. 6.	भुवन 116. 2; 128. 4.
पर्वत 51. 7.	प्राण 3. 15; 47. 16; 72. 42; 74. 20; 92. 13.	भुवनपति 116. 2.
पशुपति 51. 8.	प्राजापत्य 79. 33; 102. 2; 106. 6; 127. 2, 9. Cf. प्रजापति.	भुवां पति 116. 12.
पावक 73. 1 ² .	बृहस्पति 3. 8 ² , 10; 9. 9; 20. 5; 47. 16; 65. 14; 103. 2; 128. 4;	भूत 56. 13.
पितरः 1. 9, 12, 14, 16, 17, 19, 21, 22; 45. 14; 49. 6; 61. 9; 73. 6; 83. 1, 26, 35; 84. 1, 12; 86. 30; 87. 1, 9, 11, 16, 17; 88. 1, 14, 15 ² , 18, 21, 25 ² , 29; 89. 1 ² , 6, 12 ³ , 17, 18 ² ; 138. 14.		भूति 3. 11 ² ; 51. 11; 74. 18.
पितामह 73. 6.		भूमि 70. 6; 98. 2 ³ ; 136. 2; 137. 24. Cf. भीम.
		भूमिपति 126. 2.
		भृगु 137. 25.
		भृग्वक्त्रिः 94. 4; 139. 6. Cf. भृग्वक्त्रिरोचित under 2.
		भीम 38. 12, 16.
		मनस् 88. 29; 89. 1 ⁴ .
		मनसस्यति 117. 2.
		मना 107. 1, 2.

मनु 106. 7.	रह 50. 14; 51. 8; 129. 2.	128. 4 ³ ; 133. 3; 135. 9.
मरुत् 41. 3; 97. 8; 127	रहाः 42. 17; 59. 29;	Cf. वैश्वदेवी.
7; 128. 4; 133. 3. Cf.	68. 2; 92. 14.	विष्णु 1. 37; 2. 32; 3.
मासत.	रूप 72. 42.	10; 6. 14; 49. 14;
महादेव 51. 8.	सोक 81. 81.	133. 3.
महाभूतानि 19. 31.	वसति 73. 5; 74. 6;	वीरध 73. 5.
मासमुख 93. 36; 129. 1.	91. 1; 125. 2; 135. 9 ⁶ .	वृष 5. 2; 47. 16.
मातरिचण् 98. 2; 135. 9.	वरण 3. 3 ³ ; 6. 17; 26.	वेद 56. 7; 67. 8; 125. 2.
मातृनामन् 8. 24; 26.	39; 32. 7 ² ; 41. 3; 46.	वैवस्वत 46. 34; 82. 36;
29; 94. 15; 95. 4; 96.	55; 65. 14; 97. 8 ² ;	86. 29.
3; 101. 3; 114. 3;	116. 8; 127. 3; 135.	विज्ञासेय 56. 13.
136. 9.	9 ³ . Cf. वाचस, मि-	वैश्वदेवी 25. 34; 74. 3.
मासत 45. 12; 127. 2,	चावचना.	वैश्वदेवी 62. 21; 73. 13,
7; 141. 41. Cf. मरुत्.	वसवः 42. 17; 68. 1;	14, 16, 17. Cf. विवे
मार्त्तव 56. 13. Cf. मृत्यु.	92. 14; 108. 2	देवाः.
मार्त्तुवच 56. 13.	वाचसति 41. 15.	विज्ञानर 31. 5.
मिच 6. 17.	वात 90. 25; 91. 1; 117.	व्याधक 102. 2.
मिचावचना 56. 2, 3;	3, 4 ³ ; 118. 1; 127. 5.	व्यान 3. 15; 72. 42.
57. 4; 133. 3.	वानसत्त्व 73. 5.	व्रत 56. 7 ² .
मृत्यु 74. 5; 97. 8 ⁴ ; 117.	वायव्य 127. 2, 5.	व्रतपति 6. 19; 42. 17 ² ;
2; 135. 9 ² . Cf. मार्त्तव.	वायु 49. 12; 56. 7; 116.	56. 6 ² , 7 ¹ .
मेधा 74. 9.	8; 117. 2; 119. 3, 4 ² ,	व्रतपत्नी 56. 7.
यच 93. 3; 95. 1.	5; 127. 5; 135. 9.	व्रातपत 73. 7.
यता 39. 9 ² .	वाचण 92. 8; 127. 2, 4.	शरमा 39. 5.
यम 62. 21; 82. 42; 84.	वासुकि 74. 8.	शताक्ष 116. 2.
2; 116. 8. Cf. याम.	वाखोष्यति 43. 13 ³ ; 74. 2.	शचुञ्जय 56. 13.
यागु 106. 7.	वाखोष्यतीय 8. 23; 43. 4.	शम 128. 4.
याम 81. 34; 83. 16.	वाखोष्यत्त्व 43. 5; 120. 9.	शर्व 51. 8; 128. 4.
Cf. यम.	विद्या 74. 9.	शान्तिवा 39. 9.
योगधेम 56. 13; 114. 2.	वित्ति 106. 6.	शान्ता 39. 9.
रचस् 3. 9 ² ; 44. 38;	विधा 74. 15 ² .	श्रिवा 89. 5.
47. 16; 68. 26; 87. 16;	विगत 116. 2.	मुनासीर 106. 8.
130. 2 ² ; 131. 2 ² . Cf.	विप्र 108. 2 ² .	मूलाण 56. 13.
राचस.	विश्वकर्मन् 137. 25.	अज्ञा 74. 9.
रचोदेवता (sc. चाञ्ज-	विश्वानि भूतानि 56. 13;	श्री 74. 9, 18; 106. 6, 7 ¹ .
ति) 4. 12.	74. 3.	सत्त्व 3. 4, 7; 6. 20; 90.
राका 1. 29.	विश्वे देवाः 6. 9; 56. 13;	5; 99. 2; 137. 39.
राचस 106. 7. Cf. रचस्.	59. 1; 68. 2; 73. 15;	सप्तर्षयः 59. 26; 73. 8;
राध 106. 7.	74. 3, 15; 115. 2 ³ ;	93. 34; 125. 2; 127. 1.
राज 100. 1.		समंद्धान 135. 9.

समा 102. 1. 2, 3 ² .	4; 128. 3, 4; 133. 3;	15; 78. 10 ² ; 89. 1, 6;
समान 3. 15; 72. 42.	137. 18. Cf. सार्विची.	97. 8; 128. 2, 3, 4 ² ;
समुद्र 3. 3 ² ; 18. 38;	सहस्रपोष 3. 13; 74. 18;	133. 3; 135. 9 ² . Cf.
74. 6. Cf. सामुद्र.	पोषा 24. 20.	सीम्य.
समृद्ध 5. 7 ² .	सहस्राच 30. 18.	सीम्य 74. 16; 92. 3. Cf.
सरस्वती 45. 16.	सामुद्र 19. 9. Cf. समुद्र.	सोम.
सरस्वन् 133. 3.	सारस्वत 81. 38; 83. 16;	सीर्य 79. 31. Cf. सूर्य.
सर्प 49. 12.	92. 5. Cf. सरस्वती.	सीविष्टकृत 4. 5; 45. 7;
सर्वकाम 45. 16.	सरस्वन्.	73. 12. Cf. सिष्टकृत.
सर्वगण 45. 16.	सार्विची 9. 7; 17. 32; 56.	सोना 39. 5.
सर्वपुरुष 45. 16	8; 139. 10. Cf. सवितर्.	स्वर् 133. 3.
सर्वबोर 45. 16.	सिनीवाली 1. 30.	स्वस्ति 56. 14.
सर्वाणि भूतानि 56. 13;	सिन्धु 1. 5.	स्विष्टकृत 5. 4, 12; 6.
74. 3.	सोता 106. 7.	34 ² ; 45. 4. Cf. सी-
सर्वे देवाः 56. 13; 73.	सूर्य 42. 17; 49. 12; 56.	विष्टकृत.
5; 74. 3.	7; 72. 28; 89. 1; 91.	स्विष्टि 5. 13.
सवितर् 2. 1, 33; 3. 2;	1, 2; 98. 2; 116. 8;	हविष्कृत 2. 6.
9. 9; 44. 39; 67. 27;	119. 3, 5. Cf. सीर्य.	हव्यवाह 71. 1.
91. 3, 6; 115. 2 ² ; 124.	सोम 4. 2 ² ; 5. 1; 33. 7 ² ;	हाहाह्र 56. 13.
	68. 10 ² ; 73. 8; 74.	हो 74. 9, 18.

2. Names and designations of priests, teachers, and other persons.

अनधर्यु 62. 16.	उपाध्याय 10. 7; 141. 28.	आङ्गायन 9. 10; 22. 18.
अब्राह्मण 74. 12; 91. 20.	अस्त्रिक् 67. 1; 72. 44;	आरयमाय 53. 9.
Cf. ब्राह्मण.	73. 4, 13; 92. 32.	कीनाय 20. 4.
अमन्त्रविद् 73. 17.	अवि see under 1. Cf.	कीरपवि 9. 10; 63. 27.
अविपश्चित् 73. 17.	अर्षेय, एकर्षि.	कीशिक 9. 10, 11; 46.
अश्रोत्रिय 73. 17. Cf.	एकराज 17. 11.	16; 68. 37. Cf. युवन्
श्रोत्रिय.	एकर्षि 67. 27.	कीशिक.
आचार्य 46. 14, 31; 56.	एके 63. 2, 26; 67. 4, 10,	अचिच 12. 16; 16. 3, 7,
17; 63. 24; 92. 32;	14; 72. 22; 81. 32;	25; 17. 19, 28, 31, 32;
140. 18 (plur.); 141.	82. 24, 34; 86. 13;	57. 2, 5, 11, 17, 19;
10, 27, 29.	87. 15; 89. 4; 138.	80. 49; 82. 27.
आयुधियामयो 15. 8.	15; 139. 22.	आर्य 9. 10; 13. 7;
अर्षेय see under 1.	कर्तर् 67. 13; 70. 15;	17. 27.
इषुफाणि 138. 16.	82. 42; 92. 19; 94.	गुह 141. 30, 40.
उदहत 60. 16, 25.	16; 108. 3; 112. 2;	गृहपति 24. 13; 70. 9.
उदाहार 75. 13.	128. 5; 136. 10.	गृहपती 23. 5; 24. 15.
उपरिबध्मव 9. 10; 80. 54.	कवि 108. 2.	यामोय 11. 9.

चाण्डाल 141. 38.	17. 6; 34. 7; 54. 21;	यजमान 4. 14, 15, 16 ² ,
जाटिकायन 9. 10.	60. 1; 67. 18; 68. 4,	17; 60. 21; 68. 7; 73.
तदाङ्गः 17. 31.	5, 7; 75. 13, 18; 77.	15; 74. 16; 125. 2 ³ .
दर्भाहार 1. 24; 61. 38.	2, 6; 82. 5, 9, 12; 83.	यज्ञपति 108. 2.
दातर् 60. 11, 13, 15;	32; 94. 2; 126. 2; 137.	युवन् कीशिक 9. 11.
63. 22, 28; 65. 15; 66.	33, 37, 40 ³ ; 140. 4;	Cf. कीशिक.
20, 27; 67. 13, 15 ² ,	141. 7.	राजन् 3. 15; 13. 4; 15.
19; 68. 1, 2, 23, 24;	ब्रह्मविद् 73. 18.	2, 9, 11; 16. 4; 17. 1;
90. 7 ² , 12 ² , 16 ² ; 92.	ब्राह्मण 6. 23, 26; 13. 7;	71. 1; 94. 2, 17; 100.
26 ² , 29 ² .	17. 19, 24; 24. 10; 43.	1; 116. 3 ⁷ ; 120. 13;
दास 84. 7; 89. 4; 90. 18.	14; 50. 15; 53. 10; 54.	126. 2, 13; 128. 2. 3 ³ ,
दासो 89. 9.	22; 57. 1, 4, 10, 16,	4 ⁶ ; 135. 9 ⁴ ; 140. 1, 4,
दोषित 59. 27.	19; 61. 10; 65. 15; 67.	10, 13, 22; 141. 31.
देवदर्शिन 95. 7.	1; 68. 26, 40; 73. 18;	राजपुत्र 17. 14.
भार्तराष्ट्र 20. 6.	74. 11, 12; 75. 9; 80.	वक्षामः 1. 1; 141. 1, 24.
नापित 54. 1.	48; 82. 27; 83. 31, 35;	विज्ञायते 60. 6; 75. 5;
पत्नी 6. 17, 18; 20. 16;	89. 2, 3, 11; 91. 18,	87. 2; 138. 5, 13.
44. 18; 60. 15, 20, 27,	20; 92. 21; 93. 12;	युवन् 91. 19.
32; 61. 17; 67. 16;	94. 16; 104. 1; 120.	व्याख्यास्त्रामः 67. 5; 80.
69. 4, 5; 77. 16; 80.	12; 126. 12; 136. 12;	1; 140. 1.
44; 88. 12 ² , 19, 22,	140. 17, 21.	वैश्व 15. 7; 17. 18, 19;
24; 89. 5.	ब्राह्मणाच्यन 33. 19; 78. 8.	57. 3, 6, 12, 18, 19;
पारिव्राजक 92. 10.	भागलि 9. 10; 17. 27.	80. 50; 82. 27; 94. 17;
पार्थश्रवस 9. 10; 17. 27.	भृग्वक्त्रोविद् 63. 8;	120. 13; 126. 13.
पिप्पलाद 9. 7, note.	94. 3. Cf. भृग्वक्त्रिरसः	शकधूम 8. 17; 50. 15.
पुरोहित 47. 16.	under 1.	मूद्र 73. 18; 141. 39.
पीरोहित 17. 30.	मनुष्य 61. 10; 82. 13;	Cf. महामूद्र.
प्रादेशिक 94. 17; 120.	89. 12 ³ , 18; 104. 2 ² ;	श्रीनकिन् 85. 8.
13; 126. 13.	105. 1; 106. 7; 130. 2;	श्रीचिन् 89. 8; 91. 18,
प्रेषकृत् 26. 4; 39. 15,	131. 2.	19. Cf. अश्रीचिन्.
21; 87. 5, 12.	मनुष्याधम 63. 2.	संभल 75. 8.
ब्रह्मचारिन् 46. 14; 55.	मर्त्य 106. 7.	सारधि 15. 11.
14; 56. 12, 14, 17; 59.	महामूद्र 17. 16. Cf.	सार्ववेदिक 67. 7.
18, 27; 67. 11; 82. 46;	मूद्र.	स्नातक 13. 4.
135. 9; 140. 13; 141.	माठर 138. 16.	होतर् 45. 11.
31.	मानुष 106. 7.	
ब्रह्मन् 2. 18; 3. 5, 8 ³ ;	मानुषी 93. 18; 111. 1.	

8. Solemn words in sacrificial formulas.

चो 3. 4, 11, 12, 13, 14; 5. 18 ² ; 9. 9 ² ; 55. 13 ² ; 69. 23 ² ; 70. 6 ² ; 90. 18 ² ; 91. 6, 16; 92. 13.	बहत् 91. 12.	22. 9; 45. 11, 14; 56.
करत् 91. 11.	वषट् 1. 20; 5. 13.	6, 7, 17; 72. 18, 27 ² , 28 ² , 42 ² ; 74. 15 ² ; 78.
जगत् 3. 4, 14; 55. 13; 69. 23; 70. 6; 90. 18; 91. 9; 92. 13.	बुधत् 91. 10.	28 ² , 42 ² ; 74. 15 ² ; 78.
दुराहा 16. 19.	शम् 3. 11, 12, 13, 14; 49. 12 ¹⁰ ; 85. 14; 91. 15; 117. 2 ² ; 129. 2 ² ; 135. 9.	10 ⁴ ; 81. 30, 31 ³ ; 84. 1; 88. 1; 91. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15; 92. 31; 94. 14; 95. 3; 96. 3; 97. 4, 6; 99. 2; 100. 2; 101. 2; 102. 3; 103. 2; 106.
भुवस् 3. 4, 12; 5. 13 ² ; 55. 13; 69. 23; 70. 6; 90. 18; 91. 7; 92. 13.	खर् 3. 4, 13; 5. 13 ² ; 55. 13; 69. 23; 70. 6; 90. 18; 91. 8; 92. 13.	6; 113. 2; 114. 2; 116. 2 ⁷ , 3 ⁷ ; 117. 2; 124. 2, 3, 4, 5; 125. 2; 128. 2; 129. 2; 130 ² ; 131. 2; 135. 9 ¹⁰
भूर 3. 4, 11; 5. 13 ² ; 55. 13; 69. 23 ² ; 70. 6; 90. 18; 91. 6 ² ; 92. 13.	खधा 1. 21; 45. 14; 73. 6 ³ ; 82. 21; 84. 1; 88. 1, 13.	
महत् 91. 13.	खाहा 1. 20; 4. 1, 2, 11; 5. 7 ⁵ , 12, 13 ¹² ; 6. 1, 9, 11; 16. 18;	

4. Astronomical, chronological, and geographical terms.

चकारिच see under 1.	चवाहा: 41. 10 (पूर्वा:); 41. 11 (उत्तरा:).	51. 4; 61. 3; 63. 88; 74. 7; 80. 53; 84. 15 ² , 16; 86. 3; 98. 2; 116. 3 ⁷ .
चकारदेश 49. 9; 74. 7.	रदावत्सर 42. 15, 17; 68. 35.	दिश 8. 3; 51. 3; 66. 8; 127. 2, 6.
चभिवित् 139. 1.	उदगयन 67. 4.	नचच see under 1. Cf. पाप, पुं, and पुंन- मधेय.
चमावाखा 1. 30; 2. 2; 5. 3, 6; 21. 20, 23; 22. 8 ² ; 25. 27; 31. 28; 69. 2; 83. 8, 13; 87. 2; 94. 7.	चतु 5. 12; 74. 13; cf. also under 1.	निदाच 83. 7.
चवनचच 27. 30, 33; 28. 5; 31. 28.	कार्तिकी 75. 2.	परिवत्सर 42. 17.
चचयुच 140. 2.	कृत्तिका 47. 11.	पापनचच 46. 25. Cf. नचच.
चष्टका 138. 1 ² , 14, 16.	मीन 74. 2 ¹ .	पार्वण 5. 4.
चष्टका 19. 28.	चन्द्र see under 1.	पुंनचच 35. 2. Cf. नचच.
चहोराचे 42. 17; 58. 20.	चन्द्रमस् see under 1.	पुंनमधेय (sc. नचच) 33. 20.
चाययण 74. 13.	चिन्ना 18. 19; 23. 12; 75. 4.	पीर्णमासी 1. 29; 5. 5;
चायहायणी 10. 22; 24. 24.	चिहायणी 12. 8.	
चामावाख 6. 85.	दर्श 24. 18.	
चार्तव 106. 7. Cf. चतु.	दर्शपूर्णमासी 6. 29, 30; 80. 26.	
	दार्श 24. 18.	
	दिम् 8. 3; 49. 7, 9;	

18. 1; 21. 25; 24. 23; 72. 26; 94. 7.	फलमुनी 75. 5; 139. 14.	शरद् 58. 21; 74. 10, 21; 83. 6.
पीष 141. 24.	मघा 75. 5.	श्रवण 140. 3.
पीषी 141. 5, 42.	माघ 83. 5; 141. 24.	श्रावण 92. 9.
पीष्य 139. 24.	मार्गशीर्ष 141. 24.	श्रावणी 141. 2, 5
प्रदिम् 106. 7.	मूल 46. 25.	संवत्सर 42. 17; 72. 21.
प्रीष्ठपद् 140. 2.	वार्धश्रुतिक 10. 19.	संवत्सरतमी 72. 21.
प्रीष्ठपदो 141. 2	वैशाखी 75. 2.	

5. Designations of literary works, and sections, chapters, verses
of the same.

अध्याय 38. 23.	मन्त्र 1. 2, 8, 6; 39. 31; 63. 12. Cf. अमन्त्र-	अध्याय 68. 37 ² .
अनुवाक 8. 23, 25; 63. 21, 22; 69. 7; 79. 16; 98. 3 ⁴ ; 139. 11.	विद् under 2.	रघुतर 5. 7; 96. 3 ⁵ .
अर्धर्व 56. 10. Cf. अर्ध.	मन्त्रोक्त 8. 14; 19. 22, 26; 21. 11; 23. 14; 24. 14; 26. 14, 18, 22; 26. 35, 36, 37, 43; 27. 13; 29. 24; 31. 18, 22, 28; 32. 5, 8; 34. 14; 35. 8, 11, 20; 36. 26, 29; 38. 29; 39. 5, 18; 42. 23; 43. 9; 46. 7, 21, 30, 42, 44; 47. 20; 48. 3, 5, 8; 52. 15; 55. 2; 58. 10; 59. 16, 20; 61. 1, 14; 62. 1, 11; 63. 4; 64. 18, 25; 65. 3; 66. 1, 10, 23, 29; 71. 4, 18; 77. 11, 23; 80. 4, 48; 82. 26; 84. 6; 86. 8, 21.	होक् 6. 34; 68. 3; 74. 12.
अर्धर्व 56. 10. Cf. अर्ध.		संप्रदाय 1. 7.
आख्याय 1. 1, 2.		सामन् 89. 6; 96. 3; 108. 2.
अध्व 5. 7; 72. 18; 76. 31 ³ ; 77. 5; 135. 9.		सूक्त 7. 14; 9. 1; 10. 13; 19. 28; 20. 8; 27. 22; 53. 7, 13; 54. 5; 63. 19, 20; 64. 27; 65. 9; 66. 26; 67. 19; 68. 3, 25; 97. 7; 99. 3; 100. 3; 102. 4; 104. 3; 107. 1; 106. 1; 109. 5; 110. 4; 111. 5; 113. 3; 115. 2; 117. 3, 4; 118. 1; 123. 1; 124. 6; 126. 9 ² ; 128. 3; 129. 3; 132. 1; 133. 1, 2, 7.
कारण्य 141. 34.		
माघा 135. 9.		
कन्दस 3. 10; 68. 1, 2 ³ ; 69. 23.		
कान्दस 141. 34.		
निमन 91. 20.		
पक्कः 56. 9; 82. 29.		
पर्याय 58. 23.		
प्राग् 38. 24.		
ब्राह्मणं 1. 2, 3, 6; 6. 22; 58. 4; 80. 2. Also 6. 26, note.		
ब्रह्मोबं 38. 25.		

B.

Technical Designations of Verses, Hymns, Anuvākas, and Groups of the Same.

चंडोचिह्नाः (sc. चक्षुः) and चंडो- चिह्नगण 32. 27; 52. 16; 58. 24.	आशापात्रीयं (sc. सूक्तं) 38. 11. Cf. Vāit. Sū. 36. 20.
चनुष्ठान्तः (sc. चक्षुः) 81. 42, 43.	आसनीय (sc. ब्रह्मवप) 3. 8; 137. 40.
चपनोदनानि (sc. सूक्तानि) 14. 14; 25. 22; 42. 22.	उत्तरा (sc. शान्ति) 9. 11 (implied); cf. 9. 6, note.
चपराचितानि and चपराचितगणः see under सांयामिकाणि.	उत्थापनगण 41. 8, note. Cf. Ath. Pariç. 34. 25.
चपां सूक्तानि 7. 14; 18. 3; 46. 29; 68. 39; 121. 1; 127. 10; 140. 20. Cf. Vāit. Sū. 24. 3.	उत्थापन्यः (sc. चक्षुः) 82. 31; 83. 20, 23; 84. 13. Cf. Vāit. Sū. 37. 23.
चपाचं (sc. सूक्तं) 36. 22; 42. 22; 82. 4.	एकपदाः (sc. चक्षुः) 47. 41.
चमयानि (sc. सूक्तानि) and चम- यनगण 16. 8; 104. 3, note; 105. 1, note. Cf. Ath. Pariç. 34. 12, and 29.	कवीप्रवादाः (sc. चक्षुः) 21. 11; cf. 66. 13.
चमिवेकगण 17. 1. Cf. Ath. Pariç. 34. 30.	कापिञ्जलानि (sc. स्वस्वयनानि) 46. 53, 54.
चभीवर्तोत्तमे (sc. चक्षुः) 16. 29.	कामसूक्त 79. 28, note.
चानुमती (sc. चक्षुः) 23. 4; 42. 11; 45. 10; 82. 38.	कुष्ठचिह्नाः (sc. चक्षुः) 28. 13.
चादुध्याणि (sc. सूक्तानि) and चा- दुधनगण 52. 18; 54. 11, note; 55. 17, note; 57. 31; 58. 3, note; 58. 11, note; 139. 7. Cf. Ath. Pariç. 34. 4.	कृत्वाप्रतिहरणानि (sc. सूक्तानि) and कृत्वागण 39. 7, note. Cf. Ath. Pariç. 34. 2.
	गणकर्माणि (sc. सूक्तानि) and गण- कमाण्यो भिषज्यस्य 26. 33, note; 139. 7. Cf. Ath. Pariç. 34. 24.
	मन्त्रप्रवादाः (sc. चक्षुः) 13. 12; 54. 5. Cf. Vāit. Sū. 10. 5.
	यहणो (sc. चक्षुः) 29. 2.
	चातनानि (sc. सूक्तानि) and

चातनगण 8. 25; 25. 22; 80. 12; 136. 9.
Cf. Vait. Sū. 5. 10; Ath. Pariç. 34. 3.
चिचानग Ath. Pariç. 34. 18.
जीवाः (sc. च्चः) 3. 4; 58. 7; 90.
22. Cf. Vait. Sū. 1. 19.
तक्मनाशनगण 26. 1, note. Cf.
Ath. Pariç. 34. 7.
चिचप्रीचं (sc. सूक्तं) 7. 8; 139. 10.
दार्शः (sc. च्चः) 24. 18.
दिमुक्ते (sc. च्चः) 14. 25; 50. 13.
Cf. the च्चगण ibid. in the notes,
and Ath. Pariç. 34. 16.
दुःस्मनाशनानि (sc. सूक्तानि) and
दुःस्मनाशनगण 46. 9, note. Cf.
Ath. Pariç. 34. 8.
देवपुरीचगण Ath. Pariç. 34. 15.
देवहेडन (sc. च्चुवाक) 46. 30; 60. 7.
Cf. Vait. Sū. 23. 12.
धातर्वाः (sc. च्चः?) 35. 16.
धानालिङ्गाः (sc. च्चः), implied in
सलिङ्गाः 85. 27.
धुवे (sc. च्चः) 43. 11; 136. 7.
निधनानि (sc. सूक्तानि?) 80. 30, 41.
निर्धतं (sc. सूक्तं?) 81. 21.
पञ्चापत्थानि (sc. सूक्तानि) and पञ्चा-
पत्थगण 47. 8, note. Cf. Ath.
Pariç. 34. 21.
पत्नीवन्तगण 59. 18, note. Cf. Ath.
Pariç. 34. 19.
परिधापनीचे (sc. च्चः) 79. 13.
पिप्यत्तादिशान्तिगण 9. 7, note. Cf.
Ath. Pariç. 34. 20.
पाप्महन् and पाप्मगण 30. 17, note.
Cf. Ath. Pariç. 34. 6.
पुष्टिका मन्त्राः 19. 1, note.
पूर्व (sc. सूक्तं) 7. 8; 10. 1; 11. 1;
12. 10; 14. 1; 16. 5; 18. 1, 19; 32. 28.
पूर्वा (sc. शान्तिः) 9. 10; cf. 9. 6, note.
पूर्वापरं (sc. सूक्तं) 79. 28.
प्रसर्जनी (sc. च्चः) 29. 5.

बृहच्छान्तिगण 9. 2, note. Cf. Ath.
Pariç. 34. 26.
ब्रह्मगवी 48. 13.
भरद्वाजप्रवृत्तं (sc. सूक्तं) 47. 12.
भीमं (sc. सूक्तं) 38. 12, 16.
मधुसालिङ्गाः (sc. च्चः) 29. 15.
महाशान्ति 9. 5, note; 39. 7, 27; 43.
5; 44. 6; 46. 7; 69. 7.
मातसी 55. 1, note.
मातृनामानि (sc. सूक्तानि) and
मातृगण 8. 24; 26. 29; 94. 15;
95. 4; 96. 3; 101. 3; 114. 3; 136.
9. Cf. Vait. Sū. 5. 10, and Ath.
Pariç. 34. 4.
मातृतानि (sc. सूक्तानि) 26. 24;
80. 12; 40. 7; 41. 1.
मृगारसूक्तानि and मृगाराशि 9. 1;
27. 34.
मोहनानि (sc. सूक्तानि) 14. 17.
रचोघ्राशि (sc. सूक्तानि) 126. 9.
रचोहण (sc. च्चुवाक) 8. 25; 44. 16.
रसमाशनो (sc. च्चः) 21. 21. Cf.
Vait. Sū. 21. 20; 30. 6.
रङ्गगण, see under दिमुक्ते.
रोहितानि (sc. सूक्तानि) 99. 4. Cf.
AV. xix. 23. 23.
रौद्रगण 50. 14, note. Cf. Ath.
Pariç. 34. 17.
सद्युशान्तिगण 9. 2, note; 9. 4, note.
Cf. Ath. Pariç. 34. 27.
साधालिङ्गाः (sc. च्चः) 28. 14.
वर्चस्मानि and वर्चस्मगण 10. 24,
note; 11. 19, note; 12. 10; 13. 1,
note; 52. 20, note; 139. 15, note.
Cf. Ath. Pariç. 34. 10 and 29.
वस्त्रसोपदी (sc. च्चः) 21. 12.
वाचस्पतिलिङ्गाः (sc. च्चः) 41. 15.
वास्वोप्यतीयानि and वास्वोप्यत्ता-
नि (sc. सूक्तानि), also वासुगण
8. 23; 43. 4, 5; 120. 9. Cf. Vait.

Sū. 5. 10, and Ath. Pariç. 34. 5.
 विश्वकर्म and विश्वकर्माण 7. 8, note; 139. 7. Cf. Ath. Pariç. 34. 23.
 वृषलिङ्गाः (sc. ऋचः) 29. 15.
 वेदप्रपदः 3. 4. Cf. Grhyasamgraha 1. 96.
 वैश्वानरीये (sc. ऋची) 31. 5.
 व्याहृतयः 72. 37; 73. 4.
 शंतातीयं (sc. सूक्तं) 9. 4, and note.
 शं नो देवी 9. 7; 26. 23; 140. 5.
 शंभुमयोभू (sc. सूक्ते) 9. 1, 4; 18. 25; 19. 1; 41. 14; 43. 12. Cf. Vāit. Sū. 10. 19.
 शर्मवर्मण Ath. Pariç. 34. 14.
 शान्तिगण 9. 2, note; 9. 4, note; cf. Ath. Pariç. 34. 26 and 27. Still another शान्तिगण 9. 7, note; cf. Ath. Pariç. 34. 1.
 शान्तियुक्तानि 9. 6.
 शुक्लनी 78. 13; 79. 25.
 संरक्षणानि (sc. सूक्तानि) 14. 26.
 संयामिकाणि (sc. सूक्तानि), अप-

राजितानि (sc. सूक्तानि), and अपराजितगण 14. 7, 26, note; 16, 4, note; 139. 7. Cf. Ath. Pariç. 34. 13.
 संनतयः 5. 8; 68. 37; 72. 37.
 संप्रोचस्वी (sc. ऋची) 40. 9; 80. 42; 83. 17.
 सलिलानि (sc. सूक्तानि) and सलिलगण 18. 25; 24. 46. Cf. Ath. Pariç. 34. 22.
 सांमनस्यानि (sc. सूक्तानि) 12. 5.
 सारस्वताः (sc. ऋचः?) 81. 38.
 सावित्री (sc. ऋची) 9. 7; 17. 32; 56. 8; 139. 10.
 स्तानीयाः (sc. ऋचः) 46. 17.
 स्वस्वयनानि (sc. सूक्तानि) and स्वस्वयनगण 8. 2; 25. 36; 26. 28; 82. 47; 139. 7. Cf. Ath. Pariç. 34. 11.
 हरिष्ठाः (sc. ऋचः) 80. 35; 82. 31; 83. 20, 23; 84. 13. Cf. Vāit. Sū. 37. 24.
 हिरण्यवर्णाः (sc. ऋचः) 90. 9.

C.

List of Mantras, Gāthās, Ālokas, Prāiṣas, and Other Formulas.*

अंशो राजा विभजति 71. 1.	2, 3; Kāth. S. xv. 12; xx. 14;
अश्वत्थप केशरमश्रुतोम 54. 1; cf.	xxxiv. 19; Kap. S. vii. 6; xlviii. 1.
Pār. Gr. ii. 1. 21; Āçv. Gr. i. 17. 17.	
अश्विपं दुःखप्र्यं 58. 1.	अपिर्वनविषाहं वायामिमामदात्
अकृत 20. 16.	etc. 78. 10.
अकृत 20. 17.	अपीषोमा य आऊति 5. 1; RV
अपय इन्द्रापिभ्यां वासोप्यतये etc.	i. 93. 3; TB. ii. 8. 7. 10.
74. 2.	अपीषोमाभ्यां (sc. जुष्टं निर्वपामि)
अपये च प्रजापतये च राक्षी 73. 2.	2. 2.
अपये जुष्टं निर्वपामि 2. 1.	अपीषोमाभ्यां दर्शने 73. 11.
अपये त्वा जुष्टं प्रोचामि 2. 15; cf.	अपीषोमा सवेदसा सङ्गती 5. 1;
Kāty. Çr. ii. 2. 11.	RV. 1. 93. 9; TS. ii. 3. 14. 1;
अपये त्वा परिददामि ब्रह्मणे त्वा	TB. iii. 5. 7. 2; MS. i. 5. 1; iv.
परिददामि etc. 56. 13; cf. Çat. Br.	10. 1; Kāth. S. iv. 16.
xi. 5. 4. 3; Āçv. Gr. i. 20. 8;	अपे गृहपते सुगृहपतिरहम् 70. 9;
Çāṅkh. Gr. iv. 18. 2.	cf. RV. vi. 15. 19; VS. ii. 27 (also
अपये स्वाहा कामाय स्वाहा लो-	Kāṇvaçākhā, p. 59 of Weber's
काय स्वाहा 81. 31; cf. Āçv. Gr.	ed.); TS. i. 5. 6. 4; MS. i. 4. 2;
iv. 3. 26.	i. 15. 14; Çāṅkh. Çr. iv. 12. 14;
अपये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा 72. 27.	Çat. Br. i. 9. 3. 19.
अग्निनामिः संसृज्यते 108. 2; cf.	अपे जातवेदः शतं ते सहस्रं त
RV. i. 12. 6; SV. ii. 194; TS.	उपावृतः 72. 13, 14; cf. VS. xii.
i. 4. 46. 3; iii. 5. 11. 5; v. 5. 6. 1;	8; TS. iv. 2. 1. 2; MS. i. 7. 1;
TB. ii. 7. 12. 3; MS. iv. 10.	ii. 7. 8; Kāth. S. xvi. 8; xix. 11;
	xxii. 12; Lāty. Çr. iii. 5. 11.

* This list includes every passage quoted in the text of the Kāuṣika, excepting the mantras of the AV. quoted by their pratikas. For these see index D.

अये खं नो जन्तम 68. 31; RV. v. 24. 1; SV. i. 448; ii. 457. VS. iii. 25, 26; xv. 48; xxv. 47; TS. i. 5. 6. 2; iv. 4. 4. 8; MS. i. 5. 8, 10; ii. 13. 8; Kāth. S. vii. 1, 8; Kap. S. v. 1.
 अये ऽध्वार्तिन्नभि न आ ववृत्स्व 72. 13, 14; cf. VS. xii. 7; TS. iv. 2. 1. 2; MS. i. 7. 1; ii. 7. 8; Kāth. S. xvi. 8; xix 11; xxii. 12; Lāty. Cr. iii. 5. 11.
 अये व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छेद्यम् 56. 6; cf. VS. i. 5; ii. 28; TS. i. 5. 10. 3; MS. iv. 9. 24; TĀ. ix. 41. 3-6; Cānkh. Cr. iv. 8. 6; 12. 8.
 अयेवासि ब्रह्मचारिण्यम चापो ऽज्ञान 56. 12; cf. Āçv. Gr. i. 22. 2; Cānkh. Gr. ii. 4. 5; Gobh. Gr. ii. 10. 34. Pār. Gr. ii. 3. 2; Çat. Br. xi. 5. 4. 5.
 अयेद्वाखेन प्राप्तामि बृहस्यतेर्मुखेन 65. 14; VS. (Kāṇva-çākhā, Weber's ed. p. 58); Kāty. Cr., ii. 2. 20; Kāuṣ. Br. vi. 14.
 अङ्गिरसां त्वा देवानामादित्वानां 70. 6; cf. VS. iii. 5; TS. i. 5. 3. 1; MS. i. 6. 1. 2.
 अच्युता यौरच्युतमन्तरिक्षम् 98. 2; cf. Kāuṣ. 35. 12 (the pratika).
 अछिद्रेण त्वा पवित्रेण शतधारेण 2. 34; cf. VS. i. 3.
 अतिसृष्टो देष्टा यो ऽस्मान्देष्टि 90. 6.
 अत्वासरत्प्रथमा धोष्यमाणा 62. 21.
 अच पत्न्यो मादयध्वं यथाभागम् etc. 88. 19 (cf. under अच पितरो for parallel passages).
 अच पितरो मादयध्वं यथाभागं etc. 88. 18; cf. TS. i. 8. 5. 1; VS. ii. 31^a; MS. i. 10. 3, 19.

Kāty. Cr. iv. 1. 13; Āçv. Cr. ii. 7. 1; Lāty. ii. 10. 4; Cānkh. Cr. iv. 4. 11; viii. 2. 13; Gobh. Gr. iv. 3. 11.

अच प्रमाणं वक्ष्यामः 141. 24.

अद्योपवसच 1. 31.

अधराचः पराचो ऽवाचसपसस-मुन्नयत देवाः 49. 6.

अधिष्ठितो देष्टा यो ऽस्मान्देष्टि 90. 15.

अग्निगो शमीध्वम् । सुशमि शमीध्वम् 69. 6; TB. iii. 6. 6. 4; Āit. Br. ii. 7; Āçv. Cr. ii. 3. 1; Nirukta 5. 11; cf. VS. i. 5; TS. i. 1. 5. 2; MS. i. 1. 6.

अगङ्गान्धेनुमधयत् 113. 2.

अगमीवो वासोष्यते 43. 13; cf. RV. vii. 55. 1; MS. i. 5. 13; Pār. Gr. iii. 4. 7; Cānkh. Gr. iii. 4. 7; Nirukta 10. 17.

अगश्नं ब्रह्मचर्यं च भूमी 73. 10.

अग्नितेन च वाससा 141. 40.

अनूनाय स्वाहा । अचिताय स्वाहा 122. 2.

अनेन कर्मणा ध्रुवान् 61. 16.

अन्तरिक्षं दर्विरचितापरिमितानुपदस्ता etc. 88. 9.

अन्तरिक्षाय त्वा (ac. अगन्नि) 6.5.

अन्तर्गर्भेषु वज्रधा सं तनोति 124. 3.

अन्तर्हितमघम् 86. 14.

अन्नमस्यन्नं मे देहि 136. 4.

अन्नादा भूयास्य ये च नो ऽन्नादा-न्नाष्टे 92. 28.

अन्नानां मुखमसि मुखमहं त्रेष्ठः 90. 18.

अन्नाहाराः सो भोः 92. 27.

अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्य उपा-वत् 33. 8; RV. x. 97. 14; TS. iv. 2. 6. 3; TB. ii. 8. 4. 8; VS. xii. 88; MS. ii. 7. 13; iv. 14. 6;

Kāth. S. xvi. 13; Kap. S. xxv. 4.
अप्सव नो ऽनुमतिः पूषा सरस्वती
 मही 45. 16; cf. A.V. vii. 20. 1;
 MS. iii. 16. 4, 5; iv. 9. 10;
 12. 6; Kap. S. xxxvi. 2.
अपराह्णस्य तेजसा सर्वमन्नस्य प्रा-
शिवम् 22. 4.
अपहृता असुरा रषांसि जे पितृषदः
 87. 16; cf. VS. ii. 29^c; Kāty. Ār. iv. 1. 8; Āçv. Ār. ii. 6. 9; Çāṅkh. Ār. iv. 4. 2; Āp. Ār. i. 7. 13; Gobh. Gr. iv. 3. 2.
अपां योनिमपाध्वं 82. 21.
अपेत एतु निर्जतिः 97. 8; cf. Vait. Sū. 38. 1.
अप्रतिभुक्तौ शुचिकार्यौ च निजं
 73. 17.
अप्स इमशाने श्रद्धायाम् 141. 38.
अभि गावो अनूषत 47. 16; cf. RV. ix. 32. 5^a.
अभ्युद्यतो ऊतो ऽग्निः 73. 4.
अमीमदन्ता पत्न्यो यथाभागम् 88. 22 (cf. under अमीमदन्ता पितरो for parallel passages).
अमीमदन्ता पितरो यथाभागम् 88. 21; TS. i. 8. 5. 2; VS. ii. 31^b; MS. i. 10. 3, 19; Kāth. S. ix. 6; Kap. S. viii. 9; Kāty. Ār. iv. 1. 14; Āçv. Gr. ii. 7. 2; Lāty. Ār. ii. 10. 5; Çāṅkh. Ār. iv. 4. 14; Gobh. iv. 3. 12.
अमुमुन्नेषम् 47. 54.
अमुष्मि त्वा वुष्टं 2. 5; cf. TS. i. 1. 5. 1.
अमुष्मि त्वा (sc. अधिष्ठिषामि) 44. 10.
अमुष्य त्वा प्राणाय गृहे ऽपानाय etc. 3. 15.

अमूं ते ददामि 68. 28.
अमन्त्रणस्य 48. 13 (कल्पशा).
अमन्त्रिषि 47. 39.
अमृतमस्यमृतत्वाचामृतमस्यमेहि 80. 56.
अमो ऽसि प्राण तद्वृतं ब्रवीमि 74. 20; cf. Āçv. Ār. ii. 9. 10; Çāṅkh. Gr. iii. 8. 4.
अयं सुवो वि दधाति 3. 10.
अयं नो अपिरध्वचः 89. 13; cf. Çāṅkh. Gr. iii. 7. 3.
अथाद्यापि ऽस्त्रमग्निश्चिह्न 5. 13; 97. 4; MS. i. 4. 3; Kāth. S. v. 4; Kāty. Ār. xxv. 1. 11; Çāṅkh. Ār. iii. 19. 3.
अर्घ्यं भोः 90. 17.
अर्धाऊतिसु सीविष्टकृती 73. 13.
अर्वाच्युपसंक्रमे 89. 10.
अवाप्सी ते तोनुषेते (emend to तु नुषेते?) 107. 2.
अविशेषर्तुकालेन 141. 33.
अस्मिन्ना फासं कल्पयतामुपावतु बृहस्पतिः 20. 5
अस्मिभ्यां देवि सह संविदाना 106. 7.
अष्टस्त्राणो दक्षपचः 135. 9.
असी 83. 22.
असौ वै नाम ते माता 135. 9.
अस्ममि ते द्विसत्तायाम् 141. 37.
अस्माद्दि त्वमवायवा अयं त्वदधि etc. 81. 30; cf. TĀ. vi. 2. 1; 4. 2; Āçv. Gr. iv. 3. 27.
अस्मिन्सहस्रं पुण्यास्य 89. 13.
अस्य च दातुः 90. 7, 12, 16; 92. 26, 29.
अग्ने दीधिवन्तोदतसिष्ठ 3. 5; 137. 37; TS. iii. 2. 4. 4; Kāty. Ār. ii. 1. 22; Vait. Sū. 1. 20.
अग्ने च त्वा (sc. परिददामि) 58. 20.
आकृत्वि त्वा स्वाहा । कामाय त्वा स्वाहा etc. 5. 7.

आचामत मम प्रततामहासताम-
हासता: etc. 88. 24; cf. Āçv. Çr.
ii. 6. 14.

आचमनोयं भो: 90. 21.

आप्यभागानं प्राक्तनं 6.34 (स्रोत);
also Gop. Br.

आ त्वाचवृषभः पुन्निरयिः 89. 6.

आदित्यो नो बृहस्पतिः 128. 4.

आ देवानामपि पश्चामगम् 5. 12;
cf. AV. xix. 59. 3; RV. x. 2. 3;
TS. i. 1. 14. 3; MS. iv. 10. 2;
iv. 11. 4; Kāth. S. ii. 15; xviii.
21; xxxv. 9.

आहुं पितरः 88. 14.

आ धत्त पितरो नर्भं 89. 6; cf.
VS. ii. 33; Kāty. Çr. iv. 1. 32;
Çāṅkh. Çr. iv. 5. 8; Āçv. Çr.
ii. 7. 13; Gobh. Gr. iv. 3. 27.

आ धावतु चमराक्षः सवत्सा 62. 21.

आ न एतु मनः पुनः 89. 1; cf.
RV. x. 57. 4; VS. iii. 54; TS.
i. 8. 5. 2; MS. i. 10. 3; Kāth. S.
ix. 6; Kap. S. viii. 9.

आपो ऽमृतं स्वामृतं मा कृषुत 90. 18.

आ प्यायस्व समेतु ते 68. 10; RV.
i. 91. 16; ix. 31. 4; TS. iii. 2.
5. 3; iv. 2. 7. 4; TB. iii. 5. 12;
vii. 13. 4; TĀ. vi. 6. 3; VS. xii.
112; MS. ii. 7. 14; Kāth. S.
xvi. 14; Kap. S. xxv. 5; Tāpđ.
Br. i. 5. 8.

आयुर्दावा धनदावा वसुदावा etc.
72. 18.

आरादपिं कवादं निरुहन् 97. 6.
आर्वेयं त्वा कृत्वा वन्धुमन्तमुपनय-
मि 55. 12.

आर्वेयं मा कृत्वा वन्धुमन्तमुपनय
55. 11.

आवदंस्त्वं शकुने भद्रमा वद 46.
54; RV. ii. 43. 3 (also in the

सैषिक् सक्तं, verse 6).

आशायि अशायि मेधायि etc. 74. 9
(see ब्रह्मणे वैश्ववसाय for parallel
passages).

इत एव प्रथमं अग्ने अग्निः 133. 6.

इदं वः पत्न्यः 88. 12.

इदं वः पितरो इविः 87. 7.

इदमहं यो मा दिशामन्तर्देशेभ्यः
49. 9; cf. AV. iv. 40. 8; v. 10. 7.

इदमहं यो मा प्राच्या (दक्षिणायाः
etc.) दिशः 49. 7-8 (Keçava:
अष्टर्चेन कल्पयेन सूक्तेन); cf. AV.
v. 10. 1-6; iv. 40. 1-7.

इदमहमर्वात्मसोः सद्मे सोदामि
3. 7; 137. 39; cf. Āçv. Çr. i. 4.
7; Çāṅkh. Çr. i. 6. 9; Lāty. Çr.
ii. 4. 5; Kauṣ. Br. vi. 13.

इदमहमामुष्यायणस्वामुष्याः पुषस्व
44. 31, 33; 47. 22; cf. AV. x. 5.
36, etc.

इदमाशंसुनामिदमाशंसमानानां
etc. 88. 13.

इदं चिन्मे कृतमस्ति 89. 17.

इदावत्सराय परिवत्सराय संव-
त्सराय 42. 17 (कल्पजा); cf. AV.
vi. 55. 3; TS. v. 7. 2. 4; Weber,
Nakṣatra ii. 298, note 1. The
pratīka at Kāuṣ. 68. 35.

इन्द्रस्व वचसा वयं मिचस्व 6. 17;
cf. AV. vi. 85. 2^{ab}.

इन्द्रापी अस्मानुचताम् 5. 2; cf.
RV. i. 93. 3^{cd}; AV. x. 1. 27^{cd}.

इन्द्रापीभ्यां (सुष्टं निर्वपामि) 2. 3.

इन्द्रापी रोचना दिवः 5. 2; RV.
iii. 12. 9; TS. iv. 2. 11. 1; 3.
13. 8; TB. iii. 5. 7. 3; SV. ii.
1043; MS. iv. 10. 4; 11. 1;
Kāth. S. iv. 15.

इन्द्रो नो अस्तु पुरोगवः 104. 2.

इमां माचां मिमीमहे 85. 3, 12.
 इमी पादावचनिहो 90. 11; cf.
 Āit. Br. viii. 27.
 इमी पादौ सुभगी सुशेवी 76. 27.
 इरावानमि धार्तराष्ट्रे 20. 6.
 इवे त्वा सुमङ्गलि प्रजावति सुसीमे
 76. 23.
 इहेत देवीरमृतं वसानाः 3. 3
 (कल्याणा); cf. AV. iv. 27. 4^a.
 इहिवेधि धनसनिः 70. 1.
 उत वात पितासि 117. 4; cf. RV.
 x. 186. 2.
 उताविद्वामिष्कृदयाथोसन्नी (?)
 128. 4.
 उत्तमरापी वाम मूखो ते माता
 135. 9.
 उत्तरोऽसानि ब्रह्मचारिभ्यः 55. 14.
 उत्तिष्ठत निर्द्वत 116. 7.
 उत्सृजामि ब्राह्मणाथोत्सृजामि च-
 चियाय 17. 19.
 उत्सृजायुष्मन् 17. 18.
 उदकाङ्गलिं गिनय 37. 11.
 उदेतु श्रीरवसः कल्यायसी 100. 2.
 उहोयस जातवेदः 70. 1.
 उदासयामिः श्रुतमकर्म इवम् 2. 37.
 उपकल्यायध्वम् 94. 5.
 उपावरोह जातवेदः 40. 13; TB.
 ii. 5. 8. 8; cf. Çāṅkh. Çr. ii. 17.
 7; Çāṅkh. Gr. v. 1. 7.
 उपासकाः सो भोः 92. 24.
 उभौ च संधिजौ यौ 73. 13.
 उर्वरसि 69. 20; VS. v. 2^{cd}; TS.
 i. 3. 7. 1; Kāty. Çr. v. 1. 80; Çat.
 Br. iii. 4. 1. 22.
 उर्वीं त्वाङ्गमनुधाः 106. 7; cf. Āçv.
 Gr. i. 16. 5; Çāṅkh. Gr. i. 27. 7.
 उलूखलमुसलं सूर्यं... प्रधासय etc.
 87. 6.
 ऊर्गमदं प्रधस स्वासखं देवेभ्यः 2.

17; cf. VS. ii. 2^c, 5^d; TS i. 1. 11.
 1; TB. iii. 3. 6. 7; MS. i. 1. 12.
 ऊर्ध्वं मे देवा अद्दुः 89. 12.
 ऊर्ध्वं त्वा रायस्योवाय त्वा etc
 76. 24.
 ऊर्ध्वं नभसं मादतं गह्वतम् 45. 12.
 अवा सोमं समर्धय 5. 7; VS. xi.
 8^b; TS. iii. 1. 10. 1; iv. i. 1. 2;
 v. 1. 1. 3; MS. ii. 7. 1; Kāth. S.
 xv. 11; Kap. S. xxix. 7.
 अतं त्वा सखेन परिविज्ञामि 3. 4;
 TB. ii. 1. 11. 1; cf. Vait. Sū.
 7. 4; Āp. Çr. vi. 5. 4; Çāṅkh.
 Çr. ii. 6. 10, 11.
 अतावध्यायः 141. 34.
 अतेन त्वा सखेन त्वा तपसा त्वा
 कर्मणा त्वा 90. 5.
 एतद्दः पितरः पाचम् 87. 17.
 एष म आदित्यपुत्रस्यो नोपायस
 55. 15.
 एहि पूर्णक 20. 3 (कल्याण).
 औ 91. 16.
 औ वनच्छं त्वा नृकेऽपरिमितपो-
 वाय 3. 14.
 औ तुषानि गौरसु 92. 14.
 औ प्रपद्ये भूः प्रपद्ये 3. 4; cf. Çāṅkh.
 Çr. vi. 2. 2; Gobh. Gr. iv. 5. 7;
 Grhyas. i. 96.
 औ बृहस्पतिप्रसृतः करवायि 9. 9.
 औ भुवः शं पुष्ये त्वा नृके पुष्टये
 3. 12.
 औ भूर्गायचं अन्धोऽनुप्रवास 69.
 23; cf. VS. v. 2, etc.; TS. i. 3.
 7. 1; Kāth. S. iii. 4; Lāty. Çr.
 iii. 5. 5; Kāty. Çr. v. 1. 28;
 Çat. Br. iii. 4. 1. 23.
 औ भूः शं भूष्ये त्वा नृके भूतये 3. 12.
 औ भूतसवितुर्वरेणम् 91. 6; cf.
 RV. iii. 62. 10, and other saṁ-
 hitās.

सौ भूर्भुवः स्वर्गदोम 55. 13; 70. 6; 92. 13.

सौ सवितुप्रसूतः भवान् 9. 9.

सौ स्वः शं त्वा नृके सहस्रपोषाय 3. 13.

सोषधयः सोमराक्षीर्यश्विनीः 135. 9.

सोषधयो वरुणराक्षीर्यश्विनीः 135. 9.

सोषधिभिः संविदानी 99. 2.

सोषधे चायस्वीनं स्वधिते मेनं हिं-
सीः 44. 30; 92. 18; cf. VS. iv. 1; v. 42; MS. iii. 9. 3; Kāty. Ār. v. 2. 15; Āc. Gr. i. 17. 8; Çāṅkh. Gr. i. 28. 12; Pār. Gr. ii. 1. 10; Gobh. Gr. ii. 9. 14; Mantrabr. i. 6. 5.

करत्स्वाहा 91. 11.

कर्मणे वा वेषाय वां सुकृताय वां 1. 36; 58. 5; cf. VS. i. 6; TS. i. 1. 4. 1; TB. iii. 2. 4. 1; MS. i. 1. 4.

कामो ऽसि कामाय त्वा सर्ववीराय 45. 16.

किमस्वाहः 50. 15.

किमाहारीः 20. 18.

कुमुदती पुष्करिणी 106. 7.

कुशत 92. 17; cf. Çāṅkh. Gr. ii. 15. 3; Āc. Gr. i. 24. 31; Pār. Gr. i. 3. 30; Gobh. Gr. iv. 10. 22; Lāty. Ār. i. 2. 12.

कृतयामम् 76. 6.

कृतयामिचचुषा समीचन् 39. 11.

को नामासि किंनोच 55. 10.

क्रव्यादं नाडो प्र विवेशामि 22. 9.

खर्गसा इव पत्नरोः 107. 2.

खल्वकासि 82. 18.

नयस्फागो अमीवहा 68. 31; RV. i. 91. 12; MS. iv. 10. 4; Kāth. S. ii. 14; TS. iv. 3. 13. 5.

गृह्याभो देवनामिभ्यः 74. 10 (see

ब्रह्मणे वैश्ववशाय for parallel passages).

गोमजिरस्ववदसु 5. 2; RV. vii. 94. 9.

गौर्भोः 92. 12.

घृतस्व धारा इह या वर्धन्ति 94. 14.

घृताऊतिर्नो भवापे अक्रव्याऊतिः 72. 32.

घोरो वज्रो देवसृष्टो न आगन् 129. 2.

चक्षुः प्रचासयाधिरपयापः 87. 12.

अग्ने मरणे देव 141. 27.

जातवेदो वपया गच्छ देवान् 45. 11; cf. TS. iii. 1. 4. 4.

जातो ऽजनिष्ठा यशसा सहापे 70. 1; cf. Çāṅkh. Ār. ii. 17. 8.

तत्स्वाहा 91. 14.

तथोदपाचं धारय 3. 2 (कल्पजा).

तार्क्ष्यायारिष्टनेमये ऽमृतं मद्यम् 73. 7.

तुरं देवस्व भोजनम् 91. 10.

तेजो ऽस्त्रमृतमसि 90. 2.

ते सम्यक्ष इह मादयन्ताम् 73. 15.

चीम्वरान्वृणीष्व 61. 15.

त्वं सोम दिव्यो नृचक्षः 4. 2.

त्वं ह्यपे अग्निना 108. 2; cf. RV. viii. 43. 14; TS. i. 4. 46. 3; iii. 5. 11. 5; MS. iv. 10. 2, 3; Kāth. S. xv. 12.

त्वमस्वावपनी अनागाम 137. 14.

त्वं भूमिमत्सेषीजसा 2. 1 (sakalapaṭha); 137. 32 (pratika); cf. AV. xix. 33. 3.

त्वयि महिमानं सादयामि 54. 3.

त्वष्टा रूपाणि वज्रधा विकुर्वन् 124. 2.

त्वामपे भुगवो नयन्ताम् 137. 25.

दक्षिणः कपिललाटः 45. 4.

दिग्भ्यो ऽन्तर्देशेभ्यः 74. 7 (see under

ब्रह्मणे वैश्ववनाय for parallel passages).
 दिवे स्वा (sc. अग्न्या) 6. 5.
 दिव्यं चिचमृतूया कल्पयन्तम् 99. 2.
 दुराहामीभ्यः 16. 19.
 दुर्गन्धे मूदसंभवे 141. 39.
 देवस्त्वा सविता अययत् 44. 39.
 देवस्त्वा सवितोत्पुनात् 2. 33; Gobh. i. 7. 25; cf. VS. i. 12; MS. i. 2. 1; iii. 6. 3; Kāth. S. i. 2; Kap. S. i. 13.
 देवस्य स्वा सवितुः 91. 3.
 देवस्य स्वा सवितुः प्रसव ऋषिभ्य-
 स्त्वार्येभ्यः 67. 27.
 देवस्य स्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 बाङ्गभ्याम् 2. 1, 2; 137. 18; cf. AV. xix. 51. 2; TS. i. 1. 4. 2; VS. i. 10, etc.; MS. i. 1. 9, 10, etc.; Kāth. S. i. 2, etc.; Kap. S. i. 9, etc.
 देहि भिषां भवति 57. 18.
 बौर्देविरचितापरिमितानुपदस्वा
 etc. 83. 8.
 ब्रह्मचरो मधुपर्को भोः 90. 23.
 धन्वन्तरये समुद्राधीषधिवनस्यति-
 भ्यः etc. 74. 6 (see under ब्रह्मणे
 वैश्ववनाय for parallel passages).
 धियो यो नः प्रचोदयात् 91. 8;
 cf. RV. iii. 62. 10^c, and other
 saṁhitās.
 नचचाणां मा संकाशः 82. 11; cf.
 Vāit. Sū. 11. 13.
 नारी पञ्चमयूखं 107. 2.
 निःश्रीयतामघम् 85. 20; 86. 9.
 निरस्तः पराम्बसुः सह पाप्मना 3.
 6; 137. 38; cf. Kāty. Ār. ii. 1.
 23; Āt. Br. i. 5. 1. 23; Cānkh.
 Ār. i. 6. 6; Lāty. Ār. ii. 4. 5;
 iv. 9. 16; Gobh. Gr. i. 6. 14.
 निरितो यन्तु निर्वृत्ताः 97. 8.

निर्देहतामघम् 83. 7.
 निष्टप्तं रचो निष्टप्ता अरातयः 3
 9; cf. VS. i. 7^{ab}; Kāty. Ār. iv.
 14. 7; TS. i. 1. 2. 1; 4. 1, etc.;
 TB. iii. 2. 2. 2; MS. i. 1. 2, etc.;
 Vāit. Sū. 7. 6.
 पयो देवेषु पय ऋषधोषु 115. 2;
 cf. VS. xviii. 36; TS. iv. 7. 12. 2;
 MS. ii. 12. 1; Kāth. S. xviii. 13.
 पयो मे देवा बहदुः 89. 12.
 पयो बहस्पु पय उत्सियासु 115. 2.
 परिमृष्टे परिक्षिते च पर्वसि 73. 9.
 पर्जन्यपत्नि हरिणि 106. 7.
 पाकयज्ञान्समासाद्यैकाज्यानेकवर्हि-
 चः 6. 34 (सोम); Āp. Gr. i. 3.
 10 (गाथा); also Gop. Br.
 पातं मा यावापृथिवी 137. 41.
 पाषं भोः 90. 8.
 पाप्मानं मे ऽप बहि 92. 19.
 पाहि नो अय एकया 108. 2; cf.
 RV. viii. 60. 9; SV. i. 36; ii.
 894; VS. xxvii. 43.
 पितृभिः संविदानः प्रजापतिः 49. 6.
 पुनर्हवीं ववृत्स 72. 13, 14; cf.
 SV. ii. 1182; VS. xii. 9, 40; TS.
 i. 5. 3. 3; iv. 2. 1. 3; 3. 3; v.
 2. 2. 5; TĀ. iv. 20. 2; MS. i.
 7. 1, 4; ii. 7. 10; iii. 2. 1, 2;
 iv. 9. 11, 12; Kāth. S. viii. 14;
 ix. 1; xvi. 8; Kap. S. viii. 2, 4.
 पुनर्गः पितरो मनः 89. 1; cf.
 RV. x. 57. 5; VS. iii. 55; TS.
 i. 8. 5. 3; MS. i. 10. 3; Kāth. S.
 ix. 6; Kap. S. viii. 9.
 पुष्यसंमितो ऽर्थः 119. 4.
 पुरोदयादस्तमयाश्च पावकम् 73. 1.
 पूर्वाह्णस्त तेजसायमस्तस्य पात्रिषम्
 22. 2.
 पृथिवी दर्बिरचितापरिमितानुप-
 दस्वा etc. 88. 10.

पृथिव्यास्त्वा नामी सादयामि 91. 4;
cf. VS. (Kāṇva-çākhā ii, p. 58
of Weber's edition); Kāty. Çr.
ii. 2. 17; Çāṅkh. Çr. iv. 7. 6;
Lāty. Çr. iv. 11. 12; Gop. Br.
ii. 1. 2; Vāit. Sū. 3. 10.

पृथिवी त्वा (sc. जनन्मि) 6. 5.

पृथिवी (sc. त्वा बुष्टं प्रोचामि) 2.
16; cf. Kāty. Çr. ii. 2. 11.

प्रजापतेह्यं यद् नृकामि । मद्भ्यं भूति
etc. 74. 18; cf. Çāṅkh. Gr. iii. 8. 2.
प्रति त्वं चावमध्वरं 127. 7; cf. RV.
i. 19. 1.

प्रबुष्टं रचः 44. 38; VS. i. 7. 29;
TS. i. 1. 2. 1, etc. MS. i. 1. 11.

प्राच प्राचं चावस्व 47. 16; cf. AV.
xix. 44. 4.

प्राचापानाभ्यां स्वाहा समानव्या-
नाभ्यां स्वाहा 72. 42.

मेहि प्र हर वा दावान् 46. 54.

फड्ढतो ऽसी 47. 21.

बधान वत्समभि धेहि भुज्जतो 62. 21.

बहवो ऽस्य पाशा वितताः पृथिव्याम्
135. 9.

वीभत्सवः शुचिकामा हि देवाः
73. 18.

बृहस्पतिराङ्गिरसो ब्रह्मणः पुनः
135. 9.

बृहस्पतिर्ब्रह्मा ब्रह्मसदन आशिष्यते
(MSS. आशिष्यते) 3. 8; 137. 40;
cf. TS. iii. 2. 4. 4; Kāuṣ. Br.
vi. 13.

बृहस्पते परि गृहास्व वेदिं 137. 11,
15; cf. Kāty. Çr. ii. 2. 12; Vāit.
Sū. 2. 5.

ब्रह्मचर्यमागमुप मा नयस्व 55. 9.

ब्रह्मचारी चरति ब्रह्मचर्यम् 135. 9.

ब्रह्मणे वैश्रवणाय विश्वेभ्यो देवेभ्यः
etc. 74. 3; cf. Çāṅkh. Gr. ii. 14.
4; Pār. Gr. i. 12. 3, 4; ii. 9;

Āçv. Gr. i. 2; Gobh. Gr. i. 4. 4,
9; Kāth. Gr. xlv. 2 fg.; Viṣṇu
67. 3; Mān. Gr. ii. 12.

ब्रह्म भावबुद्धगादकारिचम् 97. 8.
ब्रह्मि 55. 8.

भर्गो देवस्य धीमहि 91. 7; cf. RV.
iii. 62. 10^b, and other saṁhitās.

भद्रं वद दक्षिणतो व्रतपन्न 46. 54;
cf. RV. ii. 43. 1 (खैलिकं सूक्तं);
Nirukta 9. 5.

भद्रं वद पुनः 46. 54; RV. ii. 43. 2
(खैलिकं सूक्तं).

भद्रं सुमङ्गलम् 50. 16.

भद्राक्षः त्रैयः समनेष्ट देवाः 74. 19;
cf. TS. v. 7. 2. 4; TB. ii. 4. 8.
7; Āçv. Çr. ii. 9. 10; Çāṅkh. Gr.
iii. 8. 3; Pār. Gr. iii. 1. 4; Gobh.
Gr. iii. 8. 16.

भद्राय कर्णः क्रोशतु 58. 1.

भर्षा देवानामुत मर्त्यानाम् 106. 7.

भवतं नः समनसी समोक्सी 108;
1, 2; 133. 7; cf. VS. v. 3; xii.
60; TS. i. 3. 7. 1, 2; iv. 2. 5. 1;
vi. 3. 5. 4; MS. i. 8. 8; ii. 7. 11;
iii. 2. 3; 9. 5; Kāth. S. iii. 4;
xvi. 11; xxvi. 7; Kap. S. ii. 11.
xxv. 2; xli. 5.

भवति भिषां देहि 57. 16.

भिषां भवती ददातु 57. 17.

भुवाय स्वाहा भुवनाय स्वाहा 116. 2.

भूतमसि भवदसि 92. 13.

भूति वः पुच्छि वः 51. 11.

भूमिर्भूमिमवागात् 136. 2; cf. Kāty.
Çr. xxv. 5. 29.

भूयांसो भूयास्व ये च नो भूयसः
कार्ष्ण (?) 92. 25.

मघासु हव्यतो गावः 75. 5; cf. AV.
xiv. 1. 13^{cd}.

मधु नक्तमुतोषसः 91. 1; 118. 1; cf.
RV. i. 90. 7; VS. xiii. 28; TS.

iv. 2. 9. 3; TĀ. x. 39. 5; MS. ii. 7. 16; Çat. Br. xiv. 9. 3. 12; also in the Kashmir-çākhā of the AV.
मधुमाम्नो वनस्यति 91. 1; 118. 1; cf. RV. i. 90. 8; VS. xiii. 29; TS. iv. 2. 9. 3. MS. ii. 7. 16; Kāth. S. xxxix. 3; Çat. Br. xiv. 9. 3. 13; also in the Kashmir-çākhā of the AV.
मधु वाता च्छतायते 91. 1; 118. 1; cf. RV. i. 90. 6; VS. xiii. 27; TS. iv. 2. 9. 3; v. 2. 8. 6; MS. ii. 7. 16; Kāth. S. xxxix. 3; Çat. Br. xiv. 9. 3. 11; also in the Kashmir-çākhā of the AV.
मध्वदिगस्य तेजसा मध्वमस्य प्रशिषम् 22. 3.
मध्वा समस्रभृतवत्कराद्य 2. 36; cf. AV. v. 12. 2^b.
मनाथे तनुं प्रचमम् 107. 2.
मनो न्वा ह्रामहे 89. 1; cf. RV. x. 57. 3; VS. iii. 53; TS. i. 8. 5. 2; MS. i. 10. 3; Kāth. S. ix. 6; Kap. S. viii. 9; Vait. Sū. 20. 9; Āçv. Çr. ii. 7. 8; Āit. Br. iii. 11; Lāṭy. Çr. v. 2. 11.
मन्वामि स्वा जातवेदः 70. 1.
मम गावो ममाश्वाः 133. 3.
मम विष्णुश्च सोमश्च 133. 3.
ममोभा बावापृषिवी 133. 3.
ममोभा मिचावय्या 133. 3.
मयि चचं विश्वधारयाणि 90. 10.
मयि ब्रह्म तपस्य धारयाणि 90. 9.
मयि रमन्तां ब्रह्मचारिणः 56. 14.
महत्स्वाहा 91. 13.
माघं भूत् 83. 5.
मातादित्यानां दुहिता वसुनां 92. 14; cf. RV. viii. 101. 15; Āçv. Gr. i. 24. 32; Pār. Gr. i. 3. 27;

Gobh. Gr. iv. 10. 9; Lāṭy. Çr. i. 2. 13.
मा ते रिषम्भमिता यक्षी च स्वा खनामसि 33. 9; cf. RV. x. 97. 20; TS. iv. 2. 6. 5; VS. xii. 95.
मा नो हरोः (?) मुचक्षिदः 71. 6.
मात्राह्वयायतः कृतमन्नीचात् 74. 12.
मिचावययोस्त्वा हस्ताभ्यां प्रसूतः प्रशिषा प्रतिगुह्यामि 56. 3.
मिचावययोस्त्वा हस्ताभ्यां प्रसूतः प्रशिषा प्रयह्यामि 56. 2; 57. 4.
मुखं देवानामिह यो बभूव 135. 9.
मुखं (प्राद्यान्, वपुः, श्रोत्रम्, etc.) मुन्धस्व देवयज्यायै 44. 19-22.
मृत्वये धर्माधर्माभ्याम् 74. 5 (see under ब्रह्मणे वैश्ववद्याय for parallel passages).
य चासुरा मनुष्या चाप्तधन्वः 104. 2; 105. 5.
य उदीच्यां दिशि रोहितपिपीक्षिकानाम् 116. 3.
य ऊर्ध्वायां दिग्भरवपिपीक्षिकानाम् 116. 3.
यः क्रत्वाप्तमशीशमम् 71. 3; cf. AV. iii. 21. 9.
यः पृथिव्यां आवयमेति वृषान् 135. 9.
यः प्रतीच्यां दिशि रजतपिपीक्षिकानाम् 116. 3.
यः प्राच्यां दिशि श्वेतपिपीक्षिकानाम् 116. 3.
यजुषा मयिते अग्नी 68. 37.
यतायै यतायै शान्तायै शान्तिवायै 39. 9.
यत्काम कामयमानाः 92. 30, 31; cf. AV. xix. 52. 5.
यत्ते कूरं यदास्त्रितम् 44. 23, 28; cf. VS. vi. 15 fg.
यत्ते घोरां यत्ते विषं 102. 2.
यत्पार्श्वदुरसो मे 58. 1.

यथापः प्रवता यन्ति 56. 17; cf. TĀ.
vii. 3. 3; TUp. i. 4. 3.
यथाशक्ति यथावशं 73. 14; cf. TS.
v. 4. 5. 1; 5. 10. 5; MS. i. 4. 6;
Āit. Br. vii. 19; Gop. Br. ii. 1. 6.
यथा सूर्यो दिवि रोचते 98. 2.
यदज्ञातमनात्मातम् 119. 2.
यदतिष्ठो दिवस्युष्टे 68. 26.
यददो वात ते गृहे 117. 4; cf. RV.
x. 186. 3; SV. ii. 1192; TB. ii.
4. 1. 8; TĀ. ii. 42. 2.
यदि सोमस्त्रासि राक्षः सोमात्त्वा
राक्षो ऽधिक्रीणामि 33. 7; cf.
Gobh. Gr. ii. 6. 6; Āpastamba
in Sāyana's comment on RV. x.
145 (Müller's edition vi, p. 225).
यदुत्तरं तदुत्तरमोदन एवोदनः (?)
62. 8; cf. AV. xi. 3. 31.
यज्ञोमायू वदतो जातवेदः 96. 3.
यथात्क्रव्यादुष्टेयदि (?) 82. 21.
यस्यस्युष्टं यदि वाभिमृष्टम् 124. 4.
यद्व्रतमतिपिदे चित्वा मनसा इदा
42. 17 (कल्पजा).
यदज्ञा मायुमकत 44. 17; cf. TS.
iii. 1. 4. 3; Kāty. Cr. xxv. 9. 12;
Cāṅkh. Cr. iv. 17. 10; Gobh. Gr.
iii. 10. 28; Mantrabr. ii. 2. 8.
यं ते भगं निचक्षुस्त्रिंशसि 36. 18.
यन्न इदं पितृभिः सह मनो भूत्
88. 29; cf. Vāit. Sū. 38. 4.
यन्नचचं पतति जातवेदः 128. 2.
यत्कर्कटः श्वापदो वायसः 95. 3.
यस्युगेषु पथ आविष्टमसि 115. 2.
यस्ये व्रतं व्रतपते सुलोभ 42. 17 (क-
ल्पजा).
यस्ये स्तनं मनसो जातवेदः 6. 1;
cf. TS. i. 6. 2. 2; VS. (Kāṇva-
cākhā, Weber's ed. p. 58); Kāty.
Cr. iii. 7. 19; Vāit. Sū. 16. 17.

यमिहसि तमादस्व 37. 8.
यसो ऽसि यवयासहेवः 82. 17; cf.
VS. v. 26; vi. 1; MS. i. 2. 11; Gobh.
Crāddhakalpa ii. 9; Yājñav. i. 230.
यसु विषादाज्यभागी 73. 19.
यस्मात्कोशादुदभराम वेदम् 139.
25, 26; cf. AV. xix. 72. 1.
यस्य ते ऽन्नं न चीयते 135. 9.
यस्य यथा गतमनुप्रयन्ति 82. 13.
या ते ऽवदीप्तिरवक्ष्या जातवेदः
130. 2.
यानि पयांसि दिव्यार्पितानि 115. 2.
यां स्वा गन्धर्वो सखन्त 40. 14.
(कल्पजा). Cf. AV. iv. 4. 1.
याभिर्देवा असुरानकल्पयन् 106. 7;
cf. AV. vii. 48. 2^{cd}.
या मखिः सरचं यान्ति घोराः 117. 2.
या समा वृश्चि 102. 2.
युनक्ति त्वा ब्रह्मणा देवेन 3. 1;
cf. AV. vii. 78. 2^b; TS. i. 6. 2.
1; 10. 1; MS. i. 4. 1; 5. 1;
Kāth. S. iv. 14; xxxi. 15.
युवमेतानि दिवि रोचनानि 5. 1;
RV. i. 93. 5; TS. ii. 3. 14. 1;
TB. iii. 5. 7. 2; MS. iv. 10. 1;
14. 18; Kāth. S. iv. 16.
यूपो विरोहञ्जतशाखो चध्वरः
125. 2.
यूपो ह्यवचद्विषतां वधाय 125. 2;
cf. Kāty. Cr. ii. 2. 8.
ये ते पाशा एकशतम् 97. 8.
ये ते शतं वक्ष्य ये सहस्रं 97. 8; cf.
Kāty. Cr. xxv. 1. 11.
ये रूपाणि प्रतिमुञ्चमानाः 88. 1;
cf. VS. ii. 30; Kāty. Cr. iv. 1.
9; Āqv. Cr. ii. 6. 2; Cāṅkh. Cr.
iv. 4. 5; Āp. Cr. i. 8. 7; Gobh.
Gr. iv. 4. 3.
ये सजाताः सुमनसः 89. 1; cf. VS.
xix. 46; MS. iii. 11. 10; Kāth. S.

xxxviii. 2; TB. ii. 6. 3. 5; Çāṅkh.
Gr. v. 9. 4; Lāty. Çr. iii. 2. 10.
यो अभु बभूवायसि 46. 55; Na-
kṣatrakalpa 36.
योगधेनं धेनुं वाजपत्नीम् 114. 2;
cf. 128. 2.
यो ऽपिर्नृमया नाम 65. 15.
यो दक्षिणायां दिशि कृष्णपिपी-
लिकानाम् 116. 3.
यो दुष्कृतं करवत्तस्म दुष्कृतम् 17. 7.
यो ध्रुवायां दिशि बभूपिपीलिका-
नाम् 116. 3.
यो नक्षत्रैः सरथं याति देवः 135. 9.
यो वनस्यतोनामुपतापो न जानत
135. 9.
यो वनस्यतोनामुपतापो बभूव 135. 9.
यो बभूवायां दिशि हरितपिपीलि-
कानाम् 116. 3.
यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विष्मः 13. 12;
frequent in AV. and other texts.
यी ते पञ्चावजरी पतन्निः 68. 26;
TS. iv. 7. 13. 1; VS. xviii. 52;
MS. ii. 12. 3; Kāth. xviii. 15;
Kap. S. xxix. 4.
यीवनानि महयसि जिम्बुषामिव
46. 54; RV. ii. 43. 5 (खैलिकं सूत्रं).
रघंतरेण त्वा बृहच्छमयामि 96. 3.
रमध्वं मा बिभोतन 89. 12; cf. VS.
iii. 41; Çāṅkh. Çr. ii. 12. 1;
Çāṅkh. Gr. iii. 7. 2; Lāty. Çr.
iii. 3. 1; Āçv. Çr. ii. 5. 17.
राह्म राजानंत्सरतिस्वरत्नम् 100. 1.
बद्धास्त्वा वैष्टुमेन छन्दसा। आदि-
त्वास्त्वा etc. 68. 2; cf. MS. iii.
12. 19; VS. xxiii. 8, also i. 27;
v. 2.
बह्वस्वाहा 91. 12.
रेतोधायै त्वातिसृजामि वयोधायै
24. 20 (षट्कल्पजा मन्त्राः).
रेवतीः शुभा हविरा मदन्तीः 103. 2.

लोहितं ते प्र सिद्धामि 122. 3.
लोहितवर्षं मधुपांसुवर्षम् 94. 14.
वसो ऽसि सपत्न्या 47. 16
वसं पितरो मा वो ऽतो ऽन्वत्पितरो
योजुवत 88. 15; cf. VS. ii. 32^d;
Kāty. Çr. iv. 1. 16; Āçv. Çr. ii.
7. 6; Çāṅkh. Çr. iv. 5. 2.
वनस्यतिभ्यो वानस्यत्वेभ्य ओषधिभ्यः
73. 5.
वपया खावापयिषी प्रोर्बुवाचाम्
44. 34; cf. VS. vi. 16^d.
वयं देवस्य धीमहि 91. 9.
वयं सोम व्रते तव 89. 1; cf. RV. x.
57. 6; VS. iii. 56; TB. ii. 4. 2.
7; iii. 7. 14. 3.
वसवस्त्वा नायकेषु निर्वपन्ति 68. 1;
cf. MS. iii. 12. 19; VS. xxiii. 8;
also i. 27; v. 2.
वह वपां जातवेदः पितृभ्यः 45. 14;
84. 1; cf. VS. xxxv. 20; Āçv.
Gr. ii. 4. 13; Çāṅkh. Gr. iii. 13.
3; Pār. Gr. iii. 3. 9; Gobh. Gr.
iv. 4. 22; Mantrabr. ii. 3. 16.
वार्धयित्वा सवान्सर्वान् 68. 37.
वात आ वातु मेवजम् 117. 3, 4;
cf. RV. x. 186. 1; SV. i. 184; ii.
1190; TB. ii. 4. 1. 8; TĀ. iv.
42. 2; Nirukta x. 35.
वातस्वरं हितस्वामुतस्वयोनिः 49. 5.
वायवा इन्द्रि नो मृगान् 127. 5.
वायवे लोकानाम् 44. 37.
वायो व्रतपते। सूर्य व्रतपते। चन्द्र
व्रतपते etc. 56. 7.
वारयतामघम् 85. 13.
वासुकये चित्रसेनाय चित्ररवाय
etc. 74. 8 (see under ब्रह्मणे वैश्व-
वसाय for parallel passages).
वायोप्यते प्रति जानीह्यस्यान् 43.
13; RV. vii. 54. 1; TS. iii. 4.
10. 1; MS. i. 5. 13; Çāṅkh. Çr.

ii. 16. 1; Çāṅkh. Gr. ii. 14. 5;
iii. 4. 8; Pār. Gr. iii. 4. 7; Āçv.
Gr. ii. 9. 9; Gobh. Gr. iv. 7.
32; Mantrabr. ii. 6. 1.

वित्तिं भूतिं पुष्टिं प्रजां पशून्मम-
न्नायम् (sc. आहार्थं) 20. 19.

वित्तिरसि पुष्टिरसि श्रीरसि 106. 6.

वि मुद्यामि ब्रह्मणा जातवेदसम् 6.
11 (कल्पजा); cf. Vāit. Sū. 24. 7.

विरम्य मावृते शीघ्रे 141. 41.

विशुम्पतामघम् 85. 22.

विष्णोर्मनसा पूतमसि 2. 82; Gobh.
i. 7. 23; cf. VS. i. 12.

विष्णोर्मनसा पूते खः 1. 37; MS.
iv. 1. 6; Kāth. S. i. 5; xxxi. 4;
Kap. S. i. 5; xlvii. 4; Gobh. i.
7. 23; cf. VS. i. 12.

विष्णोर्हसो ऽसि दक्षिणः 3. 10; cf.
Çāṅkh. Gr. i. 9. 3.

वीणा वदन् 84. 8.

वीरपत्न्यहं भूयासम् 6. 18 (कल्पजा).

वोराखे प्रततामहा दत्त 88. 25.

वीर्यं मे देवा चददुः 89. 12.

वृषणी खः 69. 17; VS. v. 2^b; TS.
i. 3. 7. 1; Kāty. Çr. v. 1. 29;
Çat. Br. iii. 4. 1. 21.

वृष्णे बृहते स्वर्विदे चपये 4. 1
(कल्पजा).

वैश्वदेवस्य हविषः 73. 16.

व्याधकस्य मातरम् 102. 2.

व्रतानि व्रतपतये 6. 19; (pratika);
42. 16 (sakalapāṭha); Vāit. Sū.
4. 22.

व्रं स्वाहा 91. 15.

व्रथमुल्बेन विह्वां निर्मृजानः शा-
लायाः प्र स्कन्द 25. 28.

व्रमपये व्रं पृथिव्यै व्रमन्तरिचाय
49. 12.

व्रमेभ्यो ऽस्त्वघम् 85. 14.

व्ररदे त्वा (sc. परिददामि) 58. 21.

व्रात्ममघम् 85. 16.

व्रात्नं चक्षुषत वाचसोनाम् 117. 2.

व्रात्मत्वघम् 83. 6; 85. 15.

शिवेनास्माकं समे व्रात्वा 102. 3.

युनं वद दक्षिणतः 46. 54.

युनि क्लिप्तसमवे पक्षितं तृणे ज्वरः
13. 12.

यृणात्वघम् 86. 12.

अथदुचमुत सनोति वाचम् 5. 2;

RV. vi. 60. 1; TS. iv. 2. 11. 1;

3. 13. 8; TB. ii. 8. 5. 1; iii. 5.

7. 3; MS. iv. 10. 5; 13. 5; 14.

8; Kāth. S. iv. 15; xxi. 13;

xxiii. 11.

श्वेता कृष्णा रोहिणी जातवेदः
131. 2.

श्वो ऽमावास्या 83. 13.

संज्ञावभागास्त्रविषा बृहन्तः 6. 9;

cf. VS. ii. 18; TS. i. 1. 13. 2-3;

TB. iii. 3. 9. 7; MS. i. 1. 13;

Kāth. S. i. 12; Kap. S. i. 12;

Kāty. Çr. iii. 6. 18; Vāit. Sū. 4. 7.

सखा सप्तपदी भव 76. 24.

सजूर्धनुभिः सजूर्विधाभिः सजूरपये
etc. 74. 15.

सत्त्वं त्वर्तेन (sc. परिबिद्यामि जा-
तवेदः) 6. 20; TB. ii. 1. 11. 1;
Çāṅkh. Çr. ii. 6. 11.

सर्दसि सन्ने भूयात् 136. 3.

स न इन्द्र पुरोहितः 47. 16.

सं ते पयोसि समु यन्तु वाचाः 68.

10; RV. i. 91. 18; TS. iv. 2. 7.

4; VS. xii. 113; MS. ii. 7. 14;

Kāth. S. xvi. 14; xxxv. 13;

xxxvii. 5; Kap. S. xxv. 5.

समस्त्रे तन्वा भव 44. 14.

समीची माह्वी पाताम् 108. 2;

cf. TS. iii. 2. 7. 1; Çāṅkh. Çr.

vi. 8. 6; Vāit. Sū. 17. 4; Āçv.

Çr. v. 2. 14.

समूह्यत स्वपथो ऽनवयन्तः 77. 6.
 सप्तारुह्यधिग्रयणं नाम 45. 16.
 सर्वा (sc. आप ओषधयः) 9. 9.
 सर्वा इमा आप ओषधयः 9. 9.
 सविष्टरमासनं भोः 90. 13.
 सव्यावृत्तान्युत या विश्वरूपा 124. 5.
 सह रव्या नि वर्तस्व 72. 13, 14;
 SV. ii. 1183; VS. xii. 10, 41;
 TS. i. 5. 3. 3; iv. 2. 1. 3; 3. 4;
 v. 2. 2. 5; TĀ. iv. 20. 2; MS.
 i. 7. 1, 4; ii. 7. 10; iv. 9. 11, 12;
 Kāth. S. viii. 14; ix. 1; xvi. 8, 10;
 xix. 11, 12; xxii. 12; Kap. S.
 viii. 2, 4.
 सहेव नी सुकृतं सह दुष्कृतम् 17. 6.
 साधुर्वसन्नुर्भवतु 107. 2.
 सुमङ्गलि प्रजावति सुसीमे ऽहं वां
 गृहपतिर्जीव्यासम् 24. 13; cf. 39.
 9; 76. 23.
 सुश्रवः सुश्रवसं मा कुह 56. 3; cf.
 Pār. Gr. ii. 4. 2; Āçv. Gr. i.
 22. 21; Gobh. Gr. ii. 10. 41.
 सूर्यस्व त्वा चक्षुषा प्रतीचे 91. 2;
 cf. VS. (Kāṇva-çākhā, p. 58
 of Weber's edition); Kāty. Çr.
 ii. 2. 15; Lāty. Çr. iv. 11. 10;
 Vāit. Sū. 3. 8; Gop. Br. ii. 1. 2.

सूर्याय स्वाहा प्रजापतये स्वाहा
 72. 28.
 स्रजो नामासि प्रजापतिहामखन्त
 33. 9.
 सुवो ऽसि घृतादनिशितः 6. 10;
 cf. VS. i. 29.
 स्वधा प्रपितामहेभ्यः स्वधा पिता-
 महेभ्यः 73. 6.
 स्वधा याश्चक्षुषे जीवन् 82. 21; cf.
 AV. xviii. 2. 20°.
 स्वस्ति चरतादिह 56. 14.
 स्वाहेभ्यः 16. 18.
 सो अस्मभ्यमसु परमे व्योमन् 65. 15.
 सोममेतत्पिबत 91. 20; cf. Lāty.
 Çr. ii. 12. 17.
 सोमाय सप्तर्षिभ्यः 73. 8.
 सोमो राजा सविता च राजा 128.
 3, 4.
 हविषां त्वा कुष्टं प्रोचामि 2. 24;
 cf. TS. i. 1. 5. 1, etc.
 हविष्कुदा द्रवेहि 2. 6; cf. VS. i.
 15^{cd}; MS. i. 4. 10; Vāit. Sū. 2.
 2; Gop. Br. ii. 1. 1; Kāty. Çr.
 ii. 4. 4; Āp. Çr. i. 19. 4, etc.
 हिरण्यसकपुष्करिणी 106. 7.
 ऊते रमस्व ऊतभाग एधि 72. 34.
 हृदयं जिह्वा श्लेष्म 45. 3.
 होम्यैः समिन्निः पयसा 73. 3.

D.

Index of Citations.*

Atharva-Veda.					
Kāṇḍa i.					
1*	7. 8; 10. 1; 11. 1, 11, 12; 12. 10; 14. 1; 18. 1, 19; 25. 4; 32. 28; 41. 15; 139. 10.	5. 1	6. 17; 7. 14*; 9. 1*, 4*; 18. 3*, 25*; 19. 1*; 41. 14; 43. 12*.	16. 1	8. 25*; 47. 13*, 23.
1. 1*	13. 1; 19. 1.	6. 1	7. 14*; 9. 1*, 4*, 7; 18. 3*, 25*; 19. 1*; 41. 14; 43. 12*; 140. 15.	17. 1	26. 9.
1. 2	41. 15*.			18. 1	42. 19.
2. 1	14. 7, 12*; 25. 6.			19. 1	14. 7; 104. 3; 105. 1; 113. 3.
2. 4	25. 6*.	7. 1	8. 25.	20. 1	2. 39; 14. 7.
3. 1-5*	14. 7, 12.	8. 1	8. 25.	21. 1	8. 2*; 14. 7; 16. 8*; 50. 1.
3. 1	25. 10.	9. 1	11. 19; 13. 1*; 16. 27; 17. 31*; 52. 20; 55. 17.	22. 1	26. 14.
3. 7	25. 16*.			22. 4	26. 20.
3. 8	25. 12*.	10. 1	25. 37.	23. 1	26. 22.
3. 9	25. 12*.	10. 4	54. 11*.	24. 1	26. 22.
4. 1	7. 14*; 9. 1, 4; 18. 3*, 25*; 19. 1; 25. 20; 37. 1, 2*; 41. 9*, 14; 46. 29*.	11. 1	33. 1.	24. 4	106. 7*.
4. 3	65. 8*.	12. 1	26. 1; 38. 1.	25. 1	26. 1*, 25.
5. 1-4	42. 13*.	12. 3	27. 34.	26. 1	14. 14; 25. 22*; 42. 21*; 50. 4; 139. 8.
		13	38. 9*.	27. 4	50. 8.
		13. 1	38. 8; 139. 8.	28. 1	8. 25*; 26. 26.
		14. 1	36. 15.	29. 1	16. 29.
		15. 1	19. 1*, 4.	29. 5	16. 29*.
				29. 6	16. 29*.

* The citations which are accompanied by an asterisk are not directly quoted in the text of the Kāuṣika, but occur in the notes to the text.

12. 2	43.11 [*] ; 136.7 [*] .	27. 1	14.25 [*] ; 50.13 [*] ;	14. 6	64. 17.
12. 6	43. 9.	28. 1	109.5; 110.4 [*] .	14. 7	64. 18.
12. 8	43. 10.		111. 5 [*] .	14. 9	64. 22.
13. 1	40. 1; 41. 14.	29. 1	64. 2.	15	41. 7 [*] .
13. 7 ^a	40. 3.	29. 7	45. 17.	15. 1	26. 24 [*] ; 41. 1,
13. 7 ^b	40. 4.	29. 8	45. 17; 66. 21.		3 [*] , 14 [*] ; 103. 3.
13. 7 ^c	40. 5.	30. 1	12. 5.	15. 10	127. 8.
13. 7 ^d	40. 6.	31. 1	30. 17 [*] ; 58. 3.	15. 11	127. 9.
14. 1	19. 14.	31. 10	3. 4 [*] ; 24. 31.	16. 1	48. 7.
15. 1	50. 12; 59. 6;			16. 3	127. 3.
	140. 16.			17. 1	39. 7.
15. 7	70. 13.		Kāṇḍa iv.	17. 5	46. 9 [*] .
15. 8	70. 14.	1. 1	9. 1; 15. 2;	18. 1	39. 7.
16. 1	10.24; 12.10 [*] ,		18. 25 [*] ; 19.	19. 1	39. 7.
	15; 13. 1 [*] , 6.		1; 28. 15 [*] ;	19. 2	16. 8 [*] .
17. 1	19.1 [*] ; 20.1,2 [*] .		38. 23; 51. 7;	20. 1	8. 24 [*] ; 28. 7.
17. 1 ^c	20. 3 [*] .		79.11; 139.10.	20. 2	8. 25.
17. 3 fg.	20. 7 [*] .	1. 2-5	139. 11 [*] .	21. 1	19. 1; 21. 8.
17. 4	137. 19.	1. 7	139. 11 [*] .	21. 1 ^c	19.14 [*] ; 21.10.
17. 8	20. 10.	2. 1	44.1,4 [*] ; 45.1.	21. 4	16. 8 [*] .
18. 1	36. 19.	3. 1	50.13 [*] ; 51.1.	21. 7	19. 1 [*] , 14;
18. 6	36. 20.	5. 1	36. 1.		21. 10 [*] .
18. 6 ^b	36. 21.	6	28. 4 [*] .	22. 1	14.24; 17.28;
19. 1	14. 7 [*] , 22.	6. 1	28. 1; 29. 1 [*] ;		140. 6 [*] .
20. 1	18.13; 40.11;		32. 20 [*] .	23-29	27.34 [*] ; 32.27 [*] .
	41. 8.	7	28. 1 [*] , 4 [*] .	23. 1	9. 2 [*] ; 14. 24.
21. 1	9. 1; 43. 16,	7. 7	18. 25 [*] .	24. 1	7. 14 [*] .
	20; 72.13; 82.	8. 1	17. 1, 12 [*] .	27. 4 ^a	3. 3 [*] .
	25; 123. 1.	8. 5	17. 1 [*] .	28. 1	26. 1 [*] ; 28. 8;
21. 8-10	82. 26 [*] .	9. 1	58. 8.		50.13,14 [*] ,17 [*] ;
21. 8	71. 8.	10. 1	1. 4; 56. 17;		51. 7.
21. 9	71. 3 [*] .		58. 9.	30	55. 18 [*] .
22. 1	12.10 [*] ; 13. 1.	11. 1	66. 12.	30. 1	9. 2 [*] ; 10. 13,
23. 1	35. 3.	12. 1	28. 5, 14 [*] .		19 [*] ; 139. 15.
24. 1	19. 1 [*] ; 21. 1.	13. 1	9.4 [*] ; 54. 11 [*] ;	31. 1	14. 7 [*] , 26.
25. 1	35. 22.		58. 3, 11.	32. 1	14. 7 [*] , 26.
25. 3	35. 23 [*] .	14. 1	64. 23.	33. 1	9. 2; 30. 17 [*] ;
25. 4	35. 22 [*] .	14. 2	68. 27.		42.21 [*] ; 82.4 [*] ;
25. 6 ^d	35. 26.	14. 3	68. 27.		36. 22 [*] .
26. 1	14.25 [*] ; 50.13 [*] .	14. 4	68. 27.	34. 1	66. 6.
		14. 5	63. 9; 137. 27.		

Kāṇḍa vi.					
1. 1	23. 2; 42. 11*; 50. 13; 59. 25.	24. 1	9. 2; 18. 3*; 30. 13; 41. 14.	48. 1	56. 4; 59. 26, 27*.
2. 2	29. 27.	25. 1	30. 14.	49. 1	46. 14.
3-7	50. 13.	26. 1	26. 1*; 30. 17.	50. 1	16. 8*; 51. 17.
3. 1	25. 36*; 50. 4.	27. 1	46. 7.	51. 1	9. 2; 25. 20, 21*; 41. 14.
4. 1	19. 1*; 23. 9, 12*; 25. 36*; 124. 6; 135. 10.	28. 1	46. 7.	52. 1	31. 8.
5. 1	4. 9; 5. 1*; 59. 7.	28. 2	46. 8.	53. 1	31. 9; 59. 28; 66. 2.
6. 1	59. 7.	29. 1	46. 7.	53. 2	54. 2.
7. 1	25. 36*; 46. 4.	30. 1	66. 15.	53. 2 ^{cd}	57. 29*.
8. 1	35. 21; 53. 17.	30. 2	31. 1.	53. 3	55. 20.
9. 1	35. 21.	31. 1	66. 14.	54. 1	48. 27.
10. 1	8. 23*; 9. 8, 5; 12. 3.	32. 1	8. 25; 31. 3.	54. 2	4. 19; 5. 1*.
11. 1	35. 8.	32. 3	16. 8*.	55. 1	52. 1.
11. 3	19. 14; 35. 17.	33. 1	19. 1*; 23. 17; 59. 18.	55. 2	50. 13*.
12. 1	29. 28.	34. 1	8. 25*; 31. 4.	55. 3	42. 14*.
13. 1	14. 25; 15. 6; 25. 36*; 72. 13; 104. 3; 105. 1; 113. 3; 123. 1.	35. 2	32. 27*.	56. 1	50. 17; 139. 8.
14. 1	29. 30.	36	31. 5*.	57. 1	7. 14*; 18. 3*; 31. 11.
15. 1	19. 1*, 26.	37. 1	25. 36*; 48. 28.	57. 3	9. 2; 41. 14.
16. 1	30. 1	37. 3	48. 37.	58. 1	13. 1*; 59. 9; 139. 15.
16. 4	51. 15*, 16.	38. 1	12. 10*; 13. 1*; 4. 6*; 139. 15.	59. 1	9. 2; 41. 14; 50. 13.
17. 1-4	35. 12.	39. 1	12. 10*; 13. 1*; 4. 6*; 139. 15.	60. 1	34. 22.
18. 1	36. 25, 26*.	40. 1	16. 8*; 59. 26.	61	59. 10.
19. 1	9. 2; 41. 14; 66. 16.	40. 2	16. 8*.	61. 1	9. 2; 50. 13*; 41. 14; 133. 2.
20. 1	26. 1*; 30. 7.	40. 3	25. 36*.	62. 1	9. 2; 41. 13*; 14, 15*; 50. 13*.
21. 1	30. 8.	41. 1	54. 11.	63. 1	46. 19; 52. 3.
22. 1	7. 14*; 18. 3*; 30. 11.	42. 1	26. 1*; 36. 28.	63. 1 ^o	46. 21*.
23. 1	7. 14*; 9. 2; 18. 3*; 30. 11*; 41. 14.	42. 2	36. 29*.	63. 4	46. 22.
		42. 3	36. 30*.	64. 1	12. 5.
		43. 1	36. 32.	65. 1	16. 7.
		43. 3 ^c	36. 32*.	66. 1	14. 7.
		44. 1	31. 6; 36. 5*.	67. 1	14. 7; 16. 4.
		45. 1	46. 9.	68. 1	53. 18; 55. 2.
		46. 1	46. 9.	68. 1 ^b	55. 3*.
		46. 2	46. 9*, 13.		

68. 1 ^{cd}	55. 3*.	89. 1	86. 10.	122. 1	63. 29.
68. 2	53. 3*.	90. 1	31. 7; 50. 13*.	123. 1	63. 29.
68. 3	53. 17*, 20; 55. 4.	91. 1	26. 1*; 28. 17, 20*.	124. 1	46. 41.
69. 1	10. 24; 12. 10*, 15; 13. 1*, 6; 139. 15.	92. 1	41. 21.	125. 2	10. 24.
69. 3	68. 7.	93. 1	8. 23; 9. 2; 25. 36*; 50. 13.	126. 1	16. 1; 61. 29*.
70. 1	41. 18.	94. 1	12. 5.	127. 1	26. 1*, 33, 34*, 39*.
71. 1-3	57. 29.	96. 1	31. 22.	128. 1	50. 13, 15*, 17*; 100. 3.
71. 1	45. 17.	96. 2	32. 27*.	128. 3	138. 8.
71. 3 ^{cd}	57. 29*.	97-99	140. 10.	129. 1	36. 12.
72. 1	40. 16.	97. 1	14. 7.	130-132	36. 13*.
72. 3	40. 17.	98. 1	14. 7; 16. 4; 140. 6*.	130. 1	36. 13.
73. 1	8. 23; 12. 5; 19. 1*.	99. 1	14. 7.	133. 1-3	47. 15*.
73. 3	24. 16*.	100. 1	31. 26.	133. 1	47. 14.
74. 1	12. 5.	101. 1	40. 18.	133. 3	47. 13.
75. 1	3. 19*; 47. 10; 48. 29, 31*.	102. 1	35. 21.	133. 4	56. 1.
76. 1	50. 4.	102. 3	19. 1*.	133. 5	56. 1.
77. 1	36. 5.	103. 1	16. 6.	133. 4	57. 1.
78. 1	78. 10, 14.	104. 1	16. 6.	133. 5	57. 1.
79. 1	19. 1*; 21. 7.	105. 1	31. 27.	134. 1	47. 14, 18.
80. 1	31. 18.	106. 1	52. 5.	135. 1	47. 20.
81. 1	35. 11, 26*.	107. 1	9. 2; 50. 13.	136. 1	31. 28.
82. 1	59. 11.	108. 1	10. 19; 57. 28.	137. 1	31. 28.
83. 1	31. 16.	109. 1	26. 33, 38*.	138. 1	48. 32.
83. 3 ^o	31. 20.	110. 1	46. 25.	139. 1	36. 12.
83. 4	31. 21.	111. 1	8. 24.	140. 1	46. 43.
84. 1	52. 3.	112. 1	48. 26.	141. 1	19. 1*; 23. 12, 13.
85. 1	26. 1*, 33, 36*.	113. 1	46. 26.	141. 2	23. 14; 24. 19*.
85. 2 ^{ab}	6. 17*.	113. 2 ^o	46. 28.	141. 3	23. 15.
86. 1	59. 12; 140. 6*.	114. 1	46. 30*; 60. 7*; 67. 19.	142. 1	19. 1*; 24. 1.
87. 1	59. 13; 98. 3; 140. 8.	114. 3	46. 30*.	142. 3	19. 27.
87. 1 ^o	140. 8.	115. 1	67. 19.		
88. 1	59. 13; 98. 3; 140. 8.	116. 1	132. 1.		
		117-119	133. 1.		
		117. 1	67. 19.		
		120. 1	46. 30*.		
		121. 1	52. 3.		

Kāṇḍa vii.

1. 1	41. 8; 59. 17.
2. 1	30. 11*; 59. 18.
3. 1	15. 11; 30. 11*.
4. 1	41. 26.

6. 1	59. 18.	36. 1	79. 2.	64. 1	46. 47.
6. 2	52. 10; 71. 23;	37. 1	79. 7.	65. 1	39. 7*; 46. 49.
	79. 3; 86. 26.	38. 1	36. 12.	65. 2	39. 7*.
6. 3	71. 23; 86. 26.	39. 1	19. 1*; 24. 9.	66. 1	9. 2, 4.
7. 1	59. 18.	41. 1	8. 23*; 40. 9*;	67. 1	6. 2*; 9. 2,
8. 1	42. 1.		43. 3.		4; 45. 17, 18*;
9. 1	52. 12.	41. 2	40. 9*.		54. 2; 56. 1*;
9. 2	16. 8*.	42. 1	32. 3.		57. 8; 66. 2.
10. 1	32. 1.	43. 1	1. 5*; 46. 1.	68. 1	81. 39.
11. 1	38. 8; 139. 8.	44. 1	42. 6.	68. 2	81. 39.
12. 1	38. 27.	45. 1	36. 25.	68. 3	9. 2, 4.
13. 1	48. 35; 58. 11.	45. 2	36. 25*, 27.	69. 1	9. 2, 4, 7*.
13. 2	48. 36*.	46. 1	32. 3; 59. 18*,	70. 1	48. 27.
14. 1	19. 1*; 24. 3.		19.	71. 1	2. 10.
14. 3	24. 5*.	47. 1	59. 18*.	72. 1-3	2. 40.
15. 1	24. 7.	48. 2 ^{cd}	106. 7*.	73. 11	24. 17; 92. 15.
16. 1	59. 18.	50. 1	41. 13.	74. 1	32. 8.
17. 1-4	35. 16*.	51. 1	25. 36*; 59. 19.	74. 3	36. 25.
17. 1	59. 19.	52. 1	9. 2; 12. 5.	74. 4	1. 34; 32. 9*.
18	40. 7*.	53. 1	55. 17.	75. 1	19. 14*.
18. 1	26. 24*; 41. 1;	53. 7	24. 32; 55.	76. 1	31. 16.
	103. 3.		15*; 58. 18*.	76. 3	32. 11.
19. 1	35. 17; 59. 19.	54. 1	42. 9.	77. 1	31. 6*; 48. 38.
20. 1	45. 16*; 59. 19.	55. 1	8. 2*; 50. 1.	78. 1	32. 3.
20. 6	23. 4*; 42. 11*;	56. 1	32. 5.	78. 2	2. 41; 137. 30.
	45. 10*.	56. 2	76. 8*.	78. 2 ^b	3. 1*.
21. 1	86. 16.	56. 5	139. 8.	79. 1	5. 6; 59. 19.
22. 1	66. 14.	57. 1	46. 6.	80. 1	5. 5; 59. 19.
24. 1	59. 19.	57. 2	46. 6.	80. 3	1. 6*; 5. 9;
25. 1	59. 19.	59. 1	48. 37.		56. 2*; 59. 19.
26. 1	59. 19.	60. 1	8. 23*; 19. 1*;	81. 1-6	24. 18*.
29. 1	32. 3; 59. 19.		24. 11; 42. 8;	82. 1	59. 15, 19.
30. 1	54. 6.		72. 5; 82. 15;	82. 2	57. 21.
31. 1	48. 37.		89. 11.	83. 1	32. 14.
32. 1	54. 11*; 58. 3,	60. 7	23. 6; 24. 16.	83. 1-4	127. 4.
	11.	61. 1	10. 22; 53. 4*;	84. 2	17. 31; 140. 17.
33. 1	24. 8; 53. 4*;		57. 23.	84. 3	17. 31*.
	57. 22, 25.	61. 2	53. 4*; 57. 23.	85. 1	25. 36*; 59. 14;
34. 1	36. 33; 48. 37.	62. 1	69. 7.		137. 4*.
35. 1	36. 33.	63. 1	69. 22.	86. 1	25. 36*; 59.

	14; 137. 4°;	115. 3	18. 18°.	6. 18	35. 20.
	140. 6.	115. 4	18. 18°.	7. 1	26. 33, 40°.
87. 1	50. 13°; 59. 29.	116. 1	26. 1°; 32. 17.	7. 27	35. 6°.
88. 1	29. 6.	117. 1	25. 36°; 59. 14;	8. 1	16. 9.
89. 1	42. 13; 46. 17°.		137. 4°.	8. 2	16. 10.
89. 2	42. 14°.	118. 1	16. 7; 25. 36°;	8. 2°	16. 12.
89. 4	42. 14°; 6. 12;		39. 28°; 137. 4°.	8. 14	73. 5°.
	57. 27.			8. 22	15. 11.
89. 4°	6. 13.	Kāṇḍa viii.		8. 24°	16. 18, 19.
90. 1	36. 35.	1. 1	54. 11°; 55.	8. 24 ^d	16. 20.
91. 1	16. 8°; 25. 36°;		17; 58. 3, 11.	10. 23	56. 13°.
	59. 7; 140. 6.	1. 10	16. 8°.	Kāṇḍa ix.	
92. 1	25. 36°.	2	58. 14°.	1. 1	10. 24°; 12.
95. 1	48. 40.	2. 1	54. 11°; 55.		10°, 15; 13. 6.
96. 1	48. 41.		17; 58. 3, 11, 14.	1. 11	13. 1°; 139. 15.
97. 1	3. 19°; 6. 3;	2. 9°	97. 6°.	2. 1	49. 1.
97. 2	55. 20.	2. 9 ^d	97. 6°.	2. 2	46. 9°.
97. 8	6. 4.	2. 12	97. 3.	2. 3	46. 9°.
98. 1	6. 7; 88. 6.	2. 13	97. 3.	2. 4	48. 5.
98. 3	57. 24.	2. 14	54. 17; 58.	2. 25	24. 29.
99. 1	2. 20.		17°, 18.	3. 1	66. 22, 29.
100. 1	46. 9°, 11.	2. 15	58. 17°.	3. 15	66. 28.
101. 1	46. 9°, 12.	2. 16	58. 17.	3. 18	66. 24.
102. 1	52. 15.	2. 17	58. 17°, 19;	3. 22	65. 25.
103. 1	59. 19.		55. 3.	3. 24	66. 30.
104. 1	66. 17.	2. 18	58. 17°, 19.	4. 1	19. 1°; 24. 19;
105. 1	55. 16; 56. 16.	2. 19	58. 17°, 19.		66. 18.
106. 1	6. 2; 46. 24.	2. 20	58. 17°, 20.	4. 11	24. 19.
107. 1	31. 27.	2. 22	58. 17°, 21.	4. 24	24. 21; 25. 24°.
108. 1	46. 9°; 48. 37.	3. 1	8. 25; 44. 15.	5. 1	64. 6, 27.
108. 2	46. 9°.	3. 15-18	112. 1.	5. 2	64. 7.
109. 1	41. 13.	3. 21	2. 10°.	5. 2°	64. 8.
110. 1	15. 11; 59. 20.	3. 26	46. 23; 130.	5. 3	64. 9.
111. 1	19. 1; 24. 19.		3; 131. 3.	5. 4	64. 10.
112. 1	32. 3, 27°.	5. 1	19. 1°, 22;	5. 5	64. 11.
113. 1	36. 38.		39. 7.	5. 5 ^b	64. 12, 13.
114. 1	36. 39.	5. 15	25. 36°.	5. 5°	64. 14.
114. 2	31. 4.	5. 19	25. 36°.	5. 5 ^d	64. 15.
115. 1	18. 16.	5. 22	16. 8°.	5. 6	64. 16.
115. 2	18. 17°.	6. 1	8. 24; 35. 20.		

5. 13	64. 23*.	5. 50	38. 2*; 49. 13.	1. 11°	61. 25.
5. 23	66. 31.	6. 1	8. 12; 19. 1*,	1. 12	61. 29.
5. 23 ^c	66. 32.		22, 23*.	1. 13	60. 25.
5. 25	64. 25.	6. 2 ^b	19. 28*.	1. 14	60. 26.
5. 26	64. 25.	6. 3	8. 13.	1. 14 ^b	60. 27.
7. 1	66. 19.	6. 4°	19. 23.	1. 14 ^d	60. 28*.
8. 1	32. 13.	6. 6 ^b	19. 23*.	1. 15	60. 29.
8. 21	32. 19*.	6. 29	19. 25.	1. 15 ^b	60. 34; 61. 33.
8. 22	32. 19*.	6. 29 ^b	19. 22*.	1. 16	2. 7; 61. 31.
9. 1	18. 25*.	6. 30	19. 25; 26. 40*.	1. 17	2. 8; 61. 34.
10. 20	24. 17*.	6. 31°	19. 25*.	1. 18	2. 9; 61. 36.
		6. 32°	19. 25*.	1. 19	61. 37; 68. 27.
		6. 35	2. 41; 19. 24;	1. 21	61. 41.
			137. 30.	1. 22	61. 42.
		9. 1	65. 1.	1. 23°	61. 44.
		9. 1 ^b	65. 2.	1. 24	62. 1.
		9. 2	65. 3.	1. 25	63. 3.
		9. 2 ^d	65. 2.	1. 25°	65. 13.
		9. 3	65. 9.	1. 27	63. 4.
		9. 4	66. 5*.	1. 28	62. 22; 68. 27.
		9. 26	63. 29.	1. 28 ^b	63. 5.
		9. 27	65. 8.	1. 29	63. 6.
		10. 1	66. 20.	1. 29 ^b	63. 7.
				1. 30	63. 20.
				1. 31	62. 15, 16.
				1. 31°	62. 17.
				1. 33 ^a	65. 13.
				1. 36	63. 9.
				2. 1	28. 8*; 50. 13*,
					14*; 51. 7*;
					129. 3.
				2. 31	16. 8*.
				3. 31	62. 7*.
				4. 1	54. 11*; 55.
					17; 58. 3, 11.
				5. 3	55. 18*.
				6	32. 27*.
				6. 1	1. 5*; 9. 2, 4.
				6. 9	50. 13*, 14*;
					51. 7*.

Kāṇḍa x.

1. 1	39. 7.
1. 20°	39. 19.
1. 21 ^{ed}	5. 2.
1. 25	39. 18.
1. 32	39. 26.
3. 1	19. 22.
3. 6	46. 9*.
3. 11	10. 2*.
4. 1	32. 20; 139. 8.
4. 25	32. 24.
4. 26	32. 24*.
5. 1	47. 31*; 49. 8.
5. 1 ^b	49. 4.
5. 6	49. 24*.
5. 7	49. 25*.
5. 15	38. 2*; 47. 31*;
	49. 13.
5. 42	47. 31*.
5. 50	47. 31*.
5. 22	32. 27*; 46. 50.
5. 23	6. 17; 136. 6.
5. 24	136. 6.
5. 25 fg.	6. 14; 49. 14.
5. 36	44. 33; 47. 22*.
5. 37.	6. 15.
5. 42	38. 2*; 49. 13.
5. 46	42. 13*.

Kāṇḍa xi.

1. 1-37	63. 19*.
1. 1	60. 19.
1. 2	60. 22.
1. 3	60. 23.
1. 4	60. 24.
1. 5	61. 8.
1. 6	61. 11.
1. 7	61. 20.
1. 8	60. 30.
1. 9	61. 18.
1. 9 ^b	61. 22.
1. 9 ^d	61. 24.
1. 10	61. 19.
1. 10°	61. 15.
1. 11	61. 23.

6. 23	9. 2*; 42. 13*; 53. 8*; 55. 1*; 58. 25	1. 44	24. 39.	2. 30	71. 19*; 20. 23; 86. 23.
7. 3	42. 13*.	1. 46	50. 13*, 17; 139. 8.	2. 30 ^c	72. 10.
9. 1	16. 21.	1. 47	50. 1*.	2. 31	72. 11.
9. 24	73. 5*.	1. 52	24. 41.	2. 31 ^a	72. 12*.
10. 1	16. 21.	1. 52 ^o	137. 23.	2. 32	61. 40; 70. 10; 72. 13.
		1. 53	10. 19.	2. 33	70. 15.
		1. 54	38. 30.	2. 34	71. 4.
	Kāṇḍa xii.	1. 58	24. 14; 38. 29.	2. 40	71. 16; 86. 19.
1	38. 16*.	1. 59	3. 4*; 24. 81.	2. 41	72. 3.
1. 1-7	24. 27*.	1. 61	137. 14.	2. 42	69. 8; 71. 8.
1. 1-9	24. 31*.	1. 61 ^o	46. 52; 137. 18.	2. 43	71. 8.
1. 1	8. 23; 19. 1*; 24. 24, 35; 38. 12*; 98. 3.	1. 62	50. 10.	2. 44	72. 13.
1. 2	137. 16.	1. 63	24. 27; 58. 19; 43. 5*.	2. 45 ^c	71. 2.
1. 4	137. 17.	2. 1-4	71. 8.	2. 47	72. 7.
1. 6	137. 28.	2. 1	69. 7; 71. 5.	2. 48	72. 8, 13.
1. 11	25. 36*.	2. 4	71. 6.	2. 48 ^c	71. 23; 86. 26.
1. 12	25. 36*.	2. 5	70. 6.	2. 49	72. 8.
1. 19-21	2. 41; 120. 5.	2. 7	71. 6.	2. 52	71. 14.
1. 19	137. 30.	2. 8-10	71. 12; 81. 33*.	2. 53	71. 6.
1. 20	137. 30.	2. 11	71. 5.	2. 54	71. 5; 80. 28*.
1. 21	137. 30.	2. 13	71. 16; 40. 19; 86. 19.	2. 55	71. 5; 72. 13.
1. 23-25	13. 12; 24. 24*; 54. 6*.	2. 15	71. 8.	3. 1	60. 31.
1. 23	12. 10*.	2. 16	71. 8.	3. 3	60. 32.
1. 28	24. 33.	2. 19	71. 16; 86. 19.	3. 4	60. 35.
1. 29	3. 8; 24. 28; 90. 15; 137. 40.	2. 21	7. 11, 21; 72. 13; 86. 24.	3. 7-10	61. 2*.
1. 30	24. 24*; 58. 7.	2. 22	71. 18; 72. 12*; 86. 21.	3. 7	61. 1.
1. 31	25. 36*.	2. 23	72. 17.	3. 11	61. 3.
1. 32	25. 36*.	2. 23 ^d	72. 2.	3. 12	61. 4.
1. 33	24. 33.	2. 24	72. 13.	3. 13	2. 6*; 8. 14.
1. 34	24. 30.	2. 26	71. 24; 86. 27.	3. 14	61. 18.
1. 35	46. 51; 137. 12.	2. 27	71. 24; 86. 27.	3. 15	61. 21; 125. 3
1. 36	137. 4*, 9.	2. 28	72. 6.	3. 16	61. 13.
1. 38	19. 1*; 24. 24*, 37.	2. 29	71. 18; 72. 3*; 86. 21.	3. 17 ^c	61. 14.
1. 42	24. 38; 137. 24.	2. 29 ^c	71. 19*; 86. 22.	3. 18	61. 22.
				3. 19	61. 24.
				3. 19 ^c	61. 23, 25
				3. 19 ^d	61. 25.
				3. 20	61. 27.

3. 20 ^d	61. 28.	1. 5	16. 8*.	1. 36	13. 1*; 139. 15.
3. 21	61. 26.	1. 16-20	54. 10.	1. 37	75. 14.
3. 22	61. 30.	1. 17	41. 15*.	1. 38 ^a	75. 15.
3. 24	61. 32.	1. 21-26	24. 43*.	1. 38 ^c	75. 16.
3. 25	61. 34.	1. 21	19. 1*; 24. 42.	1. 39 ^a	75. 17.
3. 28	61. 36.	1. 21 ^{ab}	24. 42*.	1. 39 ^c	76. 20.
3. 29	61. 37.	1. 25	18. 25*.	1. 40	76. 12, 20*.
3. 31	1. 24; 8. 11; 61. 38.	1. 26	18. 25.	1. 41	76. 12*.
3. 31 ^a	1. 25*; 137. 4*.	1. 27	137. 4*, 10.	1. 42	76. 7.
3. 31 ^b	1. 25; 61. 39; 137. 4*.	1. 28	49. 19.	1. 43	75. 27.
3. 32	61. 40.	1. 33	12. 4.	1. 45	76. 4; 79. 13*.
3. 33	15. 11; 61. 43.	1. 56	49. 26.	1. 46	79. 30.
3. 34	62. 9.	1. 59	58. 17*; 42. 14*; 54. 18; 82. 6; 89. 11.	1. 47	77. 17.
3. 35	61. 41.	1. 60	58. 17*.	1. 47 ^a	76. 15.
3. 36	62. 1.	2. 1	18. 25*; 58. 22.	1. 47 ^c	76. 16; 77. 19.
3. 37	61. 45.	3. 1-60	63. 21*.	1. 48	76. 19.
3. 38	61. 46.	3. 1	49. 19.	1. 51	76. 10*.
3. 39	62. 11.			1. 53	76. 4; 79. 13*.
3. 41	62. 18.			1. 55	79. 14.
3. 42	62. 10.			1. 56	79. 14*.
3. 43	62. 14.			1. 57-58	76. 28.
3. 44	62. 8.			1. 59	76. 32.
3. 45	62. 15.			1. 60	76. 25, 32.
3. 45 ^c	62. 17.			1. 61	77. 1.
3. 46-48	68. 27.			1. 62	76. 32.
3. 49	62. 19.			1. 63	77. 20.
3. 50	62. 22; 68. 27.			1. 64	77. 2, 20; 79. 28, 32.
3. 51	62. 23.			2. 1	78. 10.
3. 52	63. 1.			2. 6	77. 8.
3. 53	63. 5.			2. 7	77. 11.
3. 54	63. 8.			2. 8	77. 2.
3. 55	63. 22.			2. 9	77. 9.
4. 1	66. 20.			2. 11	77. 3.
5. 1	48. 13*.			2. 12	77. 14.
				2. 15	76. 33.
				2. 16	77. 15.
				2. 17	77. 22.
				2. 19	77. 16.
				2. 20	77. 23.

	Kāṇḍa xiii.		
1-4	99. 4.		
1. 1 ^a	49. 18.		

	Kāṇḍa xiv.		
1. 1-2	79. 16*.		
1. 1-16	75. 6*.		
1. 1	75. 6; 79. 16*.		
1. 13 ^c	75. 5.		
1. 17	75. 22.		
1. 19	75. 23.		
1. 20	76. 10.		
1. 21	77. 20.		
1. 23	75. 6; 79. 28.		
1. 24	75. 6.		
1. 25	79. 20.		
1. 31 ^a	75. 8.		
1. 31 ^c	75. 9.		
1. 32-33	79. 17*.		
1. 32	79. 17.		
1. 34	77. 3.		
1. 34 ^a	57. 12.		
1. 35	13. 1*; 75. 27; 139. 15.		

2. 21	78. 1.		Kāṇḍa xv.	2. 4-18	81. 44.
2. 22	78. 3.	5. 1	50. 13°.	2. 4	81. 33.
2. 22 ^b	78. 2.		Kāṇḍa xvi.	2. 8	81. 29.
2. 22 ^c	78. 5.	1. 1	9. 9.	2. 10	81. 44; 82. 28.
2. 23	78. 4.	2. 1	49. 27; 58. 6,	2. 11-18	80. 35; 82.
2. 23 ^c	78. 6; 79. 5.		12.		31°.
2. 24 ^d	78. 8.	2. 6	2. 18; 137. 33.	2. 11	81. 22.
2. 25	78. 9.	3. 1	18. 25; 58. 22.	2. 19	80. 3, 38; 82.
2. 26	77. 20.	4. 1	18. 25°.		33.
2. 28	77. 10.	5. 1-3	46. 9°.	2. 20 ^c	82. 21°.
2. 30	77. 1.	5. 1	46. 13°.	2. 22	81. 29.
2. 31	76. 25; 79. 4.	6. 1	49. 19.	2. 24	82. 29; 85. 26.
2. 32-36	75. 11.	9. 3	6. 16.	2. 25	82. 32.
2. 32	79. 6.	9. 4	6. 16.	2. 26	82. 29; 85. 26.
2. 37	79. 8.		Kāṇḍa xvii.	2. 27	80. 18.
2. 41	79. 21.	1.	7. 21°; 18. 25°;	2. 28	87. 30.
2. 43	79. 12.		54. 11°; 55.	2. 29	83. 29.
2. 44	79. 27.		17; 58. 3, 11,	2. 31	82. 10.
2. 45	32. 27°; 78.		22; 99. 3.	2. 34	87. 22.
	10, 13°; 79. 25.		Kāṇḍa xviii.	2. 36	81. 33.
2. 46	77. 5, 23.	1. 40	85. 19.	2. 37	80. 42; 85.
2. 47	57. 7; 77. 7.	1. 41	81. 39.		24.
2. 48	79. 22.	1. 42	81. 39.	2. 38	85. 3, 12.
2. 49	79. 23.	1. 43	81. 39.	2. 45	85. 17.
2. 50	79. 24.	1. 44-46	87. 29.	2. 48	80. 35; 82. 31°.
2. 51	79. 26.	1. 44	80. 43; 87. 14.	2. 49	81. 37.
2. 52-58	75. 25°.	1. 46	80. 51.	2. 50	86. 10.
2. 52	75. 24.	1. 49	81. 34.	2. 53	80. 35; 82. 31°.
2. 53	76. 31.	1. 50	81. 35.	2. 56	80. 34.
2. 59	79. 30.	1. 51	87. 27.	2. 57	80. 52°; 81.
2. 63	76. 17.	1. 52	83. 28.		29°.
2. 64	79. 9.	1. 55	80. 42.	2. 57 ^a	80. 17.
2. 65	75. 26.	1. 56	87. 19.	2. 58	81. 25.
2. 66	76. 1.	1. 58	81. 36.	2. 59	80. 43.
2. 68	76. 5.	1. 60	45. 14°; 84. 2.	2. 60	80. 49.
2. 69	76. 14.	1. 61	80. 35; 82.	3. 1	80. 44.
2. 70	76. 7.		31°.	3. 2	80. 45.
2. 71	79. 10.	2. 4-7	81. 33°.	3. 3	81. 20.
2. 73	77. 12.			3. 4	80. 37; 81. 20;
2. 74	77. 4.				81. 33°.
2. 75	77. 13.			3. 5	82. 26°.

3. 6	82. 26.	4. 6	81. 7	4. 78	87. 8; 88. 4.
3. 7	80. 36.	4. 14 ^a	80. 52.	4. 79	87. 8.
3. 8	80. 31, 35; 82. 31*.	4. 16	86. 3.	4. 80	87. 8.
3. 9	80. 31, 32; 82. 31*.	4. 26	85. 27*.	4. 81	88. 26.
3. 10	81. 47; 86. 17; 87. 4.	4. 31	80. 17, 52*.	4. 88	89. 13.
3. 11	81. 47*; 87. 4.	4. 32	85. 27*.	Kāṇḍa xix.	
3. 12	81. 46; 87. 3.	4. 35	82. 22.	1. 1	19. 1*, 4*.
3. 13	81. 37.	4. 36	86. 5.	1. 9	9. 7*.
3. 17	84. 10.	4. 37	86. 1.	1. 10	9. 7*.
3. 18	88. 16.	4. 38	87. 21.	3. 1	10. 24*.
3. 25-37	85. 26.	4. 39	88. 24.	9. 1	9. 7*.
3. 25	81. 39; 85. 26*.	4. 40	88. 23.	10. 1	9. 7*
3. 30	80. 53.	4. 41	86. 18; 87. 22.	12. 1	9. 7*.
3. 42	89. 13.	4. 42	84. 6.	14. 1	16. 8*.
3. 44	87. 27.	4. 43	85. 27*.	15. 1	16. 8*.
3. 45	87. 27.	4. 44	80. 35; 82. 31*.	17. 1	140. 9*.
3. 46	87. 27.	4. 49	82. 40.	18. 1	140. 9*.
3. 47	87. 22.	4. 50	82. 41.	20. 4	25. 36*.
3. 48	87. 22.	4. 51	80. 51*.	23. 23	99. 4*.
3. 49	86. 10.	4. 52	85. 25.	33. 3	2. 1*; 137. 32*.
3. 52	86. 8.	4. 53	86. 6.	44. 4	47. 16*.
3. 53	81. 9.	4. 54	86. 7.	51. 1	91. 3.
3. 55	80. 5; 83. 20.	4. 55	86. 11.	51. 2	2. 1*; 2. 21*.
3. 56	82. 9.	4. 56	80. 46.		91. 3; 137. 18*;
3. 60	82. 26.	4. 56 ^o	80. 47.	52	79. 28*.
3. 61-67	86. 17.	4. 57	80. 46*; 86. 2; 88. 17.	52. 1	6. 37; 45. 17; 68. 29.
3. 61	81. 48; 82. 36.	4. 61	88. 27.	52. 5	92. 30*.
3. 62	82. 37*.	4. 62	83. 27.	58. 5	3. 16*.
3. 69	85. 27*.	4. 63	88. 28.	59. 1	6. 37.
3. 70	83. 19.	4. 64	88. 5.	59. 3	5. 12*.
3. 71	31. 33.	4. 65	89. 14.	60. 1	66. 1.
3. 72	86. 2; 88. 17.	4. 66	86. 10.	63. 1	6. 21*.
3. 73	85. 24.	4. 68	87. 27.	64. 1-4	57. 26*.
4. 1-15	81. 45.	4. 69	82. 8.	64. 1	57. 26.
4. 1	80. 23.	4. 71	87. 8; 88. 2.	68. 1	25. 36*; 35. 20*; 53. 2*;
4. 2	81. 10.	4. 72	87. 8; 88. 3*.		57. 22*, 32*;
4. 5	81. 7.	4. 73	87. 8.		58. 19*; 75. 1*;
		4. 74	87. 8; 88. 4.		
		4. 75	88. 11.		

137. 4*; 139.	72. 1	42. 18*; 139.	Kaṇḍa xx.
10.		25.*	107. 11 34. 21*.
69. 1-4. 3. 4*; 58. 7*.	72. 1°	139. 25*, 26*.	
69. 1 90. 22*.			

Rig-Veda.

i. 12. 6 108. 2.	iii. 12. 9 5. 2.	vii. 94. 9 5. 2.
19. 1 127. 7.	62. 10 9. 7*;	viii. 43. 14 108. 2.
90. 6-8 90. 25;	139. 10*.	60. 9 108. 2.
118. 1.	62. 10 ^a 91. 6.	101. 15 92. 14.
91. 12 68. 31.	62. 10 ^b 91. 7.	ix. 32. 5 ^a 47. 16.
91. 16 68. 9.	62. 10 ^c 91. 8.	x. 2. 3 5. 12.
91. 18 68. 9.	v. 24. 1 ^{ab} 68. 31.	57. 3-6 89. 1.
93. 3 5. 1.	24. 2 ^{cd} 68. 31.	97. 14 ^{ab} 33. 8.
93. 3 ^{cd} 5. 1.	53. 9 98. 2.	97. 20 33. 9.
93. 5 5. 1.	54. 1 43. 13.	145 33. 7.
93. 9 5. 1.	vi. 15. 19 70. 9.	186. 1-3 117. 4.
ii. 1. 16 46. 54.	60. 1 5. 2.	186. 1 117. 4.
43. 3 46. 54.	vii. 55. 1 43. 13.	

Sāma-Veda.

i. 36 108. 2.	ii. 194 108. 2.	ii. 1190 117. 4.
184 117. 4.	457 68. 31.	1192 117. 4.
448 68. 31.	894 108. 2.	

Tāittiriya-Saṃhitā.

i. 1. 2. 1 3. 9; 44. 38.	i. 5. 3. 1 70. 6.	iii. 2. 4. 4 3. 5, 8; 137.
1. 4. 1 1. 36; 3. 9;	5. 6. 2 68. 31.	37, 40.
58. 5.	5. 6. 4 70. 9.	2. 5. 3 68. 9.
1. 4. 2 2. 1; 137.	5. 10. 3 56. 6.	2. 7. 1 108. 2.
18.	6. 2. 1 3. 1.	4. 10. 1 43. 13.
1. 5. 1 2. 5, 24.	6. 2. 2 6. 1.	5. 11. 5 108. 2.
1. 5. 2 69. 6.	6. 6. 3 56. 7.	iv. 1. 1. 2 5. 7.
1. 11. 1 2. 17.	6. 10. 1 3. 1.	2. 1. 2 72. 13.
1. 13. 2-3 6. 9.	8. 5. 1 88. 18.	2. 1. 3 72. 13.
1. 14. 3-4 5. 12.	8. 5. 2 88. 21;	2. 5. 1 108. 2.
3. 7. 1-2 108. 2.	89. 1.	2. 6. 3 33. 8.
3. 7. 1 69. 17, 20,	ii. 3. 14. 1 5. 1. .	2. 6. 5 33. 9.
22.	iii. 1. 4. 3 44. 17	2. 7. 4 68. 9.
4. 45. 3 6. 13.	1. 4. 4 45. 11.	2. 9. 3 118. 1.
4. 46. 3 108. 2.	1. 10. 1 5. 7.	2. 11. 1 5. 2.

iv. 3. 13. 5	68. 31.	v. 1. 1. 3	5. 7.	v. 5. 10. 5	73. 14.
4. 4. 8	68. 31.	2. 8. 6	118. 1.	7. 2. 4	42. 14; 74
7. 12. 2	115. 2.	4. 5. 1	73. 14.		19.
7. 13. 1	68. 26.	5. 6. 1	108. 2.	vi. 3. 5. 4	108. 2.

Māitrāyaṇī-Saṁhitā.

i. 1. 2	3. 9.	i. 5. 10	68. 31.	ii. 12. 1	115. 2.
1. 4	1. 36; 58. 5.	6. 1	70. 6.	13. 7	137. 25.
1. 6	69. 6.	6. 2	70. 6.	13. 8	68. 31.
1. 9	2. 1; 137. 18.	7. 1	70. 6; 72. 13.	iii. 2. 3	108. 2.
1. 12	2. 17.	8. 8	108. 2.	9. 5	108. 2.
3. 39	6. 13.	10. 3	88. 18, 21;	12. 19	68. 2.
4. 1	3. 1.		89. 1.	iv. 9. 24	56. 6.
4. 2	70. 9.	10. 19	88. 18, 21.	10. 1	5. 1.
4. 3	5. 13; 97. 4.	15. 14	70. 9.	10. 2	108. 2.
4. 6	73. 14.	ii. 7. 8	72. 13.	10. 3	108. 2.
4. 10	2. 6.	7. 11	108. 2.	10. 4	68. 31.
5. 1	5. 1.	7. 14	68. 9.	12. 4	68. 31
5. 3	68. 31.	7. 16	90. 25; 118. 1.		

Kāṭhaka-Saṁhitā.

ii. 14	68. 31.	xv. 12	108. 2.	xx. 14	108. 2.
iii. 4	69. 22; 108. 2.	xvi. 8	72. 13.	xxii. 12	72. 13.
v. 4	5. 13; 97. 4.	11	108. 2.	xxvi. 7	108. 2.
vii. 18	68. 31.	14	68. 9.	xxxiv. 19	108. 2.
viii. 13	6. 26.	xviii. 13	115. 2	xxxix. 3	118. 1.
ix. 6	88. 21; 89. 1.	xix. 11	72. 13.		

Kapisthala-Saṁhitā.

ii. 11	108. 2.	viii. 9	88. 21; 89. 1.	xli. 5	108. 2.
v. 1	68. 31.	xxv. 2	108. 2.	xlvi. 1	108. 2.
vii. 6	108. 2.	5	68. 9.		

Vājasaneyi-Saṁhitā.

i. 3	2. 34.	i. 15 ^d	2. 6.	ii. 28	56. 6.
5	56. 6.	27	68. 2.	29 ^c	87. 16.
6	1. 36; 58. 5.	29	6. 10.	30	88. 1.
7	44. 38.	ii. 2 ^c	2. 17.	31 ^a	88. 18.
7 ^{ab}	3. 9.	5 ^d	2. 17.	31 ^b	88. 21.
10	2. 1; 137. 18.	18	6. 9.	32 ^h	83. 30; 88. 15
12	1. 37; 2. 32, 33.	20	6. 1.	33	89. 6.
15	69. 6.	27	70. 9.	iii. 5	70. 6.

iii. 25 ^a 68. 31.	vi. 15 44. 23, 23.	xv. 48 ^o 68. 31.
26 ^a 68. 31.	16 ^d 44. 34.	xviii. 36 115. 2.
41 89. 12.	xi. 8 ^b 5. 7.	52 68. 26.
53-56 89 1.	xii. 7-10 72. 13.	xix. 46 89. 1.
iv. 1 44. 30.	60 108. 2.	xx. 23 6. 13.
v. 2 68. 2.	88 ^{ab} 33. 8.	xxiii. 8 68. 2.
2 ^b 69. 17.	95 33. 9.	57 3. 10.
2 ^{cd} 69. 20.	112 68. 9.	xxv. 47 ^a 68. 31.
2 ⁱ 69. 23.	113 68. 9.	47 ^c 68. 31.
3 108. 2.	xiii. 17 118. 1.	xxvii. 43 108. 2.
26 82. 17.	2 90. 25.	xxxv. 20 45.14;84.1.
42 44. 30.	xv. 48 ^a 68. 31.	xxxviii. 25 6. 13.

Tāittirīya-Brāhmaṇa.

ii. 1. 11. 1 3. 4; 6. 20.	ii. 7. 12. 3 108. 2.	iii. 5. 7. 3 5. 2.
4. 1. 8 117. 4.	iii. 2. 2. 2 3. 9.	5. 12. 1 68. 9.
4. 1. 9 117. 4.	2. 4. 1 1.36; 58.5.	6. 6. 4 69. 6.
4. 8. 7 74. 19.	3. 6. 7 2. 17	7. 13. 4 68. 9.
5. 8. 8 40. 13.	3. 9. 7 6. 9.	
6. 8. 5 89. 1.	5. 7. 2 5. 1.	

Çatapatha-Brāhmaṇa.

i. 4. 1. 21 135. 9.	iii. 4. 1. 21 69. 17.	xi. 5. 4. 5 56. 12.
5. 1. 23 3. 6; 137.	4. 1. 22 69. 20.	xiv. 9. 3. 11 fg. 90. 25;
38.	4. 1. 23 69. 22.	121. 1.
9. 3. 19 70. 9.	xi. 5. 4. 3 56. 13.	9. 4. 23 89. 13.

Āitareya-Brāhmaṇa.

2. 7 69. 6.	7. 19 73. 14.	8. 27 90. 11.
7. 9 111. 1.		

Tāndya-Brāhmaṇa.

i. 2. 1 3. 1.	xii. 5. 23 33. 9.	xxi. 3 107. 2.
5. 8 68. 9.		

Gopatha-Brāhmaṇa.

i. 1. 1 1. 3; 1. 6.	ii. 1. 1 2. 6.	ii. 1. 6 73. 14.
2. 18 8. 16.	1. 2 91. 2, 4.	1. 10 1. 29.

Tāittirīya-Āraṇyaka.

iv. 41. 3-6 56. 6.	vi. 2. 1 81. 30.	vi. 6. 3 68. 9.
42. 2 117. 4.	4. 2 81. 30.	vii. 3. 3 56. 17.

Kātyāyana - Çrāutasūtra.

ii. 1. 21	137. 38.	iii. 7. 19	6. 1.	v. 4. 17	13. 4.
1. 22	3.5; 137.37.	iv. 1. 8	87. 16.	vi. 7. 6	45. 3.
1. 23	3. 6.	1. 9	88. 1.	xxi. 3. 18	107. 2.
2. 8	125. 2.	1. 13	88. 18.	3. 27	86. 14.
2. 11	2. 15.	1. 14	88. 21.	xxv. 1. 11	5. 13; 97.
2. 12	137. 11.	1. 16	88. 15.	4, 8.	
2. 15	91. 2.	1. 32	89. 6.	4. 35	111. 11.
2. 17	91. 4.	14. 7	3. 9.	5. 29	136. 2.
2. 20	65. 15.	v. 1. 28	69. 22.	8. 15	83. 24.
4. 1	2. 6.	1. 29	69. 17.	9. 21	44. 17.
4. 4	2. 6.	1. 30	69. 20.		
iii. 6. 18	6. 9.	2. 15	44. 30.		

Çāṅkhāyana - Çrāutasūtra.

i. 6. 6	3.6; 137.38.	iii. 10. 4	111. 11.	iv. 8. 6	56. 6.
6. 9	3.7; 137.39.	19. 3	5.13; 97. 4.	12. 8	56. 6.
ii. 6. 10	3. 4.	iv. 4. 2	87. 16.	12. 14	70. 9.
6. 11	3. 4; 6. 20.	4. 5	88. 1.	15. 9	83. 24.
12. 11	89. 12.	4. 11	88. 18.	17. 10	44. 17.
16. 1	43. 13.	4. 14	88. 21.	vi. 2. 2	3. 4.
17. 7	40. 13.	5. 2	88. 15.	8. 6	108. 2.
17. 8	70. 1.	5. 8	89. 6.	viii. 2. 13	88. 18.
iii. 4. 14	111. 11.	7. 6	91. 4.		

Āçvalāyana - Çrāutasūtra.

i. 4. 7	3. 7; 137.39.	ii. 6. 14	88. 24.	ii. 7. 13	89. 6.
ii. 3. 1	69. 6.	7. 1	88. 18.	9. 10	74. 19, 20.
5. 17	89. 12.	7. 2	88. 21.	iii. 13	111. 11.
6. 2	88. 1.	7. 6	88. 15.	v. 2. 14	108. 2.
6. 9	87. 16.	7. 8	89. 1.		

Āpastamba - Çrāutasūtra.

i. 7. 13	87. 16.	i. 19. 8	2. 6.	vi. 5. 4	3. 4.
8. 7	88. 1.				

Lātyāyana - Çrāutasūtra.

i. 2. 12	92. 17.	ii. 10. 5	88. 21.	iv. 9. 16	3. 6; 137.38.
2. 13	92. 14.	12. 17	90. 20.	11. 10	91. 2.
9. 11	3. 1.	iii. 2. 10	89. 1.	11. 12	72. 42; 91.4.
ii. 4. 5	3. 6, 7; 137.	3. 1	89. 12.	v. 2. 11	89. 1.
	38, 39.	5. 5	69. 22.		
10. 4	88. 18.	5. 11	72. 13.		

Vāitāna - Sūtra.

1. 3	1. 4; 1. 6.	3. 10	91. 4.	16. 17	6. 1.
1. 16	59. 18.	4. 7	6. 9.	17. 4	108. 2.
1. 18	2. 18.	4. 22	6. 19; 42. 17.	20. 9	89. 1.
1. 19	3. 4; 90. 22.	5. 10	8. 8, 16.	24. 7	6. 11.
1. 20	3. 5; 137. 37.	7. 4	3. 4.	38. 1	97. 8; 117. 4.
2. 2	2. 6.	7. 6	3. 9.	38. 4	88. 29.
2. 5	137. 11.	11. 13	82. 11.		
3. 8	91. 2.	11. 24	7. 19.		

Āçvalāyana - Gr̥hyasūtra.

i. 2. 1	74. 3.	i. 22. 2	56. 12.	iv. 3. 3	81. 5.
3. 10	6. 34.	22. 21	56. 3.	3. 18	81. 19.
16. 5	106. 7	24. 31	92. 17.	3. 26	81. 31.
17. 3	53. 2.	24. 32	92. 14.	3. 27	81. 30.
17. 8	44. 30.	ii. 2. 4	74. 15.	4. 8	40. 5; 52. 7.
17. 17	54. 1.	4. 13	45. 14; 84. 1.		
20. 8	56. 13	9. 9	43. 13.		

Çāṅkhāyana - Gr̥hyasūtra.

i. 9. 3	3. 10.	ii. 15. 3	92. 17.	iii. 8. 3	74. 19.
27. 7	106. 7.	iii. 4. 7	43. 13.	8. 4	74. 20.
28. 12	44. 30.	4. 8	43. 13.	13. 3	45. 14; 84. 1
ii. 4. 5	56. 12.	7. 2	89. 12.	iv. 18. 2	56. 12.
14. 4	74. 3.	7. 3	89. 13.	v. 1. 7	40. 13.
14. 5	43. 13.	8. 2	74. 18.	9. 4	89. 1.

Gobhila - Gr̥hyasūtra.

i. 4. 4	74. 3.	ii. 10. 41	56. 8.	iv. 3. 27	89. 6.
4. 9	74. 3.	iii. 8. 16	74. 19.	4. 3	88. 1.
6. 14	3. 6; 137. 38.	10. 28	44. 17.	4. 22	45. 14; 84. 1
7. 23	1. 37; 2. 32.	iv. 1. 6	2. 11.	5. 7	3. 4.
7. 25	2. 33.	3. 2	87. 16.	7. 32	43. 13.
ii. 6. 6	33. 7.	3. 10	87. 8.	10. 9	92. 14.
9. 14	44. 30.	3. 11	88. 18.	10. 22	92. 17.
10. 34	56. 12.	3. 12	88. 21.		

Pāraskara - Gr̥hyasūtra.

i. 3. 27	92. 14.	ii. 1. 21	54. 1.	iii. 1. 4	74. 16.
3. 30	92. 17.	3. 2	56. 12.	3. 9	45. 14; 84. 1.
12. 3	74. 3.	4. 2	56. 3	4. 7	43. 13.
ii. 1. 10	44. 30.	9. 2	74. 3.	15. 22	135. 9.

Mantrabrāhmaṇa.

i. 6. 5	44. 30.	ii. 3. 16	45. 14; 84. 1.	ii. 6. 1	48. 13.
ii. 2. 8	44. 17.				

Nirukta.

5. 1	69. 6.	10. 17	43. 13.	10. 35	117. 4.
9. 23	46. 3.				

Atharva-pariṣista.

19. 1	140. 1. 4, 5, 6.	34. 7	26. 1.	34. 25	41. 8; 82. 31.
19. 3	140. 11, 14, 15,	34. 8	46. 9.	34. 26	9. 1, 2.
	16, 17, 19, 20,	34. 10	13. 1.	34. 27	9. 4; 10. 24;
	21.	34. 11	8. 2; 25. 36.		12. 10.
22. 3	137. 17.	34. 12	16. 8.	34. 29	16. 8; 25. 36;
24. 1	137. 17.	34. 13	14. 7.		104. 3; 105. 1.
34. 1	9. 7.	34. 16	50. 13.	34. 30	17. 1.
34. 3	8. 25.	34. 17	14. 25; 50. 13.	34. 31	32. 27.
34. 4	8. 24; 54. 11;	34. 19	59. 18.	39. 9	79. 28.
	94. 15; 95. 4;	34. 20	9. 7.	73. 12	105. 1.
	96. 4; 114. 3.	34. 21	47. 8.	74. 4	105. 1.
34. 5	8. 23.	34. 22	18. 25.		
34. 6	30. 17.	34. 24	26. 33.		

Miscellaneous Texts.

Karmapradīpa	1. 8	1. 5.
Kāṭhaka-grhyaśūtra	xliv. 2	74. 3.
Gṛhyasamgraha	i. 96	3. 4.
Tāittirīya-upaniṣad	i. 4. 3	56. 17.
Gobhila-ṛāddhakalpa	ii. 9	82. 17.
Nakṣatralkalpa	36	46. 55.
Mānava-grhyaśūtra	ii. 12	74. 3.
Mānava-dharmaśāstra	iv. 112	141. 40.
Yājñavalkya	i. 230	82. 17.
	iii. 146	83. 2.
Vāsiṣṭha-dharmaśāstra	xiii. 40	141. 29.
Viṣṇusmṛti	67. 3	74. 3.
Çāntikalpa	21	25. 23.
	22	76. 2.

Cross-references from the Kāuṣika.

1. 24	8. 11; 61. 38;	2. 1	137. 32.	2. 17	3. 7.
	137. 4.	2. 7	6. 33.	2. 12	137. 1, 33.
1. 26	6. 15.	2. 9	61. 36.	3. 1	68. 17.
1. 36	47. 1; 58. 5.	2. 10	6. 33.	3. 2	6. 17; 47. 1.

3. 4	58. 7; 78. 13.		121. 1; 127. 10;	9. 9	53. 8.
3. 5-8	137. 37.		140. 20.	10. 1	57. 31.
3. 6	137. 38.	7. 15	10. 2; 30. 2.	10. 2	73. 13.
3. 7	137. 39.	7. 16	10. 7; 40. 1.	10. 4	11. 2, 11; 12.
3. 8	137. 40.	7. 17	25. 37.		11; 18. 32.
3. 9	44. 38.	7. 18	26. 19; 28. 15.	10. 7	7. 16.
3. 14	49. 11.	7. 19	16. 29; 41. 13.	10. 9	6. 22.
3. 15	14. 1.	7. 23	53. 2.	10. 16	29. 12.
3. 19	47. 8, 9, 10.	7. 25	53. 2.	10. 17	58. 13.
3. 20	47. 1.	8. 2	25. 36.	10. 18	58. 13.
4. 1	3. 19.	8. 10	46. 7.	10. 24	12. 15.
4. 9	5. 1.	8. 11	61. 38.	11. 1	18. 6.
4. 19	5. 1.	8. 13	71. 15.	11. 4	106. 7.
5. 5	6. 23; 137. 42.	8. 15	39. 3; 58. 15;	11. 7	59. 8.
5. 7	3. 19.		83. 4.	11. 12	12. 4; 18. 25.
5. 8	72. 37.	8. 16	39. 5; 39. 6;	11. 19	13. 1; 52. 20.
5. 13	97. 4.		41. 4; 83. 4.	12. 1	8. 9.
6. 3	3. 19.	8. 17	16. 1; 18. 10;	12. 2	8. 9.
6. 17	17. 6; 124. 1.		50. 15; 76. 19.	12. 4	18. 25.
6. 19	42. 17; 47. 20.	8. 18	47. 23, 39;	12. 9	35. 19.
6. 22	73. 4, 13.		82. 26.	12. 10	10. 24; 13. 1,
6. 23	5. 5.	8. 19	19. 22.		12; 139. 15.
6. 30	42. 12; 73. 13.	8. 20	106. 7.	12. 15	10. 24.
6. 34	17. 6; 93. 13;	8. 21	46. 4.	13. 1	11. 19; 52. 20;
	104. 3; 123. 1.	8. 22	44. 20.		59. 9, 26; 139.
6. 37	25. 20.	8. 23	43. 3, 4, 5;		15.
7. 1	17. 8; 18. 8;		120. 9.	13. 5	26. 40; 27. 5.
	51. 9.	8. 24	26. 29; 94. 15;	13. 12	24. 24; 54. 6.
7. 2	18. 19, 20; 22.		95. 4; 96. 4;	14. 1	3. 15.
	12.		101. 3; 114. 3;	14. 7	14. 26; 16. 4;
7. 4	38. 6.		136. 9.		139. 7.
7. 5	10. 6; 46. 19;	8. 25	25. 22, 34; 44.	14. 8-10	15. 7.
	48. 2.		15; 136. 9.	14. 8-11	16. 23.
7. 6	10. 6.	9. 1	7. 14; 27. 34;	14. 14	25. 22; 42. 21.
7. 7	46. 1.		41. 14; 43. 12.	14. 22	16. 26.
7. 8	10. 1; 11. 1;	9. 2	25. 20.	14. 24	15. 3.
	139. 7, 10.	9. 4	25. 20.	14. 25	50. 13.
7. 14	18. 3, 5, 25;	9. 6	39. 7, 27; 43.	14. 28	16. 6, 15, 23.
	19. 1; 41. 14;		5; 44. 5.	14. 29	16. 23.
	46. 29; 68. 39;	9. 7	43. 5.	15. 1	22. 12.

15. 4	79. 16.	24. 22	18. 25; 19. 1.	28. 10	36. 33.
15. 13	37. 1.	25. 2	26. 1.	28. 13	29. 22; 58. 12.
15. 14	37. 1.	25. 10	8. 9; 36. 27.	28. 15	7. 18; 31. 27.
16. 1	8. 18.	25. 11	8. 18; 36. 27	29. 1	32. 20.
16. 4	14. 7.	25. 13	8. 9.	29. 6	32. 21, 24.
16. 6	6. 23.	25. 18	51. 15.	29. 7	32. 25.
16. 8	104. 3; 139. 7.	25. 26	6. 37	29. 10	32. 5.
16. 12	8. 22.	25. 35	26. 28.	29. 13	31. 6.
16. 14	48. 1.	25. 36	8. 2; 26. 28;	29. 19	30. 7.
16. 27	17. 34.		50. 4; 59. 14,	29. 22	58. 12.
17. 10	8. 18.		29; 82. 47;	30. 1	31. 6, 8.
17. 34	3. 15.		137. 4; 139. 7.	30. 12	26. 24; 41. 3.
18. 3	7. 14.	25. 37	31. 1.	30. 16	31. 16.
18. 7	19. 9	26. 1	27. 5, 7, 29, 32.	31. 26	28. 15.
18. 11	39. 22.		28. 8, 13, 17;	32. 8	35. 28; 39. 11;
18. 16	39. 22.		29. 18; 30. 7,		47. 55.
18. 19	7. 2.		17; 32. 17.	32. 17	40. 4; 41. 40.
18. 19	24. 45.	26. 4	75. 13; 82. 5.	32. 21	35. 4, 8.
18. 25	19. 1; 24. 46.	26. 16	27. 29.	32. 24	29. 6.
18. 32	23. 7.	26. 19	7. 18.	32. 25	29. 7.
19. 22	10. 2.	26. 22	35. 7; 36. 33.	32. 27	52. 16; 58.
20. 1	23. 17; 24. 36;	26. 24	30. 12; 41. 1, 3.		24, 25.
	106. 8.	26. 33	139. 7.	32. 29	34. 2, 11.
21. 2	86. 6.	26. 40	27. 5.	33. 13	36. 12; 36. 32.
21. 11	66. 13.	26. 43	32. 6.	34. 2	34. 11.
21. 13	35. 24.	27. 3	32. 10.	34. 3	24. 3.
21. 14	48. 41.	27. 5	13. 5; 26. 40.	34. 12	75. 7.
23. 4	19. 28; 42. 11.	27. 10	40. 8.	35. 4	32. 21; 35. 8.
23. 5	24. 15.	27. 15	29. 20.	35. 7	26. 22; 36. 33.
23. 6	43. 3.	27. 18	29. 21.	35. 12	98. 2.
23. 9	38. 26.	27. 19	36. 24.	35. 19	12. 9.
23. 11	43. 1; 50. 4.	27. 29	29. 8; 30. 8,	35. 28	32. 8; 36. 14;
23. 13	51. 13.		16; 32. 10.		39. 11, 12; 47.
23. 17	24. 36.	27. 34	26. 1; 29. 8;		54, 55; 49. 23.
24. 3	34. 3.		30. 8.	36. 12	36. 32.
24. 10	81. 28.	28. 1	29. 1; 31. 6;	36. 22	50. 2.
24. 13	76. 23.		32. 20.	36. 33	26. 22; 35. 7.
24. 14	38. 29; 39. 9.	28. 4	32. 7.	38. 2	47. 31; 49. 13.
24. 15	23. 5.	28. 7	39. 6.	38. 7	16. 16.
24. 21	25. 24.	28. 9	36. 33.	38. 18	33. 16.

38. 26	23. 9.	47. 1	3. 15, 19; 25.	53. 2	7. 25; 54. 19.
39. 1	38. 21.		27; 48. 30.	53. 3	67. 20.
39. 6	8. 16; 24. 13;	47. 7	3. 19.	53. 6	44. 3; 54. 16;
	23. 7.	47. 8	3. 19.		55. 1.
39. 7	9. 6; 69. 7.	47. 9	3. 19	53. 15	54. 19.
39. 8	46. 7, 8.	47. 14	49. 20.	53. 16	55. 2; 54. 19.
39. 9	46. 7, 8; 76. 23.	47. 22	44. 33	53. 17	55. 2, 3.
39. 20-27	71. 13.	47. 25-28	48. 11.	53. 20	55. 4.
39. 22	18. 11.	47. 25	30. 14; 49. 20.	54. 1-7	55. 5.
39. 27	9. 6; 43. 5;	47. 28	49. 21; 69. 8.	54. 5	13. 12.
	44. 5.	47. 29	48. 21.	54. 11	52. 18; 139. 7.
40. 4	32. 17; 41. 40	47. 31	38. 2; 49. 13, 23.	54. 14	58. 17.
40. 5	52. 7.	47. 32	7. 25; 48. 20.	54. 17	58. 17.
40. 7	30. 12; 41. 3.	47. 37	26. 18.	54. 19	53. 16.
41. 1	26. 24.	47. 38	48. 21.	55. 1	42. 13.
41. 2	48. 20.	47. 39	8. 18.	55. 17	10. 19; 17. 31.
41. 6	8. 18.	47. 39	48. 9.	56. 1	57. 32.
41. 8	42. 1; 82. 31.	47. 51	48. 4, 32.	56. 5	57. 32.
41. 14	7. 14.	47. 54	35. 28; 49. 23.	56. 17	57. 16.
42. 1	57. 32.	47. 55	35. 28.	57. 16	56. 17.
42. 12	59. 23.	48. 3	48. 9.	57. 23	53. 4.
42. 15	68. 35.	48. 4	47. 52; 48. 32.	57. 31	54. 11.
42. 16	6. 19; 47. 20;	48. 11	47. 28; 49. 21.	58. 1	6. 22.
	68. 35.	48. 20	41. 2; 47. 32.	58. 7	24. 24.
42. 22	14. 14; 82. 4.	48. 39	32. 17; 40. 4.	58. 9	56. 17.
43. 3	23. 6.	48. 42	49. 22.	58. 11	53. 1.
43. 4	120. 9.	49. 2	47. 31.	58. 12 ^a	29. 22.
43. 5	9. 6; 39. 27;	49. 11	38. 2; 47. 31.	58. 16	54. 14.
	44. 5; 69. 7.	49. 20	48. 43.	58. 17	54. 14.
43. 11	136. 8.	49. 21	69. 8.	58. 18	54. 14, 17.
44. 1	24. 9.	49. 23	35. 26; 47. 54.	58. 22	52. 16.
44. 2	42. 7.	50. 1	8. 2; 77. 3.	59. 1	6. 22; 8. 5;
44. 3	53. 6.	50. 2	36. 22.		52. 18.
44. 6	39. 27; 43. 5;	50. 12	59. 6.	59. 24	137. 43.
44. 30	92. 18.	50. 13	14. 25; 51. 7.	59. 25	42. 11.
44. 31	47. 22.	50. 15	76. 19.	59. 28	72. 30.
45. 14	84. 1.	50. 16	8. 18.	60. 1	55. 6; 137. 43.
46. 7	39. 9; 69. 7.	52. 16	58. 14, 24; 59. 1.	60. 7	46. 30.
46. 8	39. 8.	52. 18	54. 11.	61. 11	67. 26.
46. 30	60. 7.	52. 20	11. 19.	61. 39	8. 11.

Index of Citations.

431

62. 9	68. 19.	76. 10	81. 30.	86. 19	71. 16.
62. 14	66. 7.	76. 18	8. 18.	86. 22	71. 19.
62. 18	64. 26.	76. 19	50. 15.	86. 27	82. 10.
62. 22	64. 24.	76. 23	77. 6.	87. 8	88. 3.
64. 10	85. 25.	76. 24	24. 13.	87. 29	81. 44.
64. 22	24. 10; 81. 28.	76. 33	39. 9; 79. 1.	87. 30	81. 44; 88. 29.
66. 2	68. 33.	78. 13	79. 25.	88. 29	87. 30.
66. 3	68. 33.	79. 1	76. 33.	90-93	76. 9.
66. 7	62. 14.	79. 25	78. 13.	90. 1	83. 32.
66. 13	21. 11.	80. 25	82. 22.	90. 24	118. 1.
66. 16	84. 3.	80. 35	82. 31; 83. 20;	91. 1	118. 1.
67. 5	140. 1.		84. 13.	92. 18	44. 30.
67. 6	55. 6.	80. 37	81. 20.	93. 9	101. 1.
67. 17	140. 4.	81. 20	80. 37.	93. 13	104. 3.
67. 20	53. 4.	81. 28	24. 10.	93. 15	107. 1.
67. 26	61. 11.	81. 44	85. 26; 86. 17;	93. 22	115. 1.
68. 2-6	68. 18.		87. 30; 88. 29.	93. 37	130. 1.
68. 18-23	62. 2.	82. 2-19	86. 28.	93. 43	136. 1.
68. 19	62. 3.	82. 5	75. 13.	94. 11	53. 4.
68. 33	66. 2.	82. 22	80. 25.	94. 16	97. 9; 106. 9.
68. 34	66. 2.	82. 29	85. 25.	96. 3	97. 6.
71. 7	109. 5; 110. 4;	82. 31	41. 8; 80. 35;	97. 4	5. 13.
	111. 5; 126. 9.		83. 20; 84. 13.	97. 6	96. 3.
71. 8	82. 26.	82. 36	86. 29.	104. 2	105. 1.
71. 12	81. 33.	83. 3	85. 17.	104. 3	16. 8; 25. 36;
71. 16-24	86. 19.	83. 20	80. 35; 82. 31;		105. 1; 113. 3;
71. 19	86. 22.		84. 13.		123. 1; 139. 7.
72. 30	59. 28.	83. 23	84. 13.	105. 1	93. 3; 104. 2, 3.
72. 44	73. 4, 13.	83. 25	84. 6.	108. 2	133. 7.
73. 4	6. 22, 30.	83. 27-29	87. 28.	109. 5	71. 7; 110. 4;
73. 13	6. 22, 30.	84. 1	45. 14.		111. 5; 126. 9.
74. 7	34. 12	84. 9	8. 18.	110. 4	71. 7; 109. 5;
74. 13	10. 2.	84. 13	80. 35; 82. 31;		111. 5; 126. 9.
74. 19	82. 13; 135. 9.		83. 20.	110. 6	111. 8.
74. 23	6. 22.	85. 19	83. 3.	111. 5	71. 7; 109. 5;
75. 6	79. 28.	85. 26	81. 44; 86. 17;		110. 4; 126. 9.
75. 13	82. 5.		87. 30; 88.	111. 8	110. 6.
76. 1	79. 20.		29.	114. 2	96. 3; 113. 2.
76. 4	79. 20.	86. 17	81. 44; 85. 26;	116. 3	49. 8.
76. 9	90. 1.		87. 30; 88. 29.	116. 4	47. 1.

118. 1	90. 25.	130. 2	131. 2.	137. 4	25. 36; 90. 1.
120. 1	126. 5.	130. 3	125. 3, 4;	137. 41	5. 5.
121. 1	127. 10.		131. 3.	138. 2	19. 28.
125. 4	130. 3; 131. 3.	131. 2	130. 2.	138. 5	19. 28.
126. 3	106. 2.	131. 3	125. 3,4; 130.3.	139. 5	82. 13.
126. 5	120. 1.	132. 1	93. 37.	139. 22	6. 23.
126. 9	71. 7; 109. 5;	135. 4-7	139. 5.	140. 1	67. 5.
	110. 4; 111. 5.	135. 4	53. 4.	140. 4	67. 17.
128. 2	114. 2.	135. 9	74. 20; 129. 2.	140. 5	78. 13.
129. 2	135. 9.	137. 1	47. 2.	140. 18	68. 39.
130. 1	98. 37.	137. 3	3. 8.		

ADDITIONS AND CORRECTIONS.

- p. xliii, s. v. *akṣata*—read 32. 11, 18 for 32. 11, 12.
 p. xliv, s. v. *kūḍi*—read 21. 2, 13 for 21. 2, 15.
 p. xlvi, s. v. *āhva*—read 14 for 11.
 p. xlvii, s. v. *āvālekhaṇi*—read 49. 28 for 49. 22.
 p. lii, s. v. *pradehana*—read 26 for 25.
 p. liii, s. v. *māhiṣa*—read 26 for 6.
 p. liv, s. v. *vāidyuddhaṭi*—read 37 for 36.
 p. liv, s. v. *ṣaṅku-dhāna*—read 26. 16 for 26. 17.
 p. lv, s. v. *sic + pratyā*—read 9. 3, 5 for 58. 1.
 p. lvi, s. v. *parāmarṣana*—read 14 for 4.
 p. lvi, s. v. *puṣṭikarman*—read 45 for 43.

Throughout the foot-notes of the text the word *preface* is printed occasionally when *introduction* is meant.

p. 16, sūtra 13, and p. 252, sūtra 4—we prefer now to read *ā no dhehi*, with the MSS. of the Kauṣika, instead of *ayā no dhehi*, as emended.

- p. 26, note 18—the passage quoted is Kāuṣ. 71. 15.
 p. 28, note 2—add in the citation i. 33. 1, between ii. 14. 1 and iii. 21. 1.
 p. 34, note 5, end—read 52. 18 for 52. 20.
 p. 42, note 15—the emendation suggested for *khādāndm* is worthless.
 p. 44, sūtra 29—*sūtroṭam* is our emendation; the MSS. *sūtroktam*.
 p. 55, note 5—emend *praveṣati* to *praveṣayati*, and cancel the sign (!) after *prapakṣaṇārthaḥ*.

- p. 59, sūtra 3—read *madhyam-* for *madhyan-* (twice).
 p. 59, note 18—read *sahmiṣṭryā-* for *sahmiṣṭryā-*.
 p. 63, sūtra 12—read *sahstabhya* for *sahsthabhya*.
 p. 72, sūtras 9, 10—the division of the sūtras, though according to Dārila, is incorrect: the words *amūr yā iti* go with sū. 10.
 p. 75, sū. 42—read *vyucchantyām* for *vyuchantyām*.
 p. 76, sūtra 14—the true reading is *algaṇḍūn* instead of *alāṇḍūn*.
 p. 77, sūtra 24—read *madhyamdine* for *madhyandine*.
 p. 79, note 19—emend *niṣṭrāmayati* to *niṣkrāmayati*.
 p. 83, note 9—read *nikāṣā ca nikaṣā* for *nikāṣāvanikaṣā*.
 p. 84, sūtra 15—the end of the long compound *-maṣakādibhyām* is probably to be emended to *-maṣakādibhiḥ*.
 p. 89, sūtra 26—we read now, with Keṣava, *anuktāny* instead of *anūktāny*.

- p. 92, note 15—read *paṣcād* for *praṣcād*.
 p. 93, sūtra 18—read *sahpātavata* for *sahpātavatā*.
 p. 96, sūtra 19—read *prapā-* for *vrapā-*.
 p. 135, sūtra 28—the reading suggested in note 8 is rendered certain by Keṣava's commentary.
 p. 136, sūtra 33—we now incline to the reading *anucchvasan* instead of *anucchvasan*.

p. 189, note 16—read xii. 2. 53 for xii. 2. 52, and correct the index correspondingly.

p. 190, sūtra 19, and p. 290, sūtra 22—we do not now consider our emendation of *lopayitvā* to *yopayitvā* as certain : *padāni lopayitvā* may mean 'causing the foot-steps to be suppressed.'

p. 190, sūtra 1—the anusvāra in 'çmānaḥ is indistinct.

p. 197, sūtra 3—read *prācīnaḥ* for *pracīnaḥ*.

p. 218, sūtra 41—read *trīṇiprabhṛtibhir* as a compound.

p. 244, sūtra 20—read *ucchiṣṭaḥ* for *uchiṣṭaḥ*.

p. 270, last line—the *ḥ* of *ghoṣaḥ* is defective in part of the edition.

p. 339, kaṇḍ. 88, sūtra 7—read *arkaḥ nirīṣcitāḥ* for *arkanir-*.

p. 394, column 1—add *mahayata pitṛn* 84. 9 at the proper place.

UNIV. OF MICH.

APR 16 1907

JOURNAL

OF THE

AMERICAN ORIENTAL SOCIETY.

FOURTEENTH VOLUME.

NEW HAVEN:
FOR THE AMERICAN ORIENTAL SOCIETY,

Printed by Tuttle, Morehouse & Taylor, Printers to Yale University.

MDCOCXC.

COMMITTEE OF PUBLICATION
OF THE
AMERICAN ORIENTAL SOCIETY.
FOR THE YEAR 1889-90.

WILLIAM D. WHITNEY,	New Haven.
DAVID G. LYON,	Cambridge.
CHARLES R. LANMAN,	"
ISAAC H. HALL,	New York.
JOHN P. PETERS,	Philadelphia.

PRICE OF THE JOURNAL.

Vol. I., No. 1 (Nos. 2-4 out of print),	\$.50
Vols. II-V., each,	2.50
Vols. VI-IX., XI., each,	5.00
Vols. X., XIII., XIV., each,	6.00
Vol. XII.,	4.00
do. on large paper,	5.00
Whitney's Tāittirīya-Prāṭiśākhya (vol. ix.),	5.00
Avery's Sanskrit Verb-Inflection (from vol. x.),75
Whitney's Index Verborum to Atharva Veda (vol. xii.),	4.00 or 5.00
Hopkins's Ruling Caste in Ancient India (from vol. xiii.), ..	3.00
Bloomfield's Kāuṣika-Sūtra of the Atharva-Veda (vol. xiv.),	5.00

The Proceedings for Oct., 1888, and May, 1889, constituting part of vol. xiv., were distributed to members and correspondents immediately on issue, with notice that the copies were to be reserved for binding with the volume. Additional copies to supply chance losses may be had (at half price) of the Librarian, A. Van Name, New Haven, Conn.

THE JOURNAL OF THE AMERICAN ORIENTAL SOCIETY is published at present in numbers of about 250 pages each, of which two will constitute a Volume. Each number is forwarded, as soon as published, to the Corporate Members of the Society. It is also sent, by the Corresponding Secretary, to such of the Corresponding and Honorary Members as have aided the Society by contributions, correspondence, donations to the Library or Cabinet, etc.

TO CORRESPONDENTS.

Twenty copies of each article published in this Journal will be forwarded to the author. A larger number will be furnished at cost.

Arabic, Persian, Nestorian, Syriac, Armenian, Sanskrit, Tamil, Chinese, and Japanese fonts of type are provided for the printing of the Journal, and others will be procured from time to time, as they are needed.

CONTENTS.

ART. I.—THE KĀUÇIKA-SŪTRA OF THE ATHARVA-VEDA, WITH EXTRACTS FROM THE COMMENTARIES OF DĀRILA AND KEÇAVA. Edited by MAURICE BLOOMFIELD, Professor in Johns Hopkins Uni- versity, Baltimore, Md.	Page 1
--	-----------

APPENDIX :

Proceedings of the Society, Philadelphia, Oct., 1888, do. Boston, May, 1889, do. New York, Oct., 1890, List of Members, May, 1890,	cxv cxvi cxvii cciv
---	------------------------------

